Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

7

الجامع الصحيح

للامام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî
ve
Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

YEDİNCİ CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav
İstanbul-1987

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

KİTÂBU BED'İ'L-HALK'IN DEVÂMI

(Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı Kitâbı'nın Devâmı)

٣ــ بابٌ فى النُّجُومِ . وقالَ قَتادَةُ ولقَدْ زيَّنَّا السَّماءَ الدُّنيا بمَصابِيحَ خَلقَ هذِهِ النُّجُومَ لِثَلاثٍ جعلَها زِينَةً لِلسَّماءِ ورُجُوماً لِلشَّياطِينِ وعلاَماتٍ يُهْتَدى بهَا فَمنْ تأوَّلَ فِيها بغَيْرِ ذلِكَ أخْطأَ وأضاعَ نَصِيبَهُ وتكَلَّفَ مالا عِلْمَ لَهُ بِهِ . وقال ابنُ عَبّاسٍ هشِيماً مُتَغيِّراً . والأبُّ مايأكُلُ الانْعامُ . الأنامُ الخَلْقُ . برْزَخٌ حاجِبٌ وقال مُجاهِدٌ أَلْفافاً مُلْتفةً . والغُلْبُ المُلْتفّةُ فِراشاً مِهاداً كقَوْلِهِ وَلكُمْ فى الأرْضِ مُسْتقَر نَكِداً قَلِيلاً

3- BÂB: YILDIZLAR HAKKINDA (GELEN ŞEYLER)

Katâde şöyle demiştir: "*Andolsun ki biz Yer'e en yakın olan göğü kandillerle donattık. Bunları şeytânlara atış tâneleri yaptık...*" (el-Mülk: 5). Allah bu yıldızları üç şey için yarattı: Allah bunları göğe zînet, şeytânlara atış tâneleri ve kendileriyle doğru yol bulunacak alâmetler yaptı. Kim yıldızlar hakkında bundan başka bir ma'nâya dönerse hatâ etmiş, nasîbini zâyi' eylemiş ve bilgisine sâhib olmadığı bir şeyin meşakkatini üzerine almıştır [16].

---

16 Katâde'nin bu sözünü Abd ibn Humeyd kendi *Tefsîr*'inde senediyle rivâyet et-

İbn Abbâs: *"Heşîmen"* (el-Kehf: 45), *"Mutegayyirân"* (yânî değişici); *"el-Ebbu"* (Abese: 31) hayvanların yiyeceği şey; *"el-En'âm"* (er-Rahmân: 16), "halk" (yânî bütün mahlûklar), *"Berzah"* (er-Rahmân: 20) "Hâcib"(yânî perde)dir, demiştir [17].

Mucâhid ibn Cebr: *"Elfafen"* (en-Nebe': 16), "Multeffeten" (yânî birbirine sarmaşmış), *"Gulben"* (Abese: 30) birbirine sarmaşmış bol ağaçlı; "Firâşen", "Mihâden" (yânî döşek) demektir. Yüce Allah'ın *"Yeryüzünde sizin için bir vakte kadar durak ve fâidelenecek şey vardır"* (el-Bakara: 36; el-A'râf: 24) kavlinde olduğu gibi (ki, o karar yeri yâhud beşik ma'nâsınadır). *"Nekîden"* (el-A'râf: 58) "Kalîlen" (yânî az) demektir [18].

٤ــ بابُ صِفَةِ الشَّمْسِ والقَمَرِ بِحُسْبانٍ : قال مُجاهِدٌ كَحُسْبانِ الرَّحَى وقال غَيْرُهُ بِحِسابٍ ومَنازِلَ لاَيَعْدُوَانِها . حُسْبانٌ جَماعَةُ حِسابٍ مِثْلُ شِهابٍ وشُهْبانٍ . ضُحاها ضَوْءُ ها أنْ تُدْرِكَ القَمَرَ لاَيَسْتُرُ ضَوْءُ أَحَدِهِما ضَوْءَ الآخرِ ولاَ يَنْبَغِى لَهُما ذَلِكَ سابِقُ النَّهارِ يَتَطالَبانِ حَثِيثانِ نَسْلَخُ نُخْرِجُ أَحَدَهُما مِنَ الآخرِ ونُجْرِى كلَّ واحِدٍ مِنْهُما . واهِيَةٌ وهْيُها تَشَقُّقُها أَرْجائِها مالَمْ يَنْشَقَّ مِنْها فَهْىَ عَلى حافَتَيْهِ كَقَوْلِكَ عَلى أَرْجاءِ البِئْرِ . أغطَشَ وجَنَّ أظْلَمَ . وقال الحَسَنُ كُوِّرَتْ تُكَوَّرُ حتَّى يَذْهَبَ ضَوْءُها واللَّيْلِ وما وسَقَ جَمَعَ مِنْ دَابَّةٍ اتَّسَقَ اسْتَوَى بُرُوجاً . مَنازِلَ الشَّمْسِ والقَمَرِ الحَرُورُ بالنَّهارِ مَعَ الشَمْسِ وقال ابنُ عَبَّاسٍ الحَرُورُ باللَّيْلِ والسَّمُومُ بالنَّهارِ يُقالُ يُولِجُ يُكَوِّرُ ولِيجَةً كلُّ شَيْءٍ أَدْخَلْتَهُ فى شَيْءٍ

---

miştir. Bu âyetin tefsîri hakkında mükemmel ve geniş bilgi edinmek isteyenlere *Hakk Dîni* Tefsîrini tavsiye ederim: VII. 5188-5212.

17 Buhârî âdeti üzere fâide için istitrâden birtakım âyetlerin tefsîrini zikretme yolunda yürümüştür. İbn Abbâs'ın bu tefsîrleri, daha sonraki müfessirler tarafından senedli olarak rivâyet edilmiştir.

18 Mucâhid'in bu tefsîrleri de senedleriyle rivâyet edilmiştir.

4- GÜNEŞİN VE AY'IN BİR HESÂB İLE (er-Rahmân: 5) SIFATLANIŞLARI(NIN TEFSÎRİ) BÂBI [19]

Mucâhid: Değirmenin hesâbı gibi (yânî Güneş ve Ay değirmenin hareketi ve konumu gibi) cereyân ederler, demiştir.

Diğerleri: Bunlar bir hesâb ve geçemeyecekleri birtakım menziller üzere cereyân ederler, demişlerdir. "Şihâb"ın cem'i "Şuhbân" olduğu gibi "Husbân", "Hisâb"ın cemâatidir [20].

"Duhâha" (eş-Şems: 1) **"Davuhâ"(yânî aydınlığı) demektir [21].**

"en-Tudrike'l-kamera.. Ne Güneş'in Ay'a erişip çatması, ne de gecenin gündüzü geçmiş olması gerekmez. Hepsi de birer felekte yüzerler" (Yâsîn: 40). **Mucâhid: Bunlardan birinin aydınlığı, diğerinin aydınlığını örtmez ve bu onlara gerekmez (yânî onlara sahîh olmaz), demiştir.**

***"Velâ'lleylu sâbıku'n-nehârı"*:... Ne gecenin gündüzü geçmiş olması gerekmez. Bunlar birbirlerini tekrâr tekrâr arka arkaya sür'atle isterler (yânî gece âyeti gündüz âyetinin önüne geçmez). Bunlar iki nûrlandırıcı âyettirler. *"Neslehu"*, yâni biz onların birini diğerinden sıyırıp çıkarırız ve onlardan herbirini bir felekte akıtıp yürütürüz.**

"...Vâhiyetun: Gök de yarılmış ve artık o, o gün zayıftır" (el-Hâkkaa: 16); **onun zayıflığı yarılmasıdır. *"Ve'l-meleku alâ ercâihâ: Melekler ise onun bucaklarındadır"*** (el-Hâkkaa: 17); **yânî gök yarılmadığı müddetçe melekler**

---

19 Yânî Güneş'le Ay'ın en ince bir hesâb ile mahrek ve medârlarında hareket ve deverân ettiklerinin sıfatını beyân ve tefsîr bâbı.

Buhârî bu başlığı er-Rahmân Sûresi'nin aynı meâldeki beşinci âyetinden almıştır.

20 Mucâhid'in ve diğerlerinin bu tefsîrlerini sırasıyle Feryâbî ile Abd ibn Humeyd kendi tefsîrlerinde rivâyet etmişlerdir. Müfessir Mucâhid ile diğer bir kısım âlimler bu âyette Güneş'le Ay'ın sâir seyyârelerle berâber deverânlarının bir değirmene ve daha doğrusu zamânımızdaki makina gelişmelerine göre, hareket tarzı mükemmel bir hesâb ile ayarlanarak kurulmuş bir makina ve çarklarının birbirine dokunmaksızın ve birbirine karşı bir sâniye olsun artık, eksik kaydetmeyerek hareket etmesine benzetildiğini bildirmişlerdir.

21 Buradan i'tibâren Buhârî, devâmlı âdeti olduğu üzere, bâzı âyetlerde geçen kelime ve ta'bîrlerin tefsîrlerini vermektedir. Bu tefsîrler senedli olarak ilk kaynaklarına dayandırılmak sûretiyle tefsîr kitâblarında rivâyet edilmişlerdir. Bunları geniş şerhlerde görmek her zamân mümkin ve kolaydır.

semânın iki tarafındadırlar. Bu senin "Kuyunun etrafı üzerinde" sözün gibidir.

"Ve ağtaşa leyleha: Onun gecesini kararttı, gündüzünü çıkardı" (en-Nâziât: 29); *"Felemmâ cenne aleyhi'l-leylu: İşte o üstünü gece bürüyüp örtünce..."* (el-En'âm: 76); bu iki yerde de ma'nâ "karanlık basınca" demektir.

el-Hasen dedi ki: *"İzâ'ş-şemsu kuvvirat = Güneş toplanıp dürüldüğü zamân"* (et-Tekvîr: 1), dürülüp toplanır, nihâyet ışığı gider, demektir. *"Ve'l-leyli ve mâ veseka ve'l-kameri izâ't-teseka = O geceye ve onun derleyip topladığı şeye, toplu bir hâle geldiği (nûru tamamlandığı) zamân Ay'a yemîn ederim ki..."* (el-İnşikaak: 16-17). Burada *"Veseka", debelenen nevi'den herşeyi topladığı; "Itteseka"* da dümdüz olduğu zamân demektir.

"Tebâreke'llezî ceale li's-semâi burûcen = Gökte burçlar yaratan, onların içinde bir çerağ ve nûrlu bir ay barındıran Allah'ın şânı ne yücedir" (el-Furkaan: 61). Burada burçlar, Güneş'in ve Ay'ın menzilleridir.

"Velâ'z-zıllu ve'l-harûr = Gölge ile sıcak bir olmaz" (Fâtır: 21)

Hasen bunu, Güneş'le berâber gündüzleyin olacak sıcak ile tefsîr etti. İbn Abbâs: *"Harûr"* geceleyin; *"Semûm"*, samyeli azâbı (et-Tûr: 27), gündüzleyindir, dedi. *"Yûlicu'n-nehâra fi'l-leyl"* (el-Hacc: 61), yânî gündüzü geceye girdirir ki, bu "Yukevviru" yânî "Gündüzü gecenin içine dürer" demektir. "Velîceten", birşeyin içine girdirdiğin herbir şeydir [22].

٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى ذَرٍّ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم لأبِي ذَرٍّ حِينَ غَرَبَتِ الشَّمْسُ تَدْرِى أيْنَ تَذْهَبُ قُلْتُ اللَّهُ ورسُولُهُ أعْلَمُ قال فإنّها تَذْهَبُ حَتَّى تَسْجُدَ تَحْتَ العَرْشِ فَتَسْتَأْذِنَ فَيُؤْذَنُ لَها ويُوشِكُ

22 Bu son tefsîr ile et-Tevbe: 16. âyetteki *"Velîce"* lafzını kasdediyor ki, ma'nâsı şudur: *"Yoksa siz* (kendi hâlinize) ***bırakılıvereceğinizi, içinizden cihâd edenleri; Allah'tan, Rasûlü'nden ve mü'minlerden başkasını sır dostu edinmeyenleri Allah'ın bilmediğini*** (O'nun uğrundaki fedâkârlıklarınızın mükâfâtsız kalacağını) ***mı sandınız? Allah, ne yaparsanız hepsinden haberdârdır"***. Ma'nâ, müslümânlardan olmayan hiçbir velî edinmeyin, demektir (Kastallânî).

أَنْ تَسْجُدَ فَلاَ يُقْبَلُ مِنْها وتَسْتأْذِنَ فَلا يُؤْذَنُ لَها يُقالُ لَها ارْجِعي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ فَتَطْلُعُ مِنْ مَغْرِبِها فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعالي والشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَها ذَلِكَ تَقْدِيرُ العَزِيزِ العَلِيمِ *

9-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) güneş battığı zamân bana:

"Güneş nereye gider, bilir misin?" diye sordu.

Ben:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedim.,

Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Güneş gider, tâ Arş'ın altında secde eder* (âdetince doğudan doğmak üzere) *izin ister de ona izin verilir* (ve doğu taraftan doğar. Bununla berâber insanların günâhlıları üzerine doğmayı fenâ görür). *Ve bu hâlde secde etmeye yaklaşır. Fakat secdesi kabûl olunmaz.* (Doğacağı yerine gitmeye) *izin ister; izin verilmez. Ona: Artık nereden geldinse oraya dön! denilir. O da battığı taraftan doğar. İşte bu Yüce Allah'ın şu kavli*(nin ma'nâsı)*dir:* ***Güneş de kendi karargâhında*** (yörüngesinde devâm üzere) ***cereyân etmektedir.*** (Güneşin en ince bir hesâb üzere) ***bu yürüyüşü mutlak gâlib, herşeyi hakkıyle bilen Allah'ın takdîridir!"*** (Yâsîn: 38) [23].

١٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ المُخْتارِ قال حدّثنا عبْدُ

---

23 Başlığa uygunluk yönü, Güneş'e ârız olup duran sıfatlar nev'inden zikrolunan şeylerdir. Güneş'in Arş'ın altında secde etmesi keyfiyetini şârihler, secde, kasd ve irâdeye bitişik bir fiil olduğundan inkıyâddan kinâye olmak üzere tercîh etmişlerdir. Nitekim Kur'ân'da herşeyin, hattâ gölgelerinin bile secde ettiği haber verilmektedir: er-Ra'd: 15, en-Nahl: 48. Şâh Veliyyullah da şöyle demiştir: Her nevi' mevcûdun kendi yaratılışına göre bir secdesi ve Allah'a karşı bir ubûdiyet arzetmesi vardır. Gölgenin secdesi yere düşmesidir. Güneşin secdesi de istivâdan gurûba meylidir.. *(Feyzu'l-Bârî).*

"Güneşin cereyânını, yalnız onun mekânda hareketi diye anlamamalı, mekânda ve zamânda bi'l-cümle eserleri ve vaziyetleriyle vucûdda tevâlîsi ma'nâsına anlamalıdır. Meselâ ziyâ ve harâret neşri de onun bir cereyânıdır. "Mustakarr" mimli masdar, zamân ve mekân ismi olabildiği, "lâm" ile de birkaç ma'nâya gelebildiği cihetle, bu ifâde birçok ma'nâya sâdıktır: Evvelâ, Güneş, kendisi için takdîr ve tahsîs edilmiş bir istikrâr sebebiyle, yânî sâbit bir karar, muntazam bir kaanûn ile cereyân eder. Hesâbsız, serserî, kör bir tesâdüfle değil. Sâniyen bir istikrâr için, yânî kendi âleminde bir karar ve denge husûle getirmek hikmet ve gâyesiyle; yâhud nihâyet bir sükûna erip durmak için cereyân eder. Üçüncü olarak, mekân ismi olduğuna göre, kendine has bir istikrâr mahalline mahsûs, yânî yerinde sâbit olarak cereyân eder. Mihverinde döner, yâhud kendisinin karargâhı olan âlemin menfâatleri için cereyân eder..." (*Hakk Dîni,* V, 4029-4031).

اللَّهِ الدَّانَاجُ قال **حدّثنى** أبو سلَمَةَ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عَليهِ وسلّم قال الشَّمْسُ والقَمَرُ مُكَوَّرَانِ يَوْمَ القِيامَةِ *

10-..... Bize Abdullah ed-Dânâc -Farsça'dır, ma'nâsı "âlim" demektir- tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber(S): *"Güneş ve Ay kıyâmet gününde* (ziyâları sönüp birbiri içine) *dürülürler"* buyurmuştur [24].

١١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ قال **حدّثنى** ابنُ وهْبٍ قال أخبرنى عَمْرٌو أنَّ عبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ القاسِمِ قال حدَّثَهُ عنْ أبِيهِ عنْ عبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنْهُما أنَّهُ كانَ يُخْبِرُ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال إنَّ الشَّمْسَ والقَمَرَ لايَخْسِفانِ لِمَوْتِ أحَدٍ ولا لِحَياتِهِ ولٰكِنَّهُما آيَتانِ مِنْ آياتِ اللَّهِ فإذَا رأيْتُمُوهُما فَصَلُّوا *

11-..... Bana Amr ibnu'l-Hâris haber verdi ki, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım, babası el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den söylemiştir. Abdullah ibn Umer, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu haber verir idi: *"Şübhesiz ki Güneş ile Ay, hiçbir kimsenin ne ölümünden, ne de hayâtından dolayı tutulurlar. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Tutulduklarını görünce hemen namâza durun"* [25].

١٢ــ حدّثنا إسماعِيلُ بنُ أبى أُوَيْسٍ قال **حدّثنى** مالِكٌ عنْ زَيْدِ ابنِ أسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال قال النبىُّ ﷺ إنَّ الشَّمْسَ والقَمَرَ آيَتانِ مِنْ آياتِ اللَّهِ لاَيَخْسِفان لِمَوْتِ أحَدٍ ولاَ لِحَياتِهِ فإذَا رَأيْتُمْ ذٰلِكَ فاذْكُرُوا اللَّهَ *

12-..... Abdullah ibn Abbâs şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Şübhesiz ki, Güneş ile Ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar bir kimsenin ölümü veyâ hayâtından dolayı tutulmazlar. Siz bu tutulmayı gördüğünüz zamân Allah'ı zikrediniz"* buyurdu.

١٣ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ قال **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ

---

24 Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü Güneş ve Ay'ın dürülmesi, bunların sıfatlarındandır.

25 Başlığa uygunluğu, Güneş'e ârız olan kusûf ve Ay'a ârız olan husûf'un, bunların sıfatları olması yönündendir.

قال أخْبَرنى عُرْوَةُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أخْبَرَتْهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ قامَ فَكَبَّرَ وقَرأ قِراءَةً طَوِيلَةً ثُمَّ ركَعَ رُكُوعاً طَوِيلاً ثُمَّ رفَعَ رأسَهُ فقال سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ وقامَ كَما هُوَ فَقَرأ قِراءَةً طَوِيلَةً وهْىَ أدْنَى مِنَ القِراءَةِ الأُولى ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعاً طَوِيلاً وهْىَ أدْنى مِنَ الرَّكْعَةِ الأُولى ثُمَّ سَجَدَ سُجُوداً طَوِيلاً ثُمَّ فَعَلَ فى الرَّكْعَةِ الآخِرَةِ مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ سَلَّمَ وقَدْ تَجَلّتِ الشَّمْسُ فَخَطَبَ النَّاسَ فقال فى كُسُوفِ الشَّمْسِ والقَمَرِ إنَّهُما آيتَانِ مِنْ آياتِ اللَّهِ لاَيَخْسِفانِ لِمَوْتِ أحَدٍ ولاَ لِحَياتِهِ فإذَا رَأيْتُمُوهُما فافْزِعُوا إلى الصَّلاَةِ *

13-..... Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) Güneş tutulduğu gün kıyâma durup tekbîr aldı ve uzun bir kırâat yaptı. Sonra uzun bir rukû' yaptı. Sonra başını rukû'dan kaldırıp ***Semiallâhu limen hamidehu*** dedi. Ve secdeye gitmeden olduğu gibi yine kıyâm yaptı ve burada uzun bir kırâat daha yaptı. Bu kırâat birincisinden daha kısa idi. Sonra uzun bir rukû' daha yaptı, fakat bu rukû', birinci rukû'dan kısa idi. Sonra uzun bir secde yaptı. Sonra ikinci rek'atin içinde de birinci rek'atte yaptığı gibi yaptı. Sonra Güneş açılmış olduğu hâlde selâm verdi. Bunun ardından insanlara karşı hutbe yaptı da Güneş'in ve Ay'ın tutulmaları husûsunda: *"Bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne ölümü, ne de hayâtı için tutulurlar. Sizler bu ikisini tutulmuş gördüğünüz zamân hemen namâza iltecâ ediniz"* buyurdu.

١٤ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال **حدّثنا** يَحْيَى عنْ إسْماعِيلَ قال **حدّثنى** قَيْسٌ عنْ أبى مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنْهُ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال الشَّمْسُ والقَمَرُ لاَيَنْكَسِفانِ لِمَوْتِ أحَدٍ ولاَ لِحياتِهِ ولَكِنَّهُما آيَتانِ مِنْ آياتِ اللَّهِ فإذَا رأيْتُمُوهُما فَصَلُّوا *

14-..... Bana Kays ibn Ebî Hâzım, Ebû Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Güneş ile Ay hiçbir kimsenin ne ölümünden, ne de hayâtından dolayı tutulurlar. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Tutulduklarını görünce hemen namâza durun"* [26].

---

26 10 rakamlı Ebû Hureyre hadîsinden sonra, Buhârî, meşhûr Güneş ve Ay tutul-

٥ــ بابُ ماجاءَ فى قَوْلِهِ تعالى وَهُوَ الَّذِى يُرْسِلُ الرِّياحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ قاصِفاً تَقْصِفُ كُلَّ شَىْءٍ . لَوَاقِحَ مَلاَقِحَ مُلْقِحَةً . إعْصارٌ رِيحٌ عاصِفٌ تَهُبُّ مِنَ الأَرْضِ إلي السَّماءِ كَعَمُودٍ فِيهِ نارٌ . صِرٌّ بَرْدٌ نُشُراً مُتَفَرِّقَةً

5- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ HAKKINDA GELEN ŞEYLER BÂBI: ***"O, rahmetinin önünde rüzgârları bir müjdeci olarak gönderendir..."*** (el-Furkaan: 48).

"Levâkıha" (el-Hıcr: 22), **"Lâhika" ve "Lâhık"ın cem'idir ki, aşılayıcı demektir. "Melâhıka"nın müfredi "Mulhıka"dır.**

"I'sârun" (el-Bakara: 266), **taş fırlatan bora ki, yerden göğe doğru eser, direk gibi olur, içinde ateş vardır.**

"Rîhun fîhâ sırrun" (Âlu İmrân: 117), **şiddetli soğuk rüzgâr;**

"Nuşuren" (el-Furkaan: 48), **yayılıcı, dağınık, demektir** [27].

١٥ــ حدّثنا آدَمُ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنْ مُجاهِدٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال نُصِرْتُ بالصَّبا وأُهْلِكَتْ عادٌ بالدَّبُورِ *

15-..... Mucâhid'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Pey-

---

ması hadîsini ayrı ayrı dört sahâbîden getirmiştir. Bu hadîs Güneş ve Ay Tutulması Namâzı Kitâbı'nda da geçmiş idi. Buradaki başlık ile ilgileri açık bulunduğu için bâzı lâfız ve sened farklarıyle tekrâr getirilmişlerdir.

27 Buhârî bu başlıkta rüzgârların yaratılışlarını ve nevi'lerini işâret ediyor. Ve bu vesîle ile bâzı âyetlerde geçen lâfızların tefsîrlerini veriyor. Burada işâret edilen âyetlerin meâllerini verelim:

"Biz aşılayıcı rüzgârlar gönderdik. Gökten de su indirip onunla sizleri suvardık. Bunların hazînedârları da siz değilsiniz" (el-Hıcr: 22): Muvâfık rüzgârların dişi nebâtları erkek nebâtlarla aşıladığı hakîkati ilmin son keşiflerinden olduğu hâlde, bunu Allah ondört asır evvel Peygamberi'ne haber vermiştir. Bu da Kur'ân'ın mu'cizelerindendir (H.B. Çantay).

"... Derken o bahçeye, içinde ateş bulunan bir bora isâbet etsin de o yanıversin? (Bunu arzû eder mi?) ***İşte Allah size âyetlerini böyle apaçık bildirir. Olur ki iyi düşünürsünüz"*** (el-Bakara: 266).

"Onların bu dünyâ hayâtında harc edegeldiklerinin misâli, kendilerine zulmeden bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu ve soğuk bir rüzgârın hâli gibidir. Onlara Allah zulmetmedi. Fakat kendileri kendilerine zulmediyorlar" (Âlu İmrân: 117). Sondaki ***"Nuşuren"*** kelimesi, baş taraftaki el-Furkaan: 48. âyetinde bir kırâat farkını göstermektedir. "Nuşûr"un cem'idir.

gamber (S): *"Ben sabâ rüzgârı ile yardım olundum. Âd kavmi de debûr yeli ile helâk edildi"* buyurmuştur [28].

١٦ــ حدّثنا مَكّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ قال حدّثنا ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عَطاءٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إذَا رأى مَخِيلَةً في السَّماءِ أقْبَلَ وأدْبَرَ ودَخَلَ وخَرَجَ وتَغَيَّرَ وجْهُهُ فإذَا إمْطَرَتِ السَّماءُ سُرِّيَ عنْهُ فَعَرَّفَتْهُ عائِشَةُ ذَلِكَ فقال النبيُّ ﷺ ما أدْرِى لَعَلَّهُ كَما قال قَوْمٌ فَلَمَّا رَأَوْهُ عارِضاً مُسْتَقْبِلَ أوْدِيَتِهِمْ الآيَةَ *

16-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gökyüzünde yağışlı sanılan bir bulut görünce ona karşı durur, geri döner (evimizin içine) girer, çıkardı. Ve (bu karanlık buluttan ümmete bir âfet erişmesinden endîşe ederek) yüzü(nün rengi) değişirdi.Gök yağmur yağdırınca da Peygamber'den bu endîşe açılır giderdi. Âişe bunun sebebini Peygamber'den öğrenmek istedi. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu: *"Ne bileyim? Belki bu kara bulut bir kavmin dediği gibi* (bir azâb) *olur* (Kur'ân'da şöyle hikâye olunmuştur): ***Artık vaktâ ki onu, vâdîlerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi. Dediler ki: Bu, bize yağmur verici buluttur.*** (Hûd:) ***Hayır, bu çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgârdır ki, onda elem verici bir azâb vardır. O, Rabb'imin emriyle herşeyi helâk edecektir*** (dedi). ***İşte onlar o hâle geldiler ki, meskènlerinden başka birşey görünmez oldu. İşte günâhkârlar gürûhunu biz böyle cezâlandırırız"*** (el-Ahkaaf:24-25) [29].

---

28 Başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü hadîs, rahmet rüzgârını içine almaktadır.

29 Başlığa uygunluğu rüzgâr ve rüzgârın getireceği yağmurun zikrini şâmil olması yönündendir. Buradakilerden önceki birkaç âyet şöyledir:

"Âd'ın birâderini -ki ondan evvel de, ondan sonra da birçok paygamberler gelip geçmişti- hatırla. Hani o, Ahkaaf'daki kavmini 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Hakîkat ben üzerinize (gelecek) ***büyük bir günün azâbından korkuyorum' diye tehdîd etmişti. Dediler ki: 'Sen bize, bizi tanrılarımızdan döndürmen için mi geldin? Öyleyse bizi tehdîd etmekte olduğun şeyi, eğer doğru söyleyenlerden isen getir bize!.*** (Hûd) ***dedi: Bunun ilmi ancak Allah nezdindedir. Ben size gönderildiğim şeyi teblîğ ediyorum. Bununla berâber ben sizi bilmezler gürûhu olarak görmekteyim"*** (el-Ahkaaf: 21-23).

Diğer sûrede de Âd kavmi hakkında şöyle buyurulmuştur:

"Âd'a gelince: Onlar yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: 'Kuvvetçe bizden daha güçlü kimmiş?' dediler. Onlar kendilerini yaratıp durmakta olan Allah'ı -ki O, bunlardan pekçok kuvvetlidir- hiç düşünmediler mi? Onlar bizim mu'cizelerimizi bilerek inkâr ediyorlardı. Bundan dolayı biz de dünyâ hayâtında zillet azâbını kendilerine taddırmamız için, uğursuz uğursuz günlerde

٦ــ باب ذِكْرِ المَلاَئِكَةِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ . وقال أنَسٌ قال عبدُ اللَّهِ بنُ سَلاَمٍ لِلنبِيِّ ﷺ إنَّ جِبْرِيلَ عليه السَّلاَمُ عَدُوُّ اليَهُودِ مِنَ المَلاَئِكَةِ وقال ابنُ عبَّاسٍ لَنَحْنُ الصَّافُّونَ المَلاَئِكَةُ *

6- ALLAH'IN SALAVÂTI ÜZERLERİNE OLSUN, MELEKLERİN ZIKRİ BÂBI [30]

Ve Enes şöyle dedi: Abdullah ibn Selâm, Peygamber'e: Şübhesiz meleklerden Cibrîl aleyhi's-selâm Yahûdîler'in düşmanıdır, dedi [31]. İbn Abbâs da: "*Biziz o saff saff dizilenler mutlak biz!*" (es-Sâffât: 165); bunlar melekierdir, demiştir [32].

١٧ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ قال حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ ح وقال لى خَلِيفَةُ قال حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ قال حدّثنا سَعِيدٌ وهِشامٌ قالا حدّثنا قَتادَةُ قال حدّثنا أنَسُ بنُ مالِكٍ عنْ مالِكِ بنِ صَعْصَعَةَ رضي اللَّه عنهُما قال قال النبُّى صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنا أنا عِنْدَ البَيْتِ بَيْنَ النَّائِمِ واليَقْظانِ وذَكَرَ يَعْنى

üzerlerine çok gürültülü bir bora gönderdik. Âhiret azâbı elbet daha horlayıcıdır. Onlara yardım da olunmaz" (Fussilet: 15-16).

30 Buhârî bu bâbda meleklerin me'mûr oldukları hilkat vazîfelerine ve nevi'lerine âid hadîsleri getirmiştir.

Sünnet ehli âlimlerinin cumhûru melekleri latîf ve muhtelif şekillere girebilir kaabiliyette nûrânî cisimlerdir; meskenleri de göklerdedir diye ta'rîf etmişlerdir. Muhakkak âlimler de meleklerin cisim değil, en latîf bir cevher olduğunu; aklı, nutku hâiz olup şehvet ve gadab gibi beşerî ihtirâsları doğuran sıfatlardan uzak bulunduklarını; yemeleri, içmeleri Allah'ı tesbîh, takdîs ve zikrden ibâret olduğunu kaydetmişlerdir.

Melekler me'mûr oldukları vazîfelere göre birtakım nevi'lere ayrılmışlardır. Sayılarını ise Allah bilir. En büyükleri dörttür: Cebrâîl, Mîkâîl, Azrâîl, İsrâfîl'dir.. "*...O ateşin üzerinde iri gövdeli, sert tabîatli* (me'mûr) *melekler vardır ki, onlar Allah'ın kendilerine emrettiği şeylere aslâ isyân etmezler. Neye de me'mûr edilirlerse yaparlar*" (et-Tahrîm: 6).

31 Buhârî, Enes'in bu hadîsini Peygamber'in Hicreti bölümünde senediyle getirdi. Yahûdîler'in de Cibrîl'e düşmanlıkları el-Bakara: 97-98. âyetlerde haber verilmiştir: "*De ki: Kim Cebrâîl'e düşman olursa* (kahrından gebersin). *Çünkü kendilerinden evvelki kitâbları tasdîk edici ve mü'minler için hidâyet ve müjde olan Kur'ân'ı Allah'ın izni ile senin kalbinin üstüne o indirmiştir. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâîl'e, Mîkâîl'e düşman olursa şübhesiz Allah da o* (gibi) *kâfirlerin düşmanıdır*".

32 İbn Abbâs'ın bu sözünü et-Taberânî senedli olarak rivâyet etmiştir. Yânî: Saflar hâlinde namâz kılanlar *(Celâleyn)*.

رَجُلاً بَيْنَ الرَّجُلَينِ فأُتِيتُ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُلِيءَ حِكْمَةً وإيماناً فَشُقَّ مِنَ النَّحْرِ إلى مَرَاقِّ البَطْنِ ثُمَّ غُسِلَ البَطْنُ بِماءِ زَمْزَمَ ثُمَّ مُلِيءَ حِكْمَةً وإيماناً وأُتِيتُ بِدَابَّةٍ أَبْيَضَ دُونَ البَغْلِ وفَوْقَ الحِمارِ البُرَاقِ فانْطَلَقْتُ معَ جِبْرِيلَ حتَّى أَتَيْنا السَّماءَ الدُّنْيا قِيلَ مَنْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قِيلَ ومَنْ مَعَكَ قِيلَ مُحَمَّدٌ قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إلَيْهِ قال نَعَمْ قِيلَ مَرْحَباً بِهِ ولَنِعْمَ المَجِيءُ جاءَ فأَتَيْتُ على آدَمَ فَسَلَّمْتُ عليْهِ فقال مَرْحَباً بِكَ مِنِ ابنٍ ونَبِيٍّ فأَتَيْنا السَّماءَ الثَّانِيَةَ قِيلَ مَنْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قِيلَ مَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ صلى اللَّهُ عليه وسلم قِيلَ أُرْسِلَ إلَيْهِ قال نَعَمْ قِيلَ مَرْحَباً بِهِ ولَنِعْمَ المَجِيءُ جاءَ فأَتَيْتُ على عِيسَى وَيَحْيَى فقالا مَرْحَباً بِكَ مِنْ أخٍ ونَبِيٍّ فأَتَيْنا السَّماءَ الثَّالِثَةَ قِيلَ مَنْ هَذَا قِيلَ جِبْرِيلُ قِيلَ مَنْ مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إلَيْهِ قال نَعَمْ قِيلَ مَرْحَباً بِهِ ولَنِعْمَ المَجِيءُ جَاءَ فأَتَيْتُ يُوسُفَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ قال مَرْحَباً بِكَ مِنْ أخٍ ونَبِيٍّ فأَتَيْنا السَّماءَ الرَّابِعَةَ قِيلَ منْ هَذَا قِيلَ جِبْرِيلُ قِيلَ مَنْ مَعَكَ قِيلَ مُحَمَّدٌ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إلَيْهِ قال نَعَمْ قِيلَ مَرْحَباً بِهِ ولَنِعْمَ المَجِيءُ جاءَ فأَتَيْتُ عَلى إدْرِيسَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فقال مَرْحَباً مِنْ أخٍ ونَبِيٍّ فأَتَيْنا السَّماءَ الخامِسَةَ قِيلَ منْ هٰذَا قال جبْرِيلُ قِيلَ ومنْ مَعَكَ قِيلَ مُحَمَّدٌ قِيلَ وقدْ أُرْسِلَ إلَيْهِ قال نَعَمْ قِيلَ مَرْحَباً بِهِ ولَنِعْمَ المَجِيءُ جاءَ فأَتَيْنا عَلى هارُونَ فَسلَّمْتُ عَلَيهِ فقال مَرْحَباً بِكَ مِنْ أخٍ ونَبِيٍّ فأَتَيْنا عَلى السَّماءِ السَّادِسَةِ قِيلَ مَنْ هٰذَا قِيلَ جبْرِيلُ قِيلَ مَنْ مَعَكَ قِيلَ مُحَمَّدٌ صلى اللَّهُ عليه وسلم قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إلَيْهِ مَرْحَباً بِهِ ولَنِعْمَ المَجِيءُ جاءَ فأَتَيْتُ عَلى مُوسَى فَسلَّمْتُ فقال مَرْحَباً بِكَ مِنْ أخٍ ونَبِيٍّ فَلَمَّا جاوَزْتُ بَكَى فَقِيلَ ماأَبْكاكَ قال يارَبِّ هٰذَا الغُلاَمُ الَّذِى بُعِثَ بَعْدِي يَدْخُلُ الجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِهِ أفْضَلُ مِمَّا يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِى فأَتَيْنا السَّماءَالسَّابِعَةَ قِيلَ مَنْ هذَا قال جبريلُ قِيلَ مَنْ مَعَكَ قِيلَ مُحَمَّدٌ قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إلَيْهِ مَرْحَباً بِهِ ونِعْمَ المَجِيءُ جاءَ فأَتَيْتُ عَلى إبْرَاهِيمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فقال مَرْحَباً بِكَ مِنِ ابنٍ ونَبِيٍّ فَرُفِعَ لِيَ البَيْتُ المَعْمُورُ فَسألْتُ جِبْرِيلَ فقال هٰذَا البَيْتُ المَعْمُورُ يُصَلِّى فِيهِ كلَّ يَوْمٍ سبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ إذَا

خَرَجُوا لَمْ يَعُودُوا إِلَيْهِ آخِرَ ما عَلَيْهِمْ ورُفِعَتْ لِيَ سِدْرَةُ المُنْتَهَى فإِذَا نَبِقُها كأَنَّهُ قِلاَلُ هَجَرٍ ووَرَقُها كأَنَّهُ آذَانُ الفُيُولِ فى أَصْلِها أَرْبَعةُ أَنْهارٍ نَهْرَانِ بَاطِنانِ ونَهْرَانِ ظاهِرَانِ فَسأَلْتُ جِبْرِيلَ فقال أَماَّ الباطِنانِ فَفى الجَنَّةِ وأَمَّا الظَّاهِرَانِ النِّيلُ والْفُرَاتُ ثُمَّ فُرِضَتْ عَلَيَّ خَمْسُونَ صلاَةً فأَقْبَلْتُ حتَّى جِئتُ مُوسَي فقال ما صَنَعْتَ قُلْتُ فُرِضَتْ عَلَيَّ خَمْسُونَ صَلاَةً قال أنا أَعْلَمُ بالنَّاسِ مِنكَ عالَجْتُ بَنى إِسْرَائِيلَ أَشَدَّ المُعالجَةِ وإِنَّ أُمَّتَكَ لاَ تُطيقُ فارْجِعْ إِلى رَبِّكَ فَسَلْهُ فَرَجعْتُ فَسأَلْتُهُ فَجعَلَها أَرْبَعينَ ثُمَّ مِثْلَهُ ثُمَّ ثَلاَثِينَ ثُمَّ مِثْلَهُ فَجَعَلَ عِشْرِينَ ثُمَّ مِثْلَهُ فَجَعَلَ عَشْراً فأَتَيْتُ مُوسَي فقال مِثْلَهُ فَجَعَلَها خَمْساً فأَتَيْتُ مُوسَى فقال ماصَنَعْتَ قُلْتُ جَعَلَها خَمْساً فَقال مِثْلَهُ قُلْتُ سَلَّمْتَ بِخَيْرٍ فَنُودِيَ إِنِّى قَدْ أَمْضَيْتُ فَرِيضَتى وخَفَّفْتُ عنْ عِبادِي وأَجْزِى الحَسَنَةَ عَشْراً . وقال هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنِ الْحَسَنِ عنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ فى البَيْتِ المَعْمُور *

17-Bize Hudbe ibnu Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den tahdîs etti. **H** ve bana Halîfe ibn Hayyât şöyle dedi: Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Ebî Arûbe ile Hişâm ed-Destevâî şöyle dediler: Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bize Enes ibnu Mâlik tahdîs etti ki, Mâlik ibn Sa'saa (R) şöyle demiştir: Peygamber(S) şöyle buyurdu:

"Bir kerresinde ben Beyt'in (yânî Ka'be'nin) *yanında uyurla uyanık arası bir hâlde bulunuyordum"*. Peygamber burada iki kişi arasındaki adamı (kasdederek) zikretti ve şöyle devâm etti; *"Derken bana içine hikmet ve îmân doldurulmuş altından bir tas getirildi. Göğüsten karnın alt tarafına kadar yarıldı. Sonra karın Zemzem suyu ile yıkandı. Sonra hikmet ve îmân ile dolduruldu. Ve bana katırdan küçük, eşekten büyük beyaz bir hayvan getirildi ki, o Burak'tır. Akabinde ben Cibrîl'in berâberinde gittim. Nihâyet alt semâya vardık.*

— Kim o? denildi.
— Cibrîl'dir, dedi.
— Yanındaki kimdir? denildi.
Cibrîl tarafından:
— Muhammed'dir, diye cevap verildi.
— Ona buraya gelsin diye (da'vet) *gönderildi mi? diye soruldu.*
Cibrîl:
— Evet, dedi.

— Merhabâ gelen Zât'a! Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi.

Müteâkıben Âdem'in yanına geldim ve ona selâm verdim. O da:

— Merhabâ sana, Oğul ve Peygamber! dedi.

Akabinde ikinci semâya vardık.

— Kimdir o? denildi.

— Cibrîl'dir, dedi.

— Yanındaki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— Muhammed(S)'dir, dedi.

— Ona (gelsin diye) *haber gönderildi mi? denildi.*

Cibrîl:

— Evet gönderildi, dedi.

— Merhabâ O'na -hoş geldi, safâ geldi- ve bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi.

Akabinde ben Îsâ ve Yahyâ (Peygamberlerin) *yanına vardım. Onlar:*

— Merhabâ sana, kardeş ve Peygamber! dediler.

Sonra üçüncü semâya vardık.

— Kimdir o? denildi.

— Cibrîl'dir, dedi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl:

— O Muhammed'dir, dedi.

— Ona (vahy ve mi'râc da'veti) *gönderilmiş midir? denildi.*

Cibrîl:

— Evet (gönderilmiştir), *dedi.*

— Merhabâ O'na ve bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! denildi.

Akabinde ben Yûsuf'un yanına vardım ve ona selâm verdim. O da:

— Merhabâ sana bir kardeşten ve peygamberden! dedi.

Sonra dördüncü semâya vardık.

— Kimdir o? denildi.

— Cibrîl'dir, denildi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

Cibrîl tarafından:

— Muhammed'dir, denildi.

— Ona (mi'râc da'veti) *gönderilmiş midir? denildi.*

Cibrîl:

— Evet, gönderilmiştir, dedi.

— Merhabâ gelen Zât'a ve bu gelenin gelişi ne güzeldir! denildi.

Ben İdrîs Peygamber'in yanına vardım ve ona selâm verdim. O da:

— Bir kardeş ve bir peygamberden merhabâ! dedi.

Sonra beşinci semâya vardık.

— Kimdir o? denildi.

— Cibrîl'dir, dedi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

— Muhammed'dir, denildi.

— Ona da'vet gönderilmiş midir? denildi.

Cibrîl:

— Evet (gönderilmiştir), *dedi.*

— Merhabâ O'na ve bu gelen Zât ne güzel yolcu! denildi.

Akabinde biz Hârûn'un yanına geldik. Ben ona selâm verdim. O da:

— Merhabâ sana bir kardeş ve bir peygamberden, dedi.

Sonra altıncı semâya vardık.

— Kimdir o? denildi.

— Cibrîl'dir, dedi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

— Muhammed'dir, denildi.

— O'na (da'vet) *gönderilmiş midir? Bu gelen kişiye merhaba ve O'nun bu gelişi ne güzeldir! denildi.*

Akabinde ben Mûsâ'nın yanına vardım ve ona selâm verdim. O da:

— Bir kardeşten ve bir peygamberden sana merhabâ! dedi.

Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince Mûsâ ağladı. Mûsâ'ya:

— Seni ağlatan nedir? denildi:

Mûsâ:

— Yâ Rabb! Benden sonra peygamber gönderilen bu genç ki, O'nun ümmetinden cennete girecekler benim ümmetimden girecek-lerden daha fazîletlidir (de ona ağlıyorum)! *dedi.*

Sonra yedinci semâya vardık.

— Kimdir o? denildi.

— Cibrîl'dir, dedi.

— Yanındaki kimdir? denildi.

— Muhammed'dir, denildi.

— O'na da'vet gönderilmiş midir? Bu gelen Zât'a merhabâ, bu gelen kişi ne güzel yolcu! denildi.

Akabinde ben İbrâhîm Peygamber'in yanına vardım ve ona se-lâm verdim. O da:

— Bir oğul ve peygamber, merhabâ sana! dedi.

Sonra bana el-Beytu'l-Ma'mûr gösterildi. Ben Cibrîl'e bunu sordum.

Cibrîl:

— Bu el-Beytu'l-Ma'mûr'dur, her gün onun içinde yetmişbin melek namâz kılar, bundan çıktıkları zamân artık bu onların son girişidir, bir daha oraya dönmezler, dedi.

Bana Sidretu'l-Muntehâ da gösterildi. Bir de gördüm ki, sidre ağacının yemişleri sanki Yemen'in Hecer şehri testileri gibi; yaprakları ise fillerin kulakları gibidir. Sidre'nin dibinde dört nehir vardır: İki bâtın nehir, iki zâhir nehir. Ben Cibrîl'e bunları sordum. Cibrîl;

— Bâtın olan iki nehir cennettedir. Zâhir olan iki nehir ise Nîl ile Furât nehirleridir, dedi.

Sonra benim üzerime (her gün) *elli namâz farz kılındı. Ben bunları kabûl ettim ve Mûsa'ya geldim. Mûsâ:*

— Ne yaptın? dedi.

— Üzerime elli namâz farz olundu, dedim.

Mûsâ:

— Ben insanları senden daha iyi biliyorum; ben İsrâîl oğulları'nı sıkı bir denemeye tâbi' tuttum. Senin ümmetin her gün elli namâza tâkat getirmez. Onun için Rabb'ine dön de hafîfletmesini iste, dedi.

Ben de döndüm ve hafifletmeyi istedim. Rabb'im namâzları kırk yaptı. Sonra evvelki gibi Mûsâ'ya; akabinde Rabb'ime gidip yine hafifletme istedim. Sonra Rabb'im namâzları otuz yaptı. Sonra yine bundan önceki gibi Mûsâ'ya;akabinde Rabbi'me gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabb'im namâzları yirmi yaptı. Sonra yine Mûsâ'ya ve akabinde Rabb'ime gidip hafifletme istedim. Bu sefer Rabb'im namazları on yaptı. Sonra Mûsâ'ya geldim. O da yine hafifletme istememi söyledi. Bu sefer Rabb'im namâzları beş yaptı. Akabinde Mûsâ'ya geldim. Mûsâ:

— Ne yaptın? dedi.

— Rabb'im namâzları beş yaptı, dedim.

Mûsâ önceki gibi yine hafifletme istememi söyledi. Ben Mûsâ'ya:

— Hayırla selâmette kal (ben bu beşi kabûl ediyorum), *dedim.*

Akabinde Allah tarafından:

— Ben beş vakit namâzla farîzamı imzâ ve infâz ettim ve kullarımdan fazlasını hafiflettim; ben güzelliği on kat ile karşılarım! diye nidâ olundu''.

Ve Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da el-Hasen'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den el-Beytu'l-Ma'mûr hakkında ayrı hadîs söyledi [33].

---

33 Bu Mi'râc hadîsinin başlığa uygunluğu, Mi'râc'ın Cibrîl'in berâberinde vâki' olmasıdır. Buhârî bu hadîsi farklı senedler ve bâzı lafız farklarıyle dört yerde getirmiştir: Namâz Kitâbı'nın başında; Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı'nda; el-Enbiyâ'da: Mi'râc'da.

١٨ــ حدّثنا الحَسَنُ بن الرَّبيعِ قال حدّثنا أبو الأَحْوَصِ عنِ الأَعْمَشِ عنْ زَيْدِ بنِ وهْبٍ قال عبْدُ اللَّهِ حدّثنا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهُوَ الصَّادِقُ المَصْدُوقُ قال إنَّ أحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فى بَطْنِ أُمِّهِ أرْبَعينَ يَوْماً ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكاً فَيُؤْمَرُ بأَرْبَعِ كَلِماتٍ ويُقالُ لَهُ اكْتُبْ عَمَلَهُ ورِزْقَهُ وأجَلَهُ وشَقِى أوْ سَعيدٌ ثُمَّ يُنْفَخُ فيهِ الرُّوحُ فإنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ لَيَعْمَلُ حتَّى مايَكُونُ بَيْنَهُ وبَيْنَ الجَنَّةِ إلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ كِتابُهُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ النَّارِ ويَعْمَلُ حتَّى مايَكُونُ بَيْنَهُ وبَيْنَ النَّارِ إلاَّ ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ *

18-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Kendisi sâdık ve masdûk (yânî: kendisi doğru söyler ve kendisine de doğru bildirilir) olduğu hâlde, bize Rasûlullah (S) tahdîs edip (insanın yaratılması tavırlarından) şunları söyledi:

"Sizin herbirinizin yaratılması (yaratılma başlangıcında) *ana baba maddeleri kırk gün anasının karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zamân içinde* (yânî kırk gün içinde) *katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zamân içinde bir çiğnem et olur. Sonra* (dördüncü tekâmül tavrında) *Allah bir melek gönderir de tekâmül eden o bir çiğnem ete şu dört kelime*(yi yazması) *emrolunur: Onun işini, rızkını, ecelini, şakî yâhud saîd olduğunu yaz! denilir. Sonra ona rûh üflenir* (cenîn canlanır). *İmdi sizden bir kişi* (bu fıtratı gereği dünyâda) *iyi iş yapar, nihâyet kendisiyle cennet arasında yalnız bir kulaç mesâfe kalır. Bu sırada* (meleğin ana karnında yazdığı) *yazı gelir, yazısı o kişinin önüne geçer* (yânî onu önler). *Bu defa o kişi cehennemliklerin işini yapmağa başlar* (da cehenneme girer). *Sizden bir kişi de kötü iş yapar. Nihâyet kendisiyle cehennem arasında ancak bir kulaç mesâfe kalır. Bu sırada* (meleğin yazdığı) *o yazı önüne geçer* (yânî onu

---

Müslim, Îmân Kitâbı'nda farklı senedleri ve lafızlarıyle getirmiştir: *Müslim Tercemesi.*, I, 219-230.

Buhârî hadîsin sonundaki isnâdla Saîd ibn Ebî Arûbe ve Hişâm ed-Destevâî'nin el-Beytu'l-Ma'mûr kıssasını, el-İsrâ kıssası içine girdirdiklerini; doğru olan ise Hemmâm ibn Yahyâ'nın bir rivâyeti olduğunu, çünkü Hemmâm'ın bu kıssayı el-İsrâ kıssasından ayrı rivâyet ettiğini bildirmek istemektedir... (Kastallânî).

Peygamber'in Mi'râcı'na Kur'ân'da şu âyetlerde işâret edilmiştir: el-İsrâ: 1; en-Necm: 5-18.

önler). *Bu defa o kişi cennet ehlinin* (hayırlı) *emelini yapar* (cennete girer)" [34].

١٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ قال أخبرَنا مَخْلَدٌ قال أَخْبَرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أَخْبَرَنى مُوسَي بنُ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ قال قال أبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وتابَعَهُ أَبُو عاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ قال أَخْبرنى مُوسَى بنُ عُقْبَةَ عنْ نافِعٍ عَنْ أَبى هُرَيْرَةَ عنِ النبى صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال إذَا أَحَبَّ اللَّهُ العَبْدَ نادَى جِبرِيلَ إنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلاَنا فأَحْبِبْهُ فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ فَيُنادِى جِبْرِيلُ فى أَهْلِ السَّماءِ إنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فلاَناً فأَحِبُّوهُ فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّماءِ ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ القَبُولُ فى الأَرْضِ *

19-..... Bana Mûsâ ibnu Ukbe haber verdi ki, Nâfi' şöyle demiştir: Ebû Hureyre, Peygamber'den söyledi.

Ve Ebû Âsım ed-Dahhâk ibn Mahled, Mahled ibn Yezîd'e mutâbaat etti ki, İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den haber verdi. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Allah bir kulu sevdiği zamân Cibrîl'e:

— Allah fulânı seviyor, onu sen de sev! diye nidâ eder.

Cibrîl de o kulu sever. Akabinde Cibrîl gök ahâlîsine;

— Allah fulân kulu seviyor, onu siz de seviniz! diye nidâ eder.

Gök ahâlîsi de o kimseyi sever. Sonra yerde(ki insanların gönlüne) *o kimse lehine kabûl ve sevgi konulur* (da onu tanıyan müslümânlar tarafından sevilir)" [35].

---

34 Hadîsin başlığa uygunluk noktası, bir kısım meleklerin beşerin mukadderâtını, saâdet ve şakaavetini yazmaya me'mûr olduklarının bildirilmesidir.

Beşerin yaratılma safhaları Kur'ân'da da bildirilmiştir: ***"Andolsun biz insanı çamurdan*** (süzülmüş) ***bir hulâsadan yarattık. Sonra onu sarp ve metîn bir karargâhta bir nutfe yaptık. Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı hâline getirdik, derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık, o bir çiğnem eti de kemiklere kalbettik de o kemiklere de et giydirdik. Bilâhare onu başka yaratılışla inşâ ettik. Sûret yapanların en güzeli olan Allah'ın şânı*** (bak) ***ne yücedir. Sonra siz bunun arkasından hiç şübhesiz ki ölüler*** (olacaksınız). ***Sonra siz kıyâmet gününde muhakkak diriltilip kaldırılacaksınız"*** (el-Mü'minûn: 12-16).

Bu âyetlerin tefsîri *Hakk Dîni Kur'ân Dili*'nden okumağa değer: IV, 3430-3437; VII, 5702-5728.

35 Hadîsin başlığa uygunluk noktası Yüce Allah'ın Cibrîl'e nidâ edip gök ve yer ahâlîsine emr ve teblîğ ulaştırmakta vâsıta olarak kullanmasıdır.

Buhârî hadîsi burada biri ulaştırılmış, biri ta'lîk edilmiş olarak iki senedle

٢٠ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ قال حدّثنا ابنُ أبى مَرْيَمَ قال أخبرنا اللَّيْثُ قال حدّثنا ابنُ أبى جَعْفَرٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أنَّها قالَتْ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ إنَّ المَلاَئِكَةَ تَنْزِلُ فى العَنانِ وهُوَ السَّحابُ فَتَذْكُرُ الأمْرَ قُضِيَ فى السَّماءِ فَتَسْتَرِقُ الشَّياطِينُ السَّمْعَ فَتَسْمَعُهُ فَتُوحِيهِ إلى الْكُهَّانِ فَيَكْذِبُونَ مَعَها مائَةَ كَذْبَةٍ مِنْ عِنْدِ أنْفُسِهِمْ *

20-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ı şöyle derken işittim: *"Melekler Anân içine -ki o buluttur- inerler de gökte kazâ ve hükmolunan emri* (istikbâle âid bâzı şeyleri kendi aralarında) *zikrederler. Bu sırada şeytânlar* (bu haberi) *kulak hırsızlığı yapar ve onu işitirler. İşittiklerini de kâhinlere gizlice ulaştırırlar. Kâhinler, şeytânlardan işittikleri kelimelerle berâber yüz yalan da kendi nefislerinden uydururlar"* [36].

---

getirmiştir. Hadîsi burada muallak senedin lafzı üzere sevketmiştir. Bu da Ebû Âsım'ın mutâbaasıdır. Buhârî bu ta'lîki Edeb'de, Amr ibn Alî'den; o da Ebû Âsım'dan senediyle mevsûl olarak getirmiştir. İşte bu, Buhârî'nin şeyhlerinin bir kısmından kendi yanında tek vâsıta ile olan hadîsi bâzen ta'lîk etmekte olduğuna istidlâl edilen yerlerden biridir. Çünkü Ebû Âsım, Buhârî'nin şeyhlerindendir.

el-İsmâîlî nüshasında İbn Cureyc'den olmak üzere Ravh ibn Ubâde şu ziyâdeyi, yânî hadîsin devâmını getirmiştir:

"Allah bir kişiye buğz edince Cibrîl'e:

— Ben fulân kişiyi sevmiyorum, onu sen de sevme! diye emreder.

Cibrîl de onu sevmez. Sonra Cibrîl de gök ahâlîsine:

— Allah fulân kişiyi sevmiyor, siz de onu sevmeyiniz! der.

Göktekiler de o kimseyi sevmezler. Sonra yerdeki insanların gönlüne (Allah tarafından) *o kimse hakkında bir nefret konulur* (da müslümânlar arasında sevilmez)".

Hadîsin birinci fıkrası "Müslümânlar arasında sevimli olan her kişi Allah yanında da sevimlidir" umûmî hükmünü; ikinci fıkra ise bunun zıddı olan "Müslümânlarca sevilmeyen, nefret edilen her kişi Allah yanında da sevilmez" umûmî hükmünü ifâde etmektedir (İbn Hacer, Aynî, Kastallânî).

36 Başlığa uygunluğu, meleklerin ilâhî işlerde kullanılmaları husûsudur.

Kâhin, falcıya ve bakıcıya denir. Bu zamânlarda olduğu gibi, İslâm'dan evvel kâhinler istikbâle âid bâzı şeyler haber verirler ve kâinâtın sırlarına vâkıf olduklarını iddiâ ederlerdi. Peygamber'in gelmesi üzerine gökyüzü meleklerin koruması altına alınmış, şeytânların haber alma kapıları kapanmıştır. Kur'ân'da şeytânların semâdan kovulup uzaklaştırılmaları şöyle bildirilmiştir:

"Hakîkat biz en yakın göğü bir zînetle, yıldızlarla süsledik. (Onu itâattan çıkan) ***her mütemerrid şeytândan koruduk. Ki onlar mele-i A'lâ'ya kulak verip***

٢١ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ قال حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ قال حدّثنا ابنُ شِهابٍ عنْ أبي سَلَمَةَ والأَغَرِّ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلّم إِذَا كانَ يَوْمُ الجُمُعَةِ كانَ عَلى كلِّ بابٍ مِنْ أَبْوَابِ المَسْجِدِ المَلاَئِكَةُ يَكْتُبُونَ الأَوَّلَ فالأَوَّلَ فإِذَا جَلَسَ الإمامُ طَوَوُا الصُّحُفَ وجاؤُا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ *

21-..... Bize İbn Şihâb, Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ibn Avf'tan ve el-Agarr Selmân el-Cuhenî'den; onlar da Ebû Hureyre'den tahdîs ettiler ki, o şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Cumua günü olunca mescidin kapılarından herbir kapıda melekler bulunur. Onlar mescide ilk gelenleri* (birinci, ikinci, üçüncü diye) *sırasıyle yazarlar. İmâm minbere oturunca sahîfeleri dürerler ve safflar arasına gelip zikri* (yânî hutbeyi) *dinlerler"* [37].

٢٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللّهِ قالَ حدّثنا سُفْيانُ قال حدّثنا الزُّهْرِيُّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ قال مَرَّ عُمَرُ في المَسْجِدِ وحَسَّانُ يُنْشِدُ فقال كُنْتُ أُنْشِدُ فِيهِ وفِيهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ ثُمَّ التَفَتَ إلى أبي هُرَيْرَةَ فقال أَنْشُدُكَ باللّهِ أَسَمِعْتَ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقُولُ أَجِبْ عَنِّي اَللّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ القُدُسِ قال نَعَمْ *

22-..... Bize ez-Zuhrî tahdîs etti ki, Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Bir kerre Hassân ibn Sâbit mescidde şiir okuduğu sırada Umer mescide uğradı. (Hassân'ın mescidde şiir okumasını çirkin gördü.) Bunun üzerine Hassân:

— Ben vaktiyle bu mescidde senden daha hayırlı olan Zât hâzır iken de şiir okur idim, dedi.

Sonra Hassân, Ebû Hureyre'ye döndü ve:

— Allah aşkına sana sorarım: Rasûlullah'ın Hassân'a: *"Haydi sen de benim tarafımdan* (müşriklere) *cevâb ver! Yâ Allah, onu*

---

dinleyemezler, her yandan kovularak atılırlar. Onlar için (âhirette de) ***ardı arası kesilmez bir azâb vardır. Meğer ki içlerinden bir çalıp çarpan olsun. Fakat onu da delip geçen bir alev ta'kîb etmiştir"*** (es-Sâffât: 6-10).

37 Başlığa uygunluğu yine birtakım yazıcı meleklere cumuaya gelenleri, geliş sırasına göre yazma vazîfesi verilmiş olmasıdır.

Bu hadîs daha geniş olarak Cumua Kitâbı'nda değişik bir senedle geçmişti.

Rûhu'l-Kudüs ile kuvvetlendir!'' derken işittin mi? diye sordu..

O da;

— Evet (işittim), diye doğruladı [38].

٢٣ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَدِيِّ بنِ ثابِتٍ عنْ الْبَرَاءِ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبُّى صلى الله عليه وسلم لِحَسَّانَ اهْجُهُمْ أوْ هاجِهِمْ وجِبْرِيلُ مَعَكَ *

23-..... Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten tahdîs etti ki, el Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hassân'a hitâben: *''Sen de müşrikleri hicvedip kötüle yâhud onların hicivlerine karşılık ver, Cibrîl de seninle berâberdir''* buyurdu [39].

٢٤ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعيلَ قال حدّثنا جَرِيرٌ ح وحدّثنا إسْحاقُ قال أخْبَرنا وهْب بنُ جَرِيرٍ قال حدّثنا أبى قال سَمِعْتُ حُمَيْدَ بنَ هِلاَلٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال كأنِّى أنْظُرُ إلى غُبارٍ ساطِعٍ في سِكَّةِ بَنى غَنْمٍ زَادَ مُوسى مَوْكِبَ جِبْرِيلَ *

24-..... Bize Cerîr ibn Hâzım tahdîs etti. H ve yine bize İshâk ibn Râhûye tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vehb ibn Cerîr haber verip şöyle dedi: Bize babam Cerîr ibn Hâzım tahdîs edip şöyle dedi: Ben Humeyd ibn Hilâl'den işittim ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: (Rasûlullah, Kurayza oğulları yurduna sefer ettiğinde melekler de iştirâk etti.) Ben Ensâr'dan Ganm oğulları sokağında yükselen bir tozu bugün bile görür gibiyim.

Râvî Mûsâ ibn İsmâîl, Mağâzî'deki kendi rivâyetinde şunu ziyâde etmiştir: Enes: Ben Cibrîl'in melâike cemâatinin Ganm oğulları sokağından geçtikleri sıra yükselen tozunu bugün bile görür gibiyim, demiştir [40].

---

38 Hadîsin başlığa uygunluğu Rûhu'l-Kudüs sözündedir, çünkü o Cibrîl'dir.

Peygamber'in Hassân'a bu emri vermeleri, müşriklerin Peygamber'i ve sahâbîlerini hicvetmeye başlamaları üzerinedir. Bu hicivler o devirde zamânımızın propagandaları kadar siyâsî ehemmiyeti hâizdir.

39 Başlığa uygunluğu *''Cibrîl de seninle berâberdir''* sözündedir.

40 Uygunluk ikinci tarîkteki "Cibrîl'in melâike cemâatini..." sözlerindedir.

Mevkıb, bir yürüyüş nev'i, süvârîler cemâati yâhud mülâyemetle yürüyen binekler cemâati ma'nâlarına gelir.

Bu hadîs Mağâzî Kitâbı'nda Kurayza seferi bâbında da gelecektir.

٢٥ــ حدّثنا فَرْوَةُ قال حدّثنا عَلِيُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ الحارِثَ بنَ هشامٍ قال سأل النبيَّ ﷺ كَيْفَ يأْتِيكَ الوَحْىُ قال كلُّ ذَاكَ يأْتِى المَلَكُ أحْياناً فى مِثْلِ صَلْصَلَةِ الجَرَسِ فَيَفْصِمُ عَنِّى وقَدْ وعَيْتُ ما قال وهْوَ أشَدُّهُ عَلَىَّ ويَتمثَّلُ لِى المَلَكُ أحْيانًا رجُلاً فَيُكَلِّمُنى فأعِى ما يقُولُ *

25-..... Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, el-Hâris ibnu Hişâm, Peygamber'den:

— Sana vahy nasıl gelir? diye sormuştur.

Peygamber (S) şöyle cevâblamıştır:

— *"Bunun hepsi* (şöyledir)*: Bâzen melek bana çıngırak sesi gibi bir ses içinde gelir, akabinde meleğin bana söylediği şeyleri ezberlemiş olduğum hâlde o benden ayrılır. Bana en ağır olanı budur. Bâzen de melek bana bir insan olarak temessül eder* (yânî sûretlenir)*, benimle konuşur, ben de söyleyeceklerini iyice bellerim"* [41].

٢٦ــ حدّثنا آدَمُ قال حدّثنا شَيْبانُ قال حدّثنا يَحْيى بنُ أبى كَثِيرٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عن أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ منْ أنْفَق زَوْجيْنِ فى سَبيلِ اللَّهِ دَعَتْهُ خَزَنةُ الجَنَّةِ أيْ فُلُ هَلُمَّ فَقال أبوبكْرٍ ذَاكَ الَّذِى لاتَوٰى عَلَيْهِ قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ *

26-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:

— *"Kim Allah yolunda çift sadaka verirse, cennetin bekçileri, yânî melekler onu: Ey Fulân! Buraya gel! diye da'vet ederler."*

Peygamber'in bu sözü üzerine Ebû Bekr:

— Artık kendisine hiç helâk olmayan kimse, işte budur, dedi.

Peygamber de:

— *"Senin de o bahtiyârlardan olmanı umarım"* buyurdu [42].

٢٧ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا هِشامٌ قال أخْبرنَا مَعْمَرٌ

---

41 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Melek bana gelir..."* sözlerindedir. Bu hadîs, *el-Câmi'u's-Sahîh*'in ilk kitâbında geçmişti.

42 Başlığa uygunluğu *"Cennetin bekçileri "* sözündedir, çünkü onlar melekler dir. Bu hadîs Cihâd Kitâbı, Nafakanın fazîleti bâbı'nda da geçmişti.

عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ عائِشةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ النبىَّ ﷺ قال لَها ياعائِشةُ هٰذَا جبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكِ السَّلاَمَ فَقالتْ وعَلَيْهِ السَّلاَمُ ورحْمَةُ اللَّهِ وبَرَكاتُهُ تَرَى مالاَ أرَى تُرِيدُ النبىَّ ﷺ *

27-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Âişe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) Âişe'ye:

— *"Yâ Âişe! Şu* (yanımdaki) *Cibrîl'dir, sana selâm ediyor"* buyurmuş.

Âişe de:

— Selâm; Allah'ın rahmeti ve bereketleri onun üzerine olsun, demiş ve Peygamber'i kasdederek:

— Benim görmediğimi Sen görüyorsun, demiştir [43].

٢٨ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ قال **حدّثنا** عُمَرُ بنُ ذَرٍّ ح قال **حدّثنى** يَحْيى ابنُ جَعْفَرٍ قال **حدّثنا** وكِيعٌ عنْ عُمَرَ بنِ ذَرٍّ عنْ أبِيهِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عباسٍ رضى اللَّهُ عنهُما قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لِجِبْرِيلَ ألاَ تَزُورُنا أكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنا قال فَنَزَلَتْ . وما فَتَنَزَّلُ إلاَّ بأمْرِ رَبِّكَ لهُ ما بَيْنَ أيْدِينا وما خَلْفَنا الآيَةَ *

28- Bize Ebû Nuaym tahdîs edip şöyle dedi: Bize Umer ibnu Zerr tahdîs etti.

H Ebû Nuaym dedi ki: Bana Yahyâ ibn Ca'fer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Vekî', Umer ibn Zerr'den; o da babası Zerr ibn Abdillah el-Hamdânî'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Cibrîl'e:

— *"Sen bize şu ziyâretinden daha çok ziyâret etmez misin?"* demişti (yânî daha sık gelmesini arzûlamıştı).

İbn Abbâs dedi ki: Bunun üzerine ***"Biz*** (melekler) ***Sen'in Rabbinin emri olmadıkça inmeyiz. Önümüzde, ardımızda ve ikisi arasında ne varsa hepsi O'nundur. Senin Rabbin unutkan değildir"*** (Meryem: 64) âyeti indi [44].

---

43 Başlığa uygunluk ve delîlliği *"Şu Cibrîl'dir..."* sözündedir.
Buhârî bunu el-İsti'zân, er-Rıkaak ve Fadâil Kitâbları'nda da getirmiştir.

44 Başlığa uygunluğu Rasûlullah'ın Cibrîl'e hitâb edip, onun daha sık gelmesini istemesidir. Hadîs içindeki Meryem: 64. âyeti Cibrîl'in sözünü hikâye eder... ***"Önümüzde"*** âhirette; ***"Ardımızda"*** dünyâda, ***"İkisinin arasında"*** nüzûl zamânından kıyâmet gününe kadar olacak herşeyin ilmi Allah'a mahsûstur *(Celâleyn).*

٢٩ــ **حدّثنا** إسْماعيلُ قال **حدّثنى** سُلَيْمانُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رَضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَليهِ وسلم قال أقْرَأنى جِبْريلُ عَلى حَرْفٍ فَلَمْ أزَلْ أسْتزِيدُهُ حَتى انْتَهى إلى سَبْعَةِ أحْرُفٍ *

29-..... O da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Rasûlullah(S) şöyle buyurmuştur: *"Cibrîl bana Kur'ân'ı bir okunuş üzerine okuttu. Ben de durmadan bunun artmasını isterdim. Tâ yedi türlü okunuşa erişinceye kadar bu dileğimde ısrâr ettim"* [45].

٣٠ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ قال أخْبَرنا عبْدُ اللَّهِ قال أخبرنَا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِىِّ قال **حدّثنى** عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُما قال كان رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم أجْوَدَ النَّاسِ وكانَ أجْودُ ما يكُونُ فى رمَضانَ حِينَ يَلْقاهُ جِبْرِيلُ وكانَ جِبْرِيلُ يَلْقاهُ فى كلِّ لَيْلةٍ منْ رمَضانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ فَلَرَسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم حينَ يَلْقاهُ جبْرِيلُ أجْوَدُ بالخَيْرِ منَ الرِّيحِ المُرْسَلةِ *وعنْ عبْدِ اللَّهِ قال **حدّثنا** مَعْمَرٌ بهٰذَا الإسْنادِ نَحْوَهُ * ورَوى أبو هُرَيْرَةَ وفاطِمةُ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ أنَّ جِبْريلَ كانَ يُعارِضُهُ القُرْآنَ *

30-..... Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verip şöyle dedi: Bize Yûnus ibn Yezîd haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibni Abdillah tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R) şöyle demiş-

---

45 "Her dilde türlü lehçeler bulunduğu gibi, Arabça'da da çeşitli kabîlelerin kendilerine has lehçeleri ve ifâde tarzları vardır. Kur'ân'ın kelimeleri çoğunlukla Kureyş kabîlesinin lehçesi üzerine indiği gibi, bâzısı da Huzeyl, Havâzin, Yemen.. lehçeleriyle inmiş ve o sûretle okunmuştur. Rasûlullah bütün Arab kabîlelerinin gönüllerinin Kur'ân'ın tevhîd ve medeniyet nûru üzerinde toplanmasını istiyordu. Bunun için Kur'ân'ın tamâmen Kureyş lehçesi üzerine, bâzı kelimelerinin diğer Arab lehçeleriyle gönderilmesini istemiş ve bu dileğinde ısrâr ederek Arablar arasında belirmiş yedi kabîlenin lehçesi üzerine gönderilmiştir. Aynı zamânda bu bir genişletme ve kolaylaştırma idi. Bu sûretle Kur'ân'ın yayılması kolaylaştıktan sonra Peygamber'in vefât ettiği yılın ramâzanında "el-Arzatu'l-Âhire" denilen ve Rasûlullah'ın Cibrîl ile Kur'ân'ı son müzâkere ve mukaabelesinde Kureyş lehçesi kararlaştı..."

tir: Rasûlullah (S) insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zamân da ramazânda idi ki, bu ay Cibrîl aleyhi's-selâmın kendisine en çok kavuştuğu zamân idi. Cibrîl, ramazânın her gecesinde Rasûlullah'la buluşur ve kendisi ile Kur'ân-ı Kerîm'i mudârese ve müzâkere ederdi. İşte bundan dolayı Rasûlullah Cibrîl kendisiyle buluştuğu bu zamânda hayır dağıtmakta, esmesi mâniaya uğramayan rüzgârdan daha cömert idi [46].

Ve Abdullah ibnu'l-Mubârek'ten: (Kendisi:) Bize Ma'mer (ibnu Râşid, yukarıda verilen) bu isnâd ile o hadîsin ma'nâca benzerini tahdîs etti, demiştir.

Ve Ebû Hureyre ile Fâtıma (R) da Peygamber(S)'den, Cibrîl'in (her sene ramazânda) Peygamber'le Kur'ân'ı karşılaştırma yapar olduğunu rivâyet etmişlerdir [47].

٣١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال حدّثنا لَيْثٌ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ عُمَرَ بنَ عَبْدِ الْعَزيزِ أخَّرَ العَصْرَ شيْئاً فقال لَهُ عُرْوةُ أمَا إنَّ جِبْريلَ قدْنَزَلَ فَصلَّى أمامَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عيله وسلّم فَقال عُمَرُ اعْلَمْ ما تقُولُ ياعُرْوةُ قال سمِعْتُ بَشيرَ بنَ أبى مَسْعُودٍ يقُولُ سَمِعْتُ أبا مسْعُودٍ يقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يقُولُ نَزَلَ جِبْرِيلُ فأمَّنى فَصلَّيْتُ مَعَهُ ثُمَّ صَلَّيْتُ معَهُ ثمَّ صَلَّيْتُ معَهُ ثُمَّ صَلَّيْتُ معَهُ ثُمَّ صَلَّيْتُ معَهُ يَحْسُبُ بأصابِعِهِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ *

31-..... Bize Leys ibnu Sa'd, İbn Şihâb'dan şöyle tahdîs etti: Umer ibnu Abdilazîz bir gün ikindi namâzını biraz geri bıraktı. Bunun üzerine Urve ibnu'z-Zubeyr, Umer'e:

— Dikkat et! Muhakkak ki Cibrîl inmiş ve Rasûlullah'ın önünde namâz kıldırmıştır, dedi.

Umer de ona:

— Yâ Urve, söylediğini iyi bil! dedi.

Urve de hadîsi senediyle nakledip şöyle demiştir:

— Ben Beşîr ibn Ebî Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu: Ben babam Ebû Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Cibrîl indi ve bana imâm oldu, ben de onunla birlikte namâz kıldım. Sonra onunla namâz kıldım. Sonra*

---

46 Başlığa uygunluğu Cibrîl'in Rasûlullah'la en çok ramazân ayında buluşmasıdır. Bu hadîs Vahy Kitâbı'nda da geçmişti.

47 Hadîsin Abdullah ibnu'l-Mubârek'ten gelen rivâyetini Buhârî, Fadâilu'l-Kur'ân'da getirmiştir. Ebû Hureyre'nin hadîsini Fadâilu'l-Kur'ân'da; Fâtıma'nınkini Nübüvvet Alâmetleri'nde getirmiştir.

onunla namâz kıldım. Sonra onunla namâz kıldım. Sonra onunla namâz kıldım''. Rasûlullah bunu söylerken birer birer beş namâzı parmaklarıyle sayıyordu [48].

٣٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بشَّارٍ قال **حدّثنا** ابنُ أبي عَدِيٍّ عنْ شُعْبَةَ عنْ حَبيبِ بنِ أبِى ثابِتٍ عنْ زَيْدِ بنِ وهْبٍ عنْ أبي ذَرٍّ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال النبيُّ ﷺ قال لِى جِبْريلُ منْ ماتَ منْ أُمَّتِكَ لايُشْرِكُ باللَّهِ شيْئاً دخَلَ الجَنَّةَ أوْ لَمْ يَدْخُلِ النَّارَ قال وإنْ زَنَى وإنْ سَرَقَ قال وإنْ *

32-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:

— *''Cibrîl bana: 'Ümmetinden her kim Allah'a hiçbirşeyi ortak koşmayarak* (tevhîd inancıyle) *ölürse cennete girer* -yâhud *ateşe girmez' dedi''*.

Ebû Zerr:

— Eğer o kişi zinâ etse ve hırsızlık yapsa da mı? dedi.

Peygamber:

— *''Eğer* (bu günâhları işlese de)'' buyurdu [49].

٣٣ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ قال أخبرَنا شُعَيْبٌ قال **حدّثنا** أبُو الزِّنادِ عنِ الأعْرجِ عنْ أبى هُرَيْرَة رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم المَلائكَةُ يَتعاقبُونَ مَلائكَةٌ باللَّيْلِ ومَلائِكةٌ بالنَّهارِ ويجْتمِعُونَ في صَلاةِ الْفجْرِ والعَصْرِ ثمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ فَيَسأَلُهُمْ وهوَ أعْلمُ فَيقُولُ كيْفَ تَرَكْتُمْ عِبادِى فَيقُولونَ تَرَكْناهُمْ يُصَلُّونَ وأتَيْناهُمْ يُصلُّونَ *

33-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *''Melekler arka arkaya gelirler: Hergün birtakım melâike geceleyin, diğer birtakım melâike de gündüzleyin birbiri ardınca size gelirler. Bunlar sabâh ve ikindi namâzlarında buluştuktan sonra evvelce içinizde kalmış olanlar göğe yükselirler. Rableri* (namâz kılmış

---

48 Hadîsin başlığa uygunluğu *''Cibrîl indi...''* sözündedir. Bunu Buhârî, Namâz Vakitleri Kitâbı'nda daha geniş bir metinle getirmişti.

49 Ebû Zerr'in bu meşhûr hadîsi şimdiye kadar birçok yerde geçmişti. Bilhassa Cenâze ve İstikrâz Kitâbları'nda geçtiğini ve oralarda bâzı bilgiler verildiğini zikredelim.

Buradaki rivâyette şart fiilinin hazfedilmesinin ve şart edâtıyle yetinmenin cevâzına bir delîl vardır.

kullarının) *hâllerini en iyi bilirken yine o meleklere: Kullarımı ne hâlde bıraktınız? diye sorar. Onlar da: Onları namâz kılarlarken bıraktık ve onlara namâz kılarlarken varmıştık, derler''* [50].

٧ــ بابٌ إذا قال أحدُكُمْ آمِينَ والمَلائِكةُ فى السَّماءِ فَوافَقَتْ إحْدَاهُما الأُخْرى غُفِرَ لهُ ما تَقَدَّمَ منْ ذَنْبِهِ

7- BÂB:

''Sizlerden biri Âmin dediği zamân melekler de semâda (Âmîn deseler de) *her ikisi birbirine denk düşerse, o kimsenin geçmiş günâhları mağfiret edilir''* [51]

٣٤ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ قال أخْبَرَنا مَخْلَدٌ قال أخْبَرَنا ابنُ جُرَيْجٍ عنْ إسْماعيلَ بنِ أُمَيَّةَ أنَّ نافعاً حدَّثَهُ أنَّ الْقاسِمَ بنَ مُحَمَّدٍ حدَّثَهُ عنْ عائشةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ حَشَوْتُ للنبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم وِسادَةً فِيها تَماثِيلُ كأنَّها نُمْرُقَةٌ فَجاءَ فَقامَ بيْنَ الْبابَيْنِ وجعَلَ يَتَغَيَّرُ وجْهُهُ فقُلْتُ مالَنا يارسولَ اللَّهِ قال مابالُ هذه الْوِسادَةِ قالتْ وِسادَةٌ جعَلْتُها لَكَ لِتَضْطَجِعَ عَلَيْها قال أمَا عَلِمْتِ أنَّ المَلائِكةَ لاتَدْخُلُ بَيْتاً فيهِ صُورَةٌ وأنَّ مَنْ صَنَعَ الصُّورةَ يُعَذَّبُ يَوْمَ القِيامَةِ يقُولُ أحْيُوا ما خَلقْتُمْ *

34-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber için bir yastık doldurdum. Onda birtakım sûretler vardı. Bu küçük bir yastık gibidir. Peygamber geldi ve iki kapının arasında dikeldi, yüzü de değişmeye başladı. Ben hemen:

— Bizim için ne (kusur) var, yâ Rasûlallah? dedim.

Peygamber (S):

— *''Bu yastığın hâli nedir?''* diye sordu.

Âişe:

---

50 Bu hadîs Namâz Kitâbı; ''İkindi namâzının fazîleti bâbı''nda da geçmişti.

Burada arka arkaya getirilen bu hadîsler Cibrîl'in vahy ile ilgili olan vazîfesine ve umûmiyetle meleklerin vazîfelerine delîl olmak üzere sevkedilmişlerdir.

51 Buhârî bu başlığı Ezân Kitâbı'nda Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadîsten almıştır. O hadîs de bundan önceki hadîsin senediyle Ebû Sâlih'ten rivâyet edilmektedir.

Bu bâbdaki hadîsler dahî bundan önceki bâb hadîsleri gibi yine meleklerle ilgilidir. Bunun için bâzı Buhârî nushalarında bu bâb başlığı konmamıştır.

— Bir yastıktır; ben onu üzerinde yatasın diye Sen'in için yaptım, dedi.

Peygamber:

— *"Sen içinde sûret bulunan bir eve meleklerin girmeyeceğini; bu sûreti yapan kimsenin kıyâmet gününde azâb edileceğini ve Yüce Allah'ın: Yarattıklarınıza* (yânî sûretlendirdiğiniz bu hayvanlara) *can verin! buyuracağını bilmedin mi?"* buyurdu [52].

٣٥ــ حدّثنا ابنُ مُقاتِلٍ قال أخْبَرنا عبْدُ اللَّهِ قال أخْبَرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عبْدِ اللَّهِ أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما يقُولُ سَمِعْتُ أبا طَلْحَةَ يقُولُ سمِعتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يقُولُ لاتَدْخُلُ المَلائِكَةُ بَيْتاً فيهِ كلْبٌ ولا صُورَةُ تَماثِيلَ *

35-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan haber verdi ki, o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Ben Ebû Talha'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"İçinde köpek bulunan eve melekler girmez, içinde temsîllere âid sûret bulunan eve de"* buyuruyordu [53].

٣٦ــ حدّثنا أحْمَدُ قال **حدّثنا** ابنُ وهْبٍ قال أخْبَرنا عَمْرٌ وأنَّ بُكَيْرَ ابنَ الأشَجِّ حَدَّثَهُ أنَّ بُسْرَ بنَ سَعيدٍ حَدَّثَهُ أنَّ زَيْدَ بنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ رضى اللَّهُ عنه حدّثَهُ ومَعَ بُسْرِ بنِ سعيدٍ عُبَيْدُ اللَّهِ الخَوْلانِيُّ الّذِى كانَ فى حَجْرِ مَيْمُونَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال حدّثهُما زَيْدُ بنُ خالِدٍ أنَّ أبا طَلْحَةَ قال حدّثه أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال لا تَدْخُلُ المَلائكَةُ بيْتاً فيهِ صُورَةٌ قال بُسْرٌ فَمَرِضَ زَيْدُ بنُ خالِدٍ فَعُدْناهُ فاذا نَحْنُ في بيْتِهِ بِسِتْرٍ فيهِ تَصاوِيرُ فقُلْتُ لِعُبَيْدِ اللَّهِ الخَوْلانِيِّ أَلَمْ يُحَدِّثْنا فى التَّصاويرِ فقال إنَّهُ قال إلاَّ رَقْمٌ فى ثَوْبٍ أَلاَ سَمِعْتَهُ قُلْتُ لا قال بَلى قَدْ ذَكَرَهُ *

36-..... Bize Amr ibnu'l-Hâris haber verdi. Ona da Bukeyr ibnu'l-Eşecc tahdîs etmiştir. Ona da Busr ibn Saîd tahdîs etmiştir. Ona

---

52 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde meleklerin zikredilmesidir. Bu hadîs Buyû' Kitâbı'nda "Erkekler ve kadınlar için giyilmesi mekrûh olan şeyler hakkında ticâret bâbı"nda da geçmişti.

53 Hadîsin başlığa uygunluğu bundan önce zikrettiğimiz yöndedir.

da Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R) tahdîs etmiştir. Busr ibn Saîd'in berâberinde, Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin himâyesinde bulunmuş olan Ubeydullah el-Havlânî bulunuyordu. Râvî dedi ki: İşte bu ikisine Zeyd ibn Hâlid tahdîs etti. Ona da Ebû Talha şöyle tahdîs etti: Peygamber (S): *"Melekler, içinde sûret bulunan herhangi bir eve girmezler"* buyurdu.

Sahâbî râvî Busr dedi ki: (Bu hadîsi bana rivâyet ettikten bir zamân sonra) Zeyd ibn Hâlid hastalandı. Biz de ona hasta ziyâretine gittik. Eve girdiğimizde içeride, üzerinde birtakım sûretler bulunan bir perde ile karşılaştık. Ben orada bulunan Ubeydullah el-Havlânî'ye:

— Bu Zeyd ibn Hâlid bize Peygamber'den tasvîrler hakkındaki hadîsi tahdîs etmedi mi? (Şimdi evinde bu resimli perde ne oluyor?) dedim.

Ubeydullah bana;

— Zeyd ibn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize naklederken, sonunda *"İllâ rakmen fî sevbin* (= Elbisedeki nakış ve resim müstesnâdır)" demiştir; sen onu işitmedin mi? dedi.

Ben:

— Hayır işitmedim, dedim.

O da:

— Fakat sen o hadîsi işittin, o bunu muhakkak zikretmiştir, dedi [54].

٣٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ قال **حدّثني** ابنُ وهْبٍ قال **حدّثني** عَمْرٌ وعنْ سالِمٍ عنْ أبيهِ قال وَعَدَ النبيَّ ﷺ جِبْريلُ فَقال إنَّا لا نَدْخُلُ بيْتاً فيهِ صُورَةٌ ولا كلْبٌ *

37-..... Bana Amr ibnu'l-Hâris, Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer'den tahdîs etti; o şöyle demiştir: Cibrîl aleyhi's-selâm, Peygamber'in yanına inmeyi va'd etmişti (inmedi; Peygamber sebebini sordu.) Cibrîl: Biz melekler, içinde (canlı hayvana âid) sûret ve köpek bulunan eve girmeyiz, dedi.

٣٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال **حدّثني** مالِكٌ عنْ سُمَيٍّ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إذا قال الإمامُ سَمِعَ

54 Buhârî bu hadîsi Libâs Kitâbı'nda da getirmiştir. Müslim de Libâs'ta getirmiştir. Bununla, bundan sonraki hadîsin buradaki bâb başlıklarına uygunlukları bellidir.

اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فقُولوا اللَّهُمَّ رَبَّنا لَكَ الحَمْدُ فإنَّهُ مَنْ وافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الملائِكةِ غفِرَ لهُ ما تَقدَّمَ منْ ذَنْبِهِ *

38-..... Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"**İmâm Semiallâhu limen hamideh** dediği zamân siz **Allâhumme Rabbenâ leke'l-hamdu** deyiniz. Çünkü her kimin böyle demesi melâikenin böyle demesine denk düşerse geçmiş günâhları mağfiret edilir"* [55].

٣٩ــ حدّثنا إبرَاهيمُ بنُ المُنْذِرِ قال **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ قال **حدّثنا** أبى عنْ هِلالِ بنِ عَلِيٍّ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى عَمْرَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال إنَّ أحَدَكُمْ فى صلاةٍ مادامَتِ الصَّلاةُ تَحْبِسُهُ والمَلائِكةُ تَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْلَهُ وارْحَمْهُ ما لَمْ يَقُمْ منْ صَلاتِهِ أوْ يُحْدِثْ *

39-..... Ebû Hureyre (R) tahdîs etti ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizin herhangi birinizi namâz kılmak habsedip alıkoyduğu müddetçe, bir namâz içindedir. Namâz kıldığı yerden kalkmadığı yâhud abdestini bozmadığı müddetçe de melekler onun için: **Allâhumme'ğfir lehu ve'r-hamhu**(= Yâ Allah, ona mağfiret et ve ona merhamet eyle)! derler"* [56].

٤٠ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ قال **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ عَطاءٍ عنْ صَفْوانَ بنِ يَعْلَى عنْ أبيهِ رضى اللَّهُ عنه قال سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقْرَأُ عَلى المِنْبَرِ ونادَوْا يامالِكُ قال سُفْيانُ فى قِراءَةِ عبْدِاللَّهِ ونادَوْا يامالِ *

40-..... Ya'lâ ibn Umeyye (R): Ben Peygamber(S)'in minber üzerinde (cehennem ahâlîsinin cehennem muhâfızına): *"**Yâ Mâlik!*** (Rabb'in hakkımızdaki hükmünü versin!) ***diye nidâ ettiler...*** (ez-Zuhrûf: 77) *âyetini okuduğunu işittim"* demiştir.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne, Abdullah ibn Mes'ûd'un bu âyeti *"Ve*

---

55 Bu hadîs Namâz Kitâbı; *"**Allâhumme Rabbenâ leke'l-hamd**"*in fazîleti bâbı"nda da geçmiştir.

56 Bu da Namâz Kitâbı; "Mescidde namâz bekleyerek oturan kimse bâbı"nda ve "Mescidde hades bâbı"nda da geçmiş ve açıklamalar verilmişti.

nâdev yâ Mâli'' şeklinde kâf'ı düşürerek okuduğunu söylemiştir [57].

٤١ــ **حدّثنا** عبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال أخبَرنا ابنُ وَهْبٍ قال أخبَرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال **حدّثنى** عُرْوَةُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها زَوْجَ النبىِّ ﷺ حَدَّثَتْهُ أنَّها قالَتْ لِلنبىِّ ﷺ هَلْ أتى عَلَيْكَ يَوْمٌ كانَ أشَدَّ مِنَ يَوْمِ أُحُدٍ قال لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِ مالَقِيتُ وكانَ أشَدُّ مالَقِيتُ مِنْهُمْ يوْمَ الْعَقَبَةِ إذْ عَرَضْتُ نَفْسى عَلى ابنِ عَبْدِ يالِيلَ بنِ عَبْدِ كُلالٍ فَلَمْ يُجِبْنى إلى ما أرَدْتُ فانْطَلَقْتُ وأنا مَهْمُومٌ عَلى وَجْهِي فَلَمْ أسْتَفِقْ إلاّ وأنا بِقَرْنِ الثعالِبِ فَرَفَعْتُ رأسى فإذا أنا بِسَحابَةٍ قَدْ أظَلَّتْنى فَنظَرْتُ فإذا فيها جِبْرِيلُ فَنادانِى فَقال إنَّ اللهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وما رَدُّوا عَلَيْكَ وقَدْ بَعَثَ إلَيْكَ مَلَكَ الجِبالِ لِتأْمُرَهُ بِماشِئْتَ فِيهِمْ فَنادانِى مَلَكُ الجِبالِ فَسَلَّمَ عَلَىَّ ثُمَّ قال يامُحَمَّدُ فقال ذَلِكَ فِيما شِئْتَ إنْ شِئْتَ أنْ أُطْبِقَ عَلَيْهِمِ الأخْشَبَيْنِ فقال النبىُّ ﷺ بَلْ أرْجُو أنْ يُخْرِجَ اللهُ مِنْ أصْلاَبِهِمْ مَنْ يعْبُدُ اللهَ وحْدَهُ لاَيُشْرِكُ بِهِ شيْئاً *

41-..... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle tahdîs etmiştir: Âişe, Peygamber(S)'e:

— Sana Uhud gününden daha şiddetli olan bir gün erişti mi? dedi.

O da:

— *''Yemîn olsun ki kavmin Kureyş'ten gelen birçok zorluklarla karşılaştım. Fakat onlardan Akabe günü karşılaştığım zorluk hepsinden şiddetli idi. Şöyle ki: Ben* (Kureyş'ten gördüğüm ezâ üzerine Tâif'e gidip) *hayâtımın korunmasını Abdu Kulâl'in oğlu İbnu Abdu Yâlîl'e teklîf etiğim zamân o benim dileğime cevâb vermemişti. Ben de kederli ve hayretli bir hâlde yüzümün doğrusuna* (Mekke'ye) *dönmüştüm. Bu hayretim Karnu's-Seâlib mevkiine kadar devâm etti. Burada başımı kaldırıp* (semâya) *baktığımda beni gölgelendirmekte olan bir bulut gördüm.*

Buluta (dikkatle) *baktığımda bunun içinde Cibrîl bulunduğunu gördüm. Cibrîl bana nidâ etti de:*

— *Allah, kavminin Sen'in hakkında dediklerini ve Seni korumayı reddettiklerini muhakkak işitti. Ve Allah Sana şu Dağlar Mele-*

---

57 Bu Ya'lâ hadîsinin başlığa uygunluğu, meleklerden bir kısmının cehennem muhâfızlığı vazîfesi ile vazîfelendirilmiş olmalarıdır. Âyetin alt ve üst tarafı ile meâlleri şöyledir: ''***Şübhe yok ki günâhkârlar cehennem azâbında ebedî kalıcıdırlar.***

ği'ni gönderdi. Kavmin hakkında ne dilersen ona emredebilirsin, dedi.

Bunun üzerine Dağlar Meleği bana nidâ edip selâm verdi. Sonra:

— Yâ Muhammed! Cibrîl'in bu söylediği bir hakîkattir. Sen ne istersen emrine hazırım. Eğer (Ebû Kubeys ile Kuaykân denilen) *şu iki yalçın dağı Mekkeliler üzerine kapaklamamı istersen* (onu da emret), *dedi.*

Buna karşı Peygamber:

— Hayır, ben Allah'ın bu müşriklerinin sulblerinden yalnız Allah'a ibâdet eder ve Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmaz (tevhîdci) *bir nesil meydana çıkarmasını arzû ederim, dedi"* [58].

(Bu azâb) ***onlardan hafifletilmeyecek. Onlar bunun içinde ümitsizlikle susacak olanlardır. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendileri zâlimdiler. Onlar: Yâ Mâlik, Rabb'in bizi öldürsün! diye çağırışırlar. O da: Siz behemahal*** (azâbda) ***kalıcılarsınız! der...***" (ez-Zuhruf: 74-77).

58 Hadîsin başlığa uygunluğu Yüce Allah'ın meleklerin bir nev'ini dağlara âid işlerle vazîfelendirmiş olduğudur. Bunu "Dağlar Meleği" ta'bîri belirtmektedir.

Peygamber'in Uhud harbinden daha güç bir vâkıanın cereyân ettiği yer olarak haber verdiği Akabe mevkii, ya Minâ'daki taş atma sünnetinin yapıldığı yerdir, yâhud Tâif'te husûsî bir yerin adıdır. Peygamber'in Tâif'e gitmesi, Peygamberliğinin onuncu yılı şevvâl ayındadır. O târihte Hadîce ile Ebû Tâlib arka arkaya vefât etmiş, Peygamber her müşkil zamânda kendisini himâye ve tesellî eden iki mühim kuvvetli dayanaktan mahrûm kalmıştı. Müşriklerin tecâvüzleri de günden güne artmakta ve sahâbîlere işkenceler yapılmakta idi. Artık Mekke'de kendi hayâtını koruyacak ve sahâbîleri himâye edecek kimse kalmamıştı. Bu sebeble Peygamber'in ve İslâm Dîni'nin hayâtında geçen en ızdırablı yıl bu yıl olduğu ve bundan dolayı "Âmu'l-Huzun (= Keder yılı)" denildiği bildirilmiştir *(Mevâhibu Ledunniye).*

Peygamber Hadîce ve Ebû Tâlib'in vefâtından sonra Tâif halkını irşâd etmeyi düşündü. Tâif şehri ve Sakîf kabîlesi eşrâfından Abdu Yâlîl ile kardeşleri Habîb ve Mes'ûd'a gitti. Bunlara İslâm Dîninin esâslarını bildirdi. Kureyş'in kendisi ve sahâbîleri hakkındaki zulümlerinden bahsederek himâye istedi. Rasûlullah bu üç kardeşten yalnız Abd Yâlîl ile görüşmüştür. Bu sebeble hadîste yalnız onun adı anılmıştır. Sakîf oğulları'nın en büyüğü ve mu'teberi o idi. Mucâhid'e göre: "***Ne olurdu şu Kur'ân iki şehirden*** (Mekke ve Tâif'ten) ***büyük bir kişiye gönderilseydi***" (ez-Zuhruf: 31) âyeti Utbe ibn Rabîa ile İbnu Abdi Yâlîl hakkında ve bunların halk arasındaki mevkilerini beyân sadedinde inmiştir. Peygamber, Tâif'te on gün ikaamet etmiştir. Yarımadanın en nüfûzlu adamı diye mürâcaat ettiği İbnu Abdi Yâlîl sığınma isteğini reddettiğinden, daha fazla kalamamıştır. Tâif'in ayak takımı Peygamber'e ve yanında bulunan Zeyd ibn Hârise'ye saldırmışlar, attıkları taşlarla yaralanmışlar, nihâyet Utbe ibn Rabîa'nın bağına ilticâ etmişler; o da kendilerini koruyup üzüm ikrâm edilmelerini Hristiyan kölesine emretmiştir. Tâif'ten dönüşte Mut'ım ibn Adiyy'in himâyesiyle Mekke'ye girebilmişlerdir... Hadîste Peygamber'in Cibrîl'i gördüğü yer olarak zikrettiği Karnu's-Seâlib, Nevevî'ye göre Necdliler'in mîkaatı olan Karnu'l-Menâzil'dir ve Mekke'ye iki konak uzaklıktadır. *Karn* lugatte büyük dağdan ayrılmış küçük dağdır... (Aynî).

Bu: hâdisede Hâtemu'l-Enbiyâ'nın ümmeti hakkındaki yüksek merhamet

٤٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال حدّثنا أبو عَوَانَةَ قال حدّثنا أبو إسْحٰقَ الشَّيبانيُّ قال سألْتُ زِرَّ بنَ حُبَيْشٍ عنْ قوْلِ اللهِ تعالٰى فكانَ قابَ قَوْسيْنِ أوْ أدْنٰى فأوْحٰى إلَى عَبْدِهِ مَاأوْحَى قال حدّثنا ابنُ مسْعُودٍ أنهُ رَأي جِبْريلَ لهُ سِتُّمِائَةِ جناحٍ *

42-..... Bize Ebû İshâk eş-Şeybânî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Zırr ibn Hubeyş'e Yüce Allah'ın şu kavlinden sordum: ***"Sonra*** (Cibrîl O'na) ***yaklaştı, sarktı. İki yay kadar, yâhud daha yakın oldu da*** (Allah'ın) ***kuluna vahy ettiğini etti. O'nun gördüğünü kalbi yalana çıkarmadı"*** (en-Necm: 8-11).

Zırr ibn Hubeyş: Bize İbnu Mes'ûd: Peygamber (S) Cibrîl'i (yaratılmış olduğu sûrette) altıyüz kanatlı olarak gördü, diye tahdîs etti, dedi [59].

٤٣ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمةَ عنْ عبْدِ اللهِ رضى اللهُ عنه لَقدْ رأى منْ آياتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى قال رأى رَفْرَفاً أخْضَرَ سَدَّ أُفُقَ السَّماءِ *

43- Bize Hafs ibn Umer tahdîs edip şöyle dedi: Bize Şu'be, el-A'meş'ten; o da İbrâhîm'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) ***"And olsun ki O, Rabb'inin en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür"*** (en-Necm: 18) âyetinin tefsîrinde: Rasûlullah (S) semânın etrâfını yeşil bir kumaş (hâlinde Cibrîl'in kanadı) kaplamış gördü, demiştir [60].

٤٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللهِ بنِ إسْماعِيلَ قال حدّثنا مُحمَّدُ بنُ عبْدِ اللهِ الأنْصارِيُّ عنِ ابنِ عَوْنٍ أنْبأنا الْقاسِمُ عنْ عائِشَةَ رضى الله عنها قالتْ مَنْ زَعَمَ أنَّ مُحَمَّداً رَأي رَبهُ فقدْ أعْظَمَ ولٰكِنْ قدْ رَأى جِبْرِيلَ في صُورَتِهِ وخَلْقِهِ سادّاً مابَيْنَ الأُفُقِ *

44-..... Bize el-Kaasım haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir:

---

ve şefkati apaçıktır. Bu kadar sıkıntılı zamânda bile nesillerinden müslümân bir zürriyet gelmesi umulan müşriklerin helâkını istemeyip, bunların sulbünden mü'min muvahhid bir neslin gelmesini istemiştir.

59 Başlığa uygunluğu açıktır. Bâzılarına göre Peygamber'e yaklaşıp sarkan Allah'tır. Bu takdîrde ma'nâ mecâzî olur *(Hâzin)*.

60 Bu âyetlerin tefsîrleri Tefsîr Kitâbı'nda verilecektir.

Her kim Muhammed (uyanık olarak baş gözüyle) Rabb'ini gördü sanırsa, en büyük yalanı irtikâb etmiş olur. Lâkin muhakkak olan şudur ki, Rasûlullah Cibrîl'i ufkun arasını kaplamış olduğu hâlde hakîkî sûret ve hilkatinde görmüştür [61].

٤٥ــ حدّثنى مُحمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا أبو أُسامَةَ قال حدّثنا زَكَرِيَّاءُ بنُ أبى زَائدَةَ عنِ ابنِ الأشْوَعِ عنِ الشَّعْبِىِّ عنْ مسْرُوقٍ قال قُلْتُ لِعائِشةَ رضى الله عنها فأيْنَ قوْلُهُ ثُمَّ دَنا فَتدَلّى فَكانَ قابَ قَوْسَيْنِ أوْ أدْنى قالَتْ ذاكَ جِبْرِيلُ كانَ يأتِيهِ فى صُورَةِ الرَّجُلِ وإنَّهُ أتاهُ هٰذِهِ المَرَّةَ فى صُورَتِهِ الّتِى هِىَ صُورتُهُ فَسَدَّ الأُفُقَ *

45-..... Mesrûk şöyle demiştir: Ben (Peygamber'in Rabb'ini görmesini reddettiği zamân) Âişe'ye:

— Öyleyse Yüce Allah'ın şu kavli nerededir (yânî bunun vechi nedir)? dedim: ***"Sonra yaklaştı, derken sarktı.*** (Bu sûretle Peygamber'e) ***iki yay kadar, yâhud daha yakın oldu da*** (Allah'ın) ***kuluna vahy ettiğini etti"*** (en-Necm: 8-11).

Âişe (R):

— Bu yanaşma ancak Cibrîl'in yanaşmasıdır. Cibrîl Peygamber'e insan sûretinde gelirdi. Şübhesiz Cibrîl bu kerre Peygamber'e kendi hakîkî sûreti olan sûreti içinde gelmiş ve ufku kapatmıştır, dedi [62].

٤٦ــ حدّثنا مُوسٰى قال حدّثنا جَرِيرٌ قال حدّثنا أبو رَجاءٍ عنْ سَمُرَةَ قال قال النبىُّ ﷺ رَأيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أتَيانِى قالاَ الّذِى يُوقِدُ النّارَ مالِكٌ خازِنُ النّارِ وأنا جِبْرِيلُ وهٰذَا مِيكائِيلُ *

46-..... Semure ibn Cundeb (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ben bu gece ru'yâmda iki kimse gördüm. Onlar ba-*

---

61 Cibrîl Peygamber'e sahâbîlerden Dıhye veyâ başkası sûretinde gelirdi. Bâzen de bir A'râbî sûretinde gelmiştir. Peygamber Cibrîl'i kendi yaratılış şekli ve sûretinde yalnız iki defa görmüştür: Birincisi ***"Hemen doğruldu. O en yüksek ufukta idi*** (en-Necm: 6-7) ve devâmı âyetlerin delâleti üzere, en yüksek ufukta görmesidir. Yukarıdaki İbn Mes'ûd hadîsleri bu görüşü tefsîr ve tasvîr etmektedir. İkincisi ***"And olsun ki Onu diğer bir defada Sidretu'l-Müntehâ'nın yanında gördü"*** (en-Necm: 13-14) âyetleri gereğince, Mi'râc'dan dönerken Sidre'de görmesidir.

62 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hz. Âişe'nin tefsîri de gâyet açıktır; bundan önceki hâşiyelerde daha fazla açıklama verilmişti.

na geldiler... şöyle dediler: O ateş yakan adam, cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir... Ben Cibrîl'im. Bu da Mîkâîl'dir...'' [63].

٤٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا أبو عَوانَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى حازِمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ إذا دَعا الرَّجُلُ امْرأتَهُ إلى فِراشِهِ فأبَتْ فَباتَ غَضْبانَ عَلَيْها لَعَنَتْها المَلائِكَةُ حتى تُصْبِحَ * تابَعَهُ شُعْبَةُ وأبو حَمْزَةَ وابنُ داوُدَ وأبو مُعاوِيَةَ عنِ الأعْمشِ *

47-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Kişi kadınını* (cinsî yaklaşmak için) *yatağına da'vet eder de kadın çekinir ve bu yüzden koca, kadına öfkeli, sinirli bir hâlde gecelerse melekler o kadına sabâh oluncaya kadar la'net ederler''.*

Bu hadîsi el-A'meş'ten rivâyet etmekte Ebû Avâne'ye Şu'be, Ebû Hamza, İbnu Dâvûd ve Ebû Muâviye mutâbaat etmişlerdir [64].

٤٨ــ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال أخْبرَنا اللَّيْثُ قال حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ قال سَمِعْتُ أبا سَلَمَةَ قال أخبرَنى جابِرُ بنُ عبْدِ اللهِ رضِيَ اللهُ عنهما أنَّهُ سمِعَ النبيَّ ﷺ يقُولُ ثُمَّ فتَرَ عَنِّى الوَحْىُ فَتْرَةً فَبَيْنا أنا أمْشِى سَمِعْتُ صوْتاً مِنَ السَّماءِ فَرفعْتُ بَصَرِي قِبَلَ السَّماءِ فإذا المَلَكُ الَّذِى جاءَنى بِحِراءٍ قاعِدٌ عَلى كُرْسِيٍّ بيْنَ السَّماءِ والأرْضِ فَجُئِثْتُ منْهُ حتى هَوَيْتُ إلى الأرضِ فجِئْتُ أهْلى فقُلْتُ زَمِّلُونى زَمِّلُونى فأنْزَلَ اللهُ تعالى يأيها المُدَّثِّرُ إلَى والرُّجْزَ فاهْجُرْ * قال أبو سَلَمَةَ والرِّجْزُ الأوْثانُ *

48-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme'den işittim, şöyle dedi: Bana Câbir ibnu Abdillah (R) haber verdi. O, Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: *''Sonra benden vahy bir süre habs olundu. Ben bir gün yürürken birdenbire gökyüzü tarafından bir ses işittim. Başımı kaldırdım. Bir de baktım ki, Hırâ'da bana gelen melek* (yânî Cibrîl) *semâ ile Arz arasında bir kürsî üzerinde oturmuş. Ondan pek ziyâde korktum, hattâ yere düştüm. Akabinde âileme*

---

63 Buhârî bu Semure ibn Cundeb hadîsini burada delîl olmak üzere çok kısaltılmış olarak getirdi. Cenâzeler Kitâbı'nın sonlarında ise bunu aynı senedle iki sahîfe tutan uzun bir metinle getirmişti.

64 Başlığa uygunluğu, meleklerden bir nev'inin bu işle vazîfeli kılınmasıdır. Buhârî bu hadîsi Nikâh Kitâbı'nda da getirmiştir.

geldim ve: Beni örtünüz, beni örtünüz! dedim. Bunun üzerine Yüce Allah şu âyetleri indirdi: Ey bürünüp sarınan! Kalk, artık korkut. Rabb'ini büyük tanı. Elbiselerini temizle. Azâb(a götürecek şeyleri) *terkeyle...*" (el-Müddessir: 1-5).

Ebû Seleme: Âyetteki "*er-Rücz*", putlardır, demiştir [65].

٤٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ قال **حدّثنا** غُنْدَرٌ قال **حدّثنا** شُعْبَةُ عن قَتادَةَ وقال لِي خَليفَةُ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ قال **حدّثنا** سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أبِي الْعالِيَةِ قال **حدّثنا** ابنُ عَمِّ نَبِيِّكُمْ يَعْنِى ابنَ عبَّاسٍ رضى الله عنهما عنِ النبِيِّ ﷺ قال رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِى مُوسٰى رَجُلاً آدَمَ طُوَالاً جَعْداً كأَنَّهُ مِنْ رِجالِ شَنُوءَةَ ورَأَيْتُ عِيسٰى رَجُلاً مَرْبُوعاً مَرْبُوعَ الخَلْقِ إلى الحُمْرَةِ والْبَياضِ سَبِطَ الرَّأسِ ورَأَيْتُ مالِكاً خازِنَ النّارِ والدَّجَّالَ فى آياتٍ أَرَاهُنَّ اللهُ إيَّاهُ فَلاَ تَكُنْ فى مِرْيَةٍ مِنْ لِقائِهِ قال أنَسٌ وأبُو بَكْرَةَ عنِ النبِيِّ ﷺ تَحْرُسُ المَلائِكَةُ المَدِينَةَ مِنَ الدَّجَّالِ *

49-..... Müfessir Ebu'l-Âliye şöyle demiştir: Bize Peygamberinizin amcası oğlu, yânî İbn Abbâs (R) tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Mi'râc'da) *bana gece sefer ettirildiğinde ben Mûsâ'yı esmer yüzlü, uzun boylu, kıvırcık saçlı bir tipte gördüm. Mûsâ* (uzunluk ve esmerlikçe) *Ezdu Şenûe adamlarından bir kişi gibidir. Îsâ'yı da gördüm: Ne uzun ne kısa, orta boyda, benzi kırmızı ile beyaza meyilli olup başı, salıverilmiş düz saçlı bir kimse idi. Allah'ın bana gösterdiği hayrete düşürücü daha birtakım garîbeler arasında cehennem muhâfızı Mâlik'i ve Deccâl'i de gördüm. Ey mü'min, Peygamber'in Mûsâ'ya kavuşmasından şübhede olma*".

Enes ve Ebû Bekre (R), Peygamber'in "*Melekler Medîne'yi, Deccâl'den bekçilik yapıp korurlar*" hadîsini söylemişlerdir [66].

٨ــ بابُ ما جاءَ فى صِفَةِ الجَنَّةِ وأنَّها مخْلُوقَةٌ قال أبُو الْعالِيَةِ مُطَهَّرَةٌ مِنَ الحَيْضِ والْبَوْلِ والْبُزاقِ كُلَّما رُزِقُوا أُتُوا بشَىْءٍ ثُمَّ أُتُوابآخَرَ قالوا

---

65 Bu hadîs Vahy Kitâbı'nda da geçmişti.

66 Hadîsin son cümlesi şu âyetin lâfzına uygun düşmüş ve ondan alınmıştır: "*And olsun ki, biz Mûsâ'ya o kitâbı verdik. Şimdi sen ona kavuşmaktan şübhede olma. Biz onu İsrâîl oğulları'na hidâyet rehberi yapmıştık*" (es-Secde: 23).

Hadîsin sonundaki Enes'in hadîsini Buhârî Hacc Kitâbı'nın sonlarında; Ebû Bekre hadîsini de bu bâbda senediyle getirmiştir (Aynî).

هٰذَا الَّذِى رُزِقْنا منْ قَبْلُ أُتِينا مِنْ قَبْلُ وأُتُوابِهِ مُتَشابِهاً يُشْبِهُ بعْضُهُ بعْضاً ويَخْتلِفُ فى الطُّعُومِ قُطُوفُها يَقْطِفُونَ كَيْفَ شاؤُا. دانِيةٌ قَرِيبَةٌ الأَرَائِكُ السُّرُرُ. وقال الحَسَنُ النَّضْرَةُ فى الوُجُوهِ. والسُّرُورُ فى الْقَلْبِ. وقال مُجاهِدٌ سَلْسبِيلاً حَدِيدَةُ الجِرْيَةِ. غَوْلٌ وجَعُ الْبَطْنِ. يُنْزَفُونَ لاتَذْهَبُ عُقُولُهُمْ. وقال ابنُ عبَّاسٍ دِهَاقاً مُمْتَلِئاً. كَوَاعِبَ نَوَاهِدَ. الرَّحِيقُ الخَمْرُ التَّسْنِيمُ يَعْلُو شَرَابَ أَهْلِ الجَنّةِ. خِتامُهُ طِينُهُ مِسْكٌ. نَضَّاخَتانِ فَيَّاضَتانِ يُقالُ مَوْضُونَةٌ منْسُوجَةٌ. منْهُ وَضِينُ النَّاقَةِ والكُوبُ مالاَ أُذُنَ لهُ ولا عُرْوَةَ. والأَبارِيقُ ذَوَاتُ الآذانِ والعُرا. عُرُباً مُثَقَّلَةً واحِدُها عَرُوبٌ مِثْلُ صَبُورٍ وصُبُرٍ يُسَمِّيها أَهْلُ مكّةَ العَرِبَةَ وأَهْلُ المَدِينَةِ الغَنِجَةَ وأَهْلُ العِرَاقِ الشَّكِلَةَ. وقال مُجاهِدٌ رَوْحٌ جَنَّةٌ ورَخاءٌ والرَّيْحانُ الرِّزْقُ والمَنْضُودُ المَوْزُ والمَخْضُودُ المُوقَرُ حَمْلاً ويُقالُ أَيْضا لا شَوْكَ لهُ والعُرُبُ المُحَبَّباتُ إلى أَزْوَاجِهِنَّ ويُقالُ مَسْكُوبٌ جارٍ وفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ بَعْضُها فَوْقَ بَعْضٍ لَغْواً باطلاً. تأثِيماً كَذِباً. أفْنان أغْصانٌ وجَنَى الجَنَّتَيْنِ دانٍ ما يُجْتَنَى قَرِيبٌ. مُدْهامَّتانِ سَوْدَاوَانِ مِنَ الرِّىِّ *

8- CENNETİN SIFATI VE YARATILMIŞ (YÂNÎ ŞİMDİ MEVCÛD) OLDUĞU HAKKINDA GELEN ŞEYLER BÂBI [67]

Ve Ebu'l-Âliye dedi ki: "*Mutahharatun*": Hayzdan,

67 *Cennet,* birşeyi örtmek ve gizlemek ma'nâsına olan *el-Cennu* lafzından alınmıştır. Bol ve sık ağaçların yeri örtüp gizlemesi, o ağaçlığa cennet denilmesine sebeb olmuştur. Bu bakımdan şerîat lisânında gelen *cennet,* şu fânî hayâtta gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, akılların tahmîn ve tahayyül edemediği ni'metleri ihtivâ eden mü'minlerin saâdet durağı demektir. Biz bu ebediyet yurdu hakkında yalnız Allah'ın ve Rasûlü'nün bildirdiği derecede bilgilere sâhib bulunuyoruz. Bunların bir kısmını burada göreceğiz. Buhârî bu konuya dâir olan bu bâbında onbeş hadîs getirmiştir ki, bunları sırasıyle göreceğiz.

Buhârî âdeti üzere bu başlıkta cennetin sıfatları ve şimdi mevcûd bulunduğunu bildiren bâzı âyetlere ve bunların tefsîrlerine işâret etmiştir. Buhârî'nin bu konuya ehemmiyet vermesi sebeblerinden biri Mu'tezile'yi reddetmektir. Çünkü Mu'tezile, cennet ve cehennemin şimdi mevcûd olduklarını kabûl etmeyip, ileride yaratılacaklarına kaani' ve müttefiktirler.

Buhârî'nin âyetlerin bâzı kelimelerine dâir burada getirdiği tefsîrî bilgilerin hepsi kadîm tefsîr kitâblarında senedli olarak rivâyet edilmişlerdir. Bunlar geniş şerhlerde aynen yazılmıştır; incelenmesi her zâman kaabildir.

sidikten, tükürükten tertemiz kılınmış; *"Kullemâ ruzikû":* Kendilerine birşey verildiği, sonra da bir başkası verildiği zamân "Bu bize bundan önce de verilmişti derler", yânî bu bize bundan önce de getirildi. *"Ve utû bihi müteşâbihen":* Bu kendilerine bâzısı bâzısına (renk ve şekilde) benzer, fakat tadında ayrı olarak sunulacak (el-Bakara: 25) *"Kutûfuhâ"* (el-Hâkkaa: 12): Cennetlikler istedikleri gibi keserler; *"Dâniyetun":* "Karîbetun", yânî yakındır. *"el-Erâik"* (ed-Dehr: 13): Tahtlar, serîrler.

Ve el-Hasen: *"en-Nadra"*, yânî parlaklık yüzlerde; surûr, yânî sevinç de kalblerde olur, dedi. Mucâhid: *"Selsebîlen":* Akması keskin; *"Gavl":* Karın ağrısı; *"Yunzefûne":* Akılları gitmez demektir, dedi.

İbn Abbâs: *"Dıhâkan":* Dopdolu; *"Kevâibe":* Göğüsleri, memeleri belirip olgunlaşmış; *"er-Rahîk":* Şarâb; *"et-Tesmîmu":* Cennet ehli içkilerinin hepsine üstün olan içki; *"Hitâmuhu":* Çamuru misk; *"Naddâhatân":* İki fışkıran; *"Mevdûnetûn":* Örülmüş, dokunmuşa denilir. *"Vadînu'n-Nâka"* (yânî devenin sırtına hevdeci bağlamak için sırım yâhud kıldan örülmüş yassı kolan) bu ma'nâdandır. *"el-Kûbu":* Kulağı, yânî elle tutulacak yeri ve kulpu olmayan testiler; *"Ve'l-Ebârîk":* El ile tutulacak kulakları ve kulpları olan testiler; *"Uruben":* Ağırlaştırılmış demektir, tekili: "Arûbun"dur; "Sabûr" ve "Subur" gibi. Mekke ahâlîsi ona "el-Aribetu"; Medîne ahâlîsi "el-Ganicetu"; Irak ahâlîsi ise "eş-Şekiletu" ismini verirler.

Mucâhid şöyle dedi: *"Ravhun":* Cennet ve râhatlık; *"er-Reyhânu":* Rızk; *"el-Mendûdu":* Muz; *"el-Mahdûdu":* Yükçe ağırlaştırılmış demektir. Ve yine dikeni olmayan şeye de denilir. *"Ve'l-Urubu":* Kocalarına çok bağlı ve çok sevgili dişilerdir. Ve denildi ki: *"Meskûb":* Akıcı; *"Furuşın merfûatın":* Birbiri üzerine konulup yükseltilmiş yataklar; *"Lagven":* Bâtılen; *"Te'sîmen":* Yalan; *"Efnânun":* Dallar. *"Ve cena'l-cenneteyni dânin":* Toplanıp devşirilmesi yakından; *"Mudhâmmetâni":* Suya

kanmaktan dolayı iki siyâh (yânî iki koyu yeşil) demektir [68].

---

68 Buhârî'nin burada işâret ettiği âyetlerin bâzılarını, konuya delîlliklerinin iyice belirmesi için tercemeler hâlinde verelim:

"Îmân eden, bir de güzel güzel amellerde bulunan kimselere muştula ki, altlarından ırmaklar akan cennetler onların. Kendilerine ne zamân onlardan bir meyve rızk olarak yedirilirse her defasında: Hâ, bu evvelce de (dünyâda) *rızıklandığımız şeydi, diyecekler ve o rızk* (renkte, şekilde) *birbirinin benzeri olmak üzere kendilerine sunulacak. Orada çok temiz zevceler de onların. Hem orada onlar dâim de kalıcıdırlar"* (el-Bakara: 25).

"Artık kitâbı sağ eline verilmiş olana gelince, der ki: Alın, okuyun kitâbımı. Çünkü ben hakîkaten hesabıma kavuşacağımı (kuvvetle) *zannetmiştim. İşte o, hoşnûd bir hayât içindedir. Yüksek bir cennette. Çabucak devşirilecek meyveleri yakındır"* (el-Hâkkaa: 19-23).

"İşte bundan dolayı Allah bu günün şerrinden onları korumuş, (yüzlerine) *bir güzellik* (yüreklerine) *bir sevinç vermiş, sabrettiklerine mukaabil onların mükâfâtı cennettir, ipektir.* (Oraya giren) *hepiniz, içinde tahtlar üzerine yaslanıcılar olarak, orada ne bir güneş, ne de bir zemherîr görmeyerek, ve gölgeleri onlara yakın, meyveleri de emirlerine boyun eğdirilmiş olarak. Onlara gümüşten yapılmış billûr kaplar, kupalar dolaştırılır. Gümüşten billûrlar ki, mikdârını* (sâkîler) *ta'yîn etmişlerdir. Orada onlara katkısı zencefîl olan dolu kadeh de içirilir.* (Zencefîl) *orada bir pınardır. Selsebîl adı verilir ona"* (ed-Dehr: 11-18).

"Onlar böyle. Onlar için ma'lûm bir rızk vardır. Türlü meyveler. Onlar ikrâm edilmiş kimselerdir. Naîm cennetlerinde. Birbiriyle karşılıklı tahtlar üzerinde. Onların herbiri maîn şarâbından türlü kadehlerle tavâf edilirler. Bembeyâz, içenlere bir lezzet. Orada bir humâr (baş ağrısı) *da yok, onların bundan bîhûş olacakları da yok. Yanlarında nazarlarını yalnız zevclerine atfetmiş iri gözlü kadınlar vardır ki, bunlar örtülüp saklanmış yumurtalar gibidirler"* (es-Sâffât: 41-49).

"Şübhesiz takvâ sâhibleri için (her korkudan) *selâmet* (ve her arzûya) *ulaşmak vardır. Bahçeler, üzüm bağları, memeleri tomurcuklanmış bir yaşıt kızlar, dolu kadehler! Orada ne boş bir lâkırdı, ne de birbirine yalan söyleme işitmezler"* (en-Nebe': 31-35).

"Sağcılar ne mutludurlar. Solcular ne bedbahttırlar! Hayır yarışlarında tâ öne geçip kazananlar, onlar öncüdürler. İşte onlar (Allah'a) *en çok yaklaştırılmış olanlardır. Naîm cennetlerindedirler. Birçoğu evvelki ümmetlerden, birâzı da sonrakilerdendir. Onlar cevherlerle örülmüş tahtlar üzerindedirler, üstlerinde karşı karşıya yaslanıcılar olarak. Ebedî(tâze)liğe mazhar edilmiş evlâdlar etraflarında dolanırlar. Maîn kaynağından dolu büyük kablarla, ibrîklerle ve kadehlerle. Ki bundan baş ağrısına uğratılmayacakları gibi, akılları da giderilmez"* (el-Vâkıa: 8-19).

"Onlar orada ne boş bir lâf, ne de günâha sokacak birşey işitmezler. Yalnız bir söz: Selâm selâmdır. Sağcılar: Onlar ne mutlu sağcılardır! Dikensiz kiraz meyveleri tıklım tıklım muz ağaçları, yayılmış gölge, dâimâ akan su, kesilmeyen, yasak da edilmeyen birçok meyve arasında ve yükseltilmiş döşeklerdedirler. Hakîkat biz onları yepyeni bir yaratışla yarattık da, kızoğlan kızlar,

٥٠ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ قال حدّثنا اللّيْثُ بنُ سعْدٍ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ عُمَرَ رضى الله عنهما قال قال رسولُ الله ﷺ إذا ماتَ أَحَدُكُمْ فإنّهُ يُعْرَضُ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ بالْغَداةِ والعَشِيِّ فإنْ كانَ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَمِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ وإنْ كانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَمِنْ أَهْلِ النَّارِ *

50-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz öldüğünde sabâh akşâm âhiretteki oturak yeri kendisine gösterilir: Eğer o ölü cennet ehlinden ise, kendisine cennet ehli makaamlarından yeri gösterilir. Eğer ateş ehlinden ise, cehnenemliklerden* (yânî onların yerinden) *gösterilir"* [69].

٥١ــ حدّثنا أَبو الْوَلِيدِ قال حدّثنا سَلْمُ بنُ زَرِيرٍ قال حدّثنا أَبو رَجاءٍ عنْ عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ عنِ النَّبِيِّ ﷺ قال اطّلَعْتُ فى الجَنةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِها الفُقَرَاءَ وَاطَّلَعْتُ فى النارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِها النِّساءَ *

51-..... Bize Ebû Recâ', İmrân ibn Husayn'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Ben* (mi'râc gecesi) *cennette baktım da, cennet ahâlîsinin çoğunun fakîrler olduğunu gördüm. Cehenneme de baktım. Cehennemdekilerin çoğunu da kadınlar gördüm"* buyurmuştur [70].

٥٢ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أَبِي مَرْيَمَ قال حدّثنا اللّيْثُ قال حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أَنَّ أَبا هُرَيْرَةَ رضي اللهُ عنه قال بَيْنا نَحْنُ عِنْدَ رسولِ اللهِ ﷺ إذْ قال بَيْنا أَنا نائِمٌ رَأَيْتُنى فِي الجَنّةِ فإذَا

---

zevcelerine sevgi ile düşkün, hep bir yaşıt yaptık, sağcılar için" (el-Vâkıa: 27-38).

"Çadırlar içinde perde ehli hûrîler vardır... Bunlara onlardan evvel ne bir insan, ne bir cinn dokunmuştur..." (er-Rahmân: 72-74).

"Şübhesiz o iyiler ni'met içinde, süslü tahtlar üzerinde temâşâ edeceklerdir. Öyle ki sen o ni'metin güzelliğini yüzlerinde tanırsın. Onlara mühürlü hâlis bir şarâbdan içirilecek ki, onun sonu bir misktir. O hâlde nefâset isteyenler bunu arzu etmelidir. O şarâbın katkısı Tesnîm'dendir. O bir pınardır ki, mukarrebler ondan içerler." (et-Tatfîf: 22-28).

69 Buhârî buradan i'tibâren gelecek onbeş hadîsi sıralamağa başladı. Bu hadîslerin hepsinin başlıkla mutâbakaatları cennetin zikrinde; bâzısında da cennetin vasıflarının zikrindedir. Onun için bundan sonra her hadîste başlığa uygunluğun zikredilmesine ihtiyâç yoktur.

Bu hadîs Cenâzeler Kitâbı; "Sabâh akşâm ölüye oturacağı yer gösterilir bâbı"nda da geçmiş, açıklamalar orada verilmişti (Aynî).

70 Bu çoğunlukların sebebi şöyle tevcîh edilmiştir: Birçok ma'siyetleri işlemeye sevkeden maldır, malın verdiği azınlıktır. Dünyâ hayâtında şerre vesîle olan maldan mahrûm fakîrler ise çoğunluğu teşkîl ettiğinden, dünyâda dînî vecîbelerine

امْرَأَةٌ تَتَوَضَّأُ إلى جانِبِ قَصْرٍ فَقُلْتُ لِمَنْ هٰذَا القَصْرُ فقالوا لِعُمَرَ بنِ الخَطّابِ فَذَكَرْتُ غَيْرَتَهُ فَوَلَّيْتُ مُدْبِراً فَبَكَى عُمَرُ وقال أَعَلَيْكَ أغارُ يارسولَ اللهِ *

52-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın yanında bulunduğumuz sırada O bize şöyle buyurdu: *"Ben bir kerre uyurken kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadın* (Ümmü Suleym) *bir köşkün yanında abdest almakta idi. Ben* (yanımdaki meleklere): *Bu köşk kimin içindir? diye sordum. Onlar: Bu köşk Umer ibnu'l-Hattâb için, dediler. Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim"*.

(Rasûlullah'ın bu latîfeli müjdesi üzerine) Umer -sevincinden- ağladı da:

— Yâ Rasûlallah, Sana karşı mı kıskançlık edeceğim? dedi [71].

٥٣ــ حدّثنا حجّاجُ بنُ مِنْهالٍ قال **حدّثنا** هَمّامٌ قال سَمِعْتُ أبا عِمْرَانَ الجَوْنِيَّ يُحَدِّثُ عنْ أبى بَكْرِ بنِ عبْدِ اللهِ بنِ قَيْسٍ الأَشْعَرِيِّ عنْ أبيه أنَّ النبيَّ ﷺ قال الخَيْمَةُ دُرَّةٌ مُجَوَّفَةٌ طُولُها فى السَّماءِ ثَلاثُونَ مِيلاً في كلِّ زَاوِيَةٍ مِنْها لِلْمُؤْمِنِ أهْلٌ لايَرَاهُمُ الآخَرُونَ * قال أبو عَبْدِ الصَّمَدِ والحَارِثُ بنُ عُبَيْدٍ عنْ أبى عِمْرَانَ سِتُّونَ مِيلاً *

53-..... Abdullah ibn Kays el-Eş'arî(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Cennetteki) *çadır, içi boşaltılmış bir incidir. Bunun semâya doğru uzunluğu otuz mildir. Bu çadırın herbir köşesinde mü'min bir âile topluluğu bulunur ki, onları başkaları göremezler"*.

Ebû Abdissamed ile Hâris ibnu Ubeyd yukarıdaki hadîsin râvîsi olan Ebû İmrân el-Cevnî'den, altmış mil diye söylemişlerdir [72].

٥٤ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ قال **حدّثنا** سُفْيانُ قال **حدّثنا** أبو الزِّنادِ عنِ

---

bağlı bir hayât geçiren fakîrlerin cennette çoğunluğu oluşturmaları tabiîdir.

Cehennemliklerin çoğunluğunu kadınların oluşturması konusunda İbnu Ebî Sufre: Ekseriyetle kadınların kocalarına karşı isyânkâr ve küfürbâz olmalarıdır, dedi. Kurtubî de; kadınların tab'an erkeklerden asabî olmalarını, zînete ve dünyâ alâyîşine düşkün bulunmalarını sebeb göstermiştir.

71 Bu hadîs, cennet ve cehennemin yaratılmış ve şimdi mevcûd bulunduğuna apaçık delâlet etmektedir.

Buhârî bu hadîsi Menkabeler Kitâbı; Umer'in fazîleti bâbı'nda da getirmiştir.

72 Bu hadîsin diğer bir tarîkinde çadırın boyu değil, eninin altmış mil olduğu bildirilmiştir.

الأَعْرَج عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال قال رسولُ الله ﷺ قال اللهُ أَعْدَدْتُ لِعِبادِى الصَّالِحِينَ مالاَ عَيْنَ رأتْ ولاَ أُذُنَ سَمِعَتْ ولاَ خَطَرَ عَلى قَلْبِ بَشَرٍ فاقْرَؤُا إنْ شِئْتُمْ فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِىَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ *

54-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Yüce Allah: Ben iyi kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan gönlüne gelmeyen birtakım ni'metler hazırladım, buyurdu. İsterseniz şu âyeti okuyunuz:* ***"Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükâfât olarak gözlerin aydın olacağı*** (ni'metlerden) ***neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez"*** (es-Secde: 17) [73].

٥٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ قال أَخْبَرنا عبْدُ اللهِ قال أَخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامِ بنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ قال قال رسولُ الله ﷺ أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَلِجُ الجَنَّةَ صُورَتُهُمْ على صُورَةِ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ لاَيَبْصُقُونَ فِيها ولاَ يَمْتَخِطُونَ ولاَ يَتَغَوَّطُون آنِيَتُهُمْ فِيها الذَّهَبُ أَمْشاطُهُمْ مِنَ الذَّهَبِ والْفِضَّةِ ومَجامِرُهُمُ الأَلُوَّةُ وَرَشْحُهُمُ المِسْكُ ولِكُلِّ واحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتانِ يُرَى مُخُّ سُوقِهما مِنْ وراءِ اللَّحْمِ مِنَ الحُسْنِ لا اخْتِلاَفَ بَيْنَهُمْ ولاَ تَباغُضَ قُلوبُهُمْ قَلْبٌ واحدٌ يُسَبِّحُونَ اللهَ بُكْرَةً وعَشِيًّا *

55-..... Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'ten haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Cennete ilk giren zümrenin yüzleri ayın ondördüncü gecesindeki nûrlu sûreti üzeredir. Cennetlikler cennette tükürmezler, sümkürmezler, dışkı çıkarmazlar. Onların cennetteki kabları altın, tarakları altın ve gümüştendir.* (Buhurdanlıklarının) *ûdları Hind ûdudur. Onların teri misktir. Cennet ehlinden herbir erkeğin iki kadını vardır ki, vucûdunun güzelliğinden iki baldır kemiğinin iliği etinin arkasından görünür. Cennetlikler arasında ihtilâf da yoktur, düşmanlık da yoktur. Kalbleri bir kalbdir. Onlar sabâh akşâm Allah'ı tesbîh ederler"* [74].

---

73 Dâvûdî bu hadîsteki "İsterseniz şu âyeti okuyunuz" sözü için Ebû Hureyre'nin sözündendir, demiştir. İbnu't-Tîn ise: Zâhir olan bunun hilâfıdır; bu söz Rasûlullah'ın sözündendir, demiştir (Aynî).

Burada Yüce Allah'ın ***"Ben hazırladım"*** sözünde cennetin yaratılmış olduğuna delîl vardır (Kastallânî).

74 Bundan sonraki tarîkten gelen hadîs daha tafsîllidir.

٥٦ــ حدّثنا أبو الْيَمانِ قال أَخْبَرَنا شُعَيْبٌ قال حدّثنا أَبو الزِّنادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه أَنَّ رسولَ الله ﷺ قال أَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الجَنَّةَ عَلى سُورَةِ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ والَّذِينَ عَلى إِثْرِهِمْ كأَشَدِّ كَوْكَبٍ إِضاءَةً قُلُوبُهُمْ عَلى قَلْبِ رَجُلٍ واحِدٍ لاَ اخْتِلاَفَ بَيْنَهُمْ ولاَ تَباغُضَ لِكُلِّ امْرِىءٍ مِنْهُمْ زَوْجَتانِ كلُّ واحِدَة مِنْهُما يُرَى مُخُّ ساقِها مِنْ وَراءِ لَحْمِها مِنَ الْحُسْنِ يُسَبِّحُونَ الله بُكْرَةً وعَشِيًّا لاَ يَسْقَمُونَ ولاَ يَمْتَخِطُونَ ولاَ يَبْصُقُونَ آنِيتُهُمُ الذَّهَبُ والفِضَّةُ وأَمْشاطُهُمُ الذَّهَبُ وَقُودُ مَجامِرِهِمِ الأُلُوَّةُ * قال أَبو اليَمانِ يَعْنى العُودَ ورَشْحُهُمُ المِسْكُ. وقال مُجاهِدٌ الإِبْكارُ أَوَّلُ الفَجْرِ والعَشِيُّ مَيْلُ الشَّمْسِ أَنْ تُرَاهُ تَغْرُب *

56-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Cennete ilk girecek zümre, ayın ondördüncü gecesindeki nûrlu sûreti üzeredirler. Bunların ardından cennete girecek olanlar ise en keskin ışık yayan yıldızlar gibidirler. Cennet ahâlîsinin gönülleri, birtek kişinin gönlü*(ndeki tek irâdeye benzer bir fıtrat) *üzerinedir. Onların aralarında ihtilâf ve kinleşme yoktur. Cennet erkeklerinden herbiri için iki zevce vardır. Bu iki zevceden herbirinin baldırının iliği, güzellik ve latîfliğinden dolayı etinin ötesinden görülür. Cennetlikler sabâh akşâm Allah'ı tesbîh ederler. Hasta olmazlar, sümkürmezler, tükürmezler. Onların kabları altın ve gümüştür. Tarakları da altındır. Buhurdanlıklarının yakacağı ûd ağacıdır* -Ebu'l-Yemân: el-Ulve ile ûd ağacını kasdediyor, demiştir-. *Onların teri misktir"*.

Mucâhid: *"el-İbkâr"*, fecrin (sabâhın) evvelidir *"el-Aşıyy"* ise güneşin meylidir; batıyor diye düşünmen zamânındaki meylidir, demiştir.

٥٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أَبى بَكْرٍ المُقَدَّمِىُّ قال حدّثنا فُضَيْلُ بنُ سُلَيْمانَ عنْ أَبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضى الله عنْهُ عنِ النبىِّ ﷺ قال لَيَدْخُلَنَّ مِنْ أُمَّتِى سَبْعُونَ أَلْفاً أَوْ سَبْعُمائَةِ أَلْفٍ لاَ يَدْخُلُ أَوَّلُهُمْ حتَّى يَدْخُلَ آخِرُهُمْ وجُوهُهُمْ على صُورَةِ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ *

57-..... Bize Fudayl ibn Süleymân, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki, ümmetimden yetmişbin yâhud yediyüzbin (kişi veyâ zümre cennete) *girecektir. Bu ilk zümrenin sonundakiler cennete girinceye kadar öndekileri girmeyecektir* (yânî hepsi bir saff hâlinde birden gireceklerdir). *Bunların yüzleri, ondördüncü gecesindeki ayın nûrlu sûreti üzeredir".*

٥٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِيُّ قال حدّثنا يُونُسُ بنُ مُحَمَّدٍ قال حدّثنا شَيْبانُ عنْ قَتادَةَ قال حدّثنا أَنَسٌ رضى اللهُ عنه قال أُهْدِىَ لِلنبىِّ ﷺ جُبَّةُ سُنْدُسٍ وكانَ يَنْهَى عنِ الحَرِيرِ فَعَجِبَ النّاسُ مِنْها فقال والّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَمناديلُ سَعْدِ بنِ مُعاذٍ فى الجَنّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا *

58-..... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e -Ukeydir tarafından- ince atlas bir cübbe hediye olundu. Peygamber (erkekleri) ipekli kullanmaktan nehyeder olduğundan, insanlar Peygamber'in bunu kabûl etmesine hayret ettiler. (Libâs'ta şu ziyâde olmuştur: Peygamber: *"Buna şaşıyor musunuz?"* buyurdu. Sahâbîler: Evet, dediler.) Peygamber: *"Muhammed'in nefsi yedinde olan Allah'a yemîn olsun ki Sa'd ibn Muâz'ın cennetteki mendilleri şaştığınız şu cübbeden muhakkak daha güzeldir"* buyurdu [75].

٥٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنْ سُفْيانَ قال حدّثنى أبو إسْحاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ بنَ عازِبٍ رضى اللهُ عنهما قال أُتِىَ رسولُ اللهِ ﷺ بِثَوْبٍ مِنْ حَرِيرٍ فَجَعَلُوا يَعْجَبُونَ مِنْ حُسْنِهِ ولِينِهِ فقال رَسولُ اللهِ ﷺ لَمَنادِيلُ سَعْدِ بنِ مُعاذٍ فِي الجَنّةِ أَفْضَلُ مِنْ هَذَا *

59-..... Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah'a ipekten bir elbise getirildi. Sahâbîler bunun güzelliği ve yumuşaklığından hayret edip beğendiler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): *"Elbette Sa'd ibn Muâz'ın cenneteki mendilleri bundan daha fazîletlidir"* buyurdu.

٦٠ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عبْدِ اللهِ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبى حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِىِّ قال قال رسولُ اللهِ ﷺ مَوْضِعُ سَوْطٍ فى الجَنّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما فِيها *

---

75 Ebû Ya'lâ'nın rivâyetinde bu kumaşın dokumasında altın da varmış. Bir rivâyette Peygamber bunu evvelâ kabûl etmemiş, fakat Ukeydir'in üzüldüğünü görünce almış, sonra Umer'e yâhud Alî'ye hediye etmiştir.

60-..... Sehl ibnu Sa'd es-Sâidî (R): Rasûlullah (S): *"Cennette bir kamçının yeri, dünyâdan ve dünyâdaki herşeyden hayırlıdır"* buyurdu, demiştir [76].

٦١ــ حدّثنا رَوْحُ بنُ عبْدِ المُؤْمِنِ قال **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ قال **حدّثنا** سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ قال **حدّثنا** أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللهُ عنهُ عنِ النبيِّ ﷺ قَال إنَّ فى الجَنّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ في ظِلِّهَا مائَةَ عامٍ لاَ يَقْطَعُها *

61-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Cennette bir ağaç vardır ki, bir süvârî onun gölgesinde yüz sene yürüse onun gölgesini kesip bitiremez"* buyurmuştur [77].

٦٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ قال **حدّثنا** فُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ قال **حدّثنا** هِلاَلُ بنُ عَلِيٍّ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى عَمْرَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنهُ عنِ النبيِّ ﷺ قال إنَّ فى الجَنّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاكِبُ في ظِلِّها مائَةَ سَنَةٍ واقْرَؤُا إنْ شِئْتُمْ وظِلٍّ مَمْدُودٍ ولَقابُ قَوْسِ أحَدِكُمْ فى الجَنّةِ خَيْرٌ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ أوْ تَغْرُبُ *

62-..... Bize Hilâl ibn Alî, Abdurrahmân ibn Ebî Hamza'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Şübhesiz cennette öyle bir ağaç vardır ki, bir süvârî onun gölgesinde yüz sene yürür. İsterseniz, -Uzatılmış gölge-* (el-Vâkıa: 30) *âyetini okuyunuz. Yemîn olsun cennette sizin birinizin yayının mikdârı, üzerine güneşin doğduğu yâhud battığı herşeyden hayırlıdır"* buyurmuştur.

٦٣ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ قال **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ قال **حدّثنا** أبى عنْ هِلاَلٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى عَمْرَةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال أوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الجَنّةَ عَلى صورَةِ القَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ والّذِينَ عَلى اُثارِهِمْ كأحْسَنِ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ فى السَّماءِ إضاءَةً قُلُوبُهُمْ عَلى قَلْبِ رجُلٍ واحِدٍ لاَتَباغُضَ بَيْنَهُمْ ولاَ تَحاسُدَ لِكُلِّ امْرِىءٍ زَوْجَتانِ مِنَ الحُورِ العِينِ يُرَى مُخُّ سُوقِهِنَّ مِنْ وَرَاءِ العَظْمِ واللَّحْمِ *

---

76 Çünkü cennet ni'meti dâimîdir, şâmil olduğu güzellikle berâber, onun için kesilip bitmek de yoktur.

77 Ahmed ibn Hanbel, Taberânî ve İbn Hıbbân, Utbe ibn Abd hadîsinde bunun Tûbâ ağacı olduğunu rivâyet etmişlerdir (Kastallânî).

63-..... Bize babam Fuleyh ibn Süleymân, Abdurrahmân ibn Ebî Hamza'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cennete girecek ilk zümre, ondördüncü bedir gecesindeki ayın sûreti üzeredirler. Bunların izleri üzerinde cennete girecekler ise, gökteki incimsi parlak yıldızın güzelliği gibidirler. Cennet ahâlîsinin kalbleri bir kişinin kalbi*(ndeki tek irâdeye benzer bir fıtrat) *üzeredir. Aralarında kinleşme ve hasedleşme yoktur. Her kişi için el-Hûru'l-Ayn dilberlerinden iki zevce vardır. Bu dilberlerin baldırlarının iliği kemiklerinin ve etlerinin arkasından görülür".*

٦٤ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ قال حدّثنا شُعْبَةُ قال عَدِيُّ بنُ ثابتٍ أخبرنى قال سَمِعْتُ البَرَاءَ رضى اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال لمَّا ماتَ إبْرَاهِيمُ قال إنَّ لَهُ مُرْضِعاً فى الجَنّةِ *

64-..... Adiyy ibn Sâbit bana haber verip şöyle dedi: Ben el-Berâ(R)'dan işittim. Peygamber (S) oğlu İbrâhîm öldüğü zamân: *"Şübhesiz cennette İbrâhîm için bir süt annesi vardır"* buyurmuştur.

٦٥ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللهِ قال حدّثنى مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ صَفْوَانَ بنِ سُلَيْمٍ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال إنَّ أهْلَ الجَنّةِ يَتَرَاءَيُونَ أهْلَ الغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَما يَتَرَاءَيُونَ الْكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الغابِرَ فى الأُفُقِ مِنَ المَشْرِقِ أوِ المَغْرِبِ لِتَفَاضُلِ مابَيْنَهُمْ قالوا يا رسولَ اللهِ تِلْكَ مَنازِلُ الأنْبياءِ لاَ يَبْلُغُها غَيْرُهُمْ قال بَلى والّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ رِجالٌ آمَنُوا باللهِ وصَدَّقُوا المُرْسَلِينَ *

65-..... Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Cennet ahâlîsi cennette kendilerinden yüksekteki gurfeler ehli denilen birtakım köşklerin sâhiblerini* (aralarındaki uzaklık farkından dolayı) *güçlükle görebilirler. Nitekim gündüz doğu veyâ batı ufkunda ışıklı kalan parlak yıldızı, aradaki mesâfe uzaklığından dolayı dikkatle bakanlar seçebilir"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, o yüksek köşkler peygamberlerin menzilleri midir? Başkaları oralara erişemez mi? diye sordular.

Rasûlullah (S):

— *"Evet o köşkler peygamberlerin köşkleridir. Fakat* (Allah başkalarına da ihsân edebilir) *nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim,*

(o başkaları) *öyle erlerdir ki, onlar Allah'a îmân ve rasûlleri* (hakkıyle) *tasdîk etmişlerdir''* buyurdu [78].

٩ــ بابُ صِفَةِ أَبْوَابِ الجَنَّةِ: وقال النبيُّ ﷺ مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ دُعِيَ مِنْ بابِ الجَنَّةِ: فِيهِ عُبادَةُ عنِ النبيِّ ﷺ

9- CENNET KAPILARININ SIFATI BÂBI

Ve Peygamber (S): *''Her kim* (Allah yolunda) *çift sadaka verirse, cennet kapısından da'vet olunur''* **buyurdu** [79].

Bu konuda Ubâde ibnu's-Sâmit'in de Peygamber'den hadîsi vardır [80].

٦٦ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبي مَرْيَمَ قال حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُطَرِّفٍ قال حدّثني أبو حازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضى اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال فى الجَنَّةِ ثمَانِيَةُ أَبْوَابٍ فِيها بابٌ يُسَمَّى الرَّيَّانَ لاَ يَدْخُلُهُ إلاّ الصَّائِمُونَ *

66-..... Bana Ebû Hâzım, Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *''Cennette sekiz kapı vardır. Bunların içinde bir kapı Reyyân*(=Suya kanmış kişi) *diye isimlendirilir. Buradan cennete yalnız oruç tutanlar girer''* buyurmuştur [81].

١٠ــ بابُ صِفَةِ النَّارِ وأنّها مَخْلوقَةٌ: غَساقاً يُقالُ غَسَقَتْ عَيْنُهُ ويَغْسِقُ

---

78 Cennet ahâlîsinin hepsi mü'minler ve tasdîk edenlerdir. Lâkin bunlar anılan sıfatlarla seçilmişlerdir. Bu hadîsi Müslim, Cennetin Sıfatı bölümünde getirmiştir.

79 Buhârî bu ta'lîki Oruç Kitâbı'nda, Oruçlular için olan Reyyân Kapısı bâbı'nda Ebû Hureyre'den; Cihâd'da da yine Ebû Hureyre'den senedli ve Peygamber'e ulanmış olarak getirdi.

80 Buhârî bununla Enbiyâ Kitâbı'nda Îsâ'nın zikri sırasında Ubâde ibnu's-Sâmit'in Peygamber'den rivâyet ettiği şu hadîse işâret etmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *''Her kim Allah'tan başka ibâdet olunacak hiçbir ma'bûd yoktur, yalnız bir Allah vardır, ortağı yoktur. Muhammed de muhakkak Allah'ın kulu ve rasûlüdür. Îsâ da Allah'ın kulu ve rasûlüdür, ve Meryem'e bıraktığı bir kelimesidir. Ve Allah tarafından bir rûhtur. Cennet haktır, cehennem de haktır diye şehâdet ederse, Allah o kimseyi cennetin sekiz kapısından hangisini isterse oradan cennete kor. O kul hangi amelde olursa olsun''.*

81 Hadîsin başlığa uygunluğu *''Cennette sekiz kapı vardır''* sözündedir.

الْجُرْحُ وكأنَّ الغَسَاقَ والغَسَقَ واحِدٌ: غِسْلِينٌ كلُّ شَيْءٍ غَسَلْتَهُ فَخَرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ فَهُوَ غِسْلِينٌ فِعْلِينٌ مِن الغَسْلِ مِنَ الْجُرْحِ والدَّبَرِ: وقال عِكْرِمَةُ حَصَبُ جَهَنَّمَ حَطَبٌ بالحَبَشِيَّةِ: وقال غَيرُهُ حاصِباً الرِّيحُ الْعاصِفُ والحَاصِبُ مائَرْمِي بِهِ الرِّيحُ ومِنْهُ حَصَبُ جَهَنَّمَ يُرْمَى بِهِ فى جَهَنَّمَ هُمْ حَصَبُها ويُقالُ حَصَبَ فى الأَرْضِ ذَهَبَ والحَصَبُ مُشْتَقٌّ مِنْ الحَصْباءِ الحِجارَةِ: صَدِيدٌ قَيْحٌ ودَمٌ: خَبَتْ طَفِئَتْ: تورُونَ تَسْتَخْرِجُونَ: أَوْرَيْتُ أَوْقَدْتُ. لِلْمُقْوِينَ لِلْمسافِرِينَ: والْقِىُّ الْقَفْرُ، وقال ابنُ عَبَّاسٍ صِرَاطُ الجَحِيمِ سَوَاءُ الجَحِيمِ وَوَسَطُ الجَحِيمِ: لَشَوْباً مِنْ حَمِيمٍ يُخْلَطُ طَعامُهُمْ ويُساطُ بالحَمِيمِ: زَفِيرٌ وشَهِيقٌ صَوْتٌ شَدِيدٌ وصَوْتٌ ضَعِيفٌ: ورْداً عِطاشاً: غَيًّا خُسْرَاناً. وقال مجَاهِدٌ يُسْجَرُونَ تُوقَدُ بِهِمِ النَّارُ: ونُحاسٌ الصُّفْرُ يُصَبُّ عَلى رؤُسِهِمْ يُقالُ ذُوقُوا باشِرُوا وجَرِّبُوا وليْسَ هٰذَا مِنْ ذَوْقِ الفَمِ: مارِجٌ خالِصٌ مِنَ النَّارِ مَرَجَ الأَمِيرُ رَعِيَّتَهُ إذَا خَلاَّهُمْ يَعْدُو بَعْضُهُمْ عَلى بعْضٍ مَرِيجٍ مُلْتَبِسٌ مَرِج أَمْرُ النَّاسِ اخْتَلَطَ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ مَرَجْتَ دَابَّتَكَ تَرَكْتَها *

10- CEHENNEMİN SIFATI VE YARATILMIŞ OLDUĞU BÂBI [82]

---

82 Buhârî bu başlıkta evvelâ cehennemin sıfatı ve onun yaratılmış olup şimdi mevcûd bulunduğunu isbât edecek birçok âyetlere ve onlardaki bâzı lâfızların tefsîrlerine işâret etmiştir. Bundan maksadının Mu'tezile'nin bu konudaki inkârını reddetmek olduğunu bundan önceki bâbda zikretmiştik. Şimdi biz Buhârî'nin burada işâret ettiği âyetlerden bâzılarının meâllerini, delîlliklerinin iyice belirmesi için yazmağa çalışalım:

"Şübhesiz ki cehennem bir pusudur. Azgınların dönüp dolaşıp girecekleri bir yerdir. Sonsuz devirler boyunca içinde kalacaklar, orada ne bir serinlik, ne de içilecek birşey tadacaklardır. Sâde bir kaynar su, bir de irin (içecekler, amellerine) ***uygun bir cezâ olarak. Çünkü onlar hiçbir hesâb ummuyorlardı"*** (en-Nebe': 21-27).

"Kitâbı sol eline verilmiş olana gelince, o da der ki: Âh keşki benim kitâbım verilmeseydi. Hesâbımın da ne olduğunu bilmeseydim. Âh keşki o (ölüm hayâtıma) ***kat'î bir son verici olsaydı. Malım bana bir fayda vermedi. Saltanatım benden ayrılıp mahvoldu.*** (Allah buyurur:) ***Tutun da onu bağlayın. Sonra onu o alevli ateşe atın. Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun. Çünkü o, o büyük Allah'a inanmazdı. Yoksula yemek vermeye teşvîk etmezdi. Onun için bugün burada kendisine hiçbir yakın yoktur. Gıslîn-***

"Gassâkan": Gözü soğuk su akıttı; yara sarı su akıtıyor denilir. Sanki "Gasâk" ve "Gasak" bir şeydir. "Gısliyn": Yıkadığım herbir şeyden çıkan şeydir ki, işte o "Gısliyn"dir. Bu kelime "Gasl", yânî yıkamak

---

den başka yiyecek de yoktur ki, onu hatâ edenlerden başkası yemez" (el-Hâkkaa: 25-37).

"Siz de; Allah'ı bırakıp tapmakta olduklarınız da hiç şübhesiz ki cehennemin odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz. Onlar eğer ma'bûdlar olsalardı oraya girmiyeceklerdi. Hepsi orada ebedî kalıcıdırlar. Orada hakları inim inim inlemektir onların. Bunlar orada da duymayacaklardır" (el-Enbiyâ: 98-100).

"Şimdi bana çakmakta olduğunuz ateşi söyleyin, onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratanlar biz miyiz? Biz onu hem bir ibret, hem çöl yolcularına bir fâide kıldık. O hâlde Rabb'ini o büyük adıyle tesbîh et" (el-Vâkıa: 71-74).

"(Meleklere şöyle denilir:) *O zulmedenleri, onlara eş olanları, Allah'ı bırakıp tapmakta ısrâr ettikleri şeyleri hep birarayı toplayın da cehennem yoluna götürün. Onları habsedin. Çünkü onlar mes'ûldürler"* (es-Sâffât: 22-24).

"Böyle (bir ni'mete) *konmak mı hayırlı, yoksa zakkûm ağacı mı? Hakîkat biz onu zâlimler için bir fitne yaptık. Şübhesiz ki o, çılgın ateşin dibinde çıkacaktır. Ki, tomurcukları şeytânların başları gibidir. İşte hakîkat onlar bundan yiyecekler, bu sûretle karınlarını bundan dolduracaklar. Sonra üzerine de onlar için çok sıcak bir su ile karıştırılmış şarâb vardır. Sonra dönüp gidecekleri yer, şübhesiz yine cehennemdir. Çünkü onlar atalarını sapkın kimseler bulmuşlardı da, kendileri de onları izleri üzerinde koşturuyorlardı"* (es-Sâffât: 62-70).

"Gelecek olan o günde Allah'tan izinsiz hiçbir kimse konuşmaz. Artık onlardan kimi şakî (bedbaht), *kimi de saîd*(bahtiyâr)*dır. Şakî olanlara gelince onlar ateştedirler ki, orada çok fecî' bir nefes alıp vermeleri vardır onların. Gökler ve yer durdukça orada ebedî kalıcıdırlar. Rabblerinin dilediği başka. Çünkü Rabb'in ne dilerse hakkıyle onu yapandır. Mes'ûd olanlara gelince: Onlar da cennettedirler. Rabblerinin dilediği* (müddet) *müstesnâ olmak üzere, onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu bir lutuf ve ihsândır ki, kesilmesi yoktur"* (Hûd: 105-108).

"Sonra arkalarından öyle kötü bir nesil geldi ki, namâzı bıraktılar, şehvetlerine uydular. İşte bunlar da azgınlıklarının cezâsına uğrayacaklardır"; "...Muttekîleri o çok merhametli Allah'ın huzûruna suvârî elçiler gibi toplayacağımız, günâhkârları ise susuz olarak cehenneme süreceğimiz gün..." (Meryem: 55, 85-86).

"Allah'ın âyetleri hakkında çekişmelere bir bakmadın mı, nasıl döndürülüyorlar? Onlar, Kitâbı ve peygamberlerimizle gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlardır. Artık bilecekler, boyunlarında lâleler, zincirler bulunduğu zamân ki, onlar sıcak suyun içinde sürüklenecekler, sonra ateşte yakılacaklar" (el-Mü'min: 69-72).

"O, insanı bardak gibi kupkuru bir balçıktan yarattı. Canını da yalın bir ateşten yarattı" (er-Rahmân: 14-15).

"Üzerinize ateşten (dumansız) *bir yalınla, bir duman salıverilecek. Öyle ki birbirinizi kurtaramayacak, yardımlaşamayacaksınız"* (er-Rahmân: 35).

"Ne zamân oradan ızdıraptan dolayı çıkmak isterlerse yine içerisine iâde olunurlar ve: Tadın yangın azâbını! (denilir)" (el-Hacc: 22).

"Fâsık olanların barınacağı yer ise ateştir. Ne zamân oradan çıkmak isterlerse içerisine döndürülürler ve onlara: Tekzîb edegeldiğiniz o ateşin azâbını tadın! denilir. Biz o en büyük azâbdan önce de onlara mutlakaa yakın azâbdan tattıracağız. Tâ ki ric'at etsinler" (es-Secde: 20-21).

masdarından alınmış "Fi'liyn" vezninde bir isimdir, yaradan ve deve sırtında meydana gelen yağırdan akan sarı sudur.

Ve İkrime: *"Hasabu cehenneme":* Habeşçe'de odun demektir, dedi. İkrimeden başkaları şöyle dediler: *"Hâsıben":* Şiddetli esen rüzgârdır. *"el-Hâsıb":* Rüzgârın attığı şeydir (Çünkü "Hasb", atmaktır); *"Hasabu cehenneme"* bu ma'nâdandır ki, cehennemin içine atılandır.

Onlar (yânî cehennem ehli) cehennemin hasabıdır. Ve "Hasaba fi'l-ardı" denilir ki, yerin içine gitti demektir. *"Ve'l-hasabu":* Küçük taşlar demek olan "el-Hasbâ"dan türemiş bir lâfızdır. *"Sadîd":* Kusmuk ve kan; *"Habet":* Söndü; *"Tûrûn":* Çıkarmak istediğiniz ateş; *"Evreytu":* "Evkatdu" yânî ateş tutuşturdum demektir. *"Li'l-Mukviyn":* "Li'l-Musâfiriyn" yânî yolcular için demektir. *"el-Kıyyu":* Bitki ve su olmayan çöl demektir.

Ve İbn Abbâs şöyle dedi: *"Sırâtu'l-Cahıym":* "Sevâu'l-Cahıym" ve "Vasatu'l-Cahıym" yânî yolun düzü ve ortasıdır. *"Le-şevben min hamîmin":* Cehennemliklerin yiyecekleri karıştırılır ve çok sıcak olan hamîmle karıştırılır. *"Zefiyr ve şahıyk":* Şiddetli ses ve zayıf ses; *"Virden":* Susuzlar olarak; *"Gayyen":* "Husrânen".

Ve Mucâhid de şöyle dedi: *"Yuscerûn":* Onlar için ateş tutuşturulur; *"Ve nuhâsun":* Cehennemliklerin başları üzerine dökülecek erimiş bakır; *"Zûkû"* denilir; başlayın ve tecrübe edin demektir. Bu tatma, ağzın tatması nev'inden değildir (mecâzdır). *"Mâricun":* Ateşin hâlisi. Emîr raiyyesini salıverdiği, onlar da birbiri üzerine koştukları zamân "Merace'l-emîru raiyyetehu" denilir. "Merîc": Mültebis yânî birbirine karışmış; "Merice emru'n-nâsi" İnsanların işi karıştı; *"Merace'l-bahreyn":* İki denizin karıştığı yer; "Meracte dâbbeteke": Sen hayvanını terkettin, demektir [83].

---

83 Buhârî'nin burada naklettiği tefsîrlerin hepsi senedleriyle yerlerinde rivâyet edilmiş ve kadîm müfessirler tarafından zabtolunmuşlardır.

٦٧ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ قال حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُهاجِرٍ أبى الحَسَنِ قال سَمِعْتُ زَيْدَ بنَ وَهْبٍ يَقولُ سَمِعْتُ أبا ذَرٍّ رضى اللهُ عنه يَقُولُ كانَ النبىُّ ﷺ فى سَفَرٍ فقال أَبْرِدْ ثمَّ قال أبرِدْ حتَّى فاءَ الْفَيْءُ يَعْنى لِلتُّلُولِ ثمَّ قال أَبْرِدُوا بالصّلاَةِ فإنَّ شِدَّةَ الحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ *

67-..... Ben Ebû Zerr(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bir seferde idi. (Müezzin Bilâl'e öğle namâzını) *"Serinlik vakte bırak"* buyurdu. (Bir müddet) sonra yine: *"Serinliği bekle, tâ tepelerin gölgeleri arkalarına dönünceye kadar"* buyurdu. Bundan sonra Peygamber: *"Namâzı serinliğe bırakınız. Şübhesiz sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır"* buyurdu.

٦٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ قال حدّثنا سفْيانُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ ذَكْوانَ عنْ أبى سَعِيدٍ رضى الله عنه قال قال النبىُّ ﷺ أَبْرِدُوا بالصّلاةِ فإنَّ شِدَّةَ الحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ *

68-..... Ebû Saîd (R): Peygamber (S): *"Namâzı serinliğe bırakın. Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır"* buyurdu, demiştir [84].

٦٩ــ حدّثنا أبو الْيَمانِ قال أخبرنا شعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال حدّثنى أَبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه يَقُولُ قال رسولُ اللهِ ﷺ اشْتَكَتِ النَّارُ إلى رَبِّها فقالَتْ رَبِّ أكَلَ بَعْضِي بَعْضاً فأذِنَ لَها بِنَفَسَيْنِ نَفَسٍ فى الشِّتاءِ ونَفَسٍ فى الصَّيْفِ فأَشَدُّما تَجِدُونَ فى الحَرِّ وأشَدُّما تَجِدُونَ مِنَ الزَّمْهَرِيرِ *

69-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs etti ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Cehennem ateşi Rabb'ine şikâyet arzetti: Yâ Rabbi, bir kısmım bir kısmımı yiyor* (yânî ben kendimi yiyorum, izin ver) *dedi. Allah da onun iki defa nefes alma-*

---

84 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Cehennemin kaynamasındandır"* sözündedir. Buhârî bu hadîsleri Namâz Kitâbı; "Öğle namâzının serinliğe bırakılması bâbı"nda da getirmişti.

sına izin verdi. Nefesin biri kışın, diğeri yazın. En şiddetli hissettiğiniz sıcak ile sizi en çok üşüten zemherîr (işte budur)" [85].

٧٠ــ حدّثنى عبْدُ اللهِ بنُ مُحمَّدٍ قال حدّثنا أبو عامِرٍ هُوَ العَقَدِىُّ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ أبى جَمْرَةَ الضُّبَعِىِّ قال كُنْتُ أُجالِسُ ابنَ عبَّاسٍ بِمكّةَ فأخَذَتْنِى الحُمَّى فقال أبْرِدْها عَنْكَ بِماءِ زَمْزَمَ فإنَّ رَسولَ اللهِ ﷺ قال الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فأبْرِدُوها بالمَاءِ أوْ قال بماءِ زَمْزَمَ شَكَّ هَمَّامٌ *

70-..... Bize Hemmâm tahdîs etti ki, Ebû Cemre el-Dubbaî şöyle demiştir: Ben Mekke'de İbn Abbâs'ın meclisinde oturuyordum. Derken beni ateşli hastalık yakaladı. İbn Abbâs: Sen kendinden bu hastalığı Zemzem suyu ile serinlet. Çünkü Rasûlullah (S): *"Hummâ hastalığı cehennemin kaynamasından bir parçadır. Siz onu su ile serinletiniz"* buyurdu, dedi.

Râvî Hemmâm ibn Yahyâ: Yâhud *"Zemzem suyu ile serinletiniz"* buyurdu, diye şekk ile rivâyet etmiştir [86].

٧١ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ قال حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ قال حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبيهِ عنْ عَبايَةَ بنِ رِفاعَةَ قال أخْبرنى رَافِعُ بنُ خَدِيجٍ قال سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ الحُمَّى مِنْ فَوْرِ جَهَنَّمَ فأبْرِدُوها عَنْكُمْ بالمَاءِ *

71-..... Bana Râfi' ibnu Hadîc haber verip şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Hummâ, cehennemin sıcaklığının şiddetindendir. Siz onu kendinizde su ile serinletiniz"* buyuruyordu.

٧٢ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا زُهَيْرٌ قال حدثنا هِشامٌ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها عنِ النبىِّ ﷺ قال الحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فأبْرِدُوها بالمَاءِ *

---

85 Başlığa uygunluğu *"Ateş"* sözündedir. Çünkü bundan maksad cehennemdir. Maksad ateşin bizzât kendisi değildir. Zirâ cehennemde hem ateş vardır, hem de zemherîr yânî şiddetli soğuk vardır. İki zıdd bir yere gelmezler. Cehennem lâfzı bunların ikisini de ve bunlardan başka azâb nevi'lerini de şâmil olur.

86 Rasûlullah'ın hummâ hastalığını soğuk su ile tedâvîyi emretmesi, Peygamber'in tıbbı cümlesindendir. Zamânımız tıbbının da umûmiyetle kabûl ve tatbîk ettiği bir tedâvî tarzıdır. Bu hastanın başına ve vucûdunun bâzı yerlerine buz torbası ve serin şeyler koymak şeklinde oluyor. Rasûlullah'ın kendi vefâtı hastalığı olan hummâya karşı da soğuk su kullanılmıştır.

72-..... Bize Hişâm, Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Hummâ, cehennemin kaynamasındandır. Siz onu su ile serinletiniz"*, buyurmuştur.

٧٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ يَحْيَى عنْ عُبَيْدِ اللهِ قال حدّثني نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قال الحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فأَبْرِدُوها بالمَاءِ *

73-..... Bana Nâfi', İbnu Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Hummâ, cehennemin kaynamasındandır. Sizler onu su ile serinletiniz"* buyurmuştur.

٧٤ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبى أوَيْسٍ قال حدّثني مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال نارُكُمْ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نارِ جَهَنَّمَ قِيلَ يا رسولَ اللهِ إنْ كانَتْ لَكافِيَةً قال فُضِّلَتْ عَلَيْهِنَّ بِتِسْعَةٍ وسِتِّينَ جُزْءًا كُلُّهُنَّ مِثْلُ حَرِّها *

74-..... el-A'raç'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S):

— *"Sizin* (şu dünya) *ateşiniz cehennem ateşinin yetmiş parçasından bir parçadır"* buyurmuş.

Sahâbîler tarafından:

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz dünyâ ateşi (azâb için) elbette kâfî idi, denildi.

Rasûlullah:

— *"Cehennem ateşi dünyâ ateşleri üzerine altmış dokuz derece daha fazla kılındı. Bunlardan herbirinin sıcaklığı bütün dünyâ ateşinin sıcaklığı gibidir"* buyurdu.

٧٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ قال حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عَمْرٍو قال سَمِعَ عَطاءً يُخْبِرُ عنْ صَفْوَانَ بنِ يَعْلى عنْ أبِيهِ أنَّهُ سَمِعَ النبيَّ ﷺ يَقْرَأُ عَلَى المِنْبَرِ ونادَوْا يا مالِكُ *

75-..... Amr ibn Dînâr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan işiterek söylemiştir. O da Safvân ibn Ya'lâ'dan; o da babası Ya'lâ ibn Umeyye'den haber veriyordu. O, Peygamber(S)'in minber üzerinde ***"Yâ Mâlik, Rabb'in bizim üzerimize hükmünü versin diye nidâ ettiler..."*** (ez-Zuhruf: 77) âyetini okurken işitmiştir [87].

87 Buhârî bu hadîsi daha önce geçen Melekler'le ilgili 7. bâbda da (40 rakamlı ha-

٧٦ــ حدّثنا عَلِيٌّ قال حدثنا سُفْيانُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ قال قِيلَ لِأُسامَةَ لَوْ أَتَيْتَ فُلاناً فَكَلَّمْتَهُ قال إنَّكُمْ لَتَرَوْنَ أنِّى لاَ أُكَلِّمُهُ إلاّ أُسْمِعُكُمْ إنِّى أُكَلِّمُهُ فِي السِّرِّ دُونَ أنْ أفْتَحَ باباً لا أكُونُ أوَّلَ مَنْ فَتَحَهُ ولاَ أقُولُ لِرَجُلٍ أنْ كانَ عَلَيَّ أمِيراً إنَّهُ خَيْرُ النَّاسِ بَعْدَ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رسولِ اللهِ ﷺ قالوا وما سَمِعْتَهُ يَقُولُ قال سَمِعْتُهُ يَقُولُ يُجاءُ بالرَّجُلِ يَوْمَ القيامَةِ فَيُلْقَى فى النَّارِ فَتَنْدَلِقُ أقْتابُهُ فى النَّارِ فَيَدُورُ كَما يَدُورُ الحِمارُ بِرَحاهُ فَيَجْتَمِعُ أهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ فَيَقُولونَ أىْ فُلاَنُ ماشأنُكَ أَلَيْسَ كُنْتَ تأمُرُنا بالمَعْرُوفِ وتَنْهانا عنِ المُنْكَرِ قال كُنْتُ آمُرُكُمْ بالمَعْرُوفِ ولاآتِيهِ وأنْهاكُمْ عنِ المُنْكَرِ وآتِيهِ رَوَاهُ غُنْدَرٌ عنْ شُعْبَةَ عنِ الأَعْمَشِ *

76-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten tahdîs etti ki, Ebû Vâil şöyle demiştir:

Usâme ibn Zeyd'e:

— Fulân'a (yânî Usmân ibn Affân'a) gitsen de halk arasındaki fitneyi onunla konuşsan (ve fitneyi gidermeye çalışsan), denildi.

Usâme cevâben:

— Şübhesiz siz beni Usmân'a söylemiyorum sanırsınız. Ona gizlice verdiğim öğütleri size duyuracak mıyım? Ben onunla açık söyleyip de bir fitne kapısı açmaksızın gizlice konuşurum ve ben o kapıyı açan ilk kişi olmam. Hem ben Rasûlullah(S)'tan işittiğim bir sözden sonra bir kişi hakkında o üzerimde emîr olduğundan dolayı: "Bu adam insanların hayırlısıdır!" demem, dedi.

Orada bulunan sahâbîler:

— Sen Rasûlullah'tan ne söylerken işittin? diye sordular.

Usâme şöyle dedi:

— Ben Rasûlullah'tan şöyle buyururken işittim: *"Kıyâmet gününde bir kişi getirilir, cehennemin içine atılır da cehennemde onun barsakları derhâl karnından dışarı çıkar. Sonra o kişi* (barsakları etrafında) *değirmen eşeğinin değirmende dönüşü gibi döner. Bunun üzerine cehennem ahâlîsi o kişinin başına toplanırlar da:*

— Ey Fulân! Senin hâlin nedir? Sen bize (dünyâda) *iyilikle emreder ve bizleri kötülükten nehyeder değil miydin? derler.*

O da:

---

dîs) getirmişti. Burada da değişik bir senedle başlığa uygunluğundan dolayı getirmiştir. Çünkü Mâlik'ten maksad, cehennemin hâzini yânî orada vazîfeli olan melektir.

— (Evet) *ben size iyilikle emrederdim, fakat onu kendim yapmazdım. Yine ben sizleri kötülükten nehyederdim de onu kendim işlerdim, diye cevâb verir''* [88].

Bu hadîsi Gunder -ki o, Muhammed ibn Ca'fer'dir-, Şu'be ibnu'l-Haccâc'dan; o da el-A'meş ibn Süleymân'dan olmak üzere rivâyet etmiştir.

١١ــ بابُ صِفَةِ إبْلِيسَ وجُنُودِهِ: وقال مُجاهِدٌ يُقْذَفُونَ يُرْمَوْنَ: دُحوراً مَطْرُودِينَ. واصِبٌ دَائِمٌ. وقال ابنُ عَبَّاسٍ مَدْحوراً مَطْرُوداً يُقالُ مَرِيداً مُتَمَرِّداً: بَتَّكَهُ قَطَعَهُ: واسْتَفْزِزْ اسْتَخِفَّ: بِخَيْلِكَ الفُرْسانُ: والرَّجْلُ الرَّجَّالَةُ واحِدُها رَاجِلٌ مِثْلُ صاحِبٍ وصَحْبٍ وتاجِرٍ وتَجْرٍ: لأَحْتَنِكَنَّ لأَسْتأْصِلَنَّ: قَرِينٌ شَيْطانٌ

11- İBLÎS'İN SIFATI VE ASKERLERİNİN BEYÂNI BÂBI [89]

Mucâhid şöyle demiştir: *''Ve yukzefûne''*: Atılırlar; *''Duhûran''*: Tardedilmişler olarak: *''Vâsıbun''*: "Dâimun" (yânî devâmlı) demektir. İbn Abbâs da şöyle demiştir: *''Medhûran''*: Tardedilmiş olarak demektir. "Merîden"

---

88 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde ateş yânî cehennem zikredilmesi yönündendir. Hadîste râvî Ebû Vâil târîhî bir vâkıâya işâret etmiştir. Şöyle ki: Hz. Usmân aleyhinde meydana gelen fitne esnâsında, Usmân'ın sıkı dostu olan Usâme'ye, bu fitnenin Usmân'la konuşması sûretiyle giderilmesine çalışması teklîf edildiğinde Usâme, bu konuda hiç çekinmeden gereken konuşmayı gizli gizli yapmakta olduğunu, böyle konuşmaların zarûret olmadıkça gizli olmasının daha hayırlı olduğunu belirtmiştir.

Bu hadîsten eğer gizlilik dâiresinde devlet adamlarına nasîhat mümkin olmazsa hakkının zâyi' edilmemesi için, hakk ve adâlet gereği açıkça bildirilmesi hükmü alınır. Çünkü sah. hadîste: *''Cihâdın efdali, zâlim bir sultana karşı hakk söz söylemektir''* buy ulmuştur.

Buhârî, hadîsin sonun haber verdiği Gunder rivâyetini Fitneler Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.

89 *İblîs,* gözle görülmeyen varlıklardan olduğu için, âlimler (a maniyetini çeşitli yönlerden; adı, soyadı, Arabça veyâ gayrı Arabça bir am olduğu; yaratılışının aslı, sınıfı... gibi yönlerden incelemişlerdir. Şârih Aynî bu yönleri birer birer inceleyip özetlemiştir. Bu arada Mâverdî in kendi *efsîr*'inde verdiği İblîs ta'rîfini de kaydetmiştir: İblîs, rûhânî bir şahıstır; ''Nûru's-Semûm''dan (isâbet ettiği şeyi zehirleyen ateşten) yaratılmıştır. O şeytânların babasıdır. Onlarda şehvetler terkîb edilmiş, yânî hilkat mayası şehvetlerle yoğrulmuştur. Bu isim, hayırdan mahrûmluk ma'nâsına olan ''iblâs'' masdarından türemiştir (*Umdetu'l-Kaarî,* VII, 270).

denilir ki, bu, "Mütemerriden" demektir. *"Bettekehû":* "Kataahu", yânî onu kesti; *"Ve'stefziz":* Hafif saydı; *"Bi-haylike":* "Fursânu", yânî suvârîler; *"Ve'r-Racilu":* "er-Raccâletu", yânî ayaklarıyle yürüyenler- piyâdeler demektir. Bu sonuncunun tekili "Râcilun"dur, sâhib ve sahb, tâcir ve tecr gibi; *"Le-ahtenikenne"*, "Le-esta'sılenne", yânî elbette kökünü kazıyacağım; *"Karîn":* Şeytân demektir [90].

٧٧ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ موسَى قال أخبرنا عِيسَى عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عن عائِشَةَ رضى اللهُ عنها قالَتْ سُحِرَ النبىُّ ﷺ: وقال اللَّيْثُ كَتَبَ إلَىَّ هِشامٌ

---

90 Buhârî bu başlığın devâmında istidrâd olarak bâzı âyetlere işâret etmiş, ve onlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermiştir. Bunlar rivâyet tefsîrlerinde ve hadîs şerhlerinde senedli ve sahiblerine ulaştırılmış olarak zabtedilmiştir.

Buhârî'nin işâret ettiği bu âyetlerin meâllerini buradaki sırasıyle yazalım:

"Hakîkat biz en yakın göğü bir zînetle; yıldızlarla süsledik. Onu her mütemerrid şeytândan koruduk. Ki onlar Mele-i A'lâ'ya kulak verip dinleyemezler, her yandan kovularak atılırlar. Onlar için (âhirette de) *ardı arası kesilmez bir azâb vardır"* (es-Saffât: 6-9).

"Bunlar Rabbi'nin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile berâber diğer bir tanrı edinme ki, sonra yerinmiş, kovulmuş olarak cehenneme atılırsın" (el-İsrâ: 39).

"Onlar O'nu (Allah'ı) *bırakırlar da yalnız dişilere taparlar.* (Böylece) *o çok inatçı bir şeytândan başkasına tapmış olmazlar. Allah onu rahmetinden kovdu. O da* (şöyle) *dedi: Celâlin hakkı için kullarından bir nasîb edineceğim, onları herhâlde saptıracağım, onları mutlaka olmayacak kuruntulara boğacağım, onlara kat'iyyen emredeceğim de davarların kulaklarını yaracaklar, onlara muhakkak emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler. Kim Allah'ı bırakarak şeytânı bir yâr edinirse, şübhesiz açıktan açığa büyük bir ziyâna düşmüştür o"* (en-Nisâ: 117-119).

"Hatırla ki biz meleklere: Âdem için secde edin! demiştik ve onlar da secde etmişlerdi de İblîs etmemiş: Ben bir çamur hâlinde yarattığın kişiye secde eder miyım? demişti. (Yine) *dedi ki: Benden şerefli kıldığın bu* (adam da) *kim oluyormuş, bana haber ver! Eğer beni kıyâmet gününe kadar geciktirirsen, and olsun ki onun zürriyetini, birazı müstesnâ olmak üzere muhakkak kendime bend ederim.* (Allah da:) *Defol git! dedi, artık onlardan kim sana uyarsa şübhesiz ki cehennem hepinizin cezâsıdır, tastamam bir cezâ. Onların içinden gücünün yettiğini sesinle yerinden oynat, onlara karşı süvârîlerinle, piyâdelerinle yaygara çıkar, mallarına, evlâdlarına ortak ol. Onlara va'd et. Şeytân onlara bir aldatıştan başka ne va'd eder? Benim gerçek kullarım! Senin onlar üzerinde hiçbir hâkimiyetin yoktur. Onlara vekîl olarak Rabb'in yeter"* (el-İsrâ: 61-65).

"وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ"= Kim o Rahmân'ın zikrinden göz yumarsa, biz ona şeytânı musallat ederiz. Artık bu onun (ayrılmaz) *bir arkadaşıdır"* (ez-Zuhruf: 36).

أَنَّهُ سَمِعَهُ ووَعاهُ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ سُحِرَ النبيُّ ﷺ حتَّى كانَ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفْعَلُ الشَّيْءَ وما يَفْعَلُهُ حتَّى كانَ ذَاتَ يَوْمٍ دَعا ودَعا ثُمَّ قال أَشَعَرْتِ أَنَّ اللهَ أَفْتانى فِيما فِيهِ شِفائِى أَتانِى رجُلانِ فَقَعَدَ أَحَدُهُما عِنْدَ رأْسِى والآخَرُ عِنْدَ رِجْلَىَّ فقال أَحَدُهُما لِلآخَرِ ماوَجَعُ الرَّجُلِ قال مَطْبُوبٌ قال ومَنْ طَبَّهُ قال لَبِيدُ بنُ الأَعْصَمِ قال فِيما ذَاقال فى مُشْطٍ ومُشاقَةٍ وجُفِّ طَلْعَةٍ ذَكَرٍ قال فأَيْنَ هُوَ قال فى بِئرِ ذَرْوانَ فَخَرَجَ إِلَيْها النبيُّ ﷺ ثُمَّ رَجَعَ فقال لِعائِشَةَ حِينَ رَجَعَ نَخْلُها كأَنَّها رُؤُسُ الشَّياطِينِ فَقُلْتُ اسْتَخْرَجْتَهُ فقال لا أَمَّا أنا فَقَدْ شَفَانِى اللهُ وخَشِيتُ أَنْ يُثِيرَ ذَلِكَ عَلى النَّاسِ شَرًّا ثُمَّ دُفِنَتِ الْبِئْرُ *

77-..... Bize Îsâ ibn Yûnus, Hişâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R):

— Peygamber(S)'e sihir yapıldı, demiştir.

el-Leys ibn Sa'd da şöyle demiştir: Hişâm bana babasından işitip muhâfaza ettiği şu hadîsi yazdı:

Âişe şöyle dedi: Peygamber'e sihir yapılmıştı. Hattâ Peygamber bâzı işi işlemediği hâlde, onu işliyor hayâli verilirdi (yânî öyle sanırdı). Nihâyet günün birinde tekrâr tekrâr duâ etti. Sonra bana:

— *"Bildin mi? Allah bana kendisinde şifâm olan şeyi bildirdi: Bana iki kişi* (yânî Cibrîl ve Mîkâîl) *geldi. Bunlardan biri başucumda, öbürüsü ayak ucumda oturdu. Ve biri öbürüsüne: Bu zâtın hastalığı nedir? diye sordu. O da: Sihir yapılmıştır, diye cevâb verdi. Bu sefer: Kim sihir yapmıştır? diye sordu. Öbür melek: Lebîd ibnu'l-A'sam, diye cevâb verdi. Bu sihir ne ile yapılmıştır? diye sordu. O da: Bir tarak, saç ve sakal tarantısı, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile, diye cevâb verdi. Nerede yapılmıştır? sorusuna da: Zervân Kuyusu'nda, diye cevâb verdi".*

Sonra Peygamber (S) -bâzı sahâbîlerle- çıkıp bu kuyuya gitti. Sonra dönüp geldi. Geldiğinde (ben) Âişe'ye:

— *"Kuyunun etrafındaki hurma ağacının ucları, şeytânların başları gibidir"* buyurdu.

Bunun üzerine ben:

— Sen o sihri çıkardın mı? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Hayır çıkarmadım. Çünkü Allah bana şifâ vermiştir. Bir de*

o sihri çıkarıp çözmekle halk arasında sihir şerrinin yayılmasından endîşe ettim. Sonra (emrimle) *o kuyu kapatılıp gömüldü''* [91].

٧٨ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبى أوَيْسٍ قال حدّثنى أخى عنْ سُلَيْمانَ ابنِ بِلاَلٍ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال يَعْقِدُ الشَّيْطانُ عَلى قافِيَةِ رأسِ أحَدِكُمْ إذَا هُوَ نامَ ثَلاَثَ عُقَدٍ يَضْرِبُ عَلى كلِّ عُقْدَةٍ مَكانَها عَلَيْكَ لَيْلٌ طَوِيلٌ فارْقُدْ فإنِ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ فإنْ تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ فإنْ صَلَّى انْحَلَّتْ عُقَدُهُ كُلُّها فأصْبَحَ نَشِيطاً طَيِّبَ النَّفْسِ وإلاَّ أصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلاَنَ *

78-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *''Sizin biriniz* (gece) *uyuyunca şeytân onun başının arkasına* (yânî boyun köküne) *üç düğüm bağlar. Her düğümü: Senin için uzun bir gece vardır* (rahat uyu diyerek) *vurur. O kimse uyanıp Allah'ı anarsa bir düğüm çözülür. Abdest alırsa bir düğüm daha çözülür. Namâz da kılarsa şeytânın düğümlerinin hepsi çözülür. Artık o* (farz ve nâfile sâhibi) *kişi düğümü çözük ve gönlü hoş ve neş'eli bir hâlde sabâha dâhil olur. Fakat zikretmez, abdest alıp namâz kılmazsa gönlü kirli ve uyuşuk bir hâlde sabâha girer''* [92].

٧٩ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ قال حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عبْدِ اللهِ رضى الله عنه قال ذُكِرَ عِنْدَ النبىِّ ﷺ رَجُلٌ نامَ لَيْلَهُ حتَّى أصْبَحَ قال ذَاكَ رَجُلٌ بالَ الشَّيْطانُ فى أُذُنَيْهِ أوْ قال فى أُذُنِهِ *

79-..... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber'in yanında,

---

91 Hadîsin başlığa uygunluğu, sihrin ancak şeytânın buna yardımı ile tamam olması yönündendir. Bu da şeytânın çirkin sıfatları cümlesindendir. Peygamber bir hadîsinde sihrin insanlık fazîletini öldüren yedi büyük günâhtan birisi olduğunu bildirmiştir. Hayber'deki zehirlenmesi sırasında zehirleyenler: Eğer sen yalancı isen koyunu yer, ölürsün; biz de kurtuluruz. Eğer hakîkî peygamber isen sana bir zarar erişmez, demişlerdi. Bu ve benzeri teşebbüsler gibi Peygamber'e sihir çeşitlerinin de hiçbir zarar veremeyeceği isbât edilmiş oluyor.

''Beşer Târihinde Sihir ve Sihirbâz''; *Tecrîd Ter.* VIII, 260-272'den okunabilir.

92 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs Teheccüd'de de geçmişti. Bunda şeytânın insan rûhu ve bedeni üzerindeki kötü etkileri en sâde bir şekilde anlatılmıştır.

tâ sabâha kadar uyuyan bir kimse anıldı. Peygamber (S): *"Bu, iki kulağına şeytân işemiş bir adamdır"* buyurdu. Râvî: Yâhud *"Kulağına"* buyurdu diye şekk ile söylemiştir [93].

٨٠ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا هَمَّامٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ سالِمِ بنِ أبِى الجَعْدِ عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللهُ عنهما عنِ النبِّى ﷺ قال أما إنَّ أحَدَكُمْ إذَا أتَى أهْلَهُ وقال بِسْمِ اللهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنا الشَّيْطانَ وجَنِّبِ الشَّيْطانَ مارَزَقْتَنا فَرُزِقا وَلَدًا لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطانُ *

80-..... Kurayb'den; o da İbnu Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Dikkat, şübhesiz sizden biriniz eşine* (cinsî ilişki için) *geldiği zamân:* ***Bismillâhi, Allâhumme cennibna'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktenâ***(= Allah'ın adıyle, Yâ Allah bizi şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsân ettiğin çocuktan uzak kıl)*! derse, sonra karıkoca bu yaklaşmadan bir çocukla rızıklandırılırsa, o çocuğa şeytân zarar vermez"* [94].

٨١ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ قال أخْبرنا عَبْدَةُ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما قال قال رسولُ اللهِ ﷺ إذَا طَلَعَ حاجِبُ الشَّمْسِ فَدَعُوا الصَّلاَةَ حتَّى تَبْرُزَ وإذَا غَابَ حاجِبُ الشَّمْسِ فَدَعُوا الصَّلاَةَ حتَّى تَغِيبَ ولاَ تَحَيَّنُوا بِصَلاَتِكُمْ طُلوعَ الشَّمْسِ ولاَ غُرُوبَها فإنَّها تَطْلُعُ بَيْنَ قَرْنَىْ شَيْطانٍ أوِ الشَّيْطانِ لاَأدْرِي أىَّ ذَلِكَ قال هِشامٌ *

81-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Güneşin hâcibi* (yânî ışığı) *göründüğü vakit, güneş iyice meydana çıkıncaya kadar namâzı bırakınız. Güneşin hâcibi battığı zamân da tâ kayboluncaya kadar namâzı yine bırakınız. Kılacağınız namâzınız için güneşin ne doğma zamânı, ne de batma zamânını tercîh ediniz. Çünkü o bir şeytânın* -yâhud *şeytânın- iki boynuzu arasından çıkar"*. Râvî Abdetu'bnu Süleymân: Ben Hişâm'ın bunlardan hangisini (yânî tenvinli ve eliflâmlıdan hangisini) söylediğini bilmiyorum, demiştir [95].

---

93 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunu Teheccüd Kitâbı'nda da getirmişti.

94 Başlığa delîlliği açıktır. Buhârî bunu Nikâh'ta da getirecektir.

95 Başlığa uygunluğu *"O şeytânın iki boynuzu arasından çıkar"* sözündedir. Buhârî bunu Namâz Vakitleri'nde, Sabâh namâzından sonra güneş yükselinceye kadar namâz bâbı'nda getirmişti.

٨٢ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ قال حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا يُونُسُ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلاَلٍ عنْ أبي صالِحٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال النبيُّ ﷺ إذَا امَرَّ بَيْنَ يَدَىْ أحَدِكُمْ شَيْءٌ وهْوَ يُصلِّى فَلْيَمْنَعْهُ فانْ أبَى فَلْيَمْنَعْهُ فإنْ أبَى فَلْيُقاتِلْهُ فإنَّما هُوَ شَيْطانٌ * وقال عُثْمانُ بنُ الهَيْثَمِ حدّثنا عَوْفٌ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سِيرِينَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال وكَّلَنِى رسولُ اللهِ ﷺ بِحِفْظِ زَكاة رَمَضانَ فأتانى آتٍ فَجَعَلَ يَحْثُو مِنَ الطَّعامِ فأخَذْتُهُ فَقُلْتُ لأَرْفَعَنَّكَ إلى رسولِ اللهِ ﷺ فَذَكَر الحَدِيثَ فقال إذَا أوَيْتَ الى فِرَاشِكَ فاقْرَأ آيَةَ الْكُرْسِيِّ لَنْ يَزَالَ مِنَ اللهِ حافِظٌ ولاَ يَقْرَبُكَ شَيْطان حتَّى تُصْبِحَ فقال النبيُّ ﷺ صَدَقَكَ وهْوَ كَذُوبٌ ذَاكَ شَيْطانٌ *

82-..... Bize Yûnus, Humeyd ibn Hilâl'den; o da Ebû Sâlih'-ten tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Sizin biriniz namâz kılarken önünden birşey geçeceği za-mân onu men' etsin. O dinlemezse yine onu men' etsin. O yine daya-tırsa onunla döğüşsün. Çünkü o ancak bir şeytândır"* [96].

Ve Usmân ibnu'l-Heysem şöyle dedi: Bize Avf el-A'râbî, Mu-hammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) beni ramazân zekâtını korumaya tevkîl etmişti. (Bir gece) bana birisi geldi ve sadaka hurmasından avuçlamaya başladı. Ben onu yakaladım ve: Seni elbette Rasûlullah'a götüreceğim, dedim. Ebû Hureyre hadîsin tamâmını zikretti. Sonunda o zât bana: Yata-ğına girdiğinde Âyete'l-Kursî'yi (el-Bakara: 256) oku. (Sabâha kadar) üze-rinde Allah tarafından vazîfeli bir muhâfız bulunmakta devâm eder; hiç ayrılmaz ve sana sabâha kadar hiçbir şeytân da yaklaşamaz, de-di. Bunun üzerine Peygamber (S): *"O çok yalancı olduğu hâlde, sa-*

Güneşin hâcibi, doğma ve batma zamânında kursun ilk ve son gözüken ke-narlarına denildiği gibi, güneşin henüz ufkun altında iken cirminden evvel sa-bâhleyin gözüken ışıklarına da denilir.

96 Başlığa uygunluğu *"Çünkü o ancak bir şeytândır"* sözündedir. Namâzı kesme-ye çalışan böyle bir kimseye şeytân denilmesi mecâzdır. İnsân tâifesinden İblîs ahlâkı ile sıfatlanan kimselere mecâzen şeytân denilmesi çok vâki'dir. Kur'ânda ***"İnsân ve cinn şeytânları"*** (el-En'âm: 112) ta'bîri vardır. Bir ma'nâya görede onu bu kötü fiile sevkeden ancak şeytândır demektir. Nitekim Müslim'de: " فإنَّ معه القَرِينَ = *Şübhesiz karîni, yânî kendinden ayrılmayan şeytânı onunla berâberdir*" şeklinde gelmiştir.

87-..... Bana Atâ ibn Rebâh, Câbir(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: "(Güneş batıp) *gece karanlığı geldiği yâhud gecenin bir kısmı hâsıl olduğu zamân çocuklarınızı* (dışarı çıkmaktan) *men' ediniz. Çünkü şeytânlar o sırada dağılırlar* (faâliyete geçerler). *Yatsıdan bir sâat geçince de* (dışarıdaki) *çocuklarınızı* (evinize) *koyunuz. Ey mü'min, o zamân Allah'ın ismini an.* ***Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*** *diyerek kapını kapat. Besmele ile kandilini söndür. Su kırbanın ağzını Besmele ile bağla. Yine Besmele ile kap kacağını kapat, ört; velev ki o kap üzerine enine* (tahta parçası gibi) *birşey korsun!*" [102].

٨٨ــ حدّثنى مَحْمُودُ بنُ غَيْلاَنَ قال حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قال أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ علِىِّ بنِ حُسيْنٍ عنْ صَفِيَّةَ ابنَةِ حُيَىٍّ قالَتْ كانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ مُعْتَكِفًا فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلاً فَحَدَّثْتُه ثُمَّ قُمْتُ فانْقَلَبْتُ فقامَ مَعى لِيَقْلِبَنى وكانَ مَسْكَنُها فى دارِ أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ فَمَرَّ رَجُلاَنِ منَ الأَنْصارِ فَلَمَّا رَأيا النبىَّ ﷺ أَسْرَعا فَقال النبىُّ ﷺ عَلى رِسْلِكُما إنَّها صَفِيَّةُ بنْتُ حُيَىٍّ فَقالاَ سُبْحانَ اللهِ يا رسولَ اللهِ قالَ إنَّ الشَّيْطَانَ يجْرِى منَ الإنْسانِ مَجْرَى الدَّمِ وَإنِّى خَشِيتُ أنْ يَقْذِفَ فى قُلوبِكُما سُوءًا أوْ قالَ شَيْئاً *

88-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Alî ibn Hüseyin'den haber verdi ki, Safiyye ibnetu Huyeyy (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) mescidde i'tikâf yapıyordu. Ben geceleyin O'na ziyâret etmek üzere geldim. Bir süre O'nunla konuştuktan sonra kalktım ve geri döndüm. Rasûlullah da beni geçirmek için benimle berâber kalktı. Safiyye'nin meskeni Usâme ibn Zeyd'in yurdunda idi. Bu sırada Ensâr'dan iki kimse oradan geçti. Bunlar Peygamber'i (bir kadınla) görünce çabuk davrandılar. Peygamber:

— *"Acele etmeyiniz, durunuz! Yanımdaki kadın Safiyye bintu Huyeyy'dir"* buyurdu.

O iki Ensârî de:

— ***Subhânallahi*** yâ Rasûlallah! Biz Allah'ı tesbîh ve tenzîh ederiz, dediler.

Rasûlullah:

---

102 Başlığa uygunluğu *"Çünkü şeytânlar o zamân dağılırlar"* sözündedir. Buradaki emirlerin hükmü nedir? dersen, derim ki: Bunların hepsi dünyevî yararları öğreten, irşâd eden mendûb emirlerdir. Îcâb yânî vâcib kılma emirleri değildir. Mü'minlerin bu emirleri yerine getirmeleri yakışır. Bunları yerine getirenler, zararlardan selâmette olurlar.. (Aynî).

— *"Şübhesiz ki, şeytân insan bedeninde kanın akışı gibi akar. Ben sizin temiz gönüllerinize şeytânın bir kötülük* - yâhud: *şübheye düşürecek birşey- atmasından endîşe ettim"* buyurdu [103].

٨٩ــ حدّثنا عَبْدَانُ عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ عَدِيِّ بنِ ثابتٍ عنْ سُلَيْمانَ بنِ صُرَدٍ قال كُنْتُ جالِساً مَعَ النبىِّ ﷺ ورَجُلانِ يَسْتَبَّانِ فأحَدُهُما احمَرَّ وجْهُهُ وانْتَفَخَتْ أوْداجُهُ فقال النبىُّ ﷺ إنِّى لَأعْلَمُ كلِمَةً لَوْ قالَها ذَهَبَ عَنْهُ ما يَجِدُ لَوْ قال أعُوذُ باللهِ منَ الشَّيْطانِ ذَهَبَ عَنْهُ ما يجِدُ فَقالوا لَهُ ان النبىَّ ﷺ قالَ تَعوَّذْ باللهِ منَ الشَّيْطانِ فَقالَ وهَلْ بى جنُونٌ *

89-..... Süleymân ibn Surad şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in berâberinde oturmakta idim. O sırada iki kişi sövüştüler. Bunlardan birinin yüzü (öfkeden) kızarmış ve şah damarları şişmişti. Bunun üzerine Peygamber: *"Ben bir kelime bilirim ki, eğer şu kişi o kelimeyi söylese, kendisinde bulunan öfke hâli muhakkak gider. O kimse* ***Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm***(= Ben taşlanmış olan şeytândan Allah'a sığınırım) *dese, kendisinde bulunan bu öfkeli hâl gider"* buyurdu. Orada bulunan sahâbîler o kişiye: Peygamber (S) *"Şeytândan Allah'a sığın!"* buyurdu, dediler. O da: Bende delilik mi var? diye i'tirâz etti [104].

٩٠ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا مَنْصُورٌ عنْ سالِمِ بنِ أبى الجَعْدِ عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ قال قال النبىُّ ﷺ لَوْ أنَّ أحَدَكُمْ إذَا أتَى أهْلَهُ قال اللَّهُمَّ جَنِّبْنِى الشَّيْطانَ وجَنِّبِ الشَّيْطانَ ما رَزَقْتَنِى فانْ كانَ بَيْنَهُما ولَدٌ لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطانُ ولَمْ يُسَلَّطْ عَلَيْهِ * قال وحدثنا الأعْمَشُ عنْ سالِمٍ عنْ كُرَيْبٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ مِثْلَهُ *

90-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle bu-

---

103 Başlığa uygunluğu son cümlelerindedir. Bu hadîs daha geniş bir metinle İ'tikâf'ta da geçmişti.

104 Başlığa uygunluğu açıktır. Nevevî şöyle demiştir: "Bu, Allah'ın dînini anlamayan ve pâk şerîatin nûrları ile temizlenip aydınlanmayan kimsenin sözüdür. Belki bu münâfıklardan yâhud câhil bedevîlerdendir" (Kastallânî).

Yânî bu istiâzenin delillere mahsûs olduğunu sanan ve gazabın şeytân tarafından atılan fitne ve fesâddan ileri geldiğini anlamayacak derecede câhil olan bir kimsenin sözüdür...

yurdu: *"Eğer sizden biriniz eşine* (cinsî münâsebet için) *geldiğinde* ***Allâhumme cennibnî'ş-şeytâne ve cennibi'ş-şeytâne mâ razaktenî*** (= Yâ Allah, beni şeytândan uzaklaştır, şeytânı da bize ihsân ettiğin çocuktan uzak kıl)! *derse, şâyet bu karı-koca arasında bir çocuk olursa o çocuğa şeytân zarar veremez ve şeytân ona musallat kılınmaz".*

Râvî Şu'be ibnu'l-Haccâc dedi ki: Ve bize el-A'meş Süleymân, Sâlim ibn Ebî'l-Ca'd'den; o da Kurayb'den; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere bu hadîsin benzerini tahdîs etti [105].

٩١ــ حدّثنا مَحْمُودٌ **حدّثنا** شَبَابَةُ **حدّثنا** شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بنِ زِيادٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عنِ النبيِّ ﷺ أَنَّهُ صَلَّى صَلاَةً فقال إنَّ الشَّيْطانَ عَرَضَ لِى فَشَدَّ عَلَىَّ يَقْطَعُ الصَّلاَةَ عَلَىَّ فأَمْكَنَنِى اللهُ مِنْهُ فَذَكَرَهُ *

91-..... Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir namâz kıldı da, sonra şöyle buyurmuştur: *"Şübhesiz şeytân bana göründü de namâzı bozdurmak için üzerime hücûm etti. Allah beni gâlib getirip ona istediğimi yapmaya fırsat verdi..."*

Râvî böylece hadîsin tamâmını zikretti [106].

٩٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** الأَوْزَاعِىُّ عَنْ يَحْيَى بنِ أَبِى كَثِيرٍ عَنْ أَبِى سَلَمَةَ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ قال قال النبيُّ ﷺ إِذَا نُودِيَ بالصَّلاَةِ أَدْبَرَ الشَّيْطانُ ولَهُ ضُرَاطٌ فإِذَا قُضِىَ أَقْبَلَ فإِذَا ثُوِّبَ بِها أَدْبَرَ فإِذَا قُضِىَ أَقْبَلَ حتَّى يَخْطِرَ بَيْنَ الإِنْسانِ وقَلْبِهِ فَيَقُولُ اذْ كُرْ كَذَا وكَذَا حتَّى لاَ يَدْرِى أَثَلاَثاً صَلَّى أَمْ أَرْبَعاً فإِذَا لَمْ يَدْرِ ثَلاَثاً صَلَّى أَوْ أَرْبَعاً سَجَدَ سَجْدَتِى السَّهْوِ *

92-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Namâza nidâ edildiği vakit şeytân yüzgeri edip yellene yel-*

---

105 Bu hadîs, aynı bâbda bundan önce biraz değişik sened ve metinle geçmişti. Hadîsin sonunda verilen senedi bildirmenin fâidesi, Şu'be'nin bu hadîs hakkında iki üstâdı olduğudur (Kastallânî).

106 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu, Namâz Kitâbı; "Esîr yâhud borçluyu mescidde bağlama bâbı"nda bâzı farklarla geçmişti. Hadîsin devâmı şöyledir: *"Sabâh olunca hepiniz onu göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleymân ibn Dâvûd'un:* ***Ey Rabb'im, beni mağfiret et. Bana öyle bir mülk ver ki, o, benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsân eden Sen'sin Sen*** (Sâd-35) *duâsını hatırladım da, onu köpek gibi kovdum".*

lene kaçar. Nidâ bitirilince yine gelir. Namâz için tasvîb (yânî ikaamet) *edilince yine evvelki gibi yüzgeri edip kaçar. İkaamet de bitirilince yine gelip insan ile kalbi arasına sokulur ve: Fulân şeyi hatırla, fulân şeyi hatırla! der. Nihâyet insan üç rek'at mı, yâhud dört rek'at mı kıldığını bilemez. İnsân üç mü yâhud dört rek'at mı kıldığını bilemezse iki yanılma secdesi yapar''* [107].

٩٣ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضي اللهُ عنه قال قال النبىُّ ﷺ كلُّ بَنى آدَمَ يَطْعُنُ الشَّيْطانُ فى جَنْبَيْهِ باصْبَعِهِ حِينَ يُولَدُ غَيْرَ عِيسَى بنِ مَرْيَمَ ذَهَبَ يَطْعُنُ فَطَعَنَ فى الحجابِ*

93-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *''Şeytân, her Âdem çocuğunu, doğurulurken parmağı ile yan tarafından dürter, bundan Meryem oğlu Îsâ müstesnâdır. Şeytân onu dürtmeye gitti ve hicâbda* (yânî cenînin içinde bulunduğu döl yatağında) *dürttü''* [108].

٩٤ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا إسْرَائِيلُ عنِ المُغِيرَةِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ قال قَدِمْتُ الشَّأْمَ قالُوا أبُو الدَّرْدَاءِ قال أفِيكُمُ الَّذِى أجارَهُ اللهُ مِنَ الشَّيْطَانِ عَلى لِسانِ نَبِيِّهِ ﷺ *

94-..... Alkame şöyle demiştir: Ben Şâm'a geldim. (Burada kim var? dedim.) Ebu'd-Derdâ var, dediler. (Yanına geldikten sonra) Ebu'd-Derdâ: Peygamber'inin dili yânî duâsı üzerine Allah'ın şeytândan kurtardığı kimse, yânî Ammâr (Irâk'ta) içinizde mi? dedi [109].

٩٥ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُغِيرَةَ و قال الَّذى أجارَهُ اللهُ عَلى لِسانِ نَبِيِّهِ ﷺ يَعْنِى عَمَّاراً * قال وقال اللَّيْثُ حدّثنى خالِدُ بنُ يَزِيدَ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى هِلالٍ أنَّ أبا الأسْوَدِ أخْبَرَهُ عُرْوَةُ عنْ عائِشَةَ رضى

---

107 Bu da Namâz Kitâbı'nın sonlarında geçmişti.

108 Allah onu ve annesi Meryem'i şu duâ bereketiyle korudu: *''... Rabb'im, hakîkat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytândan Sana sığındırırım, dedi''* (Âlu İmrân: 35-36).

Bu ve bundan sonraki hadîslerle başlık arasındaki uygunluk açıktır, ayrıca belirtmeğe hâcet yoktur.

109 Buhârî bu hadîsi burada çok kısa getirdi. Huzeyfe ile Ammâr'ın fazlı bâbı'nda, bundan daha bütün olarak getirmiştir.

اللهُ عنها عنِ النبيِّ ﷺ قال المَلاَئِكَةُ تَتَحَدَّثُ فى الْعَنَانِ والْعَنَانُ الْغَمامُ بالأَمْرِ يَكُونُ فى الأَرْضِ فَتَسْمَعُ الشَّياطِينُ الْكَلِمَةَ فَتَقُرُّها فِي أُذُنِ الْكاهِنِ كَما تُقَرُّ الْقارُورَةُ فَيَزِيدُونَ مَعَها مائَةَ كَذِبَةٍ *

95-..... Bize Şu'be, Mugîre'den şöyle tahdîs etti:... Ve Ammâr'ı kasdederek "Peygamber'inin dili ile Allah'ın kurtardığı kimse" dedi [110].

Râvî dedi ki: Ve el-Leys ibn Sa'd da şöyle dedi: Bana Hâlid ibn Yezîd, Saîd ibn Ebî Hilâl'den tahdîs etti ki, ona da Urve, Âişe(R)'den şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Melekler el-Anân içinde Arz'da olacak işi konuşurlar -el-Anân, buluttur-. Meleklerin konuştuğu o kelimeyi şeytânlar işitir de akabinde onu, sürâhînin boşaltılacak kabın ağzına tatbîk edildiği gibi kâhin kulağının içine boşaltırlar. Onlar da o bir kelimenin berâberinde yüz tâne yalan arttırırlar"* [111].

٩٦ــ حدّثنا عاصِمُ بنُ عَلِيٍّ **حدّثنا** ابنُ أَبِى ذِئْبٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال التَّثاؤُبُ مِنَ الشَّيْطانِ فإِذَا تَثاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ ما اسْتَطاعَ فإِنَّ أَحَدَ كُمْ إِذَا قال ها ضَحِكَ الشَّيْطانُ*

96-..... Keysân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Esnemek şeytândandır. Sizden biriniz esneyeceği zamân gücü yettiği kadar onu karşılayıp reddetsin. Çünkü sizin biriniz* (esnerken aşırı giderek) *hâaa deyince, şeytân güler"* [112].

٩٧ــ حدّثنا زَكَرِيَّاءُ بنُ يَحيَى **حدّثنا** أَبُوا سامَةَ قال هِشامٌ أَخْبَرَنا عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها قالَتْ لمَّا كانَ يَوْمُ أُحُدٍ هُزِمَ الْمُشْرِكُونَ فَصاحَ

---

110 Buhârî bu hadîsle, bundan önceki rivâyette Ebu'd-Derdâ'nın sözünden kasdedilenin Ammâr ibn Yâsir olduğunu beyân etmiştir. Bu Ammâr, İslâm olmakta öne geçenlerden ve hakkında ***"Kalbi îmân üzere sâbit ve mutma'in olduğu hâlde zorlamaya uğratılanlar müstesnâ..."*** (en-Nahl: 106) âyeti inmiş olan sahâbîdir.

111 Buhârî bu ta'lîki, "Meleklerin zikri bâbı"nda, yine Âişe'den senedli olarak getirmişti.

112 Buhârî bu esneme hadîsini *Sahîh*'inin birkaç kitâbında değişik senedlerle getirmiştir. Peygamber esnemeyi sevmediği için, onu şeytândandır buyurdu. Çünkü esneme ancak beden ağırlığı, doluluğu, tenbelliğe ve uykuya meyli ile birlikte meydana gelir... (Aynî).

إبْلِيسُ أَيْ عِبادَ اللهِ أُخْرَاكُمْ فَرَجَعَتْ أُولاَهُمْ فَاجْتَلَدَتْ هِيَ وأُخْرَاهُمْ فَنَظَرَ حُذَيْفَةُ فإذَا هُوَ بِأَبِيهِ الْيَمانِ فَقالَ أَيْ عِبادَ اللهِ أَبِي أَبِي فَوَاللهِ ما احْتَجَزُوا حتَّى قَتَلُوهُ فَقال حُذَيْفَةُ غَفَرَ اللهُ لَكُمْ قال عُرْوةُ فَما زَالَتْ فِي حُذَيْفَةَ مِنْهُ بَقِيَّةُ خَيْرٍ حَتَّى لَحِقَ باللهِ *

97-..... Bize Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud harbi günü olunca müşrikler(in cebhesi) bozuldu. Bu sırada İblîs:

— Ey Allah'ın kulları! Sizden geri kalmış olup arkanızda bulunan kimselerden sakının (yâhud onları öldürün)! diye haykırdı.

Bu bağırma üzerine müslümânların önde bulunanları arkalarına döndüler (de onları müşrikler sanarak) ön tâife ile arka tâife birbirleriyle vuruştular. Bu vuruşma sırasında Huzeyfe ilerisine doğru baktı ve birden babası el-Yemân'ı gördü. Hemen:

— Ey Allah'ın kulları! (Amân ne yapıyorsunuz?) Babamdır, babamdır! diye bağırdı.

Fakat Allah'a yemîn olsun onlar Yemân'dan vazgeçmediler ve nihâyet onu öldürdüler. Huzeyfe bu hatâen öldürmeye karşı:

— "يَغْفِرُ اللَّهُ لكم وَهُوَ أَرْحم الرَّاحِمِينَ = ***Sizi Allah mağfiret etsin. O, merhamet edenlerin en merhametlisidir***" (Yûsuf: 92) demekle yetindi.

Urvetu'bnu'z-Zubeyr: Artık Huzeyfe'de tâ Allah'a kavuşuncaya kadar babasının ölümünden dolayı bir hayır bakıyyesi var olmakta devâm etti (yâhud o, babasının kaatili için duâ ve istiğfâra devâm edip durdu), demiştir [113].

---

113 İbn İshâk'ın yanında şu ziyâde vardır: Huzeyfe: Babamı öldürdünüz, dedi. Onlar: Vallâhi biz onu tanımadık, dediler ve doğru söylediler. Bunun üzerine Huzeyfe: Allah sizlere mağfiret eylesin, dedi. Rasûlullah Yemân'ın diyetini ona vermek istedi. Huzeyfe babasının kan bedelini müslümânlara sadaka yaptı. Huzeyfe'nin bu fiili Rasûlullah katında Huzeyfe'nin hayrını artırdı.

Buhârî bu hadîsi Mağâzî'de ve Diyetler'de de getirmiştir.

Baba oğul bu iki sahâbînin hal tercemeleri kısaca şöyledir:

Huzeyfe (R) Yemân lakabiyle şöhret bulan Hısl veyâ Huseyl ibn Câbir el-Absî'nin oğludur. Her ikisi de büyük sahâbîlerdendir. Hısl ibn Câbir nasılsa bir aralık birini öldürmüş olduğundan memleketinden kaçıp Medîne'ye sığınmış ve Evsîler'den Abdu'l-Eşhel oğulları himâyesine girmiş ve onlara yemînli dost olmuştur. Evs ile Hazrec, aslında Yemen'den gelme olduklarından Yemânî'dirler. İşte Hısl bu Yemânîlere katıldığı için kavmi tarafından kendisine "Yemân" lakabı verilmiştir. Baba oğul kıdemli müslümânlardan oldukları hâlde Bedir gazâsına katılamamışlardır. Oraya giderlerken yolda Kureyş müşriklerinin eline düşmüşlerdir. Müşrikler: Siz Muhammed'in yanına gidiyorsunuz, diye kendilerine ilişmek istemişlerse de onlar inkâr ettiklerinden, Medîne'ye gidecek-

٩٨ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ الرَّبيعِ حدّثنا أبو الأحْوَصِ عنْ أشْعَثَ عنْ أبيهِ عنْ مَسْرُوقٍ قال قالَتْ عائِشَةُ رضى اللهُ عنها سألتُ النبيَّ ﷺ عنِ الْتفاتِ الرَّجلِ فى الصَّلاَةِ فقال هُوَ اخْتِلاَسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطانُ مِنْ صَلاَةِ أحَدِكُمْ *

98-..... Mesrûk şöyle demiştir: Âişe (R) şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'e namâzda kişinin iltifâtından (yânî başını sağa sola çevirmesinin hükmünden) sordum. Peygamber: *"O herhangi birinizin namâzından şeytânın kapıp kaçmakta olduğu birşeydir"* buyurdu.[114].

---

lerine ve Rasûlullah ile birlikte harbe girmeyeceklerine Allah adına yemîn ederek ahd ve peymân vermedikçe yakayı kurtaramamışlardır. Kurtulduktan sonra Peygamber'in yanına gelerek keyfiyeti arzetmişler. Peygamber onlara: *"Burada durmayın, Medîne'ye gidin"* emrini verdiği için, o muhârebede bulunamamışlardır.

Uhud gazâsında Rasûlullah Hısl ile Abdu'l-Eşhel oğulları'ndan Sâbit ibn Vakş'ı -yaşları ilerlemiş olduğu için- Medîne'nin kârgir ve metîn binâlarına kadınlar ve çocuklarla birlikte saklamıştı. Orada iken müslümânların bozgun haberi gelmesi üzerine biri diğerine: "Biz bugün değilse yarın çukura gireceğiz. Burada öleceğimize harb meydanında şehâdet kazansak" demiş. Bu söz üzerine de her iki ihtiyâr kılıçlarını sıyırarak müslümân mücâhidlere katılmışlar. Sâbit ibn Vakş -kardeşi Rifâa ibn Vakş gibi- müşriklerin kılıçlarıyla şehîd olmuşlar. Hısl ibn Câbir'e gelince: Müslümânlar kendisini müşriklerden biri zannıyle -hatıra öyle geliyor ki, başlangıçta muhâriblerden olmadığı için o günkü şiârı yânî parolayı bellemeden harbe girmiş olması hatâya sebeb olmuştur- yalın kılıç başına üşüşmüşler ve babasının uğradığı tehlikeyi görüp yanına koşan Huzeyfe, hadîste de belirtildiği gibi: "Aman! Ne yapıyorsunuz?" O babamdır, o babamdır!" deyinceye kadar işini bitirmişler, Huzeyfe bu hatâ katline karşı yalnız: ***"Yağfirullâhu lekum ve huve erhamu'r-rahimîn"*** (Yûsuf: 92) demekle yetinmiş ve Peygamber tarafından ödenen diyeti bile müslümânlara sadaka etmek cömertliğini göstermiştir.

Huzeyfe Emîru'l-Mü'minîn Umer ibnu'l-Hattâb tarafından Selmân Fârisî'den sonra Medâini Kisrâ vâlîliğine ta'yîn olunup, ömrünün sonuna kadar o hizmette kalmıştır. Ölümü Hz. Usmân'ın katlinden ve Emîru'l-Mü'minîn Alî'ye bey'attan kırk gün sonradır. Huzeyfetu'bnu'l-Yemân, Rasûlullah'ın sırlarının mahremi olup, münâfıkların hâllerini ve ileride meydana gelecek fitnelerin tafsîllerini en çok bilen zât idi. "Kıyâmet gününe kadar olmuş, olacak şeyleri Rasûlullah bana söyledi" der imiş. Umer, Medîne'de cenâze olsa Huzeyfe'yi gözetler, onu cemâat arasında görmezse ölünün münâfık olmasından şübhe ederek namâzını kılmazmış. Tirmizî'de Huzeyfe'den gelen rivâyete göre, Rasûlullah'a: "Yâ Rasûlallah, birini halîfe etsen!" denilmiş. *"Eğer ben bir halîfe nasb edersem, siz de ona itâat etmezseniz azâba uğrarsınız. Lâkin size Huzeyfe ne söylerse, sözüne inanız. Abdullah ibn Mes'ûd da Kur'ân'ı nasıl okutursa öylece okuyunuz"* buyurmuştur (*Tecrîd Ter.*, II, 383-384).

114 Şu ma'nâca ki, musallî sağa sola dönerse, dönme ânında kendisine şeytân zafer bulup ibâdetten meşgûl eder. Fiillerinde kâh (unutma) sehv, kâh yanılma vâki' olur. Çünkü kasdedilen şeyin gayrı ile meşgûl olmuştur ve kalbi hâzır değildir.

٩٩ــ حدّثنا أبو المُغِيرَةِ حدّثنا الأَوْزَاعِيُّ قال حدّثني يَحْيَى بنُ أبي كَثِيرٍ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ أبي قَتادَةَ عنْ أبِيهِ عنِ النبيِّ ﷺ *

99- Bize Ebu'l-Mugîre tahdîs etti: Bize el-Evzâî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yahyâ ibnu Ebî Kesîr, Abdullah ibn Ebî Katâde'den; o da babası Ebû Katâde Hâris ibn Rıb'î el-Ensârî'den; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti.

١٠٠ــ حدّثني سُلَيْمانُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حدّثنا الوَلِيدُ حدّثنا الأَوْزَاعِيُّ قال حدّثني يَحْيَى بنُ أبي كَثِيرٍ قال حدّثني عبْدُ اللهِ بنُ أبي قَتادَةَ عنْ أبِيهِ قال قال النبيُّ ﷺ الرُّؤْيا الصَّالِحَةُ مِنَ اللهِ والحُلُمُ مِنَ الشَّيْطانِ فإذَا حَلَمَ أحَدُكُمْ حُلُماً يَخَافُهُ فَلْيَبْصُقْ عنْ يَسارِهِ ولْيَتَعَوَّذْ باللهِ مِنْ شَرِّهِما فإنَّها لاَتَضُرُّهُ *

100-..... Ebû Katâde şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Güzel ru'yâ Allah'tandır. Fenâ ru'yâ da şeytândandır. Biriniz korkacağı* (yânî karışık) *bir ru'yâ gördüğünde hemen sol tarafına tükürüp üflesin ve o ru'yânın şerrinden Allah'a sığınsın* (yânî ***Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm*** desin). *Bu sûretle o, ru'yâ gören kimseye zarar vermez"* [115].

١٠١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخْبرنا مالِكٌ عنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أبِي بَكْرٍ عنْ أبِي صَالِحٍ عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم قال مَنْ قال لاَ إلَهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ ولَهُ الْحَمْدُ وهْوَ علَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ ومُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وكانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمسِيَ ولَمْ يأتِ أحَدٌ بأفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إلاَّ أحَدٌ عَمِلَ أكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ *

Bu fiil, râzı olunmamış olduğu için şeytâna nisbet edilmiştir. Tayyîbî dedi ki: Bu kelâmın ma'nâsı şudur: Musallî sağa sola bakınca huşû'u gider. Huşû'un gitmesine istiâre yoluyla şeytânın ihtilâsı (yânî kapıp alması) denilip, o fiilin çirkinlik derecesi tasvîr buyurulmuştur.

Bu hadîs Namâz Kitâbı'nda, "Namâzda sağa sola bakmak bâbı"nda da geçmişti.

115 Buhârî bu hadîsi burada iki yoldan getirmiştir: Biri Ebu'l-Mugîre yolu, ikincisi Süleymân ibn Abdirrahmân... yolu. Buhârî bunu kezâ Ta'bîr'de, en-Nesâî, el-Yevm ve'l-Leyle'de getirmiştir.

101-..... Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Her kim bir günde yüz kerre* ***Lâ ilâhe ille'llahu vahdehû lâ şerîke lehu, Lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kullî şey'in kadîr*** *derse, o kimseye on köle âzâdlamanın sevâbı verilir. Ve ona yüz hasene yazılır, yüz günâh ondan silinir. Ve bu duâ o mü'mine duâ ettiği gününde, o günün akşâmına kadar şeytân şerrinden bir emînlik ve koruma olur. Bundan daha çok yapan kişi müstesnâ, hiçbir kimse onun söylediğinden daha fazîletlisini getirmemiştir"* [116].

١٠٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا أبِى عنْ صَالِحٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبَرنِى عَبْدُ الحَمِيدِ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ زَيْدٍ أنَّ مُحَمَّدَ بنَ سَعْدِ بنِ أبِى وقَّاصٍ أخْبَرَهُ أنَّ أباهُ سَعْدَ بنَ أبِى وقَّاصٍ قال اسْتَأْذَنَ عُمَرُ علَى رَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وعِنْدَهُ نِسَاءٌ منْ قُرَيْشٍ يُكَلِّمْنَهُ ويَسْتَكْثِرْنَهُ عَالِيَةً أصْوَاتُهُنَّ فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ قُمْنَ يَبْتَدِرْنَ الحِجَابَ فأذِنَ لَهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ورسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَضْحَكُ فقال عُمَرُ أضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يا رسولَ اللَّهِ قال عَجِبْتُ مِنْ هٰؤُلاَءِ اللَّاتِى كُنَّ عِنْدِى فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الحِجَابَ قَال عُمَرُ فأنْتَ يا رسولَ اللَّهِ كنْتَ أحَقُّ أنْ يَهَبْنَ ثُمَّ قال أىْ عَدُوَّاتِ أنْفُسِهِنَّ أتَهَبْنَنِى ولاَ تَهَبْنَ رسولَ اللَّهِ ﷺ قُلْنَ نَعَمْ أنْتَ أفَظُّ وأغْلَظُ مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ما لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ قَطُّ سالِكًا فَجًّا إلاَّ سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ *

102-..... Sa'd ibnu Ebî Vakkaas (R) haber verip şöyle demiştir: Bir kerre Umer (R) Rasûlullah'ın huzûruna girmek için izin istedi. O sırada Rasûlullah'ın yanında Kureyş'ten birtakım kadınlar vardı, bir kısmı yüksek sesle konuşuyor ve Rasûlullah'tan çokça dünyâlık istiyorlardı. Umer izin isteyince kadınlar hemen kalktılar ve perde arkasına koştular. Rasûlullah, Umer'e izin verdi. Umer huzûruna girdiğinde Rasûlullah gülüyordu. Umer:

— Yâ Rasûlallah! Allah senin dişini güldürsün (yânî seni devâmlı mesrûr eylesin), dedi.

Rasûlullah:

---

116 Buhârî bunu böyle Duâlar'da; Müslim de Duâlar Kitâbı'nda getirmiştir.

— *"Yanımda görüşen şu kadınlar senin sesini işitince hemen örtünmeye davrandılar da ona hayret ettim"* buyurdu.

Umer:

— Yâ Rasûlallah, onların hürmetlerine ve saygılarına Sen daha haklısın, dedi.

Bundan sonra da kadınlara hitâb ederek:

— Ey nefislerinin düşmanları olan kadınlar! Sizler Rasûlullah'tan korkmaz da benden mi kaçınırsınız? dedi.

Kadınlar da:

— Evet, sen tab'an Rasûlullah'tan şiddetli ve katısın, dediler.

Rasûlullah:

— *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, şeytân sana hiç kavuşmaz: Sen bir sokağa girersen muhakkak o, senin bulunduğun sokaktan başka bir sokağa girer* (kaçar)" buyurdu.

١٠٣ــ حدّثني إبْرَاهِيمُ بنُ حَمْزَةَ قال **حدّثني** ابنُ أبِي حَازِمٍ عنْ يَزِيدَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْرَاهِيمَ عنْ عِيسَى بنِ طَلْحَةَ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال إذَا اسْتَيْقَظَ أحَدُكُمْ مِنْ مَنامِهِ فَتَوَضَّأَ فَلْيَسْتَنْثِرْ ثَلاثًا فإنَّ الشَّيْطَانَ يَبِيتُ عَلى خَيْشُومِهِ *

103-..... Îsâ ibn Talha'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Sizin biriniz uykusundan uyanıp da abdest aldığında burnundaki nesneyi nefesiyle üç defa dışarı çıkarsın. Çünkü şeytân, uyuyanın genzinde geceler"* buyurmuştur [117].

١٢ــ بابُ ذِكْرِ الجِنِّ وَثَوَابِهِمْ وعِقَابِهِمْ لِقَوْلِهِ يا مَعْشَرَ الجِنِّ والإنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عليْكُمْ آياتِي إلى قَوْلِهِ عَمَّا يَعْمَلُونَ. بَحْسًا نَقْصًا: قال مُجَاهِدٌ وجَعَلُوا بَيْنَهُ وبَيْنَ الجِنَّةِ نَسَبًا قال كُفَّارُ قُرَيْشٍ المَلائِكَةُ بَنَاتُ اللَّهِ وأُمَّهَاتُهُمْ بَنَاتُ سَرَوَاتِ الجِنِّ قال اللَّهُ ولَقَدْ عَلِمَتِ

---

117 Bu hadîste ve kardeşlerinde büyük birşey (bir ilim) vardır: Çünkü Yüce Allah, Rasûlü'ne ma'nâların garîblerini tahsîs etmiş ve O'na eşyânın hakîkatlerinden öyle şeyler açmıştır ki, onları beyân etmeye aklın kudreti kısa kalır ve onları idrâkten aklın gözü yorulur.

Bu hadîsin zâhiri, şeytânın genizde gecelemesinin her uyuyan için hâsıl olmasını gerektirir. Bir de bunun Kursî Âyeti hadîsinde olduğu gibi zikirden herhangi bir duâ ile şeytânın şerrinden korunmayan kimselere mahsûs olması muhtemel olur (Kastallânî).

الجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ

عِنْدَ الحِسَابِ

12- CİNNLERİN VARLIĞININ, SEVÂB VE İKAABLARI OLDUĞUNUN ZİKRİ BÂBI [118]

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Ey cinn ve ins cemâati, içinizden size âyetlerimi nakleder, bu gününüzün çatacağını inzâr ile haber verir peygamberler gelmedi mi size? Ey Rabb'imiz, nefislerimize karşı (kendi aleyhimizde) şâhidlik ederiz, diyecekler.
Dünyâ hayâtı onları aldattı da gerçek kâfir kimseler olduklarına, kendileri de kendi aleyhlerinde şâhid oldular. Bu (peygamber gönderip haber verdirmesi) memleketleri, halkı gâfil bulunurlarken zulûm(leri) yüzünden Rabb'inin helâk edici olmadığındandır. Herkesin yaptıkları şeylere göre dereceleri vardır. Onlar ne yaparlarsa Rabb'in onlardan gâfil değildir"

(el-En'âm: 130-133) [119]

---

118 Yânî cinnlerin varlığını beyân ve cinnlerin hayır ile sevâba nâil ve şerr ile de ikaaba uğrayacaklarının zikri bâbı. İslâm âlimleri cinni birçok yönlerden: cinnin varlığı; cinnin yaratılış başlangıcı; neden yaratıldığı; cinnler cisim midir, mücerred cevher midir; cinnin nevi'leri, niçin cinn denildiği; yerler içerler mi ve aralarında nikâhlaşma ve doğurma var mıdır; mükellef midirler ve haklarında teklîfe dayanan sevâb ve ikaab, mükâfât ve mücâzât var mıdır; sâlih ve fâsıkları var mıdır; muhtelif sûretlere girmeleri var mıdır; yönlerinden incelemişlerdir.

İns mukaabili olarak zikrolunan cinn, lâtîf cisim makûlesinden olduğundan, ona âid olan bahis böyle birçok şu'belere ayrılarak gâyet şumûllü bir sûrette incelenmiş ve cinnin varlığı husûsu müstesnâ olmak üzere, bu konuların hepsi âlimler arasında birer ihtilâf yeri olmuştur. Buhârî şârihleri ve bilhassa şârih Aynî, bu ihtilâfları delîlleri ile berâber nakletmiştir: *Umdetu'l-Kaarî*, VII, 285-290.

Ebû'l-Abbâs ibn Teymiyye şöyle demiştir: "Bütün İslâm fırkalarıyle sâir milletlere ve kâfirlere mensûb zümreler cinnin varlığında ihtilâf etmemişlerdir. Vâkıa İslâm zümreleri arasında Cehmiyye ve Mu'tezile gibi cinni inkâr edenler bulunduğu gibi, diğer ümmetler ve kâfirler arasında da inkâr edenler vardır. Fakat milletlerin cumhûru bunu kabûl ve i'tirâf etmişlerdir. Çünkü peygamberlerin cinnin varlığına dâir haberleri insana zarûrî ilim ifâde edecek derecede mütevâtirdir" (*Umdetu'l-Kaarî*, VII, 285).

119 Bu âyet, peygamberlerin hem cinnleri, hem de insanları inzâr edip, ikaabdan sakındırdıklarına ve onların işledikleri hayır işlerinin çeşitli dereceleri bulunması da sevâba delâlet etmektedir.

Buhârî bu başlıkta şu âyetlere ve tefsîrlerine de işâret etmiştir:

"Doğrusu biz o hidâyetli (Kur'ân'ı) ***dinleyince ona îmân ettik. Kim de Rabb'ine îmân ederse, o ne bir ücret eksikliğinden, ne de bir haksızlığa uğrayacağın-***

"*Bahsen*" (el-Cinn: 13), **"Naksan" demektir. Mucâhid dedi ki: "*Bir de onunla cinnler arasında bir hısımlık uydurdular*"** (es-Sâffât: 158) **kavlindeki neseb iddiâsı, Mekke müşriklerinin "Melekler Allah'ın kızlarıdır. Meleklerin anaları da cinnlerin ulularının kızlarıdır" sözleridir. Allah (bu çirkin iddiâyı reddederek, âyetin devâmında) "*And olsun ki, cinnler dahî onların behemahal (cehenneme) zorla getirileceklerini pek iyi bilmişlerdir*" buyurdu. Yânî hesâba çekilmek için hazır edilecekler. "*Cundun muhdarûn*"** (Yâsîn: 75)**; yânî kendileri hesâbın yanında bunlar için hazırlanmış askerlerdir.**

١٠٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ عنْ مالِكٍ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عبْدِ اللهِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى صَعْصَعَةَ الأنْصارِيِّ عنْ أبيهِ أنَّهُ أخْبَرَهُ أنَّ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ رضى اللهُ عنه قال لَهُ إنِّى أرَاكَ تُحِبُّ الْغنَمَ والبادِيَةَ فإذَا كُنْتَ فى غَنَمِكَ وبادِيَتِكَ فأذَّنْتَ بالصَّلاَةِ فارْفَعْ صَوْتَكَ بالنِّداءِ فإنَّهُ لاَ يَسْمَعُ مَدَى صَوْتِ الْمُؤَذِّنِ جِنٌّ ولاَ إنْسٌ ولاَ شَىْءٌ إلاَّ شَهِدَ لَهُ يَوْمَ القِيَامَةِ: قال أبو سَعِيدٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رسولِ اللهِ ﷺ *

104-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) haber vermiştir: Ebû Saîd, Abdullah Ebû Sa'saa'ya şöyle demiştir: Ben seni görüyorum ki, sen koyunu ve bâdiyede yaşamayı seviyorsun. Sen her zamân koyununun yanında ve bâdiyende bulunup da namâz vakti ezân okumak istediğinde sesini yükselt! Çünkü müezzin sesinin yetiştiği yere kadar cinn, ins ve (işitme kaabiliyeti olan) hiçbir mahlûk yoktur ki, ezânı duymuş olsun da kıyâmet gününde müezzin için güzel şâhidlikte bulunmasın!

---

dan korkar. Gerçek kimimiz müslümânlar, kimimiz ise zulmedenlerdir..." (el-Cinn: 13-14).

"*Bir de O'nunla cinnler arasında bir hısımlık uydurdular. And olsun ki bizzât cinnler dahî onların behemahal* (cehenneme) *zorla getirileceklerini pek iyi bilmişlerdir*" (es-Sâffât: 158).

"*Onlar Allah'ı bırakıp, kendileri yardım edilecekler ümîdiyle ma'bûdlar edindiler. Ki bunlar onlara aslâ yardım edemezler.* (Bil'akis) *kendileri bunlar için hazırlanmış bir sürü avenedir*" (Yâsîn: 74-75).

Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır, *Hakk Dîni Kur'ân Dili* tefsîrinde Cinn Sûresi'nin başında doğu, batı ilim âleminde bu mes'ele hakkında gelen nasslarla ileri sürülen fikirleri ve görüşleri naklederek çok kıymetli bilgiler toplamıştır: (VII, 5382-5395).

Akabinde Ebû Saîd: Ben bu hadîsi Rasûlullah'tan işittim, demiştir [120].

١٣ــ بابُ قَوْلِ اللهِ جَلَّ وعَزَّ وإذْ صَرَفْنَا إلَيْكَ نَفَراً مِنَ الجِنِّ الى قَوْلِهِ أُولَئِكَ فى ضَلاَلٍ مُبِينٍ: مَصْرِفاً مَعْدِلاً صَرَفْنا أىْ وجَّهْنا

13- AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Hatırla o zamânı ki, cinnlerden bir tâifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana doğru çevirmiştik. İşte bunlar onun huzûruna gelince birbirine: Susun, dinleyin, demişler; okunması bitirilince de (kendilerini azâb ile) korkutmaya me'mûr olarak kavimlerine dönmüşlerdi: Ey kavmimiz, dediler; hakîkat biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdîk eden, hakka ve doğru yola ileten bir kitâb dinledik.

Ey kavmimiz, Allah'ın da'vetçisine icâbet edin, ona îmân edin ki, Allah sizin günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin, ve sizi acıklı bir azâbdan kurtarsın. Kim Allah'ın da'vetine icâbet etmezse o, yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildir. Onun Allah'tan başka hiçbir yardımcıları da yoktur. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler" (el-Ahkaaf: 29-32) [121].

"Masrifen" (el-Kehf: 53) **sapacak yer;** ***"Sarafnâ"*****, yönelttik demektir.**

١٤ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى وبَثَّ فِيها مِنْ كلِّ دَابَّةٍ: قال ابنُ عَبَّاسٍ الثُّعْبانُ الحَيَّةُ الذَّكَرُ مِنْها يُقال الحَيَّاتُ أجْناسٌ الجِنَّانُ والأفَاعى والأساوِدُ آخِذٌ

---

120 Bu hadîs cinnin müezzin hakkında şehâdetleri sâbit olduktan sonra, meleklerin de şehâdeti evleviyet yoluyla sâbit demektir. Zîrâ "Cinn" lugât yönünden göze görünmeyen mevcûd olduğuna göre, medlûlüne melâike de girer...

Bu hadîs Ezân Kitâbı, "Ezân'da sesi yükseltmek bâbı"nda da geçti.

121 Yemen'deki Nusaybîn cinnleri yedi yâhud dokuz kişi idi. Rasûlullah bir Tâif seferinde en-Nahl vâdîsinde sabâh namâzı kıldırıyordu. İşte o sırada bu cinnler Kur'ân'ı işitmiş, kavimlerine gitmiş ve âyetteki sözleri söylemişlerdir. İmâm Ebû Hanîfe: Bu âyete göre mü'min cinnler için sâdece cehennemden selâmet vardır, sevâb yoktur, demiştir. İmâm Mâlik, İbn Ebî Leylâ, Ebû Yûsuf, Muhammed ise onlara da sevâb ve ikaabın terettüb edeceğini; Dahhâk da er-Rahmân: 56 âyeti gereğince cennete gireceklerini söylemişlerdir (Beydâvî, *Medârik*)

بِناصِيَتِها في مِلْكِهِ وَسُلْطانِهِ: يُقالُ صافَّاتٍ بُسُطٌ أَجْنِحَتَهُنَّ يَقْبِضْنَ يَضْرِبْنَ بِأَجْنِحَتِهِنَّ *

14- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"*Orada herbir canlıdan yaydı*" (el-Bakara: 164; Lukmân: 10). **İbn Abbâs: "*es-Su'bân*"** (el-A'râf: 107; eş-Şuarâ: 32), **erkek yılandır, demiştir. Denilir ki yılanlar birçok cinslerdir: "el-Cinnânu" yânî beyaz yılanlar; "el-Efâ'î", yânî en zehirli engerek yılanları; "el-Esâvidu", yânî büyük siyah yılanlar.**

Allah, mülkünde ve saltanatında "*Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnından tutandır*" (Hûd: 56) [122].

"*Sâffâtin*" (el-Mülk: 19), **kanatlarını yayarak; "Yakbidne", kanatlarını vurarak demektir, denilir** [123].

١٠٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامُ بنُ يُوسُف حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عن ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما أَنَّهُ سَمِعَ النبيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلى المِنْبَرِ يَقُولُ اقْتُلوا الحَيَّاتِ واقْتُلوا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ والأَبْتَرَ فإِنَّهُما يَطْمِسانِ البَصَرَ ويَسْتَسْقِطانِ الحَبَلَ قال عَبْدُ اللهِ فَبَيْنا أنا أُطارِدُ حَيةً لِأَقْتُلَها فَنادانِي أَبو لُبابَةَ لاَ تَقْتُلْها فَقُلْتُ إِنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قَدْ أَمَرَ بِقَتْلِ الحَيَّاتِ قال إِنَّهُ نَهَى بَعْدَ ذَلِكَ عنْ ذَوَاتِ البُيُوتِ وهْيَ العَوَامِرُ: وقال عَبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ فَرَآنِي أبو لُبابَةَ أَوْ زَيْدُ بنُ الخَطّابِ: وتابَعَهُ يُونُسُ وابنُ عُيَيْنَةَ وإِسْحاقُ الْكَلْبِيُّ والزُّبَيْدِيُّ: وقال صالِحٌ وابنُ أَبِي حفْصَةَ وابنُ مُجَمِّعٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رَآنِى أَبو لُبابَةَ وزَيْدُ بنُ الخَطّابِ *

105-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den tahdîs etti ki, babası İbnu Umer (R), Peygamber(S)'in minber üzerinde hutbe yaparken şöyle buyurduğunu işitmiştir:

— *"Siz yılanları öldürünüz. Ve bilhassa arkasında iki beyaz çiz-*

122 Hepsinin hükmü, tasarrufu, idâresi O'ndadır (Beydâvî).

123 Âyetin tamâmı şöyledir: ***"Onlar üstlerinde kanatlarını açarak kapayarak uçan kuşları da görmediler mi? Bunları o rahmeti herşeyi kaplayan Allah'tan başkası tutmuyor. Şübhesiz ki O herşeyi hakkıyle görendir".***

gili cinsi ile kuyruksuz engerek yılanını öldürünüz! Çünkü yılanların bu iki (habîs ve zehirli) *cinsi gözün nûrunu giderir, yüklü kadının da çocuğunu düşürür''.*

Abdullah ibn Umer (diğer bir rivâyette) şöyle demiştir: Bir kerre ben bir yılanı öldürmek için arkasından kovalıyordum. Ebû Lubâbe bana:

— Onu öldürme! diye nidâ etti.

Ben de ona:

— Rasûlullah (S) yılanları öldürmeyi emretmiştir, dedim.

Ebû Lubâbe:

— Râsulullah yılanların umûmiyetle öldürülmesini emrettikten sonra, ev yılanlarını öldürmekten nehyetti. (Beyaz ve zehirsiz) olan bu ev yılanları avâmirdir, uzun ömürlüdürler (yânî uzun müddet evde yaşarlar), dedi [124].

Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den söyledi ki, İbn Umer: Bu sırada beni Ebû Lubâbe -yâhud Zeyd ibnu'l-Hattâb- gördü, demiştir.

Bu hadîsi rivâyet etmekte Ma'mer'e Yûnus ibn Yezîd, Sufyân ibn Uyeyne, İshâk ibn Yahyâ el-Kelbî ve ez-Zubeydî mutâbaat etmişlerdir.

Sâlih ibn Keysân, İbnu Ebî Hafsa, İbn Mucemmi', ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den söylediler ki, İbn Umer: Beni Ebû Lubâbe ile Zeyd ibnu'l-Hattâb gördü, demiştir [125].

١٥ــ بابٌ خيْرُ مالِ المُسْلِمِ غَنَمٌ يتْبَعُ بِها شَعَفَ الجِبالِ

15- BÂB: "MÜSLÜMÂNIN HAYIRLI MALI KOYUNDUR; MÜSLÜMÂN KİŞİ, KOYUNU DAĞ BAŞLARINA GÖTÜRÜR" [126].

١٠٦ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبى أُوَيْس قال حدّثنى مالِكٌ عنْ عَبْدِ

124 Buhârî'nin bu hadîsi cinn bahsinde getirmesi, çok zehirli ve arkası iki çizgili olan azılı yılanla engerek yılanı sûretine cinnin temessül etmemesi, ev yılanları sûretine temessül etmesi i'tibâriyledir. Ve bu i'tibârla öldürülmesi nehyedilmiştir. Fakat Müslim'in, yine Ebû Saîd Hudrî'den bir rivâyetinde: *''Evlerinizde uzun ömürlü ev yılanları gördüğünüzde üç defa kovunuz! Kaybolursa ne a'lâ; yoksa öldürünüz''* buyrulmuştur. Bâzı âlimler de evde görülen yılanların öldürülmemesi şehir evlerine mahsûstur; köy evlerinde öldürülür, demişlerdir.

125 Hadîsin burada verilen tarîklerini İmâm Müslim, Ahmed ibn Hanbel ve Bagâvî, Peygamber'e ulaştırılmış olarak rivâyet etmişlerdir.

126 Bu başlık, gelecek hadîsin bir parçasıdır. Böyle olunca hadîsin başlığa uygunluğu ve münâsebeti açıktır.

الرَّحْمنِ بنِ عَبْدِ اللهِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبِي صَعْصَعَةَ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى الله عنه قال قالَ رَسولُ اللهِ ﷺ يُوشِكُ أنْ يَكُونَ خَيْرَ مالِ الرَّجلِ غَنَمٌ يَتْبَعُ بِهَا شَعَفَ الجِبالِ ومَوَاقِعَ الْقَطْرِ يَفِرُّ بِدِينِهِ منَ الفِتَنِ *

106-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Koyunun, kişinin hayırlı malı olması* (devri) *yaklaşır: Müslümân, dînine sâhib olmak üzere fitnelerden kaçarak koyun sürüsünü dağların başına ve yağmur mevkilerine* (yânî vâdîlerin engin yerlerine) *götürür"*.

١٠٧ــ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قال أخْبرَنا مالِكٌ عنْ أبِي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى الله عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال رَأسُ الْكُفْرِ نَحْوَ المَشْرِقِ وَالْفَخْرُ والخُيَلاءُ فى أهْلِ الخَيْلِ والإبِلِ وَالْفَدَّادِينَ أهْلِ الوَبَرِ والسَّكِينَةُ فى أهْلِ الغَنمِ *

107-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Küfrün başı doğu tarafındadır. Kendini beğenmek ve kibirlenmek de at ve deve sâhibleri ile hayvan sürülerine bağırıp çağıran bedevîlerdedir. Sekînet, yânî vakaar ve tevâzu' ise koyun sâhiblerindedir"* [127].

١٠٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال **حدّثنا** يحيَى عنْ إسْماعِيلَ قال **حدّثنى** قَيْسٌ عَنْ عُقْبَةَ بنِ عَمْرٍو أبِى مَسْعُودٍ قال أشارَ رسولُ اللهِ ﷺ بيَدِهِ نَحْوَ الْيَمِينِ فَقالَ الإيمانُ يَمانٍ هَهُنا ألاَ إنَّ الْقَسْوَةَ وَغِلَظَ الْقُلوبِ فى الْفَدَّادِينَ عِنْدَ أصُولِ أذْنابِ الإبِلِ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنا الشَّيْطانِ فى رَبِيعَةَ ومُضَرَ *

---

127 İbn Mâce'nin rivâyetinde Peygamber (S), Ümmü Hâni'ye: *"Koyun edin! Çünkü o hayvanda bereket vardır"* buyurmuştur.

Hadîsteki *"Küfrün başı doğudadır"* buyurulması hakkında İbn Hacer şöyle demiştir: Bu, Mecûsîler'in küfr ve şirkinin şiddetine işârettir. Çünkü İran diyârı ve Iraklılar'a tâbi' olan Arablar, hep Medîne'nin doğusunda bulunuyorlardı. O târîhte Farslılar dünyânın en kudretli, en mütekebbir bir milleti idiler; o derecede ki, onların şehinşâhları Rasûlullah'ın mektûbunu yırtmak küstâhlığında bulunmuş ve o târîhte İslâm'ın siyâsî hayâtına karşı fitne kapısı doğuda açılarak, İslâm eliyle söndürülünceye kadar devâm edip durmuştur (*Fethu'l-Bârî*, VI, 160).

108-..... Bana Kays ibn Ebî Hâzım, Ukbe ibn Amr Ebû Mes'ûd'dan tahdîs etti; o şöyle demiştir: Rasûlullah (S) eliyle Yemen tarafına işâret etti de şöyle buyurdu: *"Îmân Yemenli'dir, işte şurada. İyi biliniz ki, katı ve kaba yürekliler de develerin kuyrukları dibinde, onlara haykıran bedevîler içinde bulunur ki, bunlar şeytânın iki boynuzunun doğar olduğu doğu taraftaki Rabîa ve Mudarr halkıdır"* [128].

١٠٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ قال **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ جَعْفَرِ بنِ رَبِيعَةَ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى الله عنه أن النبيَّ ﷺ قال إذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَاسألوا الله منْ فَضْلِهِ فإنّها رَأَتْ ملَكاً وإذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا باللهِ مِنَ الشَّيْطانِ فإنَّهُ رَأَي شَيْطاناً *

109-..... el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Horozların öttüğünü işittiğinizde* (dileklerinizi) *Allah'ın fadlından isteyiniz! Çünkü horozlar melek görmüşlerdir. Eşeğin anırmasını işittiğinizde de şeytândan Allah'a sığınınız* (yânî ***Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm*** deyiniz). *Çünkü eşek şeytân görmüştür* (de öyle anırmıştır)" [129].

١١٠ــ حدّثنا إسْحٰقُ قالَ أخبرنا رَوْحٌ قال أخبرَنا ابنُ جُرَيْجٍ قال

---

128 *"Îmân Yemenli'dir"* cümlesi, îmân Yemen müslümânlarının vicdânlarında yaşayan bir kanâattir, demektir. Îmânın husûsî sûrette Yemenliler'e nisbet edilmesi, Yemen ahâlîsinin Rasûlullah'ın da'vetine tereddüdsüz icâbet etmiş olmalarındandır.

Bâzı âlimler de *"Îmân Yemenli'dir"* cümlesini zâhiri üzere almayarak, Yemen'le murâd Mekke'dir; çünkü Mekke, Tihâme'dendir; Tihâme de Yemen kıt'asından sayılmıştır, demişlerdir. Bâzıları da Mekke ile Medîne'dir. Çünkü İslâm nûru Mekke'de doğdu, Medîne'de yayıldı, demişlerdir. Bunlara göre Rasûlullah bu sözünü Tebûk'te söylemiştir. Ve Mekke ile Medîne'ye işâret etmiştir. Mekke ile Medîne, Tebûk ile Yemen arasında bulunduğu için, Tebûk'ten Yemen'e işâret edilerek mecâzen Yemen nâhiyelerinden sayılan Mekke, Medîne murâd olabilir (*Umdetu'l-Kaarî*'den özetlenmiştir).

129 Kaadı Iyâd: Duâlarımızı horoz öterken yapmamızın emredilmiş olması, meleklerin yapılan duâya âmin demelerini ve duâcı mü'min hakkında şehâdet ve istigfâr etmelerini ve bu sûretle duâlarımızın kabûl edilmelerini te'mîn içindir. Sa'lebî'nin rivâyetinde Peygamber (S): *"Üç sese Allah mahabbet eder: Horoz sesi, Kur'ân okuyan kişinin sesi, bir de seher vakti Allah'a istiğfâr edenlerin sesi"* buyurmuştur.

Horozun diğer hayvanlarda bulunmayan bir özelliği vardır ki, o da gecelerde muntazam aralıklarla ötmesi, kronometre gibi hiç şaşmamasıdır. Dâvûdî şöyle demiştir: Horozda, bu hayvandan öğrenilmeğe değer beş şey vardır: Güzel ses, seher vakti erken kalkmak, cömertlik, cinsî kıskançlık, âile bereketi.

Horozun sesinin güzelliği yanında eşek sesi de o derece çirkindir; Allah'a sığınmaya lâyıktır...

أخبرنى عَطاءٌ سَمِعَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللهِ رضى الله عنهما قال قالَ رسولُ الله ﷺ إذَا كانَ جُنْحُ اللَّيْلِ أوْ أمْسَيْتُمْ فكُفّوا صِبْيانَكُمْ فإنَّ الشَّياطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ فاذا ذَهَبَ ساعَةٌ منَ اللَّيْلِ فخُلّوهُمْ وَأغْلِقُوا الأبوابَ وَاذْكُروا اسْمَ اللهِ فانَّ الشَّيطانَ لايَفْتَحُ باباً مُغْلَقًا * قال وأخْبَرَنِى عَمْرُو بنُ دِينَارٍ سَمِعَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللهِ نَحْوَ ماأخبَرَنِى عَطاءٌ وَلَمْ يَذْكُرْ وَاذْكُروا اسْمَ اللهِ *

110-..... Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi. O, Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Gecenin bir kısmı hâsıl olduğu yâhud akşâma girdiğiniz zamân çocuklarınızı* (dışarı çıkmaktan) *men' ediniz! Çünkü şeytânlar o zamân dağılırlar* (faâliyete geçerler). *Geceden bir sâat geçince de* (dışarıdaki) *çocuklarınızı evlerinize koyunuz ve Allah'ın ismini zikrediniz de bütün kapıları kapatınız. Çünkü şeytân kapanmış hiçbir kapıyı açamaz".*

İbn Cureyc şöyle dedi: Ve bana Amr ibn Dînâr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah'tan işittiği hadîsi Atâ'nın bana haber verdiği tarzda rivâyet ediyordu. Lâkin o, *"Allah'ın ismini zikrediniz"* cümlesini söylememiştir [130].

١١١ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ خالِدٍ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ عنِ النبىِّ ﷺ قال فُقِدَتْ أُمَّةٌ مِنْ بَنِى إسْرَائِيلَ ولاَ يُدرَى مافَعَلَتْ وإنِّى لاَ أُرَاها إلاّ الفأرَ إذَا وُضِعَ لَها أَلْبانُ الإبِلِ لَمْ تَشْرَبْ وإذَا وُضِعَ لَها أَلْبانُ الشَّاءِ شَرِبَتْ فَحَدَّثْتُ كَعْباً فقال أنْتَ سَمِعْتَ النبىَّ ﷺ يَقُولُهُ قُلْتُ نَعَمْ قال لِى مِرَاراً فَقُلْتُ أفَأقْرَأُ التَّوْرَاةَ *

111-..... Muhammed ibn Sîrîn'den: o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"İsrâîl oğulları'ndan bir kavim* (beşer târihinden silinip) *yok oldu. O kavmin ne* (kötülük) *işlediği bilinmez. Ben zannetmem ki o ümmet fâreden başka birşeye mesh ve tahvîl edilmiş olsun. Çünkü fâre, kendisi için bir yere deve sütü konulduğunda onu içmez de, koyun sütü konulduğunda onu içer".*

Ebû Hureyre dedi ki: Ben bu hadîsi Ka'bu'l-Ahbâr'a tahdîs ettim. O da bana:

---

130 Bu hadîs küçük farkla 11. bâbda 87 rakamı ile geçmişti.

— Sen Peygamber'den bunu söylerken işittin mi? diye sordu. Ben de:

— Evet, işittim, dedim.

Sonra Ka'b tekrâr tekrâr bana:

— Sen Peygamber'den bunu söylerken işittin mi? diye sordu. Ben de: Nihâyet (onu reddederek):

— Ben sana Tevrât mı okuyorum (ben sana ancak Peygamber'den işittiğimi tahdîs ediyorum), diye karşıladım [131].

١١٢ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ عنِ ابنِ وهْبٍ قال **حدّثني** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ يُحَدِّثُ عنْ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها أنَّ النبيَّ ﷺ قال لِلْوَزَغِ الفُوَيْسِقُ ولَمْ أسْمَعْهُ أمَرَ بِقَتْلِهِ وزَعَمَ سَعْدُ بنُ أبي وقّاصٍ أنَّ النبيَّ ﷺ أمَرَ بِقَتْلِهِ *

112-..... Urve, Âişe(R)'den, Peygamber(S)'in şu hadîsini tahdîs ediyordu: Âişe: Peygamber (S), keler cinsinden olan alaca keler için *"Fâsıkcıktır* (yânî zarar vericidir)" buyurdu, fakat ben Peygamber'in bunun öldürülmesini emrettiğini işitmedim, demiştir, dedi.

Râvîlerden biri (İbn Şihâb yâhud Urve yâhud Âişe): Sa'd ibnu Ebî Vakkaas; Peygamber (S) onu öldürmeyi emretti demiştir, dedi.

---

131 *Mesh,* günâhkâr bir kavmin Allah tarafından toptan maymun, domuz gibi bir hayvan cinsine çevrilmesidir ki, eski ümmetlerde vâki' olmuştur. Hadîste haber verilen de onlardan birisidir. *"Fâre deve sütü içmez de koyun sütü içer"* fıkrası, İsrâîl oğulları'ndan olan o kavmin fâreye çevrildiğinin delîlidir. Şöyle ki: Devenin eti, sütü İsrâîl oğulları'na Allah tarafından harâm kılınmıştı. Onlar deve sütü içmezlerdi. Fârenin de içmemesi, onları bir yerde toplayan nokta oluyor. Ve bundan dolayı Peygamber bir ihtimâl olarak; *"Sanmam ki o ümmet fâreden başka bir hayvana çevrilsin...!"* demiştir. Ka'bu'l-Ahbâr aslında Yahûdî âlimlerinden idi. Bu cihetle Ebû Hureyre ona: Ben Tevrât okumuyorum; Peygamber'den işittiğimi söylüyorum, diye ta'rîz etmiştir.

Müslim'in Ebû Saîd Hudrî'den rivâyet ettiği bir hadîste Rasûlullah'ın yanında geçmiş ümmetlerden maymun ve domuz sûretine çevrilenler zikrolunmuş, Peygamber: *"Allah meshedilen ümmet için çoluk, çocuk, soy sop bırakmamıştır"* buyurmuştur. Bu rivâyetle Ebû Hureyre hadîsi arasında zıdlık vardır. Ebû Hureyre hadîsi mesh olunanların aynen devâm ve tenâsülünü ifâde ettiği hâlde, Ebû Saîd hadîsi nesillerinin devâm etmediğini bildiriyor. Bu yüzden âlimler arasında görüş ayrılıkları vardır. Zeccâc Ebû İshâk ile İbnu'l-Arabî, bugün mevcûd olan maymunların, meshedilen ümmetin neslinden olduklarını iddiâ etmişlerdir. Cumhûr ise Ebû Saîd hadîsiyle amel ederek, inkırâzını kabûl ve iki rivâyeti şöyle cem' etmişlerdir: Rasûlullah evvelâ mesh olunan ümmetleri aynen devâm eder sanarak, fârenin meshedilen ümmetin aynen devâm eden nesli olduğunu haber vermiştir. Hadîsin metni bu zannı açıkça ifâde etmektedir. Sonra Rasûlullah'a, meshedilenin neslinin devâm etmediği vahyedilmiştir...

١١٣ــ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرَنا ابنُ عُيَيْنَةَ حدّثنا عَبْدُ الحَمِيدِ ابنُ جُبَيْرِ بنِ شَيْبَةَ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ أنَّ أُمَّ شَرِيكٍ أخْبَرَتْهُ أنَّ النبيَّ ﷺ أمَرَها بِقَتْلِ الأوْزَاغِ *

113-..... Bize Abdulhamîd ibnu Cubeyr ibn Şeybe, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti ki, ona da Ümmü Şerîk.Guzeyye (R), Peygamber(S)'in kendisine kelerleri öldürmesini emrettiğini haber vermiştir [132].

١١٤ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى الله عنها قالَتْ قال النبيُّ ﷺ اقْتُلوا ذَا الطُّفْيَتَيْنِ فإنَّهُ يَطْمِسُ البَصَرَ ويُصِيبُ الحَبَلَ *

114-..... Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Arkasında iki beyaz çizgisi olan yılanı öldürünüz. Çünkü o cins yılan gözün nûrunu giderir ve gebe kadına* (çocuğunu düşürtüp) *musîbet getirir"* buyurmuştur.

١١٥ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشامٍ قال حدّثنى أبى عنْ عائِشَةَ قالَتْ أمَرَ النبيُّ ﷺ بِقَتْلِ الأبْتَرِ وقال إنَّهُ يُصِيبُ البَصَرَ ويُذْهِبُ الحَبَلَ *

115-..... Bana babam Urve tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S) kuyruksuz engerek yılanının öldürülmesini emretti ve: *"Çünkü o göze musîbet getirir* (yânî kör eder) *ve gebeliği giderir"* buyurdu, demiştir.

١١٦ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا ابنُ أبى عَدِيٍّ عنْ أبى يُونُسَ الْقُشَيْرِيِّ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ أنَّ ابنَ عُمَرَ كانَ يَقْتُلُ الحَيَّاتِ ثُمَّ نَهَى قال إنَّ النبيَّ ﷺ هَدَمَ حائِطاً لَهُ فَوَجَدَ فِهِ سِلْخَ حَيَّةٍ فقال انْظُرُوا أيْنَ هُوَ فَنَظَرُوا فقال اقْتُلوهُ فَكُنْتُ أقْتُلُها لِذلِك فلَقِيتُ أبا لُبابَةَ فأخْبَرَنى أنَّ النبيَّ ﷺ قال لاَ تَقْتُلوا الجِنَّانَ إلاّ كلَّ أبْتَرَ ذِى طُفْيَتَيْنِ فإنَّهُ يُسْقِطُ الوَلَدَ ويُذْهِبُ البَصَرَ فاقْتُلُوهُ *

---

132 Bu iki hadîs Hacc Kitâbı, "Harem'de öldürülecek hayvanlar bâbı"nda da geçmişti.

116-..... Abdullah ibn Umer yılanları öldürür idi. Sonra bâzılarını öldürmekten nehyetti ve şöyle dedi: Bir gün Peygamber (S) kendisine âid bir duvarı yıktı da duvarın içinde bir yılan derisi buldu ve: *"Bakın yılan nerededir?"* buyurdu. Sahâbîler yılanı gördüler. Peygamber: *"Onu öldürün!"* buyurdu. (İbn Umer dedi ki:) İşte ben, Peygamber'in bu umûmî emrinden dolayı yılanları öldürüyordum. Ebû Lubâbe'ye kavuştum; o bana Peygamber'in "(İnce yâhud hafîf, küçük yâhud beyaz) *yılanları öldürmeyin. Fakat* (kuyruksuz) *iki çizgili her engerek yılanını öldürün. Çünkü yılanın bu cinsi* (bakması ile annedeki) *çocuğu düşürür ve gözü giderip kör eyler. Onun için bu cinsi öldürün"* buyurduğunu haber verdi [133].

١١٧ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** جَرِيرُ بنُ حازِمٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّهُ كانَ يَقْتُلُ الحَيَّاتِ فَحَدَّثَهُ أبو لُبابَةَ أنَّ النبيَّ ﷺ نَهى عنْ قَتْلِ جِنَّانِ البُيُوتِ فأمْسَكَ عنْها *

117-..... Bize Cerîr ibnu Hâzım, Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer umûmiyetle yılanları öldürürdü. Sonra Ebû Lubâbe ona, Peygamber'in ev yılanlarını öldürmeyi nehyettiğini tahdîs etti. O da bunları öldürmekten kendini tutmuştur.

١٦ــ بابٌ خَمْسٌ مِنَ الدَّوابِّ فَواسِقُ يُقْتَلْنَ فى الحَرَمِ

16- BÂB:

"Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nevi' fâsıklardır ki, bunlar Harem içinde öldürülürler"

١١٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدّثنا** مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللهُ عنها عنِ النبيِّ ﷺ قال خَمْسٌ فَواسِقُ يُقْتَلْنَ

---

133 Aynî şöyle dedi: Eğer bu hadîs yakında (105 rakamıyle) bunların iki ayrı sınıf olduklarına işâret ederek vâv harfi ile *"İki çizgiliyi ve kuyruksuz engerek yılanını öldürünüz"* diye geçti; bu hadîs ise vâv'sız olup bunun bir tek sınıf olduğuna delâlet etti dersen, ben de derim ki: el-Kirmânî şöyle dedi: Vâv, iki zât arasını değil, iki vasf arasını cem' içindir. Buna göre onun ma'nâsı: "Ebterlik vası ile iki çizgili olma arasını toplayıcı olan yılan öldürün" demektir. "Ben kerîm adama ve mübârek hânesine uğradım" sözlerinde olduğu gibi. Kezâ iki sıfattan biriyle sıfatlananın öldürülme emri ile bunların her ikisiyle berâberce sıfatlananın öldürülme emri arasında zıdlık yoktur. Çünkü bu iki sıfat onda bâzen birleşir, bâzen ayrılırlar (*Umdetu'l-Kaarî,* VII, 298).

فِي الحَرَمِ الفأرَةُ والعَقْرَبُ والحُدَيَّا والغُرَابُ والْكَلْبُ العقُورُ *

118-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den: Peygamber (S): *"Beş fâsık* (hayvan nev'i) *vardır ki, bunlar Harem içinde öldürülürler: Fâre, akreb, çaylak, karga ve her yırtıcı yaralayıcı köpek"* buyurmuştur.

١١٩ــ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ مَسْلَمَة أخْبَرنا مالِكٌ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ دِينارٍ عن عَبْدِ اللهِ بنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما أن رسولَ اللهِ ﷺ قال خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ مَنْ قَتَلَهُنَّ وهْوَ مُحْرِمٌ فَلاَ جُناحَ عليْهِ العَقْرَبُ والفَأرَةُ والكَلْبُ العَقورُ والغُرَابُ والحِدَأةُ *

119-..... Bize Mâlik, Abdillah ibn Dînâr'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nevi' vardır ki, her kim bunları ihrâmlı olduğu hâlde öldürürse üzerine günâh olmaz: Akreb, fâre, yaralayıcı köpek, karga ve çaylak"*.

١٢٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ قال **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ كَثِيرٍ عنْ عَطاءٍ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللهِ رضى الله عنهُما رَفَعَهُ قالَ خَمِّروا الآنِيَةَ وأَوْكُوا الأَسْقِيَةَ وَأَجِيفُوا الأَبْوَابَ وَاكْفِتُوا صِبْيانَكُمْ عِنْدَ العِشاءِ فإنَّ لِلْجِنِّ انْتِشاراً وخَطْفَةً وَاطْفُؤُا المَصابِيحَ عِنْدَ الرُّقادِ فإنَّ الْفُوَيْسِقَةَ رُبَّما اِجْتَرَّتِ الفَتِيلَةَ فَأَحْرَقَتْ أهلَ البَيْتِ * قالَ ابنُ جُرَيْجٍ وحَبِيبٌ عنْ عَطاءٍ فإنَّ الشَّيْطانَ *

120-..... Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti. O bu hadîsi Peygamber'e yükseltmiştir. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Yiyecek içecek kaplarının üzerlerini örtünüz, su kırbalarının ağız iplerini bağlayınız, bütün kapıları arkalarından kapayınız, yatsı vakti sırasında çocuklarınızı dışarıda hareketten men' edip eve toplayınız. Çünkü o zamân cinnlerin yayılması ve birşeyi sür'atle alıp kapmaları vardır. Uyku sırasında kandilleri söndürünüz. Çünkü fâsıkçık yânî fâre bâzen yanan fitili çeker de ev halkını yakar"*[134].

---

134 Bu bâb başlığı gelecek hadîsin bir parçasıdır, böyle olunca başlık ile hadîs arasında uygunluk vardır. Fakat bu bâb ile hadîslerinin bu kitâb ile uygunluğunda müşkillik vardır.

İbn Cureyc ile Hubeyb, Atâ'dan rivâyetlerinde: *"Çünkü o zamân şeytânların bir yayılması ve çabuk alıp kapmaları vardır"* şeklinde söylemişlerdir.

١٢١ــ حدّثنا عَبْدَةُ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ قالَ أخبرَنا يَحْيَى بنُ آدَمَ عنْ إسْرَائِيلَ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ قالَ كُنّا مَعَ رسولِ اللّٰهِ ﷺ فى غارٍ فَنزَلَتْ وَالمُرْسَلاتِ عُرْفاً فإنّا لَنتَلَقّاها مِنْ فِيهِ إذْ خَرَجَتْ حَيَّةٌ منْ جُحْرِها فابْتَدَرْناها لِنَقْتُلَها فَسَبَقَتْنا فَدَخَلَتْ جُحْرَها فَقالَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ وُقِيَتْ شَرَّكُمْ كَمَا وُقِيتُمْ شَرَّها * وعَنْ إسْرَائِيلَ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عبْدِ اللّٰهِ مِثْلَهُ قالَ وَإنّا لَنَتَلَقّاها منْ فِيهِ رَطْبَةً * وتابَعَهُ أبُو عَوانَةَ عنْ مُغِيرَةَ: وَقالَ حَفْصٌ وأبُو مُعاوِيَةَ وسُلَيْمانُ بنُ قَرْمٍ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنِ الأسْوَدِ عنْ عبْدِ اللّٰهِ *

121-..... Bize Yahyâ ibnu Âdem, İsrâîl ibn Yûnus'tan; o da Mansûr'dan; o da İbrâhîm'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd şöyle demiştir: Biz Rasûlullah (S) ile berâber Minâ'daki bir mağarada bulunuyorduk. O sırada *"**Ve'l-mürselâti urfen**"* Sûresi indi. Bizler o sûreyi Rasûlullah'ın ağzından almaya çalışıyorduk. Ansızın bir yılan kendi yuvasından çıkıverdi. Biz hemen onu öldürmeye davrandık. Fakat yılan bizim önümüze geçti ve yuvasına girdi. Bunun üzerine Rasûlullah: *"Siz nasıl yılanın şerrinden korundunuzsa, o da sizin şerrinizden korundu"* buyurdu [135].

Ve yine Yahyâ ibn Âdem, İsrâîl'den; o da el-A'meş'ten; o da İbrâhîm'den; o da Alkame'den; o da Abdullah'tan olmak üzere yukarıdaki hadîsin benzerini rivâyet etti. Bunda Abdullah ibn Mes'ûd: Biz de bu sûreyi Rasûlullah'ın ağzından tâze tâze almaya çalışıyorduk, demiştir.

Bu hadîsi Mugîre ibn Mıksem'den rivâyet etmekte İsrâîl'e, Ebû Avâne mutâbaat etmiştir: Hafs ibn Gıyâs, Ebû Avâne, Süleymân ibnu Karm, el-A'meş'ten; o da İbrâhîm'den; o da el-Esved'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan söylediler.

Bu bâb ve hadîsleri Hacc Kitâbı, "Harem'de öldürülecek hayvanlar bâbı"nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

135 Buhârî bu hadîsi Hacc Kitâbı'nda, "Harem'de öldürülecek hayvanlar bâbı"nda bâzı küçük farklarla getirmişti. Buhârî burada hadîsin birkaç geliş yolunu da alt alta sıralayarak göstermiştir.

١٢٢ــ حدّثنا نَصْرُ بن عَلِيٍّ قالَ أخبرنا عَبْدُ الأعْلى قالَ حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ ابنُ عُمَرَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قالَ دخَلَتِ امْرَأةٌ النَّارَ فى هِرَّةٍ رَبَطتْها فَلمْ تُطْعِمْها وَلمْ تَدَعْها تأكُلُ منْ خَشَاشِ الأرْضِ * قالَ وحدّثنا عُبَيْدُ اللهِ عنْ سعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبى هرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ مِثْلَهُ *

122-..... Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir kadın, dünyâda bir kediyi bağlayıp habsetmiş, onu yedirmemiş ve onu yerin haşerelerinden yemesi için de salıvermemiş olduğundan ötürü ateşe girmiştir".*

Abdu'l-A'lâ dedi ki: Ve bize Ubeydullah, Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere bunun benzerini tahdîs etti [136].

١٢٣ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبى أوَيْسٍ قال حدّثنى مَالِكٌ عنْ أبى الزِّنَادِ عنِ الأعْرَجِ عَنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال نَزَلَ نَبِىٌّ مِنَ الأنْبِيَاءِ تَحْتَ شَجَرَةٍ فَلَدَغَتْهُ نَمْلَةٌ فأمَرَ بِجِهَازِهِ فأُخْرِجَ مِنْ تَحْتِهَا ثُمَّ أمَرَ بِبَيْتِهَا فأحْرِقَ بالنَّارِ فأوْحَى اللَّهُ إلَيْهِ فَهَلاَّ نَمْلَةً واحِدَةً *

123-.....: Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Peygamberlerden biri bir ağaç altına indi. Akabinde onu bir karınca ısırdı. Peygamber eşyâlarının hazırlanmasını emretti. Eşyâlar ağacın altından çıkarıldı. Sonra karınca evinin yakılmasını emretti ve ateşle yakıldı. Bunun üzerine Allah o peygambere: O ısıran tek karıncayı yaksaydın ya! diye vahyetti"* [137].

١٧ــ بابٌ إذَا وقَعَ الذُّبابُ فى شَرَابِ أحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ فإنَّ فى إحْدَي جَناحَيْهِ دَاءً وفي الأخْرَي شِفَاءً

17- BÂB:

---

136 Buradaki Abdullah ibn Umer ve Ebû Hureyre hadîsleri de Şirb Kitâbı'nda geçmişti. Ebû Hureyre'ninkini Müslim de getirmiştir.

137 Bu karınca yuvasını yakan peygamberin kıssası da küçük bir farkla Cihâd Kitâbı, "Müşrik, müslümânı yaktığı zamân bâbı"nda geçmişti.

"Sizden birinizin içeceği içine sinek düştüğü zamân, o kişi, sineği içecek şeyin içine batırsın. Çünkü sineğin iki kanadının birinde hastalık, diğerinde de şifâ vardır" [138].

١٢٤ــ حدّثنا خالِدُ بنُ مَخْلَد **حدّثنا** سُلَيْمانُ بنُ بِلاَلٍ قال **حدّثنى** عُتبَةُ بنُ مُسْلِمٍ قال أخبَرنِى عُبَيْدُا اللّٰهِ بنُ حُنَيْنٍ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ رضى الله عنه يَقولُ قال النبىُّ ﷺ إذَا وقَعَ الذُّبابُ فِي شَرَابِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ ثُمَّ لِيَنْزِعْهُ فإنَّ فى إحْدَى جَناحَيْهِ دَاءً والأُخْرَى شِفاءً *

124-..... Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S): *"Sizden birinizin içeceği içine sinek düştüğü zamân, o kişi sineğin her tarafını batırsın, sonra onu çıkarsın* (atsın). *Çünkü sineğin iki kanadının birisinde hastalık, diğerinde de şifâ vardır"* buyurdu [139].

١٢٥ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ الصَّبَّاحِ **حدّثنا** إسْحاقُ الأَزْرَقُ **حدّثنا** عَوْفٌ عنِ الحَسَنِ وابنِ سِيرِينَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه عنْ رسولِ الله ﷺ قال غُفِرَ الإمْرأةٍ مُومِسَةٍ مَرَّتْ بِكَلْبٍ عَلى رأسِ رَكِيٍّ يَلْهَثُ قالِ كادَ يَقْتُلُهُ

---

138 Başlık, gelecek hadîsin hemen hemen aynı olduğu için, uygunluk tamdır.

139 Mısırlı Mahmûd Kemâl ve Muhammed Abdülmü'min Hüseyin adlarındaki iki doktorun bu *Sinek Hadîsi* hakkında bir araştırma yazıları vardır. Bu araştırma yazısını da içine alan bir tedkîk yazısının sonuç kısmını özetle nakledelim:

"Hulâsa: Bütün bu îzâhlardan anlaşılır ki:

1. Sinek pisliklere konar, ayaklarıyle hastalık yapan mikroplar taşır.

2. Ondan sonra gelir yiyecek ve içeceklere konar, ayağındaki mikroplar bu yiyeceklere ve içeceklere bulaşır.

3. Yiyecek ve içeceklere konan sinek, bunların içine iyice daldırılmadan atılırsa, sineğin konduğu yerde mikroplar kalır. Bunları yiyen veyâ içen kimse, bilmeyerek kendi vücûduna bu mikropları geçirmiş olur.

4. Fakat sinek daldırılırsa ne olur? Sinek daldırılırsa bu daldırma hareketi, sineğin vücûdunda bulunan mantar hücresine basınç yapar. İçindeki tohumları ve sıvıyı sıkıştırır. Bu sıkışma netîcesinde hücre patlar, hücre içinden mikropları öldüren enzimler çıkar. Bunlar sineğin taşıdığı mikroplara saldırır, onları öldürür. Bu sûretle yiyecek veyâ içecekler, hastalık yapan mikroplardan temizlenmiş olur.

5. Bilginler yiyecek ve içeceklere konan sineğin karnından, taşıdığı hastalığın devâsının çıkması için daldırılmasını emreden Peygamber hadîsini bu sûretle tefsîr etmiş oluyorlar. Bundan anlaşılıyor ki, modern ilim, Peygamber (S)'in haber verdiğini doğrulamıştır. (Sa'deddîn Raslan; Çev. Süleymân Ateş; "Allah'ın Rasûlü'nün Sözlerinde Tıbbî İ'câz", *Hakses Mecmuası*, Mayıs 1966, sayı: 17, s. 4-6).

العَطَشُ فَنَزَعَتْ خُفَّها فأَوْثَقَتْهُ بِخِمارِها فَنَزَعَتْ لَهُ مِنَ الماءِ فَغُفِرَ لَها بِذَلِكَ *

125-..... Bize Avf el-A'râbî, el-Hasen'den ve İbn Sîrîn'den; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Fâhişe bir kadın* (Allah tarafından) *mağfiret olunmuştur; şöyle ki: Günün birinde o fâhişe kadın suya yakın ve duvarı örülmedik bir kuyu başında bir köpeğe rastgelmiş, köpek susuzluktan dilini sarkıtıyordu."* "-Rasûlullah devâm etti: *"Susuzluk onu öldürmeye yaklaştırmış bulunuyordu. Kadın hemen ayağından ediğini çıkarmış ve onu başının yaşmağı ile sıkıca bağlayarak* (kuyuya sarkıtmış) *ve kuyudan o köpek için su çıkarmıştır. Bu yaptığı sulama sebebiyle o fâhişe kadın mağfiret olunmuştur"* [140].

١٢٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللهِ قال حدّثنا سُفْيانُ قالَ حَفِظْتُهُ منَ الزُّهْرِيِّ كماَ أنَّكَ هَهُنا قالَ أخبرنى عُبَيْدُ اللهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنْ أبي طَلْحَةَ رضى اللهُ عنهُم عنِ النبيِّ ﷺ قالَ لاتَدْخلُ المَلائِكَةُ بَيْتاً فيهِ كلْبٌ وَلاَ صُورَةٌ *

126-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip: Ben bunu senin şurada bulunduğun gibi ez-Zuhrî'den ezberledim, o şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah, İbnu Abbâs'tan; o da Ebû Talha Zeyd ibn Sehl'den (Allah onlardan râzı olsun) haber verdi ki, Peygamber (S): *"Melekler, içinde köpek ve sûret bulunan bir eve girmezler"* buyurmuştur [141].

١٢٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ يُوسُفَ قالَ أخبرنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللهِ بنِ عُمَرَ رضى الله عنهما أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ أمَرَ بقَتْلِ الكلابِ *

127-..... Bize İmâm Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) köpeklerin öldürülmesini emretmiştir [142].

١٢٨ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ قال حدّثنا هَمّامٌ عنْ يحْيَى قال

---

140 Bu hadîste Yüce Allah'ın kendinden bir ihsân olarak küçük bir amel karşılığında büyük günâhtan geçip affeylemesi vardır. Buhârî bunun bir benzerini Tahâret'te ve Şirb'de de getirmişti.

141 Bu hadîs aynı kitâbın 7. bâbında da geçmişti.

142 Bu hadîsi Müslim, Buyû' Kitâbı'nda getirmiştir.

حدّثني أبو سَلَمَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه حَدَّثَهُ قال قالَ رسولُ اللهِ ﷺ مَنْ أمْسَكَ كلْباً ينْقُصْ منْ عَمَلِهِ كلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ إلاَّ كلْبَ حَرْثٍ أوْ كلْبَ ماشِيَةٍ *

128-..... Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Her kim* (yanında) *köpek tutarsa, her gün o kimsenin amelinden bir kîrât eksilir. Ancak o köpek zirâat köpeği yâhud koyun köpeği ise eksilmez"* [143].

١٢٩ــ حدّثنا عبْدُ اللهِ بنُ مَسْلَمَةَ قالَ **حدّثنا** سُلَيْمانُ قال أخبرنى يَزِيدُ بنُ خُصَيْفَةَ قالَ أخبرنى السَّائِبُ بنُ يَزِيدَ سَمِعَ سُفْيانَ بنَ أبى زُهيْرٍ الشَّنَئِىَّ أنَّهُ سَمِعَ رَسولَ اللهِ ﷺ يَقولُ مَنِ اقْتَنى كلباً لا يُغْنِى عَنْهُ زَرْعاً ولاَ ضَرْعاً نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كلَّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ فقال السَّائِبُ أنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رسولِ اللهِ ﷺ قال إىْ ورَبِّ هَذِهِ القِبلَةِ *

129-..... Bana es-Sâib ibn Yezîd haber verdi ki, o Sufyân ibn Ebî Zuheyr eş-Şeneîy'den işitmiştir. O da Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"Her kim kendisine ekincilik ve hayvan bekçiliği yönünden bir fayda vermeyen bir köpek edinirse, her gün o kimsenin ameli*(nin sevâbından) *bir kîrât eksilir"*.

Sâib, Sufyân ibn Ebî Zuheyr'e:

— Sen hakîkaten bu hadîsi Rasûlullah'tan işittin mi? dedi.

O da:

— Evet, şu kıblenin sâhibine yemîn ederim, diyerek rivâyetini yemîn ile kuvvetlendirdi [144].

---

143 Bu hadîsle ondan sonraki, Ekincilik Kitâbı, "Ekin için köpek edinme bâbı"nda geçmişti.

144 Bu rivâyette hadîs usûlü noktasından şu özellikler vardır:

a. Bu rivâyetin, râvîlerin işitmesine dayanması,

b. İlk râvînin rivâyetini yemîn ile te'yîd etmiş bulunması,

c. Sahâbînin sahâbîden rivâyet etmiş olmasıdır ki, Sâib ibn Yezîd'in Şenûe Kabîlesi'nden olan Sufyân ibn Ebî Zuheyr'den rivâyetidir. Bunların ikisi de sahâbîdir. Sâib küçük sahâbîlerdendir, onun babası da sahâbîdir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٦٠ــ كِتَابُ الأَنْبِياءِ عَلَيْهِمُ الصَّلاَةُ والسَّلاَمُ

60- KİTÂBU'L-ENBİYÂ

(Aleyhimu's-salâtu ve's-selâm)

(Peygamberlerin Haberleri Kitâbı) [1]

١ــ بابُ خَلْقِ آدَمَ صَلَوَاتُ اللهِ عليْهِ وذُرِّيَّتِهِ: صَلْصالٌ طِينٌ خُلِطَ بِرَمْلٍ فَصَلْصَلَ كَما يُصَلْصِلُ الفَخَّارُ ويُقالُ مُنْتِنٌ يُرِيدُونَ بِهِ صَلَّ كَما يُقالُ صَرَّ البابُ وصَرْصَرَ عِنْدَ الإِغْلاَقِ مِثْلُ كَبْكَبْتُهُ يَعْنِي كَبَبْتُهُ فَمَرَّتْ بِهِ اسْتَمَرَّ بِهَا الحَمْلُ فأَتَمَّتْهُ: أَنْ لاَ تَسْجُدَ أَنْ تَسْجُدَ *

---

1 Bu kitâb başlığı bâzı Buhârî nushalarında böyle Kitâbu'l-Enbiyâ şeklinde, diğer bâzılarında ise "Kitâbu Ehâdîsi'l-Enbiyâ" şeklinde gelmiştir.

Peygamberlerin sayısına gelince, Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah, peygamberler kaç tânedir? dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Yüzyirmidörtbin"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah, bunların kaçı rasûl gönderildi? dedim.

— *"Üçyüzonüç kalabalık topluluk"* buyurdu.

Bu hadîsi İbn Hıbbân kendi *Sahîh*'inde; İbn Merdeveyh de *Tefsîr*'inde rivâyet etti.

Enes ibn Mâlik de şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah sekizbin peygamber gönderdi. Dörtbin İsrâîl oğulları'na, dörtbin de diğer insanlara"*. Bunu, Ebu Ya'lâ rivâyet etmiştir.

1- ÂDEM (ALLAH'IN SALAVÂTLARI ÜZERİNE OLSUN) İLE ZÜRRİYETİNİN YARATILMALARI BÂBI [2]

"*Salsâl*"; kum ile karıştırılmış kuru çamurdur; fânûsun ses çıkarışı gibi ses çıkarır. "Muntinun" denilir; bununla "Salle" (yânî ses verdi) demek isterler. (Fiilin başı katlandı da "Salsâl" oldu.) Nitekim kapıyı kapatma sırasında "Sarra'l-bâbu ve sarsara" derler ki, "Pek şiddetle haykırdı ve pek gürültü çıkardı" demektir. Bu "Kebkebtuhû" gibidir ki, aslı "*Kebebtuhû*" (= Onu çukur yere attım)" idi demek istiyor. "*Fe merret bihî*": Gebelik Havvâ'da devâm etti ve Havvâ gebeliği tamamladı. "*En lâ tescude*": "En tescude (= Secde etmek)" demektir (yânî buradaki "Lâ" zâiddir).

Yine Enes'ten, Rasûlullah: "*Ben sekizbin peygamberin ardından gönderildim. onlardan dört bini İsrâîl oğulları'ndandır*" buyurmuştur. Bunu el-Hâfız Ebû Bekr el-İsmâîlî rivâyet etti (Aynî).

Peygamberlerin sayısı husûsunda en doğru bilgi şu âyetlerin bildirdiğidir:

"***Öyle peygamberler gönderdik ki, kıssalarını hakîkat önceden sana bildirdik. Yine öyle peygamberler yolladık ki, sana onların kıssalarını haber vermedik..***" (en-Nisâ: 164).

"***And olsun ki, senden evvel de peygamberler gönderdik. Onların içinden sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, sana bildirmediğimiz kimseler de var...***" (el-Mü'min: 78).

2 Buhârî bâb başlığının devâmında evvelâ bu konuya dâir Kur'ân âyetlerini toplayarak onlara birer birer işâret etmiştir. Biz Buhârî'nin işâret ettiği bu âyetlerden bâzılarının meâllerini yazalım ki, böylece âyetlerin konuya delâletleri en iyi şekilde görülsün:

"***And olsun, biz insânı kuru bir çamurdan, sûretlenmiş bir balçıktan yarattık. Cânn'ı da daha önce çok zehirli ateşten yarattık. Hatırla o vakti ki, Rabb'in meleklere: Ben, demişti, kuru bir çamurdan sûretlenmiş bir balçıktan bir beşer yaratacağım. O hâlde ben onun yaratılışını bitirdiğim, ona rûhumdan üflediğim zamân siz derhâl onun için secdeye kapanın. Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde etti. Ancak İblîs, bu secde edenlerle berâber olmaktan çekinerek dayattı...***" (el-Hıcr: 26-31). *Hakk Dîni*, IV, 3056-3059'da güzel açıklama var.

"***Biz hakîkat insanı en güzel bir biçimde yarattık***" (et-Tîn: 4)

"***And olsun sizi*** (evvelâ) ***yarattık, sonra size sûret verdik, sonra da meleklere: Âdem'e*** (yâhud Âdem için Allah'a) ***secde edin, dedik. Hemen secde ettiler. Fakat İblîs dayattı, secde edicilerden olmadı. Allah dedi: Sana emrettiğim zamân secde etmekten men' eden*** (sebeb) ***neydi?*** (İblîs) ***dedi: Ben ondan hayırlıyım.*** (Çünkü) ***beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın***" (el-A'râf: 10-12).

"***O sizi bir candan yaratan, kandan da*** (gönlü) ***kendisine ısınsın diye eşini yapan O'dur. Vaktâ ki o eşini örtüp bürüdü, o da hafif bir yük yüklendi de*** (bir müddet) ***bununla gidip geldi. Nihâyet gebeliği ağırlaşınca ikisi de Rabb'lerine şöyle duâ ettiler: Eğer bize düzgün bir çocuk verirsen and olsun ki, herhâl-***

٢ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى وإذْ قال رَبُّكَ لِلْمَلائكَةِ إنّى جاعِلٌ في الأرْضِ خَلِيفَةً قال ابنُ عَبَّاسٍ لمّا عَلَيْها حافِظٌ إلاّ عَلَيْها حافِظٌ فى كَبَدٍ فى شِدَّةِ خَلْقٍ: ورِياشاً المالُ: وقال غَيْرُهُ الرِّياشُ والرِّيشُ واحِدٌ وهُوَ ماظَهَرَ مِنَ اللِّباسِ: ماتُمْنُونَ النُّطْفَةُ فى أرْحامِ النِّساءِ: وقال مُجاهِدٌ إنَّهُ عَلى رجْعِهِ لَقادِرٌ النُّطْفَةُ فى الإحْلِيلِ كلُّ شَىْءٍ خَلَقَهُ فَهُوَ شَفْعٌ السَّمَاءُ شَفْعٌ والوِتْرُ اللهُ عَزَّ وجَلَّ فى أحْسَنِ تَقْوِيمٍ في أحْسَنِ خَلْقٍ أسْفَلَ سافِلِينَ إلاّ مَنْ آمَنَ: خُسْرٍ ضَلالٍ ثُمَّ اسْتُثْنِى إلا مَنْ آمَنَ: لاَ زِبٍ لازِمٌ نُنْشِئَكُمْ في أىِّ خَلْقٍ نَشاءُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ نُعَظِّمُكَ: وقال أبو الْعالِيَةِ فتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِماتٍ فَهُوَ قَوْلُهُ رَبَّنا ظلمْنا أنْفُسَنا: فأزَلَّهُما فاسْتَزَلَّهُما: وَيَتَسَنَّهْ يَتَغَيَّرْ آسِنٌ مُتَغَيِّرٌ المَسْنُونُ المُتَغَيِّرُ: حَمإٍ جَمْعُ حمأةٍ هُوَ الطِّينُ المُتَغَيِّرُ: يَخْصِفانِ أخْذُ الخِصافِ مِنْ ورَقِ الجَنَّةِ يُؤَلِّفانِ الوَرَقَ ويَخْصِفانِ بَعْضَهُ إلَى بَعْضٍ وسَوْآتُهُما كِنايَةٌ عنْ فَرْجِهما: ومَتاعٌ إلى حِينٍ هٰهُنا إلى يَوْمِ القِيامَةِ: الحِينُ عِنْدَ الْعَرَبِ مِنْ ساعَةٍ إلي مالاَ يُحْصَى عَدَدُهُ: قَبِيلُهُ جِيلُهُ الّذِي هُوَ مِنْهُمْ *.

2- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Hani Rabb'in meleklere: Muhakkak ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım, demişti. Melekler de: Biz seni hamdinle tesbîh ve seni takdîs edip dururken orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın? demişlerdi. Allah da: Sizin bilmeyeceğinizi herhâlde ben bilirim, demişti" (el-Bakara: 30).

İbn Abbâs: *"Lemmâ aleyhâ hâfızun", "İllâ aleyhâ hâfızun"dur* (et-Târık: 4)**; yânî "Lemmâ", "İllâ"**

---

de şükredenlerden olacağız. Fakat onlar düzgün (bir çocuk) ***verince kendilerine verdiği bu çocuk hakkında ona eşler tutmaya başladılar. Onlar neyi eş tutuyorlarsa, Allah onlardan*** (münezzehtir) ***yücedir. Kendileri yaratılıp durmakta oldukları hâlde, hiçbirşeyi yaratamayanı*** (putları o yaratan Allah'a) ***eş mi koşuyorlar onlar?"*** (el-A'râf: 189-191).

Buhârî bu âyetlerle de Âdem'in yaratılmasından sonra Havvâ'nın ve dişi insan nev'inin yaratılmasına ve bu erkekle dişi nevi'lerinin çiftleşmesinden insan cinsinin vücûd bulmasına işâret etmiş oluyor.

ma'nâsınadır. *"Fî kebedin"* (el-Beled: 4): "Şiddetli bir yaratış içinde"; *"Ve riyâşen"* (el-A'râf: 25), "Mal"dır, dedi. Diğerleri:
"er-Riyâşu ve'r-Rîşu" bir şeydir, o da elbise nev'inden zâhir olan herşeydir, dediler. *"Mâ tumnûne"* (el-Vâkıa: 58), kadınların rahîmlerindeki nutfedir.
Mucâhid dedi ki: *"İnnehu alâ rac'ihi le-kaadirun"* (et-Târık: 8), "O erkeklik organı içindeki nutfe"dir; *"Herşeyden de iki çift yarattık inceden inceye düşünesiniz diye"* (ez-Zâriyât: 49) ve benzerlerinde: yarattığı herşey çifttir, semâ çifttir (yânî mukaabili olan şey ona nisbetle çifttir. Semâ - Arz; kara - deniz; cinn - ins gibi). *"el-Vitru"* ise Azîz ve Celîl olan Allah'tır. *"Fî ahseni takvîm"* (et-Tîn: 4), "En güzel yaratılışta"; *"Esfele sâfilîn illâ men âmene"*, *"Husrin"*, "Dalâlin"dir. Sonra *"İllâ men âmene"* diye istisnâ etti [3].

---

3 Buhârî burada da birçok âyetlere işâret etmiş ve onlardaki bâzı lâfızların tefsîrlerini vermiştir. Bu tefsîrler yerlerinde senedli olarak rivâyet edilmişlerdir. Biz delîlliğin iyice belirmesi için bu âyetlerden bâzılarının meâllerini verelim:

"Hiçbir nefis hâriç değildir, ille onun üzerinde bir gözeten vardır. Şimdi insan hangi şeyden yaratıldı (ibretle) *baksın. O atılıp dökülen bir sudan yaratılmıştır ki, arka kemiği ile göğüs kemikleri arasından çıkıyor o. Şübhe yok ki, Allah onu* (tekrâr diriltip) *döndürmeye elbette kaadirdir"* (et-Târık: 4-9).

"Ki biz insanı hakîkat meşakkat içinde yarattık" (el-Beled: 4).

"Ve demiştik ki: Ey Âdem, sen eşinle berâber cennette yerleş. Ondan, neresinden isterseniz ikiniz de bol bol yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa ikiniz de zulmedenlerden olursunuz. Bunun üzerine şeytân onları oradan kaydırıp içinde bulunduklarından onları çıkarıvermişti. Biz de: Kiminiz kiminize düşman olarak inin! Yeryüzünde sizin için bir vakte kadar durak ve fâideleneceksey vardır, demiştik. Derken Âdem, Rabb'inden kelimeler belleyip aldı (O'na yalvardı). *O da tevbesini kabûl etti. Çünkü tevbeyi en çok kabûl eden, asıl merhamet eden O'dur. Öyle dedik: Hepiniz oradan inin. Sonra size benden bir hidâyet gelir de kim benim hidâyetimin izince giderse, artık onlara hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir"* (el-Bakara: 35-38).

"Ey Âdem, sen zevcenle birlikte cennete yerleş de, ikiniz de dilediğiniz yerden yiyin. (Ancak) *şu ağaca yaklaşmayın. Sonra yazık etmişlerden olursunuz. Derken şeytân onlardan gizli bırakılmış çirkin yerlerini kendilerine açıklamak için ikisine de vesvese verdi ve: Rabb'iniz size bu ağacı, başka birşey için değil, ancak iki melek olacağınız yâhud ebedî kalıcılardan bulunacağınız için yasak etti, dedi. Bir de onlara: Şübhesiz ki, ben sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim, diye yemîn etti. İşte bu sûretle ikisini de aldatarak* (yemeye) *tenezzül ettirdi. Ağacı tattıkları anda ise, çirkin yerleri kendilerine açılıverdi ve üzerlerine cennet yaprağından üstüste yamayıp örtmeye başladılar. Rabbleri de: Ben size bu ağacı yasak etmedim mi? diye nidâ etti. Dediler: Ey Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Eğer bizi bağışlamaz, merhamet etmezsen, herhâlde zarara uğrayanlardan olacağız. Allah dedi ki: Ki-*

"*Lâzibun*" (es-Sâffât: 11), "Lâzimun"; "*Nunşiakum*" (el-Vâkıa: 61) "Dileyeceğimiz herhangi bir yaratışta"; "*Nusebbihu bi-hamdike*" (el-Bakara: 30), "Biz seni ta'zîm ediyoruz" (yânî seni her noksandan uzak kılmak ve *Subhânallâhi ve bi-hamdihî* demek sûretiyle). Ve Ebû'l-Âliye: "*Derken Âdem, Rabb'inden kelimeler belleyip aldı*" (el-Bakara: 37) kavlindeki bu kelimeler; "*Rabbenâ zalemnâ enfusenâ ve inlem tağfirlenâ ve terhamnâ le-nekûnenne mine'l-hâsirîn*" (el-A'râf: 23) duâsıdır. "*Fe-ezellehuma*", yânî şeytân Âdem ile Havvâ'yı günâha çağırdı. "*Lem yetesenneh*" (el-Bakara: 259), "Değişmemiş", "Âsin", "Değişici"; "el-Mesnûn", "Değişen"; "Hamâin", "Hame'tin"in cem'idir ki, o da "Değişken çamur"dur. "*Yahsıfânı aleyhimâ min varakı'l-cenne*" (el-A'râf: 21; Tâhâ: 121), "Yama almak"tır, "Onlar yaprakları birleştiriyor ve birbiri üzerine yamıyorlardı." "*Sevâtuhumâ*" (el-Bakara: 20), ferclerinden kinâyedir, "*Metâun ilâ hînın*" (el-A'râf:, 24), "Buradan kıyâmet gününe kadar" demektir. Arablar indinde "Hîn", bir sâatten adedi sayılamayana kadardır. "*Kabîluhu*" (el-A'râf: 27), "Onlardan olan sınıf ve tâife" demektir.

١ــ حدّثني عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمّامٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ عنِ النبيِّ ﷺ قال خَلَقَ اللهُ آدَمَ وطُولُهُ سِتُّونَ ذِرَاعاً ثُمَّ قال اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلى أُولَئِكَ مِنَ المَلائِكَةِ فاسْتَمِعْ ما يُحَيُّونَكَ تَحِيَّتُكَ وتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ فقال السَّلامُ عَلَيْكُمْ فقالوا السَّلامُ عليْكَ ورَحْمَةُ اللهِ فَزَادُوهُ ورَحْمَةُ اللهِ فَكُلُّ مَنْ يَدْخلُ الجَنَّةَ عَلى صُورَةِ آدَمَ فَلَمْ يَزَلِ الخَلْقُ يَنْقُصُ حَتَّى الآنَ *

---

miniz kiminize düşman olarak inin. Yeryüzünde sizin için bir zamâna kadar yerleşip kalmak ve geçinmek mukadderdir. Dedi ki: Orada yaşayacak, orada öleceksiniz, yine oradan (diriltilip) *çıkarılacaksınız. Ey Âdem oğulları! Size çirkin yerlerinizi örtecek bir libâs, bir de giyip süsleneceğiniz bir libâs indirdik. Takvâ libâsı ise, o daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerindendir, tâ ki iyi düşünsünler. Ey Âdem oğulları, şeytân ana ve babanızı, fenâ yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasıl cennetten çıkardıysa, sakın size de bir fitne yapmasın. Çünkü o da, kabîlesinden olanlar da sizi, sizin kendilerini görmeyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler. Biz şeytânları îmân etmeyeceklerin velîleri yaptık"* (el-A'râf: 19-27).

1-..... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Allah, Âdem'i yarattı. Boyunun uzunluğu altmış zirâ' idi. (Yaratılması tamamlandıktan) *sonra Allah, Âdem'e:*

— Haydi, meleklerden şunların yanlarına git de onlara selâm ver! Ve onların senin selâmını nasıl karşıladıklarını iyi dinle, işit. Çünkü bu, hem senin, hem de senden sonra zürriyetinin selâmlaşmasıdır, buyurdu.

Bunun üzerine Âdem, meleklere:

*— **Es-selâmu aleykum***(= Selâm üzerinize olsun), *dedi.*

Onlar da:

*— **es-Selâmu aleyke ve rahmetu'llâhi***(= Esenlik ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun), *diye karşıladılar.*

*Ve selâmlarına **"Ve rahmetu'llâhi"** kısmını ziyâde ettiler* (ki, bu selâmlaşmanın ilk meşrû'iyyeti ve bu sözle söylenişidir).

Âdem, beşerin büyük atası olduğu için, cennete her giren kişi Âdem'in bu güzel sûretinde girecektir. Âdem'in (sonra gelen) *torunları, onun güzelliğinden ve uzunluğundan eksilmeye devâm eder. Nihâyet* (bu eksiliş) *şimdi* (bu ümmette) *sona erdi"* [4].

٢- **حدّثنا** قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنْ عُمَارَةَ عنْ أَبِي زُرْعَةَ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّ أَوَّلَ زُمْرَةٍ يَدْخُلُونَ الجَنَّةَ علَى صُورَةِ القَمَرِ لَيْلَةَ البَدْرِ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ علَى أَشَدِّ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ فى السَّماءِ إضَاءَةً لاَ يَبُولُونَ ولاَ يَتَغَوَّطُونَ ولاَ يَتْفِلُونَ ولاَ يَمْتَخِطُونَ أَمْشاطُهُمُ الذَّهَبُ ورَشْحُهُمُ المِسْكُ ومَجَامِرُهُمُ الأَلُوَّةُ الأَنْجُوجُ عُودُ الطِّيبِ وأَزْوَاجُهُمُ الحُورُ العِينُ عَلى خَلْقِ رَجُلٍ واحِدٍ عَلى صُورَةِ أَبِيهِمْ آدَمَ سِتُّونَ ذِرَاعاً فِي السَّماءِ *

---

4 Âdem'in dünyâdaki boyunun altmış zirâ' olmasını İbn Haldûn ve *Dâiretu'l-Maârif* sâhibi Ferid Vecdî gibi bâzı âlimler uzak saymışlardır. Bunlara göre Âdem'in bu uzun boyu, cennetteki kaameti idi. Havvâ ile yere inince zemînînin îcâbına göre insanın tabiî kaametine döndürülmüş olmaları kabûl edilebilir. Ulvî âlem ile süflî âlem arasında fark vardır. Ulvî âlemin gün mikyâsı bile başkadır. Onun bir günü, içinde bulunduğumuz âlemin bin gününe denktir. (el-Hacc: 47, es-Secde: 5).

Fakat zamân, mekân ve ırk değişikliklerinin insanın boyu ve organik hayâtı üzerinde te'sîri bulunduğu inkâr edilmeyen bir gerçektir... Âd kavmini târîh, uzun boylu insanlar olarak yazar. Bu cihetle hadîsteki altmış zirâ'ı te'vîl etmeyerek, bir hakîkat kabûl edilebilir (*Tecrîd Ter.*, IX, 88).

2-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Cennete ilk girecek olan zümre, yüzleri ayın ondördüncü gecesindeki parlak sûreti üzere girerler. Sonra bunların arkasından girecek olanlar da gökte en parlak ışık neşreden yıldızın parlaklığı üzeredirler. Cennetlikler orada işemezler, dışkı çıkarmazlar, tükürmezler, sümkürmezler. Onların cennetteki tarakları altın, terleri misk, buhurdanlıklarının yakacığı el-Uluvvetu ve el-Uncâcu denilen güzel kokulu çubuktur. Onların zevceleri el-Hûru'l-Iyn denilen iri ve şâhin gözlü dilberlerdir. Onlar bir tek adamın hilkati, babaları Âdem'in yükseklikte altmış zirâ' olan sûreti üzeredirler"* [5].

٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ قالَتْ يارسولَ اللهِ إنَّ اللهَ لاَ يَسْتَحْيِ مِنَ الحَقِّ فَهَلْ عَلى المَرْأَةِ الغُسْلُ إذَا احْتَلَمَتْ قال نَعَمْ إذَا رَأَتِ المَاءَ فَضَحِكَتْ أُمُّ سَلَمَةَ فقالَتْ تَحْتَلِمُ المَرْأَةُ فقال رَسولُ اللهِ ﷺ فَبِما يُشْبِهُ الوَلَدُ *

3-..... Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ümmü Seleme'den tahdîs etti ki, Ümmü Sulcym (R):

— **Yâ Rasûlallah, şübhesiz Allah haktan (yânî hakkı beyân etmekten) hayâ etmez. Bir kadın ihtilâm olduğu zamân gusl etmesi vâcib olur mu? diye sormuş.**

Rasûlullah:

— *"Kadın suyu* (yânî uyandığında ıslaklığı) *gördüğü zaman, evet"* buyurmuş.

Orada bulunan Ümmü Seleme gülmüş ve:

— Kadın da ihtilâm olur mu? demiş.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— "(Bu olmasa) *çocuğu kendisine ne ile ve nasıl benzeyebilir?"* buyurmuştur [6].

٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلامٍ أَخْبرنا الفَزَارِيُّ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أَنَسٍ رضى الله عنه قال بَلَغَ عبْدَ اللهِ بنَ سَلامٍ مَقْدَمُ رسولِ اللهِ ﷺ المَدِينَةَ فأَتاهُ فقال إنِّى سائِلُكَ عنْ ثَلاَثٍ لا يَعْلَمُهُنَّ إلاَّ نَبِيٌّ ما أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ ومَا أَوَّلُ طَعامٍ

---

5 Başlığa uygunluğu *"Babaları Âdem'in sûreti üzere"* sözündedir. Bunun biraz farklı bir rivâyeti Bed'u'l-Halk Kitâbı, 8. bâb, 55 ve 56 rakamlarıyle geçmişti.

6 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Çocuk kendisine ne ile benzeyebilir"* sözündedir. Bu hadîs Gusl Kitâbı'nda da geçmişti.

يَأكُلُهُ أهْلُ الجَنَّةِ ومِنْ أيِّ شَيْءٍ يَنْزِعُ الوَلَدُ إلى أبِيهِ ومِنْ أيِّ شَيْءٍ يَنْزِعُ إلَى أخوالِهِ فقال رسولُ الله ﷺ خَبَّرَنِي بِهِنَّ آنِفاً جِبْرِيلُ قال فَقالَ عبْدُ اللهِ ذَاكَ عَدُوُّ اليَهُودِ مِنَ المَلائِكَةِ فقال رسولُ اللهِ ﷺ أمَّا أوَّلُ أشْرَاطِ السَّاعَةِ فَنارٌ تَحْشُرُ النَّاسَ مِنَ المَشْرِقِ إلَى المَغْرِبِ وأمَّا أوَّلُ طَعامٍ يَأكُلُهُ أهْلُ الجَنَّةِ فَزِيادَةُ كَبِدِ حُوتٍ وأمَّا الشَّبَهُ فى الوَلَدِ فإنَّ الرَّجُلَ إذَا غَشِيَ المَرْأةَ فَسَبَقَها مَاؤهُ كانَ الشَّبَهُ لهُ وإذَا سَبَقَ ماؤها كانَ الشَّبَهُ لَها قال أشْهَدُ أنَّكَ رسولُ اللهِ ثمَّ قال يا رسولَ الله إنَّ اليَهُودَ قَوْمٌ بُهُتٌ إنْ عَلِمُوا بِإسْلامِي قَبْلَ أنْ تَسألَهُمْ بَهَتُونِي عِنْدَكَ فَجاءَتِ اليَهُودُ وَدخَلَ عَبْدُ اللهِ البَيْتَ فقال رسولُ الله ﷺ أيُّ رَجُلٍ فِيكُمْ عبْدُ اللهِ بنُ سلامٍ قالُوا أعْلَمُنا وابنُ أعْلَمِنا وأخْيرُنا وابنُ أخْيرِنا فقال رسولُ الله ﷺ أفَرَأيْتُمْ أنْ أسْلَمَ عَبْدُ اللهِ قالُوا أعاذَهُ اللهُ مِنْ ذٰلِكَ فَخَرَجَ عبْدُ اللهِ إلَيْهِمْ فقال أشْهَدُ أنْ لا إلٰهَ إلاّ الله و أشْهَدُ أنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللهِ فقالُوا شَرُّنا وابنُ شَرِّنا ووَقَعُوا فِيهِ *

4-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın Medîne'ye gelmesi haberi Abdullah ibn Selâm'a ulaştı. Abdullah hemen Rasûlullah'a geldi ve:

— Ben sana üç şey soracağım ki, bunların cevâblarını peygamberden başkası bilmez, dedi: a. Kıyâmet alâmetlerinin ilki nedir? b. Cennet ahâlîsinin cennette yiyecekleri ilk yemek nedir? c. Çocuk hangi şeyden dolayı babasına benzer ve hangi sebeble anasının soyuna çeker? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Bu mes'eleleri biraz önce Cibrîl bana haber vermişti"* buyurdu.

Enes dedi ki: Bunun üzerine Abdullah:

— Bu Cibrîl, melekler arasında Yahûdî düşmanıdır, dedi.

Rasûlullah, soruların cevâblarına başlayarak?" *a. Kıyâmet alâmetlerinin birincisi bir ateştir ki, o insanları doğu tarafından batı tarafına sürecektir. b. Cennet ahâlîsinin yiyeceği ilk yemek balık ciğerinin* (sarkmış olan) *fazlasıdır. c. Çocuğun* (baba ve ana soylarına) *benzemesine gelince, erkek, kadına cinsî münâsebette bulunduğu sırada erkeğin suyu kadınınkinin önüne geçerse çocuk babaya benzer. Kadının suyu erkeğinkinin önüne geçerse, çocuk anaya benzer"* buyurdu.

Bu cevâblar üzerine Abdullah ibn Selâm:

— Ben şehâdet ediyorum ki, Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'sün, dedi.

Bundan sonra İbnu Selâm (devâmla):

— Yâ Rasûlallah! Yahûdîler insanı hayrete bırakacak sûrette yalan söyleyen, asılsız isnâd ve iftirâlarda bulunan haksız bir millettir. Eğer Sen beni onlardan sormazdan önce benim müslümân olduğumu duyup öğrenirlerse, muhakkak onlar Senin yanında bana (akla gelmedik) iftirâlarda bulunurlar (Onun için evvelâ Sen beni onlardan sor), dedi.

Bunun akabinde Rasûlullah'ın huzûruna bir Yahûdî zümresi geldi. Abdullah da evde bir yere girip çekiliverdi. Şimdi Rasûlullah, Yahûdîler'e:

— *"Abdullah ibn Selâm sizin içinizde hangi derecededir, nasıl adamdır?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— O bizim en âlimimizdir ve en âlimimizin oğludur. Ve yine Abdullah bizim en hayırlımızdır ve en hayırlı bir sîmâmızın oğludur! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Abdullah müslümân olduysa ne dersiniz* (Siz de müslümân olur musunuz)*?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— Böyle şeyden Allah onu korusun! diye karşıladılar.

Bunun üzerine Abdullah, Yahûdîler'e karşı çıktı ve:

— ***Eşhedu enlâ ilâhe ille'llah ve eşhedu enne Muhammeden rasûlu'llah*** (= Şübhesiz bilirim bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak, yine bilirim bildiririm Tanrı'nın elçisidir Muhammed), dedi.

Bu defa da Yahûdîler:

— O bizim şerrlimizdir, şerlimizin oğludur! demeye başladılar ve İbn Selâm(ın nâmûsu, nesebi ve şerefi) hakkında türlü iftirâlarda bulundular [7].

٥ــ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحمَّدٍ أخبرنا عبْدُ اللهِ أَخْبَرَنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ

7 Hadîsin başlığa uygunluğu "Çocuğun baba veyâ ana soyuna çekmesi keyfiyetinden alınır. Rasûlullah'ın erkek ve kadının suyu diye ta'bîr ettiği şeyi bugünün ilmi erkek sperması ve kadın yumurtacığındaki hücre çekirdeğinde hârikulâde bir nizâm ve kaabiliyetlerle techîz edilmiş ve sayıları 46 olan kromozomlarla ifâde ediyor. Çocuğun baba ve ana tarafına çekmesini fizik ve rûh yapısının en ince taraflarına varıncaya kadar bu iki yöne benzemesini bugün ilim, işte o kromozomlardan çocuğun teşekkülünde rol oynayan X ve Y genlerinin galebesi ile açıklıyor. Peygamber'in anlatışı ile bugünkü ilmin anlatışı arasında gerçekte hiç fark yoktur.

Hakk Dîni Kur'ân Dili, VII, 5702-5726'da bu konuda güzel açıklama vardır; oradan okunmalıdır.

عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه عنِ النبيِّ ﷺ نحْوَهُ يعْنى لَوْلاَ بَنُو إسرَائِيلَ لَمْ يَخْنَزِ اللَّحْمُ وَلوْ لاَ حَوَّاءُ لمْ تَخُنْ أُنْثى زَوْجَهَا *

5-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den bu tarzda haber verdi; yânî: *"Eğer İsrâîl oğulları olmayaydı et kokmazdı, Havvâ* (anamız) *olmayaydı kadın cinsi, zevcine hıyânet edip aldatmazdı"* buyurduğunu rivâyet etti [8].

٦ــ **حدّثنا** أبو كُرَيْبٍ ومُوسٰى بنُ حِزَامٍ قالاَ **حدّثنا** حُسَيْنُ بنُ عَلِيٍّ عنْ زَائِدَةَ عنْ مَيْسَرَةَ الأَشْجَعِيِّ عنْ أبى حازِمٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ اسْتَوْصُوا بالنِّساءِ فإنَّ المَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ وإنَّ أعْوَجَ شَيْءٍ فى الضِّلَعِ أعْلاَهُ فإنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ وإنْ تَرَكْتَهُ لمْ يَزَلْ أعْوَجَ فاسْتَوْصُوا بالنِّساءِ *

6-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Size kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet edip dilerim. Çünkü kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Bu kemikte en eğri şey* (yânî kısım) *üst tarafıdır. Eğer sen eğri kemiği doğrultmaya savaşırsan onu kırarsın. Onu kendi hâlinde bırakırsan dâimâ eğri kalır* (öyle kullanırsın). *Onun için size kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet ederim"* [9].

٧ــ **حدّثنا** عُمَرُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** الأَعْمَشُ **حدّثنا** زَيْدُ بنُ وَهْبٍ **حدّثنا** عَبْدُ اللهِ **حدّثنا** رسولُ اللَّهِ ﷺ وهْوَ الصَّادِقُ المَصْدُوقُ إنَّ خَلْقَ أحَدِكُمْ يُجْمَعُ فى بَطْنِ أُمِّهِ أرْبَعِينَ يَوْماً ثمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذٰلِكَ ثمَّ

---

8 Hadîsin başlığa uygunluğu Havvâ'nın yaratılması, Âdem'in yaratılmasına izâfe edilmiş olması yönünden mümkin olur. Bir de Âdem'le Havvâ'nın cennetteki hayâtlarıyle ilgili bir vâkıanın hadîste zikredilmiş olması yönünden olabilir ki, Havvâ o harâm ağaçtan yemeye Âdem'i teşvîk edip kandırmıştı. el-Bakara: 57. âyetinde işâret olunduğu üzere İsrâîl oğulları kırk yıl çölde gökten inen menn ve selvâ ile geçinmişler. Bu iki gıdâdan her gün yetecek kadar almaya ve tâze tâze yemeye izinli idiler. Fazla almaktan men' edilmişlerdi. Fakat bu hırslı millet yasak hilâfına bıldırcın eti saklamaya başlamışlar ve eti kokutmuşlardır.

9 Başlığa uygunluğu, kadınların bâzı hâllerini şâmil olması, kadınların da Âdem'in zürriyetinden olmaları yönündendir denilmek mümkin olur. Hadîs kadın nev'inin fıtraten asabî olduğuna ve fıtratı gereği çabuk sinirlenerek eğrilik ve huysuzluk göstermesine işâret edip, erkeklerin kadınlara hayırhâh olmaları emrolunmuştur.

يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذٰلِكَ ثُمَّ يَبعَثُ اللهُ إلَيْهِ مَلَكاً بأرْبَعِ كلِماتٍ فَيُكْتَبُ عَمَلُهُ وأجَلُهُ وَرِزْقُهُ وشَقِيٌّ أوْ سَعِيدٌ ثُمَّ يُنْفَخُ فيهِ الرُّوحُ فإنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ النَّارِ حَتى ما يَكونُ بَيْنَهُ وبَيْنَها إلاَّ ذِراعٌ فَيَسْبِقُ عليهِ الكِتابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ فَيَدْخُلُ الجَنَّةَ وإنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ الجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وبَيْنَها الأذِراعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الكِتابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أهْلِ النارِ فَيَدْخُلُ النَّارَ *

7-..... Bize Abdullah ibnu Mes'ûd (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Bize Rasûlullah (S) tahdîs etti -ki, o kendi doğru söyler; kendisine de doğru söylenir-: *"Sizin herbirinizin yaratılışı* (başlangıçta ana baba maddeleri) *kırk gün ananın karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zamân* (yânî kırk gün) *içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zamân içinde mudğa, yânî bir çiğnem ete dönüşür. Sonra Allah ona dört kelime ile bir melek gönderir de, onun ameli, eceli, rızkı, şakî ve saîd olduğu yazılır. Sonra ona rûh üflenir* (cenîn canlanır). *İmdi sizden bir kişi* (bu fıtratı gereği dünyâda) *cehennem ehlinin işini işler de, hattâ kendisiyle cehennem arasında yalnız bir kulaç mesâfe kalır. Bu sırada* (meleğin ana karnında yazdığı) *yazı onun önüne geçer. Bu defa o kişi cennet ehlinin işini işler de cennete girer. Ve yine kişi cennet ehlinin işini işler, hattâ kendisiyle cennet arasında bir kulaç mesâfe kalır. Bu sırada* (meleğin yazdığı) *yazı onun önüne geçer de artık cehennem ehlinin işini işler ve cehenneme girer"* [10].

---

10 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Âdem çocuklarının yaratılış keyfiyeti bulunması yönündendir. Âdem çocukları onun zürriyetidir. Başlık da Âdem ve zürriyetinin yaratılışı hakkındadır. İnsanın yaratılışındaki çeşitli tavırlar ve değişiklikler şu âyetlerde bildirilmiştir:

"Ey insanlar, eğer siz öldükten sonra dirilmek husûsunda herhangi bir şübhe içinde iseniz, şu muhakkaktır ki, biz sizi topraktan, sonra insan suyundan, sonra pıhtılaşmış bir kandan, daha sonra da hilkati belli belirsiz bir çiğnem etten yarattık. Bunları size kudretimizi apaçık gösterelim diye yaptık. Sizi dileyeceğimiz muayyen bir vakte kadar rahimlerde durduruyoruz, sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyoruz, daha sonra da kuvvetinize ermeniz için büyütüyoruz. Kiminiz öldürülüyor, kiminiz de bilgisinden sonra artık hiçbir şey bilmemek üzere ömrün en fenâ devresine doğru gerisin geri itiliyor. Sen yeryüzünü kupkuru ve ölü görürsün. Fakat biz onun üstüne suyu indirdiğimiz zamân o harekete gelir, kabarır, her güzel çiftten nice nebât bitirir. Bunun sebebi şudur: Çünkü Allah, Hâlık'ın tâ kendisidir. Hakîkat ölüleri o diriltiyor. O şübhesiz herşeye hakkıyle kaadirdir. Ve çünkü o sâat, elbette gelecektir. Onda hiçbir şübhe yoktur. Muhakkak Allah kabirlerde olan kimseleri de diriltip kaldıracaktır" (el-Hacc: 5-7).

Şu âyetlerde de insanın yaratılış ve tekâmül safhaları, dokuz kademe hâlinde zikredilmiştir:

٨ــ حدّثنا أَبو النُّعْمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عُبَيْدِ اللهِ بنِ أَبى بَكْرِ بنِ أَنَسٍ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال إنَّ اللهَ وَكَّلَ فى الرَّحِمِ مَلَكاً فَيَقُولُ يا رَبِّ نُطْفَةٌ يارَبِّ عَلَقَةٌ يارَبِّ مضْغَة فإذَا أرادَ أنْ يَخْلُقَها قال يارَبِّ أذَكَرٌ أمْ أُنثى يارَبِّ شَقِىٌّ أمْ سَعِيدٌ فَما الرِّزْقُ فَما الأَجَلُ فَيُكْتَبُ كَذَلِكَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ *

8-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Şübhesiz ki, Allah rahimde bir melek tevkîl etmiştir. Melek: Ey Rabb'im! Bir nutfedir. Ey Rabb'im! Bir kan pıhtısıdır. Ey Rabb'im! Bir çiğnem ettir, der. Allah onu yaratmak* (yânî sûret vermek) *istediğinde, melek: Ey Rabb'im! Erkek midir yâhud dişi midir? Bedbaht mıdır yâhud mes'ûd ve bahtiyâr mıdır? Rızk nedir? Ecel nedir? sorularını sorar. Bunlar o anasının karnında iken böylece yazılır"* [11].

٩ــ حدّثنا قَيْسُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا خالِدُ بنُ الحَارِثِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أَبى عِمْرَانَ الجَوْنِىِّ عنْ أَنَسٍ يَرْفَعُهُ أَنَّ اللهَ يَقُولُ لِأَهْوَنِ أَهْلِ النَّارِ عَذَاباً لَوْ أَنَّ لَكَ مافى الأَرْضِ مِنْ شَىْءٍ كُنْتَ تَفْتَدِى بِهِ قال نَعَمْ قال فَقَدْ سألْتُكَ ماهُوَ أَهْوَنُ مِنْ هذَا وأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لاَ تُشْرِكَ بى فأَبَيْتَ إلاّ الشِّرْكَ *

9-..... Bize Şu'be, Ebû İmrân el-Cevnî'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Enes bu hadîsi Rasûlullah'a yükseltiyor, yânî O'nun şöyle buyurduğunu söylüyordu:

"Allah (kıyâmet gününde) *cehennemliklerin azâbca en hafifi olan birine:*

"And olsun, biz insanı çamurdan bir hulâsadan yarattık. Sonra onu sarp ve metin bir karargâhta bir nutfe yaptık. Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı hâline getirdik. Derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık. O bir çiğnem eti de kemiklere kalbettik. Arkasından o kemiklere bir et giydirdik. Bilâhare onu başka yaratışla inşâ ettik. Sûret yapanların en güzeli olan Allah'ın şânı ne yücedir! Sonra siz bunun arkasından hiç şübhesiz ki öleceksiniz. Sonra siz kıyâmet gününde muhakkak diriltilip kaldırılacaksınız" (el-Mu'minûn: 12-16).

İnsanı bir safhada yaratmaya kaadir olan Allah'ın onu tabiî şeklini alıncaya kadar birtakım tavırlara, kaanûnî değişikliklere tâbi' tutmasında hiç şübhesiz husûsî ve umûmî birçok yararlar ve hikmetler vardır. Bu hikmetleri ilgili ilim dalları araştırır.

11 Bunun başlığa uygunluğu, bundan önceki hadîs gibidir.

— Yeryüzünde mal olarak ne varsa hepsi senin olsa, şu azâbdan kurtulmak için onu fedâ eder mi idin? diye soracaktır.

O da:

— Evet fedâ ederdim yâ Rabbi, diyecek.

Bunun üzerine Allah:

— Fakat sen Âdem atanın sulbünde iken ben senden (şimdi göze aldığın fedâkârlıktan) *daha ehven birşey istemiştim ki, bana ortak koşmaman ve nankörlük etmemendi. Fakat sen* (dünyâya gelince tevhîdden) *çekinip, müşrikliğe yapıştın! diyecektir''* [12].

١٠ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأَعْمَشُ قال حدّثنى عَبْدُ اللهِ بنُ مُرَّةَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللهِ رضى اللّهُ عنه قال قال رسولُ الله ﷺ لا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْماً إلاّ كانَ عَلى ابنِ آدَمَ الأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِها لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ *

10-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Hiçbir nefis zulm ile öldürülmez ki, ille onun kanından* (yânî kanının günâhından) *birinci Âdem* (atanın) *oğluna bir pay ayrılır. Çünkü o, öldürme âdetini koyanların birincisidir''* [13].

٣ــ بابُ الأرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ

12 Başlığa uygunluğu, Âdem zürriyetinden olan birinin âhiretteki mâcerâsını anlatması yönündendir.

13 Uygunluğu, Âdem zürriyeti olan oğlu Kaabil'in kardeşi Hâbil'i öldürmesidir. Bu öldürme kıssası Kur'ân'da şöyle anlatılmıştır:

''Onlara Âdem'in iki oğlunun gerçek olan haberlerini oku: Hani onlar (Allah'a) ***yaklaştıracak birer kurbân takdîm etmişlerdi de ikisinden birininki kabûl olunmuş, öbürününkü kabûl olunmamıştı. O*** (evvelki, kardeşine)***: Seni elbette öldüreceğim, demişti.*** (Beriki de şöyle) ***söylemişti: Allah ancak kendisinden korkanları***(nkini) ***kabûl eder. And olsun ki, beni öldürmen için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmem için elimi sana uzatıcı değilim. Çünkü ben kâinâtın Rabb'i olan Allah'tan korkarım. Şübhesiz dilerim ki, sen kendi günâhınla birlikte benim günâhımı da yüklenesin de, o ateşin sâhiblerinden olasın. İşte zâlimlerin cezâsı budur. Nihâyet nefsi, kardeşini öldürmeye uymuş da, onu öldürmüştü; bu yüzden*** (maddî, mânevî) ***ziyâna uğrayanlardan olmuştu. Sonra Allah bir karga göndermişti. O, yeri eşiyordu ki, ona kardeşinin ölü cesedi nasıl örteceğini göstersin. Yazıklar olsun bana, ben şu karga gibi bile olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz mi oldum? dedi. Artık o,*** (ettiğine) ***pişmânlığa düşenlerden olmuştu. Bundan dolayıdır ki, İsrâîl oğulları'na şu hakîkati hükmettik: Kim bir canı, bir can mukaabilinde veyâ yeryüzünde bir fesâd çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa, bütün insanları diriltmiş gibi olur...''*** (el-Mâide: 27-32).

3- BÂB:
"Rûhlar (sınıf sınıf) toplanmış cemâatlerdir"

١١ــ قال وقال اللَّيْثُ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ عَمْرَةَ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يقولُ الأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ وما تَنَاكَرَ مِنْهَا أَخْتَلَفَ * وقال يَحْيَى بنُ أَيُّوبَ حدّثنى يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ بِهَذَا *

11- Buhârî dedi ki: Ve bize el-Leys ibn Sa'd, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Amre bintu Abdirrahmân'dan söyledi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Rûhlar* (sınıf sınıf, zümre zümre) *toplanmış cemâatlerdir. Bundan ötürü içlerinden birbirleriyle tanışanlar, sevişip anlaşmışlardır. Aralarında birbirleriyle birleşemeyen* (yâhud zıdlaşanlar) *ise -dünyâda- ihtilâfa düşmüşler, anlaşamamışlardır"* [14].

Ve Yahyâ ibn Eyyûb şöyle dedi: Bana Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî yukarıda geçen bu hadîsi tahdîs etti [15].

---

14 Âlimler dediler ki: Bunun ma'nâsı rûhlar sınıf sınıf, zümre zümre topluluklardır, yâhud muhtelif nevi'lerdir. Bunların tanışması, Allah'ın o sınıfı, üzerinde yaratmış olduğu bir işten dolayıdır. Yâhud da, o zümrelerin Allah'ın kendilerini üzerinde yaratmış olduğu sıfatların muvâfakati ve huylarda tenâsübüdür. Çünkü rûhlar toplu olarak yaratıldılar, sonra cesedlerinde ayrıldılar. Binâenaleyh kendi huylarına tesâdüf eden, onunla ülfet edip uyuştu. Kendi huylarından uzaklaşan da ondan ayrıldı ve ona muhâlefet etti.

Hattâbî ve diğerleri şöyle dediler: Rûhların birbiriyle ülfet etmesi, Allah'ın tâ başlangıçta onları saâdet ve şekaavet nev'inden yaratmış olduğu şeydir. Rûhlar karşılıklı iki kısım idiler. Dünyâda bedenler buluştukları zamân uyuşurlar yâhud yaradılmış oldukları hâle göre ihtilâf ederler. Bunun netîcesidir ki, hayırlılar hayırlılara; şerîrler de şerîrlere meylederler. Allah en iyi bilendir (Nevevî).

Rûhların toplanmış cemâatler olmasına âid iki âyet:

"Hani Rabb'in Âdem oğulları'ndan, onların sırtlarından zürriyetlerini çıkarıp kendilerini nefislerine şâhid tutmuş, 'Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?' (demişti). ***Onlar da: 'Evet, şâhid olduk' demişlerdi.*** (İşte bu şâhidlendirme) ***kıyâmet günü: Bizim bundan haberimiz yoktu' dememeniz içindi. Yâhud: 'Daha evvel ancak atalarımız*** (Allah'a) ***şirk koşmuştur. Biz de onların ardından gelen bir nesiliz. Şimdi o bâtılı kuranların işlediği*** (günâhlar) ***yüzünden bizi helâk mı edeceksin?' dememeniz içindi"*** (el-A'râf: 172-173).

Bu husûsta fazla bilgi için: *Hakk Dîni Kur'ân Dili,* III, 2323-2336.

15 Bu ikinci tarîkteki Yahyâ ibn Eyyûb, Buhârî'nin şartına uygun değildir. Onun için Buhârî bu tarîki istişhâd için getirdi ve hadîsi iki tarîkten getirmiş oldu. İbn Hacer: Bunun metnine, Müslim'in rivâyet ettiği Ebû Hureyre hadîsi şehâdet eder, demiştir (Kastallânî).

Ebû Hureyre hadîsinin metni de buradaki Âişe hadîsinin aynıdır: Müslim

٤ــ بابُ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وجَلَّ ولَقَدْ أَرْسَلْنا نُوحاً إلى قَوْمِهِ قال ابنُ عَبَّاسٍ بادِئَ الرَّأيِ ماظَهَرَ لَنا: أَقْلِعي أَمْسِكي وفارَ التَّنُّورُ نَبَعَ الماءُ: وقال عِكْرِمَةُ وجْهُ الأَرْضِ: وقال مُجاهِدٌ الجُودِيُّ جَبَلٌ بالجَزِيرَةِ دأبٌ مِثْلُ حالٌ

4- AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI [16]:

"And olsun Nûh'u kavmine peygamber gönderdik de: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ben büyük bir günün üstünüze (gelecek) azâbından cidden korkuyorum, dedi. Kavminden ileri gelenler de şöyle dedi: Biz seni hiç şübhesiz apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz. (Bunun üzerine Nûh) dedi ki: Ey kavmim, bende hiçbir sapıklık yoktur. Fakat ben kâinâtın Rabb'inden (gönderilmiş) bir peygamberim. Size Rabb'imin vahyettiklerini teblîğ ediyorum, sizin iyiliğinizi istiyorum. Size o korkunç âkıbeti haber vermek için, korunmanız için ve belki (o sâyede) rahmete kavuşturulmanız için kendinizden bir adam (vâsıtasıyle) Rabb'inizden size bir ihtâr geldi diye taaccüb mü ettiniz? Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de kendisini ve berâberinde gemide bulunanları selâmete erdirdik, âyetlerimizi yalan sayanları (tûfân ile) boğduk. Çünkü onlar (kalb gözleri) kör olan bir kavim idiler"

(el-A'râf: 59-64).

İbn Abbâs dedi ki: *"Bâdiye'r-re'y"* (Hûd: 27), düşünmeksizin bize ilk anda zâhir olan; *"Aklı'ı"* (Hûd: 44), "Ey semâ, suyunu tut"; *"Vefâre't-tennûr"* (Hûd: 40), fırın kaynadığı zamân, yânî tencerenin kaynadığı gibi su yükselip fışkırdığı zamân demektir. İkrime de: *"et-Tennûr"*, yeryüzüdür, dedi. Mucâhid:

Kitâbu'l-Birri ve's-Sılâ ve'l-Âdâb, "Rûhlar toplanmış cemâatlerdir" bâbı, rak: 159-(2638); *Müslim Ter.*, VIII, 105.

16 Buhârî, Âdem kıssasından sonra bu bâbda Nûh Peygamber'in hayâtına geçmiş ve evvelâ el-A'râf: 59-64. âyetlerini getirmiştir ki, Kur'ân tertîbine uygun olan da budur. el-A'râf Sûresi'nin evvelinde Âdem'le ilgili şeyler zikredilmişti. Sonra bu 59. âyetten i'tibâren de Nûh Peygamber'in târîhine başlamıştır. Çünkü Nûh, Âdem'den sonra yeryüzünde insanlara irşâd için Allah'ın gönderdiği ilk peygamberdir. Nûh'a âid haberler, Kur'ân'ın yirmisekiz sûresinde zikredilmiştir ki, bunlardan birisi müstakil bir sûre olan Nûh Sûresi'dir. Nûh'a âid haberler en ziyâde toplu olarak Hûd Sûresi'ndedir. Bu sûrenin 25-48. âyetleri Nûh'u anlatır.

"el-Cûdî" (Hûd: 44), **Cezîre'de, yânî Dicle ile Fırat arasında bir dağdır; "De'bun"** (el-Mu'min: 31), **"Hâl" gibidir, demiştir** [17].

---

17 Buhârî burada Hûd Sûresi'nin âyetlerinde geçen bâzı kelimelerin tefsîrlerini getirmiştir. Bu sûretle Nûh'un bu sûredeki kıssasını işâret etmiştir. Buhârî'nin burada naklettiği tefsîrlerin hepsi, başka hadîsçiler tarafından senedleriyle rivâyet edilmiştir.

Hûd Sûresi'nin 25-48. âyetlerini burada nakledelim:

"And olsun ki, biz Nûh'u kavmine (peygamber olarak) *göndermişizdir.* (O, şöyle demişti:) *Şübhesiz ki, ben sizi Allah'ın azâbından apaçık korkutanım. Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin. Hakîkat, ben sizin başınıza acıklı bir günün azâbı*(gelip çatması)*ndan endîşe ediyorum.' Bunun üzerine kavminden küfredenlerin elebaşları 'Biz seni kendimiz gibi bir insandan başka olarak görmüyoruz. Basît ve zâhirî bir görüşle* (uyan) *en aşağı tabakalarımızdan başkasının sana tâbi' olduğunu da görmüyoruz. Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü dahî görmüyoruz. Biz sizi bil'akis yalancılar sanıyoruz' dedi*(ler). *Nûh dedi ki: 'Ya ben* (da'vâmın sıdkına şâhid olmak üzere) *Rabb'imden* (gelen) *apaçık bir bürhân üzerinde isem? O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bunlar siz*(in kör gözleriniz)*den gizli bırakılmışsa? Söyleyin bana ey kavmim, sizi ona, kendiniz hoş görmeyip dururken de zorlayacak mıyız* (sanki)*? Ey kavmim, bundan* (bu teblîğlerimden) *dolayı sizden hiçbir mal istemiyorum. Benim mükâfâtım Allah'tan başkasına âid değildir ve ben îmân edenleri tardedici de değilim. Çünkü onlar muhakkak ki, Rabb'lerine kavuşanlardır. Ancak ben sizi câhillik eder bir kavim görüyorum. Ey kavmim, ben onları kovarsam Allah'tan* (Allah'ın intikaamından) *beni kim* (kurtarabilir, bana kim) *yardım eder? Hiç de düşünmez misiniz? Ben size: Allah'ın hazîneleri benim nezdimdedir, demiyorum. Ben gaybı bilmem. Ben hakîkatte bir melek'im de demiyorum. Bununla berâber gözlerinizin hor gördüğü kimseler* (mü'minler) *hakkında Allah onlara aslâ bir hayır vermeyecektir dahî diyemem. Allah, onların özlerindekini en çok bilendir.* (Eğer bunları tard edersem) *o takdîrde şübhesiz ki, ben zâlimlerdenimdir'. Dediler: 'Ey Nûh, bizimle cidden uğraştın. Bizimle olan bu mücâdelende ileri de gittin. Eğer sen doğrucudardan isen bizi tehdîd edip durduğun*(azâb)*u haydi getir bize'.* (Nûh da:) *'Dilerse onu size ancak Allah getirir. Siz* (O'nu) *âciz bırakabilecekler değilsiniz' dedi. 'Eğer Allah sizi helâk etmek dilemişse, ben sizin iyiliğinizi arzû etmiş olsam bile, bu hayırhâhlığım size fâide vermez. O, sizin Rabb'inizdir ve nihâyet ancak O'na döndürüleceksiniz'.* (Habîbim) *belki 'O'nu* (Kur'ân'ı) *kendiliğinden uydurdu' derler. De ki: 'Eğer ben onu kendim uydurdumsa günâhı benim üstüme olsun. Hâlbuki ben sizin* (böyle bir iftirâ ile) *irtikâb edegeldiğiniz*(günâh)*den tamâmen uzağım'. Nûh'a şu hakîkat vahyolundu: Kavminden gerçek îmân etmiş olanlardan başkası aslâ îmân etmeyecektir. O hâlde* (bîhûde üzülüp de) *işleyegeldikleri şeylerden* (tecâvüzlerden) *dolayı tasalanma. Bizim nezâretimiz ve vahyimiz ile gemi yap. Zulmedenler hakkında bana birşey söyleme. Çünkü onlar suda boğulmuşlardır* (boğulacaklardır). (Nûh) *gemiyi yapıyordu. Kavminden herhangi bir gürûh yanından geçtikçe onunla eğleniyorlardı. De ki: 'Eğer bizimle eğlenirseniz, biz de sizinle, bu eğlendiğiniz gibi eğleneceğiz. Artık kendisini rüsvây edecek azâbın kime gelip çatacağını* (bundan başka âhiretteki) *dâimî azâbın da kimin başına geleceğini ileride bileceksiniz!' Nihâyet emrimiz gelip de fırın kaynadığı zamân* (Nûh'a) *dedik ki: Herbirinden* (herbir nevi'den erkek ve dişi) *ikişer çift -aleyhinde söz geçmiş* (he-

٥ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى إنَّا أرْسَلْنا نُوحاً إلى قَوْمِهِ أنْ أنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أنْ يأتِيَهُمْ عَذَابٌ أليمٌ إلى آخِرِ السُّورَةِ * وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبأَ نُوحٍ إذْ قال لِقَوْمِهِ يا قَوْمِ إنْ كانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مقامِي وتَذْكِيرِي بآياتِ اللهِ إلى قَوْلِهِ مِنَ المُسْلِمِينَ

5- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI: [18]

"Hakîkat biz Nûh'u kavmine, kendilerine elem verici bir azâb gelmezden evvel kavmini korkut diye gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim, muhakkak ki, ben sizi *(başınıza gelecek azâbdan)* ***apaçık korkutan bir peygamberim. Allah'a kulluk edin. O'ndan korkun. Bana da itâat edin diye*** *(gönderildim).* ***Tâ ki Allah sizin günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin, sizi mukadder bir müddete kadar geciktirsin. Şübhe yok ki, Allah'ın ta'yîn ettiği müddet gelince geri bırakılmaz. Eğer bilseydiniz. Dedi: Ey Rabb'im, ben kavmimi hakîkaten gece gündüz da'vet ettim. Fakat benim da'vetim, kaçmalarından başka (birşey) artırmadı. Hakîkat ben, senin kendilerini mağfiret etmen için,***

---

lâkleri takdîr edilmiş) ***olanlar müstesnâ- âileni ve îmân edenleri içine yükle!' Zâten onun maiyyetindeki az kimselerden başkası da îmân etmemişti.*** (Nûh) ***dedi ki: 'Binin içerisine. Onun akması da, durması da Allah'ın adıyledir. Şekksiz şübhesiz Rabb'im çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir'. O*** (gemi) ***bunları dağlar gibi dalga***(lar) ***içinden akıtıp götürüyordu. Nûh ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna bağırdı: 'Oğulcağızım,*** (gel) ***bizim yanımıza sen de bin, kâfirlerden olma'. O dedi ki: 'Bir dağa sığınırım, o beni sudan korur'.*** (Nûh da şöyle) ***dedi: 'Bugün Allah'ın emrinden esirgeyen, kendinden başka hiçbir koruyucu yoktur'. İkisinin arasına dalga girdi, o da boğulanlardan oldu.*** (Taraf-ı İlâhî'den) ***denildi ki: 'Ey arz, suyunu yut, ey gök sen de tut!' Su kesildi, iş olup bitirildi,*** (gemi de) ***Cûdî*** (Dağı'nın) ***üzerinde durdu. O zâlimler gürûhuna "Uzak olsunlar!" denildi. Nûh Rabb'ine duâ edip dedi ki: 'Ey Rabb'im! Benim oğlum da şübhesiz benim âilemdendir. Senin va'din elbette haktır ve Sen hâkimlerin hâkimisin'.*** (Allah da şöyle) ***buyurdu: 'Ey Nûh, o kat'iyyen senin âilenden değildir. Çünkü o***(nun işlediği) ***sâlih olmayan*** (kötü) ***bir iştir. O hâlde bilgin olmadığı birşeyi benden isteme. Seni bilmezlerden olmaktan bihakkın men' ederim'.*** (Nûh): ***'Ey Rabb'im' dedi, 'Ben bilgimin olmadığı şeyi Sen'den istemekten Sana sığınırım. Eğer beni yarlıgamazsan, beni esirgemezsen husrâna düşmüşlerden olurum'. Denildi ki: 'Yâ Nûh, sana ve*** (gemide) ***maiyyetinde bulunanlardan*** (gelecek mü'min) ***ümmetlere bizden selâm*** (ve selâmet) ***ve bereketlerle in*** (gemiden. Onlardan türeyecek diğer kâfir) ***ümmetler de vardır ki, biz onları dahî*** (dünyâda bol rızıklarla) ***fâidelendireceğiz. Sonra ise*** (âhirette) ***onları bizden acıklı bir azâb çarpacaktır."***

18 Buhârî bu başlıkta Nûh Sûresi'nin tamâmına işâret etmiştir.

onları ne zamân da'vet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, ayak dirediler, büyüklük tasladılar da tasladılar. Sonra ben onları hakîkaten en yüksek ses(im)le çağırdım. Sonra da onları hem i'lân ederek da'vet ettim, hem kendilerine gizli gizli söyledim. Artık dedim, Rabb'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok yarlığayıcıdır. (O sâyede) O, üstünüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı, oğullarınızı da çoğaltır; size bağlar, bostanlar verir; size ırmaklar akıtır. Ne oluyor size ki, Allah'ın sizi bir vakaar (ve şeref sâhibi yapmasını) emel edinmezsiniz? Hâlbuki O, sizi hakîkat türlü türlü tavırlar(hâller)la yaratmıştır. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle âhenkdâr olarak nasıl yaratmış? Onların içinde Ay'ı bir nûr yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır. Allah sizi yerden ot (gibi) bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrâr) çıkaracak. Allah yeri sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşınız diye. Nûh dedi: Ey Rabb'im, hakîkat onlar bana isyân ettiler. Mal(lar)ı ve evlâd(lar)ı (kendilerinin) husrân(ın)dan başkasını artırmayan kimselere uydular. Bunlar da büyük hîleler (dolaplar, mel'ânetler) yaptılar. (Halk tabakasına) Sakın taptıklarınızı bırakmayın. Hele "Ved"den, "Suvea"'dan, "Yeğûs"tan, "Yeûk"tan ve "Nesr"den zinhâr vazgeçmeyin, dediler. Hakîkaten onlar birçoklarını baştan çıkardılar. Sen (ey Rabb'im), o zâlimlerin şaşkınlığından başka şeylerini artırma. Bunlar günâhlarından dolayı suda boğuldular. Ardından da (büyük) bir ateşe atıldılar. O vakit kendileri için Allah'tan başka yardımcılar da bulmadılar. Nûh şöyle demişti: Ey Rabb'im, yer(yüzün)de kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü eğer sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüden, öz kâfirden başka da evlâd doğurmaz(lar). Ey Rabb'im, beni, anamı, babamı, îmân etmiş olarak evime giren kimseleri, (kıyâmete kadar gelecek) erkek mü'minleri ve kadın mü'minleri Sen yarlığa. Zâlimlerin helâkinden başka bir şeyini de artırma" (Nûh: 1-28).

"Onlara Nûh'un kıssasını oku. Hani o, kavmine demişti: Ey kavmim, eğer benim (aranızda) duruşum,

Allah'ın âyetleriyle öğüt verişim size ağır geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah'a dayanıp güvenmişimdir. Siz ve ortaklarınız da artık toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın. Bilâhare bu işiniz size hiçbir tasa olmasın. Sonra hükmünüzü bana icrâ edin, bana mühlet de vermeyin. Eğer (benim öğütlerimden) yüz çeviriyorsanız ben sizden (bu husûsta zâten) hiçbir mükâfât istemedim. Benim mükâfâtım Allah'tan başkasına âid değildir. Ben (O'nun emrine boyun eğen, O'ndan başkasından hiçbir ümîd beslemeyen) müslümânlardan olmamla emrolundum. Yine onlar kendisini tekzîb ettiler. Biz de hem onu, hem gemide berâberinde bulunan kimseleri selâmete erdirdik ve bunları (yeryüzünde) halîfeler yaptık. Âyetlerimizi yalan sayanları ise suda boğduk. Bak korkutulanların sonu nice olmuştur'' (Yûnus: 71-73).

١٢ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا عَبْدُ اللهِ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ قال سالِمٌ وقال ابنُ عُمَرَ رضى اللهُ عنهما قال رسولُ اللهِ ﷺ فى النّاسِ فأثْنى عَلى اللهِ بِما هُوَ أهْلُه ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجّالَ فقال إنّى لأُنْذِرُ كُمُوهُ وما مِنْ نَبِىٍّ إلاَّ أنْذَرَهُ قَوْمَهُ لقَدْ أنْذَرَ نُوحٌ قَوْمَهُ ولَكِنّى أقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلاً لَمْ يَقُلْهُ نَبِىٌّ لِقَوْمِهِ تَعْلَمُونَ أنَّهُ أعْوَرُ وأنَّ اللهَ لَيْسَ بأعْوَرَ *

12-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Sâlim şöyle dedi: Ve İbn Umer (R) de şöyle dedi: Rasûlullah (S) insanlar içinde ayağa kalktı ve Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla övdü. Sonra Deccâl'i zikrederek şöyle buyurdu: *''Ben sizi kat'î sûrette Deccâl'in şerrinden korkuturum. Peygamberlerden hiçbir peygamber hâriç olmamak üzere, muhakkak kendi kavmini* (her yalancı) *deccâlden korkutup uyarmıştır. Yemînle söylerim ki, Nûh Peygamber de kavmini ondan korkutup uyarmıştır. Lâkin şimdi ben sizlere, onun, hiçbir peygamberin bilsinler diye kavmine söylemediği* (topiu ve ayırıcı) *bir vasfını söylüyorum: Deccâl şaşıdır* (kötü kılavuzdur). *Allah ise şaşı değildir* (insanları doğru yola irşâd buyurur)'' [19].

---

19 Hadîsin başlığa uyguluğu *''Yemîn ederim ki, Nûh da kavmini Deccâl'den korkutup uyarmıştır''* sözündedir.

Bir hadîste ''يَكُونُ فى آخِرِ الزَّمَانِ الدَّجّالُونَ= *Zamânının sonunda birçok Deccâller olur''* buyurulmuş ve bu ''Yalancılar'' diye tefsîr edilmiş olduğuna göre, Dec-

١٣ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا شَيْبانُ عنْ يَحْيَى عنْ أبى سَلَمَةَ سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ ألاَ أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً عنِ الدَّجَّالِ مَا حَدَّثَ بِهِ نَبِىٌّ قَوْمَهُ إنَّهُ أعْوَرُ وإنَّهُ يَجِىءُ مَعَهُ بِمِثالِ الجَنَّةِ والنَّارِ فالّتى يَقُولُ إنَّها الجَنَّةُ هِىَ النَّارُ وإنِّى أُنْذِرُكُمْ كَما أنْذَرَ بِهِ نُوحٌ قَوْمَهُ *

13-..... Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Dikkat edin! Size Deccâl'e âid bir hadîs haber vereceğim ki, hiçbir peygamber kendi kavmine onu söylememiştir: Onun bir gözü kördür. Şu da muhakkak ki, cennetin ve cehennemin yalancı misâlleri de onunla berâber gelecektir. Fakat onun cennet diyeceği şey cehennemin, cehennem diyeceği de cennetin tâ kendi misâlidir. Nûh, onun tehlikesini kavmine haber verip sakındırdığı gibi, ben de size o tehlikeyi haber verip uyarıyorum"* [20].

١٤ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ بنُ زِيادٍ حدّثنا الأعْمَشُ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى سَعِيدٍ قال قال رسولُ اللهِ ﷺ يَجِئُ نُوحٌ وأُمَّتُهُ فَيَقُولُ اللهُ تعالى هَلْ بَلَّغْتَ فَيَقولُ نَعَمْ أىْ ربِّ فَيقولُ لِأُمَّتِهِ هَلْ بَلَّغَكُمْ فَيَقولُونَ لاَماجاءَنا مِنْ نَبِيٍّ فَيَقولُ لِنُوحٍ منْ يَشْهَدُ لَكَ فَيَقولُ مُحَمَّدٌ ﷺ وأُمَّتُهُ فَنَشْهَدُ أنَّهُ قَدْ بلَّغَ وهْوَ قَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ وكَذَلِكَ جَعَلْناكُمْ أُمَّةً وسَطاً لِتُكُونوا شُهَداءَ عَلى النَّاسِ: والوَسَطُ العَدْلُ *

14-..... Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Kıyâmet gününde) *Nûh ve ümmeti gelir. Yüce Allah ona:* (Emirlerimi ümmetine) *teblîğ ettin mi? buyurur. Nûh: Evet ettim ey Rabb'im, der. Bunun üzerine Allah onun ümmetine: Nûh size teblîğ etti mi? buyurur. Nûh'un ümmeti de: Hayır, bize hiçbir peygamber gelmedi! derler. Bunun üzerine Allah Nûh'a: Senin teblîğ ettiğine kim*

---

câl'in bir değil, nice yalancı makûlesi insanlar olduğu ve bunların târîhin son zamânlarında çokça görüleceği anlaşılır (*Tecrîd Ter.*, VIII, 483).

Buhârî bunu Cenâzeler Kitâbı, "Sabî müslümân olduğu zamân bâbı"nda uzun bir metinle getirmişti.

20 Başlığa uygunluğu *"Nûh'un kendi kavmine inzâr ettiği gibi..."* sözündedir. Çünkü onun fitnesi pek büyüktür. Yerde sür'atle geçmesiyle akılları dehşete düşürür, gönülleri şaşırtır da zayıflar hudûs ve tenâkuz delîllerini düşünemezler ve bu hâlet içinde onun doğruluğunu tasdîk ederler. İşte bunun için bütün peygamberler kavimlerini onun fitnesinden sakındırmış ve uyarmışlardır (Kastallânî).

şehâdet eder? buyurur. O da: Muhammed ile ümmeti, der. Sonra Muhammed'le ümmeti Nûh'un, ümmetine Allah'ın hükümlerini teblîğ ettiğine şehâdet ederiz, derler. İşte bu beyânım zikri ulu olan Allah'ın şu kavlidir: ***Böylece sizi vasat bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı şâhidler olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şâhid olsun diye..***" (el-Bakara: 143).

"*el-Vasat*", adâletli demektir [21].

١٥ــ حدّثنى إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدٍ **حدّثنا** أبو حَيَّانَ عنْ أبى زُرْعَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ في دَعْوَةٍ فَرُفِعَ إلَيْهِ الذِّرَاعُ وكانَتْ تُعْجِبُهُ فَنهَسَ مِنْها نَهْسَةً: وقال أنا سَيِّدُ القَوْمِ يَوْمَ القِيامَةِ هَلْ تَدْرُونَ بِمَنْ يَجْمَعُ اللهُ الأوَّلِينَ والآخِرِينَ فى صَعِيدٍ واحِدٍ فَيُبْصِرُهُمُ النَّاظِرُ ويُسْمِعُهُمُ الدَّاعِى وتَدْنُو مِنْهُمُ الشَّمْسُ فَيَقولُ بَعْضُ النَّاسِ ألاَ تَرَوْنَ إلى ما أنْتُمْ فِيهِ إلى مابَلَغَكُمْ ألاَ تَنْظُرُونَ إلى مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إلى رَبِّكُمْ فَيَقولُ بَعْضُ النَّاسِ أبوكُمْ آدَمُ فَيأتُونَهُ فَيَقُولونَ ياآدَمُ أنْتَ أبو الْبَشَرِ خَلقَكَ اللهُ بِيَدِهِ ونَفَخَ فيكَ مِنْ رُوحِهِ وأمَرَ المَلاَئِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ وأسْكَنَكَ الجَنَّةَ ألاَ تَشْفَعُ لَنا إلى رَبِّكَ ألاَ تَرَى ما نَحْنُ فِيهِ وما بَلَغنا فَيقولُ رَبِّى غَضِبَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ولاَ يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ونَهانِى عنِ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ نَفْسِى نَفْسِي اذْهَبُوا إلى غَيْرِى اذْهَبُوا إلى نُوحٍ فيأتُونَ نُوحاً فَيَقولونَ يانُوحُ أنْتَ أوَّلُ الرُّسُلِ إلى أهْلِ الأرْضِ وسَمَّاكَ اللهُ عَبْداً شَكُوراً أما تَرَى إلى ما نَحْنُ فِيهِ ألاَ تَرَى إلى ما بَلَغنا ألاَ تَشْفَعُ لَنا إلى رَبِّكَ فَيَقُولُ رَبِّى غَضِبَ اليَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ولا يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ نَفْسِى نَفْسِي ائْتُوا النبىَّ ﷺ فَيأتُونِى فأسْجُدُ

---

21 Başlığa uygunluğu "*Nûh ve ümmeti gelir*" sözündedir.

Muhammed ve ümmetinin bu şâhidliği şu âyetlerde de bildirilmiştir:

"***Her ümmetten birer şâhid, onların üzerinde de seni bir şâhid olarak getirdiğimiz zamân*** (onların hâlleri) ***nice olur?***" (en-Nisâ: 41).

"*Allah uğrunda hakkıyle cihâd edin. Sizi O seçti. Dîn*(işlerin)*de üzerinize hiçbir güçlük de yüklemedi, babanız İbrâhîm'in dîni gibi. Size daha evvel* (gönderdiği kitâblarda) *de bu Kur'ân'da da müslümân adını -Peygamber sizin üzerinize şâhid olsun, siz de bütün insanların üzerine şâhidler olasınız diye- Allah vermiştir. Artık dosdoğru namâzı kılın, zekâtı verin, Allah'a sarılın. O sizin Mevlâ'nızdır. İşte ne güzel mevlâ O, ne güzel yardımcı O!*" (el-Hacc: 78).

تَحْتَ الْعَرْشِ فَيُقَالُ يا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رأسَكَ واشْفَعْ تُشَفَّعْ وسَلْ تُعْطَهْ: قال مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدٍ لاَ أَحْفَظُ سائِرَهُ *

15-..... Bize Ebû Hayyân, Ebû Zur'a'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz bir yemek da'vetinde Peygamber'in berâberinde idik. Peygamber'e bir kol ayrılıp önüne konuldu. Çünkü Peygamber etin bu kısmını severdi. Peygamber ondan ön dişleriyle bir lokma kopardı. Ve şöyle buyurdu: *"Ben kıyâmet gününde bütün insanların seyyidiyim* (yânî efendisiyim). *Bu neden, bilir misiniz?* (diyerek şöyle devâm etti:) *Allah kıyâmet gününde dünyâda önce ve sonra gelip geçmiş bütün insanları düz ve geniş bir sâhada toplayacaktır. Öyle düz ve geniş bir sâha ki, orada bakan kişi onların hepsini görecek ve çağırıcı seslenince, sesini bütün mahşer halkına işittirecek. Bir de güneş insanlara yaklaşacak. Bu sırada insanların bâzısı:*

— İçinde bulunduğunuz, size ulaşan şu gamlı hâli görüyorsunuz! Size Rabb'inize delâlet edecek bir şefâatçi (bulmak çâresine) *baksanız ya! diyecek.*

Bunun üzerine mahşer halkının bâzısı da:

— Babanız Âdem'dir, ona gidin, der.

Akabinde ona gelirler ve:

— Yâ Âdem! Sen beşerin babasısın. Allah seni eliyle yarattı ve sana kendi tarafından olan bir rûhtan hayât üfürdü. Meleklere emretti de onlar da sana secde ettiler. Allah seni cennette yerleştirdi. Sen bizlere Rabb'in katında şefâat etsen ya! İçinde bulunduğumuz ve bize ulaşan şu acıklı hâli görüyorsun işte! derler.

Âdem de:

— Rabb'im (bu gün) *öyle öfkeli oldu ki, bundan önce bunun gibi öfkelenmemiş, bundan sonra da bunun benzeri öfkelenmez. Bununla berâber Rabb'im beni o ağaçtan nehyetmiş iken ben O'na âsî olmuştum.* (Şimdi ben kendimi düşünüyorum.) *Vay nefsim, nefsim! Siz benden başka bir şefâatçiye gidiniz; Nûh'a gidiniz! der.*

Onlar da Nûh'a varırlar ve:

— Yâ Nûh! Sen yeryüzü ahâlîsine gönderilen rasûllerin birincisisin. Allah sana Kur'ân'da ***"Çok şükreden kul"*** (el-İsrâ: 3) *adını verdi. Bizim içinde bulunduğumuz sıkıntılı durumu görüyorsun, bize erişen musîbeti görmektesin, bizlere Rabb'in katında şefâat etsen ya! derler.*

Nûh Peygamber de:

— Rabb'im bu gün öyle öfkelidir ki, ne bundan önce böyle öfkelenmiş, ne de bundan sonra bunun benzeri öfkelenir. (Ben de nef-

simi düşünüyorum.) *Vay nefsim, nefsim!... Siz o şanlı Peygamber Muhammed'e gidiniz, der.*

Bunun üzerine insanlar bana gelirler. Ben de hemen Arş'ın altında secdeye kapanırım. Sonra bana Allah tarafından:

— Yâ Muhammed, başını kaldır, şefâat et; şefâatin kabûl olunacak; iste, dileğin sana verilecektir! buyurulur".

Râvî Muhammed ibn Ubeyd: Ben hadîsin kalanını ezberlemiyorum, demiştir (Çünkü uzundur ve başkalarının rivâyetlerinden bilinmiştir) [22].

١٦ــ حدّثنا نَصْرُ بنُ عَلِيِّ بنِ نَصْرٍ أخبرنا أبو أَحْمَدَ عنْ سُفْيانَ عنْ أبي إسْحاقَ عنِ الأَسْوَدِ بنِ يَزِيدَ عنْ عَبْدِ اللهِ رضى الله عنه أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قَرَأَ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ مِثْلَ قِرَاءَةِ العامَّةِ •

16-..... el-Esved ibn Yezîd'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) âmmenin okuyuşu gibi *"Fehel min müddekir"* (el-Kamer Sûresi'nde altı kerre) şeklinde okunmuştur [23].

٦ــ بابٌ وإنَّ إلْياسَ لَمِنَ المُرْسَلِينَ إذْ قالَ لِقَوْمِهِ ألا تَتَّقُونَ أتَدْعُونَ بَعْلاً وتَذَرُونَ أحْسَنَ الخالِقِينَ اللهَ رَبَّكُمْ ورَبَّ آبائِكُمُ الأَوَّلِينَ فَكَذَّبُوهُ

22 Başlığa uygunluğu *"Yâ Nûh! Sen yeryüzü ahâlîsine gönderilen rasûllerin birincisisin. Allah sana "Çok şükredici kul"* (el-İsrâ: 3) *adını verdi..."* sözlerindedir.

Tefsîr âlimlerinin bildirdiklerine göre Nûh aleyhi's-selâm her ne zamân bir elbise giyse, yâhud bir yemek yese, yâhud su içse ardı sıra *"el-Hamdu li'llahi* = Hamd Allah'ındır" der idi. Bu sebeble Kur'ân'da Nûh "Çok şükreden kul" diye vasıflandı ve çocukları ve torunlarına: Ya siz niye şükretmezsiniz, nankörlük edersiniz? diye tevbîh buyuruldu.

Buhârî bu hadîsi daha uzun ve tam bir metin ile Tefsîr Kitâbı'nda el-İsrâ Sûresi'nde de getirmiştir. Müslim de Îmân'da getirmiştir.

23 Bu hadîsin başlıkla münâsebeti, burada okunuşu haber verilen âyetin altı kerre tekrârlandığı el-Kamer Sûresi'nde Nûh'tan ve onun kavminin tekzîbi ile netîcesinden, ve geminin hâlinden bâzı haberler ihtivâ etmesidir:

"Onlardan evvel Nûh kavmi tekzîb etti, onlar kulumuzu yalancı saymakta ısrâr ettiler. Mecnûn dediler. O (da'vetten cebren) *vazgeçirilmişti. Nihâyet o da Rabb'ine: Ben hakîkaten mağlûbum; intikaam al, diye duâ etti. Bunun üzerine biz de şarıl şarıl dökülen bir suya gök kapılarını açtık. Yeri de kaynaklar hâlinde fışkırttık da* (her iki) *su takdîr edilmiş bir emr üzerinde birleşiverdi. Onu* (Nûh'u) *levhalar ve mıhlarla yapılmış gemiye yükledik ki, gemi, nankörlük edilmiş bulunan o zâta bir mükâfât olmak üzere, bizim gözlerimiz önünde akıp gidiyordu. And olsun ki, biz bunu bir âyet olarak bırakmışızdır. O hâlde bir düşünüp ibret alan var mı?"* (el-Kamer: 9-15).

فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ إِلاَّ عِبادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ وتَرَكْنا عَلَيْهِ فِى الآخِرِينَ: قال ابنُ عبَّاسٍ يُذْكَرُ بِخَيْرٍ سَلاَمٌ عَلَى الْيَاسِين إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ إِنَّهُ مِنْ عِبادِنا الْمُؤْمِنِينَ يُذْكَرُ عنْ ابنِ مَسْعُودٍ وابنِ عَبَّاسٍ أَنَّ إِلْياسَ هُوَ إِدْرِيسُ *

6- BÂB:

"Ve İlyâs da şübhe yok ki, gönderilmiş peygamberlerdendi. O vakit kavmine şöyle demişti: Siz (Allah'tan) korkmaz mısınız? O en güzel yaradanı sizin de, evvelki atalarınızın da Rabb'i olan Allah'ı bırakıp da Ba'l'e mi tapıyorsunuz? Fakat bunlar onu tekzîb ettiler. Şübhesiz bunlar da elbette (cehenneme) ihzâren getirilenlerdendir. Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları (bunlardan) müstesnâ. Biz ona sonra gelenler içinde (iyi bir nâm) bıraktık. (Bizden) selâm İlyâs'a. Şübhe yok ki, biz iyi hareket edenleri böyle mükâfâtlandırırız. Hakîkat o, mü'min kullarımızdandı" (es-Sâffât: 123-132).

İbn Mes'ûd ile İbn Abbâs'tan: İlyâs, İdrîs'ten ibârettir, dedikleri zikrolunuyor [24].

٧ــ بابُ ذِكْرِ إِدْرِيسَ عليْهِ السَّلاَمُ وهُو جَدُّ أَبِى نُوحٍ ويُقالُ جَدُّ نُوحٍ

24 İlyâs ibn Yâsîn, Mûsâ aleyhi's-selâmın birâderi olan Hârûn'un torunudur. Bâzılarına göre bu, İdrîs aleyhi's-selâmdır. Nitekim ibn Mes'ûd ***"Ve inne İlyâse le mine'l-mürselîn"*** âyetini, ***"Ve inne İdrîse le mine'l-mürselîne"*** sûretinde okumuştur (Beydâvî, *Medârik*)

İlyâs ile İdrîs isimleri bir peygamberin iki adı mıdır? Yoksa bunlar ayrı ayrı birer peygamber isimleri midir? Bu husûsta ihtilâf vardır. İbn Mes'ûd'a göre Ya'kûb ismi İsrâîl'den ibâret olduğu gibi, İlyâs da böylece İdrîs'tir. İbnu'l-Arabî bununla istidlâl ederek: İdrîs, Rasûlullah'ın ceddi değildir, İsrâîl oğulları peygamberlerindendir. Çünkü İlyâs'ın İsrâîl oğulları'ndan olduğu hakkında haber vardır, demiştir.

Âlimlerin cumhûruna göre İlyâs ile İdrîs iki müterâdif lafızdan ibâret değildir. Her ikisinin de ayrı ayrı müsemmâsı vardır. İdrîs, Nûh'un üçüncü derecede büyük babası olan Uhnûh'tur.

"Ba'l" altın bir putun adıdır. "Bek" lâfzına izâfetle "Ba'lebekk" İlyâs aleyhi's-selâmın peygamber gönderildiği beldeye özel isim olmuştur (Beydâvî, *Medârik, Celâleyn*).

Buhârî'nin bu âyetlerin sonunda ta'lîk sûretiyle verdiği İbn Mes'ûd'un sözünü, Abd ibn Humeyd ile İbn Ebî Hâtim güzel bir senedle; İbn Abbâs'ın sözünü de İbn Cuveybir kendi tefsîrinde zaîf bir senedle rivâyet etmiştir.

عَلَيْهِما السَّلامُ وقَوْلِ اللهِ تعالَى ورَفعْناهُ مكاناً عَلِيًّا

7- İDRÎS ALEYHİ'S-SELÂM'IN ZİKRİ BÂBI;

Ki o, Nûh'un babasının dedesidir. Nûh'un dedesidir de deniliyor. Ve Yüce Allah'ın: *"Biz onu pek yüce bir yere yükselttik"* (Meryem: 57) kavli [25].

١٧ــ قالَ عبْدَانُ أخبرنا عبْدُ اللهِ أخْبرنا يونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ ح **حدّثنا** أحْمَدُ بنُ صالِحٍ **حدّثنا** عَنْبَسَةُ **حدّثنا** يونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ قال قال أنَسٌ كانَ أبُو ذَرٍّ رضى اللهُ عنه يُحَدِّثُ أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال فُرِجَ سَقْفُ بَيْتِى وأنا بِمَكَّةَ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ فَفَرَجَ صَدْرِى ثمَّ غَسَلَهُ بِماءِ زَمْزَمَ ثمَّ جاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِئٍ حِكْمَةً وإيماناً فأفْرَغَها فى صَدْرِى ثمَّ أطْبَقَهُ ثمَّ أخَذَ بِيَدِى فَعَرَجَ بى إلي السماءِ فَلمَّا جاءَ إلى السَّماءِ الدُّنْيا قال جِبْرِيلُ لخازِنِ السَّماءِ افْتَحْ قال مَنْ هٰذَا قال هَذَا جِبْرِيلُ قال مَعَكَ أحَدٌ قال مَعِى مُحَمَّدٌ قال أُرْسِلَ إلَيْهِ قال نَعَمْ فافْتَحْ فَلمَّا عَلَوْنا السَّماءَ إذَا رجُلٌ عنْ يَمِينِهِ أسْوِدَةٌ وعنْ يَسارِهِ أسْوِدَةٌ فإذَا نَظَرَ قِبَلَ يَمِينِهِ ضَحِكَ وإذَا نَظَرَ قِبَلَ شِمالِهِ بَكَى فقال مَرْحَباً بالنبِىِّ الصَّالِحِ والإبنِ الصَّالِحِ قُلْتُ مَنْ هَذَا ياجِبْرِيلُ قال هَذَا آدَمُ وهَذِهِ الأسْوِدَةُ عنْ يَمِينِهِ وعنْ شِمالِهِ نَسَمُ بَنِيهِ فأهْلُ اليَمِينِ مِنْهُمْ أهْلُ الجَنَّةِ والأسْوِدَةُ الّتى عنْ شِمالِهِ

---

25 İdrîs Peygamber, Nûh'un babasının dedesidir, Nûh'un dedesi değildir. Buhârî bu başlıkta her iki ciheti rivâyet edenler bulunduğuna işâret etmiştir. İdrîs bu cihetle Peygamberimizin uzak dedesidir. Âlimler cumhûrunun görüşü budur.

Âyet bir evvelki ile berâber meâlen şöylédir:

"Kitâbda İdrîs'i de an. Çünkü o çok sâdık bir peygamberdir. Biz onu pek yüce bir yere yükselttik" (Meryem: 56-57).

O yüksek mekân, dördüncü kat göktedir.

Hiç şübhesiz bu yükseliş, peygamberler arasında İdrîs'e has ilâhî bir taltîf olarak zikrolunmuştur. Gerçi Îsâ Peygamber de semâya yükseltilmiş ise de ***"Yâ Îsâ innî müteveffîke"*** (Âlu İmrân: 55) kavlinin zâhirine tutunan âlimlere göre, Îsâ Mesîh öldürüldükten sonra ref' olunmuştur. Binâenaleyh canlı olarak semâya yükseltilmek İdrîs'in müstesnâ bir husûsiyeti bulunuyor. Şu kadar ki, âlimlerin cumhûruna göre Îsâ Peygamber de hayâtta olduğu hâlde semâya götürülmüştür. Buna göre o da bu yükseltilme husûsiyetine iştirâk etmiş bulunuyor.

İdrîs'in asıl adı Uhnûh'tur. Şît Peygamber'in beşinci batın evlâdıdır. Kendisi de Nûh'un üçüncü batın dedesidir. Kendisinden evvelki insanlar deri giymektelerken o, elbise dikmeye başlamış ve giymiştir. Ona otuz sahîfe indirilmiştir. Kalemle ilk yazı yazan, yıldızlar ve hesâb ilmine bakan odur (Beydâvî, Şeyhzâde).

أَهْلُ النَّارِ فإذَا نَظَرَ قِبَلَ يَمِينِهِ ضَحِكَ وإذَا نَظَرَ قِبَلَ شمالِهِ بَكَى ثُمَّ عَرَجَ بى جِبْرِيلُ حتَّى أَتَى السَّماءَ الثَّانِيَة فقال لِخَازِنِها افْتَحْ فَقال لَهُ خازِنُها مِثْلَ ما قال الأَوَّلُ فَفتحَ قال أَنسٌ فَذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ فى السَّمٰوَاتِ إدْرِيسَ ومُوسَى وعِيسَى وإبْرَاهِيمَ ولَمْ يُثْبِتْ لى كَيْفَ مَنازِلُهُمْ غَيْرَ أَنَّهُ قَدْ ذَكَرَ أَنَّهُ وجَدَ آدَمَ فى السَّماءِ الدُّنْيا وإبْرَاهِيمَ فى السَّادِسَةِ: وقال أَنسٌ فَلمَّا مَرَّ جِبْرِيلُ بإدْرِيسَ قال مَرْحَباً بالنبِىِّ الصَّالِحِ والأَخِ الصَّالِحِ فَقُلْتُ منْ هَذَا قال هَذَا إدْرِيسُ ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَى فقال مَرْحَباً بالنبى الصَّالِحِ والأَخِ الصَّالِحِ قُلْتُ منْ هَذَا قال هَذَا مُوسَى ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَي فقال مَرْحَباً بالنبِىِّ الصَّالِحِ والأَخِ الصَّالِحِ قُلْتُ منْ هَذَا قال عِيسَى ثُمَّ مَرَرْتُ بابْرَاهِيمَ فقال مَرْحَباً بالنبِيِّ الصَّالِحِ والإبنِ الصَّالِحِ قُلْتُ منْ هَذَا قال هَذَا إبْرَاهِيمُ قال وأَخْبَرَنِى ابنُ حَزْمٍ أَنَّ ابنَ عبَّاسٍ وأبا حَيَّةَ الأَنْصَارِيَّ كانا يَقُولانِ قال النبىُّ ﷺ ثُمَّ عُرِجَ بى حتَّى ظَهَرْتُ لِمُسْتَوَي أَسْمَعُ صَرِيفَ الأَقْلاَمِ: قال ابنُ حَزْمٍ وأَنسُ ابنُ مالِكٍ رضى اللهُ عنهما قال النبىُّ ﷺ فَفَرَضَ اللهُ عَلَىَّ خَمْسِينَ صَلاَةً فَرجعْتُ بِذَلِكَ حتَّى أَمُرَّ بِمُوسَي فقال لِى مُوسَى ما الَّذِي فُرِضَ عَلى أُمَّتِكَ قُلْتُ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسِينَ صَلاَةً قال فَرَاجِعْ ربَّكَ فإنَّ أُمَّتَكَ لاَ تُطِيقُ ذَلِكَ فَرَجَعْتُ فَرَاجَعْتُ رَبِّى فَوَضَعَ شَطْرَها فَرَجَعْتُ إلى مُوسَي فقال رَاجِعْ رَبَّكَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ فَوَضَعَ شَطْرَها فَرَجَعْتُ إلى مُوسَى فأَخْبَرْتُهُ فقال رَاجِعْ رَبَّكَ فإنَّ أُمَّتَكَ لاَ تُطِيقُ ذَلِكَ فَرَجَعْتُ فَرَاجَعْتُ رَبِّى فقال هِىَ خَمْسٌ وهْىَ خَمْسُونَ لايُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ فَرَجَعْتُ إلى مُوسَي فقال راجِعْ رَبَّكَ فَقُلْتُ قَدِ اسْتَحْيَيْتُ مِنْ ربِّى ثُمَّ انْطَلَقَ حتَّى أَتَى السِّدْرَةَ المُنْتَهى فَغَشِيَها أَلْوَانٌ لا أَدْرِى ماهِىَ ثُمَّ أُدْخِلْتُ فإذَا فِيها جَنابِذُ اللُّؤْلُؤِ وإذَا تُرَابُها المِسْكُ *

17- Abdân şöyle dedi: Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi: Bize Yûnus ibn Yezîd, ez-Zuhrî'den haber verdi.

H Bize Ahmed ibn Sâlih tahdîs etti: Bize Anbese tahdîs etti: Bize Yûnus tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Enes dedi ki, Ebû Zerr (R) şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "*Ben*

Mekke'de iken içinde bulunduğum evin tavanı (ansızın) *yarıldı. Cibrîl indi. Göğsümü yardıktan sonra içini Zemzem suyu ile yıkadı. Sonra hikmet ve îmân ile dolu altın bir leğen getirip içindekini göğsümün içine boşalttı. Ve göğsümü kapadı. Sonra elimden tutup beni semâya doğru çıkardı. Yere en yakın semâya vardığımızda Cibrîl, o semânın bekçisine:*

— Aç, dedi.

— Kimdir o? dedi.

Bu:

— Cibrîl'dir, dedi.

— Berâberinde kimse var mı? dedi.

— Muhammed benimle berâberdir, dedi.

— Ona (gelsin diye) *haber gönderildi mi? dedi.*

— Evet gönderildi; aç, dedi.

En yakın semânın üstüne çıkınca bir de gördüm ki, bir kimse (oturmuş), *sağ tarafında bir takım karaltılar, sol tarafında da birtakım karaltılar var. O kimse sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyor. O zât:*

— Merhabâ, sâlih peygamber ve sâlih oğul, dedi.

Cibrîl'e:

— Bu kim? diye sordum.

— Âdem(S)'dir, sağında ve solunda olan bu karaltılar da evlâdının rûhlarıdır. Sağında olanları cennet ehli, sol tarafında olan karaltılar da cehennem ehlidir. Sağına baktıkça güler, sol tarafına baktıkça ağlar, dedi.

Sonra Cibrîl beni tâ ikinci semâya çıkardı. Bekçisine:

—Aç, dedi.

Bekçisi de evvelkinin söylediklerini söyledikten sonra kapıyı açtı".

Enes dedi ki: Ebû Zerr, Rasûlullah'ın semâlarda Âdem, İdrîs, Mûsâ, Îsâ, İbrâhîm Peygamberleri bulduğunu söylediyse de, herbirerlerinin menzillerinin nerelerde olduğunu ayrı ayrı söylemeyip, yalnız Âdem'i en yakın semâda, İbrâhîm'i altıncı semâda bulmuş olduğunu söyledi.

Yine Enes dedi ki [26]: Cibrîl, Rasûlullah ile birlikte İdrîs Peygamber'e uğradıklarında, İdrîs:

— "Merhabâ sâlih peygamber ve sâlih kardeş" demiş.

(Peygamber demiş ki:)

— "Bu kim? diye sordum.

---

26 Hadîsin bundan sonraki parçasını Enes, Ebû Zerr'den işitmemiş olup, başka bir zâttan aldığı anlaşılıyor.

Cibrîl:

— Bu İdrîs'tir, dedi.

Sonra Mûsâ'ya uğradım. O da:

— Merhabâ sâlih peygamber ve sâlih kardeş! dedi.

— Bu kimdir? diye sordum.

Cibrîl:

— Bu Mûsâ'dır, dedi.

Sonra Îsâ'ya uğradım. O da:

— Merhabâ sâlih peygamber ve sâlih kardeş, dedi.

— Bu kim? dedim.

Cibrîl:

— Bu Îsâ'dır, dedi.

Sonra İbrâhîm'e uğradım. O da:

— Merhabâ sâlih peygamber ve sâlih oğul, dedi.

— Bu kim? dedim.

Cibrîl:

— Bu İbrâhîm'dir, dedi".

Muhammed ibn Şihâb dedi ki[27]: Ve bana İbn Hazm haber verdi ki, İbn Abbâs ile Ebû Habbe el-Ensârî şöyle diyorlardı: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Sonra Cibrîl, beni yukarıya götüre götüre nihâyet kazâ ve takdîr kalemlerinin cızırtılarını duyacak yüksek bir yere çıktım".

Yine İbn Hazm ile Enes ibn Mâlik (R) şöyle demişlerdir: Peygamber (S) şöyle buyurdu:

"(O zamân) *Allah benim üzerime ve ümmetim üzerine elli namâz farz kıldı. Bu farziyeti yüklenerek döndüm. Derken Mûsâ'ya rastgeldim. Mûsâ bana:*

— Ümmetine ne farz edildi? dedi.

— Ümmetim üzerine elli namâz farz etti, dedim.

Mûsâ:

— Rabb'ine dön (de şefâat et). *Çünkü ümmetin buna tâkat getiremez, dedi.*

Ben de dönüp Rabb'ime mürâcaat ettim. Allah bir kısmını indirdi. Ben de Mûsâ'nın yanına dönüp:

— Bir kısmını indirdi, dedim.

O yine yukarıdakinin benzerini zikredip:

— Rabb'ine mürâcaat et, çünkü ümmetin tâkat getiremez, dedi.

Bu defa da Allah bir kısmını indirdi. Ben yine Mûsâ'ya dönüp bunu kendisine haber verdim. Mûsâ yine:

---

27 Rivâyetin bu kısmı Enes'ten nakledilmemiştir.

— Rabbine mürâcaat et, çünkü ümmetin buna tâkat getiremez, dedi.

Dönüp bir daha Rabb'ime mürâcaat ettim. Allah:

— Onlar beştir, yine onlar ellidir. Benim nezdimde söz (yânî hüküm ve kazâ) *tebdîl olunmaz, buyurdu.*

Mûsâ'nın yanına döndüm. O yine:

— Rabb'ine dön, dedi.

Ben de:

— Artık Rabb'imden utanır oldum, dedim.

Sonra Cibrîl tâ Sidretu'l-Muntehâ'ya (birlikte varıncaya) *kadar gitti. Sidre'yi öyle* (acîb ve garîb) *birtakım renkler kaplamıştı ki, onlar nedir, bilemem. Sonra cennete girdirildim ki, içinde birçok inci kubbeler vardı, toprağı da misk idi"* [28].

٨ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى وإلى عادٍ أخاهُمْ هُوداً قال يا قَوْمِ اعْبُدُوا اللهَ وقَوْلِهِ إذْ أنْذَرَ قَوْمَهُ بالأحْقافِ إلى قَوْلِهِ كَذَلِكَ نَجْزِي القَوْمَ المُجْرِمِينَ: فِيهِ عنْ عَطاءٍ وسُلَيْمانَ عنْ عائِشَةَ عنِ النبيِّ ﷺ

8- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLÎ BÂBI

"Âd'a da birâderleri Hûd'u (gönderdik): Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yok. Siz (Allah'a karşı) yalan düzenlerden başka kimseler değilsiniz. Ey kavmim, ben buna (bu teblîğime) mukaabil sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım beni yaratandan başkasına âid değildir. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? Ey kavmim, Rabb'inizden mağfiret isteyin. Sonra yine O'na tevbe

---

28 Başlığa uygunluğu: "Cibrîl, Peygamber ile birlikte İdrîs'e uğradıklarında ..." sözlerindedir. Buhârî bunu Namâz Kitâbı'nın başında da getirmişti.

"Benim yanımda söz değiştirilmez..." (Kaaf: 29) kavli, günde beş namâz ile mükellefiyetimizin kesinliğini ifâde eder. Elli namâza hükmünden sonra bu mikdârın beşe indirilmesi ise ***"Allah ne dilerse mahveder ve vucûda getirir, ana kitâb O'nun nezdindedir"*** (er-Ra'd: 39) kavlinin nutk eylediği muallak kazâ nev'ine dâhil olduğundandır. Elli namâz farz etti, fakat Peygamber'in tercîhine bağlı olarak farz etti. Kerîm olan Allah, kullarına ***"Kim bir iyilikle, güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var. Kim de bir kötülükle gelirse bu, o mikdârdan başkasıyle cezâlanmaz. Onlar haksızlığa uğratılmazlar"*** (el-En'âm: 160) va'dine binâen, beş namâz, elli namâz olmuştur; yânî elli namâz sevâbı verilmiş oluyor. Buna bakınca günlük namâzların hem beş, hem de elli olmasının ma'nâsı anlaşılıyor. Sayıları beş, sevâbları elli namâz sevâbıdır (Ahmed Naîm).

edin ki, üstünüze gökten bol bol (feyzini) göndersin kuvvetinize daha fazla kuvvet katsın. Günâhkârlar olarak yüz çevirmeyin. Dediler ki: Ey Hûd, sen bize açık bir mu'cize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakıcı değiliz. Sana inanıcılar da değiliz. Biz, tanrılarımızdan kimi seni fenâ çarpmış demekten başka birşey söylemeyiz. (Hûd) dedi: Allah'ı hakîkî şâhid gösteririm ve siz de şâhid olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak tutmakta devâm ettiğiniz şeylerden kat'iyen uzağım. Artık bana topyekûn istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin. Şübhesiz ki ben, kendimin de sizin de Rabb'iniz olan Allah'a güvenip dayandım. Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnından tutan O'dur. Benim Rabb'im hakîkaten doğru bir yol üzerindedir. Eğer şimdi yüz çevirirseniz (ne diyeyim), ben size ne ile gönderilmişsem, işte size onu teblîğ ettim. Rabb'im sizin yerinize diğer bir kavmi getirir de ona hiçbir şeyle zarar yapamazsınız. Şübhesiz ki, benim Rabb'im, herşeyin üstünde bir nigehbândır. Vaktâ ki, azâb emrimiz geldi, Hûd'u da, maiyyetindeki mü'minleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onları ağır azâbdan kurtardık. İşte Âd (kavmi)! Onlar Rabb'lerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine âsî oldular, inatçı her zorbanın emri ardınca gittiler. Onlar bu dünyâda da, kıyâmet gününde de la'net cezâsına tâbi' tutuldular. Haberiniz olsun ki, Âd kavmi, Rabb'lerine küfrettiler. Gözünüzü açın ki, Hûd'un kavmi olan Âd'a (ilâhî rahmetten ebedî) uzaklık verildi" (Hûd: 50-60)

"Âd'ın birâderini -ki ondan evvel de, ondan sonra da birçok peygamberler gelip geçmişti- hatırla. Hani o, Ahkaaf'taki kavmini: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Hakîkat ben üzerinize gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum, diye tehdîd etmişti. Dediler ki: Sen bize tanrılarımızdan döndürmen için mi geldin? Öyleyse bizi tehdîd etmekte olduğun şeyi, eğer doğru söyleyenlerden isen, getir bize. (Hûd) dedi: İlim ancak Allah nezdindedir. Ben size gönderildiğim şeyi teblîğ ediyorum. Bununla berâber ben sizi bilmezler gürûhu olarak görmekteyim. Artık vaktâ ki onu,

vâdîlerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi. Dediler ki:
Bu bize yağmur verici bir buluttur. (Hûd:) Hayır, bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgârdır ki, onda elem verici bir azâb vardır. O, Rabb'imin emriyle helâk edecektir, dedi. İşte onlar o hâle geldiler ki, meskenlerinden başka birşey görünmez oldu. İşte günâhkârlar gürûhunu biz böyle cezâlandırırız. And olsun ki size bile vermediğimiz cihetlerden biz onlara kudret vermiştik. Onlara kulaklar, gözler, gönüller de vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne gönülleri onlara hiçbir şeyle fâide vermedi. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlardı Nihâyet eğlenegeldikleri şey çepçevre kendilerini kuşatıverdi"

(el-Ahkaaf: 21-26).

Ve bu bâbda Atâ ibn Ebî Rebâh'tan ve Süleymân ibn Yesâr'dan; bu ikisinin de Âişe(R)'den rivâyet ettikleri hadîs vardır [29].

٩ــ بابُ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ وأمّا عادٌ فأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ شَدِيدَةٍ عاتِيَةٍ: قال ابنُ عُيَيْنَةَ عَتَتْ على الخُزّانِ سَخَّرَها عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيالٍ وثَمانِيَةَ

---

29 Buhârî, bunlardan Atâ ibn Ebî Rebâh'ın hadîsini Bed'u'l-Halk Kitâbı, *"O ral metinin önünden rüzgârları müjdeci gönderendir..."* (el-A'râf: 57) bâbı'nda Pey gamber'e ulaştırılmış olarak getirmişti. Süleymân ibn Yesâr'ın hadîsini d el-Ahkaaf Sûresi'nin tefsîrinde getirmiştir. Bu iki hadîs bu el-Ahkaaf: 21-26 âyetlerini tefsîr etmekte bulunduğu için, metinlerinin tercemelerini verelim:

Birincisi: Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) gök yüzünde yağışlı sanılan bir bulut görünce kâh ona karşı durur, geri dönerdi; kâh evimize girer, çıkardı. Ve yüzü değişirdi. Gök yağmur yağdırınca da Peygamber'den endîşe giderdi. Âişe dedi ki: Ben bunun sebebini Peygamber'den öğrenmek istedim. O bana: *"Ne bileyim? Belki bu kara bulut bir kavmin* (Âd kavminin) *dediği gibi bir azâb olur: Âd kavmi kendilerine va'd olunan azâbı, ufukları enine kaplayarak vâdîlerine karşı gelen bir bulut hâlinde gördükleri zamân onlar: Şu ufuktaki karaltı bize yağmur yağdıracak bir buluttur, demişlerdi..."* (el-Ahkaaf: 25).

İkincisi: Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'in küçük dilini görünceye kadar ağzını açarak güldüğünü görmedim. O, yalnız gülümserdi. Bundan sonra Âişe, hadîsin gerisini zikretti ki, bu, birincisi olarak geçen hadîstir.

Âd kavminin zulüm ve inkârları ve haşmetli hayâtları ve bu hayâtın fecî' bir şekilde son bulup yok edilmeleri eş-Şuarâ: 123-140. âyetlerinde de gâyet ibretli şekilde anlatılmaktadır.

أَيَّامٍ حُسوماً مُتَتابِعَةً فَتَرَى القَوْمَ فِيها صَرْعى كأَنَّهُمْ أَعْجازُ نَخْلٍ خاوِيَةٍ أُصولُها فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ باقِيَةٍ بَقِيَّةٍ

9- AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Âd'a gelince: Onlar da uğultulu, azgın bir fırtına ile helâk edildiler. Allah onu yedi gece, sekiz gün ardı ardınca üzerlerine musallat etti. Öyle ki (eğer sen de hâzır olsaydın) o kavmin bu müddet içinde nasıl ölüp yıkıldığını görürdün. Sanki onlar, içleri bomboş hurma kütükleri idiler. Şimdi onlardan bir kalan görüyor musun?" (el-Hâkkaa: 6-8) [30].

Buhârî şöyle dedi: *"Rîhin sarsarin"*, "Şiddetli, haddi aşan" demektir. Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Rüzgâr kendisine tevkîl edilmiş olan melekler üzerinden aştı, onlara itâat etmedi, demektir (yâhud: Melekler üzerine tecâvüz etti, yânî ölçüsüz, tartısız olarak çıktı, denildi).

***"Sahharaha aleyhim"*, "Allah o rüzgârı o kavim üzerine yedi gece sekiz gün salıverdi, musallat etti" demektir. *"Husûmen"* "Daha arkaya" demektir. *"Sen o müddet içinde o kavmi sanki içleri bomboş hurma kütükleri gibi yere serilmişler görürdün"*. *"Sen onlardan bir kalan görüyor musun?"*. *"Bâkıye"*, "Bakıyye", yânî "Geri kalan" demektir** [31].

---

30 Müfessirlerin bildirdiğine göre bu yedi gece sekiz gündüz bir çarşamba sabâhı başlamış, öbür çarşamba akşâmı tamâm olmuş ve ***"Uğursuz günler"*** (Fussilet: 16) diye de vasıflanmıştır. Kış mevsiminin sonunda geldiği için Arablar "Eyyâmu acûz" da demişlerdir. Bu müddetin sonunda Âd kavmi helâk olmuştu. Yalnız Hûd Peygamber ile yanında bulunan mü'minler topluluğu ***"Azâb emrimiz gelince, Hûd'u da maiyyetindeki mü'minleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onları ağır azâbdan kurtardık"*** (Hûd: 58) âyeti ma'nâsınca halâs olmuşlardı. Bu müdhiş felâkette onlar bir tarafa çekilmişler, masûn kalmışlardı. Mucâhid'in rivâyetine göre, bunlar dörtbin kişi idiler. Bunlardan Âdu Uhrâ, yânî Son Âd üremiştir ki, Zâtı İrem denilen Semûd kavmidir. Hûd Peygamber kavminin helâkinden sonra bir müddet daha yaşamış, sonra ölmüştür. Vefâtında yüzelli yaşında idi.

Âd kavminin bedenî kuvvetleri, boyları, irilikleri, hakkında Kur'ân dışında pekçok mübâlağalı rivâyetler vardır. el-A'râf: 69'da: ***"Düşünün ki O, sizi Nûh kavminden sonra hükümdârlar yaptı, size yaratılışça onlardan ziyâde boy bos*** (ve kuvvet) ***verdi. O hâlde Allah'ın ni'metlerini hatırlayın ki, kurtuluşa erdirilesiniz"*** buyurulmakla yetinilmiştir.

31 Buhârî başlıkta yazdığı âyetlerdeki bâzı kelime ve cümlelerin tefsîrlerini de nakletmiştir. Bu tefsîrler hep senedli olarak yerlerinde rivâyet edilmiştir.

١٨ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنْ مُجاهِدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قال نُصِرْتُ بالصَّبَا وأُهْلِكَتْ عادٌ بالدَّبُورِ * قال وقال ابنُ كَثِيرٍ عنْ سفْيانَ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ أبي نُعْمٍ عنْ أبى سَعِيدٍ رضى اللهُ عنه قال بَعَثَ عَلِيٌّ رضى اللهُ عنه إلى النبيِّ ﷺ بِذُهَيْبَةٍ فَقَسَمَها بَيْنَ الأَرْبَعَةِ الأَقْرَعِ ابنِ حابسٍ الحَنْظَلِيِّ ثُمَّ المُجاشِعِيِّ وعُيَيْنَةَ بنِ بَدْرٍ الفَزَارِيِّ وزَيْدٍ الطَّائِيِّ ثُمَّ أحَدِ بَنِى نَبْهانَ وعَلْقَمَةَ بنِ عُلاثَةَ العامِرِيِّ ثُمَّ أحَدِ بَنى كِلاَبٍ فَغَضِبَتْ قُرَيْشٌ والأَنْصارُ قالوا يُعْطِى صنادِيدَ أهْلِ نَجْدٍ ويَدَعُنا قال إنَّما أتَأَلَّفُهُمْ فأقْبَلَ رَجُلٌ غائِرُ العَيْنَيْنِ مُشْرِفُ الوَجْنَتَيْنِ ناتِئُ الجَبِينِ كَثُّ اللِّحْيَةِ مَحْلُوقٌ فقال اتَّقِ اللهَ يامُحَمَّد فقال منْ يُطِعِ اللهَ إذَا عَصَيْتُ أيأمَنُنِى اللهُ عَلى أهْلِ الأَرْضِ فَلاَ تأمَنُونى فَسألَهُ رجُلٌ قَتْلَهُ أحْسِبُهُ خالِد بنَ الوَلِيدِ فَمَنَعَهُ فَلَمَّا ولَّى قال إنَّ مِنْ ضِئْضِئِ هَذَا أوْ فى عَقِبِ هَذا قَوْمٌ يَقْرَؤُنَ القُرْآنَ لاَ يُجاوِزُ حَناجِرَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ يَقْتُلونَ أهْلَ الإسْلاَمِ ويَدَعُونَ أهْلَ الأَوْثانِ لَئِنْ أنا أدْرَكْتُهُمْ لأَقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ عادٍ *

18-..... Mucâhid ibn Cebr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) *"Ben sabâ rüzgârı ile nusrat olundum. Âd kavmi de debûr rüzgârıyle helâk olundu"* buyurmuştur [32].

Buhârî şöyle dedi: Ve Muhammed ibnu Kesîr, Sufyân es-Sevrî'den; o da babası Saîd ibn Mesrûk es-Sevrî'den; o da Abdurrahmân ibnu Ebî Nu'm'dan söyledi ki, Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Alî (Yemen'den) Peygamber'e, toprağından arıtılmamış bir mikdâr altın cevheri göndermişti. Peygamber bunu şu dört kişi arasında paylaştırdı: el-Akra' ibn Hâbis el-Hanzalî, sonra el-Mucâsı'î, Uyeyne ibn Bedr el-Fezârî, Zeyd et-Tâî, sonra Nebhân oğulları'ndan biri ve Alkame ibn Ulâsete el-Âmirî sonra Kilâb oğulları'ndan biri arasında. Bu taksîme Kureyş ve Ensâr öfkelendiler ve:

---

32 Hadîsin başlığa uygunluğu, Âd kavminin debûr rüzgârıyle helâk edilmesindendir. Peygamber'in poyraz veyâ gündoğusu rüzgârıyle nusrat olunması, Ahzâb gazâsına âid ilâhî bir nusrattır. Ebû Sufyân ordusunun Medîne'yi muhâsarası zamânında bir gece Allah tarafından şiddetli bir gündoğusu rüzgârı çıkmış, Kureyş ordusunun altını üstüne çevirmiş ve bu fırtına ile de panik başlayıp harb hezîmetle sonuçlanmıştır.

— Peygamber Necd halkından başkalarına veriyor da bizleri bırakıyor, dediler.

Peygamber (S):

— *"Ben ancak bu mal ile onları İslâm'a alıştırıyorum"* buyurdu.

Bunun üzerine iki gözü çökük, yanağının iki elmacığı çıkık, alnı yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı bir adam öne geldi ve:

— Allah'tan kork yâ Muhammed! dedi.

Peygamber de:

— *"Ben âsîlik edersem Allah'a kim itâat eder? Allah beni yer ahâlîsi üzerine emîn kılmakta iken, sizler beni emîn saymıyor* (güvenmiyor) *musunuz?"* buyurdu.

Bu sırada bir kimse Peygamber'den o şahsı öldürme izni istedi. Zannediyorum ki, bunu isteyen Hâlid ibnu'l-Velîd'di. Peygamber bu istekten onu men' etti.

O sert bedevî geri dönünce Peygamber (S) arkasından:

— *"Şunun soyundan yâhud bunun arkasından öyle bir kavim türeyecektir ki, onlar Allah'ın Kitâbı'nı okuyacaklar, fakat bu onların boğazlarından ileriye geçmiyecek, onlar okun avı sür'atle delip çıktığı gibi dînden çıkacaklar. Onlar İslâm ahâlîyi öldürecekler de putların sâhiblerini terkedecekler. Yemîn olsun eğer ben onların zamânına erişseydim, muhakkak onları Âd kavminin öldürülüşü gibi öldürürdüm"* buyurdu [33].

١٩ــ حدّثنا خالِدُ بنُ يَزِيدَ **حدّثنا** إسْرَائِيلُ عنْ أبي إسْحاقَ عنِ الأسْوَدِ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقْرَأُ فهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ *

19-..... el-Esved şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'dan işittim. O: Ben Peygamber(S)'in el-Kamer Sûresi'ndeki şu ***"Hel min müddekir"*** âyetini, böyle idgam ile okurken işittim, dedi [34].

---

33 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Elbette onları Âd kavminin öldürülüşü gibi öldürürdüm"* sözündedir. Âd kavmi şiddetli bir rüzgârla helâk edilmişken bu hadîsteki uygunluk nasıldır? dersen, şöyle cevâb veririm: Takdîr, Âd'in öldürülüşü gibidir. Bundan maksad onların, Âd'in kökünün kazınması gibi köklerinin tamâmiyle kazınmalarıdır. Çünkü "Âd'in öldürülmesi"ndeki izâfet, mef'ûledir (Aynî).

Buhârî bu hadîsi bâzı farklılıklarla Mağâzî, Tefsîr ve Tevhîd Kitâbları'nda; Müslim ise Zekât'ta getirmiştir. Hadîste isimleri sayılan ve Peygamber'in ihsân ettiği bu kimseler Necd havâlîsinin sergerdelerinden ve hepsi de ***"Kalbleri İslâm'a alıştırılanlar"***(et-Tevbe: 60)'dan idiler.

34 Bu hadîs bu kitâbın beşinci bâbının sonunda 16 rakamıyle başka bir senedle geçmişti. Hadîsin başlığa uygunluk şekli orada Nûh kavminin helâki yönündendi. Burada ise yine el-Kamer Sûresi'nde Âd kavminin helâkini haber veren âyetler bulunması yönündendir.

١٠ــ بابُ قِصَّةِ يأجُوجَ ومأجُوجَ وقَوْلِ اللهِ تعالى قالوا ياذَا القَرْنَيْنِ إنَّ يأجُوجَ ومأجوجَ مُفْسِدُونَ في الأرْض وقَوْلِ اللهِ تعالى ويَسْألُونَكَ عَنْ ذي القَرْنَيْنِ قُلْ سأتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْراً إنَّا مَكَّنَّا لَهُ فى الأرْضِ وآتَيْناهُ مِنْ كلِّ شَيْءٍ سَبَباً فأتْبَعَ سَبَباً إلى قَوْلِهِ ائْتُونى زُبَرَ الحَدِيدِ وَاحدُها زُبْرَةٌ وهْىَ القِطَعُ حتَّى إذَا ساوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ: يُقالُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ الجَبَلَيْنِ والسُّدَّيْنِ الجَبَلَيْنِ: خَرْجاً أجْراً قال انْفُخُوا حتَّى إذَا جَعلَهُ ناراً قال آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْراً أصُبُّ عليْهِ رِصاصاً ويُقالُ الحَدِيدُ ويُقالُ الصُّفْرُ: وقال ابنُ عَبَّاسٍ النُّحاسُ فَما اسْطَاعُوا أنْ يَظْهَرُوهُ يَعْلُوهُ اسْتَطاعَ اسْتَفْعَلَ مِنْ أطَعْتُ لَهُ فَلِذَلِكَ فُتِحَ أسْطَاعَ يَسْطِيعُ: وقال بَعْضُهُمُ اسْتَطاعَ يَسْتَطِيعُ وما اسْتَطاعُوا لَهُ نَقْباً قال هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّى فإذَا جاءَ وَعْدُ رَبِّى جَعَلَهُ دَكَّاءَ أزَلَقَهُ بالأرْضِ ونَاقَةٌ دَكَّاءُ لاَسَنَامَ لَها والدَّكْدَاكُ مِنَ الأرْضِ مِثْلُهُ حتَّى صَلُبَ مِنَ الأرْضِ وتَلِبَّدَ وكانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّا وتَرَكْنا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فى بَعْضٍ حتَّى إذَا فُتِحَتْ يأجُوجُ ومأجُوجُ وهُمْ مِنْ كلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ قال قَتادَةُ حدَبٌ أكَمَةٌ قال رجُلٌ لِلنبىِّ ﷺ رأيْتُ السَّدَّ مِثْلَ الْبُرْدِ المُحَبَّرِ قال رأيْتَهُ

10- YE'CÛC VE ME'CÛC KISSASI İLE YÜCE ALLAH'IN ŞU: ***"Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-Karneyn, hakîkat Ye'cûc ve Me'cûc (bu) yerde fesâd çıkaran(kabîle)lardır. Bizimle onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi?..."*** (el-Kehf: 94)

KAVLİ BÂBI

Ve yine Yüce Allah'ın şu kavli:

"Âd kavmi de tekzîb etti. İşte benim azâbım ve tehdîdlerim nice imiş (düşünün). ***Çünkü biz haklarında uğursuz ve uğursuzluğu sürekli bir günde onların üstüne çok gürültülü bir fırtına gönderdik ki, insanları, sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri imiş gibi, tâ temelinden koparıyordu. İşte benim azâbım ve tehdîdlerim nice imiş*** (düşünün). ***Andolsun biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde var mı düşünen?"*** (el-Kamer: 18-22).

İbn Hacer'in şerhine esas aldığı nushada bundan sonra: Yüce Allah'ın ***"Semûd'a da kardeşleri Sâlih'i gönderdik..."*** (el-A'râf: 72-79) kavli bâbı diye bir bâb vardır. Burada el-Hıcr: 80-84. âyetleriyle bâzı tefsîrleri ve ayrıca üç hadîs vardır. Bu bâb Aynî'de ve Kastallânî'de ve bizim nushada yoktur (M. Sofuoğlu).

"Sana Zu'l-Karneyn'i sorarlar. De ki: Size onun hâlinden de haber söyleyeyim. Hakîkat biz onu yeryüzünde büyük bir kudret sâhibi kıldık ve ona (muhtâc olduğu) herşeyden bir sebeb verdik. O da (batıya doğru) bir yol tuttu. Nihâyet güneşin battığı yere ulaşınca onu kara bir balçıkta batar buldu. Bunun yanında da bir kavim buldu. Dedik ki: Yâ Ze'l-Karneyn. Onları ya azâba uğratmanda, yâhud haklarında güzellik tarafını tutmanda serbestsin. Dedi: Kim zulmederse onu azâba uğratacağız. Sonra da o, Rabbine döndürülür de, O da kendisini şiddetli bir azâba uğratır. Ammâ kim îmân eder, güzel de amel eylerse, onun için en güzel bir mükâfât vardır. Ona emrimizden kolayını da söyleyeceğiz. Sonra o, başka bir yol tuttu. Nihâyet üstüne güneşin (ilk önce) doğduğu yere ulaştığı zamân, onu öyle bir kavmin üzerine doğuyor buldu ki, biz onlar için, buna karşı (korunacak) hiçbir siper yapmamıştık. İşte (Zu'l-Karneyn'in işi) böyle idi. Hâlbuki onun yanındakilerin hepsini biz ilimle kuşatmışızdır. Sonra yine bir yol tuttu. Nihâyet iki dağ arasına ulaştığı zamân onların önünde hemen hiçbir söz anlamaz bir kavim buldu. Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-karneyn, hakîkat, Ye'cûc ve Me'cûc yerde fesâd çıkaran(kabîle)lardır. Bizimle onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi? Dedi ki:

Rabb'imin beni içinde bulundurduğu ni'met daha hayırlıdır. Haydin siz bana (bedenî) kuvvetle yardım edin de, sizinle onların arasına sağlam bir mânia yapayım. Bana demir kütleleri getirin. (O karşılıklı iki dağın) iki yanı tam denkleştiği vakit "üfleyin" dedi. Nihâyet o demiri bir ateş hâline koyduğu zamân da: Getirin bana, dedi, üstüne erimiş bakır dökeyim. Artık onu aşmaya da güç yetiremediler, onu delmeye de muktedir olamadılar. Bu, dedi, Rabb'imden bir merhamettir. Fakat Rabb'imin va'di gelince O, bunu dümdüz yapar. Rabb'imin va'di bir haktır"

(el-Kehf: 83-98) [35].

---

35 Bu âyetlerde Zu'l-Karneyn adındaki büyük zâtın dünyânın üç tarafına yaptığı başarılı seferler ile Ye'cûc ve Me'cûc kavminin önüne inşâ ettiği çok sağlam sedd

Buhârî şöyle dedi [36]: *"Zubera'l-hadîd"*, "Zuber"in vâhidi "Zubre"dir, o da "Parça" demektir. *"Hattâ izâ sâvâ beyne's-sadefeyn"*: İbn Abbâs'tan denilir ki, *"Beyne's-sadefeyn"*, "İki dağ arası" demektir. *"Ve's-seddeyn"* de "İki dağ"dır. *"Harcen"*, "Ecren" demektir. *"Üfürün (körükleyin) dedi, nihâyet o demiri bir ateş yapınca: Getirin üzerine erimiş bakır boşaltayım, dedi"*, yânî üzerine kurşun dökeyim. Ve "Bu erimiş demirdir" deniliyor, kezâ "Erimiş bakırdır" da deniliyor.

İbn Abbâs: *"en-Nuhâsu"*, yânî "Bakır" demiştir. *"Fe mestâû en yazharûn* (= Artık onun üzerine çıkmaya güç yetiremezler)", onun üzerine yükselemezler demektir. *"İstetâa"*; "Ata'tu lehû"dan "İstef'ale"dir. Te'nin hazfı ve harekenin hemzeye naklinden dolayı "Estâa" fetha yapıldı da "Estâa yestîu" denildi. Lâkin bâzıları "İstetâa yestetîu" dediler de ikincisini Te ile *"Ve mastetâû lehu nakben"* okudular.

"Dedi ki: Bu sedd Rabb'imden bir rahmettir, fakat Rabb'imin va'di gelince O bunu dümdüz yapar"; *"Dekkâe"*, "Onu yere yapıştırır" demektir. *"Nâkatun dekkâu"*, Hörgücü olmayan sırtı düz deveye denilir. Arzdan ed-Dekdâk da böyle yapışık düz olan yerdir; nihâyet yerden böylesi katılaşır ve birbirine yapışır da yükselmez. *"Rabb'imin va'di haktır* [37]. *O gün biz onları birbiri içinde dalgalanır bir hâlde bırakmışızdır, artık sûra üfürülmüştür. Bu sûretle hepsini (mahşerde) derleyip toparlamışızdır"* (el-Kehf: 99)

---

anlatılmaktadır. Bu zâta bu lakabın verilmesi hakkında "Karn" kelimesinin lugat ma'nâsı i'tibâriyle, birçok sebebler söylenmiş ise de Kur'ân'ın beyânına göre bu cihangîrin, dünyânın hem batısına, hem doğusuna sâhib olması, bu muhteşem lakabı almasının en doğru sebebi olarak kabûl edilebilir.

Zu'l-Karneyn'in hüviyetini ta'yînde çeşitli rivâyetler ve görüşler vardır. Bunlar tefsîrlerde uzun uzadıya sıralanmıştır. Kur'ân'da birçok kerreler *"Yâ Ze'l-Karneyni"* diye hitâb edilmesi, onun, belki peygamberlik makaamını hâiz bir cihangîr olduğunu düşündürür. Muhakkak olan, bu zâtın, Hz. Alî'nin de dediği gibi, sâlih bir kimse olduğudur. Toplu ve mukaayeseli bilgi için bak: *Hakk Dîni Kur'ân Dili*, IV, 3274-3279.

36 Buhârî bu başlıkta el-Kehf: 83-98. âyetlerinin yazılmasını işâret ettikten sonra, bu âyetlerdeki bâzı kelime ve cümlelerin tefsîrlerini vermektedir. Bunlar tefsîrlerde senedli olarak nakledilmiştir.

37 Burası Zu'l-Karneyn'in sözlerinin hikâyesinin sonudur (Aynî).

"Helâk ettiğim bir memleket ahâlîsinin hakîkaten mahşere dönmemeleri imkânsızdır. Nihâyet Ye'cûc ve Me'cûc(ün seddi) açılıp da her tepeden saldıracakları ve gerçek va'd olan (kıyâmet) yaklaştığı vakit, işte o zamân o küfredenlerin gözleri hemen belerip kalacak. Eyvâh bizlere! Doğrusu biz bundan gaflet içindeydik. Hayır, biz zâlim kimselerdik, -diyecekler-" (el-Enbiyâ: 95-97).

Katâde: *"Hadeb"*, "Tepe"dir, demiştir [38].

Bir adam Peygamber'e: Ben seddi (beyaz, siyah, kırmızı çizgilerle) süslenmiş burd (yânî çubuklu kumaş ve elbise) gibi gördüm, dedi. Peygamber (S) de: *"Evet, sen onu sahîh olarak gördün, sen doğru söyleyicisin"* buyurdu [39].

---

38 Bu da Ye'cûc ve Me'cûc'den bahseden diğer bir âyet grubudur.

Târîhçilerin ittifâkla bildirdiklerine göre, Ye'cûc ve Me'cûc, Yâfis zürriyetinden iki kabîledir. *Tevrât*'ta böyle bildirildiği gibi, Vehb ibn Münebbih de Yâfis evlâdından olduklarına kaani'dir. ***"Hakîkat Ye'cûc ve Me'cûc yerde fesâd çıkarırlar..."*** (el-Kehf: 94) kavlinde cemi' sîgasıyle geldiğinden, yeryüzünü fesâda verip kana boyayacak Ye'cûc ve Me'cûc'ün yalnız iki kabîle değil, birçok kabîlelerden meydana gelmiş, çok kalabalık bir topluluk oldukları anlaşılır. Müfessir Katâde, bunların yirmiden fazla kabîle olduklarını söylemiştir. Müfessir Dahhâk, Zu'l-Karneyn'in üçüncü seferinde kavuştuğu kavim Türk ırkındandır, demiş; Suddî de: Türk, Ye'cûc ve Me'cûc'den ayrılıp Türkistan'da devlet kuran bir soydur, demiştir. Katâde'ye göre kuzey kabîleleri yirmi iki kabîle olup bunlardan birisi Türk idi. Seddin inşâsından sonra Türk, seddin hâricinde, öbürleri dâhilinde kalmıştır... Zemahşerî de Zu'l-Karneyn'in, iki dağın önünde kavuştuğu ve kendi dillerinden başka bir dil bilmeyen kavim, Türk kavmidir, demiştir.

Zu'l-Karneyn ve Ye'cûc ve Me'cûc hakkında Doç. Dr. Süleymân Ateş şunları yazıyor: "Zu'l-Karneyn'in yaptığı bu seddin nerede olduğu da ihtilâf konusudur. Özellikle üç ihtimâl ileri sürülür: 1- Türk yurdunu Çin'den ayıran noktada, 2- Ermenistan ve Âzerbaycan mıntıkasında Türk sınırını ayıran Demirkapı mevkiinde, 3- İstanoy dağlarıyle Ural dağları arasındaki Sibirya'da.

"Ye'cûc ve Me'cûc'e gelince: Bu kelimeler, Arabça'ya girmiş ucme (yabancı) kelimelerdir. Avrupalılar bunlara Yagug Magug derler ve bunları şeytanın nesli sayarlarmış. Ye'cûc ve Me'cûc'ün Yâfes oğullarından iki kabîle olduğu hakkında rivâyetler varsa da, bunların sağlamlığı şübhelidir. Çok kimseler, şu veyâ bu milleti Ye'cûc ve Me'cûc saymıştır, ama bunlar birer yakıştırmadan ibârettir. Bunların âhir zamânda çıkacak dîn ve millet tanımaz, nesebi belirsiz, dünyâyı sarsacak iki topluluk olduğu anlaşılıyor (*Hakk Dîni Kur'ân Dili,* IV, 3286-88).

"Ye'cûc ve Me'cûc'ün dünyâyı istîlâsı, kıyâmet alâmetlerindendir.

"Mutasavvıflar ise enfüsî tefsîrde Ye'cûc ve Me'cûc'ü, nefsânî kötü güçler kabûl etmektedirler. Onlara göre Zu'l-Karneyn hem rûh, hem de nefis kuvvetlerine hükmeden insan-ı kâmildir. O, insanın yüksek rûhî güçlerini, Ye'cûc ve Me'cûc denen nefsânî güçlerin tasallutundan korumak için zikirle itmi'nân seddini yapmıştır" (*Kur'ân-ı Kerîm Meâli,* s. 274-275, İstanbul, 1974).

39 Bu ta'lîki, İbn Ebî Umer, Saîd'den; o da Katâde'den; o da Medîneli bir adam-

٢٠ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنْ ابنِ شهابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ أنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أبى سَلَمَةَ حدَّثَتْهُ عنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أبي سُفْيانَ عنْ زَيْنَبَ ابنَةِ جَحْشٍ رضي اللهُ عَنْهُنَّ أنَّ النبيَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْها فَزِعاً يَقولُ لاَ إلَهَ إلاَّ اللهُ ويْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ فُتِحَ اليَوْمَ مِنْ رَدْمِ يأجُوجَ ومأجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ وَحلّقَ بأصْبَعِهِ الإبهامِ والّتِى تَلِيها قالَتْ زَيْنَبُ ابْنَةُ جَحْشٍ فَقُلْتُ يارسولَ اللهِ أنَهْلِكُ وفِينا الصَّالِحُونَ قال نَعَمْ إذَا كَثُرَ الخُبْثُ *

20-..... Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb, Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe'den; o da (Peygamber'in zevcesi) Cahş kızı Zeyneb'den şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) bir kerresinde telâşla Zeyneb'in yanına girmiş ve:

— ***"Lâ ilâhe ille'llah; vukû'u yaklaşan bir şerrden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'ün seddinden şunun gibi bir delik açıldı"*** buyurup, başparmağı ile onu ta'kîb eden şehâdet parmağını halka yapmıştır.

Bunun üzerine Cahş kızı Zeyneb:

— Yâ Rasûlallah, içimizde bu kadar sâlih kimseler varken biz helâk olur muyuz? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Evet, ahlâksızlık ve ma'siyet çoğaldığı zamân* (helâk olursunuz)" buyurdu [40].

---

dan senediyle rivâyet etmiştir: "O zât, Peygamber'e: Yâ Rasûlallah, ben Ye'cûc ve Me'cûc seddini gördüm, dedi. Peygamber: *"Nasıldı?"* dedi. O zât: Kırmızı ve siyah çizgilerle süslü kumaş gibi, dedi. Peygamber: *"Sen onu görmüşsün"* buyurdu". Bunu, sened ve bâzı lafız farklılıklarıyle Taberânî, Bezzâr ve İbn Merdeveyh rivâyet etmişlerdir (Aynî).

Kur'ân'ın nazmında bu seddin yeri açıkça bildirilmediği ve izleri de bulunmadığı için müellifler çeşitli ihtimâller içinde dönüp durmuşlardır. Bu gün onun varlığına kılavuzluk edebilecek hiçbir eser de yoktur. Kur'ân'dan öğrendiğimiz, bu seddin kuzeyde bulunmasıdır. Kur'ân'ın delâletinden, Zu'l-Karneyn'in üçüncü seferinin güneyden kuzeye doğru olduğu, bunu kuvvetlendirir.

40 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in *"Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'ün seddinden şunun gibi bir delik açıldı"* buyurması ve Zu'l-Karneyn'in de târîhin uzak devirlerinde bir sed yapmış olması yönündendir.

Ye'cûc ve Me'cûc beliyyesi, bütün beşeriyyeti şâmil bir âfettir. Bu Zeyneb hadîsinde ise Peygamber, Ye'cûc ve Me'cûc'den erişecek musîbeti Arab'a tahsîs etmiştir. Bu tahsîs, Ye'cûc ve Me'cûc ve onları önlemek üzere yapılan sedden bir delik açılması ta'bîri ile hakîkaten onlar kasdolunmayıp, belki buna benzer bir fitnenin yaklaştığını haber vermiş olabilir. Nitekim Usmân'ın şehâdeti ve onu ta'kîb eden hâdiseler, İslâm ümmeti için mühim birer fitne olmuştur.

٢١ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا ابنُ طاوُسٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال فَتَحَ اللهُ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلَ هَذَا وعَقَدَ بِيَدِهِ تِسْعِينَ *

21-..... Bize Abdullah ibnu Tâvûs, babası Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Bu gün) *Ye'cûc ve Me'cûc'ün seddinden şunun gibi bir delik açıldı*" buyurmuş ve eliyle doksan bağlayarak bu deliğin işâretini yapmıştır [41].

٢٢ــ حدّثنى إسْحٰقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنِ الأعْمَشِ حدّثنا أبو صالِحٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللهُ عنهُ عنِ النبىِّ ﷺ قال يَقولُ اللهُ تَعالى ياآدَمُ فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وسَعْدَيْكَ والخَيْرُ فى يَدَيْكَ فَيَقولُ أخْرِجْ بَعْثَ النَّارِ قال وما بَعْثُ النَّارِ قال مِنْ كلِّ ألْفٍ تِسْعَمائَةٍ وتِسْعَةً وتِسْعِينَ فَعِنْدَهُ يَشِيبُ الصَّغِيرُ وتَضَعُ كلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَها وتَرَى النَّاسَ سُكارَى وماهُمْ بِسُكارَى ولٰكِنَّ عَذَابَ اللهِ شَدِيدٌ قالُوا يارسولَ اللهِ وأيُّنا ذٰلِكَ الوَاحِدُ قال أبْشِرُوا فإنَّ مِنْكُمْ رَجُلٌ ومِنْ يأجُوجَ ومَأجُوجَ ألْفٌ ثمَّ قال والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنِّى أرْجُو أنْ تَكُونُوا رُبُعَ أهْلِ الجَنَّةِ فَكبَّرنا فقال أرْجُو أنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أهْلِ الجَنَّةِ فَكَبَّرنا فقال أرْجُو أنْ تَكُونُوا نِصْفَ أهْلِ الجَنَّةِ فَكَبَّرنا فقال ما أنْتُمْ فى النَّاسِ إلاّ كالشَّعَرَةِ السَّوْدَاءِ فى جِلْدِ ثَوْرٍ أبْيَضَ أوْ كَشَعْرَةٍ بَيْضاءَ فى جِلْدِ ثَوْرٍ أسْوَدَ *

22-..... Bize Ebû Sâlih, Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah, Âdem'e:

— Yâ Âdem! buyurur.

Âdem de:

*— **Lebbeyke ve sa'deyke ve'l-hayru fî yedeyke**(* = Tekrar tekrar icâbet ediyorum, beni tekrar tekrar mes'ûd kıl, bütün hayır Sen'in ellerindedir)*! der.*

Bunun üzerine Allah:

— Cehenneme girecekleri (halk arasından seçip) *çıkar! buyurur.*

Âdem:

---

41 Bunun da başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî ile Müslim, bunları Fitneler Kitâbı'nda da getirmişlerdir.

— Cehenneme gönderileceklerin mikdârı ne kadardır? der. Allah:

— Her bin kişiden dokuzyüzdoksandokuzu! diye cevâb verecek. Ve Allah, Âdem'e böyle buyurduğu sırada (bunun verdiği şiddetli korkudan) *çocuğun başı ağarır, Her gebe kadın da çocuğunu düşürür, insanları sarhoş* (olmuş gibi) *görürsün, hâlbuki onlar sarhoş değildirler, fakat Allah'ın azâbı pek çetindir''* (el-Hacc: 2).

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! O (binde) bir hangimiz olabilir? dediler.

Rasûlullah:

— *''Size müjdeler olsun, sizden bir kişiye mukaabil Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kişi* (cehenneme gönderilecektir)'' buyurdu.

Sonra da:

— *''Hayâtım elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin cennet ahâlîsinin dörtte biri olacağınızı umuyorum''* dedi.

Bu müjde üzerine biz ***Allâhu Ekber*** dedik. Rasûlullah yine:

— *''Ben sizin cennet ehlinin üçte biri olmanızı umarım''* buyurdu.

Biz yine tekbîr getirdik. Bu sefer Rasûlullah:

— *''Ben sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı umarım''* buyurdu.

Biz de yine ***Allâhu Ekber*** diye tekbîr getirdik. En sonunda Rasûlullah:

— *''Sizler mahşer halkının içinde ancak beyaz bir öküzün derisindeki siyah bir tüy mesâbesindesiniz yâhud da siyah bir öküzün derisinde sanki beyaz bir tüy gibisiniz''* buyurdu [42].

١١ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى واتَّخَذَ اللهُ إبْرَاهِيمَ خَلِيلاً. وقَوْلِهِ إنَّ إبْرَاهِيمَ كانَ أُمَّةً قانِتاً. وقَوْلِهِ إنَّ إبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ. وقال أبو مَيْسَرَةَ الرَّحِيمُ بلسانِ الحَبَشَةِ

11- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

''İyilik yapan olarak kendisini Allah'a teslîm eden, İbrâhîm'in Allah'ı bir tanıyıcı dînine tâbi' olan kimseden daha güzel dînli kimdir? Allah, İbrâhîm'i bir dost edinmiştir'' (en-Nisâ: 125).

''Hakîkaten İbrâhîm (başlı başına) bir ümmetti; Allah'a

---

42 Hadîsin başlığa uygunluğu *''Sizden bir kişiye mukaabil Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kişi''* sözündedir. Bu hadîs Ye'cûc ve Me'cûc kavminin sayıca çokluğuna işâret etmektedir.

Bu hadîsinde Peygamber, Kur'ân'dan bir âyeti kendi sözü arasında söylemiştir ki, bu hadîsin ma'nâsına çok kuvvet kazandırmıştır.

itâatkârdı, bâtıl dînlerden uzak bir muvahiddi. O, hiçbir zamân müşriklerden olmamıştır. O, Allah'ın ni'metlerine şükredendi, Allah onu seçmiş, kendisini doğru bir yola iletmişti. Biz ona dünyâda bir güzellik vermiştik. Şübhesiz ki o, âhirette de mutlakaa sâlihlerdendir. Sonra sana: Muvahhid bir müslümân olarak İbrâhîm'in dînine uy. O, hiçbir zamân müşriklerden olmadı, diye vahyettik'' (en-Nahl: 120-123).

''İbrâhîm cidden pek çok tazarru' ve niyâz eden, gerçekten sabırlı bir zât idi'' (et-Tevbe: 114) [43].

Ebû Meysere: *''el-Evvâh''*, Habeş dilinde "er-Rahîm"dir, demiştir [44].

٢٣ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ **حدّثنا** المُغيرَةُ بنُ النُّعْمانِ قال **حدّثني** سَعِيدُ بنُ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قال إنَّكُمْ مَحْشُورُونَ حفاةً عرَاةً غُرْلاً ثمَّ قَرَأَ كما بَدَأنا أوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً علَيْنا إنَّا كُنَّا فاعِلِينَ وأوَّلُ مَنْ يُكْسَى يَوْمَ القِيامَةِ إبْرَاهِيمُ وإنَّ أُناساً مِنْ أصْحابِى يُؤْخذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمالِ فأقُولُ أصْحابِى أصْحابِى فَيُقَالُ إنَّهُمْ لَمْ يَزالُوا مُرْتَدِّينَ عَلى أعْقابِهِمْ مُنْذُ فارَقْتَهُمْ فأقولُ كَما قال العَبْدُ الصَّالِحُ وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً ما دُمْتُ فِيهِمْ إلى قَوْلِهِ الحَكِيمُ *

23-..... Bana Saîd ibnu Cubeyr, İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti-ki, Peygamber (S): *''Sizler yalın ayak, vücûdunuz çıplak, erlik yerleriniz sünnetsiz olarak haşr olunacaksınız''* buyurdu. Sonra: "(Hatırla) ***o günü ki, biz göğü, kitâbların sahîfesini dürüp büker gibi düreceğiz. İlk yaratışa nasıl başladıksa, üzerimizde hakk bir va'd olarak, yine onu iâde edeceğiz. Hakîkatte fâiller biziz''*** (el-Enbiyâ: 104) âyetini

---

43 Buhârî burada İbrâhîm Peygamber'in fazîletini beyân eden bâzı âyetlere işâret etmiştir. Bunların hepsi İbrâhîm'in fazîletini belirtir, en belîğ şekilde belirteni ise ***"Allah İbrâhîm'i bir dost edinmiştir"*** (en-Nisâ: 125) kavlidir.

et-Tevbe: 114. âyeti, bir kelimenin yer değiştirmesiyle Hûd Sûresi'nde de tekrâr edilmiştir: ***"Çünkü İbrâhîm cidden yumuşak huylu, yüreği yanık, kendisini tamâmen Allah'a vermiş biri idi"*** (Hûd: 75).

el-Bakara: 125 ve devâmında da ilk tevhîd ma'bedi Ka'be'yi binâ edişi, Ka'be ve zürriyeti hakkındaki güzel duâsı anlatılır...

44 Ebû Meysere Amr ibn Şurahbîl el-Hemdânî'nin bu sözünü Vekî' kendi tefsîrinde senedli olarak rivâyet etmiştir.

okudu. Ve şöyle devâm etti: *"Kıyâmet günü* (peygamberlerden) *ilk elbise giydirilecek kişi İbrâhîm'dir. Yine kıyâmet günü sahâbîlerimden bâzı kimseler yakalanıp sol tarafa* (cehennem tarafına) *götürülürler. Ben hemen: Onlar benim sahâbîlerimdir, benim sahâbîlerimdir, derim de bana: Emîn ol ki, Sen bunlardan ayrıldığından beri onlar ökçelerine basarak geri dönmüş mürtedlerdir! diye cevâb verilir. Ben de Allah'ın sâlih kulu ve peygamberi Îsâ'nın dediği gibi derim: ...**Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcü idim. Fakat Sen beni içlerinden alınca, üstlerinde nigehbân yalnız Sen oldun. Zâten Sen her zamân herşeye hakkıyle şâhidsin. Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki, onlar Sen'in kullarındır. Eğer onları mağfiret edersen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibi olan da hakîkaten Sen'sin Sen***"* (el-Mâide: 117-118) [45].

٢٤ــ حدّثنا اسْماعِيلُ بنُ عبْدِ اللَّهِ قال أخبرنى أخِى عبْدُ الحَمِيدِ عنِ ابنِ أبى ذِئْبٍ عنْ سعيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال يَلْقى ابْراهيمُ أباهُ آزرَ يَوْمَ الْقِيامَةِ وعَلى وَجْهِ آزرَ قَتَرَةٌ وغَبَرَةٌ فَيَقُولُ لَهُ ابْراهيمُ ألَمْ أقُلْ لَكَ لاَ تَعْصِنى فَيقولُ أبوهُ فالْيَوْمَ لاَ أعْصِيكَ فَيَقولُ ابْراهِيمُ يارَبِّ إنَّكَ وَعَدْتَنى أنْ لاتُخْزِيَنى يَوْمَ يُبْعَثُونَ فأىُّ خِزْيٍ أخْزى مِنْ أبى الأبْعَدِ فَيقولُ اللَّهُ تعالى انِّى حَرَّمْتُ الجَنَّةَ عَلى الْكافِرِينَ ثمَّ يُقالُ يَا

---

45 Başlığa uygunluğu *"Kıyâmet günü ilk elbise giydirilecek kişi İbrâhîm'dir"* sözündedir. Bu söz, Tevhîd akîdesinin büyük kurucusu için hiç şübhesiz husûsî bir menkabedir.

Peygamber'in hayâtında sahâbîler arasında hiçbir dînden çıkma hâdisesini târîh yazmamıştır. Bil'akis, Ebû Sufyân'ın Hırakliyus ile konuşmasını nakleden hadîsinde bunun vâki' olmadığı açıkça söylenmektedir. Ancak Peygamber'in vefâtından sonra Ebû Bekr'in devlet başkanlığı zamânında bedevî Arablar'ın câhilce hareketleriyle yer yer irtieâlar meydana gelmiş ve hepsi tenkîl edilmiştir. Hadîste belki bu ve benzerlerine işâret edilmiştir; sahâbîler bundan berîdirler.

Peygamberimizin Hz. Îsâ'nın dilinden naklettiği bu yüksek teslîmiyet ve af isteme ifâde eden müdâfaanın baş tarafı şöyledir:

"Allah: Ey Meryem oğlu Îsâ, insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki tanrı edininiz diyen sen misin? dediği zamân, o şöyle söyledi: Seni tenzîh ederim, hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz. Eğer onu söyledimse, elbette bunu bilmişsindir. Benim içimde olan herşeyi Sen bilirsin. Ben ise Sen'in zâtında olanı bilmem. Şübhesiz ki gaybları hakkıyle bilen Sen'sin Sen. Ben onlara Sen'in bana emrettiğinden başkasını söylemedim. (Dediğim hep şu idi:) *Benim de Rabb'im, sizin de Rabb'iniz olan Allah'a kulluk edin. Ben içlerinde..."* (el-Mâide: 116-118).

إِبْرَاهِيمُ ما تحْتَ رِجْلَيْكَ فَيَنْظُرُ فإِذَا هُوَ بِذِيخٍ مُلْتَطِخٍ فَيُؤْخَذُ بِقَوَائِمِهِ فَيُلْقَى فِى النَّارِ *

24-..... Ebû Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Kıyâmet gününde İbrâhim, kendi babası Âzer ile Âzer'in yüzü üzerinde bir simsiyahlık ve toz toprak olduğu hâlde karşılaşır. İbrâhîm babasına:*

— Ben sana dünyâda iken bana âsî olma demedim mi? der.

Babası da ona:

— İşte bu gün ben sana âsî olmayacağım! der

Bunun üzerine İbrâhîm:

— Ey Rabb'im! Sen bana insanların yeniden diriltilecekleri gün, beni zelîl ve rüsvây etmeyeceğini va'd etmiştin. Şimdi Allah'ın rahmetinden çok uzak olan babamın vaziyetinden daha arlandırıcı ve utandırıcı hangi rüsvâylık olabilir? der.

Yüce Allah da:

— (Yâ İbrâhîm!) *Ben cenneti kâfirlere harâm kılmışımdır, buyurur.*

Bundan sonra Yüce Allah tarafından:

— Yâ İbrâhîm, şu iki ayağının altındaki nedir? denilir.

İbrâhîm bakar ve ayakları arasında kana bulanmış bir sırtlan görür (ki, İbrâhîm'in babası bu çirkin sûrete çevrilmiştir). *Bu çirkin manzara üzerine onun ayaklarından yakalanır ve ateşe* (yânî cehennemin içine) *atılır"* [46].

٢٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ قال **حدّثنى** ابنُ وَهْبٍ قال أَخْبَرَنِى عَمْرٌو أَنَّ بُكَيْراً حدّثَهُ عنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابنِ عَبَّاسٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال دَخَلَ النبىُّ ﷺ الْبَيْتَ وَجدَ فِيهِ صُورَةَ إِبْرَاهِيمَ وصُورَةَ مَرْيَمَ فقال أمالَهُمْ فَقَدْ سَمِعُوا أَنَّ المَلاَئِكَةَ لاَتَدْخُلُ بَيْتاً فِيهِ صُورَةٌ هَذَا إِبْرَاهِيمُ مُصَوَّرٌ فَما لَهُ يَسْتَقْسِمُ *

25-..... Bukeyr ibn Abdillah, İbn Abbâs'ın hizmetçisi Kurayb'-

---

46 Başlığa uygunluğu, içinde İbrâhîm'in zikredilmesindendir. Bu hadîste en şerefli oğulun bile, müslümân olmadığı takdîrde babaya fayda veremiyeceğine delîl vardır. Babasının hayvanlar içinden çirkin manzaralı sırtlan kılığına çevrilmesi, bu hayvanın uyanık olması gereken şeylerden gaflet etmesi sebebiyle hayvanların ahmağı olmasındandır. Âzer'de de İbrâhîm'in uyarmasına karşılık bu sıfat bulunmuş oluyor. Babasının bu sûrete çevrilmesi, İbrâhîm'in ondan uzaklaşması içindir' (Kastallânî).

den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) -Mekke fethi günü- Beyt'e, yânî Ka'be'ye girdi ve Ka'be'nin içinde İbrâhîm ile Meryem'in resimlerini buldu da: *"Dikkat edin, bu Kureyş'e ne oluyor? Muhakkak ki onlar, içinde sûret bulunan bir eve meleklerin girmeyeceğini işitmişlerdir. Şu İbrâhîm* (elinde fal oklarıyle) *sûretlendirilmiş! İbrâhîm'in bunlarla kısmet araması nasıl olur* (o bundan ma'sûmdur)*!"* buyurdu [47].

٢٦ــ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخْبَرنا هِشامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنْ أيُّوبَ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لمَّا رأي الصُّوَرَ فى البَيْتِ لَمْ يَدْخُلْ حتَّى أمَر بِها فَمُحِيَتْ ورَأى إبْرَاهِيمَ وإسْماعِيلَ عَلَيْهِما السَّلاَمُ بأيْدِيهِما الأزْلاَمُ فقال قاتَلَهُمُ اللَّهُ واللَّهِ إنِ اسْتَقْسَمَا بالأزْلاَمِ قَطُّ *

26-..... İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan haber verdi ki: Peygaber (S) müşriklerin Ka'be'de yapmış oldukları resimleri görünce Beyt'in içine girmedi, nihâyet emretti de, o resimler giderildi. Peygamber, İbrâhîm ile İsmâîl'in sûretlerini ellerinde ezlâm denilen fal kalemleri olduğu hâlde gördü de: *"Allah bunları yapanları öldürsün. Allah'a yemîn ederim ki, bu iki peygamber hiçbir zamân böyle fal kalemleriyle rızk ve kısmet aramamış, istememişlerdir"* **buyurdu [48].**

٢٧ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللهِ **حدّثنا** يَحيَى بنُ سَعِيدٍ حدَّثنا عُبَيْدُ اللهِ قال **حدّثنى** سَعِيدُ بنُ أبي سَعِيدٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قِيلَ يارسولَ اللهِ مَنْ أكْرَمُ النَّاسِ قال أتْقاهُمْ فقالوا لَيْسَ عنْ هَذَا نَسألُكَ قال فَيُوسُفُ نَبىُّ اللهِ ابنُ نَبىِّ اللهِ ابنِ نَبىِّ اللهِ بنِ خَلِيلِ اللهِ قالوا لَيْسَ عنْ هَذَا نَسْألُكَ قال فَعَنْ مَعادِنِ العَرَبِ تَسْألُونَ خِيارُهُمْ فى الجَاهِلِيَّةِ خِيارُهُمْ فى الإسْلاَمِ إذَا فَقُهُوا * قال أبو أُسامَةَ ومُعْتَمِرٌ عنْ عُبَيْدِ اللهِ عنْ سَعِيدٍ عن أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ *

---

47 Başlığa uygunluğu açıktır. Bununla bundan sonra gelen hadîs Hacc Kitâbı, "Ka'be'nin iç taraflarında tekbîr getiren kimse bâbı"nda da geçmişti.

48 Bundan öncekinde İbrâhîm'le Meryem'in resimleri zikredilmişti, bunda ise İbrâhîm ile İsmâîl Peygamberler'in resimleri zikredilmektedir. Başlığa uygunluk her ikisinde de İbrâhîm'in zikredilmesindendir.

27-..... Keysân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah'a:

— Yâ Rasûlallah, insanların (Allah yanında) en çok kerem ve ihsâna nâil olanı kimdir? diye soruldu.

Rasûlullah (S):

— *"İnsanların* (hayır işlemek yönünden) *en takvâlı olanıdır"* buyurdu.

Suâl soranlar:

— Biz Senden amel yönünden kerem sâhibi olan kişiyi sormuyoruz, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Öyleyse* (şeref yönünden de) *Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur. Yûsuf, Allah'ın Peygamberi* (Ya'kûb'un) *oğludur. O da Allah'ın Peygamberi* (İshâk'ın) *oğludur. O da Halîlullah İbrâhîm'in oğludur"* buyurdu.

Suâl soranlar:

— Biz Sana bundan da sormuyoruz, dediler.

Bu defa Rasûlullah:

— *"Sizler Arab şeceresinin asıllarından* (ana soylarından) *soruyorsunuz. Arab'ın Câhiliyet zamânında hayırlı olanları ilim üzere hareket ederlerse, İslâm devrinde de en hayırlılarıdır"* buyurdu [49].

Ebû Usâme Hammâd ibn Seleme ile Mu'temir ibn Süleymân bu hadîsi yine Ubeydullah el-Umerî'den; o da Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den olmak üzere söylediler [50].

٢٨ــ حدّثنا مُؤَمَّل حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنا عَوْفٌ حدّثنا أبو رجاءٍ حدّثنا سَمُرَةُ قال قال رسولُ اللهِ ﷺ أتانى اللَّيْلَةَ آتِيانِ فأتَيْنا عَلى رجُلٍ طَوِيلٍ لاَ أكادُ أرَى رأسَهُ طولاً وإنَّهُ إبْرَاهِيمُ ﷺ *

28-..... Bize Semure ibn Cundeb (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Bu gece bana* (ru'yâmda) *her zamân gelen iki melek* (Cibrîl ile Mîkâîl) *geldi. Bunlarla berâber gittik, nihâyet uzun boylu bir kişinin yanına vardık ki* (göğe doğru yükselen)

---

49 Başlığa uygunluk yeri, İbrâhîm Halîlullah sözüdür.

Rasûlullah bu hadîsinde, Câhiliyet devrinde farklılık neseble, ecdâdın şerefiyle olduğunu; İslâm nazarında ise insanlar arasında fark ilmi anlamak ve yaşamak, yânî takvâ yönünden olduğuna işâret etmiştir.

50 Buhârî Ebû Usâme'ninkini Yûsuf kıssasında; Mu'temir'inkini de Ya'kûb'un kıssasında senedli olarak getirmiştir.

boyunun uzunluğundan onun başını hemen hemen görebiliyordum. O uzun boylu zât İbrâhîm Halîl(S)'dir'' [51].

٢٩ــ حدّثني بَيانُ بنُ عَمْرٍو حدّثنا النَّضْرُ أخبرنا ابنُ عَوْنٍ عنْ مُجاهِدٍ أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عبَّاسٍ رضى الله عنهما وذَكَرُوا لَهُ الدَّجَّالَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مَكْتُوبٌ كافِرٌ أوْ ك ف ر قال لَمْ أسْمَعْهُ ولَكِنَّهُ قال أمَّا إبْرَاهِيمُ فانْظُرُوا إلى صاحِبِكُمْ وأمَّا مُوسَى فَجَعْدٌ آدَمُ عَلى جَمَلٍ أحْمَرَ مَخْطُومٍ بِخُلْبَةٍ كأنِّى أنْظُر إلَيْهِ انْحَدَرَ في الوَادِي *

29-..... Bize Abdullah ibnu Avn, Mucâhid ibn Cebr'den haber verdi. O İbn Abbâs(R)'tan işitmiştir. İbn Abbâs'a Deccâl'i zikredip: Onun iki gözünün arasında "Kâfir" yâhud "K F R" yazılmıştır, dediler. İbn Abbâs: Ben bunu Rasûlullah'tan işitmedim. Fakat Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"İbrâhîm'e gelince, onu görmek isterseniz* (kendisini kasdederek) *sâhibinize bakınız. Mûsâ ise buğday renkli, etli ve toplu gövdelidir. Lîfle yularlanmış kızıl bir deve üzerinde Ezrak vâdîsi içinde akıp gidiyordu. Sanki şimdi ona bakıyor gibiyim"* [52].

٣٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا مُغِيرَةُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ القُرَشِيُّ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال قال رسولُ الله ﷺ اخْتَتَنَ إبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ وهُوَ ابنُ ثَمانِينَ سَنَةً بالْقَدُّومِ *

30-..... Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rac'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"İbrâhîm aleyhi's-selâm seksen yaşında iken* (Şâm yakınındaki) *Kaddûm-Kadûm-da sünnet oldu"* buyurdu [53].

---

51 Başlığa uygunluğu *"O uzun boylu zât İbrâhîm'dir"* sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti yine Semure'den, uzun bir metinle Cenâzeler Kitâbı'nın sonlarında geçmişti.

52 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in, İbrâhîm'in yüzce kendisine benzeyişini beyân etmesi fıkrasındadır. Bu da Hacc Kitâbı, "Vâdiye inerken telbiye eden kimse bâbı"nda geçmişti.

53 İbrâhîm sünnet olunca, bu, zürriyeti için de uyulması gerekli bir sünnet olmuştur. İsrâîl oğulları arasında yürürlükte olan *Tevrât* hükmü de böyle idi. Tâ Îsâ Peygamber zamânına kadar böyle devâm edip gelmiştir. Sonra Hristiyanlar'dan bir tâife *Tevrât* hükmünü bozmuşlar ve: Hıtân, kalbin gulfesini (kalbi bürüyen perdeyi) atmaktır iddiâsıyle bu kadîm sünneti terketmişlerdir...

٣١ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخْبرَنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنادِ بالقَدُومِ مخَفَّفَةً * تابَعَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ إسْحاقَ عنْ أبى الزِّنادِ وتابَعَهُ عَجْلاَنُ عنْ أبى هُرَيْرَةَ ورَوَاهُ مُحَمَّدُ بنُ عَمْرٍو عنْ أبى سَلَمَةَ *

31-..... Bize Ebu'z-Zinâd, şeddesiz olarak "Kadûm'la" diye tahdîs etti.

Bu hadîsi Ebu'z-Zinâd'dan rivâyet etmekte Abdurrahmân ibnu İshâk, Şuayb'e mutâbaat etmiştir.

Yine bunu Ebû Hureyre'den rivâyet etmekte Şuayb'e yâhud Abdurrahmân ibn İshâk'a Aclân mutâbaat etmiştir.

Ve yine bu hadîsi Muhammed ibn Amr da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere rivâyet etmiştir [54].

٣٢ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ تَلِيدٍ الرُّعَيْنِىُّ أخبَرنا ابنُ وهْبٍ قال أخبرنى جَرِيرُ بنُ حازِمٍ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال قال رَسولُ اللهِ ﷺ لَمْ يَكْذِبْ إبْرَاهِيمُ عليهِ السَّلاَمُ إلاّ ثَلاَثاً *

32-..... Bana Cerîr ibn Hâzım, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"İbrâhîm -salât ve selâm ona- yalnız üç defa* (başka ma'nâya çevirerek) *yalan söylemiştir"* buyurdu [55].

٣٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مَحْبُوبٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال لَمْ يَكْذِبْ إبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ إلاّ ثَلاَثَ كَذَباتٍ ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فى ذَاتِ اللهِ عَزَّ وجَلَّ قَوْلُهُ إنِّى سَقِيمٌ وقَوْلُهُ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا وقال بَيْنا هُوَ ذَاتَ يَوْمٍ وسارَةُ إذْ أتَى عَلى جَبَّارٍ مِنَ الجَبابِرَةِ فَقِيلَ لَهُ إنَّ هٰهُنا رجُلاً مَعَهُ امْرَأةٌ مِنْ أحْسَنِ النَّاسِ فأرْسَلَ إلَيْهِ فَسألَهُ عَنْها

---

54 Hadîsin bu rivâyetinde şeddesiz olarak "Kadûm ile" şeklinde gelmiştir ki, buna göre "Marangoz âleti olan keser ile sünnet oldu" demektir. Buradaki mutâbaaları diğer hadîsçiler rivâyet etmişlerdir.

55 Bu tarîkte Ebû Hureyre, hadîsi Rasûlullah'a yükseltmeyi açıkça belirtmiştir. Bundan sonraki tarîkte ise, bu yükseltmeyi açıkça belirtmemiş, doğrudan doğruya nakletmiştir.

İbrâhîm Peygamber'in birer sebebe göre söylediği bu zâhirî yalanların birincisi es-Sâffât: 85-122'de, ikincisi de el-Enbiyâ: 52-70. âyetlerinde nakledilmiştir.

فقال مَنْ هَذِهِ قال أُخْتِى فأتى سارَةَ قال ياسارَةُ لَيْسَ عَلى وَجْهِ الأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وغَيْرُكِ وإنَّ هَذَا سألَنى فأخْبَرْتُهُ أنَّكِ أُخْتى فَلاَ تُكَذِّبِينِى فأرْسَلَ إلَيْها فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ ذَهَبَ يَتَناوَلُها بِيَدِهِ فأُخِذَ فقال ادْعِى اللهَ لِى ولاَ أَضُرُّكِ فَدَعَتِ اللهَ فأُطْلِقَ ثُمَّ تَناولَها الثَّانِيَةَ فأُخِذَ مِثْلَها أَوْ أَشَدَّ فقال ادْعِى اللهَ لى ولاَ أَضُرُّكِ فَدَعَتْ فأُطْلِقَ فَدَعا بَعْضَ حَجَبَتِهِ فقال إنَّكُمْ لَمْ تأتُونى بإنْسانٍ إنَّما أَتَيْتُمونِى بِشَيْطانٍ فأخْدَمَها هاجَرَ فأتَتْهُ وهُوَ قائِمٌ يُصَلِّى فأَوْمأ بِيَدِهِ مَهْيا قالَتْ رَدَّ اللهُ كَيْدَ الْكَافِرِ أَوِ الفاجِرِ فى نَحْرِهِ وأَخْدَمَ هاجَرَ: قال أبو هُرَيْرَةَ تِلْكَ أُمُّكُمْ يا بَنى ماءِ السَّماءِ *

33-..... Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. O şöyle demiştir: İbrâhîm Peygamber yalnız üç defa yalan söylemiştir: Bunlardan ikisi Azîz ve Celîl olan Allah'ın zâtı ve rızâsı içindir: Puta tapanlara "Ben hastayım" demesi ve "Belki putların şu büyüğü bu kırma işini işlemiştir" demesi. Rasûlullah üçüncüsü için de şöyle demiştir: *"İbrâhîm günün birinde* (bir kadın güzeli olan eşi) *Sâre ile berâber ansızın cebbârlardan azılı bir zâlimin memleketine uğrayıvermişti. Adamları tarafından o zâlim hükümdara:*

— Şehre yolcu bir kimse gelmiştir. Berâberinde insanların en güzeli bir kadın vardır, diye haber verildi.

Zâlim melik, İbrâhîm'e haber gönderdi. Geldiğinde Sâre'den söz ederek:

— Bu kadın kimdir? diye sordu.

İbrâhîm:

— (Dîn yönünden) *kızkardeşim, dedi.*

Sonra İbrâhîm, Sâre'nin yanına geldi ve:

— Yâ Sâre, yeryüzünde (bizim îmân ettiğimiz esâslara) *benden ve senden başka îmân eden hiçbir kişi yoktur. Bu melik, bana seni sordu. Ben de ona senin benim kızkardeşim olduğunu haber verdim. Sakın benim sözümü yalan çıkarma, dedi.*

Arkasından zâlim melik Sâre'ye elçi gönderip çağırttı. Sâre onun yanına girince melik eliyle Sâre'ye uzanmaya davrandı, bu anda adam bir hâle yakalandı, nefesi boğuldu. Hemen Sâre'ye:

— Benim için Allah'a duâ et, ben sana zarar vermeyeceğim, dedi.

Sâre, Allah'a (onun çözülmesi için) *duâ etti. Duâ akabinde adam o hâlden salıverildi. Sonra Sâre'ye ikinci defa uzandı. Bu sefer de birincideki gibi yâhud ondan daha şiddetli bir hâle yakalandı. Yine Sâre'ye:*

— Benim için Allah'a duâ et, ben sana zarar vermeyeceğim, dedi.

Sâre yine duâ etti, o da yine çözüldü ve kapıcılarından bâzısını çağırdı da:

— Sizler bana insan getirmediniz, sizler bana ancak bir şeytan getirdiniz dedi.

Akabinde Hâcer'i Sâre'ye hizmetçi olarak nediye etti. Sâre, İbrâhîm'e geldi. İbrâhîm, dikelmiş namâz kılıyordu. Eliyle "Mehye" yânî nâlin nedir? diye işâret etti. Sâre:

— Allah kâfirin yâhud fâcirin tuzağını kendi göğsüne çevirdi ve Hâcer'i de bana hizmetçi verdi, dedi."

Ebû Hureyre: İşte o Hâcer sizin ananızdır, ey semâ suyunun oğulları, demiştir [56].

٣٤ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بنُ مُوسَى أوِ ابنُ سَلاَمٍ عنْهُ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عَبْدِ الحَمِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المَسَيَّبِ عنْ أُمِّ شَرِيكٍ رضى الله عنها أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ أمَرَ بِقَتْلِ الوَزَغِ وقال كانَ يَنْفُخُ على إبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ *

34-..... Bize İbnu Cureyc, Abdulhamîd ibn Cubeyr'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ümmü Şerîk(R)'ten haber verdi ki, Rasûlullah (S) alaca kelerin öldürülmesini emretmiş ve: *"O* (İbrâhîm Peygamber ateşe atıldığı zamân) *İbrâhîm'in üzerine ateşi üfürüyordu"* buyurmuştur [57].

٣٥ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِيَاثٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** الأَعْمَشُ قال **حدّثنى** إبْرَاهِيمُ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنه قال لما نَزَلَتِ الَّذِينَ

---

56 Hadîsin başlığa uygunluğu "İbrâhîm' yalnız üç defa yalan söylemiştir..." sözündedir. Bundan da burada kasdedilen, ancak İbrâhîm'in zikredilmesidir. Hadîs burada iki tarîk ile getirildi ki, bunun sebebini bundan önceki hâşiyede belirtmiştik.

Buhârî bu hadîsi bâzı küçük değişikliklerle Buyû'da da getirmişti. Nikâh'ta da getirecektir. Müslim de Fazâil'de getirmiştir.

Hadîsin sonundaki sözüyle Ebû Hureyre, hayvanlarını sulamak için yağmur düşen yerlere çok gidenler ma'nâsını kasdetmiştir. Hattâbî de: Ebû Hureyre Zemzem'i kasdetmiştir ki, Allah onu Hâcer için çıkardı, Hâcer ve çocukları orada yaşadılar; böylece o suyun oğulları gibi oldular demek istemiştir denildi, dedi (Kastallânî).

"Sâre", râ'nın şeddesiyle de, şeddesiz de zabtedilmiştir. Şeddesiz okunuşu daha yaygındır.

57 Başlığa uygunluğu bellidir.

آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ قُلْنَا يَارَسُولَ اللهِ أَيُّنَا لاَ يَظْلِمُ نَفْسَهُ قَالَ لَيْسَ كَمَا تَقُولُونَ لَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ بِشِرْكٍ أَوَلَمْ تَسْمَعُوا إِلَى قَوْلِ لُقْمَانَ لِابْنِهِ يَابُنَيَّ لاَتُشْرِكْ بِاللهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ *

35-..... Bana İbrâhîm, Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: ***"İmân edenler, bununla berâber îmânlarını haksızlıkla da bulaştırmayanlar işte ancak onlardır ki, korkudan emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir"*** (el-En'âm: 82) âyeti indiği zamân bizler:

— Yâ Rasûlallah, hangimiz nefsine zulmetmez? dedik.

Rasûlullah (S):

— *"İş, sizin der olduğunuz gibi değildir:* ***"İmânlarına zulüm karıştırmayanlar"*** *demek, şirk karıştırmayanlar demektir. Sizler Lukmân'ın kendi oğluna söylediği şu sözü işitmediniz mi:* ***"...Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür"*** (Lukmân: 13) [58].

١٢ــ بابُ يَزِفُّونَ النَّسَلاَنُ فِى المَشْيِ

12- BÂB: *"Yeziffûne"* (es-Sâffât: 94) "YÜRÜYÜŞTE SÜR'AT EYLEMEK"TİR [59]

---

58 Çünkü ibâdete hakk kazananla hakk kazanmayanı bir seviyeye getirmek büyük bir zulümdür. Zîrâ bu, ibâdeti lâyık olduğu yerinden gayrıya koymaktır.

Bu hadîsle başlığın münâsebet yönü nedir? dersen, cevâb şöyledir: el-En'âm: 82. âyeti, İbrâhîm'in 81. âyetteki suâle cevâb olarak söylediği sözüdür. Böylece hadîsle başlık arasında münâsebet zâhir olmuştur. Buna en az işâret kâfîdir. Nitekim Buhârî'nin, başlıkların incelikleri husûsundaki âdeti budur (Kastallânî).

Münâsebetin iyice belirmesi için âyetlerin meâllerini verelim:

"Kavmi ona hüccet getirmeye kalkıştı. O dedi ki: Allah beni doğru yola iletmişken, siz benimle O'nun hakkında hâlâ çekişiyor musunuz? Ben O'na eş tanıdığınız şeylerden korkmam. Meğer ki Rabb'im (hakkımda) ***birşey dilemiş olsun. Rabb'imin ilmi herşeye sargın ve taşkındır. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız? Hem Allah'ın size hiçbir delîl ve burhân indirmediği şeyleri siz O'na tanıdığınızdan korkmazken, ben eş tuttuğunuz o şeylerden nasıl korkarım? Şimdi biliyorsanız söyleyin: İki zümreden hangisi korkudan emîn olmaya daha lâyıktır? Îmân edenler, bununla berâber îmânlarına zulüm karıştırmayanlar; işte emîn olmak hakkı onlarındır. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir. İşte bunlar kavmine karşı İbrâhîm'e verdiğimiz hüccetlerdi. Biz kimi dilersek onu derece derece yükseltiriz. Şübhe yok ki, Rabb'in tam hikmet sâhibidir, hakkıyle bilendir"*** (el-En'âm: 80-84).

59 Bu bâb, yukarıda geçen ***"Allah İbrâhîm'i bir dost edinmiştir"*** (en-Nisâ: 125) bâ-

٣٦ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ بنِ نَصْرٍ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ أبى حَيَّانَ عنْ أبى زُرْعَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال أُتِىَ النبىُّ ﷺ يَوْماً بِلَحْمٍ فقال إنَّ اللهَ يَجْمَعُ يَوْمَ القِيامَةِ الأوَّلِينَ والآخِرِينَ فى صَعِيدٍ واحِدٍ فَيُسْمِعُهُمُ الدَّاعِى ويَنْفذُهُمْ البَصَرُ وتَدْنُو الشَّمْسُ مِنْهُمْ فَذَكَرَ حَدِيثَ الشّفاعَةِ فَيأتُونَ إبْرَاهِيمَ فيَقُولُونَ أنْتَ نَبىُّ اللهِ وخَلِيلُهُ مِنَ الأرْضِ اشْفَعْ لَنا إلى رَبِّكَ فَيقولُ فَذَكَرَ كَذباتِهِ نَفْسِى نَفْسِى اذْهَبُوا إلى مُوسَى * تابَعَهُ أنَسٌ عنِ النبىِّ ﷺ *

36-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir gün et yemeği getirildi. Peygamber şöyle buyurdu: *"Şübhesiz Allah kıyâmet gününde evvelkilerin ve sonrakilerin hepsini düz ve geniş bir sâhada toplayacaktır. Öyle düz ve geniş sâha ki, orada çağırıcı seslenince sesini herkese duyurabilecek ve bakan kişinin gözü mahşer halkını bir bakışta görebilecek. Bir de güneş* (bütün sıcaklığı ile) *insanlara yaklaşacak..."* Şefâat hadîsini şuraya kadar zikretti: *"İnsanlar İbrâhîm'e varırlar ve:*

— Ey İbrâhîm, sen yeryüzündeki insanlardan Allah'ın Peygamberi ve Allah'ın dostu bir zâtsın. Rabb'ine hakkımızda şefâat etsen, derler.

O da:

— Ben şefâat makaamında değilim, der de (dünyâda söylemiş olduğu) *yalanlarını zikreder:*

— Vay nefsim, nefsim! Sizler Mûsâ'ya gidiniz! der..." [60].

Bu hadîsi Peygamber'den rivâyet etmekte Ebû Hureyre'ye Enes ibn Mâlik mutâbaat etmiştir.

٣٧ــ حدّثنى أحْمَدُ بنُ سعِيدٍ أبو عبْدِ اللهِ حدّثنا وهْبُ بنُ جَرِيرٍ عنْ

---

bından bir fasıl gibidir. *"Yeziffûne"* kelimesi, es-Sâffât Sûresi'ndedir ve bu sûredeki 83-109. âyetler İbrâhîm ile kavminin durumlarını anlatmaktadır.

en-Neslu, en-Neselu, en-Neselânu sür'atle yürümek ma'nâsınadır; ikinci ve birinci bâblardan masdârdır *(Kaamûs Ter.)*

Bu *"Yeziffûne"* fiili, İbrâhîm'in putperest kavmi bir bayram törenlerinden dönüşlerinde İbrâhîm'in putlarını kırması haberi kendilerine ulaşınca "Hemen koşarak onun önüne çıkışlarını" anlatmaktadır.

60 Hadîsin *"Allah İbrâhîm'i bir dost edinmiştir"* (en-Nisâ: 125) bâbına uygunluğu *"Sen yeryüzündeki insanlardan Allah'ın Peygamberi ve Allah'ın dostu bir zâtsın"* sözündedir.

Hadîsin sonundaki mutâbaatı Buhârî, Tevhîd'de beyân etmiştir.

أَبِيهِ عنْ أَيُّوبَ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ أَبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللهُ عنهُما عنِ النبىِّ ﷺ قال يَرْحَمُ اللهُ أُمَّ إسْماعِيلَ لَوْ لاَ أنها عَجِلَتْ لَكانَ زَمْزَمُ عَيْناً مَعِيناً * وقال الأنْصارِىُّ **حدّثنا** ابنُ جُرَيْجٍ أَمَّا كَثِيرُ بنُ كَثِيرٍ فَحَدَّثَنِى قال إنِّى وعُثْمانَ بنَ أبى سُلَيْمانَ جُلوسٌ مَعَ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ فقال ماهَكَذَا **حدّثنى** ابنُ عبَّاسٍ قال أَقْبَلَ إبْرَاهِيمُ بإسْماعِيلَ وأُمِّه عَلَيْهِمُ السَّلاَمُ وهْىَ تُرْضِعُهُ مَعها شَنَّةٌ لَمْ يَرْفَعْهُ ثمَّ جاءَ بِها إبْرَاهِيمُ وبإبْنِها إسْماعِيلَ *

37-..... Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Allah İsmâîl'in anası Hâcer'e rahmet etsin! Şâyet o, suyu acele havuzlamış olmayaydı, elbette Zemzem akar, bir ırmak olurdu"* buyurmuştur.

Ve el-Ensârî Muhammed ibn Abdillah şöyle dedi: Bize İbnu Cureyc tahdîs etti: Ammâ Kesîr ibnu Kesîr, bana tahdîs edip şöyle dedi: Ben Usmân ibn Ebî Süleymân'la berâber, Saîd ibn Cubeyr'in maiyyetinde otürmuştuk. Saîd ibn Cubeyr: İbn Abbâs bana böyle tahdîs etmedi, fakat o şöyle söyledi, dedi: İbrâhîm, İsmâîl ve anası Hâcer ile Mekke'ye yöneldi. Hâcer, İsmâîl'i emziriyor hâldeydi. Kadının berâberinde bir su tulumu da vardı... O bu hadîsi Peygamber'e yükseltmedi.

Sonra İbrâhîm Hâcer'le ve emzirmekte olduğu bu oğlu İsmâîl ile berâber Mekke'ye geldi [61].

٣٨ــ وحدّثنى عبْدُ اللهِ بنُ مُحمَّدٍ **حدّثنا** عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيانِىِّ وكَثِيرِ بنِ كَثِيرِ بنِ المُطَّلِبِ بنِ أبى وَدَاعَةَ يَزِيدُ أَحَدُهُما عَلى الآخَرِ عنْ سعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ قال أبنُ عبَّاسٍ أَوَّلَ ما اتَّخَذَ النِّساءُ المِنْطَقَ مِنْ قِبَلِ أُمِّ إسْماعِيلَ اتَّخذَتْ مِنْطَقاً لِتُعَفِّىَ أَثَرَها عَلى سارَةَ ثُمَّ جاءَ بها إبْرَاهِيمُ وبابْنِها إسْماعِيلَ وهْىَ تُرْضِعُهُ حتَّى وضَعَهُما عنْدَ البَيْتِ عنْدَ دَوْحَةٍ فَوْقَ زَمْزَمَ

---

61 Bunların geçen bâba uygunlukları açıktır, çünkü bunlar İbrâhîm kıssası hakkındadır. Buhârî bu İbn Abbâs hadîsini burada üç tarîkten getirmiştir. Biri "Bana Ahmed ibn Saîd ... tahdîs etti" tarîkidir. İkincisi "Ve el-Ensârî şöyle dedi..." tarîkidir ki, bu ta'lîk şeklinde olmakla berâber başka yerde mevsûldür. Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak getirmiştir.

38 rakamlı tarîkte gelen hadîs ise, evvelki hadîsin tamamlayıcısıdır. Çünkü evvelki hadîs bundan küçük bir parçadır. Bu hadîs İbrâhîm kıssasını gereği gibi açıklamaktadır. Üçüncüsü de 39 rakamıyle gelen hadîstir (Aynî).

فى أعْلَى المَسْجِدِ وليْسَ بِمَكَّةَ يوْمَئِذٍ أحَدٌ وليْسَ بِهاماءٌ فَوَضعَهُما هُنالِكَ ووضَعَ عِنْدَهُما جِرَاباً فِيهِ تَمْرٌ وسِقاءً فيهِ ماءٌ ثمَّ قَفَّى ابْراهِيمُ مُنْطلِقاً فَتبِعَتْهُ أُمُّ اسْماعِيلَ فقالَتْ يا ابْرَاهِيمُ أيْنَ تَذْهَبُ وتَترُكُنا بِهٰذَا الوَادِى الّذِى لَيْسَ فيهِ إنْسٌ ولا شَيْءٌ فقالَتْ لَهُ ذلِكَ مِراراً وجعَلَ لا يَلْتفِتُ اليْها فقالَتْ لَهُ آللّٰه الّذِى أمَرَكَ بِهَذَا قال نَعَمْ قالتْ إذَنْ لايُضَيِّعنا ثمَّ رَجَعَتْ فانْطلَقَ ابْرَاهِيمُ حتَّى اذا كانَ عِنْدَ الثّنيّةِ حَيْثُ لا يَرَوْنَهُ اسْتَقْبلَ بِوَجْهِهِ البَيْتَ ثُمَّ دَعا بِهؤُلاءِ الكَلِماتِ ورَفَعَ يَدَيْهِ فقال رَبِّ إنِّي أسْكَنْتُ منْ ذُرِّيَّتى بِوادٍ غيْرِ ذِى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ المُحَرَّمِ حتَّى بَلَغَ يَشْكُرونَ وجعلَتْ أُمُّ اسْماعِيلَ تُرْضِعُ اسْماعِيلَ وتَشْرَبُ منْ ذَلِكَ المَاءِ حتَّى اذَا نَفِدَ مافِى السِّقاءِ عَطِشَتْ وعَطِشَ ابْنُها وجَعَلَتْ تَنْظُرُ إلَيْهِ يَتلَوَّى أوْ قال يَتَلبَّطُ فانْطَلَقَتْ كَرَاهِيَةَ أنْ تَنْظُرَ اليْهِ فَوَجَدَت الصّفا أقْرَبَ جبَلٍ فى الأرْضِ يَلِيها فقامَتْ علَيْهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَتِ الوَادِىَ تَنْظُرُ هَلْ تَرَي أحَداً فَلَمْ تَرَ أحَداً فَهَبَطَتْ مِنَ الصَّفا حَتَّى إذَا بَلغَتِ الوَادِىَ رَفَعَتْ طَرَفَ دِرْعِها ثُمَّ سَعَتْ سَعْىَ الإنْسانِ المَجْهُودِ حتَّى جاوَزَتِ الوَادِيَ ثُمَّ أتَتِ المَرْوَةَ فقامَتْ عَلَيْها ونَظَرَتْ هَلْ تَرَى أحَداً فَلَمْ تَرَأحَداً فَفَعَلَتْ ذَلِكَ سَبْعَ مَرَاتٍ * قال ابنُ عَبَّاسٍ قال النبىُّ ﷺ فَذَلِكَ سَعْىُ النَّاسِ بَيْنَهُما فَلمَّا أشْرَفَتْ عَلى المَرْوَةِ سَمِعَتْ صَوْتاً فقالَتْ صَه تُرِيدُ نَفْسَها ثُمَّ تَسَمَّعَتْ فَسَمِعَتْ أيْضاً فَقالَتْ قَدْ أسْمَعْتَ إنْ كانَ عِنْدَكَ غِوَاثٌ فإذَا هِىَ بالمَلَكِ عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ فَبَحَثَ بِعَقِبِهِ أوْ قال بِجَناحِهِ حتَّى ظَهَرَ الماءُ فَجَعَلَتْ تُحَوِّضُهُ وتَقولُ بِيَدِها هكَذَا وجَعَلَتْ تَغْرِفُ مِنَ الماءِ فى سِقائِها وهْوَ يَفورُ بَعْدَ ماتَغْرِفُ * قال ابنُ عَبَّاسٍ قال النبىُّ ﷺ يَرْحَمُ اللّٰهُ أُمَّ إسْماعِيلَ لَوْ تَرَكَتْ زَمْزَمَ أوْ قال لَوْ لَمْ تغْرِفْ منَ الماءِ لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا قال فَشرِبَتْ وأرْضَعَتْ وَلَدَهَا فقال لَهَا المَلَكُ لاتَخَافُوا الضَّيْعَةَ فإنَّ هٰهُنا بَيْتَ اللّٰهِ يَبْنِيهِ هٰذَا الغُلامُ وأبوهُ وإنَّ اللّٰه لايُضَيِّعُ أهلَهُ وكانَ البَيْتُ مُرْتَفِعاً مِنَ الأرْضِ كالرَّابِيَةِ تأتِيهِ السُّيُولُ فتأخذُ عنْ يَمِينِهِ وشِمالِهِ فَكانَتْ كَذَالِكَ حتَّى مَرَّتْ بِهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمَ أوْ أهْلُ بَيت مِنْ جُرْهُمَ مُقْبِلِينَ مِنْ

طَرِيقِ كَدَاءٍ فَنَزلُوا فى أَسْفَلِ مَكَّةَ فَرَأَوْا طائِراً عائِفاً فقالوا إنَّ هَذَا الطّائِرَ لَيَدُورُ عَلى ماءٍ لَعَهْدُنا بِهَذَا الوَادِى وما فِيهِ ماءٌ فأَرْسَلُوا جَرِيًّا أَوْ جَرِيَّيْنِ فإِذَاهُمْ بالماءِ فَرَجَعُوا فأَخْبَرُوهُمْ بالماءِ فأَقْبَلوا قال وأُمُّ إِسْماعِيلَ عِنْدَ الماءِ فقالُوا أَتأْذَنِينَ لَنا أَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكِ فقالَتْ نَعَمْ ولَكِنْ لاَ حَقَّ لَكُمْ فى الماءِ قالُوا نَعَمْ * قال ابنُ عَبَّاسٍ قال النبيُّ ﷺ فألْفَى ذَلِكَ أُم إِسْماعِيلَ وهْىَ تُحِبُّ الإِنْسَ فَنَزَلُوا وأَرْسَلوا إلى أَهْلِيهِمْ فَنَزَلُوا مَعَهُمْ حتَّى إِذَا كانَ بِها أَهْلُ أَبياتٍ مِنْهُمْ وشَبَّ الغُلاَمُ وتَعَلَّمَ العَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ وأَنفَسَهُمْ وأَعْجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ فَلَمَّا أَدْرَكَ زَوَّجُوهُ امْرَأَةً مِنْهُمْ وماتَتْ أُمُّ إِسْماعِيلَ فَجاءَ إِبْرَاهِيمُ بَعْدَ ماتَزَوَّجَ إِسْماعِيلُ يُطالِعُ تَرِكَتَهُ فَلَمْ يَجِدْ إِسْماعِيلَ فَسأَلَ امرَأَتَهُ عَنْهُ فقالَتْ خَرَجَ يَبْتَغِى لَنا ثُمَّ سأَلَها عنْ عَيْشِهِمْ وَهيْئَتِهِمْ فقالَتْ نَحْنُ بِشَرٍّ نَحْنُ في ضِيقٍ وشِدَّةٍ فشَكَتْ إِلَيْهِ قال فإِذَا جاءَ زَوْجُكِ فاقْرَئِى عَلَيْهِ السّلاَمَ وقُولِى لَهُ يُغيِّرْ عَتَبَةَ بابِهِ فَلَمَّا جاءَ إِسْماعِيلُ كأَنَّهُ آنَسَ شَيْئاً فقال هلْ جاءَكُمْ مِنْ أَحَدٍ قالَتْ نَعَمْ جاءَنا شَيْخٌ كَذَا وكَذا فَسأَلَنا عَنْكَ فأَخْبَرْتُهُ وسأَلَنى كَيْفَ عَيْشُنا فأَخْبَرْتُهُ أَنَّا فى جَهْدٍ وشِدَّةٍ قال فَهَلْ أَوْ صَاكِ بِشَىْءٍ قالَتْ نَعَمْ أَمَرَنِى أَنْ أَقْرأَ عَلَيْكَ السّلاَمَ ويَقولُ غَيِّرْ عَتَبَةَ بابِكَ قال ذَاكِ أَبِى وقدْ أَمَرَنى أَنْ أُفارِقَكِ الحَقِى بأَهْلِكِ فَطلَّقَهَا وتَزَوَّجَ مِنْهُمْ أُخْرَى فَلَبِثَ عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمُ ماشَاءَ اللهُ ثُمَّ أَتاهُمْ بَعْدُ فَلَمْ يَجِدْهُ فَدَخَلَ عَلى امْرَأَتِهِ فَسأَلَها عَنْهُ فقالَتْ خَرَجَ يَبْتَغِى لَنا قال كَيْفَ أَنْتُمْ وسأَلَها عنْ عَيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِمْ فقالَتْ نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسَعَةٍ وأَثْنَتْ عَلى اللهِ فقال ماطَعامُكُمْ قَالَتْ اللّحْمُ قال فَما شَرَابُكُمْ قالَتِ الماءُ قال أَللَّهُمَّ بارِكْ لَهُمْ في اللّحْمِ والماءِ قال النبىُّ ﷺ ولَمْ يَكُنْ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ حَبٌّ ولَوْ كانَ لَهُمْ دَعالَهُمْ فِيهِ قال فَهُما لاَيَخْلو عَلَيْهِما أَحَدٌ بِغَيْرِ مَكَّةَ إلاّ لَمْ يُوافِقاهُ قال فإِذَا جاءَ زَوْجُكِ فاقْرَئِى عَلَيْهِ السّلاَمَ ومُرِيهِ يُثْبِتْ عَتَبَةَ بابِهِ فَلَمَّا جاءَ إِسْماعِيلُ قال هَلْ أَتاكُمْ مِنْ أَحدٍ قالَتْ نَعمْ أَتانا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ وأَثْنَتْ عليْهِ فسأَلَنِى عَنْكَ فأَخْبَرْتُهُ فسأَلَنِى كَيْفَ عَيْشُنا فأَخْبَرْتُهُ أَنَّا بِخَيْرٍ قال فأَوْصاكِ بِشَيءٍ قالَتْ نَعَمْ هُوَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السّلاَمَ ويأْمُرُكَ أَنْ تُثْبِتَ عَتَبَةَ

بابِكَ قال ذَاكِ أَبِى وأَنْتِ العَتبَةُ أَمَرَنِى أَنْ أُمْسِكَكِ ثُمَّ لَبِثَ عنْهُمْ ماشاءَ اللهُ ثُمَّ جاءَ بَعْدَ ذَلِكَ وإِسْماعِيلُ يَبْرِى لَهُ نَبْلاً تَحْتَ دَوْحَةٍ قَرِيباً مِنْ زَمْزَمَ فَلَمَّا رَآهُ قامَ إِلَيْهِ فَصَنَعاكَما يصْنَعُ الوَالِدُ بالوَلَدِ والوَلَدُ بالوَالِدِ ثُمَّ قال ياإِسْماعِيلُ إِنَّ اللهَ أَمَرَنى بأَمْرٍ قال فاصْنَعْ ماأَمَرَكَ رَبُّكَ قال وتُعِينُنِى قال وأُعِينُكَ قال فانَّ اللهَ أَمَرَنى أَنْ أَبْنَى هٰهُنا بَيْتاً وأَشارَ إِلى أَكَمَةٍ مُرْتَفِعَةٍ عَلى ما حَوْلَها قال فَعِنْدَ ذٰلِكَ رَفعا القَواعِدَ مِنَ الْبَيْتِ فَجعلَ إِسْماعِيلُ يأْتى بالحِجارَةِ وإِبْراهِيمُ يَبْنِى حتَّى إِذَا ارْتَفَعَ البِناءُ جاءَ بهٰذَا الحَجَرِ فَوَضَعَهُ لَهُ فَقامَ عَلَيْهِ وهُوَ يَبْنِى وإِسْماعِيلُ يُناوِلُهُ الحِجارَةَ وهُما يَقُولاَنِ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ العَلِيمُ قال فَجَعَلا يَبْنِيانِ حتَّى يَدُورَا حَوْلَ البَيْتِ وهُما يَقُولانِ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ العَلِيمُ *

38- (Buhârî dedi ki:) Ve bana Abdullah ibn Muhammed tahdîs etti: Bize Abdurrazzâk tahdîs etti: Bize Ma'mer ibn Râşid, Eyyûb es-Sahtıyânî'den ve Kesîr ibn Kesîr ibni'l-Muttalib ibn Ebî Vedâa'dan -bunların biri diğeri üzerine artırma yapıyordu-, bunlar da Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi. İbn Abbâs şöyle dedi: Kadınların uzun etekli elbise kullanmaları İsmâîl'in anası Hâcer tarafından konulmuş bir âdettir. Hâcer (kıskanç ortağı) Sâre'den izini gizlemek için uzun eteklik giymişti.

İbrâhîm, Hâcer'le evlenip İsmâil doğduktan sonra emzirmekte olduğu bu oğlu ile berâber (Sâre'nin saldırısından korumak için Şâm'-dan çıkıp) Mekke'ye geldi. Nihâyet Hâcer'le İsmâîl'i Mescid'in (bugün bulunduğu) yerin ve Mescid'in yüksek bir yerindeki Zemzem kuyusunun yukarısında büyük bir ağacın yanına bıraktı. O târîhte Mekke'de hiçbir kimse yoktu. Hattâ içecek su da yoktu. İşte İbrâhîm bu ana ve oğulu buraya bıraktı. Yanlarına içi hurma dolu meşin bir dağarcık, içi su dolu bir kırba bıraktı. Sonra İbrâhîm kendi (Şâm'a) gitmek üzere döndü. İsmâîl'in anası Hâcer de arkasından onu ta'kîb etti de:

— Yâ İbrâhîm! Bizi bu vâdîde bırakıp da nereye gidiyorsun? Öyle bir vâdî ki, ne görüp görüşecek bir ins var, ne de başka bir hayât eseri şey var, dedi.

Hâcer bu sözlerini tekrâr tekrâr söyledi ise de İbrâhîm ona dönüp bakmadı. Nihâyet Hâcer ona:

— Bizi burada bırakmayı sana Allah mı emretti? diye sordu.

İbrâhîm:

—Evet, Allah emretti! diye cevâb verdi.

Bunun üzerine Hâcer:

— Öyleyse O bizi zâyi' etmez, korur! dedi.

Sonra (Ka'be'nin yerine) döndü. İbrâhîm de ayrılıp gitti. Tâ Mekke'nin üstündeki Seniyye mevkiinde görülmeyecek bir yerde bulununca yüzünü Ka'be tarafına döndürdü. Sonra ellerini kaldırarak şu kelimelerle duâ etti:

— ***"Ey Rabb'imiz, ben evlâdımdan kimini Sen'in mukaddes olan evinin yanında ekinsiz bir vâdîye yerleştirdim. Sebebi şudur ki, Rabb'imiz, dosdoğru namâzlarını kılsınlar. Artık Sen insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir. Onların şükretmeleri ümîd edildiği için, kendilerini bâzı meyvelerle rızıklandır! dedi"*** (İbrâhîm: 37).

Artık İsmâîl'in anası,oğlu İsmâîl'i emziriyor ve kendisi kırbadaki sudan içiyordu. Nihâyet kırbadaki su bitince hem Hâcer, hem de çocuğu susadı. Hâcer çocuğun susuzluktan toprak üstünde sızlanarak yuvarlandığına bakmağa başladı. Fakat çocuğun bu elîm hâline bakmaktan fenâlaşarak onun yanından kalkıp biraz öteye gitti. Ve o mıntıkada Ka'be'ye en yakın dağ olarak Safâ tepesini buldu ve bunun üstüne çıktı. Sonra vâdîye karşı durup bir kimse görebilir miyim diye bakmağa başladı. Fakat hiçbir kimse göremiyordu. Bu defa Safâ tepesinden indi. Vâdîye varınca (ayağına dokunmamak için) entârînin eteğini topladı. Sonra müşkil bir işle karşılaşan bir insan azmiyle koştu, vâdîyi geçti. Sonra Merve mevkiine geldi. Orada da biraz durdu ve bir kimse görebilir miyim diye baktı. Fakat hiçbir kimse göremedi. Hâcer bu sûretle (Safâ ile Merve arasında) yedi defa gitti, geldi.

İbn Abbâs dedi ki: Peygamber (S): *"Bunun için insanlar Safâ ile Merve arasında sa'y ederler"* buyurdu.

Son defa Merve üzerine çıktığında bir ses işitti ve kendisi nefsine hitâb ederek: Sus, iyice dinle! dedi. Sonra dikkatle dinledi. Bu sesi evvelki gibi bir daha işitti. Bunun üzerine Hâcer:

—Ey ses sâhibi, sesini duyurdun! Eğer sen bize yardım etmek kudretine mâlik isen bize yardım et! dedi.

Ve böyle der demez hemen Zemzem kuyusunun yerinde bir melek göründü. O melek ayağının topuğu ile yâhud kanadıyle yeri kazıyordu. Nihâyet su göründü. Hâcer (su başka tarafa akmasın diye) suyu eliyle çevirdi, havuz gibi yaptı. Hâcer hem eliyle öyle yapıyordu, bir taraftan da kırbasını doldurmaya devâm ediyordu. Su ise avuç avuç alındıktan sonra yerinde kaynıyordu.

İbn Abbâs dedi ki: Peygamber (S): *"Allah İsmâîl'in anası Hâcer'e rahmet etsin! O, Zemzem'i kendi hâline bıraksaydı da suyu avuç-*

lamasaydı, muhakkak Zemzem akar bir ırmak olurdu'' buyurdu.

İbn Abbâs devâmla dedi ki: Hâcer bu sudan içti, çocuğunu emzirdi.

Melek, Hâcer'e:

— Zâyi' ve helâk oluruz diye sakın korkmayın! İşte şurası Allah'ın evidir. O evi şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki, Allah o işin ehlini zâyi' etmez! dedi.

Beyt'in yeri tepe gibi olup yerden yüksekçe idi. Uzun zamân seller sağını solunu kazıp götürmüştü.

Hâcer bu sûretle yaşarken günün birinde Cürhüm'den bir cemâat uğradı. Bunlar Kedâ yoluyla gelip Mekke'nin alt tarafına indiler. Cürhümlüler oraya bir kuşun gelip gittiğini görmüşlerdi de:

— Hiç şübhesiz şu kuş bir suyun başında döner dolaşır. Hâlbuki biz de bu vâdîde su bulunmadığını biliyorduk, demişlerdi.

Ve anlamak için çevik bir yâhud iki kişi göndermişler. Onlar orada su bulunduğunu anlayınca dönüp gelmişler ve su olduğunu haber vermişler. Bunun üzerine Cürhümlüler Mekke mevkiine gelmişlerdir.

İbn Abbâs dedi ki: Cürhümlüler geldiğinde İsmâîl'in anası da su başında idi. Cürhümlüler ona:

— Bizim de gelip şuraya senin yakınına inmemize izin verir misin? dediler.

Hâcer de:

—Evet, inebilirsiniz (bu sudan da kullanabilirsiniz), şu kadar ki, bu suda sizin mülkiyet hakkınız yoktur, dedi.

Onlar da:

— Evet, diyerek Hâcer'i tasdîk ettiler.

Ünsiyete muhtâc olduğu bir sırada Cürhümlüler'in bu gelişi Hâcer'in arzûsuna uygun oldu. Cürhümlüler Mekke civârına inip kondular. Sonra Cürhümlüler'in asıl kalabalık kısmına da haber gönderdiler. Onlar da gelip kondular. Nihâyet Mekke'nin bulunduğu yer medenî bir ma'mûre hâline gelmeye başladı. Hâcer'in oğlu İsmâîl yiğitlik ve gençlik çağına girdi. Cürhümlüler'den Arabça öğrendi. Artık İsmâîl gençlik çağında Cürhümlüler arasında en sevimli bir sîmâ olmuştu. Onun necâbeti, güzelliği Cürhümlüler'i hayret içinde bırakmıştı. Bu sebeble İsmâîl bulûğ devresine erişince Cürhümlüler onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler. Hayâtın bu mes'ûd safhası devâm ederken günün birinde İsmâîl'in anası öldü. (Hâcer'in doksan yaşına girdiği ve Ka'be'nin bitişiğindeki Hıcr denilen yere gömüldüğü söylenir.)

İsmâîl evlendikten sonra İbrâhîm bırakıp gittiği oğlunu ve kadınını arayarak görmeye geldi..İsmâîl o sırada evde yoktu. İsmâîl'i karısına sordu. O da:

— Rızkımızı tedârik etmek üzere çıktı gitti, diye cevâb verdi.

Sonra İbrâhîm:

— Mâişetiniz, hâliniz nasıldır? diye sordu.

İsmâîl'in kadını:

— Şiddetli darlık içindeyiz, fenâ bir hâldeyiz! diye şikâyet etti.

İbrâhîm:

— Kocan geldiğinde benden selâm söyle ve ona de ki: Kapısının eşiğinin basamağını değiştirsin! dedi.

İsmâîl geldiğinde babasının gelip gittiğini sezer gibi oldu da karısına:

— Evimize gelen oldu mu? diye sordu.

O da:

— Evet, şöyle şöyle şekilde yaşlı bir kişi geldi. Bana seni sordu. Cevâb verdim. Mâişetimizi sordu. Ben de şiddetli darlık içinde bulunduğumuzu söyledim! dedi.

Bunun üzerine İsmâîl:

— Sana birşey vasiyet ve bir söz emânet etti mi? dedi.

O da:

— Evet bana, sana selâm söylememi ve kapının basamağını değiştir dememi tenbîh etti, dedi.

Sonra İsmâîl kadınına:

— O gelen ihtiyâr, babamdır. Bana senden ayrılmamı emretmiştir. Artık sen kendi âilenizin evine gidebilirsin! dedi.

Ve ondan ayrılarak Cürhümlüler'den başka bir kadınla evlendi.

İbrâhîm, Allah'ın dilediği bir müddet uzaklaştı da sonra geldi. Yine evde ismâîl'i bulamadı. İsmâîl'in karısının yanına girdi. Ona da İsmâîl'i sordu. O da:

— Mâişetimizi tedârik etmeye gitti, dedi.

İbrâhîm:

— Nasılsınız; mâişetiniz, hâliniz iyi midir? diye sordu.

İsmâîl'in karısı:

— Biz hayır, saâdet ve bolluk içindeyiz! diye Allah'a hamd ve senâ etti.

İbrâhîm:

— Ne yiyip içiyorsunuz? diye sordu.

Kadın:

— Et yiyoruz, su içiyoruz, dedi.

İbrâhîm Peygamber:

— Yâ Allah! Bunların etlerini ve sularını mübârek kıl, hayır ve bereket ihsân eyle! diye duâ etti.

Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"İbrâhîm zamânında Mekke civârında hubûbât yoktu. Av etiyle gıdalanıyorlardı. Eğer o târîhlerde*

ve oralarda hubûbât olsaydı, İbrâhîm hubûbât hakkında duâ ederdi".

İbn Abbâs dedi ki: İbrâhîm'in bu duâsı bereketiyledir ki, et ile su Mekke'den başka yerlerde (o sıcak muhîtte) Mekke'deki kadar hiçbir kimsenin sıhhatine uygun düşmez.

Yine İbn Abbâs dedi ki: İbrâhîm Peygamber'e gelince:

— Kocan geldiğinde ona selâm söyle ve ona kapısının eşiğini güzel tutsun diye emreyle! demiştir. (Sonra İbrâhîm Şâm'a dönmüştür.)

İsmâîl geldiğinde:

— Evimize gelen oldu mu? diye sordu.

Karısı:

— Evet, güzel yüzlü bir ihtiyâr geldi, diye İbrâhîm'i medhetti.

Sonra kadın:

— Seni sordu, ben de rızkımızı tedârik etmeye gitti, dedim. Geçiminiz nasıldır? dedi. Ben de hayır ve saâdet içindeyiz, dedim.

Sonra İsmâîl:

— Sana birşey vasiyet etti mi? diye sordu.

Kadın da:

— Evet, o ihtiyâr sana selâm söyledi ve kapının eşiğini iyi tutmanı emreyledi, dedi.

Bunun üzerine İsmâîl, kadınına:

— İşte o, babamdır; sen de evimizin şerefli eşiğisin! Babam bana seni hoş tutmamı, iyi geçinmemi emretmiştir, dedi.

Sonra İbrâhîm yine bir müddet daha oğlundan ve âilesinden uzakta yaşadı. Ondan sonra Mekke'ye geldi. O sırada İsmâîl Zemzem kuyusunun yakınında büyük bir ağacın altında okunu yontup düzeltmekte idi. İsmâîl babasını görünce hemen kalkıp babasına karşı vardı. Ve bir babanın oğluna, bir oğulun da babasına karşı yapageldikleri sarılmalarla, el, yüz, göz öpmelerinde bulundular. Sonra İbrâhîm oğluna:

— Yâ İsmâîl! Allah bana büyük bir iş emretti, dedi.

İsmâîl de:

— (Babacığım) Rabb'in ne emretti ise onu yerine getir, dedi.

İbrâhîm:

— Fakat bu işte sen bana yardım edeceksin, dedi.

İsmâîl:

— Ben sana her türlü yardımı yaparım, dedi.

İbrâhîm:

— Allah burada bir Beyt yapmamı emretti, diye etrâfından yüksekçe bir tepeye işâret etti.

İbn Abbâs dedi ki: İbrâhîm'le İsmâîl, işte orada Ka'be'nin esâsını kurup duvarlarını yükselttiler. İsmâîl taş getirirdi, İbrâhîm de binâ ederdi. Nihâyet Beyt'in binâsı ilerleyip duvarları yükseldiğinde İsmâîl

(bugün ziyâret edilen ma'lûm) taşı getirdi. İbrâhîm de onu ayağının altına (iskele olarak) koydu, üzerinde inşâata devâm etti. İbrâhîm, yapar, İsmâîl de taş sunardı. Nihâyet inşâat tamam olduktan sonra, baba oğul Beyt'in etrafında dolaşıyorlar ve şöyle duâ ediyorlardı: ***"Ey Rabb'imiz, bizden*** (şu hizmeti) ***kabûl et, şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen..."*** (el-Bakara: 127) [62].

٣٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** أبو عامِرٍ عَبْدُ المَلِكِ بنُ عَمْرٍو قال **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ نافِعٍ عنْ كَثِيرِ بنِ كَثِيرٍ عنْ سَعِيدِ ابنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى الله عنهما قال لمّا كانَ بَيْنَ إبْرَاهِيمَ وبَيْنَ أهْلِهِ ماكانَ خَرَجَ بإسْماعِيلَ وأُمِّ إسْماعِيلَ وَمعهُمْ شَنَّةٌ فِيها ماءٌ فَجَعَلَتْ أُمُّ إسْماعِيلَ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ فَيَدِرُّ لَبَنُها عَلَى صَبِيِّها حتَّى قَدِمَ مَكَّةَ فَوَضَعها تَحْتَ دَوْحَةٍ ثُمَّ رَجَعَ إبْرَاهِيمُ إلى أهْلِهِ فاتَّبَعَتْهُ أُم إسْماعِيلَ حتَّى لمَّا بَلَغوا كَدَاءً نادَتْهُ مِنْ وَرائِهِ ياإبْرَاهِيمُ إلى منْ تَتْرُكُنا قال إلى الله قالَتْ رَضِيتُ بالله قال فَرَجَعَتْ فَجَعَلَتْ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ وَيَدِرُّ لَبَنُها عَلى صَبِيِّها حتَّى لمَّا فَنِىَ الماءُ قالَتْ لَوْ ذَهَبْتُ فَنَظَرْتُ لَعَلِّى أُحِسُّ أحَداً قال فَذَهَبَتْ فَصَعِدَتِ الصَّفا فَنَظَرَتْ ونَظَرَتْ هَلْ تُحِسُّ أحَداً فَلَمْ تُحِسُّ أحَداً فَلَمَّا بَلَغَتِ الوَادِىَ سَعَتْ وأتَتِ المَرْوَةَ فَفَعَلَتْ ذَلِكَ أشْوَاطاً ثُمَّ قالَتْ لوْ ذَهَبْتُ فَنَظَرْتُ مافَعَلَ تَعْنِى الصَّبِىَّ فَذَهَبَتْ فَنَظَرَتْ فإذَا هُوَ عَلى حالِهِ كأنَّهُ يَنْشَغُ لِلْمَوْتِ فَلَمْ تُقِرَّها نَفْسُها فقالَتْ لوْ ذَهَبْتُ فَنَظَرْتُ لَعَلِّى أُحِسُّ أحَداً فَذَهَبَتْ فَصَعِدَتِ الصَّفا

---

62 Âlem'de Ka'be'den daha şerefli bir binâ yoktur. Çünkü onun inşâsını emreden Âlemlerin Rabbı olan Allah'tır. Bu emri teblîğ ve mühendislik vazîfesini öğreten Cibrîl'dir. Yapıcısı İbrâhîm, yardımcısı İsmâîl Peygamberlerdir, denilmiştir (Kastallânî).

İbrâhîm, Ka'be'nin inşâsını bitirince Cibrîl gelmiş ve hacc farîzasının nasıl yapılacağını bütün şekilleriyle İbrâhîm'e öğretmiştir. Sonra İbrâhîm: Ey insanlar, Rabb'inizin Beyt'ini ziyârete da'vetlisiniz, icâbet ediniz! diye i'lân etmiştir. Ve İsmâîl ile birlikte bütün hacc duraklarında durarak hacc menseklerini îfâ etmiş, sonra dönüp Sâre'nin yanına gitmiştir. Bir hacc mevsiminde de Sâre ile birlikte Beytu'l-Makdis'ten gelerek hacc etmişler ve sonra Şâm'a gidip orada vefât etmişlerdir.

Bu uzun hadîsi de diğer bâzı hadîsler gibi Kâmil Mîrâs'ın tercemesinden küçük değişikliklerle aynen naklettik. Bu vesîle ile kendisine Yüce Allah'tan mağfiret ve rahmetler niyâz eyleriz (M.Sofuoğlu).

فَنظَرَتْ وَنَظَرَتْ فلمْ تُحِسَّ أحَداً حتَّى أتَمَّتْ سَبْعاً ثُمَّ قالَتْ لوْ ذَهَبْتُ فَنظَرْتُ مافَعَلَ فإذَا هِيَ بِصَوْتٍ فقالَتْ أغِثْ إنْ كانَ عِنْدَكَ خَيْرٌ فإذَا جِبْرِيلُ قال فقال بِعَقِبِهِ هَكَذَا وغَمَزَ عَقِبَهُ علَى الأرْضِ قال فانْبَثَقَ المَاءُ فَدَهَشَتْ أُمُّ إسْمَاعِيلَ فَجَعَلَتْ تَحْفِرُ قال فقال أبُو القَاسِمِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لوْ تَرَكَتْهُ كانَ المَاءُ ظَاهِرًا قال فَجَعَلَتْ تَشْرَبُ مِنَ المَاءِ ويَدِرُّ لَبَنُهَا علَى صَبِيِّهَا قال فَمَرَّ ناسٌ مِنْ جُرْهُمَ بِبَطْنِ الوَادِى فإذَاهُمْ بِطَيْرٍ كأنَّهُمْ أنْكَرُوا ذَاكَ وقالوا ما يَكُونُ الطَّيْرُ إلاَّ علَى ماءٍ فَبَعَثُوا رسُولَهُمْ فَنَظَرَ فإذَاهُمْ بالماءِ فأتَاهُمْ فأخْبَرَهُمْ فأتَوْا إلَيْهَا فقالوا يا أُمَّ إسْمَاعِيلَ أتأذَنِينَ لَنَا أنْ نَكُونَ مَعَكِ أوْ نَسْكُنَ مَعَكِ فَبَلَغَ ابْنُهَا فَنَكَحَ فِيهِمِ امْرَأةً قال ثُمَّ إنَّهُ بَدَا لإبْرَاهِيمَ فقال لِأهْلِهِ إنِّى مُطَّلِعٌ تَرِكَتِى قال فَجَاءَ فَسَلَّمَ فقال أيْنَ إسْمَاعِيلُ فقالَتِ امْرَأتُهُ ذَهَبَ يَصِيدُ قال قُولِى لهُ إذَا جَاءَ غَيِّرْ عَتَبَةَ بَابِكَ فَلَمَّا جَاءَ أخْبَرَتْهُ قال أنْتِ ذَاكِ فاذْهَبِي إلَى أهْلِكِ قال ثُمَّ إنَّهُ بَدَا لإبْرَاهِيمَ فقال لِأهْلِهِ إنِّى مُطَّلِعٌ تَرِكَتِى قال فَجَاءَ فقال أيْنَ إسْمَاعِيلُ فقالَتِ امْرَأتُهُ ذَهَبَ يَصِيدُ فقالَتْ ألاَ تَنْزِلُ فَتَطْعَمَ وتَشْرَبَ فقال وماطَعَامُكُمْ وما شَرَابُكُمْ قالَتْ طَعَامُنَا اللَّحْمُ وشَرَابُنَا المَاءُ قالَ اللَّهُمَّ بارِكْ لَهُمْ فِى طَعَامِهِمْ وشَرَابِهِمْ قال فقال أبُو القاسِمِ ﷺ بَرَكَةٌ بِدَعْوَةِ إبْرَاهِيمَ صلى اللَّهُ عليهما وسلم قال ثُمَّ إنَّهُ بَدَا لإبْرَاهِيمَ فقال لِأهْلِهِ إنِّى مُطَّلِعٌ تَرِكَتِى فَجَاءَ فَوَافَقَ إسْمَاعِيلَ مِنْ وَرَاءِ زَمْزَمَ يُصْلِحُ نَبْلاً لَهُ فقال يا إسْمَاعِيلُ إنَّ رَبَّكَ أمَرَنِي أنْ ابْنِىَ لَهُ بَيْتًا قال أطِعْ رَبَّكَ قال إنَّهُ أمَرَنِى أنْ تُعِينَنِى عَلَيْهِ قال إذَنْ أفْعَلَ أوْ كَمَا قال قال فقاما فَجَعَلَ إبْرَاهِيمُ يَبْنِى وإسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الحِجَارَةَ وَيَقُولاَنِ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إنَّكَ أنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ قال حَتَّى ارْتَفَعَ البِنَاءُ وَضَعُفَ الشَّيْخُ عَنْ نَقْلِ الحِجَارَةِ فقَامَ علَى حَجَرِ المَقَامِ فَجَعَلَ يُنَاوِلُهُ الحِجَارَةَ ويَقُولاَنِ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إنَّكَ أنْتَ السَّمِيعُ العَلِيمُ *

39-..... Bize İbrâhîm ibnu Nâfi', Kesîr ibn Kesîr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: İbrâhîm ile ehli Sâre arasında (Hâcer'i kıskanma sebebiyle) çekişme

meydana geldiği zamân, İbrâhîm Peygamber, İsmâîl ve İsmâîl'in anası ile yola çıktı. Yanlarında içinde su olan bir kırba vardı. İsmâîl'in anası bu kırbadan su içiyor, bundan da çocuğuna içireceği sütü çoğalıyordu. Nihâyet Mekke'ye geldi. Karısı Hâcer'i büyük bir ağacın altına koydu. Sonra İbrâhîm kendisi Şâm'a, âilesinin yanına gitmek üzere döndü. İsmâîl'in anası Hâcer de arkasından gitti. Nihâyet Kedâ mevkiine ulaştıkları zamân Hâcer, İbrâhîm'in arkasından:

— Yâ İbrâhîm! Bizi kime bırakıyorsun? diye ünledi.

İbrâhîm:

— Sizleri Allah'a bırakıyorum, dedi.

Hâcer:

— Ben Allah ile olmaktan râzıyım, hoşnûdum, dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Bunun üzerine Hâcer ilk yerine döndü. Artık kırbadan su içmeye ve sütü çoğalıp çocuğuna emzirmeye devâm etti. Nihâyet su tükenince kendi kendine:

— Gidip etrâfa baksam belki bir kimse görebilirim, dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Bu düşünce üzerine Hâcer gitti ve Safâ tepesine çıktı herhangi bir kimse görebilir mi diye etrâfa tekrar tekrar baktı. Fakat hiçbir kimse göremedi. (Safâ'dan inip) vâdîye ulaşınca sür'atle yürüdü ve Merve'ye geldi. (Orada da etrâfa baktı, hiç kimse göremedi.) Bu Safâ' ile Merve arasında gidip gelme işini yedi defa yaptı. Sonra kendi kendine:

— Gidip de çocuğum ne yaptı, baksam! dedi.

Akabinde gidip baktı ve çocuğu kendi hâli üzere gördü. Çocuk kendisindeki susuzluktan dolayı ölmek üzere baygınlık derecesinde göğsünden hıçkırıyordu. Hâcer'in gönlü kendisini çocuğun bu hâli karşısında durdurmadı. Kendi kendine:

— Gitsem etrâfa baksam, belki bir kimse görürüm, diye söylendi.

Akabinde gitti, Safâ'ya çıktı; bir kimse görmek ümîdiyle etrâfa tekrar tekrar baktı, fakat hiçbir kimse göremedi. Nihâyet Safâ ile Merve arasındaki bu gidip gelmeleri yediye tamamladı. Sonra yine kendi kendine:

— Gidip de çocuk ne yaptı baksam, dedi.

Kendisi Merve üzerinde bunları söylediği anda birden bir ses işitti. Bunun üzerine Hâcer:

—Ey ses sâhibi, eğer sende bir hayır varsa yardım et! dedi.

Böyle derken Zemzem kuyusunun yerinde Cibrîl'i gördü.

İbn Abbâs dedi ki: Peygamber, ayağının topuğuyla işâret ederek gösterdi: Cibrîl ayağının topuğu ile yeri dürttü. Dedi ki: Akabinde hemen su fışkırdı. İsmâîl'in anası hayrete düştü ve yeri açmağa başladı.

İbn Abbâs dedi ki: Ebû'l-Kaasım (S): *"Hâcer Zemzem'i kendi hâline bıraksaydı, su yeryüzünde açıktan akardı"* buyurdu.

Dedi ki: Artık Hâcer sudan içiyor, sütü çoğalıyor, çocuğunu emziriyordu.

Dedi ki: Hâcer bu sûretle yaşarken Cürhüm kabîlesinden birtakım insanlar Mekke vâdîsine uğradılar. Onlar orada birtakım kuşların uçtuğunu gördüler. Kendileri bunu inkâr edercesine:

— Kuşlar su üzerinden başka yerde bulunmaz, dediler ve hemen araştırıcı elçilerini gönderdiler.

Elçi ve berâberindekiler baktılar ve kendilerini bir su üzerinde gördüler. Hemen kabîleye gelip, onlara su olduğunu haber verdiler. Bunun üzerine Cürhümlüler Hâcer'in yanına geldiler ve:

— Ey İsmâîl'in anası! Bizim de burada senin berâberinde olmamıza yâhud seninle berâber ikaamet etmemize izin verir misin? dediler.

(Hâcer onlara izin verdi, berâber oturdular.)

Nihâyet Hâcer'in oğlu bulûğ çağına erişince, Cürhümlüler içinde bir kadınla evlendi.

Dedi ki: İsmâîl evlendikten sonra İbrâhîm'e Hâcer'in bulunduğu yere gitmek düşüncesi belirdi. Bunun üzerine âilesi Sâre'ye:

— Ben Mekke'de bıraktıklarımı arayacağım, dedi.

Dedi ki: Akabinde Mekke'ye geldi ve İsmâîl'in karısına:

— İsmâîl nerede? diye sordu.

İsmâîl'in karısı:

— Ava gitti, dedi ve: Bize konuk olsan, yiyip içsen! sözlerini söyledi.

İbrâhîm:

— Yiyeceğiniz nedir, içeceğiniz nedir? diye sordu.

Kadın:

— Yiyeceğimiz ettir, içeceğimiz de sudur, dedi.

İbrâhîm:

— Yâ Allah! Bunlar için etlerinde ve içeceklerinde bereket halk eyle! dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Ebû'l-Kaasım (S): *"İbrâhîm'in duâsı sebebiyle Mekke'nin yiyecek ve içeceğinde büyük bir bereket vardır"* buyurdu.

Dedi ki: Sonra İbrâhîm'e yine Mekke'ye gitmek fikri belirdi ve âilesine:

— Ben Mekke'de bıraktıklarıma gideceğim, dedi (ve yollandı).

Mekke'ye gelince İsmâîl'le Zemzem kuyusunun arka tarafında kendi oklarını düzeltirken karşılaştı. Buluşma töreninden sonra oğluna:

— Yâ İsmâîl, Rabb'in bana kendisi için bir Beyt yapmamı emretti, dedi.

İsmâîl:

— Rabb'inin emrine itâat et, dedi.

İbrâhîm:

— Rabb'in bu iş üzerine bana yardım etmeni de emretti, dedi.

İsmâîl:

— Öyle ise yardım ederim, dedi; yâhud da dediği gibi dedi.

Bunun üzerine her ikisi kalktılar, İbrâhîm binâ etmeye, İsmâîl de taşları uzatıp vermeye koyuldular ve:

— ***"Ey Rabb'imiz, bizden kabûl buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen"*** (el-Bakara: 127) duâsını söylüyorlardı.

Dedi ki: Nihâyet binâ yükseldi. Yaşlı İbrâhîm de taşları naklet-mekten zaîf oldu. Bundan sonra İbrâhîm Makaam taşının üzerinde durdu da İsmâîl taşları ona uzatıp vermeye başladı. Bu işleri yaparlarken: ***"Ey Rabb'imiz, bizden*** (bu hizmeti) ***kabûl buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen"*** duâsını tekrâr tekrâr söylüyorlardı [63].

٤٠ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا إبْرَاهِيمُ التَّيْمِيُّ عنْ أبِيهِ قال سَمِعْتُ أبَا ذَرٍّ رضى اللَّهُ عنهُ قال قُلْتُ

63 İşte bu da İbn Abbâs hadîsine âid üçüncü tarîktir. Bunda İbrâhîm kıssası bundan önceki hadîse göre biraz kısaltılmış olarak verilmiştir.

Burada İbrâhîm ile İsmâîl'in Ka'be binâsı ve İbrâhîm'in ileriye âid duâlarını anlatan bâzı âyetlerin meâllerini verelim:

"Hani biz Beyt'i insanlar için bir toplantı yeri ve emîn bir mahall yapmıştık. Siz de İbrâhîm'in makaamından bir namâzgâh edinin. İbrâhîm ile İsmâîl'e de: Evimi tavâf edenler, (ibâdet kasdıyle) ***orada kalanlar, rukû' ve sucûd edenler için titizlikle temizleyin, diye kuvvetli emir vermiştik. Hani İbrâhîm: Yâ Rabb, burasını emniyetli bir şehir yap ve ahâlîsinden Allah'a ve âhiret gününe inananları mahsûllerle rızıklandır, demişti.*** (Allah da:) ***Kâfir olanı dahî kısa bir zamân için fâidelendireceğim, sonra onu cehennem azâbına icbâr edeceğim. Varacağı yer ne kötüdür, buyurmuştu. Hani İbrâhîm o Beyt'in temellerini İsmâîl ile birlikte yükseltiyordu*** (da ikisi de şöyle duâ etmişlerdi)***: Ey Rabb'imiz, bizden*** (şu hizmeti) ***kabûl buyur. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sen'sin Sen. Ey Rabb'imiz, ikimizi de Sana teslîmiyette sâbit kıl. Soyumuzdan da müslümân bir ümmet yetiştir, bize ibâdet edeceğimiz yerleri göster, tevbemizi kabûl et. Çünkü tevbeleri en çok kabûl eden ve hakkıyle merhamet eden Sen'sin Sen. Ey Rabb'imiz, onların içinden onlara Senin âyetlerini okuyacak, onlara kitâbı, hikmeti öğretecek, onları*** (şirkten) ***iyice temizleyecek bir peygamber gönder. Şübhesiz yegâne gâlib, tam hikmet sâhibi Sen'sin Sen. Kendini bilmeyenden başka kim İbrâhîm dîninden yüz çevirir? And olsun ki biz onu dünyâda beğenip seçmişizdir. O, şübhe yok âhirette de muhakkak sâlihlerdendir. Rabb'ı ona:*** (Kendini hakka) ***teslîm et, dediği zamân o, Âlemlerin Rabbi'ne teslîm oldum demişti. İbrâhîm bunu oğullarına da tavsiye etti. Torunu Ya'kûb da öyle yaptı: Ey oğullarım, Allah sizin için*** (İslâm) ***dînini beğenip seçti. O hâlde siz de ancak müslümânlar olarak can verin*** (dedi)" (el-Bakara: 125-132).

يا رسولَ اللَّهِ أَىُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِى الأَرْضِ أَوَّلُ قالَ المَسْجِدُ الْحَرَامُ قال قُلْتُ ثُمَّ أَىٌّ قال المَسْجِدُ الأَقْصَى قُلْتُ كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا قال أَرْبَعُونَ سَنَةً ثُمَّ أَيْنَمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلاَةُ بَعْدُ فَصَلِّهْ فإِنَّ الفَضْلَ فِيهِ *

40-..... Ben Ebû Zerr(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Yeryüzünde ilk önce hangi mescid binâ edilip konuldu? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"el-Mescidu'l-Harâm"* buyurdu.

Ben:

— Sonra hangisi? dedim.

Rasûlullah:

— *"el-Mescidu'l-Aksâ"* buyurdu.

Sonra ben:

— Bu iki mescidin kuruluşu arasında ne kadar zamân vardır? dedim.

Rasûlullah:

— *"Kırk sene"* buyurdu.

Sonra da:

— *"Bundan böyle namâz sana nerede yetişirse sen namâzı orada kıl! Çünkü fazîletli namâz, vakti içinde kılınandır"* buyurdu [64].

٤١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مَالِكٍ عنْ عَمْرِو بنِ أَبِى عَمْرٍو مَوْلَى المُطَّلِبِ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم طَلَعَ لهُ أُحُدٌ فقال هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا ونُحِبُّهُ أَللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مكَّةَ وإِنِّى أُحَرِّمُ ما بَيْنَ لاَ بَتَيْهَا رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ زَيْدٍ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم *

---

64 Hadîsin başlığa uygunluğu *"el-Mescidu'l-Harâm"* sözündedir. Çünkü onu İbrâhîm Halîl binâ etmiştir. İkincisine el-Mescidu'l-Aksâ denilmesi ya Ka'be ile arasındaki mesâfenin uzaklığından yâhud ondan ötede mescid bulunmamasından veyâhud da o mescidin pisliklerden ve kötülüklerden uzak bulunmasındandır. Çünkü o mukaddes yânî mutahhardır.

Ka'be'yi İbrâhîm'in, el-Aksâ'yı da Süleymân'ın yapması ve bunların arasında çok yıllar olması müşkiline şöyle cevâb verildi: Hadîste Halîl ve Süleymân'ın bu iki mescidi ilk defa yaptıklarına delâlet yoktur, belki onlar daha evvel başkasının te'sîs ettiğini yenilemişlerdir. Ka'be'yi Âdem'in binâ ettiği meşhûrdur. İbn Hişâm'ın *Kitâbu't-Tîcân*'ında şu vardır: Âdem Ka'be'yi kurunca Al-

41-..... Amr ibn Ebî Amr'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti: Uhud Dağı Rasûlullah'a görününce: *"Bu öyle bir dağdır ki, o bizi seviyor, biz de onu seviyoruz. Yâ Allah, şübhesiz İbrâhîm Mekke'yi harem kılmıştır. Ben de Medîne'nin şu iki kara taşlık arasındaki sâhasını hurmet edilmesi vâcib bir harem kılıyorum"* dedi [65].

Bu hadîsi Abdullah ibn Zeyd de Peygamber'den rivâyet etmiştir.

٤٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ سَالِمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ ابنَ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَ عبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنهُمْ زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال أَلَمْ تَرَيْ أَنْ قَوْمَكِ بَنَوُا الكَعْبَةَ اقْتَصَرُوا عنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ فَقُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ أَلاتَرُدُّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ فقال لَوْلاَ حِدْثانُ قَوْمِكِ بالكُفْرِ فقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ لَئِنْ كانَتْ عَائِشَةُ سَمِعَتْ هَذَا مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ ما أُرَى أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ تَرَكَ اسْتِلاَمَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلِيَانِ الحِجْرَ إِلاَّ أَنَّ البَيْتَ لَمْ يُتَمَّمْ علَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ* وقال إِسْمَاعِيلُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أَبِي بَكْرٍ *

42-..... Abdullah ibn Ebî Bekr, Abdullah ibn Umer'e Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den haber verdi: Rasûlullah (S):

— "(Yâ Âişe!) *Görmedin mi, senin kavmin Ka'be'yi binâ ettiler, İbrâhîm'in temellerinden kısalttılar"* buyurdu.

Ben de:

— Yâ Rasûlallah, Ka'be'yi İbrâhîm'in temelleri üzerine döndürmez misin? dedim.

— *"Senin kavmin küfr zamânına yakın olmayaydı"* buyurdu.

Abdullah ibn Umer: Yemîn olsun ki, eğer Âişe bu hadîsi muhakkak Rasûlullah'tan işitmiş ise, ben Rasûlullah'ın Hıcr'ı ta'kîb eden iki rüknü isti'lâm etmemesini, Beyt'in İbrâhîm'in temelleri üzerine tamam olmamasındandır diye düşünüyorum, demiştir.

Ve İsmâîl ibn Ebî Uveys bu hadîsi rivâyetinde: Abdullah ibnu Muhammed ibn Ebî Bekr diye beyânlı söylemiştir [66].

---

lah ona Beytu'l-Makdis'e yürümesini ve onu binâ etmesini emretti, o da onu bizzât binâ etti ve içinde ibâdet etti (Kastallânî).

65 Başlığa uygunluğu İbrâhîm'in zikredilmesindedir. Bu hadîs Cihâd Kitâbı, "Gazvede hizmetin fazîleti bâbı"nda da geçmişti.

Sonunda haber verdiği Abdullah ibn Zeyd hadîsini Buhârî Buyû' Kitâbı'nda, "Peygamber sâ'ının bereketi bâbı"nda senedli olarak getirmiştir.

66 Başlığa uygunluğu bundan öncekinde zikrolunduğu gibidir. Bu hadîs de Hacc

٤٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخْبَرنا مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ ابنِ أبِى بَكْرِ بنِ مُحَمَّدِ بنِ عَمْرِو بنِ حَزْمٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَمْرِو بنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ قال أخْبَرَنِى أبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُمْ قالوا يارسولَ اللَّهِ كَيْفَ نُصَلِّى عَلَيْكَ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَأزْوَاجِهِ وذُرِّيَّتِهِ كما صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إبْرَاهِيمَ وبارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ وأزْوَاجِهِ وذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ علَى آلِ إبْرَاهِيمَ إنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ *

43-..... Amr ibn Suleym ez-Zurakî şöyle demiştir: Bana Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verdi. Onlar:

— Yâ Rasûlallah, sana nasıl salât okuyalım? diye sormuşlar.

Rasûlullah (S) da şöyle deyiniz buyurmuştur:

— ***"Allâhumme salli alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürrîyetihî kemâ salleyte alâ âli İbrâhîme ve bârik alâ Muhammedin ve ezvâcihî ve zürrîyetihî kemâ bârekte alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîd*** (= Yâ Allah, İbrâhîm âilesine salât ettiğin gibi Muhammed'e, zevcelerine ve zürrîyetine de salât et ve Muhammed'i, zevcelerini ve zürrîyetini İbrâhîm âilesini mübârek kıldığın gibi mübârek kıl. Hiç şübhesiz Sen Hamîd'sin, Mecîd'sin)" [67].

٤٤ــ حدّثنا قَيْسُ بنُ حَفْصٍ ومُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ قالا حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ بنُ زِيَادٍ حدّثنا أبُو قُرَّةَ مُسْلِمُ بنُ سَالِمٍ الهَمْدَانِيُّ قال حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ عِيسَى سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ أبِى لَيْلَى قَال لَقِيَنِى كَعْبُ بنُ عُجْرَةَ فقال ألاَ أُهْدِى لَكَ هَدِيَّةً سَمِعْتُهَا مِنَ النبِيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقُلْتُ بَلَى فأهْدِهَا لِى فقال سألْنَا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فَقُلْنا يا رسولَ اللَّهِ كَيْفَ الصَّلاَةُ عليْكُمْ أهْلَ البَيْتِ فإنَّ اللَّهَ قَدْ عَلَّمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ قَال قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ علَى مُحَمَّدٍ وعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كما صَلَّيْتَ عَلَى إبْرَاهِيمَ وعَلَى آلِ إبْرَاهِيمَ إنَّكَ حَمِيدٌ

Kitâbı, "Mekke'nin ve bünyânın fazîleti bâbı"nda geçmişti.
Buhârî İsmâîl ibn Ebî Uveys'in hadîsini Tefsîr'de getirmiştir.

67 Bu salavât hadîsinin başlığa uygunluğu, *"İbrâhîm âilesine salât ettiğin gibi"* sözlerindedir. Buhârî bunu Duâlar Kitâbı'nda başka bir senedle getirmiştir. Müslim de Namâz Kitâbı'nda getirmiştir.

مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ *

44-..... Bize Ebû Kurre Müslim ibnu Sâlim el-Hemdânî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Îsâ tahdîs etti; o, Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan şöyle dediğini işitmiştir: Bana Ka'b ibn Ucre (R) kavuştu da:

— Ey İbn Ebî Leylâ! Peygamber(S)'den işittiğim bir salât ve selâm hediyesini sana hediye edeyim mi? dedi.

Ben de:

— Evet, onu bana hediye et, dedim.

Ka'b:

— Biz bir kerresinde Rasûlullah'tan: Yâ Rasûlallah! Sizin ehli beytinize hâss olarak salât nasıldır? Çünkü Allah bize yalnız (namâzda) sana nasıl selâm edeceğimizi öğretmiştir, diye sorduk.

Rasûlullah bize:

— ***"Allâhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîdun. Allâhumme bârik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke hamîdun mecîdun deyiniz"*** buyurdu [68].

٤٥ــ حدّثنا عُثمانُ بنُ أبي شَيْبَةَ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنصُورٍ عنِ المِنْهَالِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال كانَ النبيُّ صلى اللَّهُ

---

68 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde dört defa geçen ***"Alâ İbrâhîm"*** sözündedir. Allah'ın öğrettiği bu duâ namâz kılan kimsenin Tahiyyât'ta okuduğu ***"es-Selâmu aleyke eyyuhe'n-Nebiyyu ve rahmetu'llâhi ve berekâtuhû***(= Selâm sana ey Peygamber, Allah'ın rahmeti ve bereketleri de senin üzerine olsun)" sûretindeki selâmdır.

Peygamber'e sâlat ve selâm okumak, Kur'ân'da da emredilmiştir: ***"Şübhesiz ki Allah ve melekleri o Peygamber'e çok salât*** (ve tekrîm) ***ederler. Ey îmân edenler, siz de O'na salât edin, tam teslîmiyetle de selâm verin"*** (el-Ahzâb: 56).

Abdusselâm da şöyle demiştir: "Bizim Peygamber'e salât etmemiz bizden O'na hâşâ bir şefâat değildir. Çünkü bizim gibiler öyle bir zâta aslâ şefâat edemezler. Fakat Allah bize ihsân ve in'âm edene iyilikle mukaabele etmemizi emir buyurduğu ve Rasûlullah'a edilen salât ve duâyı aczimize nazaran ve lûtfen kâfî gördüğü içindir ki, bu vazîfemizi îfâya son derece çalışmalıyız..." (Hasan Basrî Çantay, *Meâl-i Kerîm,* III, 720-723'deki 103. hâşiyede derli toplu güzel bilgiler vardır).

Allah melekleriyle berâber mü'minlere de salât ettiğini bildiriyor: ***"O sizi karanlıklardan nûra çıkarmak için üzerinize, melekleriyle berâber rahmet edendir; O, mü'minlere pek merhametlidir"*** (el-Ahzâb: 43).

عليْهِ وسَلَّم يُعَوِّذُ الحَسَنَ والحُسَيْنَ ويَقُولُ إنَّ أَبَاكُمَا كانَ يُعَوِّذُ بِهَا إسْمَاعِيلَ وإسْحٰقَ أعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كلِّ شَيْطَانٍ وهَامَّةٍ ومِنْ كلِّ عَيْنٍ لامَّةٍ *

45-..... İbnu Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hasan ile Hüseyin'e şu duâyı okur ve: "(Büyük) *babanız İbrâhîm de bu duâyı oğulları İsmâîl ile İshâk'a okuyup bununla onları Allah'a sığındırırdı*" buyurdu: ***"Eûzu bi-kelimâti'llâhi't-tâmmeti min kulli şeytânin ve hâmmetin ve min kulli aynin lâmmetin*** (= Her nevi' şeytândan, her haşereden, dokunan her kötü gözden Allah'ın tam olan (şifâ verici) kelimelerine sığınırım)" [69].

١٣ــ بابٌ قَوْلُهُ عَزَّ وجَلَّ ونَبِّئْهُمْ عنْ ضَيْفِ إبْرَاهِيمَ إذْ دَخلُوا عَلَيْهِ الآيَةَ: لاتَوْجَل لاتَخَفْ : وإذْقال إبْرَاهِيمُ رَبِّ أرِنِى كَيْفَ تُحْيِى المَوْتَى إلَى قَوْلِهِ ولٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى

13- BÂB: AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'IN ŞU KAVLİ:

"Onlara İbrâhîm'in konuklarını da haber ver: Hani bunlar onun huzûruna girip 'Selâm' demişlerdi. O da: 'Biz sizden endîşe edicileriz' demişti. Dediler ki: 'Korkma, hakîkat biz sana çok bilgin bir oğul müjde ediyoruz'. 'Bana' dedi, 'İhtiyârlık çökmüşken (nasıl olup da) müjde verdiniz? Bu tebşîri neye dayanarak yapıyorsunuz?' Dediler: 'Seni hakk olarak muştuluyoruz. O hâlde sakın ümîdini kesenlerden olma'. (İbrâhîm:) 'Rabb'imin rahmetinden sapıklardan başka kim ümîdini keser?' dedi. 'Ey elçiler, daha işiniz nedir?' dedi. Dediler: 'Gerçek biz günâhkârlar gürûhuna gönderildik. Şu kadar ki, Lût âilesi bunların dışındadır. Biz onların hepsini muhakkak kurtarıcılarız. Karısı başka. Biz onun mutlakaa geride kalanlar arasında bulunmasını takdîr ettik..." (el-Hıcr: 51-60).

"Lâ tevcel", **"Lâ tahaf" (yânî, korkma) demektir.**

"Hani İbrâhîm: 'Ey Rabb'im, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster' demiş: (Allah buna) 'İnanmadın mı yoksa?' demiş, o da: 'İnandım; fakat kalbimin (gözümle

69 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Babanız İbrâhîm de bu duâyı oğulları İsmâîl ile İshâk'a okudu..."* sözündedir.

de görerek) yatışması için' (istedim diye) söylemişti. Allah dedi ki: "Dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları (kesip) her parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir. Bil ki şübhesiz Allah bir kaadiri mutlaktır, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir" (el-Bakara: 260) [70].

٤٦ــ حدّثنا أحمَدُ بنُ صَالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ قال أخْبَرنِي يونُسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ أبِي سَلمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وسَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضَى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال نَحْنُ أحَقُّ مِنْ إبْرَاهِيمَ إذْ قال رَبِّ أرِنِي كَيْفَ تُحْيِي المَوْتَى قال أوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى ولٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي: ويَرْحَمُ اللَّهُ لُوطًا لَقَدْ كانَ يَأْوِي إلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ ولَوْ لَبِثْتُ فِي السِّجْنِ طُولَ مَا لَبِثَ يُوسُفُ لَأجَبْتُ الدَّاعِيَ •

46- Bize Ahmed ibn Sâlih tahdîs etti: Bize Abdullah ibnu Vehb el-Mısrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ve Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; onlar da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Biz İbrâhîm'den daha haklıyız: İbrâhîm: 'Ey Rabb'im, ölüleri nasıl diriltecegini bana göster" dediği zamân Rabb'i: 'İnanmadın mı yoksa?' dedi. O da: 'İnandım, fakat kalbimin* (gözümle de görerek) *yatışması için* (istedim' diye) *söylemişti"* (el-Bakara: 260).

Allah Lût Peygamber'e de rahmet etsin. O da yemîn olsun çok sağlam bir rükne, Allah'a dayanıp dururken: "(Âh) *size yetecek bir kuvvetim olsaydı yâhud sarp bir kal'aya sığınabilseydim"* (Hûd: 80) *dedi".*

Sonra Rasûlullah: *"Eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı gibi uzun zamân mahbûs kalsaydım, onu hapisten çıkarmağa gelen kişinin da'-*

---

70 Bu başlıktaki birinci grup âyetlerde, İbrâhîm'in konuk şeklinde gelen meleklerle olan kıssasına işâret edilmiştir. Lût kavminin helâkine gönderilen melekler İbrâhîm'e uğramışlar, İbrâhîm onlara yemek çıkardığında yemeğe el uzatmadıklarından dolayı onlardan korkmuştu. Bu kıssanın tafsîlâtı Hûd: 69-76. âyetlerindedir.

el-Bakara: 260. âyetindeki istek, İbrâhîm'in bu konuda bir şübhesi olduğunu göstermez. *"Benim Rabb'im hem diriltir, hem öldürür"* (el-Bakara: 258) diyen bir zâtın, diriltmenin esâsında hiçbir şübhesi olmadığı sâbittir. Ancak o diriltmenin keyfiyeti hakkında da şuhûdî bir bilgi edinmek istemişti.

vetine hemen icâbet ederdim (haydi efendine git de tahkîkat yapsın demezdim)'' buyurmuştur [71].

١٤ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى واذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الوَعْدِ

14- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI [72]:

''Kitâb'da İsmâîl'i de an. Çünkü o, sözünde sâdıktı, rasûl bir peygamberdi. Kavmine namâzı, zekâtı emrederdi. Rabb'i nezdinde rızâya ermişti o''

(Meryem: 54-55).

٤٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حَاتِمٌ عنْ يَزِيدَ بنِ أَبِي عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ بنِ الأَكْوَعِ رضى اللَّهُ عنه قال مَرَّ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلَّم عَلَى نَفَرٍ منْ أَسْلَمَ يَنْتَضِلُونَ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْه وسَلَّم ارْمُوا بَنِى إِسْمَاعِيلَ فإنَّ

---

71 Hadîsin aslî başlığa uygunluğu açıktır. Bunda üç peygambere âid üç vâkıaya işâret edilmiştir:

Birincisi: Öldükten sonra yeniden diriltilmekle ilgili olup, Peygamberimizin: İbrâhîm'in bu konuda şübhe ettiği farzedilse, o şübheye biz, ondan daha ziyâde haklıyız buyurmasıdır ki, bu söz ne İbrâhîm'in, ne de Peygamberimizin öldükten sonra tekrar diriltilme hakkında şübhe etmediklerini ifâde eder. İbrâhîm bu diriltilmenin nasıl olacağını gözle de görmek ve aklî istidlâlini şuhûdî bir bilgi ile sağlayarak îmânında ayne'l-yakîn derecesine ulaşmak ve kalbinde bir sükûnet te'mîn etmek istiyordu. el-Bakara: 260. âyette beyân edildiği üzere İbrâhîm'in bu arzûsu tatmîn edilmiştir.

İkincisi: Lût Peygamber'in kavmine karşı gösterdiği irâde za'fıdır. Lût, İbrâhîm'in akrabâsından idi. İbrâhîm'in şerîatini teblîğe me'mûr idi. Lût'un kavmi genç delikanlılarla kötü münâsebette bulunmayı âdet edinmeleri ve Lût'un teblîğlerini dinlememeleri üzerine, bunların helâki için melekler, gençler kılığında Lût'a gönderildi. Kavmi genç kılığında gelen bu meleklere de sarkıntılık etmek istedikleri zamân Lût hadîsteki za'f ifâde eden sözü söylemişti. İşte, Peygamberimiz Lût'un bu sözünü za'f buluyor, Allah'ın kudretine dayanmalı idi demek istiyor. Tafsîlâtı, Hûd: 77-83. âyetlerinde anlatılmıştır.

Üçüncüsü: Yûsuf kıssasının bir safhasıdır. Şöyle ki: Yûsuf Mısır Meliki'nin vezîrinin karısı hakkında haksız bir töhmetle zindana atılmıştı. Yedi sene yattıktan sonra bir ru'yâ ta'bîri vesîlesiyle Mısır Meliki Yûsuf'un zekâsını anlayarak, bu mahbûsu bana getirin diye bir me'mûrunu hapishâneye göndermişti. İşte bu adam Yûsuf'a kurtuluşunu müjdeleyip Melik'in huzûruna da'vet edince, yedi sene hapis ile irâdesi zerre kadar sarsılmayan Yûsuf, me'mûra: Tahkîkat yapıldıktan ve berâati ortaya çıktıktan sonra çıkacağını söyleyip, da'vete icâbet etmemişti. Tafsîlâtı, Yûsuf: 21-57. âyetlerinden okunmalıdır.

72 Yânî bu, İsmâîl Peygamber hakkında gelen şeylerin beyânı bâbıdır.

اباكُمْ كانَ رَامِيًا وأنامَعَ بَنِى فُلاَنٍ قال فأمْسَكَ أحَدُ الفرِيقَيْنِ بأيْدِيهِمْ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ مالَكُمْ لاَ تَرْمُونَ فقالُوا يا رسولَ اللَّهِ نَرْمِى وأنْتَ مَعَهُمْ قال ارْمُوا وأنا مَعَكُمْ كلِّكُمْ *

47-..... Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Eslem kabîlesinden ok atışmakta olan bir topluluğa uğradı da:

— *"Ey İsmâîl oğulları, ok atınız! Şübhesiz sizin* (büyük) *babanız usta bir ok atıcısı idi. Ve ben bu yarışmada Fulân oğulları ile berâberim" buyurdu.*

Râvî dèdi ki: Rasûlullah'ın bu sözünü işitince iki grup ok yarışçılarından bir tarafı ellerini ok atmaktan çektiler. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Size ne oldu ki atmıyorsunuz?"* buyurdu.

Onlar da:

— Yâ Rasûlallah! Siz muhâlifimiz grupla berâberken biz o tarafa nasıl ok atarız? dediler.

Rasûlullah:

— *"Haydi atınız! Ben sizin hepinizle berâberim"* buyurdu [73].

١٥ــ باب قِصَّةِ إسْحَاقَ بنِ إبْرَاهِيمَ عليهما السَّلامُ: فِيهِ ابنُ عُمَرَ وأبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ تعالى عنهم عنِ النبيِّ ﷺ

15- İBRÂHÎM'İN OĞLU İSHÂK'IN KISSASI BÂBI [74].

Bu bâbda İbnu Umer ve Ebû Hureyre'nin Peygamber(S)'den rivâyet ettikleri hadîsler vardır [75].

---

73 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Ey İsmâîl oğulları!"* hitâbındadır.

İsmâîl Peygamber'in okçulukla meşgûl olduğu, babası İbrâhîm'in kendisini ziyâret için Mekke'ye geldiği zamânki son karşılaşmalarında apaçık görülmüştü.

Peygamber'in ok atıcılarına kavuşup onları teşvîk ettiği bu hadîs Cihâd Kitâbı, "Atıcılığa teşvîk bâbı"nda da geçmiş ve bâzı bilgiler orada verilmişti.

74 Allah İbrâhîm'e Sâre'den İshâk'ı müjdeledi; Sâre, doksan yaşındayken hâmile oldu. İbrâhîm de yüzyirmi yaşında idi. Hâcer de İsmâîl'e hâmile olmuştu. Her iki kadın berâber doğurdular ve iki oğlan yetişti (İbn İshâk).

Bu konuda başka görüşler de vardır.

75 Buhârî İbn Umer hadîsiyle Yûsuf kıssasında gelecek olana; Ebû Hureyre hadîsi ile de buraya bitişik olan bâbda zikredilene işâret etmiş gibidir... (İbn Hacer).

١٦ــ بابٌ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ المَوْتُ إِلَى قَوْلِهِ ونَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

16- BÂB:

"Yoksa, ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği vakit siz de orada hazır mı idiniz? (Hayır) o, oğullarına: Benden sonra neye ibâdet edeceksiniz? dediği zamân onlar: Senin Tanrı'na ve babaların İbrâhîm'in İsmâîl'in, İshâk'ın bir tek tanrı olan Allah'ına ibâdet edeceğiz. Biz O'na teslîm olmuş müslümânlarız, demişlerdi" (el-Bakara: 133) [76].

٤٨ــ حدّثنا إِسْحَاقُ بنُ إِبْرَاهِيمَ سَمِعَ المُعْتَمِرَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ سَعِيدِبنِ أَبِي سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال قِيلَ لِلنبيِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم مَنْ أَكْرَمُ النَّاسِ قال أَكْرَمُهُمْ أَتْقَاهُمْ قالوا يا نَبِيَّ اللَّهِ لَيْسَ عنْ هٰذَا نَسْأَلُكَ قال فأَكْرَمُ النَّاسِ يُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابنِ نَبِيِّ اللَّهِ ابنِ خَلِيلِ اللَّهِ قالُوا لَيْسَ عنْ هٰذَا نَسْأَلُكَ قال فَعَنْ مَعَادِنِ العَرَبِ تَسْأَلُونِي قالُوا نَعَمْ قال فَخِيَارُكُمْ فِي الجَاهِلِيَّةِ خِيَارُكُمْ فِي الإِسْلاَمِ إِذَا فَقُهُوا *

48-..... Ubeydullah'tan; o da Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den işitmiştir ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber'e:

— İnsanların (Allah katında) en çok kerem ve ihsâna nâil olanı kimdir? diye soruldu.

Peygamber (S):

— *"İnsanların en kerîmi, en muttakî olanıdır"* buyurdu.

Soranlar:

— Ey Allah'ın Peygamberi, biz Senden amel cihetiyle en kerîm olanı sormuyoruz, dediler.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"İnsanların* (şerefçe) *en kerîmi Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur. Yûsuf, Allah'ın Peygamberi* (Ya'kûb'un) *oğludur. O da Allah'ın Peygamberi* (İshâk'ın) *oğludur. O da Allah'ın Peygamberi İbrâhîm Halîlullah'ın oğludur"* buyurdu.

---

76 Bundan önceki âyette İbrâhîm'in ve torunu Ya'kûb'un oğullarına vasiyyeti bildirilmiştir: ***"Rabb'i ona:*** (Kendini Hakk'a) ***teslîm et, dediği zamân o, Âlemlerin Rabbi'ne teslîm oldum, demişti. İbrâhîm bunu, oğullarına da tavsiye etti. Torunu Ya'kûb da öyle yaptı: Ey oğullarım, Allah sizin için dîni beğenip seçti. O hâlde siz de ancak müslümânlar olarak can verin*** (dedi)" (el-Bakara: 131-132).

Suâl soranlar yine:

— Biz Sana bundan sormuyoruz, dediler.

Bu defa Peygamber:

— *"Siz Arab şeceresinin ma'denlerinden* (yânî anaç soylarından) *soruyorsunuz!"* buyurdu.

Onlar:

— Evet, dediler.

Peygamber:

— *"Sizin Câhiliyet zamânında hayırlı olanlarınız, İslâm'ı anlayıp ilim üzere hareket ederlerse İslâm devrinde de en hayırlı olanlarınızdır"* buyurdu [77].

١٧ــ بابٌ ولُوطًا إذْ قال لِقَوْمِهِ أتأتُونَ الْفَاحِشَةَ وأنْتُمْ تُبْصِرُونَ أئِنَّكُمْ لَتَأتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ فَمَا كانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إلاَّ أنْ قالوا أخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إنَّهُمْ أُناسٌ يَتَطَهَّرُونَ فأنْجَيْنَاهُ وأهْلَهُ إلاَّ امْرَأتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ وأمْطَرْنا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ •

17- BÂB:

"Lût'a da (peygamberlik vermiştik). O zamân kavmine şöyle demişti: Siz gözünüz göre göre hâlâ o kötülüğü yapacak mısınız? Gerçek, siz kadınları bırakıp da şehvetle mutlakaa erkeklere yanaşacak mısınız? Hayır, siz beyinsizlikte devâm edegelen bir kavimsiniz. (Buna karşı) kavminin cevâbı: Lût Hânedânı'nı memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar temizliğe zorlar insanlardır, demelerinden başka (birşey) olmadı. Bunun üzerine biz de hem onu, hem geri kalanlardan olmasını takdîr ettiğimiz karısından başka bütün hânedânını kurtardık. Onların üstüne öyle bir yağmur yağdırdık ki...

77 Hadîsin başlığa uygunluğu, hadîsin Yûsuf'un nesebinin sevki husûsundaki âyete muvâfık olması yönündendir. Çünkü âyet, Ya'kûb'un ölümü sırasında oğullarına zikredilen vasiyetle hitâbını içine almıştır. Ya'kûb'un çocukları cümlesinden biri de Yûsuf'tur. Peygamberler içinde Yûsuf'un nesebinin dizisi gibisi yoktur. Çünkü o, Allah'ın Peygamberi oğlu, Allah'ın Peygamberi oğlu, Allah'ın Peygamberi oğlu..dur (Aynî).

"Ne kötü idi inzâr edilenlerin yağmuru" (en-Neml: 54-58) [78].

٤٩ــ حدّثنا أبو الْيَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنَادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبيَّ ﷺ قال يَغْفِرُ اللَّهُ لِلُوطٍ إنْ كانَ لَيَأوِى إلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ *

49- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti: Bize Şuayb haber verdi: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) *"Allah Lût'a mağfiret etsin. Muhakkak ki, o, çok sağlam bir rükne* (yânî Allah'a) *dayanmakta idi"* buyurmuştur [79].

١٨ــ بابٌ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ المُرْسَلُونَ قال إنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ بِرُكْنِهِ بِمَنْ مَعَهُ لِأنَّهُمْ قُوَّتُهُ: تَرْكَنُوا تَمِيلُوا فأنْكَرَهُمْ ونَكِرَهُمْ واسْتَنْكَرَهُمْ واحِدٌ: يُهْرَعُونَ يُسْرِعُونَ: دَابِرَ آخِرَ صَيْحَةً هَلَكَةً: لِلْمُتَوَسِّمِينَ لِلنَّاظِرِينَ: لَبِسَبِيلٍ لَبِطَرِيقٍ *

18- BÂB:

"Vaktâki elçiler Lût âilesine geldi. Lût dedi ki: 'Herhâlde siz tanınmamış bir zümresiniz'. Onlar da: 'Hayır' dediler, 'Biz sana onların, hakkında şekk etmekte oldukları şeyi getirdik. Sana hakk ile geldik. Biz şübhesiz doğru söyleyenleriz'..." (el-Hıcr: 61-64).

"Tevellâ bi-ruknihî" (ez-Zâriyât: 39) **"Berâberindekilerle yüz çevirdi, çünkü onlar onun kuvvetidir.** ***"Lâ terkenû"*** (Hûd- 113), **"Meyl etmeyin" demektir. "Fe-enkerahum" ve** ***"Nekirahum"*** (Hûd: 70) **"Vestenkerahum": Bunların hepsi bir ma'nâya olup "Onlardan hoşlanmadı" demektir.**

"Yuhraûne" (Hûd: 78) **"Koşuyorlar" demektir.** ***"Dâbira"*** (el-Hıcr: 66) **"Âhira" demektir.** ***"Sayhaten"*** (Yâsîn: 29) ***"Heleketen" demektir.***

"Li'l-mutevessimîn" (el-Hicr: 75) **"Bakanlar" yâhud**

---

78 Bu âyetler, yalnız son kelime müstesnâ, aynı lafızlarla el-A'râf: 80-84'de de geçmektedir.

79 Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir. Bu hadîs bundan önce geçen 13. bâbda da getirilmişti.

"Düşünenler" demektir. "*Le-bi-sebîlin*" (el-Hıcr: 76)
"Le-bi-tarîkın" demektir [80].

٥٠ــ حدّثنا محمودٌ حدّثنا أبو أحمدَ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ أبِي اسْحٰقَ عنِ الأسْوَدِ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنه قال قَرَأ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ *

50- Bize Mahmûd ibn Geylân tahdîs etti: Bize Ebû Ahmed tahdîs etti: Bize Sufyân es-Sevrî, Ebû İshâk'tan; o da el-Esved'den tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "*Fe*

---

80 Buhârî bu başlıkta âdeti olduğu üzere bâzı âyetlere işâret etmiş ve bunlardaki kelimelerin tefsîrlerini vermiştir. Bu âyetlerden bir kısmı Lût kıssasıyle ilgilidir, bir kısmı da bu kıssa ile ilgili olmayıp, burada istidrâten zikredilmişlerdir. Lût kıssasıyle ilgili olanlardan bâzılarının meâllerini evvel ve sonralarıyle bir bütünlük içinde verelim:

"(Melekler Lût'a şöyle dediler:) ***'O hâlde gecenin bir kısmında âilenî yürüt, sen de arkalarından git. Sizden kimse ardına*** (dönüp) ***bakmasın. Emrolunacağınız yere geçip gidin! Ona şu kat'î emri vahyettik: Sabâha çıkarlarken onların arkaları muhakkak kesilmiş olacaktır. Şehir halkı sevine sevine*** (konukların yanına) ***geldi. 'Lût dedi ki: Hakîkat bunlar benim konuklarımdır. Binâenaleyh beni rüsvây etmeyin. Allah'tan korkun. Beni utandırmayın'. Onlar şöyle dediler: Biz seni elâleme karışmaktan*** (bizim bu gibi işlerimize müdâhale etmekten) ***men' etmedik mi?' Lût dedi: 'Eğer*** (dediğinizi) ***yapacaksanız, işte bunlar kızlarım'.*** (Habîbim) ***Senin ebedî güzel yâdına yemîn ederim ki, onlar sarhoşlukları*** (azgınlıkları) ***içinde muhakkak serserî bir hâlde idiler. Derken onları işrâk vaktine girdikleri sırada o korkunç ses yakalayıverdi. Hemen şehirlerinin altını üstüne getirdik. Tepelerine de balçıktan pişirilmiş bir taş yağmuru yağdırdık. Elbette bunda fikri, firâseti olanlar için ibretler vardır. O*** (şehrin harâbeleri) ***hakîkat bir yol üstünde hâlâ durucudur. Bunda îmân edenler için muhakkak bir ibret vardır***" (el-Hıcr: 65-77).

"***Vaktâ ki elçilerimiz Lût'a geldi. O bunlar yüzünden kaygıya düştü, bunlar yüzünden göğsü daraldı ve: 'Bu çetin bir gündür! dedi. Lût'un kavmi, kendisine doğru koşarak yanına geldi. Onlar daha evvelden kötülük işlemeye alışmış kimselerdi.*** (Lût:) ***'Ey kavmim' dedi, 'İşte kızlarım. Sizin için Onlar daha temizdir. Artık Allah'tan korkun, beni misâfirlerimin içinde küçük düşürmeyin. İçinizde aklı başında bir adam da yok mu sizin?' Dediler: 'And olsun senin de bildiğin vechile bizim senin kızlarınla hiçbir hakkımız yoktur. Sen bizim ne dilediğimizi elbette bilirsin'.*** (Lût:) ***'(Âh)' dedi. 'Size yetecek bir kuvvetim olsaydı yâhud sarp bir kal'aya sığınabilseydim.'*** (Elçi melekler:) ***'Yâ Lût, emîn ol, biz Rabb'in elçileriyiz. Onlar sana kat'iyyen dokunamazlar. Sen hemen gecenin bir kısmında âilenle yürü. İçinizden hiçbiri geri kalmasın. Yalnız karın müstesnâ. Çünkü onlara isâbet edecek azâb, hiç şübhesiz ona da çarpacaktır. Onlara va'd olunan helâk zamânı sabâh vaktidir. Sabâh vakti de yakın değil mi?' dediler. Vaktâ ki azâb emrimiz geldi, o memleketin üstünü altına getirdik ve tepelerine balçıktan pişirilmiş, istif edilmiş taşlar yağdırdık ki, onlar Rabb'inin katında hep damgalanmışlardı. Onlar zâlimlerden uzak değildir***" (Hûd: 77-83).

hel min muddekir'' (el-Kamer'de, altı kerre) şeklinde okudu [81].

١٩ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعَالِى وإِلَى ثَمُودَ أَخاهُمْ صَالِحًا كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الحِجْرُ مَوْضِعُ ثَمُودَ. وأَمَّا حَرْثٌ حِجْرٌ حَرَامٌ وكُلُّ مَمْنُوعٍ فَهُوَ حِجْرٌ مَحْجورٌ. والْحِجْرُ كلُّ بِناءٍ بَنَيْتَهُ ومَا حَجَرْتَ عَلَيْهِ مِنَ الأَرْضِ فَهُوَ حِجْرٌ ومِنْهُ سُمِّىَ حَطِيمُ البَيْتِ حِجْرًا كأَنَّهُ مُشْتَقٌّ مِنْ مَحْطُوم مِثْلُ قَتِيلٍ مِنْ مَقْتُولٍ: ويُقَالُ لِلأُنْثَى مِنَ الخَيْلِ الحِجْرُ ويُقَالُ لِلْعَقْلِ حِجْرٌ وحِجًى وأَمَّا حَجْرُ اليَمَامَةِ فَهُوَ مَنْزِلٌ *

19- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

''Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki:

'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Size Rabb'inizden apaçık bir mu'cize gelmiştir. İşte size bir alâmet olmak üzere Allah'ın şu dişi devesi! Onu bırakın, Allah'ın arzında otlasın. Ona bir fenâlıkla dokunmayın. Sonra sizi acıklı bir azâb yakalar. Düşünün ki, Allah sizi Âd'den sonra hükümdârlar yaptı. Yeryüzünde sizi yerleştirdi. Ovalarından köşkler yapıyor, dağlarından evler yontuyorsunuz. Artık hepiniz Allah'ın lutuflarını anın, yeryüzünde fesâdçılar olup taşkınlık yapmayın!' Onun kavminden büyüklenen ileri gelenleri de kendilerince hor görülenlere, onların içinden îmân edenlere şöyle dediler: 'Siz Sâlih'in gerçekten Rabb'i katından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz?' Onlar da: 'Biz'

---

81 Bu âyetin okunuşunun burada da getirilmesi el-Kamer Sûresi'nde Lût kavmi kıssasının özeti bulunduğundandır:

''Lût kavmi korkutanları yalan saydılar. Biz onlara taş yağdıran gönderdik. Lût'un âilesi müstesnâ. Onları bir seher vakti kurtardık. Tarafımızdan bir ni'met olarak. İşte şükredenleri biz böyle mükâfâtlandırırız. And olsun ki, Lût onlara kendilerini azâbla yakalayacağımızı da haber vermişti. Fakat onlar bu korkutmaları şübhe ile tekzîb ettiler. And olsun ki, onlar misâfirlerine bile kötülük yapmayı kasdetmişlerdi. Biz de gözlerini silme kör ediverdik. İşte azâbımı ve tehdîdlerimi tadın, dedik. And olsun ki onlara bir sabâh yakalarını aslâ bırakmayacak olan bir azâb baskın yaptı. İşte tadın benim azâbımı ve tehdîdlerimi. And olsun ki biz Kur'ân'ı düşünmek için kolaylaştırmışızdır. O hâlde var mı düşünen?'' (el-Kamer: 33-40).

dediler, 'Doğrusu onunla ne gönderildiyse ona îmân edicileriz'. (Yine) o kibirlenen kimseler: 'Biz, doğrusu o sizin îmân ettiğinizi inkâr ile kâfir olanlarız' dediler. Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler, Rabb'lerinin emrinden uzaklaşıp isyân ettiler ve: 'Sâlih, eğer sen gönderilmiş peygamberlerden isen, bizi tehdîd edip durduğun azâbı getir bize' dediler. Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı tutuverdi de yurtlarında dizüstü çöken kimseler oldular. O da onlardan yüz çevirdi ve (kendi kendine) şöyle dedi: 'Ey kavmim, and olsun ki, ben size Rabb'imin elçiliğini tebliğ etmişimdir. Size nasîhat etmişimdir. Fakat siz nasîhatçileri sevmezsiniz ki'' (el-A'râf: 73-79)

el-Hıcr Sûresi'nde de bu vâkıa özetlenerek verilmiştir: *''And olsun ki, Ashabu Hıcr da peygamberleri tekzîb etmişlerdir. Biz onlara âyetlerimizi vermiştik de bunlardan yüz çevirici idiler. Onlar dağlardan emîn evler yontup oyarlardı. Derken onları dahî sabâha girdikleri sırada o (korkunç) ses yakalayıverdi. Binâenaleyh kazanageldikleri o şeyler kendilerinden (hiçbir azâbı) def' edemedi''* (el-Hıcr: 80-84).

''el-Hıcr'', Semûd kavminin oturduğu yerdir. Ammâ ***''Harsun hıcrun''*** (el-En'âm: 138) ta'bîrine gelince, bu "Harâm ekin" demektir. Men' edilmiş herşey ***''Hıcrun mahcûrun''***dur (el-Furkaan: 22, 53). "Ve'l-Hacru", kurduğun her binâdır ve Arz'dan onun üzerine men' ettiğin şey de "Hıcr"dır.

İşte Ka'be'nin Hatîm'i, bu kabîlden "Hıcr" diye isimlendirildi. Sanki o "Mahtûm"dan, yânî "Kesilmiş" ta'bîrinden türemiştir; "Katîl"in "Maktûl"den olması gibi. Ve atların dişisine de "Hıcr" denilir; "Akl"a da ***''Hıcr''*** ve ***''Hıcen''*** denilir (el-Fecr: 5). Ammâ Yemâme'nin "Hacr"ine gelince, o bir menzildir [82].

---

82 Buhârî bu başlıkta da el-Hıcr memleketini kısaca anlattıktan sonra bu kelimenin çeşitli ma'nâlarını, geçtiği âyetleri ve kullanıldığı yerleri işâret etmektedir.

el-Hıcr, Medîne ile Şâm arasında ve Arabistân'ın kuzeybatısında bir vâdînin adıdır. Burası Sâlih Peygamber'in kavmi olan Semûd'un merkezi idi. Arab târîhçileri ittifâkla Semûd kavmi Âd'ın bakaayâsıdır, bundan ötürü İkinci Âd diye anılır. Birincisi ise asıl Âd'dır. Yine ittifâkla Sâlih Peygamber, İbrâhîm'den evveldir. Bundan dolayı Şârih Keşmirî *Feyzu'l-Bârî*'de Sâlih bâbını İbrâhîm

٥١ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا هِشَامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ زَمْعَةَ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ وذَكَرَ الَّذِي عَقَرَ النَّاقَةَ فقال فانْتَدَبَ لَهَا رَجُلٌ ذُوعِزٍّ ومَنَعَةٍ فِى قُوَّةٍ كأَبِى زَمْعَةَ *

51-..... Abdullah ibn Zem'a (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, kendisi Sâlih Peygamber'in dişi devesini öldüreni zikretti de: *"Sâlih'in dişi devesini, kuvvette Ebû Zem'a gibi kavmi arasında izzet ve şevket sâhibi birisi öldürme da'vetine icâbet etti"* buyurdu.

٥٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مِسْكِينٍ أَبو الحَسَنِ حدّثنا يَحْيَى بنُ حَسَّانَ بنِ حَيَّانَ أَبو زَكَرِيَّاءَ حدّثنا سُلَيْمَانُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينَارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلَّم لَمَّا نَزَلَ الْحِجْرَ فِى غَزْوَةِ تَبُوكَ أَمَرَهُمْ أَنْ لاَ يَشْرَبُوا مِنْ بِئْرِهَا ولاَ يَسْتَقُوا مِنْهَا فَقالُوا قَدْ عَجَنَّا مِنْهَا واسْتَقَيْنَا فأَمَرَهُمْ أَنْ يَطْرَحُوا ذٰلِكَ العَجِينَ ويُهَرِيقُوا ذٰلِكَ المَاءَ ويُرْوٰى عنْ سَبْرَةَ بنِ مَعْبَدٍ وأَبِى الشَّمُوسِ أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم أَمَرَ بِإِلْقَاءِ الطَّعَامِ * وقال أَبو ذَرٍّ عنِ النبيِّ ﷺ مَنِ اعْتَجَنَ بِمَائِهِ *

52-..... Bize Süleymân ibn Bilâl, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Tebûk gazvesinde Semûd kavminin helâk olduğu Hıcr vâdîsinde konakladığı zamân, sahâbîlerine buranın kuyusundan su içmemelerini ve buradan su almamalarını emretmiş. Sahâbîler:"

— Biz bu kuyunun suyundan alıp hamur yoğurduk ve su kaplarımızı doldurduk, demişler.

Bunun üzerine Rasûlullah onlara bu hamuru atmalarını ve aldıkları suyu da dökmelerini emretmiştir.

Ve Sebre ibn Ma'bed'den ve Ebu'ş-Şumûs'tan, Peygamber'in yiyeceklerin atılmasını emrettiği rivâyet olunur. Ebû Zerr de Peygamber'in, buranın suyuyla hamur yoğuran kimseye bunu atmasını emrettiğini söylemiştir.

---

kıssasından sonraya bıraktığı için Buhârî'yi fenâ tertîb etmekle ittihâm etmiştir.

Semûd Medeniyeti'nin eserleri bu Hıcr'ın etrafındadır. Semûd kavminin medeniyeti ve Sâlih Peygamber'le olan mâcerâları ve helâk edilişleri eş-Şuarâ: 145-159 ile en-Neml: 45-54. âyetlerinde de anlatılmaktadır.

٥٣ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا أنَسُ بنُ عِيَاضٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ أنَّ عبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضَى اللَّهُ عنهما أخْبَرَهُ أنَّ النَّاسَ نَزَلُوا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم أرْضَ ثَمُودَ الحِجْرَ فاسْتَقَوْا مِنْ بِئْرِهَا واعْتَجَنُوا بِهِ فأمَرَهُمْ رسولُ اللَّهِ ﷺ أنْ يُهَرِيقُوا ما اسْتَقَوْا مِنْ بِئْرِهَا وأنْ يَعْلِفُوا الإبِلَ العَجِينَ وأمَرَهُمْ أنْ يَسْتَقُوا مِنَ البِئْرِ الَّتِي كانَ تَرِدُهَا النَّاقَةُ: تَابَعَهُ أُسَامَةُ عنْ نافِعٍ *

53-..... Abdullah ibn Umer (R) ona (yânî Nâfi'e) şöyle haber vermiştir: İnsanlar Rasûlullah'ın berâberinde Semûd arâzîsi olan el-Hıcr'a inip konakladılar, akabinde oranın kuyusundan su aldılar ve bununla hamur yoğurdular. Rasûlullah (S) onlara, oranın kuyusundan aldıkları suyu dökmelerini, o su ile yoğurulan hamuru develere yedirmelerini emretti. Ve yine Rasûlullah onlara Sâlih Peygamber'in dişi devesinin su içmeye gelmekte olduğu kuyudan su almalarını emretti.

Bu hadîsi Nâfi'den rivâyet etmekte Ubeydullah'a, Usâme ibn Zeyd ibn Hârise mutâbaat etmiştir [83].

٥٤ــ حدّثنى مُحَمَّدٌ أخْبرنا عَبْدُ اللَّهِ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبرنى سالِمُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبِيهِ رضى اللَّهُ عنهُمْ أنَّ النبيَّ ﷺ لَمَّا مَرَّ بالحِجْرِ قال لاَ تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أنْفُسَهُمْ إلاَّ أنْ تَكُونُوا باكِينَ أنْ يُصِيبَكُمْ ماأصَابَهُمْ ثُمَّ تَقَنَّعَ بِرِدَائِهِ وهْوَ علَى الرَّحْلِ *

54-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Sâlim, babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber (S) el-Hıcr'a uğradığı zamân: *"Ağlayıcılar olmanız hâli müstesnâ, onlara isâbet eden musîbetin sizlere isâbet etmesinden sakınmak için kendi nefislerine zulmetmiş olan kimselerin meskenlerine girmeyiniz"* buyurdu. Sonra kendisi devesinin üzerinde olduğu hâlde ridâsıyle örtündü.

٥٥ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا وهْبٌ حدّثنا أبِى سَمِعْتُ

83 Burada arka arkaya gelen üç hadîsin, diğer rivâyet ve mutâbaaların başlığa uygunlukları açıktır. Allah Semûd kavmini orada helâk ettiği için Peygamber bu uğursuz diyârın kuyusunun suyundan içilmemesini, su alınmamasını emretmiştir.

يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَالِمٍ أنَّ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لاَتَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أنْفُسَهُمْ إلاَّ أنْ تَكُونُوا باكِينَ أنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ ما أصَابَهُمْ *

55-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Ağlayıcılar olmanız müstesnâ, onlara isâbet eden azâbın benzerinin size isâbet etmesinden sakınmak için kendi nefislerine zulmetmiş olan kimselerin meskenlerine girmeyiniz"* buyurdu [84].

٢٠ــ بابٌ أمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ المَوْتُ

20- BÂB:

"Yoksa (ey Yahûdîler), ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği zamân siz de orada hazır mı idiniz?" (el-Bakara: 133).

٥٦ــ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ أخْبرنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حدّثنا عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عبْدِ اللَّهِ عنْ أبِيهِ عنْ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ أنَّهُ قالَ الْكَرِيمُ ابنُ الكَرِيمِ ابنِ الكَرِيمِ ابنِ الكَرِيمِ يُوسُفُ بنُ يَعْقُوبَ بنِ إسْحَاقَ بنِ إبْرَاهِيمَ عليْهِمُ السَّلاَمُ *

56-..... Abdullah ibn Dînâr'dan; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Kerîm oğlu Kerîm oğlu Kerîm oğlu Kerîm, İbrâhîm oğlu Ya'kûb oğlu Yûsuf aleyhi's-selâmdır"* buyurmuştur [85].

٢١ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى لَقَدْ كانَ فِي يُوسُفَ وإخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ

---

84 Bu hadîslerin de başlığa uygunlukları açıktır. Buhârî bunu Namâz Kitâbı, "Hasf (yânî insanların yere batırıldığı) mevkilerinde namâz bâbı"nda da getirmişti. Müslim de Zühd ve Rakaaik'ta ayrı bir bâb başlığı hâlinde getirmiştir.

Hadîsin son fıkrası şu âyetin lafzını hatırlatmaktadır: *"Siz* (Âd ve Semûd kavimleri gibi) ***nefislerine zulmedenlerin diyârlarında da yerleştiniz. Onlara neler yaptığımız sizin için apaçık meydana çıktı. Size*** (bu husûsta) ***birçok misâller de gösterdik***" (İbrâhîm: 45).

85 Bu başlık üç bâb önce de zikredilmişti. Bu sebeble birçok nushalarda bu başlık bulunmuyor. Hadîsin başlığa uygunluğu, Ya'kûb Peygamber'in, ölümü sırasında yaptığı vasiyette Yûsuf'un da dâhil bulunması yönündendir (Aynî).

21- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"And olsun ki, Yûsuf'un ve kardeşlerinin kıssalarında soranlar için nice ibretler vardır" (Yusûf: 7).

٥٧ــ حدّثني عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ عنْ أبِي أُسَامَةَ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ أخْبَرَنِي سَعِيدُ بنُ أبِي سَعِيدٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه سُئِلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أكْرَمُ النَّاسِ قال أتْقَاهُمْ لِلَّهِ قَالُوا لَيْسَ عنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قَالَ فأكْرَمُ النَّاسِ يُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابنِ نَبِيِّ اللَّهِ ابنِ خَلِيلِ اللَّهِ قالُوا لَيْسَ عنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قال فَعَنْ مَعَادِنِ العَرَبِ تَسْأَلُونِي النَّاسُ مَعَادِنُ خِيَارُهُمْ فِي الجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الاسْلاَمِ إذَا فَقُهُوا *

57-..... Ubeydullah şöyle demiştir: Bana Saîd ibn Ebî Saîd, Ebû Hureyre(R)'den haber verdi: Rasûlullah'a:

— İnsanların en kerîmi kimdir? diye soruldu.

Rasûlullah (S):

— *"Allah'a en takvâlı olanlarıdır"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Biz sana bundan sormuyoruz, dediler.

Rasûlullah:

— *"İnsanların şerefçe en kerîmi, Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur. Yûsuf, Allah'ın Peygamberi* (Ya'kûb'un) *oğludur. O da Allah'ın Peygamberi* (İshâk'ın) *oğludur. O da Allah'ın Peygamberi Halîlullah'ın oğludur"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Biz sana bundan sormuyoruz, dediler.

Rasûlullah:

— *"Siz bana Arab şeceresinin ma'denlerinden* (yânî ana soylarından) *soruyorsunuz. İnsanlar ma'denler*(gibi)*dir. İnsanların câhiliyet zamânında hayırlı olanları İslâm'ı anlayıp ilim üzere yaşarlarsa, İslâm devrinde de en hayırlı olanlarıdır"* buyurdu [86].

---

86 Hadîs, sened ve metin farkıyle daha önce de geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu açıktır: Bu hadîs, Yûsuf'un nesebinin üç batında İbrâhîm'e ulaştığını ve bundan dolayı nesebce asâletini ifâde eder.

"Yüce Allah'ın 'en güzel beyân' diye vasıflandırdığı Yûsuf kıssası Kur'ân'ın başlı başına bir sûresinde bildirilmiştir. Yûsuf'a kardeşleri tarafından sû'-ikasd ile başlayan bu menkıbe, Yûsuf'un kurtulması, Mısır saraylarında kölelik hayâtı, beşer güzelliğinin bir senbolü olan Yûsuf'un güzelliğine Mısır vezîrinin karısının alâkası, en yüksek Mısır kadınlarının hayrânlığı, Yûsuf'un bu çılgınca

٥٨ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ أخبرنا عَبْدَةُ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ سَعِيدٍ عنْ أَبِي هرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ بِهَذَا *

58- Bana Muhammed ibn Selâm tahdîs etti: Bize Abde ibn Süleymân, Ubeydullah'tan; o da Saîd'den; o da Ebû Hureyre(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi haber verdi [87].

٥٩ــ حدّثنا بَدَلُ بنُ المُحَبَّرِ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدِ بنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَمِعْتُ عُرْوَةَ بنَ الزُّبَيْرِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أَنَّ النبيَّ ﷺ قال لها مُرِي أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّي بالنَّاسِ قالَتْ إِنَّهُ رَجُلٌ أَسِيفٌ مَتَى يَقُمْ مَقَامَكَ رَقَّ فَعَادَ فَعَادَتْ * قال شُعْبَةُ فقال في الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ إِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ مُرُوا أَبَا بَكْرٍ *

59-..... Ben Urve ibnu'z-Zubeyr'den işittim, Peygamber (S) Âişe(R)'ye:

— *"Ebû Bekr'e emret de insanlara namâzı kıldırsın"* buyurmuş.

Âişe:

— Ebû Bekr pek yufka yürekli bir adamdır. Ne zamân Sen'in makaamına dikelirse kalbi incelir, demiş.

Peygamber evvelki emrini tekrar buyurmuş, Âişe de "Ebû Bekr hüzünlü bir adamdır" sözünü tekrarlamış.

Şu'be ibnu'l-Haccâc yukarıdaki senedle dedi ki: Peygamber üçüncü yâhud dördüncü defasında:

---

taarruzlara semâvî bir te'yîd ile mukaavemeti, en sonra kadın ihtirâslarıyle mahbeslere atılması ve bütün bu elem verici vâkıalarla karşılaştığı zamânlarda sonsuz bir ayrılık acısıyle gözyaşları döken Ya'kûb Peygamber'e körlük gelmesi. Bütün bu mâcerâlar Yûsuf kıssasının çok acıklı birer idbâr safhalarıdır. Yedi sene devâm eden zindan hayâtından sonra ilâhî bir mu'cize olarak Yûsuf'un berâeti ve zindandan kurtulmasıyle de ikbâl devri başlar: Yûsuf'un vezîrliği, kardeşleriyle, babasıyle buluşması, hâlâ aşk ve ihtirâs ile yanan Züleyhâ ile evlenmesi gibi vâkıalar birbirini ta'kîb eder.

Yûsuf Sûresi'nde bu vâkıalar bir taraftan en durgun hisleri heyecâna verecek derecede edebî bir uslûb ile tasvîr edilirken, bir taraftan da Peygamber kudret ve hayâtının beşerî ihtirâsları yenmesi, şehvetli kadın hamlelerine, saray sefâhetlerine galebe etmesi, netîcede Yûsuf'un sabrı, metâneti, siyâseti, âilesine hattâ düşmanlarına karşı muâşereti (iyi geçinmesi) ayrı ayrı birer levha hâlinde gösterilmiştir. Bunların en önce Yûsuf'a bir ru'yâ ile gösterilmiş olması da Yûsuf kıssasının şâheser bir özetlemesidir" (Kâmil Mîrâs, *Tecrîd Ter.*, IX, 163-164).

87 Bu, yukarıki hadîsin başka bir tarîkidir.

— *"Şübhesiz sizler, Yûsuf Peygamber'in karşılaştığı kadınlarsınız. Ebû Bekr'e emredin de namâzı kıldırsın"* buyurdu [88].

٦٠ــ حدّثنا الرَّبِيعُ بنُ يَحْيَى البَصْرِيُّ حدّثنا زَائِدَةُ عَنْ عَبْدِ المَلِكِ بنِ عُمَيْرٍ عنْ أَبِي بُرْدَةَ بنِ أَبِي مُوسَى عنْ أَبِيهِ قالَ مَرِضَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلَّمَ فقالَ مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ فَقَالَتْ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ فقال مِثْلَهُ فَقَالَتْ مِثْلَهُ فقَالَ مُرُوهُ فإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ فأَمَّ أَبو بَكْرٍ في حَيَاةِ رَسولِ اللَّهِ ﷺ فقالَ حُسَيْنٌ عنْ زَائِدَةَ رَجُلٌ رَقِيقٌ *

60-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hastalandı da:

— *"Ebû Bekr'e emredin, insanlara namâz kıldırsın!"* buyurdu.

Âişe:

— Ebû Bekr yufka yürekli bir adamdır, dedi.

Peygamber önce emrinin benzerini söyledi. Âişe de sözünün benzerini söyledi. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Ebû Bekr'e emredin! Şübhesiz siz kadınlar Yûsuf Peygamber'in sâhibelerisiniz* (yânî onun günündeki kadınlarsınız)*"* buyurdu.

Akabinde Ebû Bekr, Rasûlullah'ın hayâtında imâm oldu.

Râvî Hüseyin ibn Alî el-Cu'fî, Zâide ibn Kudâme'den "İnce kalbli bir adam" şeklinde söylemiştir [89].

٦١ــ حدّثنا أَبو الْيَمَانِ أَخْبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أَبو الزِّنَادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم اللَّهُمَّ أَنْجِ عَيَّاشَ بنَ أَبِي رَبِيعَةَ أَللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بنَ هِشَامٍ أَللَّهُمَّ أَنْجِ الوَلِيدَ بنَ

---

88 Bu hadîs, Namâz Kitâbı, "İnsanlar imâmın tekbîrini işittikleri zamân bâbı" ile onu ta'kîb eden bâbda daha geniş bir metinle geçmişti.

89 Kalblerindekinin aksini açıklamakta ısrâr etmeleri yönünden onlara benzetmiştir. Bilindiği üzere Zuleyhâ, hakîkatte Yûsuf'a olan aşkının ma'ziretini Mısır'ın büyük kadınlarına göstermek istediği hâlde, onlara ziyâfet çekip kendilerine son derecede ikrâm ve in'âmda bulunmuştu. Hakîkî maksadı onlara ziyâfet değil, bunu vesîle ederek Yûsuf'u onlara gösterip âşıklıktaki özrünü isbât etmek idi. Mü'minlerin anası Âişe'nin de hakîkî maksadı, babasını insanların nefret ve uğursuz saymalarından korumak olduğu hâlde, bundan hiç bahsetmeyip, yalnız yufka yürekli olduğu için kırâati cemâate işittiremeyeceğinden bahsediyordu. Maksada ulaşmak için ziyâde ısrârda da Zuleyhâ'ya benzediğinden, buradaki benzetme daha kuvvetli düşmüştür (Ahmed Naîm).

الوَلِيدِ اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلَى مُضَرَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا سِنِينَ كَسِنِي يُوسُفَ *

61-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle duâ buyurdu: *"Yâ Allah! Ayyâş ibn Ebî Rabîa'yı kurtar! Yâ Allah! Selemete'bne Hişâm'ı kurtar! Yâ Allah! el-Velîd ibne'l-Velîd'i kurtar! Yâ Allah!* (Kâfirlerin elinde bunalıp) *zayıf ve âciz görülen diğer mü'minleri kurtar! Yâ Allah! Mudar'ı daha şiddetle çiğne! Yâ Allah! İçinde bulundukları bu yılları Yûsuf Peygamber'in o şiddetli yıllarına benzet!"*[90].

٦٢ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أَسْمَاءَ ابنِ أَخِي جُوَيْرِيَةَ **حدّثنا** جُوَيْرِيَةُ بنُ أَسْمَاءَ عنْ مَالِكٍ عنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ سَعِيدَ بنَ الْمُسَيَّبِ وأَبَا عُبَيْدٍ أَخْبَرَاهُ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يَرْحَمُ اللَّهُ لوطًا لَقَدْ كانَ يأوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ ولَوْ لَبِثْتُ فِي السِّجْنِ مَالَبِثَ يُوسُفُ ثُمَّ أَتَانِي الدَّاعِي لَأَجَبْتُهُ *

62-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah Lût Peygamber'e rahmet etsin! Yemîn olsun ki, o muhakkak çok sarp bir kal'aya sığınıyordu. Ve eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı kadar uzun zamân mahbûs kalsaydım, sonra bana, çıkarmak üzere o da'vetçi gelseydi, ben hemen ona icâbet ederdim"*[91].

٦٣ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ أَخْبَرَنَا ابنُ فُضَيْلٍ **حدّثنا** حُصَيْنٌ عنْ شَقِيقٍ عنْ مَسْرُوقٍ قال سألْتُ أُمَّ رُومانَ وهْيَ أُمُّ عَائِشَةَ عَمَّا قِيلَ فِيهَا ماقِيلَ قالَتْ بَيْنَمَا أنا مَعَ عَائِشَةَ جالِسَتَانِ إِذْ وَلَجَتْ عَلَيْنَا امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ وهْيَ

---

90 Başlığa uygunluğu *"Yûsuf'un kıtlık yılları gibi"* sözündedir. Bu isnâd, aynıyle ve bu nizâm üzere birkaç defalar geçti. Bu hadîs de Namâz Kitâbı, "Secde ederken tekbîr getirerek eğilir bâbı"nda geçmiş ve açıklamalar orada verilmişti (Aynî).

91 Peygamber (S) Yûsuf kıssasının şu fıkrasını kasdetmiştir: ***"Hükümdâr: 'Onu*** (yânî Yûsuf'u) ***bana getirin!' dedi. Bunun üzerine ona elçi gelince: 'Efendine dön de ellerini kesen o kadınların zoru neydi, kendisine sor. Şübhe yok ki benim Rabb'im onların fendlerini hakkıyle bilicidir' dedi"*** (Yûsuf: 50). Yânî Yûsuf hemen tahliyeyi kabûl etmeyip, ancak muhâkeme ile berâetim tahakkuk ettikten sonra çıkabilirim, demişti. Peygamberimiz: Ben Yûsuf gibi yedi sene hapis yattıktan sonra kurtuluşum emrolunsa, beklemez hemen çıkardım; öyle tahkîkat yürütülmesine ta'lîk etmezdim, buyurmuştur.

تَقُولُ فَعَلَ اللَّهُ بِفُلاَنٍ وفَعَلَ قالَتْ فَقُلْتُ لِمَ قالَتْ إِنَّهُ نَمَّى ذِكْرَ الحَدِيثِ فقَالَتْ عَائِشَةُ أَيُّ حَدِيثٍ فأَخْبَرَتْهَا قالَتْ فَسَمِعَهُ أَبو بكْرٍ ورسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قالَتْ نَعَمْ فَخَرَّتْ مَغْشِيًا عَلَيْهَا فَمَا أَفَاقَتْ إِلاَّ وعَلَيْهَا حُمَّى بِنَافِضٍ فَجَاءَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال مالِهَذِهِ قُلْتُ حُمَّى أَخَذَتْهَا مِنْ أَجْلِ حَدِيثٍ تُحَدِّثُ بِهِ فَقَعَدَتْ فقَالَتْ واللَّهِ لَئِنْ حَلَفْتُ لاَ تُصَدِّقُونِي ولَئِنِ اعْتَذَرْتُ لاَتَعْذِرُونِي فَمَثَلِي ومَثَلُكُمْ كَمَثَلِ يَعْقُوبَ وبَنِيهِ فاللَّه المُسْتَعَانُ علَى ما تَصِفُونَ فانْصَرَفَ النبيُّ ﷺ فأَنْزَلَ اللَّهُ ما أَنْزَلَ فأَخْبَرَها فقالَتْ بِحَمْدِ اللَّهِ لاَ بِحَمْدِ أَحَدٍ *

63-..... Mesrûk şöyle demiştir: Ben Âişe'nin anası Ümmü Rûmân'a Âişe hakkında yapılan Ifk dedikodusunu sordum. O şöyle dedi: Ben Âişe'nin berâberinde idim, ikimiz oturuyorduk. Birden yanımıza Ensâr'dan bir kadın girdi. O:

— Allah fulan kimseye (yânî Mıstah ibn Usâse'yle) lâyıkını yapsın ve yaptı, dedi.

Ümmü Rûmân dedi ki: Ben o Ensârîyye kadına:

— Sen niçin Allah fulana şöyle yapsın ve yaptı diyorsun? dedim.

Ensârîyye kadın:

— Çünkü o, Ifk sözünün zikrini oradan oraya taşıyıp yaydı, dedi.

Bunun üzerine Âişe:

— Bu adam hangi sözü yaydı? dedi.

O kadın Ifk ehlinin sözlerini Âişe'ye haber verdi.

Ümmü Rûmân dedi ki:

— O sözü Ebû Bekr ile Rasûlullah işittiler mi? diye sordu.

Ümmü Rûmân:

— Evet, o sözü bunların ikisi de işitti, dedi.

Bunun üzerine Âişe bayıldı. Âişe ancak üzerinde titreme ile berâber bir ateş olduğu hâlde ayıldı. Akabinde Peygamber geldi ve:

— *"Âişe'nin nesi var?"* diye sordu.

Ümmü Rûmân dedi ki: Ben:

— Âişe'yi, kendisi hakkında konuşulmakta olan bir sözden dolayı bir hummâ, yânî ateşli hastalık yakaladı, dedim.

Bunun üzerine Âişe oturdu ve şöyle dedi:

— Eğer ben size bu söyleneni yapmadım diye yemîn etsem, sizler beni tasdîk etmezsiniz. Eğer özür ve bahâne serdedip kusûrumu dilesem, sizler benim özrümü kabûl etmezsiniz. Artık bu vaziyette be-

nim meselimle sizin meseliniz, Ya'kûb Peygamber ile oğullarının meseli gibidir. (Çünkü o güzel bir sabr etti ve şöyle dedi:) ***"Sizin şu anlatışınıza karşı yardımına sığınılacak, ancak Allah'tır"*** (Yûsuf: 18).

Akabinde Peygamber (S) oradan ayrıldı, Allah da (Âişe'nin berâeti hakkında) indirdiğini indirdi. Peygamber bu berâet müjdesini Âişe'ye haber verdi. Bunun üzerine Âişe:

— Ben ancak Allah'a hamd ile meşgûl olurum, başka bir kimseye hamd ile değil, demiştir [92].

٦٤ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبرَنِي عُرْوَةُ أنَّهُ سألَ عَائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها زَوْجَ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّم أرَأيْتِ قَوْلَهُ حَتَّى اذَا اسْتَيْأسَ الرُّسُلُ وظَنُّوا أنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا أوْ كُذِبُوا قالَتْ بَلْ كَذَّبَهُمْ قَوْمُهُمْ فَقُلْتُ واللّٰهِ لَقَدِ اسْتَيْقَنُوا أنَّ قَوْمَهُمْ كَذَّبُوهُمْ وَمَا هُوَ بالظَّنِّ فقالَتْ يا عُرَيَّةُ لَقَدْ اسْتَيْقَنُوا بِذٰلِكَ قُلْتُ فَلَعَلَّهَا أوْ كُذِبُوا قالَتْ مَعَاذَ اللّٰهِ لَمْ تَكُنِ الرُّسُلُ تَظُنُّ ذٰلِكَ بِرَبِّهَا وأمَّا هٰذِهِ الآيَةُ قَالَتْ هُمْ أتْبَاعُ الرُّسُلِ الَّذِينَ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وصَدَّقُوهُمْ وطَالَ عَلَيْهِمِ البَلاَءُ واسْتَأخَرَ عَنْهُمُ النَّصْرُ حَتَّى اذَا اسْتَيْأسَتْ مِمَّنْ كَذَّبَهُمْ مِنْ قَوْمِهِمْ وظَنُّوا أنَّ أتْبَاعَهُمْ كَذَّبُوهُمْ جَاءَهُمْ نَصْرُ اللّٰهِ * قال أبو عَبْدِ اللّٰهِ اسْتَيْأسُوا افْتَعَلُوا مِنْ يَئِسْتُ مِنْهُ مِنْ يُوسُفَ لاَ تَيْأسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ مَعْنَاهُ الرَّجَاءُ *

---

92 Hadîsin başlığa uygunluğu, Âişe'nin "Benim meselimle sizin meseliniz, Ya'kûb Peygamber ile oğullarının meseli gibidir" sözünden alınır. Çünkü bunda Yûsuf da vardır. Hadîs burada kısadır. Bu, daha geniş olarak Şehâdet Kitâbı'nda Ifk hadîsi adıyle uzun bir metinle geçti. en-Nûr Sûresi'nin tefsîrinde de gelecektir.

Buhârî Ifk hadîsini *Sahîh*'inin birçok yerinde; Magâzî, Tefsîr, Îmân, Nuzur, İ'tisâm, Cihâd, Tevhîd Kitâbları'nda getirmiştir.

Mü'minlerin anası Âişe'nin berâetini ve ismetini beyân ve i'lân olmak üzere indirilen âyetler, en-Nûr Sûresi'nin onbirinci âyetinden i'tibâren on âyettir:

"O uydurma haberi getirenler içinizden bir zümredir. Onu sizin için bir şerr sanmayın. Bil'akis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günâh vardır. Onlardan günâhın büyüğünü üzerine alan o adam, işte en büyük azâb onundur. Onu işittiğiniz vakit erkek mü'minlerle kadın mü'minlerin, kendi vicdânları önünde iyi bir zannda bulunup da: Bu apaçık bir iftirâdır! demeleri lâzım değil miydi? Buna karşı dört şâhid getirmeli değil miydiler? Mâdem ki onlar bu şâhidleri getiremediler, o hâlde onlar Allah indinde yalancıların tâ kendileridirler! Eğer dünyâda ve âhirette Allah'ın fazl ve rahmeti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu yaygaradan dolayı sizi herhâlde büyük bir azâb çarpardı..."

64-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve haber verdi. Kendisi Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'ye:

— Allah'ın şu kavline ne dersin; bana bundan haber ver: ***"Hattâ o peygamberler*** (kavimlerinin îmânından) ***ümîdlerini kesip de onların*** (va'd olundukları ilâhî nusrat hakkında) ***muhakkak yalana çıkarıldıklarını zannettikleri sırada, onlara nusratımız yetişip gelmiş..."*** (Yûsuf: 110); ***"Onların muhakkak yalana çıkarıldıklarını"*** yâhud ***"Kendilerine yalan söylenmiş olduğunu"***?

Âişe:

— Zann, senin anladığın gibi kendi bâbı üzere değildir. Fakat kendi kavimleri o peygamberleri yalanlamışlardır, dedi.

Ben, Âişe'ye;

— Vallâhi onlar kesin sûrette kavimlerinin kendilerini tekzîb ettiklerini bilmişlerdir; o zann değildir, dedim.

Âişe (onu reddedici olarak):

— Yâ Ureyye (yânî: Ey Urvecik)! Onlar bunu kesin bilmişlerdir, dedi.

Ben:

— Belki âyet ***"Yâhud kuzibû" = Kendilerine yalan söylendi*** (yânî peygamberlere yalan va'dler söylendi)" demektir, dedim.

Âişe:

— ***Maazallâhi*** (= Bundan Allah'a sığınırım). Rasûller hiçbir zamân Rabb'lerinin va'dinin ihtilâf edeceğini düşünmemişlerdir. Ammâ şu ***"ez-Zânnîne billâhi zanne's-sev'i = Allah'a kötü zannda bulunanlar"*** (el-Feth: 6) âyetine gelince onlar Rabb'lerine îmân etmiş ve peygamberleri tasdîk etmiş olan peygamberlerin tâbi'leridir; bunlar üzerine belâ uzamış, ilâhî yardım ve zafer onlardan gecikmiş, hattâ peygamberler kendi kavimlerinden olup da, peygamberleri tekzîb edenlerden ümîdsizliğe düştükleri ve tâbi'lerinin kendilerini tekzîb ettiklerini zannetmiş oldukları zamân, onlara Allah'ın yardımı gelmiştir, dedi [93].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: ***"İstey'esû"***'nun vezni ***"Yeistu minhu"***, yânî Yûsuf'tan ümîd kestim ta'bîrinden "İftealû"dur. -el-Asîlî'de: "İstef'alû"dur-. ***"Lâ tey'esû min ravhillâh" -Allah'ın rahmetinden ümîd kesmeyin-*** (Yûsuf: 87); bunun ma'nâsı ümîddir [94].

---

93 Hadîsin başlığa uygunluğu, bu âyetin Yûsuf Sûresi'nde vâki' olması ve Yûsuf'un ***"Senden evvel kendilerine vahyeder olduğumuz erkeklerden başkasını biz peygamber göndermedik..."*** (Yûsuf: 109, en-Nahl: 43) kelâmının umûmîyetine girmesi ve ye'sten sonra Allah tarafından yardım gelinceye kadar bu uzun müddet hapiste kalmasıdır. Çünkü o, kurtulacağını ümîd ettiği gence, kıssasını, haksızca hapsolunduğunu hatırlamasını emretmişti. O da Yûsuf'u yedi yıl sonra hatırladı. Bunun benzeri durumda devamlı bir sûrette ye's hâsıl olur (İbn Hacer).

94 Buhârî, âdeti üzere bu kelimelerin açıklamasını vermektedir.

٦٥ــ أخبرنى عَبْدَةُ حدّثنا عَبْدُ الصَّمَدِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبيهِ عَنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قال الكَرِيمُ ابنُ الكَرِيمِ بنِ الكَرِيمِ ابنِ الكَرِيمِ يُوسُفُ بنُ يَعْقُوبَ بنِ إسْحٰقَ بنِ إبْرَاهِيمَ عليْهِمِ السَّلاَمُ *

65-..... İbn Umer(R)'den, Peygamber (S): *"Kerîm oğlu, Kerîm oğlu, Kerîm oğlu Kerîm, İbrâhîm oğlu İshâk oğlu Ya'kûb oğlu Yûsuf aleyhi's-selâmdır"* buyurmuştur [95].

٢٢ــ بابُ قَوْلِ اللّٰهِ تَعَالَى وأيُّوبَ إذْ نادٰى رَبَّهُ أنِّى مَسَّنِىَ الضُّرُّ وأنْتَ أرْحَمُ الرَّاحِمِينَ. ارْكُضْ اضْرِبْ. يَرْكُضُون يَعْدُونَ

22- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Eyyûb'u da (hatırla). Hani o Rabb'ine: 'Hakîkat bana derd çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın' diye niyâz etmişti" (el-Enbiyâ: 83)

"Irkud" (Sâd: 42), **"Vur"**; ***"Yerkudûn"*** (el-Enbiyâ: 12), **"Koşuyorlar" demektir** [96].

٦٦ــ حدّثنى عَبْدُ اللّٰهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِىُّ حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا

---

95 Bu hadîs, yakında 16. bâbda geçmişti.

96 Başlıktaki âyetin devâmı şöyledir: ***"Bunun üzerine biz de onu kabûl ettik, kendisini gamdan selâmete erdirdik. İşte biz îmân edenleri böyle kurtarırız"*** (el-Enbiyâ: 84).

Buhârî, tefsîrini verdiği ***"Urkud"*** kelimesi ile Eyyûb'un Sâd Sûresi'ndeki kıssasına işâret etmiş oluyor. Bu da şöyledir:

"Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o, Rabb'ine şöyle nidâ etmişti: 'Hakîkat, şeytân beni yorgunluğa ve azâba (hastalığa) ***uğrattı'. Ayağınla vur*** (yere dedik). ***İşte hem yıkanacak, hem içecek soğuk su. Ona hem ehlini, hem onlarla berâber bir mislini, bizden bir rahmet ve temiz akıl sâhibleri için de bir ibret olmak üzere bağışladık. Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemîninde durmazlık etme, dedik. Biz onu hakîkaten sabırlı bulduk. O ne güzel kuldu! Hakîkat o dâimâ Allah'a dönen bir zât idi"*** (Sâd: 41-44).

Hasen Basrî'den gelen bir rivâyete göre Eyyûb, hastalığında karısı tarafından ihmâl edilince, ona: Eğer Allah beni şu hastalıktan kurtarırsa sana yüz deynek vururum, diye yemîn etmişti. İyi olunca Allah ona yemîninden bir kurtuluş yolu gösterdi. O da yüz sapı demet yapıp onunla karısına vurma emridir. Şer'i bir çâre olan bu ruhsat, yemînlerde, haddlerde "Eyyûb ruhsatı" diye anılıp bâkî kalmıştır.

el-En'âm: 84. âyetinin delâleti vechile ve meşhûr olan rivâyete göre Eyyûb, İbrâhîm Peygamber'in zürriyetindendir.

مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسَلَّم قال بَيْنَمَا أَيُّوبُ يَغْتَسِلُ عُرْيانًا خَرَّ عَلَيْهِ رِجْلُ جَرَادٍ مِنْ ذَهَبٍ فَجَعَلَ يَحْثِى فِى ثَوْبِهِ فَنَادَى ربُّهُ يا أَيُّوبُ أَلَمْ أَكُنْ أَغْنَيْتُكَ عَمَّا تَرَى قَالَ بَلَى يَارَبِّ ولَكِنْ لاَغِنَى لِى عنْ بَرَكَتِكَ *

66-..... Bana Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Eyyûb, mu'cizeli suda soyunmuş olarak yıkandığı sırada üzerine altından düzülmüş bir sürü çekirge düştü. Eyyûb bunları hemen toplayıp elbisesine doldurmaya başladı. Bunun üzerine Rabb'i:*

— Yâ Eyyûb! Ben seni görmekte olduğun bu altın çekirgelerden yana zengin kılmadım mi? diye nidâ etti.

Eyyûb:

— Evet Rabb'im, beni o sûretle zengin kıldın. Fakat senin hayır ve bereketinden benim için müstağnî olmak yoktur, dedi"[97].

٢٣ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى واذْكُرْ فى الْكِتابِ مُوسَى إِنَّهُ كانَ مُخْلِصاً وكانَ رسولاً نَبِياً ونادَيْناهُ مِنْ جانِبِ الطُّورِ الأَيْمَنِ وقَرَّبْناهُ نَجِياً : كَلَّمَهُ ووَهَبْنا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنا أَخاهُ هارُونَ نَبِيّاً : يُقالُ لِلْوَاحِدِ ولِلاثْنَيْنِ والجَمِيعِ نَجِىٌّ : ويُقالُ خَلَصُوا نَجِياً اعْتَزَلُوا نَجِياً والجَمِيعُ أَنْجِيَةٌ يَتَناجَوْنَ : تَلَقَّفُ تَلَقَّمُ

23- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Kitâb'da Mûsâ'yı da an. Çünkü o, ihlâsa erdirilmişti. Rasûl bir peygamberdi. Biz ona Tûr'un sağ yanından nidâ ettik. Onu çok münâcât eden bir kimse olarak yaklaştırdık.

Ona merhametimizden dolayı kardeşi Hârûn'u da kendisine bir peygamber olarak ihsân ettik."

(Meryem: 51-53).

Vâhid, iki ve cemi' için *"Necî* (= Çok münâcât eden)" denilir.

---

97 Buhârî, Eyyûb Peygamber'e dâir bir hadîsi getirmiştir. Eyyûb Peygamber'e âid haberler Kur'ân'da, hadîsten daha çoktur. Çünkü Eyyûb, Kur'ân'ın dört sûresinde anılmıştır. en-Nisâ: 163, el-En'âm: 84, el-Enbiyâ: 83-84, Sâd: 41-44. Tevrât'ın bir sıfri de Eyyûb Peygamber'e ayrılmıştır.

Ve "*Halasû neciyyen*" (Yûsuf: 80) denilir; bu "Fısıldaşarak bir yana çekildiler" demektir. Bunun cem'i de "Enciyetun"dur. "*Yetenâcevne*" (el-Mucâdile: 8), "Fısıldaşıyorlar" demektir. "*Telekkafu*" (el-A'râf: 117) "Telekkamu" (yânî tutuyor) demektir [98].

٢٤ــ بابٌ وقال رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إيمانَهُ إلَى قَوْلِهِ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

24- BÂB:

"Fir'avn âilesinden olup îmânını gizlemekte bulunan bir mü'min de şöyle dedi: 'Siz bir adamı, Rabb'im Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki o size Rabb'inizden apaçık mu'cizeler de getirmiştir. Bununla berâber, eğer o bir yalancı ise, yalanı kendine. Eğer doğru söyleyici ise, sizi tehdîd edegeldiği azâbın bir kısmı olsun sizi çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak kılmaz" (el-Mü'min: 28) [99]

---

98 Mûsâ, Kur'ân'da hayât menkıbeleri en çok bildirilen büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân'ın onsekiz sûresinde kendisi; onbir yerinde de yaşca büyük kardeşi Hârûn zikredilmiştir. Mûsâ'nın hayât safhaları ve târîhî vâkıaları bu sûrelerin bâzılarından şöyle özetlenebilir: Mûsâ'nın doğumu, çocuğun bir mu'cize eseri olarak Fir'avn'ın öldürmesinden korunması, bu husûsta Fir'âvn'ın karısı Âsiye'nin müessir rolü ve yine bir mu'cize olarak Mûsâ'nın sarayda ana kucağında ve ana sütüyle büyütülmesi, gençlik çağına erdikten sonra Fir'avn ile karşılaşması, Mûsâ'nın Mısır'dan kaçması, Medyen'de Şuayb Peygamber'le buluşması ve onun kızıyle evlenmesi, sonra Tûr Dağı'nda Allah'ın Mûsâ'ya ilk kelâmı, asâ ve beyaz el mu'cizeleri, kardeşi Hârûn'un peygamberliği ve onun refâkatiyle Mısır'a dönüşü, Fir'avnları ve Mısırlılar'ı tevhîde da'veti, müşriklerin muhâlefeti, Tûfân, çekirge, bit, kurbağa, kan mu'cizeleri, Fir'avn'ın sihirbazları, netîce olarak Fir'avn'ın ordusuyle suda boğulması.

Kur'ân'a göre Fir'avn'ın helâki ve Mûsâ'nın galebesiyle cihân târîhinin ilk devri sona eriyor, orta devir başlıyor. Muhammed'in peygamberliği ve Kur'ân'ın inmesiyle âhir zamân denilen son devir, yânî yeni çağlar başlıyor *(Hakk Dîni,* V, 3738).

Sonra Tîh sahrâsında İsrâîl oğulları'nın yarım asra yakın devâm eden mâcerâları, men ve selvâ yemeleri, Mûsâ'nın Tûr'da kırk gece süren ikaameti, Allah'ın Tûr'a tecellîsi ve Mûsâ'nın bayılıp düşmesi, Tûr'dan nasîhatleri, hükümleri ve haberleri ihtivâ eden on levha ile dönüşü, Sâmirî fitnesi ile karşılaşması, yetmiş kişi ile Tûr'a tevbe seferi...

Buhârî, Mûsâ'ya âid bâbın başlığında bu târîhî vâkıaları bildiren âyetlerin birçoğunu nakledip tefsîrlerine işâret etmiştir.

99 "Fir'avn âilesinin mü'mini" diye tanınan bu zâtın Fir'avn'a ve Fir'avn âilesine

٦٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شَهابٍ سَمِعْتُ عُرْوَةَ قال قالَتْ عائِشَةُ رضى اللّه عنها فَرَجَعَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلّم إلى خَدِيجَةَ يَرْجفُ فُؤَادُهُ فانْطَلَقَتْ بِهِ إلى ورَقَةَ بنِ نَوْفَلٍ وكانَ رَجُلاً تَنَصَّرَ يَقْرَأُ الإنْجيلَ بالعَرَبِيَّةِ فقال ورَقَةُ ماذَا تَرَى فأخْبَرَهُ فقال ورَقَةُ هَذَا النَّامُوسُ الَّذِي أنْزَلَ اللّهُ عَلى مُوسَي وإنْ أدْرَكَنِى يَوْمُكَ أنْصُرْكَ نَصْراً مُؤَزَّراً *النَّامُوسُ صاحِبُ السِّرِّ الَّذِى يُطْلِعُهُ بِما يَسْتُرُهُ عنْ غَيْرِهِ *

67-..... Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber (-S-Cibrîl kendisine vahy getirdikten sonra Hırâ'dan) korkuyla yüreği titreyerek Hadîce'ye döndü. Bundan sonra Hadîce, Peygamber'i birlikte alıp amca oğlu olan Varaka ibn Nevfel'in yanına götürdü. Bu zât (puta tapıcılığı terkedip) Hrıstiyan Dîni'ne girmiş, İncîl'i Arab diliyle okuyan bir kimse idi. Varaka, Peygamber'e:

— Ne görüyorsun? dedi.

Peygamber gördüklerini ona haber verdi. Bunun üzerine Varaka:

— Bu gördüğün, Allah'ın Mûsâ Peygamber'e indirdiği Nâmûs'tur (yânî vahy sırrının sâhibidir). Eğer senin da'vet günlerine yetişirsem, sana kuvvetli bir şekilde yardım ederim, dedi.

"en-Nâmûs", Allah'ın başkalarından gizlemekte olduğu şeyleri kendisine bildirmekte olduğu sır sâhibidir [100].

---

karşı nutuklarını ve mücâdelesini Allah burada naklettiği için bu sûreye onun adına muzâf olarak "Mü'min Sûresi" denilmiştir. Bu mü'min kişinin nutku 29. âyetten 39. âyete kadar devâm etmektedir:

"Ey kavmim, bugün bu yerde siz gâlib olmak üzere, mülk sizindir. Fakat Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa bize kim yardım eder? Fir'avn: Ben size re'yimden başkasını göstermem ve herhâlde ben size reşâd yolunu gösteriyorum, dedi. O îmân etmiş olan zât da şunları söyledi: Ey kavmim, doğrusu ben size Ahzâb günleri gibi bir günden korkuyorum. Nûh kavminin, Âd'in, Semûd'un ve daha sonrakilerin mâcerâları gibi ki, Allah kullarına bir zulüm istemez. Hem ey kavmim, hakîkaten ben size karşı o çağırışma gününden korkarım. (O gün hesâb yerini) *arkanıza bırakarak* (cehenneme) *döneceğiniz gündür. O gün sizi Allah'tan hiçbir kurtarıcı yoktur. Allah kimi şaşırtırsa onun yolunu bir doğrultacak da yoktur. And olsun* (Mûsâ'dan) *evvel Yûsuf da size apaçık kurbânlar getirmişti. O vakit de onun size getirdiği şeyler hakkında şübhe edip durmuştunuz. Hattâ o vefât edince de: Bundan sonra Allah aslâ bir peygamber göndermez, dediniz. İşte Allah, o haddi aşan şübhecileri böyle şaşırtır... Yine îmân eden zât şöyle dedi: Ey kavmim, siz bana uyun, size doğru yolu göstereceğim. Ey kavmim, bu dünyâ hayâtı ancak fânî bir eğlencedir. Âhiret ise, o, asıl durulacak yurdun tâ kendisidir"* (el-Mü'min: 29-39).

100 Başlığa uygunluğu hadîsin son kısmıdır. Bu hadîs, Vahy Kitâbı'nda geçen uzun hadîsin bir parçasıdır.

٢٥ــ بابُ قَولِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ وهَل أتاكَ حَدِيثُ مُوسَى إذْرَأى ناراً إلى قَوْلَهِ بالْوادِى المُقَدَّسِ طُوىً:آنَسْتُ أبْصَرْتُ ناراً لَعَلِّى آتِيكُمْ مِنْها بِقَبَسٍ الآيَةَ قال ابنُ عَبَّاسٍ المُقَدَّسُ المُبارَكُ : طُوًى اسْمُ الوَادِي : سِيْرَتُها حالَتَها : والنُّهَي التُّقَى : بِمَلْكِنا بأمْرِنا : هَوَى شَقِى فارِغاً إلاَّ مِنْ ذِكْرِ مُوسَى رِدْءً كَىْ يُصَدِّقَنِى :و يُقالُ مُغِيثاً أوْ مُعِيناً يَطْشُ ويَطِشُ : يأتَمِرُونَ يَتَشاوَرُونَ : والجَذْوَةُ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ مِنَ الخَشَبِ لَيْسَ فِيها لَهَبٌ . سَنَشُدُّ سَنُعِينُكَ كُلَّما عَزَّزْتَ شَيْئاً فَقَدْ جَعَلْتَ لهُ عَضُداً وقال غَيْرُهُ كُلَّمَا لَمْ يَنْطِقْ بِحَرْفٍ أوْفِيهِ تَمْتَمَةٌ أوْ فأفأةٌ فَهْىَ عُقْدَةٌ:أزْرِى ظَهْرِي : فَيُسْحِتَكُمْ فَيُهْلِكَكُمْ : المُثْلَى تأنِيثُ الأمْثَلِ يَقُولُ بِدِينِكُمْ يُقالُ خُذِ المُثْلَى خُذِ الأمْثَلَ ثُمَّ ائْتُوا صَفاً يُقالُ هَلْ أتَيْتَ الصَّفَّ اليَوْمَ يَعْنى المُصَلَّى الَّذِى يُصَلَّى فِيهِ : فأوْجَسَ أضْمَرَ خَوْفاً فَذَهَبَتِ الوَاوُ مِنْ خِيفَةٍ لِكَسْرَةِ الخاءِ : فى جُذُوعِ النَّخْلِ عَلى جُذُوعِ : خَطْبُكَ بالُكَ مِساسَ مَصْدَرُ ماسَّهُ مِساساً : لَنَنْسِفَنَّهُ لَنُذْرِيَنَّهُ : الضَّحاءُ الحَرُّ : قُصِّيهِ اتَّبِعي أثَرَهُ وقَدْ يَكُونُ أنْ تَقُصَّ الكَلامَ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ : عنْ جُنُبٍ عنْ بُعْدٍ وعنْ جَنابَةٍ وعنِ اجْتِنابٍ واحِدٌ : قال مُجاهِدٌ عَلى قَدَرٍ عَلى مَوْعِدٍ: لاتَنِيَا لاتَضْعُفا: يَبَساً يابِساً مِنْ زِينَةِ القَوْمِ الحُلِىِّ الَّذِى اسْتَعارُوا مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ . فَقَذَفْتُها ألْقَيْتُها ألْقَى صَنَعَ فَنَسِيَ مُوسَي هُمْ يَقُولُونَهُ أخْطَأ الرَّبُّ أنْ لايَرْجِع إلَيْهِمْ قَوْلاً فى العِجْلِ *

25- AZÎZ VE CELÎL ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Mûsâ'nın haberi geldi mi sana? Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine: 'Siz (burada) durun. Hakîkat ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir kor getirir yâhud ateşin yanında bir yol (gösterici) bulurum' demişti. İşte Mûsâ; ona gelince kendisine şöyle nidâ olundu: 'Ey Mûsâ! Şübhesiz benim ben senin Rabb'in! Haydi pabuçlarını çıkar. Çünkü sen mukaddes bir vâdîde Tûvâ'dasın" (Tâhâ: 9-12) [101]

101 Bundan sonra Mûsâ'nın kıssası bu sûrenin 99. âyetine kadar devâm ediyor. Mû-

"*Ânestu absartu nâran*", "Bir ateş gördüm, belki ondan size bir kor getiririm" ma'nâsınadır.

İbn Abbâs şöyle demiştir: "*Mukaddes*", "Mübârek" demektir. "*Tûvâ*", vâdînin ismidir; "*Sîretehâ*", "Hâletehâ"; "*en-Nuhâ*" "*et-Tukaa*", "*Bi-melkinâ*", "Bi-emrinâ"; "*Hevâ*", "Şakıye", "*Fârığan illâ min zikri Mûsâ*", "Mûsâ'nın anasının kalbi Mûsâ düşüncesinden başka herşeyden boş olarak sabâhladı"; "*Rid'en key yusaddıkanî...*" "Kardeşim Hârûn lisânca benden daha fasîhtir, onu da benimle, beni tasdîk edecek bir yardımcı yap". "*Rid'en*"in tefsîrinde "Mugîsen" yâhud "Muînen" denilir. "*Yebtuşu*" ve "*Yebtışu*" fiili birinci ve ikinci bâblardan söylenir. "*Ye'temirûn*", "İstişâre ediyorlar"; "*el-Cezvetu*", kendisinde alev bulunmayan odundan kalın bir ateş parçası, "*Seneşuddu*", "Senuînuke" (yânî sana yardım edeceğiz); Ne zamân bir şeyi kuvvetlendirirsen, ona kuvvet verecek bir pazu yapmışsındır.

İbn Abbâs'tan başkaları da şöyle dedi: Bir harf söyleyemezse yâhud söylemede temteme ve fe'fee olduğu hâlde söylerse, o, dilde bir ukdedir [102].

"*Ezrî*", "Sırtımı"; "*Feyushıtekum*", "Sizi helâk edecek"; "*el-Muslâ*", "el-Emselu"nun müennesidir, "*Bi-tarîkatıkumu'l-muslâ*", "*Bi-dînikumu'l-muslâ*" (yânî düzgün olan dîninizle) diyor. "Muslâyı al, emseli al" denilir. "*Sonra saffa geliniz*": Sen bu gün saffa

---

sâ'nın Kur'ân'ın onsekiz sûresinde, büyük kardeşi Hârûn'un da onbir sûrede zikredildiğini bundan önce geçen bir hâşiyede belirtmiştik. Mûsâ'nın kıssası bu sûreler içinden bilhassa el-Bakara, el-A'râf, Yûnus, Tâhâ, eş-Şuarâ, el-Kasas Sûreleri'nde uzun metinler hâlinde verilir. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'in meâllerinden ve tefsîr kitâblarından okunabilir; bilhassa *Elmalı Tefsîri*'nden.

102 *el-Fe'feu, ve'l-Fe'fâu,* selsâl vezninde, konuşma sırasında fâ harfini çok söyleyen pepe kimseye denir, yânî ıztırârî olarak fâ ile tekellüme lisânı çok mâil olur ki, iki harfte bir lisânı fâ harfine çalınır...

el-Fe'fee, zelzele vezninde tekellüme fâ harfini çok söylemek üzere pepeyî olmak ma'nâsınadır...

et-Temteme, pepeyîlikten bir çeşittir ki, kelâmı tâ ve mim harflerini reddederek söylemekten ibârettir; bir görüşe göre dilini söylerken üst damağına çalarak söylemekten ibârettir.

et-Temtâm, selsâl vezninde, lisânında temteme olan adama denir, müennesi *Temtâme*'dir... *(Kaamûs Ter.).*

geldin mi? denilir, bununla içinde namâz kılınan musallâyı kasdeder. *"Evcese hîfeten"*, "İçinde bir korku gizledi" demektir. *"Hîfeten"* kelimesinden -hâ'nın kesresinden dolayı- vâv harfi gitti. *"Fî cuzûi'n-nahli"*, *"Alâ cuzui'n-nahli"* (yânî hurma gövdeleri üzerine) demektir. *"Hatbuke"*, "Bâluke", yânî hâlin, şânın demektir. *"Misâse"*, mufâale bâbının masdarıdır. *"Le-nensifennehû"* "Onu zerre zerre savunurum"; *"es-ed-Dahâu"*, "Sıcaklık"; *"Kussîhi"*, "Onun izi üzere git, onu ta'kîb et" demektir. Bâzen "Biz sana en güzel kıssa anlatıyoruz" gibi söz nakletmek ma'nâsına olur. *"An cunubin"*, "Uzaktan" demektir; "An cenâbetin" ve "An ictinâbin" de bir ma'nâyadır.

Mücâhid de şöyle demiştir:

"Alâ kaderin" "Bir va'de kadar"; *"Lâ teniyâ"*, "Zayıflamayın, gevşemeyin"; *"Mekânen suven"*, "Aralarında eşit uzaklıkta bir yer"; *"Yebesen"*, "Yâbisen" yânî kuru; *"Min zîneti'l-kavmi"*, İsrâîl oğulları'nın Fir'avn halkından âriyet aldıkları zînetler; *"Kazefethâ"*; Musâ'nın anası o sandığı suya attı; *"Elkaa"*, "Yaptı" (yânî Sâmirî onlara bir buzağı heykeli yaptı), *"Mûsâ unuttu"*: Bu sözü Sâmirîler söylüyorlardı:

"Sâmirî onlara böğüren bir buzağı heykeli çıkardı da: İşte sizin de, Mûsâ'nın da tanrısı budur. Fakat Mûsâ unuttu, demişlerdi (yânî Mûsâ Rabb'de yanıldı, onlara buzağı hakkında hiçbir söz söylemedi, demişlerdi)"[103].

٦٨ــ حدّثنا هُدْبةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا هَمَّامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ عنْ مالِكِ بنِ صَعْصَعَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم حدّثَهُمْ عنْ لَيْلَةِ أُسْرِىَ بِهِ حتَّى أتى السَّماءَ الخَامِسَةَ فإذَا هارُونُ قال هَذَا هارُونُ فَسلِّمْ عَلَيْهِ فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ ثُمَّ قال مَرْحَباً بالأخِ الصَّالِحِ والنبىِّ الصَّالِحِ * تابعَهُ ثابِتٌ وعَبَّادُ بنُ أبى عَلِىٍّ عنْ أنَسٍ عنِ النبىِّ ﷺ *

68-..... Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'-

103 Buhârî burada Mûsâ kıssasını anlatan Tâhâ ve diğer sûre âyetlerine işâret edip bunlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermektedir.

saa'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) onlara kendisinin göklere yürütüldüğü geceden anlatıp şöyle buyurmuştur: *"Nihâyet beşinci semâya geldi ve orada Hârûn'la karşılaştı. Cibrîl:*

— Bu Hârûn'dur, ona selâm ver, dedi.

Ben de ona selâm verdim, o da selâmımı aldı. Sonra:

— Merhaba sâlih kardeş ve sâlih peygamber! dedi."

Bu hadîsi Enes'ten; o da Peşgamber'den rivâyet etmekte Katâde'ye Sâbit el-Bunânî ile Abbâd ibn Ebî Alî mutâbaat etmişlerdir [104].

٢٦ــ بابُ قَولِ اللّهِ تعالى وهَلْ أتاكَ حدِيثُ مُوسى. وكَلَّمَ اللّهُ مُوسى تَكْلِيماً

26- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Mûsâ'nın haberi geldi mi sana..." (Tâhâ: 9);

"Öyle rasûller gönderdik ki, kıssalarını hakîkat önceden sana bildirdik. Yine öyle rasûller yolladık ki, sana onların kıssalarını haber vermedik. Allah Mûsâ'ya da hitâb ile konuştu" (en-Nisâ: 164) [105].

٦٩ــ حدّثنا إبْرَاهِمُ بنُ مُوسَى أخْبرنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ قال قال رسولُ اللّه ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِى رَأَيْتُ مُوسَى وإذَا هُوَ رَجُلٌ ضَرْبٌ رَجُلٌ كأنَّهُ مِنْ رِجالِ شَنُوءَةَ ورَأَيْتُ عِيسَى فإذَا هُوَ رَجُلٌ رَبْعَةٌ أحْمَرُ كأنَّما خَرَجَ مِنْ دِيماسٍ وأنا أشْبَهُ ولَدِ إبْرَاهِمَ بِهِ ثُمَّ أُتِيتُ بإناءَيْنِ فى أحَدِهِما لَبَنٌ وفى الآخَرِ خَمْرٌ فقال اشْرَبْ أيُّهُما شِئْتَ فأخَذْتُ اللَّبَنَ فَشَرِبْتُهُ فَقِيلَ أخَذْتَ الفِطْرَةَ أما إنَّكَ لوْ أخَذْتَ الخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ.

69-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Geceleyin yürütüldüğüm zamân Mûsâ'yı gördüm. Bak-*

---

104 Birçok defalar geçmiş olan bu uzun İsrâ hadîsinin bu parçasının burada zikredilme sebebi, beşinci semâda Hârûn'un bulunduğunun zikredilmesidir. Hârûn'un zikri husûsundaki Sâbit'in mutâbaasını Müslim; Abbâs'ın mutâbaasını da Buhârî senedli olarak rivâyet etmiştir.

105 Bu başlıktaki Tâhâ: 9 âyeti bundan önceki bâbda geçmişti. en-Nisâ: 164. âyeti, insanlık târîhinde, Kur'ân'da isimleri zikredilmeyen birçok peygamberler bulunduğunu bildirir.

tım ki Mûsâ, Yemen'in Şenûe kabîlesi erkeklerinden biri gibi uzun boylu, balık etli bir zâttır. Îsâ'yı da gördüm. Baktım ki, o, orta yapılı, sanki hamamdan çıkmış gibi al çehreli idi. (Ben İbrâhîm'i de gördüm.) *Çocukları içinde İbrâhîm'e en çok benzeyeni benimdir. Sonra bana birinin içinde süt, diğerinde şarâb bulunan iki kap getirildi. Cibrîl bana:*

— Bunlardan hangisini istersen iç, dedi.

Ben sütü aldım ve onu içtim. Bana:

— Fıtratı aldın. Eğer sen şarâbı almış olaydın, ümmetin azgın olurdu, denildi." [106].

٧٠ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ أبا العالِيَةِ حدّثنا ابنُ عَمِّ نَبِيِّكُمْ يعنِى ابنَ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال لاَيَنْبَغِى لِعَبْدٍ أنْ يَقُولَ أنا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بنِ مَتَّى ونَسَبَهُ إلى أبِيهِ وذَكَرَ النبىُّ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِهِ فقال مُوسَى آدَمُ طُوَالٌ كأنَّهُ مِنْ رِجالِ شَنُوءَةَ وقال عِيسَى جَعْدٌ مَرْبُوعٌ وذَكَرَ مالِكاً خازِنَ النَّارِ وذَكَرَ الدَّجَّالَ *

70-..... Katâde şöyle demiştir: Ben Ebû'l-Âliye'den işittim: Bize Peygamberinizin amca oğlu, yânî İbn Abbâs tahdîs etti: Peygamber (S): *"Hiçbir kul için 'Ben Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım' demek lâyık olmaz"* buyurmuş ve Yûnus'u babası Mettâ'ya nisbet etmiştir. Ve yine Peygamber geceleyin yürütüldüğü vakti zikretti de: *"Mûsâ buğday renkli, uzun boyludur; sanki Yemen'in Şenûe kabîlesi erkeklerinden biri gibidir"* buyurdu. Ve yine Rasûlullah: *"Îsâ toplu vücûdlu ve orta boyludur"* buyurdu. Cehennem'in bekçisi olan Mâlik'i de zikretti, Deccâl'i de zikretti [107].

٧١ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أيُّوبُ السَّخْتِيانِىُّ عنِ ابنِ سعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنْ أبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُما أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَمَّا قَدِمَ المَدِينَةَ وجَدَهُمْ يَصُومونَ يَوْماً يَعْنى عاشوراءَ فَقالوا هَذَا يَوْمٌ عَظِيمٌ وهوَ يَوْمٌ نَجَّى اللَّهُ فِيهِ مُوسَى وأغْرَقَ آلَ فِرْعَوْنَ فَصامَ

---

106 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Mûsâ'yı gördüm"* sözündedir. Bu hadîsi Müslim, İmân Kitâbı'nda getirmiştir. *Müslim Ter.*, I, 250 (266-"165").

107 Buhârî bu hadîsi ***"Yûnus da şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi"*** (es-Sâffât: 139) unvânlı 37. bâbda, Tefsîr'de, Tevhîd'de getirdi. Müslim de Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da getirmiştir.

مُوسَى شُكْراً للَّهِ فقال أنا أَوْلَى بِمُوسَى مِنْهُمْ فَصامَهُ وأَمَرَ بِصِيامِهِ *

71-..... Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) Medîne'ye geldiği zamân Medîneliler'i bir gün, yânî âşûrâ günü oruç tutarlar buldu. (Peygamber: Bu nedir? diye sorunca) Onlar:

— Bu büyük bir gündür. Bu öyle bir gündür ki, Allah bu günde Mûsâ'yı (ve ümmetini düşmanlarından) kurtardı ve Fir'avn hânedânını da denizde boğdu. Onun için Allah'a şükr olarak bunda oruç tuttu, dediler.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Ben Mûsâ'ya Yahûdîler'den daha yakınım"* buyurdu da kendisi bu günü oruç tuttu ve bu gün oruç tutulmasını emretti [108].

٢٧ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى ووَاعَدْنا مُوسى ثَلاَثِينَ لَيْلَةً وأَتْمَمْناها بعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً . وقال مُوسَى لأَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنى فى قَوْمِى وأَصْلِحْ ولاَ تَتَّبِعْ سَبِيلَ المُفْسِدِينَ ولَمَّا جاءَ مُوسَى لِمِيقاتِنا وكَلَّمَهُ رَبُّهُ قال رَبِّ أَرِنى أَنْظُرْ إِلَيْكَ قال لَنْ تَرَانى إلى قَوْلِهِ وأنا أَوَّلُ المُؤْمِنِينَ .

يُقالُ دَكَّهُ زَلْزَلَهُ فَدُكَّتا فَدُكِكْنَ جَعَلَ الجِبالَ كالوَاحِدَةِ كَما قال اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ أَنَّ السَّمٰوَاتِ والأَرْضَ كانَتا رَتْقاً ولَمْ يَقُلْ كُنَّ رَتْقاً مُلْتَصِقَتَيْنِ. أُشْرِبُوا ثَوْبٌ مُشَرَّبٌ مَصْبوغٌ . قال ابنُ عَبَّاسٍ انْبَجَسَتْ انْفَجَرَتْ. وإِذْ نَتَقْنا الجَبَلَ رَفَعْنا *

27- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Mûsâ ile otuz gece sözleştik ve ona bir on gece daha kattık. Bu sûretle Rabb'inin ta'yîn buyurduğu vakit kırk gece olarak tamamlandı. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: 'Kavminin içinde benim yerime geç, ıslâh et, fesâdcıların yoluna uyma!' Vaktâ ki Mûsâ ta'yîn ettiğimiz vakitte geldi, Rabb'i ona ilâhî sözünü söyledi. Mûsâ dedi ki: 'Rabb'im, göster bana Seni

108 Hadîsin başlığa uygunluğu "Allah o gün Mûsâ'yı kurtardı" sözündedir. Bu hadîs Oruç Kitâbı'nda da geçmişti.

göreyim!' buyurdu: 'Beni kat'iyyen göremezsin. Fakat şu dağa bak. Eğer o, yerinde durabilirse sen de beni görürsün'. Derken Rabb'i o dağa tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygın yere düştü. Ayılınca dedi ki: Seni tenzîh ederim. Tevbe ettim sana. Ben îmân edenlerin ilkiyim'' (el-A'râf: 142-144).

Şöyle denilir: *''Dekkehû''*, "Zelzelehû" yânî "Onu salladı"; *''Ve humileti'l-ardu ve'l-cibâlu fe duketâ dekketen vâhideten = Yerle dağlar yerlerinden kaldırılıp birbirine bir çarpışla hepsi toz hâline geldi''* (el-Hâkkaa: 14), yânî cem' ile "Dukıkne" demedi. Çünkü "Dağlar" cemi' hükmündedir; *''Arz''* da cemi' hükmündedir. Lâkin Allah dağları birşey kıldı da bunun için tesniye ile *''Fe dukketâ''* denildi. Nitekim Azîz ve Celîl Allah *''Kânetâ''* da tesniye ile *''Enne's-semâvâti ve'l-arda kânetâ ratkan''* (el-Enbiyâ: 30) buyurdu da kaaideye göre cemi' ile "Kunne ratkan" demedi. Bunlardan herbirini tekbirşey kıldı.

''Ratkan'', "Multesıkateyni" yânî "Birbirine bitişik iki şey" demektir. *''Küfürlerine binâen özlerine buzağı içirilmişti''* (el-Bakara: 93) "Sevbun müşerrabun" denilir ki, "Boyanmış kumaş" demektir.

İbn Abbâs şöyle demiştir:

''İnbeceset'' (el-A'râf: 160) "Fışkırdı" demektir. *''Ve iz nataknâ'l-cebele fevkahum''* (el-A'râf: 171) da *''Nataknâ''*, "Rafa'nâ", yânî "Kaldırdık" demektir [109].

٧٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرِو بنِ يَحْيَى عنْ أبِيهِ عنْ أبِى سَعِيدٍ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبِىِّ ﷺ قال النَّاسُ يَصْعَقُون يَوْمَ القِيامَةِ فأكُونُ أوَّلَ منْ يُفِيقُ فإذَا أنَا بِمُوسَى آخِذٌ بِقائِمةٍ مِنْ قَوائِمِ العَرْشِ فَلاأدْرِى أفاقَ قَبْلِى أمْ جُوزِىَ بِصَعْقَةِ الطُّورِ *

109 Buhârî bu başlıkta Mûsâ kıssasının bulunduğu bâzı sûrelerin âyetlerine işâret edip, bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsîrlerini getirmiştir. Bu başlıktaki son ta'bîri getirmekle de Mûsâ kıssasının el-A'râf Sûresi'nde 171. âyete kadar devâm ettiğini işâret etmiş oluyor. Mûsâ kıssasına bu sûrenin ***''Sonra o peygamberlerin ardından Mûsâ'yı âyetlerimizle Fir'avn'a ve onun cemiyetine gönderdik de zulmettiler. Bak ki, o fesâdçıların sonu nice oldu''*** meâlindeki 103. âyet ile başlamıştı. Bu sûrede Mûsâ kıssası cidden geniş anlatılmıştır.

72-..... Yahyâ ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar kıyâmet gününde bayılıp yere düşecekler,* (ben de bayılacağım). *Fakat ben ayılanların ilki olurum. Bir de bakarım ki, Mûsâ Arş'ın ayaklarından birine tutunmuş duruyor. Benden evvel mi ayıldı yâhud Tûr'daki bayılması ile mi cezâlandırıldı, bilemiyorum"* [110].

٧٣ــ حدّثنى عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِىُّ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَوْلاَ بَنُو إسْرَائِيلَ لَمْ يَخْنَزِ اللَّحْمُ ولوْلا حَوَّاءُ لَمْ تخُنْ أُنْثَى زَوْجَها الدَّهْرَ *

73-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Eğer İsrâîl oğulları olmasaydı et kokmazdı, Havvâ* (anamız) *olmasaydı kadın cinsi hiçbir zamân zevcine hıyânet edip aldatmazdı"* [111].

٢٨ــ بابُ طوفانٍ مِنَ السَّيْلِ . يُقالُ لِلْمَوْتِ الكَثِيرِ طُوفانٌ القُمَّلُ الْحُمنانُ يُشْبِهُ صِغارَ الحَلَمِ حَقِيقٌ حَقٌّ سُقِطَ كلُّ منْ نَدِمَ فَقَدْ سُقِطَ فِي يَدِهِ

28- SEYLDEN OLAN TÛFÂN BÂBI

Çok (yânî arka arkaya devâmlı) olan ölüme de *"Tûfân"* denilir. *"Kummel"*, küçük kenelerdir ki, büyük nevi'nin küçüklerine benzer. *"Hakîkun"*, "Hakkun" demektir. *"Sukıta"*, "Pişman olan herkesin eli düşmüştür (yânî şaşmıştır)" [112].

---

110 Başlığa uygunluğu *"Ben Mûsâ ile karşılaşırım..."* sözündedir. Bu daha önce "İşhâs"da uzun bir metinle geçmişti, ileride de gelecektir.

111 Bu hadîs de bu Peygamberler Kitâbı'nın evvelinde geçmişti.

112 Arab şiddetli pişmanlığını "Sukıta fî yedihî" ile ifâde eder. Çünkü öyle pişmanlık zamânında ellerini ısırıp sonra dizlerine vurur. Bu sûretle elleri düşmüş olur (Beydâvî).

Buhârî bu başlıkta şu âyetlere işâret etmiş ve bunlardaki bâzı kelimeleri açıklamıştır:

"Mûsâ: 'Ey Fir'avn' dedi, 'Ben hiç şübhesiz ki, Âlemlerin Rabbi katından

٢٩ــ بابُ حَدِيثُ الخَضِرِ مَعَ مُوسٰي عَليهما السَّلامُ

29- HIZIR'LA MÛSÂ ALEYHİMA'S-SELÂM HADÎSİ BÂBI

٧٤ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ مُحمَّدٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال حدّثنى أبى عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عبْدِ اللَّهِ أخبرَهُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّهُ تمارَى هُوَ والحُرُّ بنُ قَيْسٍ الفَزَارِيُّ فى صاحِبِ مُوسٰى قال ابنُ عبَّاسٍ هُوَ خَضِرٌ فَمَرَّبِهِما أُبَيُّ بنُ كَعْبٍ فَدَعاهُ ابنُ عبَّاسٍ فقال إنِّي تَمارَيْتُ أنا وَصاحِبى هَذَا فى صاحِبِ مُوسٰى الَّذِى سَأَلَ السَّبِيلَ إلى لُقِيِّهِ هلْ سَمِعْتَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم يَذْكُرُ شَأنَهُ قال نعَمْ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يَقُولُ بَيْنَما مُوسٰي فِي مَلاَءٍ مِنْ بَنى إسْرَائيلَ جاءَهُ رَجلٌ فقال هَلْ تَعْلَمُ أحَداً أعْلَمَ مِنْكَ قال لاَ فأوْحَى اللَّهُ إلى مُوسَي بَلَى عَبْدُنا خَضِرٌ فَسألَ مُوسَى السَّبِيلَ إلَيْهِ فَجُعِلَ لَهُ الحُوتُ آيةً وقِيلَ لهُ اذَافَقَدْتَ الحُوتَ فارْجِعْ فإنَّكَ سَتَلْقاهُ فَكَانَ يَتْبَعُ الحُوتَ فى البَحْرِ فقالَ لِمُوسَى فَتاهُ أرَأيْتَ إذْ أوَيْنا إلى الصَّخْرَةِ فإنِّى نَسِيتُ الحُوتَ وما أنْسانِيهِ إلاَّ الشَّيْطانُ أنْ أذْكُرَهُ فقال مُوسٰى ذَلِكَ ما كُنَّا نَبْغِ فارْتَدَّا عَلى آثارِهِما قَصَصاً فَوَجَدَا خَضِراً فَكانَ مِنْ شَأنِهِما الَّذِي قَصَّ اللَّهُ فى كِتابِهِ *

74-..... Ubeydullah ibn Abdillah, İbn Abbâs'tan haber vermiştir: İbn Abbâs ile el-Hurr ibn Kays el-Fezârî, Mûsâ Peygamber'in ken-

---

gönderilmiş bir peygamberim. Allah'a karşı haktan başkasını söylememekliğim (üzerime) *borçtur. Size Rabbinizden açık bir alâmetle gelmişimdir. Artık İsrâîl oğulları'nı benimle berâber gönder...*" (el-A'râf: 104-105).

"*Fir'avn ve tâbi'leri: 'Bizi büyülemek için her ne mu'cize getirsen sana îmân ediciler değiliz' dediler. Bunun üzerine biz de ayrı ayrı mu'ciżeler olmak üzere başlarına tûfân, çekirge, hâşerât, kurbağalar ve kan gönderdik. Böyle iken yine* (îmân etmekten) *büyüklendiler. Onlar öyle günâhkârlar gürûhu idiler*" (el-A'râf: 132-133).

"*Mûsâ'nın* (Tûr'a gitmesi) *arkasından kavmi zînet takımlarından bir buzağı heykeli edindiler ki, onun bir böğürmesi de vardı. Onun kendileriyle konuşmayacağını, onlara bir yol da gösteremeyeceğini görmediler mi ki ona tutundular, kendilerine yazık ediciler oldular. Vaktâ ki* (buzağıya tapmaktan) *çok pişmân oldular ve kendilerinin muhakkak saptıklarını gördüler: Eğer Rabb'imiz bize acımaz, bizi bağışlamazsa herhalde en büyük ziyâna uğrayanlardan olacağız, dediler*" (el-A'râf: 148-149).

disini bulmak için gitmiş olduğu sâhibi hakkında münâkaşa etmişlerdir. İbn Abbâs:

— O zât Hızır'dır, demiştir.

Akabinde bu münâkaşa edenlerin yanından Ubeyy ibn Ka'b geçmiş, İbn Abbâs, hemen onu çağırmış ve:

— Ben, şu meclis arkadaşım el-Hurr'le, Mûsâ'nın kendisiyle buluşmak için yol bulmak istediği sâhibi hakkında mücâdele ettim. Sen Rasûlullah'tan onun hâlini zikrederken bir hadîs işittin mi? diye sormuş.

Ubeyy de şöyle demiştir:

— Evet, ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu:

"Mûsâ, İsrâîl oğulları'ndan bir topluluk içinde bulunduğu sırada bir kimse geldi ve Mûsâ'ya: 'Senden daha bilgili bir kimse biliyor musun?' diye sordu. Mûsâ: 'Hayır bilmiyorum' dedi. Bunun üzerine Allah, Mûsâ'ya: 'Evet senden daha âlim, kulumuz Hızır vardır' diye vahyetti. Mûsâ hemen Rabb'inden ona kavuşmanın yolunu istedi. Ve o kula ulaşmak için balık bir alâmet yapıldı ve kendisine: 'Sen balığı kaybettiğin zamân hemen dön, çünkü sen ona kavuşacaksın' denildi. Artık Mûsâ balığın denizdeki izini ta'kîb ediyordu. Nihâyet hizmet eden genç, Mûsâ'ya: 'Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığın gittiğini haber vermeyi unutmuşum. Onu söylemeyi bana unutturan da şeytândan başkası değil' dedi. Mûsâ: 'İşte bizim arayacağımız bu idi' dedi ve hemen izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler. Derken Hızır'ı buldular. Bundan sonra Mûsâ ile Hızır'ın şânlarından olan şeyi Allah kendi Kitâb'ında kıssa edip anlatmıştır" [113].

٧٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا عَمْرُو بنُ دِينارٍ قال أخْبرَنى سَعيدُ بنُ جُبَيْرٍ قال قُلْتُ لِابْنِ عبَّاسٍ إنَّ نَوْفاً البَكَّالِيَّ يَزْعُمُ أنَّ مُوسٰى صاحِبَ الخَضِرِ لَيْسَ هُوَ مُوسَي بَنِي إسْرَائيلَ إنَّما هُو مُوسَى آخَرُ فقال كَذَبَ عَدُوُّ اللَّهِ حدّثنا أُبَيُّ بنُ كَعْبٍ عنِ النبيِّ ﷺ أنَّ مُوسَى قامَ خَطِيباً فى بَنى إسْرَائيلَ فَسُئِلَ أيُّ النَّاسِ أعْلَمُ فقال أنا فَعتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ اذْ لَمْ يَرُدَّ العلْمَ الَيْهِ فقال لَهُ بَلَى لِى عبْدٌ بِمَجْمَعِ البَحْرَيْنِ هُوَ أعْلَمُ مِنْكَ قال أىْ رَبِّ ومَنْ لِى بِهِ ورُبَّما قال سُفْيانُ أىْ رَبِّ وكَيْفَ لِى بِهِ قال تأخُذُ حُوتاً فَتَجْعَلُهُ فى

113 Allah bu Hızır'la Mûsâ kıssasını el-Kehf: 60-82. âyetlerinde anlatmıştır. Hadîs, bu âyetlerle birlikte okununca kıssa daha açık olarak anlaşılır. Bunda ilim tahsîli için uzak mesâfelere kadar sefer etmenin fazîletine istidlâl edilmiştir... Bu hadîs, İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

مِكْتَلِ حَيْثُما فَقَدْتَ الحُوتَ فَهُوَ ثَمَّ وَرُبَّما قال فَهُوَ ثَمَّهْ وأَخَذَ حُوتاً فَجَعَلَهُ فى مِكْتَلٍ ثُمَّ انْطَلَقَ هُوَ وفَتاهُ يُوشَعُ بنُ نُونٍ حتّى أَتَيا الصَّخْرَةَ وَضَعا رُؤُسَهُما فَرَقَدَ مُوسَى واضْطَرَبَ الحُوتُ فَخَرَجَ فَسَقَطَ فى البَحْرِ فاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فى البَحْرِ سَرَباً فأَمْسَكَ اللَّهُ عنِ الحُوتِ جِرْيَةَ المَاءِ فَصارَ مثْلَ الطَّاقِ فقال هكَذَا مِثلَ الطاقِ فانْطَلَقا يَمْشِيانِ بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِما ويَوْمَهُما حَتَّى اذَا كانَ مِنَ الغَدِ قال لِفَتاهُ آتِنا غَدَاءَنا لَقَدْ لَقِينا مِنْ سَفَرِنا هَذَا نَصَباً ولَمْ يجِدْ مُوسٰى النَّصَبَ حَتَّى جاوَزَ حَيْثُ أَمَرَهُ اللَّهُ قال لَهُ فَتاهُ أَرَأَيْتَ إذْ أَوَيْنا إلى الصَّخْرَةِ فإنِّى نَسِيتُ الحُوتَ ومَا أَنْسانِيهِ الاَّ الشَّيْطانُ أَنْ أَذْكُرَهُ واتَّخَذَ سَبِيلَهُ فى البَحْرِ عَجَباً فكانَ لِلْحُوتِ سَرَباً ولَهُما عَجَباً قال لَهُ مُوسٰي ذٰلكَ ما كُنَّا نَبْغِى فارْتَدَّا عَلى آثارِهِما قَصَصاً رَجَعا يَقُصَّانِ آثارَهُما حَتَّى انْتَهَيا الى الصَّخْرَةِ فإذَا رَجُلٌ مُسَجًّى بِثَوْبٍ فَسَلَّمَ مُوسٰى فَرَدَّ عَلَيْهِ فقال وأَنَّى بِأَرْضِكَ السَّلاَمُ قال أنا مُوسٰى قال مُوسٰي بَنى إسْرَائِيلَ قال نَعَمْ أَتَيْتُكَ لِتُعَلِّمَنِى مِمَّا عُلِّمْتَ رَشَداً قال يامُوسٰى إنِّى عَلى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ عَلَّمَنِيهِ اللهُ لا تَعْلَمُهُ وأَنْتَ عَلى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللهِ عَلَّمَكَهُ اللهُ لا أَعْلَمُهُ قال هَلْ أَتَّبِعُكَ قال إنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْراً وكَيْفَ تَصْبِرُ على مالَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً إلى قَوْلِهِ إمْراً فانْطَلَقا يَمْشِيانِ عَلى ساحِلِ البَحْرِ فَمَرَّتْ بِهِما سَفِينَةٌ كَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلوهُمْ فَعَرَفُوا الخَضِرَ فَحَمَلوهُ بِغَيْرِ نَوْلٍ فَلَمَّا رَكِبا فى السَّفِينَةِ جاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ على حَرْفِ السَّفِينَةِ فَنَقَرَ فِي البَحْرِ نَقْرَةً أَوْ نَقْرَتَيْنِ قال لَهُ الخَضِرُ يا مُوسٰي ما نَقَصَ عِلْمى وعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللهِ إلاَّ مِثْلَ مانَقَصَ هَذَا العُصْفُورُ بِمِنْقارِهِ مِنَ البَحْرِ إذْ أَخَذَ الفَأْسَ فَنَزَعَ لَوْحاً قال فَلَمْ يَفْجَأْ مُوسٰى إلاَّ وقَدْ قَلَعَ لَوْحاً بالْقَدُّومِ فقال لَهُ مُوسَي ماصَنَعْتَ قَوْمٌ حَمَلُونا بِغَيْرِ نَوْلٍ عَمَدْتَ إلى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَها لِتُغْرِقَ أَهْلَها لَقَدْ جِئْتَ شَيْئاً إمراً قال أَلَمْ أَقُلْ إنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْراً قال لا تُؤَاخِذْنِى بِما نَسِيتُ ولاَ تُرْهِقْنى مِنْ أَمْرِي عُسْراً فَكانَتِ الأُولى مِنْ مُوسٰي نِسْياناً فَلَمَّا خَرَجا مِنَ البَحْرِ مَرُّوا بِغُلاَمٍ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيانِ فأَخَذَ الخَضِرُ بِرَأْسِهِ فَقَلَعَهُ بيَدِهِ هكَذَا وأَوْمأَ سُفْيانُ بِأَطْرَافِ

أصابِعِهِ كأنَّهُ يَقْطِفُ شَيْئاً فقال لَهُ مُوسٰى أقَتَلْتَ نَفساً زَكِيَّةً بِغيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئاً نُكْراً قال أَلَمْ أقُلْ لَكَ إنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْراً قال إنْ سألْتُكَ عنْ شَيْءٍ بَعْدَها فَلا تُصاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْراً فانْطَلَقا حَتَّى اذَا أتَيا أهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَما أهْلَها فأبَوْا أنْ يُضَيِّفُوهُما فَوَجَدَا فِيها جِداراً يُرِيدُ أنْ يَنْقَضَّ مائِلاً أوْماً بِيَدِهِ هكَذَا وأشارَ سُفْيانُ كأنَّهُ يَمْسَحُ شَيْئاً إلى فَوْقُ فلَمْ أسْمَعْ سُفْيانَ يَذْكُرُ مائلاً إلاَّ مَرَّةً قال قَوْمٌ أتَيْناهُمْ فلَمْ يُطْعِمُونا ولَمْ يُضَيِّفُونا عمَدْتَ إلى حائِطِهِمْ لَوْ شِئْتَ لاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أجْرًا قال هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وبَيْنِكَ سأنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مالَمْ تَسْتَطِعْ علَيْهِ صَبْراً قال النبيُّ ﷺ وَدِدْنا أنَّ مُوسَى كانَ صَبَرَ فَقَصَّ اللهُ علَيْنا مِنْ خَبَرِهِما قال سُفْيانُ قال النبيُّ ﷺ يَرْحَمُ اللهُ مُوسَى لَوْ كانَ صبَرَ يُقَصُّ علَيْنا مِنْ أمْرِهِما. وقَرَأ ابنُ عبَّاسٍ أمامَهُمْ مَلِكٌ يَأخُذُ كلَّ سَفِينةٍ صالِحَةٍ غَصْباً وأمَّا الغُلامُ فكانَ كافِراً وكانَ أبَواهُ مُؤْمِنَيْنِ ثُمَّ قال لِي سُفْيانُ سَمِعْتُهُ مِنْهُ مَرَّتَيْنِ وحَفِظْتُهُ مِنْهُ قِيلَ لِسُفْيانَ حَفِظْتَهُ قَبْلَ أنْ تَسْمَعَهُ مِنْ عَمْرٍو أوْ تحَفَّظْتَهُ مِنْ إنْسانٍ فقالَ مِمَّنْ أتَحَفَّظُهُ. وَرَوَاهُ أحَدٌ عنْ عَمْرٍو غيْرِي سَمِعْتُهُ مِنْهُ مَرَّتينِ أوْ ثلاثاً وحَفِظْتُهُ مِنْهُ *

75- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Amr ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Bize Saîd ibn Cubeyr haber verip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs'a:

— Nevf el-Bekkâî, Hızır'ın sâhibi olan Mûsâ, İsrâîl oğulları'nın Mûsâ'sı değildir; o başka bir Mûsâ'dır diye iddiâ ediyor, dedim.

Bunun üzerine İbn Abbâs:

— Allah'ın düşmanı yalan söylemiştir, dedi ve hadîsi şöyle nakletti: Bize Ubeyy ibn Ka'b, Peygamber'den şöyle tahdîs etti [114]: *"Musâ Peygamber İsrâîl oğulları içinde hutbeye kalkmıştı. Kendisine:*

— İnsanların en âlimi kimdir? diye soruldu.

— En âlim benim, diye cevâb verdi.

Bu husûstaki ilmi Allah en bilendir diyerek Allah'a döndürmediğinden dolayı Allah onu azarladı da:

— Evet, iki denizin birleştiği yerde benim bir kulum var, işte o senden daha âlimdir, buyurdu.

---

114 İbn Abbâs bu uzun hadîsle, bunun ma'rûf Hz. Mûsâ olduğunu, Rasûlullah'tan

Mûsâ:

— Ey Rabb'im, onu görmeyi bana kim tekeffül eder? dedi. -Bâzen râvî Sufyân: *Ey Rabb'im, ona nasıl yol bulayım?* şeklinde söyledi.-

Ona:

— Bir balık alır ve onu bir zenbil içinde taşırsın. Onu nerede kaybedersen o kulum işte oradadır, dedi. -Bâzen de aynı ma'nâya olan *"Semme"* yerine *"Semmeh"* dedi.-

Mûsâ bir balık aldı ve onu bir zenbîl içine koydu. Bundan sonra Mûsâ hizmetçi genci Yûşa' ibn Nûn ile birlikte gitti. Nihâyet o kayanın yanına varınca başlarını yere koydular. Akabinde Mûsâ uyudu. Bu arada balık debelendi ve zenbîlden çıkıp denize düştü. Ve deniz içinde kendine şaşılacak bir sûrette su künkü gibi (bir boşluk bırakarak) *yolunu açıp gitti. Allah balıktan suyun akışını tuttu da su, tâk gibi oldu. Şöyle kemer tâkı gibi oldu"* demiştir. *"Uyandıktan sonra o gecenin kalanı ile bütün gün yürüdüler. Nihâyet sabâh olunca Mûsâ hizmetçisine:*

— Kuşluk yemeğimizi getir, yemîn olsun biz bu seferimizden garîb bir yorgunluk duyduk, dedi.

Hâlbuki Mûsâ, Allah'ın emrettiği o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamıştı. Hizmetçi delikanlısı, Mûsâ'ya:

— Gördün mü, taşın yanında barındığımız zamân balığı (yânî balığın gittiğini haber vermeyi) *unutmuşum. Bunu söylemeyi bana unutturan da şeytandan başkası değil. Balık deniz içinde şaşılacak bir sûrette yolunu tutup gitti. Balığın girmesi için suda bir oyuk meydana geldi.*

Deniz içinde böyle bir yolun açılması Mûsâ ile hizmetçisince hayret edilecek birşey olmuştu. Mûsâ, gence:

— Zaten aramakta olduğumuz bu idi, dedi.

Bunun üzerine kendi izleri üzerinde, izlerine baka baka geriye döndüler. Taşın yanına varınca bir de baktılar ki, elbiseye bürünmüş bir adam duruyor. Mûsâ ona selâm verdi. O da selâmı aldı ve:

— Senin bulunduğun yerde selâm nereden (yânî nasıl olur)*? dedi.*

— Ben Mûsâ'yım, dedi.

O:

— İsrâîl oğulları'nın Mûsâ'sı mı? diye sordu.

— Evet, dedi.

Mûsâ (sonra yine söze başlayıp):

— Sana öğretilen rüşd ve hidâyetten bana birşey öğretmen için senin yanına geldim, dedi.

Hızır:

— (Doğrusu sen benim berâberimde aslâ sabredemezsin.) *Yâ Mû-*

sâ! Ben, Allah'ın bana öğrettiği öyle bir ilim üzerindeyim ki, sen onu bilemezsin. Sen de Allah'ın öğrettiği, Allah ilminden öyle bir ilim üzerindesin ki, onu da ben bilemem, cevâbını verdi."

"Mûsâ ona:

— Sana öğretilen ilimden bana da öğretmen için sana tâbi' olayım mı? dedi.

O da:

— Doğrusu sen benim berâberimde aslâ sabredemezsin. İçyüzünü kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin? dedi.

O da:

— Allah dilerse beni sabredici bulacaksın, sana hiçbir işte karşı gelmeyeceğim, dedi.

O:

— Eğer bu sûretle bana tâbi' olacaksan ben sana anıp söyleyinceye kadar sen bana hiçbirşey sorma, dedi".

"Bundan sonra deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yanlarına bir gemi uğradı. Kendilerini gemiye almaları için gemicilerle konuştular. Gemiciler Hızır'ı tanıdılar ve onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. Onlar gemiye bindikleri zamân bir serçe kuşu geldi, geminin kenârına kondu ve denizden bir iki gaga su aldı. Hızır, Mûsâ'ya:

— Yâ Mûsâ! Benim ilmimle senin ilmin, Allah'ın ilminden bu serçenin gagasıyle denizden aldığı su kadar bile eksiltmez, dedi.

Derken Hızır, eline bir balta aldı da gemi tahtalarından birini söktü."

Râvî: Mûsâ farkına varmadan Hızır keserle bir tahta sökmüştür, dedi.

"Musâ ona:

---

naklen anlatmıştır. Ve hakîkatte Kur'ân'da zikrolunan Mûsâ'dan diğer bir Mûsâ anlaşılamaz...

Bu kıssanın sebebi, bir rivâyette şöyle nakledilmiştir: Mûsâ Rabb'ine suâl edip:

— Yâ Rabb, kullarının sana en sevgilisi hangisidir? demiş.

— Beni zikreden ve unutmayan, buyurulmuş.

Mûsâ:

— En hâkim kulun hangisi? demiş.

— Belki bir kelimeye rastgelirim de bir hidâyete delâlet eder veyâ bir felâketten kurtarır diye insanların ilmini araştırmakla kendi ilmine ekleyen, buyurulmuş.

Bunun üzerine Mûsâ:

— Kullarından benden daha âlimi varsa bana göster, demiş.

— Var, buyurulmuş.

— O hâlde onu nerede arayayım? demiş.

— İki denizin birleştiği yerde, kayanın yanında balığı kaybedeceğin yerde... diye ta'rîf buyurulmuş (*Hakk Dîni*, IV, 3256-3257).

— Sen ne yaptın? Adamlar bizi ücretsiz olarak gemilerine almışlarken sen gemilerine kasdedip içindekileri batırmak için mi deliyorsun? And olsun, sen büyük bir iş yaptın, dedi.

Hızır:

— Sen berâberimde aslâ sabredemezsin demedim mi? dedi.

Mûsâ:

— Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme, şu arkadaşlığımızda bana güçlük yükleme, dedi.

Hakîkaten Mûsâ'nın bu ilk muhâlefeti Mûsâ'dan bir unutma eseri olmuştu. Denizden karaya çıktıkları zamân, diğer çocukların berâberinde oynamakta olan bir oğlana uğradılar. Hızır hemen o çocuğun başından tuttu ve onu eliyle şöyle kopardı."

Râvî Sufyân, parmaklarının uçlarıyle sanki birşey koparır gibi işâret edip göstermiştir.

"Mûsâ ona:

— Tertemiz, mâsûm bir canı diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün hâ? And olsun ki sen çok kötü bir şey yaptın, dedi.

O zât:

— Ben sana berâberimde aslâ sabredemezsin demedim mi? dedi.

Mûsâ:

— Eğer bundan sonra sana birşey sorarsam benimle arkadaşlık etme; o takdîrde tarafımdan muhakkak özre ulaşmışsındır, dedi.

Yine gittiler. Nihâyet bir memleket halkına vardılar ki, ora ahâlîsinden yemek istedikleri hâlde kendilerini konuk etmekten çekinmişlerdi. Derken yıkılmak isteyen bir duvar buldular. O, bunu eliyle şöyle doğrultuverdi."

Râvî Sufyân, eliyle birşeyin üstünden mesheder gibi işâret etmiştir. Râvî Alî ibn Abdillah el-Medînî: Ben Sufyân ibn Uyeyne'den ancak bir kerre "Meyledici" sözünü söylerken işittim, demiştir.

"Mûsâ:

— Bunlar, kendilerine geldiğimiz, bizlere yemek yedirmeyen ve bizleri konuklatmayan bir kavimdir. Sen onların yıkılmaya yüz tutmuş olan duvarına geldin de onu doğrulttun. İsteseydin elbet buna karşı bir ücret alırdın, dedi.

O zât:

— İşte bu, benimle senin ayrılışımızdır. Sana üzerinde sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim, dedi."

Peygamber (S) -kıssayı buraya kadar hikâye ettikten sonra-: *"Ne olurdu sabredeydi de, aralarında geçecek haberlerini Allah bize kıssa yapaydı"* buyurmuştur.

Râvî Sufyân: Peygamber (S): *"Allah, Mûsâ'ya rahmet etsin. Keş-*

ke Mûsâ sabretseydi de, Allah onların işlerinden bize anlatsaydı'' buyurdu, demiştir.

Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ve İbn Abbâs şu âyetleri okudu:

''Gemiye gelince, denizde iş yapan yoksullarındı. Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim ki, arkalarında her sağlam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdâr vardı. Oğlana gelince: Onun anası da, babası da îmân etmiş kimselerdi. Bunun için onları bir azgınlık ve kâfirlik bürümesinden endîşe ettik de, istedik ki, onların Rabb'i bunun yerine daha hayırlısını, merhametçe daha yakınını versin. Duvara gelince: Bu, o şehirde iki yetîm oğlancığındı. Altında da onlara âid bir defîne vardı. Babaları iyi bir adamdı. Binâenaleyh Rabb'in diledi ki, ikisi de rüşdlerine ersinler, defînelerini çıkarsınlar. Bu, Rabb'inden bir merhametti. Ben bunları kendi re'yimle yapmadım. İşte üzerinde sabredemediğin şeylerin içyüzü!'' (el-Kehf: 79-82).

Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Sonra Sufyân ibn Uyeyne bana: Ben bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan iki kerre işittim ve iki kerre ondan ezberledim, dedi. Sufyân'a: Sen bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan işitmeden önce mi ezberledin yâhud bu hadîsi başka bir insandan mı ezberledin? diye soruldu. Bunun üzerine Sufyân: Hadîsi ezberlemekte olduğum kimseden: Sen bu hadîsi benden başka Amr'dan rivâyet eden bir kimse işittin mi? Ben bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan iki yâhud üç kerre işitmişim ve ondan ezberlemişimdir, dedi [115].

٧٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سعِيدٍ الأَصْبهانِيُّ أخبرَنا ابنُ المُبارَكِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامِ بنِ مُنَبِّهٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال إنَّما سُمِّىَ الخَضِرَ أنَّهُ جَلَسَ عَلى فَرْوَةٍ بَيْضاءَ فَإذَا هِىَ تَهْتَزُّ مِنْ خَلْفِهِ خضْرَاءَ *

76-..... Bize İbnu'l-Mubârek, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): *''Hızır'a Hızır* (Hadır) *denilmesinin sebebi şudur: Hızır otsuz kuru bir yere oturduğu zamân ansızın o otsuz yer Hızır'ın arkasından yeşillenip dalgalanırdı''* buyurmuştur [116].

---

115 Bu, İbn Abbâs hadîsi hakkında diğer bir tarîktir. Bu hadîs de İlim Kitâbı, ''Âlime birşey sorulduğu zamân müstehâb olan şey ... bâbı''nda geçmiştî.

116 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Hızır'ın zikredilmiş olması yönündendir. Bu hadîste bu zâtın ismi noktalı hâ'nın fethâsı ve dâd'ın kesresiyle gelmiştir. Hâ'nın kesri ve dâd'ın sükûnu ile de zabtedilmiştir. Lugatte şöyle deniliyor:

Hadır, kebid vezninde, bâ'nın kesriyledir ve Kıbd veznindeki bâ'nın sükûnuyledir. Ebû'l-Abbâs en-Nebî aleyhi's-selâm hazretleridir. Şârih der ki, ismi Ahmed yâhud Bilyâ idi, yürüme ve oturma eylediği mahaller yeşil ve çemenzâr oluverdiği için ''Hadır'' ile lakablandırıldı. Muhakkiklerin çoğu hâle zinde ol-

٣٠ ـ بابٌ
30- BÂB [117]

٧٧ ـ حدّثني إسْحٰقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عبْدُ الرَّزّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمّامِ بنِ مُنبِّهٍ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضي اللهُ عنه يَقُولُ قال رسولُ اللهِ ﷺ قِيلَ لِبَنِي إسْرَائِيلَ ادْخُلُوا الْبابَ سُجَّداً وقُولُوا حِطَّةٌ فَبَدَّلُوا فَدَخَلوا يَزْحَفونَ عَلى أسْتاهِهِمْ وقالُوا حَبَّةٌ في شَعْرَةٍ *

77-..... Bize Abdurrazzâk ibn Hemmâm es-San'ânî, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten tahdîs etti: O da Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"İsrâîl oğulları'na: Beytu'l-Makdis kapısından eğilerek giriniz ve: Hıtta* (= yâ Rabb, dileğimiz günâhımızı affetmendir) *deyiniz, denildi. Fakat onlar* (tersine) *kıçları üzere emekleyerek girdiler ve Hıtta yerine "Habbetun fî şa'ratın* (= Kıl çuval içinde hubûbât)" *sözünü söylediler"* [118].

٧٨ ـ حدّثني إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمَ حدّثنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا عَوْفٌ عنِ الحَسَنِ ومُحَمَّدٍ وخِلاسٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال قال رسولُ الله ﷺ إنَّ مُوسَى كانَ رَجُلاً حَيِيًّا سِتِّيرًا لايُرَى مِنْ جِلْدِهِ شَيْءٌ اسْتِحْياءً مِنْهُ فآذَاهُ مَنْ آذَاهُ مِنْ بَنِي إسْرَائِيلَ فقالوا مايَسْتَتِرُ هٰذَا التَّسَتُّرَ إلاَّ مِنْ عَيْبٍ بِجِلْدِهِ إمَّا بَرَصٌ وإمَّا أُدْرَةٌ وإمَّا آفَةٌ وإنَّ اللهَ أرَادَ أنْ يُبَرِّئَهُ ممَّا قالوا لِمُوسَى

---

masına câzimdirler, alâmeti tesbîh parmağı orta parmağıyle berâberdir *(Kaamûs Ter.)*.

117 Bu Ebû Zerr rivâyetinde böyle unvânsız olarak gelmiş bir bâbdır. Bunun benzeri çok kerreler geçti. Bu, önceki bâbdan fasıl gibidir.

118 Başlığa uygunluğu, İsrâîl oğulları'nın peygamberleri Mûsâ hakkındaki hükümleri yönünden alınabilir. Hadîsteki vak'a şu âyetlerle de bildirilmiştir: ***"Hani: Şu kasabaya girip dilediğiniz yerde istediğinizi bol bol yiyin, kapısından secde ederek girin ve hıtta deyin, kusurlarınızı örtelim, iyilik edenleri ise daha artıracağız, demiştik. Zulmedenler sözü kendilerine söylenenden başkasına çevirmişlerdi, biz de o zâlimlerin üstüne gökten -ettikleri fıskın karşılığı olmak üzere- murdar bir azâb indirmiştik"*** (el-Bakara: 58-59);

"O zamân onlara: Şu şehirde yerleşin. Onun dilediğiniz yerinden yiyin. Hıtta deyin. Kapısından hepiniz secde edici olarak girin ki, suçlarınızı mağfiret edelim. İyi hareket edenlere ileride daha fazlasıyle vereceğiz, denilmişti. Fakat içlerinden o zulmedenler, sözü kendilerine söylenenden başka bir şekle koydu. Biz de üstlerine, zulmeder oldukları için, gökten murdar bir azâb indirdik" (el-A'râf: 161-162).

فَخَلاَ يَوْماً وَحْدَهُ فَوَضَعَ ثِيابَهُ عَلى الحَجَرِ ثُمَّ اغْتَسَلَ فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ إلى ثِيابِهِ لِيأْخُذَ ها وإنَّ الحَجَرَ عَدَا بِثَوْبِهِ فأَخَذَ مُوسَى عَصاهُ وطَلَبَ الحَجَرَ فَجَعَلَ يَقُولُ ثَوْبِى حَجَرُ ثَوْبِى حَجَرُ حتَّى انْتَهَى إلَى مَلاَءٍ مِنْ بَنِى إسْرَائيلَ فَرَأَوْهُ عُرْياناً أَحْسَنَ ماخلَقَ اللهُ وأَبْرَأَهُ مِمَّا يَقُولُونَ وقامَ الحَجَرُ فأَخَذَ ثَوْبَهُ فَلَبِسَهُ وطَفِقَ بالحَجَرِ ضَرْباً بِعَصاهُ فَوَاللهِ إنَّ بالحَجَرِ لَنَدَباً مِنْ أَثَرِ ضَرْبِهِ ثَلاَثاً أَوْ أَرْبَعاً أَوْ خَمْساً فَذَلِكَ قَوْلُهُ ياأَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاَتَكُونُوا كالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللهُ مِمَّا قالوا وكانَ عِنْدَ اللهِ وجِيهاً *

78-..... Bize Avf el-Arâbî, el-Hasen'den, Muhammed ibn Sîrîn'den, Hılâs ibn Umer'den; bunların üçü de Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ettiler: O şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Mûsâ çok hayâlı, sıkı örtünen bir kimse idi. Kendisi hayâlı olmuk istediği için derisinden hiçbirşey görülmezdi. Bu hâlinden dolayı İsrâîl oğulları'ndan ona ezâ edenler ezâ ettiler ve:*

— Mûsâ bu kadar sıkı örtünmeyi ancak cildindeki bir ayıptan dolayı yapmaktadır: Onda ya baras denilen deri hastalığı yâhud husyelerin şişmesi yâhud da bir âfet vardır, dediler.

Allah da onların Mûsâ için söyledikleri kusûrlardan berî olduğunu ortaya çıkarmak istedi. Mûsâ bir gün yalnız başına yıkanmak için soyundu, elbiselerini bir taş üzerine koydu, sonra yıkandı. Yıkanması bitince elbiselerini almak için onların yanına gitti. Bu sırada taş, elbiselerle yuvarlanıp gitti. Mûsâ da asâsını alıp taşı yakalamaya gitti ve:

— Ey taş, elbisemi; ey taş, elbisemi! diyerek koşmaya başladı.

Nihâyet İsrâîl oğulları'ndan bir topluluğun yanına kadar vardı. Bu sûretle onlar Mûsâ'yı çıplak olarak ve Allah'ın yarattığı en güzel sûrette gördüler. Böylece Allah Mûsâ'yı onların demekte olduklarından berî kıldı. Taş orada durdu, Mûsâ elbisesini alıp giydi. Akabinde Mûsâ asâsıyle taşı dövmeye başladı".

Ebû Hureyre: Vallâhi o taşta Mûsâ'nın vurma izinden üç yâhud dört yâhud beş yara izi kalmıştır, demiştir.

İşte bu ezâ, Yüce Allah'ın şu kavlinde zikrolunandır: ***"Ey îmân edenler, siz de Mûsâ'yı incitenler gibi olmayın. Nihâyet Allah onu dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah indinde yüzlü*** (i'tibârlı bir zât) ***idi"*** (el-Ahzâb: 69) [119].

---

119 Buhârî bu hadîsi bâzı farklarla Gusl'de ve Tefsîr'de de getirmiştir.

٧٩ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَة عنِ الأعْمَشِ قال سَمِعْتُ أبا وَائِلٍ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ رضى الله عنه قال قَسَمَ النبيُّ ﷺ قَسْماً فقال رَجُلٌ إنَّ هَذِهِ لَقِسْمَةٌ ماأُرِيدَ بِها وَجْهُ اللهِ فأتَيْتُ النبيَّ ﷺ فأخْبَرْتُهُ فَغَضِبَ حتَّى رَأيْتُ الغَضَبَ فى وجْهِهِ ثُمَّ قال يَرْحَمُ اللهُ مُوسَى قَدْ أُوذِيَ بأكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ *

79-..... Ben Abdullah ibn Mus'ûd(R)'dan işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) bir ganîmeti taksîm etmişti. Bir adam:

— Bu, Allah'ın rızâsı istenmeyerek yapılan bir taksîmdir, dedi.

Ben Peygamber'e geldim ve bu sözü kendisine haber verdim. Bu haksız sözü işitince Peygamber öfkelendi, hattâ ben yüzünde öfke izinin belirdiğini gördüm. Sonra Peygamber:

— *"Allah Mûsâ'ya rahmet etsin! Ona benim uğradığım şu ezâdan daha fazlasıyle ezâ edilmişti de o sabretmişti"* buyurdu [120].

٣١ــ بابٌ يَعْكِفُونَ عَلى أصْنامٍ لَهُمْ. مُتَبَّرٌ خُسْرَانٌ ولِيُتَبِّرُوا يُدَمِّرُوا. ما عَلَوْا ماغَلَبُوا

31- BÂB:

"İsrâîl oğulları'nı denizden geçirdik. Şimdi putlarının önünde tapagelen bir kavme rastgeldiler: Yâ Mûsâ, onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize öyle bir tanrı yap, dediler. Mûsâ: Siz cidden ne câhillik eder bir kavimsiniz. Şübhe yok ki bunların içinde bulundukları dîn helâke mahkûmdur. (İbâdet diye) yapmakta oldukları nesne de boşunadır', dedi" (el-A'râf: 138-139).

"Mutebberun", **"Husrân"dır.**

"Biz Kitâb'da İsrâîl oğulları'na şu haberi verdik: ... İyilik ederseniz o iyiliği kendinize etmiş olursunuz. Kötülük de ederseniz o kötülüğü yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diğer va'de gelince, yüzlerinizi kötülesinler, mescide birinci defa girdikleri gibi girsinler, galebe ve isti'lâ ettiklerini mahvettikçe etsinler diye

120 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Allah Mûsâ'ya rahmet etsin..."* sözlerindedir. Buhârî bunu Cihâd Kitâbı, "Peygamber kalbleri alıştırılanlara atıyye veriyordu' babı"nda da getirmişti.

(başınıza yine düşmanlar musallat ettik)'' (el-Isrâ: 7). *''Veli-yutebbirû''*, "Yudemmirû"; *''Mâ alev''*, "Mâ galebû" demektir [121].

٨٠ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدَّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ أبِى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ جابِرَ بنَ عبْدِ اللهِ رضى الله عنهما قال كُنَّا مَعَ رسولِ الله ﷺ نَجْنِى الكُباثَ وإنَّ رَسولَ الله ﷺ قال عَلَيْكُمْ بالأسْوَدِ مِنْهُ فإنَّهُ أطْيَبُهُ قالوا أكُنْتَ تَرْعَى الغَنَمَ قال وَهَلْ مِنْ نَبِىٍّ إلاَّ وقَدْ رعاها*

80-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın berâberinde misvak ağacının olgun yemişlerini topluyorduk. Rasûlullah (S):

— *''Bundan siyah olanını alınız. Çünkü böylesi en hoş olanıdır''* buyurdu.

Sahâbîler:

— Sen koyun güder miydin? diye sordular.

Rasûlullah:

— *''Her peygamber muhakkak koyun çobanlığı yapmıştır''* buyurdu [122].

٣٢ــ بابٌ وإذْ قال مُوسَى لِقَوْمِهِ إنَّ اللهَ يأمُرُكُمْ أنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً الآيَةَ. قال أبو العالِيَةِ العَوَانُ النَّصَفُ بَيْنَ البِكْرِ والهَرِمَةِ فاقِعٌ صافٍ. لاذَلُولٌ لَمْ يُذِلَّها العَمَلُ تُثِيرُ الأرْضَ لَيْسَتْ بِذَلُولٍ تُثِيرُ الأرْضَ ولاَ تَعْمَلُ فى الحَرْثِ:مُسَلَّمَةٌ مِنَ العُيُوبِ. لاشِيَةَ بَياضٌ صَفْرَاءُ إنْ شِئْتَ سَوْداءُ ويُقالُ صَفْرَاءُ كَقَوْلِهِ جِمالاَتٌ صُفْرٌ: فادَّارَأْتُمْ اخْتَلَفْتُمْ *

32- BÂB:

''Bir zamân da Mûsâ, kavmine: 'Allah size herhâlde bir inek boğazlamanızı emrediyor' demişti. Onlar: 'Bizi eğlence mi ediyorsun?' demişlerdi. Mûsâ da: 'Ben

---

121 Buhârî başlıktaki âyetlerle Mûsâ kıssasının geçtiği bu sûrelere işâret etmiş, bu arada bâzı kelimelerin tefsîrlerini de vermiştir.

122 Nevevî: Peygamberlerin çobanlığındaki hikmet nefislerine alçakgönüllülük almaları, kalblerini halvetle vasıflamaları ve davar gütme siyâsetinden ümmetlerini idâre siyâsetine geçmeleridir, demiştir. Bu kabîlden bâzı açıklamalar İcâre Kitâbı'nın evvellerinde geçmişti (Aynî).

câhillerden olmaktan Allah'a sığınırım' demişti. Yine demişlerdi ki: 'Bizim için Rabb'ine duâ et de onun ne olduğunu bize iyice açıklasın'. Mûsâ da: 'Allah diyor ki; 'O, ne çok yaşlı, ne de pek genç değil; ikisi ortası bir dinç inektir. Artık emrolunduğunuz şeyi yapın' demişti. (Tekrar) şöyle söyledilerdi: 'Bizim için Rabb'ine duâ et de, o nedir, apaçık anlatsın bize. Çünkü bizce birçok inekler birbirine benziyor. Allah dilerse muvaffak oluruz'. Mûsâ şöyle dedi: 'Rabb'im buyuruyor ki: O, ne boyunduruğa koşulup arâzî sürecek, ne ekin sulayacak bir inek değildir. Salmadır *(yâhûd: Ayıptan sâlimdir).* ***Hiçbir alacası da yoktur. Onlar: 'İşte şimdi hakîkati getirdin*** *(vasfını tastamam bildirdin),* ***dediler. Bunun üzerine o ineği boğazladılar ki, az kaldı bunu yapmayacaklardı. Hani siz bir kimse öldürmüştünüz de onun (kaatili) hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki Allah sizin gizleyecek olduğunuz şeyi açığa vurandı. Onun için biz: Ona*** *(öldürülen o adama, kesilen ineğin)* ***bir parçasıyla vurun, demiştik. İşte Allah böylece ölüleri diriltir, size âyetlerini gösterir. Gerek ki aklınızı başınıza alasınız''*** (el-Bakara: 67-73).

Ebû'l-Âliye şöyle demiştir: *''el-Avânu''*, genç ile yaşlı arasıdır; *''Fâkıun''*, alacası yok sâfî bir renk; *''Lâ zelûlun''*, çalışma onu zelîl kılmamış; *''Tusîru'l-arda''*, "O ne boyunduruğa koşulup arâzî sürer ne de ekin sulamakta çalışır bir zelûl değildir"; *''Musellemetun''*, yânî "Ayıplardan sâlim kılınmış"; *''Lâ şiyete''*, "Onda beyaz ve sarı yok". Ebû Ubeyde: İstersen siyâh renk de yok dersin, *''Herbiri sanki sarı sarı erkek develerdir''* (el-Mürselât: 33) kavlinde olduğu gibi *''Sufrun''* da denilir, *''Safrâu''* da denilir.

''Feddâra'tum'' (el-Bakara: 72) **"ihtilâf ettiniz" demektir [123].**

٣٣ــ بابُ وفاةِ مُوسَى وذِكْرُهُ بَعْدُ

123 Bu başlıkta İsrâîl oğulları'nın Bakara kıssası âyetleri yazılmıştır. İsrâîl oğulları'nın işbu Bakara kıssası, yalnız bu sûrede zikredilmiş olduğundan, sûrenin bununla isimlendirilmesine sebeb olmuştur ki, bu isimlendirmede Bakara kıssasının ehemmiyetine husûsî bir tenbîh vardır. Bu ehemmiyetin güzel bir açıklamasını *Hakk Dîni* tefsîrinden oku: I, 381-382.

Buhârî, âdeti üzere bu âyetlerdeki bâzı kelimelerin tefsîrlerini de vermiştir.

33- BÂB: MÛSÂ'NIN VEFÂTI VE VEFÂTINDAN SONRASININ ZİKRİ

٨١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ مُوسَى حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ ابنِ طاوُسٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال أُرْسِلَ مَلَكُ المَوْتِ إلى مُوسَى عَلَيْهِما السلامُ فلمَّا جاءَهُ صَكَّهُ فَرَجَعَ إلى رَبِّهِ فقال أرْسَلْتَنى إلى عَبْدٍ لاَيُرِيدُ المَوْتَ قال ارْجِعْ إلَيْهِ فَقُلْ لَهُ يَضَعُ يَدَهُ عَلى مَتْنِ ثَوْرٍ فَلهُ بِما غَطَّتْ يَدُهُ بِكُلِّ شَعَرَةٍ سَنَةٌ قال أىْ رَبِّ ثُمَّ ماذَا قال ثُمَّ المَوْتُ قال فالآنَ قال فَسَأَلَ اللهَ أنْ يُدْنِيَهُ مِنَ الأرْضِ المُقَدَّسَةِ. رَمْيَةً بِحَجَرٍ قال أبو هُرَيْرَةَ فقال رسولُ اللهِ ﷺ لَوْ كُنْتُ ثَمَّ لأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إلى جانِبِ الطَّرِيقِ تَحْتَ الكَثِيبِ الأَحْمَرِ * قال وأخْبَرَنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ قال حدّثنا أبو هُرَيْرَةَ عنِ النبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ *

81-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ölüm meleği Mûsâ Peygamber'e gönderildi. Melek, Mûsâ'ya gelince, Mûsâ, meleğin yüzüne vurdu, gözünü kararttı. Melek Rabb'ine döndü ve:

— Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin! diye hâlini arzetti.

Allah, Azrâîl'e:

— Sen yine Mûsâ'ya dön de ona, elini bir öküzün sırtı üzerine koymasını ve elinin örttüğü her bir kıla mukaabil bir yıl ömrü olacağını söyle, buyurdu.

Mûsâ bunu duyunca:

— Yâ Rabb'im, bundan sonra ne olacak? diye sordu.

Allah:

— Bundan sonra yine ölüm vardır, buyurdu.

Mûsâ:

— Öyle ise ölüm şimdi gelsin, niyâzında bulundu.

Ebû Hureyre dedi ki: Ve Allah'tan kendisini bir taş atımı uzaklığa kadar Mukaddes Arz'a yaklaştırmasını istedi.

Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Eğer ben Mûsâ'nın gömüldüğü o yerde sizinle berâber bulunsaydım, onun yol kenarında, kızıl kum tepesinin altında olan kabrini sizlere muhakkak gösterirdim"* buyurdu [124].

---

124 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hz. Mûsâ'nın Mukaddes Arz'a girmesi müyesser olmayınca, hadîste bildirildiği gibi bir taş atımı mesâfeye kadar kendisinin oraya yakın bir yerde vefâtını ve ileride Mukaddes Arz'a nakl için kabrinin açılmasına lüzûm görülmemek üzere, o yakın mahalle gömülmesini Allah'tan niyâz etmiştir. Fakat hadîste Mûsâ'nın nerede vefât ettiği ve kabrinin nerede

Râvî Abdurrazzâk şöyle dedi: Ve bize Ma'mer haber verdi ki, Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Bize Ebû Hureyre, Peygamber'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etti [125].

٨٢ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبَرنى أبو سَلَمَةَ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ وسَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال اسْتَبَّ رجُلٌ مِنَ المُسْلِمِينَ ورَجُلٌ مِنَ اليَهُودِ فقال المُسْلِمُ والَّذِى اصْطَفَى مُحَمَّداً صلى الله عليه وسلم عَلى العالَمِينَ فى قَسَمٍ يُقْسِمُ بِهِ فقال اليَهُودِيُّ والَّذِى اصْطَفَى مُوسَى عَلى العالَمِينَ فَرَفَعَ المُسْلِمُ عِنْدَ ذٰلِكَ يَدَهُ فَلَطَمَ الْيَهُودِيَّ فَذَهَبَ اليَهُودِيُّ إلى النبيِّ ﷺ فأخْبَرَهُ الَّذِى كانَ مِنْ أمْرِه وأمرِ المُسْلِمِ فقال لاتُخَيِّرُونى عَلى مُوسَى فإنَّ النَّاسَ يَصْعَقُون فأكُونُ أوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فإذَا مُوسَى باطِشٌ بِجانِبِ العَرْشِ فَلاَ أدْرِى أكانَ فِيمَنْ صَعِقَ فأفاقَ قَبْلِى أوْ كانَ مِمَّنِ اسْتَثْنَى الله *

82-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Müslümânlardan bir adam ile Yahûdîler'den bir adam birbiriyle sövüştü. Müslümân yemîn etmekte olduğu bir yemîn içinde:

— Muhammed'i âlemler üzerine süzüp çıkaran Allah'a yemîn ederim ki, dedi.

Yahûdî de müslümâna karşı:

— Mûsâ'yı âlemler üzerine süzüp çıkaran Allah'a yemîn ederim ki, dedi.

Bu esnâda müslümân elini kaldırıp Yahûdî'nin yüzüne bir tokat yapıştırdı. Bunun üzerine Yahûdî, Peygamber'e gitti. Kendisiyle müslümân kişinin işini O'na haber verdi. Peygamber (S):

— *Bana Mûsâ üzerine hayırlılık vermeyiniz. Muhakkak insanların hepsi -kıyâmet günü- bayılacaklar. Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda bir de göreceğim ki, Mûsâ, Arş'ın bir tarafına sıkıca tutunmuş duruyor. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de ben-*

---

olduğu açıkça bildirilmemiştir. Rasûlullah'ın *"Sizlere gösterirdim"* buyurması, Mi'râc yolculuğunda Mûsâ'yı kabrinde namâz kılarken görmüştü; bundan dolayı kabri biliyordu... Şârih Aynî, Mûsâ'nın kabrinin nerede bulunduğu hakkındaki görüşleri toplayıp özetlemiştir. Bu hadîs Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti.

125 Râvî Abdurrazzâk'tan gelen bu isnâd Peygamber'e ulaşmıştır. Yukarıdaki hadîs Peygamber'e ulaştırılmamış gibi görülmekte ise de, bu ikinci isnâd ile metindeki bu şübhe giderilmiş oluyor.

den evvel mi ayıldı, yâhud baygınlıktan Allah'ın istisnâ ettiği bahtiyâr kimselerden mi bulundu?'' [126].

٨٣ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ الله حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ حُمَيْدِ بنِ عبْدِ الرَّحْمَنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ الله ﷺ احْتَجَّ آدَمُ وموسى فقال لَهُ مُوسَى أنْتَ آدَمُ الَّذِى أخْرَجْتَكَ خَطِيئَتُكَ مِنَ الجَنَّةِ فقال لَهُ آدَمُ أنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللهُ بِرِسالاَتِهِ وبِكَلاَمِهِ ثُمَّ تَلومُنِى عَلى أمْرٍ قُدِّرَ عَلَيَّ قَبْلَ أنْ أُخْلَقَ فقال رسولُ الله ﷺ فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى مَرَّتَيْنِ *

83-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Âdem ile Mûsâ birbirine hüccet getirip çekiştiler. Mûsâ, Âdem'e:*

— Sen, günâhın seni cennetten çıkartmış olduğu Âdem'sin, dedi.

Âdem de Mûsâ'ya:

— Sen Allah'ın risâletleri ve kelâmı ile seçip üstün kıldığı Mûsâ'sın. Sonra sen, ben yaratılmadan evvel üzerime takdîr edilmiş bir işten dolayı beni kınıyorsun! dedi''.

Bunun ardından Rasûlullah iki kerre: *''Böylece Âdem Mûsâ'ya delîl ve burhânla gâlib oldu''* buyurdu [127].

٨٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حُصَيْنُ بنُ نُمَيْرٍ عنْ حُصَيْنِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى الله عنهما قال خَرَجَ عَلَيْنا النبىُّ ﷺ يَوْماً قال عُرِضَتْ عَلَيَّ الأُمَمُ ورأيْتُ سَوَاداً كَثِيراً سَدَّ الأُفُقَ فَقِيلَ هَذَا مُوسَى فى قَوْمِهِ *

84-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir gün Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı da: *''Bana bütün ümmetler arzolundu ve ben semânın etrafını kapatmış çok kalabalık bir karaltı gördüm: Şu, kavmi içinde Mûsâ'dır, denildi''* [128].

---

126 Hadîs başlığın ikinci cüz'üne uygundur ki, o da vefâtından sonrasının zikri idi. Hadîs, Husûmetler'de ''İşhâs (yânî mahkemeye zorla getirilme) hakkında zikrolunan şeyler bâbı''nda geçmişti.

127 Bu da başlığın ikinci cüz'üne uygundur. Bu hadîsten maksad, Âdem'in Mûsâ lehine Allah'ın onu seçmiş olduğuna şehâdet etmesidir. Buhârî bunu Tevhîd'de, Müslim de Kader'de getirmiştir.

128 Buhârî bunu burada çok kısaltılmış olarak getirdi. Tıbb'da ve Rikaak'ta uzun metin ile getirmiş; Müslim de Îmân'da rivâyet farklarıyle getirmiştir.

٣٤ــ بابُ قَولِ اللهِ تعالى وَضَرَبَ اللهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَةَ فِرْعَونَ إلى قَولِهِ وكانَتْ مِنَ القانِتِينَ

34- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Allah îmân edenlere de Fir'avn'ın karısını bir misâl olarak îrâd etti. O vakit (bu kadın): 'Ey Rabb'im, bana nezdinde, cennetin içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun (fenâ) amelinden kurtar. Beni o zâlimler gürûhundan selâmete çıkar' demişti. Nâmûsunu muhkem bir kal'a gibi muhâfaza eden İmrân kızı Meryem'i de (Allah bir ismet numûnesi olarak îrâd etti). Biz bundan dolayı ona rûhumuzdan üfürdük. O, Rabb'inin kelimelerini ve kitâblarını tasdîk etti. İtâat edenlerdendi o" (et-Tahrîm: 11-12) [129].

٨٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا وَكِيعٌ عنْ شُعْبَةَ عنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ عنْ مُرَّةَ الهَمْدَانِيِّ عنْ أبي مُوسَى رضي الله عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ كَمَلَ مِنَ الرِّجالِ كَثِيرٌ ولَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّساءِ إلاَّ آسِيَةُ امرَأَةُ فِرْعَونَ ومَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وإنَّ فَضْلَ عائِشَةَ عَلى النِّساءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلى سائِرِ الطَّعامِ *

85-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Erkeklerden birçok kimse kemâle erdi. Kadınlardan ise Fir'avn'ın kadını Âsiye ile İmrân'ın kızı Meryem'den başkası kemâle erişemedi.* (Bu ümmetin kadınları üzerine) *Âişe'nin fazîleti de tirid yemeğinin başka yemeklere karşı fazîleti gibidir"* [130].

---

129 Buhârî, Meryem işini içine alan âyeti ancak Meryem'in Âsiye ile berâber zikredilmiş olduğu için zikretmiştir. Yoksa maksadı yalnız Âsiye'yi zikretmektir.

130 Âsiye, Mûsâ'nın hayât sebebidir. Mûsâ'ya en büyük hizmetlerde bulunan ve nihâyet îmân eden yüksek irâdeli bir kadındır. Âsiye'nin Mûsâ'ya büyük hizmetine Kur'ân'da şöyle temâs edilmiştir:

"Andolsun ki, biz sana diğer bir zamânda anana vahyolunacak şeyi vahyettiğimiz vakitte de lûtfetmiş ve kendisine: 'Onu tâbuta koy da denize at ki deniz onu kıyıya bıraksın, onu, benim de, kendisinin de düşmanı olan biri alacak' diye (emreylemiştik). ***Sana karşı*** (ey Mûsâ) ***gözümün önünde yetiştirilmen için kendimden bir sevgi de bırakmıştım. Hani kızkardeşin gidip şöyle diyordu: 'Ona bakacak bir kimse*** (te'mîn etmek üzere) ***size delâlette bulunayım mı?' Böylece seni tekrar anana verdik ki, gözü aydın olsun, tasalanmasın..."*** (Tâhâ: 37-40).

"Mûsâ'nın anasına: Onu emzir, sana ona âid bir tehlike gelince kendisini denize bırak, (boğulacağından) ***korkma,*** (ayrılığından) ***kederlenme. Çünkü biz onu yine sana geri döndüreceğiz. Hem onu peygamberlerden biri yapacağız, di-***

٣٥ــ بابٌ إنَّ قارُونَ كانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى الآيَةَ. لَتَنُوءُ لَتُثْقِلُ قال ابنُ عبَّاسٍ أُولِى القُوَّةِ لاَيَرْفَعُها العُصْبَةُ مِنَ الرِّجالِ . يُقالُ الفَرِحِينَ المَرِحِينَ. ويْكَأنَّ اللهَ مِثْلُ أَلَمْ تَرَ أنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ ويَقْدِرُ ويُوَسِّعُ عليْهِ ويُضَيِّقُ *

35- BÂB:

"Hakîkaten Kaarûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı serkeşlik etti o. Biz ona öyle hazîneler verdik ki, anahtarları güçlü kuvvetli bir cemâate ağır geliyordu. O vakit kavmi ona şöyle demişti: 'Şımarma, çünkü Allah şımarıkları sevmez. Allah'ın sana verdiği (maldan harcamakla) âhiret yurdunu ara. Dünyâdan nasîbini de unutma. Allah'ın sana ihsân ettiği gibi, sen de insanlara ihsânda bulun. Yeryüzünde fesâd arama. Çünkü Allah fesâdçıları sevmez'. Kaarûn dedi ki:

'Bu servet bana ancak bende olan ilim sâyesinde verilmiştir'. (O mâdem ki âlimdi) kendisinden evvelki nesillerden kuvvetçe daha üstün, cem'iyyetçe de daha kuvvetli kimseleri Allah'ın hakîkaten helâk etmiş olduğunu bilmedi mi? Mücrimlerden günâhları sorulmaz. Derken zîneti içinde kavminin karşısına çıktı. Dünyâ hayâtını arzû edenler: 'Ne olurdu Kaarûn'a verilen (şu zenginlik) gibi bizim de olsaydı. O hakîkat büyük bir bahtiyârdır' dediler. Kendilerine ilim verilenler de: 'Yazık olsun size! Allah'ın sevâbı, îmân ve iyi amel eden kimseler için daha hayırlıdır. Buna da sabredenlerden başkası kavuşturulmaz' dediler. Nihâyet biz onu da, sarayını da yere geçiriverdik. Artık

---

ye vahyettik. Bunun üzerine Fir'avn'ın adamları onu yitik olarak aldılar. Çünkü o, âkıbeti kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı. Çünkü Fir'avn da, Hâmân da, bunların orduları da suçlu insanlardı. Fir'avn'ın karısı: Benim için de, senin için de bir gözbebeği! Onu öldürmeyin. Olur ki bize fâidesi dokunur, yâhud onu bir evlâd ediniriz, dedi. Hâlbuki onlar işin farkında değillerdi" (el-Kasas: 7-9).

Bu sûretle Mûsâ'nın hayâtını kurtaran Âsiye, ileride ona îmân etmekle Mûsâ'nın hayâtı ve dîni uğrunda kendi hayâtını fedâ etmiştir. Rivâyete göre Âsiye, hadîsteki *"Ev yap..."* duâsını Fir'avn'ın işkenceleri sırasında söylemiş ve şehîd olmuştur. Duâsı ânında kabûl olunup cennetteki evi kendisine gösterilmekle, güle güle hayâtından ayrılmıştır. Bu sûretle Âsiye, kadınlık âleminin zirvelerine yükselen iki kadından biri olmuştur.

Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir cemâati de yoktu onun. Bizzât kendini müdâfaa edeceklerden de değildi o. Dün onun mevkiini temennî edenler, sabâhleyin şöyle diyorlardı: 'Vay, demek ki Allah, kullarından kimi dilerse onun rızkını yayıyor, daraltıyor. Allah bize lûtfetmeseydi, bizi de muhakkak batırmıştı. Vay, demek ki hakîkat şudur: Kâfirler aslâ felâh bulmaz!'' (el-Kasas: 76-82).

''*Le'tenûu*'', "Elbette ağır gelir" demektir. İbn Abbâs şöyle demiştir: ''*Uli'l-kuvveti*'', yânî "O anahtarları erkeklerden kalabalık bir cemâat kaldıramazdı". ''*el-Ferıhîne*'', "Merıhîn", yânî "Şımarıklar olarak"; ''*Veykeennellâhe*'', ''*Elem tera ennellâhe yebsutu'r-rızka limen yeşâu ve yakdiru*'' sözü gibidir, yânî "Sen Allah'ın dilediği kimseye rızkı genişletir ve daraltır olduğunu bilmedin mi?" demektir [131].

٣٦ــ بابُ قَوْلِهِ تعالى وإلى مَدْيَنَ أخاهُمْ شُعَيْباً إلى أهْلِ مَدْيَنَ لِأنَّ مَدْيَنَ بَلَدٌ ومِثْلُهُ وَاسأَلِ القَرْيَةَ واسأَلِ العِيرَ يَعْنِى أهْلَ القَرْيَةِ وأهْلَ العِيرِ. ورَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا لَمْ تَلْتَفِتُوا اليْهِ يُقالُ اذَا لَمْ يَقْضِ حاجَتَهُ ظَهَرْتَ حاجَتِى وجعَلْتَنِى ظِهْرِيًّا قال الظِّهْرِيُّ أنْ تأخُذَ معَكَ دابَّةً أوْ وِعاءً

---

131 Buhârî bu başlıkta Kaarûn hakkında yalnız bu âyetler ve bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsîrlerinden başka birşey getirmemiştir. Bu başlık ile bundan sonraki başlık, Buhârî nüshalarından el-Müstemlî ile el-Kuşmeyhenî rivâyetinde sâbittir.

Fir'avn, siyâsî zulüm ve istibdâdda alem olduğu gibi, Kaarûn da mâlî istibdâd ve ihtikârda alemdir. Bu sûretle Kaarûn kıssası muhtekir bir kapitalist kıssasıdır. Mûsâ'nın kavminden idi, yânî İsrâîl oğulları'ndan ve Mûsâ'nın akrabâsından idi, derken onlara karşı bağ etti, ihtikâr yaptı, zekâtını vermedi, Mûsâ'ya isyân etti (*Hakk Dîni*, V, 3755).

Bu isim Kur'ân'da bundan başka iki yerde daha geçer: ''***Kaarûn'u, Fir'avn'ı, Hâmân'ı da helâk ettik. And olsun ki, Mûsâ daha evvel kendilerine apaçık burhanlar getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Hâlbuki azâbın önüne geçebilecek de değillerdi. İşte biz onların herbirini günâhı yüzünden yakaladık...***'' (el-Ankebût: 39-40).

''***And olsun ki, biz Mûsâ'yı mu'cizelerimizle ve apaçık bir hüccetle Fir'avn'a, Hâmân'a ve Kaarûn'a gönderdik de*** (ona) ***çok yalancı bir sihirbâz dediler***'' (el-Mü'min: 23-24).

İslâm Ansiklopedisi, c. VI, s. 371'de bu zât hakkında bir sahîfe kadar bilgiler toplanmış ve bundan bahseden kaynaklar gösterilmiştir.

تَسْتَظْهِرُ بِهِ مَكَانَتُهُمْ وَمَكَانُهُمْ وَاحِدٌ. يَعْنَوْا يَعِيشُوا تَأْسَ تَحْزَنُ آسَى أَحْزَنُ: وَقَالَ الْحَسَنُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ يَسْتَهْزِؤُنَ بِهِ. وَقَالَ مُجَاهِدٌ لَيْكَةُ الْأَيْكَةُ يَوْمُ الظُّلَّةِ إِظْلَالُ الْغَمَامِ الْعَذَابَ عَلَيْهِمْ

36- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ölçeği, tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi hakîkat bir ni'met içinde görüyorum. Şübhesiz ki ben bir gün hepinizi çepçevre kuşatıcı bir azâbdan korkuyorum. Ey kavmim, ölçekte ve tartıda adâleti yerine getirin. İnsanların eşyâsını eksiltmeyin. Yeryüzünde fesâdçılar olarak fenâlık yapmayın. Eğer mü'min kimseler iseniz, Allah'ın halâlinden bıraktığı kâr sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir bekçi de değilim!' Dediler ki: 'Ey Şuayb, atalarımızın taptığı şeylerden, yâhud mallarımızda ne dilersek onu yapmamızdan vaz geçmemizi sana namâzın mı emrediyor? Çünkü sen, muhakkak ki sen, yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın'. 'Ey kavmim' dedi, 'Ya ben Rabb'imden apaçık bir burhan üzerinde isem, ve O, bana kendisinden güzel bir rızk ihsân etmiş ise, buna ne dersiniz? Size ettiğim yasağa, ben kendim size muhâlefet etmek istemiyorum ki. Ben gücümün yettiği kadar ıslâhdan başka birşey arzû etmem. Benim muvaffakıyetim ancak Allah'ın yardımıyledir. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve yalnız O'na dönerim. Ey kavmim, bana olan düşmanlığınız, Nûh kavminin, ya Hûd kavminin yâhud Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi, size musîbet yüklemesin. Lût kavmi de sizden uzak değil. Rabb'inizden mağfiret dileyin. Sonra O'na tevbe ile rucû' edin. Çünkü Rabb'im çok merhamet edicidir, çok sevendir'. Dediler ki: 'Ey Şuayb, biz senin söylemekte olduğundan birçoğunu iyice anlamıyoruz. Seni de içimizde cidden zaîf görüyoruz. Eğer kabîlen olmasaydı, muhakkak ki seni taşla öldürürdük. Sen bizden üstün bir şeref sâhibi değilsin ki...' Şuayb: 'Ey kavmim' dedi, 'Size göre benim kabîlem mi Allah'tan daha şereflidir ki, onu arkanıza atılmış bir şey edindiniz? Benim Rabb'im

şübhesiz ne yaparsanız çepçevre kuşatıcıdır. Ey kavmim, elinizden geleni yapın. Ben de vazîfemi yapacağım. Yakında bileceksiniz ki, kendisini rüsvây edecek azâb kime gelecektir ve o yalancı kimdir? (O azâbı) gözetleyin; ben de sizinle berâber gözetleyiciyim'. Vaktâ ki (azâb) emrimiz geldi. Hem Şuayb'ı, hem onun maiyyetinde îmân etmiş olanları, bizden bir rahmet olarak kurtardık.

Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar (helâk oldular). Sanki onlar zâten orada oturmamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd ilâhî rahmetten nasıl uzaklaştıysa, Medyen kavmine de öylece bir uzaklık (verildi)''(Hûd: 84-95).

''*Ehli Medyen'e*'', çünkü Medyen beldedir; "Karyeye sor" ve Kervâna sor" ta'bîrleri de bunun gibidir, yânî "Karye halkına", "Kervân ehline sor" demektir.

''*Verâekum zıhrıyyen*'', "Ona yönelmediniz" demektir. Hâcetini yerine getirmediği zamân, "Hâcetimi yerine getirmedin ve beni arkaya atılmış birşey kıldın" denilir.

el-Buhârî dedi ki: ''*ez-Zıhrıyy*'', berâberinde bir hayvan yâhud kap alman ve onunla kuvvetlenmendir. ''*Mekânetuhum*'' ile ''*Mekânuhum*'' bir ma'nâyadır. ''*Lem yağnev*'', "Yaşamadılar"; ''*Te'se*'', "Hüzünlenirsin"; ''*Âsâ*'', "Hüzünlenirim" demektir. el-Hasen: Onlar ''*Çünkü sen muhakkak ki yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın*'' (Hûd: 87) sözüyle alay etmektedirler, demiştir. Ve Mucâhid: ''*Leyke*'', ''*el-Eyke*'' şeklinde de okunur. ''*Yevmu'z-zulle*'', azâb bulutunun onların üzerlerine gölgelenmesidir, demiştir [132].

---

132 Buhârî bu başlıkta Şuayb Peygamber'le ilgili Hûd: 84-95. âyetlerine işâret etmiş ve bunlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermiştir.

Buhârî bunların sonunda da eş-Şuarâ: 176. âyetine de işâret etmiş ki, bununla Şuayb'ın o sûredeki kıssasına işâret etmiş olmaktadır.

"Medyen, Hz. İbrâhîm'in evlâdından Medyen'in nesli bir kavim olup merkezleri Şap Denizi havâlîsinde ve onun binâ ettiği "Medyen" şehri imiş. Şuayb Peygamber de bu kavmin eşrâfından Şuayb ibn Mekil ibn Yeşcür ibn Medyen'dir. Ve kavmine güzel mürâcaatından dolayı *''Hatîbetu'l-Enbiyâ* (= Peygamberlerin Hatîbi) lakabiyle ma'rûftur. Şuayb'ın bu âyetlerdeki nutku dolayısıyle Rasûlullah onu bu lakabla lakablandırmıştır. el-Kasas Sûresi'nde geleceği üzere Mûsâ,

٣٧ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى وإنَّ يُونُسَ لَمِنَ المُرْسَلِينَ إلى قَوْلِهِ وهُوَ مُلِيمٌ.
قال مُجاهِد مُذْنِبٌ المَشْحُونُ المُوقَرُ فَلَوْ لاَ أنهُ كانَ مِنَ المُسَبِّحِينَ الآيَةَ
فَنَبَذْناهُ بالعَرَاءِ بِوَجْهِ الأَرْضِ وهُوَ سَقِيمٌ وأَنْبَتْنا عليه شَجَرَةً مِنْ يقطِينٍ
مِنْ غَيْرِ ذَاتِ أصْلٍ الدُّبَّاءِ ونَحْوِهِ وأَرْسَلْنَاهُ إلى مِائَةِ أَلْفٍ أوْ يَزِيدُونَ
فآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إلى حِينٍ ولاَ تَكُنْ كَصاحِبِ الحُوتِ إذْ نادَى وهُوَ
مَكْظُومٌ كَظِيمٌ وهُوَ مَغْمُومٌ

37- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Yûnus da hiç şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı. Derken kur'a çekmişlerdi de o da mağlûblardan olmuştu. O, kınanmış bir hâlde iken kendisini hemen bir balık yutmuştu. Eğer çok tesbîh edenlerden olmasaydı, herhâlde (insanların) tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalıp gitmişti. İşte biz onu, kendisi de hasta olarak, açık bir yere çıkarıp bıraktık. Üzerine sâkı

Şuayb'e hizmet etmiş ve dâmâdı olmuştu. Şuayb'in kıssalarına dikkat edilirse zamânımız medeniyetinin umûmî ahlâkına pek yakından temâs eden noktalar görülür. Şuayb de her peygamber gibi, nutkuna Tevhîd Emri ile başlıyor" (*Hakk Dîni*, IV, 2809).

eş-Şuarâ'daki kıssası şöyle devâm ediyor:

"Eyke yârânı da gönderilen peygamberleri tekzîb etmişlerdir. O zamân ki Şuayb onlara şöyle dedi: 'Allah'tan korkmaz mısınız? Şübhesiz ben size gönderilmiş emîn bir peygamberim. Artık Allah'tan korkun ve bana itâat edin. Ben buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım Âlemlerin Rabbi'nden başkasına âid değil. Ölçeği tam ölçün, eksiltenlerden olmayın. Doğru terâzî ile tartın. İnsanların hakkından birşey kısmayın. Yeryüzünde fesâdçılar olarak bozgunculuk etmeyin. Sizi ve evvelki ümmetleri yaratandan korkun'. Dediler: 'Sen ancak fazla büyülenmişlerdensin. Sen bizim gibi bir beşerden başkası değilsin. Biz senin muhakkak yalancılardan olduğunu zannediyoruz. Eğer doğru söyleyenlerden isen üstümüze gökten bir parça düşür'. (Şuayb) ***dedi: 'Ne yapıyorsanız Rabb'im daha iyi bilicidir'. Hulâsa: Onu tekzîb ettiler de kendilerini o gölge gününün azâbı yakalayıverdi. Hakîkat bu, o günün büyük azâbı idi. Şübhesiz bunda mutlak bir âyet var. Fakat onların çoğu îmân ediciler değildir. Hakîkat senin Rabb'in; elbette O mutlak gâlibdir, çok merhamet edicidir"*** (eş-Şuarâ: 176-191).

"Eyke" ağaçları sık ve birbirine girmiş ormanlığa denir. Şuayb'in bu mıntıkadaki ümmeti sık bir ormanlığa sâhib oldukları için Eyke sâhibleri denilmiştir. Eyke sâhibleri Medyen halkından başkasıdır, ve Şuayb, Eyke ahâlîsinden değildir. Bundan dolayı Şuayb'in Medyenliler'e gönderildiğini ifâde eden âyette "Kardeşleri" denildiği hâlde, Eykeliler'den bahseden âyette kardeşlik kaydı bulunmamıştır.

olmayan cinsten gölgelik bir nebât bitirdik. Onu yüzbine peygamber gönderdik. Hattâ artıyorlardı da. Nihâyet ona îmân ettiler de kendilerini bir zamâna kadar geçindirdik'' (es-Sâffât: 139-148).

''Sen şimdilik Rabb'inin hükmüne sabret. O balık sâhibi (Yûnus Peygamber) gibi olma. Hatırla ki o, gamla dolu olarak duâ etmişti. Eğer Rabb'inden ona bir ni'met erişmiş olmasaydı, o mutlakaa çıkarıldığı o çırılçıplak yere kınanmış bir hâlde atılacaktı. Bunun ardından Rabb'i onu seçti de kendisini sâlihlerden yaptı''
(el-Kalem: 48-50) [133].

٨٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يحى عنْ سُفْيانَ قال حدّثنى الأعْمَشُ * حَ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأعْمشِ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عبْدِ اللهِ رضي اللهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال لا يَقُولَنَّ أحَدُكُمْ إنِّي خيْرٌ مِنْ يُونُسَ زَادَ مُسَدَّدٌ يُونُسَ بنِ مَتَّى *

86-..... Bize Sufyân, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *''Sizden hiçbiriniz sakın benim Yûnus'tan hayırlı olduğumu söylemesin''* buyurmuştur.

---

133 Buhârî başlığın birinci kısmında es-Sâffât âyetlerine işâret etmiş ve bunlardaki bâzı kelimelerin tefsîrlerini vermiştir. Biz âyetlerin tam meâllerini yazdığımız için ayrıca tefsîrlerin naklini gerekli görmedik.

Başlığın ikinci kısmında işâret edilen âyetleri de tam olarak verdik.

Yûnus Peygamber'in duâsı ile ilgili âyetler de şunlardır:

''O balık sâhibini de hatırla. Hani o kavmine öfkelenmiş olarak gitmişti de bizim kendisine hiçbir zamân sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken o, karanlıklar içinde: Lâ ilâhe illâ ente subhâneke inni küntü mine'z-zâlimîn (= Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzîh ederim. Hakîkat ben haksızlık edenlerden oldum) ***diye Allah'a niyâz etmişti. Bunun üzerine biz de onu kabûl ettik, kendisini gamdan selâmete erdirdik. İşte biz îmân edenleri böyle kurtarırız''*** (el-Enbiyâ: 87-88)

Yûnus Nineno (Ninova) şehri halkındandır. Eski Âsûr Devleti'nin merkezi olan bu şehrin kalabalık nüfûsunun ahlâkı bozulup puta taptıklarından, bunları ıslâh ve Tevhîd'e da'vet için Yûnus Peygamber bunlara gönderilmiş. Yûnus da'vetinin başında başarı kazanamadığından üzülerek Tarsus taraflarına Allah'tan izin almaksızın kaçmıştı. Bir peygamber için bu, kusûr idi. Yûnus oradan bir gemiye binerek denize açılmış ve müdhiş bir fırtına üzerine geminin yükünü hafifletmek için kur'a çekilip bir kısım eşyâlar denize atılmış, bu arada Yûnus da atılmış ve bir balık tarafından yutulmuş. İşte oradaki duâsıyle tekrâr sâhile çıkarılmış ve ikinci kerre vazîfesine dönmüş, bu sefer başarmıştır. Kavmi îmân etmiştir.

Râvî Müsedded: *"Yûnus ibn Mettâ"* şeklinde ziyâdeli söylemiştir [134].

٨٧ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أبى العَالِيَةِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضي اللهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال ما يَنْبَغِى لِعَبْدٍ أنْ يَقولَ إنِّى خيْرٌ مِنْ يُونُسَ بنِ مَتَّى ونَسَبَهُ إلى أبِيهِ *

87-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Ebû'l-Âliye'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Hiçbir kul için: Ben muhakkak Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım, demesi uygun değildir"* buyurmuş ve Yûnus'u babası Mettâ'ya nisbet etmiştir [135].

٨٨ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ عنِ اللَّيْثِ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ بنِ أبى سَلَمَةَ عنْ عَبْدِ اللهِ بنِ الفَضْلِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال بَيْنَما يَهُودِيٌّ يَعْرِضُ سِلْعَتَهُ أعْطِىَ بها شَيْئاً كَرِهَهُ فقال لا والَّذِى اصْطَفى مُوسَى عَلى البَشَرِ فَسَمِعَهُ رجُلٌ مِنَ الأنْصارِ فقامَ فَلَطَمَ وجْهَهُ وقال تَقُولُ والَّذِى اصْطَفى مُوسى عَلى البَشَرِ والنبىُّ ﷺ بَيْنَ أظْهُرِنا فَذَهَبَ إلَيْهِ فقال أبا القاسِمِ إنَّ لِى ذِمَّةً وعَهْداً فَما بالُ فُلاَنٍ لَطَمَ وجْهِي فقال لِمَ لَطَمْتَ وجْهَهُ فَذَكَرَهُ فَغَضِبَ النبىُّ ﷺ حتَّى رُؤِيَ فِي وجْهِهِ ثُمَّ قال لاَ تُفَضِّلُوا بَيْنَ أنْبِياءِ اللهِ فإنَّهُ يُنْفَخُ فى الصُّورِ فَيَصْعَقُ مَنْ فى السَّمَوَاتِ ومنْ فى الأرْضِ إلاَّ مَنْ شاءَ اللهُ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أخْرَى فأكُونُ أوَّلَ منْ بُعِثَ فإذَا مُوسَى آخِذٌ بالْعَرْشِ فَلاَ أدْرِى أحُوسِبَ بِصَعْقَتِهِ يَوْمَ الطُّورِ أمْ بُعِثَ قَبْلِى ولاَ أقُولُ إنَّ أحَداً أفْضَلُ مِنْ يُونُسَ بنِ مَتَّى *

88-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bir Yahûdî ticâret eşyâsını satışa arzederken, bu eşyâya mukaabil hoşlanmadığı birşey verilmişti. Bunun üzerine:

---

134 Buhârî hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir. Daha önce de geçmişti.

135 İbn Abbâs'ın "Peygamber Yûnus'u babası Mettâ'ya nisbet etti" demesi, "Peygamberlerden iki zât anasına nisbet olunmuştur; bunlar Îsâ ibn Meryem ile Yûnus ibn Mettâ'dır" diyenler bulunmasından dolayıdır ve bunları redd içindir. İmâm Buhârî'nin son râvîlerinden Firabrî: Mettâ, nübüvvet hânedânından sâlih bir kişi idi, demiştir.

— Mûsâ'yı beşer üzerine tercîh ve ihtiyâr eden Allah'a yemîn ederim ki, hayır! dedi.

Bu sözü Ensâr'dan bir kimse işitti. Kalkıp Yahûdî'ye bir tokat vurdu ve:

— Peygamber (S) aramızda bulunduğu hâlde sen Mûsâ'yı beşer üzerine tercîh eden Allah'a yemîn ederim diyorsun öyle mi? dedi.

Bunun üzerine Yahûdî, Peygamber'e gitti ve:

— Yâ Eba'l-Kaasım! Muhakkak ki benim için bir zimmet ve ahid vardır. Fulan kimseye ne oluyor ki, o benim yüzüme tokat vurdu? dedi.

Peygamber o sahâbîye:

— *"Bunun yüzüne niçin tokat vurdun?"* buyurdu.

Ensârî, Yahûdî'yle olan işini zikretti. Bundan dolayı Peygamber öfke izi yüzünde görülecek derecede öfkelendi. Sonra şöyle buyurdu:

— *"Allah'ın peygamberleri arasında üstün kılmalar yapmayınız. Şundâ hiç şübhe yok ki:* ***Sûra üfürülmüş, artık Allah'ın dilediklerî müstesnâ olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra bir daha üfürülmüştür.*** *Ben ilk diriltilen olacağım. O anda bir de bakacağım ki, Mûsâ, Tûru Sînâ günündeki çarpılması ile muhâsebe mi olundu, yoksa benden evvel mi diriltildi; bilmiyorum. Ve ben: Muhakkak bir kimse Yûnus ibn Mettâ'dan daha fazîletlidir, sözünü de söylemem"* [136].

٨٩ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدِ بنِ إبْرَاهِيمَ قال سَمِعْتُ حُمَيْدَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال لاَيَنْبَغِى لِعَبْدٍ أنْ يَقُولَ أنا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بنِ مَتَّىَ *

89-..... Ben Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den işitti ki, Peygamber (S): *"Hiçbir kul için: Ben Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım demesi yakışmaz"* buyurmuştur.

٣٨ــ بابٌ واسْأَلْهُمْ عنِ القَرْيَةِ الّتى كانَتْ حاضِرَةَ البَحْرِ إذْ يَعْدُونَ فى السَّبْتِ يَتَعَدَّوْنَ يَتجاوَزُونَ فى السَّبْتِ إذْ تأتِيهِمْ حِيتانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ

136 Bu hadîsteki ***"Sûra üfürülmüş, artık Allah'ın dilediklerî müstesnâ olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür. Sonra ona bir daha üfürülmüştür"*** ifâdesi, ez-Zumer Sûresi'nin 68. âyetinin birinci kısmına uygun düşmüştür. Âyetin devâmı: ***"O anda görürsün ki*** (ölüler dirilip) ***ayakta bakınıp duruyorlar"*** şeklindedir.

شُرَّعاً شَوَارِعَ إلى قَوْلِهِ كُونُوا قِرَدَةً خاسِئِينَ. بَئِيسٌ شَدِيدٌ

38- BÂB:

"Onlara, denizin yanındaki o kasabayı sor. Hani oranın ahâlîsi cumartesi gününün hurmetini bozarak haddi aşmışlardı. Çünkü cumartesi ta'tîli yaptıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyordu. Cumartesi ta'tîli yapmayacakları gün ise gelmiyordu. İşte biz, itâatten çıkmakta olduklarından dolayı kendilerini böylece imtihân ediyorduk. Hani içlerinden bir ümmet: 'Allah'ın kendilerini helâk edeceği veyâ çetin bir azâb ile cezâlandıracağı bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?' dediği zamân o va'z edenler de: 'Rabb'imize (özür dileme)ye yüzümüz olsun) için. Umulur ki sakınırlar' demişlerdi. Vaktâ ki onlar artık edilen va'zları unuttular, biz de kötülükten vazgeçirmekte sebât edenleri selâmete çıkardık. Zulmedenleri ise yapmakta oldukları fısklar yüzünden şiddetli bir azâb ile yakaladık. Bu sûretle onlar serkeşlik ederek yasak edileni yapmakta ısrar edince kendilerine: Hor ve zelîl maymunlar olun! dedik" (el-A'râf: 163-166) [137].

٣٩ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى وآتَيْنا داوُدَ زَبُوراً. الزُّبُرُ الْكُتُبُ واحِدُها زَبُورٌ. زَبَرْتُ كَتَبْتُ ولَقَدْ آتَيْنا داوُدَ مِنَّا فَضْلاً يا جِبالُ أَوِّبِي مَعَهُ قال مُجاهِدٌ سَبِّحِي مَعَهُ والطَّيْرَ وأَلَنَّاله الحَدِيدَ أَنِ اعْمَلْ سابِغاتٍ الدُّرُوعَ وقَدِّرْ فى السَّرْدِ المَسامِيرِ والحَلَقِ ولا تُدِقَّ المِسْمارَ فَيَتَسَلْسَلَ ولاَ تُعَظِّمْ فَيَفْصِمَ أفْرِغْ انْزِلْ. بَسْطَةً زِيادَةً وفَضْلاً. واعْمَلُوا صالِحاً إنِّى بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ *

39- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

---

137 Buhârî başlıkta zikrettiği âyetlerin bâzı kelimelerinin tefsîrlerini de getirmişti, biz âyetlerin tercemelerini tam yazdığımız için ayrıca o tefsîrleri belirtmeye gerek görmedik. Hâli ve halkının başına gelenlerin sorulması emredilen bu şehir, Medyen'le Tûr arasında bulunan Eyle'dir ki, Kızıldeniz sâhilindedir. Medyen ve Taberiye diyenler de vardır. Bu sor emri, Peygamber'e huzûrunda bulunan Yahûdî nesline sordurma emridir; bundan maksad onların gizledikleri bir vak'ayı kendilerine bildirmektir (Şihâb).

"Ve Dâvûd'a Zebûr'u verdiğimiz gibi şübhesiz sana da vahyettik" (en-Nisâ: 163).

"*ez-Zuburu*", "Kitâblar"; bunun vâhidi "*Zebûr*"dur.

"*Zebertu*", "yazdım" demektir.

"And olsun ki biz Dâvûd'a tarafımızdan bir imtiyâz verdik: Ey dağlar, onunla birlikte tesbîh edin (dedik), kuşlara da. Ona demiri de yumuşattık. Uzun zırhlar yap, (onları) dokumada intizâmı gözet, diye buyurduk. (Ey Dâvûd Hânedânı) iyi amellerde bulunun. Çünkü hakîkat ben, ne yaparsanız tastamam görenim"

(Sebe': 10-11).

Mucâhid: "*Evvibî*", "Tesbîh edin" demektir; "*Sâbiğât*", "Zırhlar"; "*Ve kaddir fi's-serdi*", yânî "Çiviler ve halkalarda mikdârı iyi takdîr et, çivileri çok inceltme, o takdîrde aralarına su girer; çivileri kalın da yapma, o zamân da halkaları ayırıp kırar" demektir, dedi.

"Onlara peygamberleri: 'Hakîkat Allah size bir pâdişâh olarak Tâlût'u göndermiştir' dedi. Onlar ki: 'Biz hükümdârlığa ondan daha lâyık iken ve ona maldan da bolluk verilmemişken nasıl olur da bizim başımızdan pâdişâhlık onun olabilir?' dediler. Peygamber: 'Şübhesiz Allah, onu sizin üstünüze beğenip seçmiştir. Ona bilgice, vücûdca da bir üstünlük vermiştir. Allah mülkünü kime dilerse ona verir. Allah'ın rahmeti boldur, gerçek bilicidir"

(el-Bakara: 247).

"...Nihâyet o Tâlût ve maiyyetindeki mü'minler o ırmağı geçtikleri zamân, beri yanda kalanlar: 'Bu gün bizim Câlût'a ve ordusuna karşı tâkatimiz yoktur' dediler. Muhakkak Allah'a kavuşacaklarını bilenler (ve itâatle ırmağı geçenler) ise: 'Nice az bir cemiyet daha çok bir cemiyete Allah'ın izniyle galebe etmiştir. Allah sabredenlerle berâberdir' dediler. Bunlar Câlût ile askerlerine karşı çıktıkları zamân niyâz edip: Ey Rabb'imiz, üzerimize sabır yağdır. Ayaklarımıza sebât ver. Bu kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et' dediler. Derken Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar.

Dâvûd da Câlût'u öldürdü. Allah da saltanat ve hikmet verdi ve daha dilemekte olduğundan bâzı şeyler

öğretti..." (el-Bakara: 249-251) [138].

٩٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخْبَرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال خُفِّفَ عَلى دَاودَ عليْهِ السَّلاَمُ القُرْآنُ فكانَ يأمُرُ بِدَوَابِّهِ فَتُسْرَجُ فَيَقْرَأُ القُرْآنَ قَبْلَ أنْ تُسْرَجَ دَوابُّهُ ولاَ يأكُلُ إلاّ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ رَوَاهُ مُوسَى ابنُ عُقْبَةَ عنْ صَفْوَانَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ *

90-..... Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Dâvûd Peygamber'e* (Zebûr'u) *okumak kolaylaştırıldı. Dâvûd kendisinin binek hayvanlarının sefere hazırlanmasını emrederdi de onlar eğerlenirdi. Bunlar eğerlenmezden evvel Zebûr'u okurdu. Dâvûd yalnız kendi elinin emeğinden yer idi".*

Bu hadîsi Mûsâ ibn Ukbe de Safvân'dan; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den senediyle rivâyet etmiştir [139].

٩١ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شَهابٍ أنَّ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ أخْبَرَهُ وأبا سَلَمَةَ بنَ عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ عبْدَاللهِ ابنَ عَمْرٍو رضى اللهُ تعالى عنهما قال أُخْبِرَ رسولُ اللهِ ﷺ أنِّى أقُولُ واللهِ لأَصُومَنَّ النَّهارَ ولأَقُومَنَّ اللَّيْلَ ما عِشْتُ فقال لَهُ رسُولُ اللهِ ﷺ أنْتَ الَّذِى تَقُولُ واللهِ لأَصُومَنَّ النَّهارَ ولأَقُومَنَّ اللَّيْلَ ماعِشْتُ قُلْتُ قَدْ قُلْتُهُ قال إنَّكَ لاَ تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ فَصُمْ وأفْطِرْ وقُمْ ونَمْ وصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاَثَةَ أيّامٍ فانَّ الحَسَنَةَ بِعَشْرِ أمْثالِها وذَلِكَ مِثْلُ صِيامِ الدَّهْرِ فقُلْتُ إنِّى أُطِيقُ أفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ يا رسولَ اللهِ قال

---

138 Buhârî bu başlıkta Dâvûd Peygamber'le ilgili bâzı âyetlere işâret edip, onlardaki birtakım kelimelerin tefsîrlerini getirmiştir. Biz âyetlerin meâllerini yazdık, kısmen de verilen tefsîrleri naklettik. Meâlleri yazarken Kur'ân'daki sırayı dikkate alarak başlığın tercemesinde bâzı öne geçirme ve geriye almalar yaptık.

139 Âyetler ve bu hadîs Dâvûd'un bâzı üstünlüklerini ifâde etmektedir. Bunlar Dâvûd'un güzel sesle Zebûr'u okuması, bu güzel okuyuşa dağların ve kuşların bile icâbet ve iştirâk etmeleri. Bu gün bile halk dilinde güzel sesten kinâye olarak *Dâvûdî ses* denilir. Diğer bir üstünlüğü, kuvvetidir. Allah'tan kendisini millet malından müstağnî kılacak ve âilesini geçindirecek bir geçim yolu ihsân etmesini istemiş, Allah da Dâvûd'un eline demiri hamur yapacak bir kuvvet; bir san'at kaabiliyeti vermiş; o da elinin emeği ile geçinmiştir.

فَصُمْ يَوْماً وأَفْطِرْ يَوْمَيْنِ قال قُلْتُ إنِّى أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ قال فَصُمْ يَوْماً وأَفْطِرْ يَوْماً وذَلِكَ صِيامُ داوُدَ وهُوَ عَدْلُ الصِّيامِ قُلْتُ إنِّى أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْهُ يارَسولَ اللهِ قال لاَ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ *

91-..... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Benim "Vallâhî yaşadığım müddetçe ben gündüzleyin oruç tutacağım, geceleyin namâz kılacağım" demekte olduğum, Rasûlullah'a haber verilmiş. Rasûlullah (S) Abdullah'a:

— *"Vallâhî ben muhakkak yaşadığım müddetçe gündüzleyin oruç tutacağım, geceleri namâz kılacağım demekte olan kimse sen misin?"* diye sordu.

Ben:

— Evet, ben bu sözü söyledim, dedim.

Rasûlullah:

— *"Sen bu ağır ibâdeti yerine getirmeye güç yetiremezsin. Onun için bâzen oruç tut, bâzen tutma; geceleyin kalk namâz kıl ve bir kısmında uyu. Ve her aydan üç gün oruç tut. Çünkü haseneler on misli ile karşılanır. Böylece bu üçer günlük oruçlar bütün bir yıl orucu gibi olur"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah, ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim.

— *"Öyleyse bir gün oruç tut, iki gün oruç tutma"* buyurdu.

Abdullah dedi ki: Ben yine:

— Ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse bir gün oruç tut, bir gün tutma. İşte bu, Dâvûd Peygamber'in orucudur. Bu, oruçların en âdilidir"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah, ben bundan fazlasına da güç yetiririm, dedim.

Rasûlullah:

— *"Bundan daha fazîletli oruç yoktur"* buyurdu.

٩٢ــ حدّثنا خَلاّدُ بنُ يَحْيَى **حدّثنا** مِسْعَرٌ **حدّثنا** حَبِيبُ بنُ أبى ثابِتٍ عنْ أبى العَبَّاسِ عنْ عبْدِ اللهِ بنِ عَمْرِو بنِ العاصِ قال قال لِي رسولُ اللهِ ﷺ أَلَمْ أُنَبَّأْ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وتَصُومُ النَّهارَ فَقُلْتُ نَعَمْ فقال فإنَّكَ إذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمَتِ العَيْنُ ونَفِهَتِ النَّفْسُ صُمْ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاَثَةَ أَيّامٍ فَذَلِكَ صَوْمُ الدَّهْرِ أَوْ كَصَوْمِ الدَّهْرِ قُلْتُ إنِّى أَجِدُ بى قال مِسْعَرٌ يَعْنى قُوَّةً قال فَصُمْ صَوْمَ داوُدَ

عَلَيْهِ السَّلاَمُ وكانَ يَصُومُ يَوْماً ويُفْطِرُ يَوْماً ولاَ يَفِرُّ إِذَا لاَقَى *

92-..... Abdullah ibn Amr ibni'l-Âş şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bana:

— *"Senin geceleyin namâz kılar, gündüzleyin oruç tutar olduğun bana haber verilmedi mi?"* buyurdu.

Ben:

— Evet, dedim.

Rasûlullah:

— *"Muhakkak ki sen bunu yaptığın zamân gözler içeri çöker, beden de yorulup zayıflar. Sen her aydan üç gün oruç tut. Bu da bütün yıl orucu yâhud bütün yıl orucu gibidir"* buyurdu.

Ben:

— Ben kendimi kuvvetli buluyorum, dedim. (Râvî Mıs'ar: Kuvveti kasdediyor demiştir.)

Rasûlullah:

— *"Öyleyse Dâvûd Peygamber orucu tut. O, bir gün oruç tutar, bir gün yerdi ve düşmanla karşılaştığı zamân kaçmazdı"* buyurdu [140].

٤٠ــ بابٌ أَحَبُّ الصَّلاَةِ إِلَى اللهِ صَلاَةُ دَاوُدَ وأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللهِ صِيَامُ دَاوُدَ كانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ ويَقُومُ ثُلُثَهُ ويَنَامُ سُدُسَهُ ويَصُومُ يَوماً ويُفْطِرُ يَوْماً قال عَلِيٌّ وهو قَوْلُ عائِشَةَ ماأَلْفاهُ السَّحَرُ عِنْدِى إِلاَّ نائِماً

40- BÂB:

"Allah'a en sevimli olan namâz, Dâvûd namâzıdır. Allah'a en sevimli olan oruç da Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd, gecenin yarısında uyurdu ve gecenin üçte birinde namâz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün de tutmazdı".

Alî (?) şöyle dedi: Bu "Gecenin altıda birinde uyurdu" sözü, Âişe'nin sözüdür. Çünkü Âişe: Seher vakti onu, benim yanımda muhakkak uyur bulurdu, demiştir.

٩٣ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرِو بنِ دِينارٍ عنْ عَمْرٍو

---

140 Hadîslerin başlığa uygunluğu açıktır. Bunlar Oruç Kitâbı'nda da geçmişti.

بنِ أَوْسٍ الثَّقَفِيِّ سَمِعَ عبْدَ اللهِ بنَ عَمْرو قال قال لِي رسولُ اللهِ ﷺ أَحَبُّ الصِّيامِ إلى اللهِ صِيامُ داوُدَ كانَ يَصُومُ يَوماً ويُفْطِرُ يَوْماً وأَحَبُّ الصَّلاَةِ إلى اللهِ صَلاَةُ داوُدَ كانَ يَنامُ نِصْفَ اللَّيْلِ ويَقُومُ ثُلُثَهُ ويَنامُ سُدُسَهُ *

93-..... Amr ibn Evs es-Sakafî, Abdullah ibn Amr'dan, şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) bana: *"Allah'a en sevimli olan oruç, Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı. Allah'a en sevimli olan namâz da yine Dâvûd Peygamber'in namâzıdır. O gecenin yarısını uyur, üçte birinde namâz kılar, altıda birinde tekrâr uyurdu"* buyurdu [141].

٤١ــ بابٌ واذْكُرْ عَبْدَنا دَاوُدَ ذَا الأَيْدِ إنَّهُ أَوَّابٌ إلى قَوْلِهِ وفَصْلَ الخِطابِ. قال مُجاهِدٌ الْفَهْمَ فى القَضاءِ. ولاَ تُشْطِطْ لاَ تُسْرِفْ واهْدِنا إلى سَوَاءِ الصِّرَاطِ. إنَّ هَذَا أخِى لَهُ تِسْعٌ وتِسْعُونَ نَعْجَةً: يُقالُ لِلْمَرْأَةِ نَعْجَةٌ ويُقالُ لَها أَيْضاً شاةٌ ولِى نَعْجَةٌ واحِدَةٌ فقال أَكْفِلْنِيها مِثْلُ وكَفَلَها زَكَرِيَّاءُ ضَمَّها وعَزَّنِى غَلَبَنى صارَ أَعَزَّ مِنِّى أَعْزَزْتُهُ جَعَلْتُهُ عَزِيزاً فى الخِطابِ يُقالُ المُحاوَرَةُ قال لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إلى نِعاجِهِ وإنَّ كَثِيراً مِنَ الخُلَطاءِ الشُّرَكاءِ لَيَبْغِى إلى قَوْلِهِ انَّما فَتَنَّاهُ قال ابنُ عبَّاسٍ اخْتَبَرْناهُ وقَرَأَ عُمَرُ فَتَّنَّاهُ بِتَشْدِيدِ التَّاءِ فاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وخَرَّ راكِعاً وأَنابَ

41- BÂB:

"Onların diyeceklerine sabret. Kulumuzu; o kuvvet sâhibi Dâvûd'u hatırla. Çünkü o dâimâ (Allah'ın rızâsına) dönen bir zât idi. Gerçek biz dağları kendisine musahhar kıldık ki, bunlar akşâmleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte durmadan tesbîh ederlerdi. Toplanıp gelen kuşları da (kendisine râm ettik); herbiri itâatle ona dönücü idi. Onun mülkünü de kuvvetlendirdik. Ona hikmet ve fasl-ı hitâb verdik" (Sâd: 17-20).

Mucâhid şöyle demiştir:

***"Faslu'l-hitâb"*, "Hükümde ince anlayış"tır.**

---

141 Hadîsle başlık birtek şeydir, ancak bunlarda bâzı şeyleri öne geçirme ve geriye bırakma vardır. Hadîs, Teheccüd Kitâbı'nda da geçmişti.

"*Velâtuştıt*", "İsrâf etme, bizi yolun doğrusuna hidâyet et". "Şu benim kardeşim, onun doksan dokuz na'cesi var. Benim ise bir tek na'cem var": "*Na'ce*" kelimesi kadın için de, davar için de söylenir.

"*Ekfilnihâ*(= Onu bana ver)": "Meryem'e Zekeriyyâ' kefîl oldu" demek gibidir; yânî onu kendisine aldı.

"*Azzenî*", "Bana gâlib geldi", yânî benden daha azîz oldu. "*A'zeztuhu*", "Ben onu hitâbda azîz kıldım".

"*Hitâb*", "Karşılıklı söz döndürme"dir deniliyor.

"*(Dâvûd) dedi: 'And olsun ki, o senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak istemesiyle sana zulmetmiştir. Gerçi mallarını birbirine katıp karıştıran ortakların çoğu mutlakaa birbirine haksızlık eder...*"

İbn Abbâs: "*Biz onu fitneye uğrattık*", "Biz onu denemeye tâbi' tuttuk" demektir, demiştir. Umer bunu "*Fettenâhu*" diye tâ'nın şeddesiyle okumuştur.

"*Dâvûd bunun üzerine Rabb'inden mağfiret edilmesini istedi, rukû' ile yere kapanıp Allah'a döndü*"[142].

٩٤ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا سَهْلُ بنُ يُوسُفَ قال سَمِعْتُ الْعَوَّامَ عنْ مُجاهِدٍ قال قُلْتُ لِابنِ عَبَّاسٍ أَنَسْجُدُ فى ص فَقَرَأَ ومِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ و سُلَيْمانَ حتّى أَتَي فَبِهُداهُمُ اقْتَدِهْ فقال نَبِيُّكُمْ صلى الله عليه وسلم مِمَّنْ أُمِرَ أَنْ يَقْتَدِىَ بِهِمْ *

94-..... Mucâhid şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a:

---

142 Buhârî bu başlıkta Dâvûd Peygamber'le ilgili olan Sâd: 17-20. âyetleri yazmış, bundan sonraki âyetler hakkında da onlardan bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsîrlerini vermekle yetinmiştir. Müteâkib âyetler şöyledir:

"*Sana o da'vâcıların haberi geldi mi? Hani onlar duvardan mescide tırmanmışlardı. O vakit Dâvûd'un karşısına girivermişlerdi de o, bunlardan telâşa düşmüştü. 'Korkma', dediler, 'Biz iki da'vâcıyız. Birimiz ötekinin hakkına tecâvüz etti. Şimdi sen aramızda adâletle hükmet. Aşırı gitme. Bizi doğru yolun ortasına çıkar'.* (İçlerinden biri:) *'Şu benim birâderimdir. Onun doksan dokuz dişi koyunu var. Benim ise bir tek dişi koyunum var. Böyle iken onu bana ver dedi; mücâdelede beni yendi'.* (Dâvûd) *dedi: 'And olsun ki, o, senin dişi koyununu kendi dişi koyunlarına katmak istemesiyle sana zulmetmiştir. Gerçek mallarını birbirine katıp karıştıran ortakların çoğu mutlakaa birbirlerine haksızlık eder. Îmân edip de güzel güzel amellerde bulunanlar müstesnâ. Fakat bunlar da ne kadar azdır!' Dâvûd sandı ki, biz kendisine mutlakaa bir azâb* (sû'ikasd) *hazırladık. Bunun üzerine o, Rabb'inden setr ve himâye edilmesini istedi, rukû' ile yere kapanıp Allah'a döndü*" (Sâd: 21-24).

— Sâd Sûresi'nde secde ediyor muyuz? dedim.

O:

— ***"Daha evvel de Nûh'u ve onun neslinden Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u*** (nübüvvetle) ***hidâyete kavuşturduk... İşte bunlar Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. O hâlde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy..."*** (el-En'âm: 84-90) âyetlerini okudu da:

— Peygamberiniz (S) onlara uymakla emrolunanlardandır, dedi [143].

٩٥ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** وُهَيْبٌ **حدّثنا** أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى الله عنهما قال لَيْسَ ص مِنْ عَزَائِمِ السُّجُودِ ورَأيْتُ النبيَّ ﷺ يَسْجُدُ فِيها *

95-..... Bize Eyyûb, İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Sâd secdesi vâcib kılınan secdelerden değildir, fakat ben Peygamber(S)'i bu sûrede secde ederken gördüm, demiştir [144].

٤٢ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى ووهَبْنا لِدَاوُدَ سُلَيْمانَ نِعْمَ العَبْدُ إنَّهُ أوَّابٌ. الرَّاجِعُ المُنِيبُ. وقَوْلِهِ هَبْلِى مُلْكاً لا يَنْبَغِى لِأحَدٍ مِنْ بَعْدِى. وَقَوْلِهِ واتَّبَعُوا ما تَتْلُوا الشَّياطِينُ عَلى مُلْكِ سُلَيْمانَ ولِسُلَيْمانَ الرِّيحَ غُدُوُّها شَهْرٌ ورَوَاحُها شَهْرٌ وارسلنا لَهُ عيْنَ الْقِطْرِ أذَبْنا لَهُ عَيْنَ الحَدِيدِ ومِنَ الجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ إلى قَوْلِهِ مِنْ مَحارِيبَ. قال مُجاهِدٌ بُنْيانٌ مادُونَ القُصُورِ وتَماثِيلَ وجِفانٍ كالْجَوابِ كالحِياضِ لِلإبِلِ: وقالَ ابنُ عَبَّاسٍ كالْجوْبَةِ. منَ الأرْضِ وقُدُورٍ رَاسِياتٍ إلى قَوْلِهِ الشَّكُورُ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ المَوْتَ ما دلَّهُمْ عَلى مَوْتِهِ إلاَّ دَابَّةُ الأرْضِ. الأرَضَةُ تَأكُلُ مِنْسَأتَهُ عَصاهُ. فلَمَّا خرَّ إلى قَوْلِهِ المُهِينِ. حُبَّ الخَيْرِ عنْ ذِكْرِ رَبِّى مِنْ ذِكْرِ رَبِّى فَطَفِقَ مَسْحاً بالسُّوقِ والأعْناقِ يَمْسَحُ أعْرَافَ الخَيْلِ وعَرَاقِيبَها الأصْفادِ

143 Hadîsin başlığa uygunluğu ***"Nûh'u ve onun zürriyetinden Dâvûd'u..."*** sözündendir.

144 Bu iki hadîsin arka arkaya zikredilme sebebi, bunların ikisi de Sâd Sûresi'ndeki sucûd zikrini içlerine almaları yönündendir. Peygamber, Dâvûd'a uymak için ve Dâvûd'un tevbesinin kabûlüne şükr için secde etmiş oluyor.

الوَثاقُ. وقال مُجاهِدٌ الصَّافِناتُ . صَفَنَ الفَرَسُ.رَفَعَ إحْدَى رِجْلَيْهِ حَتَّى تَكُونَ عَلى طَرَفِ الحَافِرِ. الجِيادُ السِّرَاعُ. جَسَداً شَيْطاناً. رُخاءً طَيِّبَةً حَيْثُ أصابَ حَيْثُ شاءَ. فامْنُنْ أعْطِ. بِغَيْرِ حِسابٍ بِغَيْرِ حَرَجٍ *

42- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Biz Dâvûd'a oğlu Süleymân'ı ihsân ettik. Süleymân ne güzel kuldu! Çünkü o, dâimâ Allah'a dönendi. Hani ona öğleden sonra bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağı üzerinde duran sür'atli koşu atları gösterilmişti de: 'Gerçek ben mal sevgisine (sırf) Rabb'imi zikretmek için düştüm' demişti. Nihâyet (bu atlar) perdenin arkasına gizlenmişlerdi. 'Onları bana döndürün' dedi. Hemen ayaklarını, boyunlarını okşamaya, taramaya başladı.

And olsun biz Süleymân'ı imtihân da ettik. Tahtının üstüne bir cesed bırakıverdik. Sonra o yine (eski hâline) döndü. Dedi ki: 'Ey Rabb'im, beni mağfiret eyle, bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki o, benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsân eden Sensin Sen!' Bunun üzerine biz de ona rüzgârı musahhar ettik ki, bu, onun emriyle, onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi. Şeytânları, (onlardan) her binâ ustasını, her dalgıcı, bukağılara bağlanmış olan diğerlerini de (emrine râm ettik): Bu, bizim vergimizdir. Artık (dilediğine) hesâbsız ver yâhud tut (dedik). Şübhe yok ki indimizde onun mutlak bir yakınlığı ve dönüp geleceği yer güzelliği de vardır" (Sâd: 30-40).

"Süleymân'a da rüzgârı (musahhar kıldık) ki, sabâhı bir ay(lık yol), akşâmı bir aydı. Erimiş bakır ma'denini ona sel gibi akıttık. Önünde Rabb'inin izniyle iş gören bâzı cinnler de vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden ayrılıp saparsa ona çılgın azâbdan tattırırdık. O, kalelerden, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sâbit sâbit kazanlardan ne dilerse kendisine yaparlardı. Ey Dâvûd Hânedânı, siz Allah'a şükr için çalışın.

Kullarımdan (hakkıyle) şükreden azdır. Sonra biz ona ölüm hükmünü infâz edince (dayandığı) asâsını yemekte olan ağaç kurdundan başka birşey bunun ölümünü onlara göstermedi. Bu sûretle yere kapanıp yıkıldığı zamân besbelli oldu ki, eğer cinnler gaybı bilmiş

olsalardı, öyle horlayıcı bir azâb içinde kalıp durmazlardı" (Sebe': 12-14).

"Şeytânların, Süleymân'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere (yalanlara) uydular. Hâlbuki Süleymân aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytânlar kâfirdirler ki, insanlara büyücülüğü ve Bâbil'deki iki meleğe; Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı..." (el-Bakara: 102) [145]

٩٦ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** مُحمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ مُحمَّدِ بنِ زِيادٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى الله عنه عنِ النبيِّ ﷺ إنَّ عِفْرِيتاً مِنَ الجِنِّ تَفَلَّتَ البارِحَةَ لِيَقْطَعَ عَلَيَّ صَلاتِي فأمْكَنَنِي اللهُ مِنْهُ فأخَذْتُهُ فأرَدْتُ أنْ أرْبُطَهُ عَلى سارِيَةٍ مِنْ سَوارِي المَسْجِدِ حَتَّى تَنْظُرُوا إلَيْهِ كُلُّكُمْ فَذَكَرْتُ دَعْوَةَ أخِي سُلَيْمانَ رَبِّ هَبْلِي مُلْكاً لا يَنْبَغِي لأحدٍ مِنْ بَعْدِي فَرَدَدْتُهُ خاسِئاً: عِفْرِيتٌ مُتَمَرِّدٌ مِنْ إنْسٍ أوْ جانٌّ مِثْلُ زِنْيَةٍ جَماعَتُها الزَّبانِيَةُ *

96-..... Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Cinn tâifesinden bir ifrît, dün gece namâzımı kesip bozmak için bana ansızın hücûm etti. Allah beni gâlib getirip ona istediğimi yapma kuvveti verdi. Ben onu yakaladım ve hepiniz onu göresiniz diye mescidin direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Süleymân Pey-*

---

145 Buhârî, Süleymân Peygamber için açtığı bu bâb başlığında, meâlleri verilen âyetlere işâret etmiş, bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsîrlerini vermiştir. Biz, işâret edilen âyetlerin meâllerini tam yazdığımız için, Buhârî'nin İbn Abbâs'tan, Mücâhid'den ve diğerlerinden naklettiği tefsîrleri ayrıca zikretmeyi gerekli görmedik. Süleymân Peygamber'le ilgili bu âyetlerin tefsîrleri *Hakk Dîni Kur'ân Dili*'nden ve diğerlerinden okunabilir. Hasan Basrî Çantay da *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*'de bunlara âid özet bilgiler vermiştir.

"Yemîn olsun biz Süleymân'ı bir de fitneye düşürdük ve tahtının üzerine bir cesed bıraktık" (Sâd: 34). Bu fitne hakkında da birtakım garîbeler söylenmiştir. el-Bakara: 102'de işâret olunduğu üzere, anlaşılıyor ki Süleymân, Beytu'l-Makdis'i yaptırdığı sırada getirttiği san'atkârlar içinde sanâyi' hîlelerine vâkıf birtakım şeytânların kurdukları bir ihtilâl yüzünden bir müddet nüfûzunu zâyi' etmiş yâhud tahtından ayrı düşmüş; bu sûretle tahtında ya kendisi kuvvetsiz bir cesed hâlinde hükümsüz kalmış yâhud tahtı da işgâl olunup, ona kırk gün kadar heykel gibi birisi oturtulmuştu. Mason târîhlerinde mason cemiyetlerinin Süleymân aleyhi's-selâm aleyhine olan bu ihtilâl hareketlerini esâs edindikleri ve reîsinin hâtırasına hürmet ettikleri söylenir. Bu fitne olduktan sonra, Süleymân, tevbe ile Allah'a sığınıp tekrar tahtına döndü... (*Hakk Dîni*, V, 4097).

gamber'in: ***Rabb'im bana mağfiret et ve benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülkü bana bağışla*** (Sâd: 35) *duâsını hatırladım da, ifrîti köpek gibi kovdum''.*

''İfrît'', insten ve cânn tâifesinden mütemerrid yânî çok inadçı, isyâncı, kibirli demektir. Bu ''Zebîne'' gibidir; bunun cem'i de ''ez-Zebâniyetu''dur [146].

٩٧ــ حدّثنا خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا مُغِيرَةُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النَّبِىِّ ﷺ قال قال سُلَيْمانُ بنُ داوُدَ لأطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلى سَبْعِينَ امْرَأةً تَحْمِلُ كُلُّ امْرأةٍ فارِساً يُجاهِدُ فى سَبِيلِ اللهِ فقال لَهُ صاحِبُهُ إنْ شاءَ اللهُ فلَمْ يَقُلْ ولَمْ تحْمِلْ شَيْئاً إلاَّ واحِداً ساقِطاً إحْدٰي شِقَّيْهِ فقال النبىُّ ﷺ لوْ قالَها لَجاهَدُوا فى سَبِيلِ اللهِ * قال شُعَيْبٌ وابنُ أبى الزِّنادِ تِسْعِينَ وهُوَ أصَحُّ *

97-..... el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *''Dâvûd'un oğlu Süleymân: Ben bu gece yetmiş kadını dolaşacağım da onlardan herbiri Allah yolunda mücâhede edecek birer süvârî oğlana gebe kalır, diye kesin konuştu. Arkadaşı olan melek ona:* ***İnşâallah*** *de, dedi. O diliyle* ***İnşâallah*** *demedi. O hakîkaten o kadınları dolaştı, fakat içlerinden yalnız biri iki şıkkından biri düşük bir oğlana hâmile kalmıştır''.*

Peygamber: *''Eğer Süleymân* ***İnşâallah*** *deseydi, elbette o çocukların hepsi Allah yolunda cihâd ederlerdi''* buyurdu.

Râvî Şuayb ile İbnu Ebi'z-Zinâd *''Doksan kadın''* demişlerdir ki, bu daha sahîhtir [147].

٩٨ــ حدّثنى عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا إبْراهِيمُ التَّيْمِىُّ عنْ أبِيهِ عنْ أبى ذَرٍّ رضى اللهُ عنه قال قُلْتُ يارسولَ اللهِ أىُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ أوَّلُ قال المَسْجِدُ الحَرَامُ قُلْتُ ثُمَّ أىُّ قال ثُمَّ المَسْجِدُ الأقْصَى قُلْتُ

---

146 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin sonundaki *''Zebîne''* kelimesi hakkında lugatte şu bilgi verilmiştir: *ez-Zebîne,* zâ'nın kesriyle ins ve cinn tâifesinin mütemerrid olanına denir. Ve yavuz ve şedîd şahsa, dâbıt ve serheng makûlesine denir. Şurtî ma'nâsına hâlâ sekbân-başı, bostancıbaşı, ases-başı, tüfenkçi-başı ve sâirleri gibi; cem'i *Zebâniye* gelir. Zebâniye melekleri bu ma'nâdandır, cehennem ehlini cehenneme def' ettikleri için *(Kaamûs Ter.).*

147 Bu hadîs Cihâd Kitâbı, ''Çocuk isteyen kimse bâbı''nda geçmişti.

كَمْ كانَ بَيْنهُما قال أرْبَعُونَ ثُمَّ قال حَيْثُما أدْرَكَتْكَ الصّلاَةُ فَصَلِّ والأرْضُ لَكَ مَسْجِدٌ *

98-..... Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben bir kerresinde:
— Yâ Rasûlallah, ilk konulan mescid hangisidir? dedim.
Rasûlullah:
— *"el-Mescidu'l-Harâm"* buyurdu.
Ben:
— Sonra hangisi? dedim.
Rasûlullah (S):
— *"Sonra el-Mescidu'l-Aksâ"* buyurdu.
Ben:
— Bu iki mescidin kuruluşu arasında ne kadar zamân vardır? dedim.
— *"Kırk sene"* buyurdu, sonra şunu söyledi:
— *"Sana namâz her nerede yetişirse, sen namâzı orada kıl, bütün yeryüzü senin için bir mesciddir"* [148].

٩٩ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخْبَرَنا شُعَيْبٌ **حدّثنا** أبو الزِّنادِ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ حَدَّثَهُ أنهُ سَمِعَ أباهُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَثَلِي ومثَلُ النّاسِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ ناراً فَجَعَلَ الفَراشُ وهَذِهِ الدَّوابُّ تَقَعُ فى النّارِ وقال كانَتِ امْرَأتانِ مَعَهُما ابْناهُما جاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بابنِ إحْدَاهُما فقالَتْ صاحِبَتُها إنّما ذَهبَ بابْنِكِ وقالَتِ الأُخْرَى إنَّما ذَهَبَ بابْنِكِ فَتحاكَما إلى دَاوُدَ فَقَضَى بِهِ لِلْكُبْرَى فَخَرَجتا عَلى سُلَيْمانَ بنِ دَاوُدَ فأخْبَرَتاهُ فقال ائْتُوني بالسِّكِّينِ أشُقُّهُ بَيْنَهُما فقالَتِ الصُّغْرَى لاَ تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللهُ هُوَ ابْنُها فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَي. قال أبو هُرَيْرَةَ واللهِ إنْ سَمِعْتُ بالسِّكِّينِ إلاّ يَوْمَئِذٍ وما كُنَّا نَقُولُ إلاَّ المُدْيَةُ *

99-..... Bize Ebû'z-Zinâd haber verdi; ona da Abdurrahmân ibn Hürmüz tahdîs etmiş ki, o da Ebû Hureyre(R)'den işitmiş; o da Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"Benim benzerimle in-*

148 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Sonra el-Mescidu'l-Aksâ"* sözünden sezilebilir. Çünkü bu mescidi binâ eden Süleymân Peygamber'dir.
Bu hadîs 40 rakamıyle ve küçük farkla geçmişti.

sanların benzeri şu bir kişinin hâli gibidir ki, o bir ateş yakmış, kelebekler ve şu birtakım hayvanlar ateşe düşmeye başlarlar".

Yine dedi ki: *"İki kadın ve berâberlerinde onların iki oğlan çocukları vardı.* (Bunlar yolda giderken) *kurt geldi, bunlardan birisinin çocuğunu kapıp gitti. Bunun üzerine* (çocuğunu kurt kapan büyük) *kadın, arkadaşı küçük kadına:*

— Kurt senin çocuğunu götürdü, dedi.

Diğer kadın da:

— Hayır, senin çocuğunu götürdü, dedi.

Nihâyet bu iki kadın muhâkemelerini Dâvûd'a arzettiler. O da büyük kadın lehine hükmetti (Kurdun kaptığı çocuk, küçük kadına âid oldu). *Bunlar mahkemeden çıkıp Dâvûd'un oğlu Süleymân'a gittiler. Ve babasının hükmünü yeniden ona bildirdiler. O da:*

— Bana bir bıçak getirin de çocuğu iki kadın arasında paylaştırayım, dedi.

Bunun üzerine küçük kadın:

— Aman öyle yapma! Allah sana merhamet etsin! Çocuk bu kadınındır, dedi.

Süleymân bu söz üzerine çocuğun küçük kadına âid olduğuna hükmetti".

Ebû Hureyre: Vallâhi ben "Sikkîn" sözünü o güne kadar hiç işitmemiştim; biz bıçağa sâdece "Müdye" diyorduk, demiştir [149].

٤٣ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى ولَقَدْ آتَيْنا لُقْمانَ الحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ للهِ إلى قَوْلِهِ إِنَّ اللَّهَ لا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتالٍ فَخُورٍ . ولاَ تُصَعِّرْ الإِعْرَاضُ بالوَجْهِ

43- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Andolsun ki biz Lukmân'a, Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse, ancak kendi fâidesi için şükreder. Kim de nankörlük ederse, hiç şübhe yok ki, Allah ganîdir, her hamde O lâyıktır. Hani Lukmân oğluna, ona öğüt verirken şöyle demişti: Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür. Biz insana ana babasını tavsiye ettik. Onun anası kendisini za'f üstüne za'f ile taşımıştır.

149 Hadîsin birinci kısmında Rasûlullah, kendisine muhâlefet eden müşrikleri ateşe düşen kelebeklere, kendisini de onları ateşten kurtarmaya çalışan kimseye benzetmiştir. İkinci kısımda baba oğul iki peygamberin bir hâdise hakkında birbirine aykırı ictihâd ve hükümleri bildirilmiştir. Bu hadîs Farâiz Kitâbı'nda da geçmiş ve orada da bâzı bilgiler verilmişti.

Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). Bana ve ana babana şükret. Dönüşün ancak banadır. Eğer onlar sence ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itâat etme. Onlarla dünyâda iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy. Nihâyet dönüşünüz ancak banadır. O vakit ben de size ne yapıyordunuz, haber veririm. Oğulcağızım, hakîkat (yaptığın iyilik ve kötülük) bir hardal tânesi kadar olsa da bir kaya içinde, ya göklerde, yâhud yerin dibinde (gizlenmiş) olsa bile Allah onu getirir. Çünkü Allah lâtîftir, hakkıyle haberdârdır. Oğulcuğum, namâzı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten vazgeçirmeye çalış. Sana isâbet eden herşeye katlan. Çünkü bunlar kat'î sûrette farz edilen işlerdendir. İnsanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde şımarık yürüme. Zîrâ Allah her büyüklük taslayanı, kendini beğenip öğüneni sevmez. Yürüyüşünde mu'tedil ol. Sesini alçalt. Seslerin en çirkini hakîkat eşeklerin anırışıdır"

(Lukmân: 12-19).

"Velâtusa'ır", **"Yüzü döndürmek"tir** [150].

١٠٠ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إِبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عبْدِ اللَّهِ قال لَمَّا نَزَلَتِ الَّذِينَ آمَنُوا ولَمْ يلْبِسُوا إِيمانَهُمْ بِظُلْمٍ قال أَصْحابُ النبِّي ﷺ أَيُّنا لَمْ يَلْبِسْ إِيمانَهُ بِظُلْمٍ فَنَزَلَتْ لاتُشْرِكْ باللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ *

100-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: *"Îmân edenler, bununla berâber îmânlarına zulüm karıştırmayanlar; işte onlar, emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir"* (el-En'âm: 82) âyeti indiği zamân, Peygamber'in sahâbîleri:

---

150 Buhârî, Lukmân için açtığı bu bâbda Lukmân Sûresi'nin yukarıki âyetlerini zikretmiştir. Kur'ân'da Lukmân adına ayrı bir sûre vardır ki, bunda Lukmân'ın kendi oğlunun şahsında bütün dünyâ gençliğine verdiği eskimez dîn ve ahlâk öğütleri varır. Lukmân'ın nesebi İbn İshâk'a göre dördüncü batında Hz. İbrâhîm'e vardır. Vâkıdî de Lukmân'ın İsrâîl oğulları kaadısı olduğunu, Eyle ve Medyen taraflarında oturduğunu ve Eyle'de öldüğünü bildirmiştir. İkrime'ye göre Lukmân bir peygamberdir. Hakîm olduğunda ise âlimlerin ittifâkı vardır.

İslâm Ansiklopedisi, VII, 64-67'de altı sütûn içinde genişçe bilgiler verilmektedir.

— Bizim hangimiz îmânına bir zulüm karıştırmaz ki? dediler. Bunun üzerine ***"Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük zulümdür"*** (Lukmân: 13) âyeti indi.

١٠١ــ حدّثني إسْحاقُ أخبرَنا عِيسَى بنُ يُونُسَ **حدّثنا** الأعْمَشُ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّهُ عنه قال لَمَّا نَزَلَتِ الَّذِينَ آمَنُوا ولَمْ يَلْبِسُوا إيمانَهُمْ بِظُلْمٍ شَقَّ ذَلِكَ عَلى المُسْلِمينَ فقالوا يارسولَ اللَّهِ أيُّنا لاَيَظْلِمُ نَفْسَهُ قال لَيْسَ ذَلِكَ إنَّما هُوَ الشِّرْكُ أَلَمْ تَسْمَعُوا ما قال لُقْمانُ لابْنِهِ وهْوَ يَعِظُهُ يابُنَيَّ لاَتُشْرِكْ باللَّهِ إنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ *

101-..... Bize el-A'meş, İbrâhîm'den; o da Alkame'den tahdîs etti ki, Abdullah (R) şöyle demiştir: ***"Îmân edenler, bununla berâber îmânlarına zulüm karıştırmayanlar; işte onlar,*** (korkudan) ***emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir"*** (el-En'âm: 82) âyeti indiği zamân bu, müslümânlara ağır geldi de:

— Yâ Rasûlallah, bizim hangimiz nefsine zulmetmez ki? dediler.

Rasûlullah (S):

— ***"Bu âyetteki zulüm, sizin anladığınız gibi değildir. O zulüm ancak şirktir. Lukmân'ın oğluna öğüt verirken: Oğulcuğum, Allah'a ortak koşma. Çünkü Allah'a ortak koşmak büyük zulümdür dediğini işitmediniz mi?"*** buyurdu [151].

٤٤ــ بابٌ واضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً أصْحابَ القَرْيَةِ الآيَةَ فَعَزَّزْنا. قال مُجاهِدٌ شَدَّدْنا. وقال ابنُ عبَّاسٍ طائِرُكُمْ مَصائِبُكُمْ

44- BÂB:

"Onlara o şehir sahîblerini misâl getir. Hani oraya elçiler gelmişti. Biz o zamân kendilerine iki elçi göndermiştik de onları tekzîb etmişlerdi. Biz de bir üçüncü ile (bunları) kuvvetlendirmiştik ve: 'Biz size gönderilmiş elçileriz' demişlerdi. Onlar: 'Siz, bizim gibi insandan başka kimseler değilsiniz. Hem Rahmân hiçbirşey indirmemiştir. Siz yalan söyler kimselerden başkası değilsiniz' dediler. Elçiler şöyle dediler: 'Rabb'imiz biliyor ki, biz hakîkaten size gönderilmiş

---

151 Hadîslerin Lukmân'la ilgisi ve münâsebeti ise gizli değildir.

elçileriz. Bizim üzerimize (vazîfe) apaçık teblîğden başkası değildir'. Onlar dediler: 'Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık. Eğer vazgeçmezseniz, and olsun, sizi mutlak taşlarız. Bizden size muhakkak acıklı bir işkence de dokunur'. Onlar da: 'Sizin uğursuzluğunuz kendi berâberinizdedir! Size nasîhat edilirse mi (bunu uğursuzluk sayacaksınız)? Hayır siz haddi aşıp taşanlar gürûhusunuz' dediler. O şehrin en uç kenârından koşarak bir adam geldi: 'Ey kavmim' dedi, 'Uyun o gönderilmiş olanlara. Uyun sizden hiçbir ücret istemeyen o kimselere. Onlar hidâyete ermiş zâtlardır. Ben beni yaratana neden kulluk etmeyecek mişim? Sizler ancak O'na döndürüleceksiniz. Ben O'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer o çok merhamet edici Allah bana bir zarar yapmak isterse, onların (iddiâ ettiğiniz) şefâati bana hiçbir fâide vermez. Onlar beni aslâ kurtaramazlar. Şübhesiz ben o takdîrde de mutlak apaçık bir sapıklık içindeyimdir. Gerçek ben Rabb'inize îmân ettim. İşte bunu benden duyun'. (Ona:) 'Gir cennete' denildi. (O da:) 'Ne olurdu' dedi, 'Kavmim bilselerdi, Rabb'imin beni mağfiret ettiğini, beni ikrâm edilenlerden kıldığını!' Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik, indiriciler de değildik. (Onların ukûbeti) bir tek sayhadan başka değildi. Artık hemen sönüverdiler"

(Yâsîn: 13-29).

"*Feazzeznâ*"; Mucâhid "Şiddetlendirdik" dedi. İbn Abbâs: "*Tâirukum*", "Musîbetleriniz" demektir, demiştir [152].

---

152 Eserlerin yazılması ve asîl bir numûnede birçok şeyin sayılıp toplanmasına bir misâl gibi olan bu mesel, gerek üzerlerine kavil hakk olanlara inzâr ve gerek zikre uyanlara müjde vermek sadedinde Peygamber'e va'dedilen inkılâbların mühim bir misâlini vermektedir ki, buna bu i'tibârla Yâsîn'in kalbi denilse lâyıktır. Yânî Nasrâniyetin karşısında müşrik Romalılar nasıl söndüyse, İslâmiyet'in karşısında da öyle devletler düşecek, "*Onu bütün dînlere gâlib kılmak için*" sırrı zâhir olacaktır. Burada bu karye Antakya, "*Murselûn*" da Îsâ'nın Havârîler'inden gönderilenler olduğu nakledîliyor. O hâlde "Karye sâhibleri", memleket sâhibleri ve zikrolunan kavim "Romalılar" olduğu anlaşılıyor. Bunun zâhiri, bunların Allah tarafından peygamberlik verilmiş rasûller olduklarını iş'âr eder. Ebû Hayyân der ki: "*Siz bizim gibi beşerden başkası değilsiniz*" denilmiş olması da buna delâlet eyler. Çünkü bu muhâvere peygamberlere karşı olur. İbn Abbâs'ın ve Ka'b'ın kavli de budur. Lâkin Katâde ve gayrıları: Bunlar Havârî-

٤٥ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى كَهيعَصَ ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّاءَ إذ نادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا. قال رَبِّ إنِّى وهَنَ العَظْمُ مِنِّى واشْتَعلَ الرَّأسُ شَيْباً إلى قَوْلِهِ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا. قال ابنُ عَبَّاسٍ مِثْلاً يُقالُ رَضِياً مَرْضِيًّا عِتِيًّا عَصِيًّا عَتَا يَعْتُو قال رَبِّ أنَّى يَكُونُ لى غُلاَمٌ إلى قَوْلِهِ ثَلاَثَ لَيالٍ سَوِيًّا. ويُقالُ صَحِيحاً فَخَرَجَ عَلى قَوْمِهِ مِنَ المِحْرَابِ فأوْحَى إلَيْهِمْ أنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وعَشِيًّا فأوْحَى فأشارَ يايَحْيَى خُذِ الكِتابَ بِقُوَّةٍ إلى قَوْلِهِ ويَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا. حَفِيًّا لَطِيفاً. عاقِراً الذَّكَرُ والأُنْثَى سَوَاءٌ

45- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, kulu Zekeriyyâ'ya Rabb'inin rahmetini anıştır. O, Rabb'ine gizlice niyâz ettiği zamân demişti ki: 'Ey Rabb'im, hakîkat ben... Benim kemiğim yıprandı. Başımın saçı tutuştu. Ey Rabb'im, ben sana ne duâ etmişsem bedbaht (ve mahrûm) olmadım. Hakîkat ben, kendimden sonra yerime gelecek akrabâmdan endîşeye düştüm. Karım da kısırdır. Binâenaleyh bana, tarafından (ve kendi sulbümden) bir oğul ihsân et. Ki bana da mîrâsçı olsun, Ya'kûb Hânedânı'na da mîrâsçı olsun. Rabb'im sen onu rızâna kavuştur!' (Allah buyurdu:) 'Ey Zekeriyyâ, hakîkaten sana Yahyâ adında bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel biz ona hiçbir (kimseyi) adaş yapmamıştık'. Dedi: 'Rabb'im benim nasıl oğlum olur ki? Karım bir kısırdır. Ben ise ihtiyârlığın son haddine varmışımdır'. (Melek) dedi: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki - o, bana göre pek kolay. Daha evvel sen

---

ler'den olup Îsâ Peygamber yükseltilmesi sırasında gönderdi, demişlerdir.

Bu sûretle "***Erselnâ***(= Biz gönderdik)" buyurulması Hz. Îsâ tarafından gönderilmeleri de Allah'ın emriyle olduğundan dolayı olmuş oluyor. Bâzıları bu ikisinin Yuhannâ ile Pavlus olduğunu "***Feazzeznâ bi-sâlisin*** (= Üçüncüsü ile kuvvetlendirdik)"; bu üçüncüsünün de Şem'ûn es-Safâ olduğunu söylemişlerdir. Fakat beyânın asıl hedefi temsîl olduğundan, bu sûretle ifâde buyurulması, Muhammed'in risâletinin izzetini temsîlde sarîh denecek kadar bir işâretle göstermek içindir. Yânî ikisinin bir üçüncü ile takviyesi Mûsâ ve Îsâ Peygamberler'in sonradan Muhammed'in Peygamberliği ile "***Öncekileri tasdîk edici olarak***" ta'zîz ve takviyesini temsîl ediyor. Önce Mûsâ ve Îsâ'yı göndermiştik, bunları tekzîb ettiler; sonra da Muhammed ile bunlara izzet ve kuvvet verdik, denilmiş gibi oluyor (*Hakk Dîni*, V, 4013-4016).

hiçbirşey değilken ben seni yaratmışımdır'. Dedi: 'Rabb'im, bana (bu husûsta) bir nişân ver'. Buyurdu: 'Senin nişânın sapasağlam iken üç gece insanlarla konuşamamandır'. Derken (Zekeriyyâ) mescidinden kavminin karşısına çıkıp, onlara: 'Sabâh akşâm tesbîh edin' diye işâret verdi. (Yahyâ'yı ihsân ettik ve ona çocukluğunda:) 'Ey Yahyâ, kitâbı kuvvetle tut'(dedik). Henüz sabî iken ona hikmet verdik. Tarafımızdan ona bir kalb yumuşaklığı ve temizlik verdik. O, çok muttakî idi. Anasına babasına da itâatli idi. Bir serkeş ve âsî değildi. Dünyâya getirildiği gün de, öleceği gün de, diri olarak kaldırılacağı gün de ona selâm olsun''

. (Meryem: 1-15).

İbn Abbâs şöyle demiştir: *''Semiyyen''*, "Mislen" demektir. *''Radiyyen''*, "Merdıyyen"; *''Itıyyen''*, "Asiyyen" denilir. *''Hıyyen''*, "Atâ ya'tû" fiilindendir. *''Seviyyen''* için "Sahîhan" ma'nâsınadır da deniliyor. *''Mihrâbdan kavminin karşısına çıkıp onlara sabâh akşâm tesbîh edin diye vahyetti;* yânî işâret etti". *''Hafiyyen''*, "Latîfen" demektir. *''Âkıran''* (yânî "çocuk doğurmayan" sıfatı) erkek ve dişidir, ikisine de sıfat olur [153].

١٠٢ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ **حدّثنا** هَمَّامُ بنُ يَحْيَى **حدّثنا** قَتادةُ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ عنْ مالِكِ بنِ صَعْصَعَةَ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ حدَّثَهُمْ عنْ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ ثُمَّ صَعِدَ حتَّى أَتَى السَّماءَ الثَّانِيَةَ فاسْتَفْتَحَ قِيلَ مَنْ هَذَا قال جِبْرِيلُ قِيلَ ومَنْ

153 Buhârî Meryem'e ayırdığı bu başlıkta Meryem Sûresi'nin baş tarafından onbeş âyete işâret etmiş, bunlardan bâzı kelimelerin tefsîrlerini de vermiştir. Biz âyetlerin meâllerini verdiğimiz için, bu tefsîrleri özet olarak naklettik.

Meryem'in babası İmrân'dır; Dâvûd'un oğlu Süleymân neslindendir. Anasının adı Hanne'dir. Hanne'nin kızkardeşi Işâ' da Zekeriyyâ Peygamber'in zevcesi, Yahyâ Peygamber'in de anasıdır. Onun için Peygamber'imiz, Yahyâ ile Îsâ'nın hısımlıklarına işâret ederek: *''Bu iki peygamber teyze oğullarıdır''* buyurmuştur.

Meryem'in babası İmrân henüz Meryem ana karnında iken vefât ettiğinden, anası Hanne doğuracağı çocuğunu Beytu'l-Makdis'e hizmetçi yapacağını adamıştı. Bu sebeble Meryem, Beyti Makdis'in imâmı ve en yakın akrabâsı olan Zekeriyyâ Peygamber'e teslîm edilmiş, o da Beyti Makdis'in -âyette mihrâb denilen- yüksekte bir hücresini Meryem'in ikaametine ayırmıştır. İşte böyle kudsî bir makaamda ve yüce bir peygamberin berâberinde feyizlenip yetişen Meryem'in mu'cizelerle dolu hayâtı, bunu ta'kîb eden bâbdaki âyetlerde anlatılmaktadır.

مَعَكَ قال مُحَمَّدٌ قِيلَ وقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ قال نعَمْ فَلمَّا خَلَصْتُ فإذَا يَحْيَى وعِيسَى وهُما ابْنا خالَةٍ قال هَذَا يَحْيَى وعِيسَى فَسَلِّمْ عَلَيْهِما فَسَلَّمْتُ فَرَدَّا ثُمَّ قالاَ مَرْحَباً بالأَخِ الصَّالِحِ والنبيِّ الصَّالِحِ *

102-..... Bize Katâde, Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'saa'dan tahdîs etti ki, onlara da Peygamber (S) göklere yürütüldüğü geceden şöyle tahdîs etmiştir: *"...Sonra yükseldi, ikinci semâya varınca oranın kapısının açılmasını istedi.*

— Kimdir o? denildi.

— Cibrîl'dir, dedi.

— Berâberindeki kimdir? denildi.

— Muhammed'dir, diye cevâb verdi.

— O'na vahy ve mi'râc gönderildi mi? denildi.

Cibrîl:

— Evet gönderildi, dedi.

Yükseltmekten ayrılıp da ikinci semâya vardığımda, orada Yahyâ ve Îsâ Peygamberler'le karşılaştım. Yahyâ ile Îsâ teyze oğullarıdır. Cibrîl bana:

— Bu gördüklerin Yahyâ ile Îsâ'dır; bunlara selâm ver! dedi.

Ben de onlara selâm verdim. Onlar da selâmımı mukaabele ettiler. Sonra:

— Merhabâ hayırlı kardeş ve sâlih peygamber! dediler..."[154].

٤٦ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تعالى واذْكُرْ فى الكِتابِ مَرْيَمَ إذِ انْتَبذَتْ مِنْ أَهْلِها مَكاناً شَرْقِيًّا إذْ قالَتِ المَلاَئِكَةُ يامَرْيَمُ إنَّ اللهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ إنَّ اللهَ اصْطَفَى آدَمَ ونُوحاً وآلَ إبْرَاهِيمَ وآلَ عِمْرَانَ عَلى العالَمِينَ إلى قَوْلِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ بِغَيْرِ حِسابٍ. قال ابنُ عَبَّاسٍ وآلُ عِمْرَانَ المُؤْمِنُونَ مِنْ آلِ إبْرَاهِيمَ وآلِ عِمْرَانَ وآلِ ياسِينَ وآل مُحَمَّدٍ صلى اللهُ عليه وسلّم يَقُولُ إنَّ أَوْلى النَّاسِ بإبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وهُم المُؤْمِنُونَ. ويُقالُ آل يَعقُوبَ أَهْلُ يَعْقُوبَ فإذَا صَغَّرُوا آلَ ثُمَّ رَدُّوهُ إلى الاصْلِ قالوا أُهَيْلٌ

154 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Yahyâ, Zekeriyyâ kıssası içinde zikredilmiştir. Bu, Meleklerin Zikri Bâbı'nda uzun bir metinle geçen mi'râc hadîsinden bir parçadır. İleride Mi'râc bahsinde de gelecektir.

46- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Kitâbda Meryem kıssasını da an. Hani o, âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona rûhumuzu göndermiştik de, o, kendisine yaratılışı tam bir beşer şeklinde görünmüştü. Meryem ona dedi ki: 'Doğrusu ben senden Rahmân olan Allah'a sığınırım. Eğer sen hakkıyle sakınan isen (çekil yanımdan). Rûh da: 'Ben ancak sana pâk bir oğlan vermeye vesîle olmak için Rabb'inin gönderdiği elçiyim' dedi. O: 'Benim nasıl bir oğlum olacakmış; evlenmedim, bana bir beşer dokunmamıştır. Ben iffetsiz de değilim' dedi. Rûh: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki: O bana göre pek kolay. Çünkü biz onu insanlara bir âyet ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız.

Zâten iş olup bitmiştir'. Nihâyet ona gebe kalıp bununla uzak bir yere çekildi. Derken çocuğun sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya sevketti: 'Keşki bundan evvel öleydim, unutulup gideydim' dedi. Aşağısından ona şu nidâ geldi: 'Tasalanma, Rabb'in senin alt yanından bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derilmiş tâze hurma dökülecektir. Artık ye, iç.

'Gözün aydın olsun. Eğer beşerden herhangi birini görürsen: Ben Rahmân olan Allah'a oruç adadım. Onun için bu gün hiçbir kimseye kat'iyyen söz söylemeyeceğim, de. Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler: 'Hey Meryem, and olsun sen acîb birşey yapmışsın. Ey Hârûn'un kızkardeşi, senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi!' Bunun üzerine Meryem, Îsâ'yı işâret etti. 'Biz henüz beşikte bulunan bir sabî ile nasıl konuşuruz?' dediler. (Îsâ dile gelip) dedi ki: 'Ben hakîkat Allah'ın kuluyum. O bana kitâb verdi. Beni peygamber yaptı. Beni her nerede bulunursam mübârek kıldı. Bana, ben hayâtta oldukça namâzı, zekâtı emretti. Beni anneme hürmetkâr kıldı. Beni bir zorba, bir bedbaht olarak yaratmadı. Dünyâya getirildiğim gün de, öleceğim gün de, bir diri olarak (kabrimden) kaldırılacağım gün de selâm (ve selâmet) benim üzerimedir'. İşte hakkında şekk ve ihtilâf etmekte oldukları Meryem oğlu Îsâ,

Hakk kavlince budur'' (Meryem: 16-34).

''Gerçek, Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhîm Hânedânı'nı, İmrân âilesini hepsi de birbirinden gelme tek bir zürriyet olarak âlemlerin üzerine seçilmiş kıldı. Allah hakkıyle işitici, kemâliyle bilicidir. Hani İmrân'ın karısı (Hanne): 'Rabb'im, karnımdakini âzâdlı bir kul olarak sana adadım. Benden olan bu adağı kabûl et. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sensin Sen' demişti. Fakat onu kız doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: 'Rabb'im, hakîkat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytândan sana sığındırırım' dedi. Bunun üzerine Rabb'i onu iyi bir rızâ ile kabûl etti. Onu güzel bir nebât gibi büyüttü. Zekeriyyâ'yı da ona bakmaya me'mûr etti. Zekeriyyâ ne zamân (kızın bulunduğu) mihrâba girdiyse, onun yanında bir yiyecek buldu. 'Meryem, bu sana nereden (geliyor)?' dedi. O da: 'Bu, Allah tarafından. Şübhe yoktur ki, Allah kimi dilerse ona sayısız rızık verir' derdi'' (Âlu İmrân: 33-37).

''Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı' demişti. 'Ey Meryem, huşû' ile Rabb'inin dîvânına dur, secdeye kapan, rukû' edenlerle berâber eğil (cemâatle namâz kıl)'. Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: Ey Meryem, Allah kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor...'' (Âlu İmrân: 42-45).

İbn Abbâs şöyle demiştir: *''Âlu İmrân''*, bütün mü'minlerdir. *''Âlu İbrâhîm''*, *''Âlu İmrân''*, *''Âlu Yâsîn''* ve *''Âlu Muhammed''* ta'bîrlerinden kasdedilen de hep mü'minlerdir. Çünkü Allah: *''Hakîkat İbrâhîm'e insanların en yakını, herhâlde zamânında ona tâbi' olanlardır...''* (Âlu İmrân: 68) buyuruyor; onlar da ancak mü'minlerdir. (Binâenaleyh ona muhâlefet edenler, onun âl'inden değildirler.)

"Âlu Ya'kûb" deniliyor; bunun aslı "Ehlu Ya'kûb"dur.

He, hemzeyle kalbedilmiştir. "*Âl*" kelimesini küçültme ismi yaptıkları zamân, sonra o hemzeyi aslına döndürürler de "Uheylun" derler [155].

١٠٣ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثنيْ سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ قال قال أبو هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه سَمِعْتُ رسولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ما مِنْ بَنِي ادَمَ مَوْلودٌ إلاَّ يَمَسُّهُ الشَّيْطانُ حِينَ يُولَدُ فَيَسْتَهِلُّ صارِخاً مِنْ مَسِّ الشَّيْطانِ غَيْرَ مَرْيَمَ وابْنِها ثُمَّ يَقُولُ أبو هُرَيْرَةَ وإنِّى أُعِيذُها بِكَ وذُرِّيَّتَها مِنَ الشَّيْطانِ الرَّجِيمِ *

103-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs edip şöyle dedi: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Âdem çocuklarından doğurulan hiçbir çocuk yoktur ki, doğurulurken şeytân ona dokunmuş olmasın. İşte şeytânın dokunmasından dolayıdır ki, çocuk anasından doğduğu anda feryâd ederek ağlar. Şeytânın bu dokunmasından Meryem oğlu ile annesi müstesnâdır".*

Sonra Ebû Hureyre: ***"Ben onu ve zürriyetini o taşlanmış şeytândan Sana sığındırırım"*** (Âlu İmrân: 36) âyetini söylerdi [156].

٤٧ــ بابٌ وإذْ قالتِ المَلائِكَةُ يا مَرْيَمُ إنَّ اللهَ اصْطَفاكِ وطَهَّرَكِ واصْطَفاكِ عَلَى نِساءِ العالَمِينَ يا مَرْيَمُ اقْنُتِى لِرَبِّكِ واسْجُدِى وارْكَعِى مَعَ الرَّاكِعِينَ ذَلِكَ مِنْ أنْباءِ الغَيْبِ نُوحِيهِ إلَيْكَ وما كُنْتَ لَدَيْهِمْ إذْ يُلْقُونَ

---

155 Buhârî bu başlıkta da Meryem'le ilgili âyetlere işâret etmiştir. Biz bunların meâllerini verdik. Buhârî bâb başlığının sonunda "*Âl*" kelimesi hakkında İbn Abbâs'ın açıklamasını da vermiştir.

Âlu İmrân'a gelince: Peygamberler târîhinde iki İmrân vardır: Birisi Mûsâ ve Hârûn'un babası olan İmrân'dır. Bunun da Meryem adında bir kızı vardır ki, Mûsâ ve Hârûn'un kızkardeşi ve ablaları oluyordu. Öbürüsü de Hz. Îsâ'nın annesi Meryem'in babası olan İmrân'dır. Bu ikisi arasında binsekizyüz yıllık zamân farkı olduğu nakledilir. Şu hâlde İmrân kızı Meryem ikidir: Birisi Mûsâ ile Hârûn'un kızkardeşi, diğeri de Hz. Îsâ'nın anasıdır. Bu âyetteki Âlu İmrân ile murâd bunlardan hangisidir? Buhârî'nin bu âyeti Meryem ve Îsâ kıssalarına âid bir başlıkta zikretmiş olması ve Kur'ân'da da Meryem ve Îsâ kıssalarında sevkedilmiş bulunmasından dolayı, bu Âlu İmrân'ın ikinci olması gerekir.

156 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunu "İblîs'in sıfatı bâbı"nda da getirmişti. Müslim de Fadâil'in sonunda getirmiştir.

أَقْلاَمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وما كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ. يُقالُ يَكْفُلُ يَضُمُّ كَفَلَها ضَمَّها مُخَفَّفَةً لَيْسَ مِنْ كَفالَةِ الدُّيُونِ وشِبْهِها

47- BÂB:

"Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir özellik verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı, demişti. Ey Meryem, huşû' ile Rabb'in dîvânına dur, secdeye kapan, rukû' edenlerle berâber rukû' et. (Yâ Muhammed!) Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken, sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun"

(Âlu İmrân: 42-44) [157].

"*Yekfulu*" denilir ki, bu "Onu beslemeyi üzerine aldı; onu kendine katıp aldı" demektir; bunda "Kefele" şeddesiz olarak okunur. Bu, borçlara kefîl olmak ve benzeri ma'nâdan değildir.

١٠٤ــ حدّثني أحمدُ بنُ أبي رجاءٍ حدّثنا النَّضْرُ عنْ هِشامٍ قال أخبرني أبي قال سَمِعْتُ عبْدَ اللهِ بنَ جَعْفَرٍ قال سَمِعْتُ عَلِيًّا رضي اللهُ عنه يَقولُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقولُ خيْرُ نِسائِها مَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرانَ وخيْرُ نِسائِها خَدِيجَةُ *

157 Bu, Allah tarafından meleklerin Meryem'e bunlarla hitâb ettiklerini ve Allah'ın onlara bunu söylemelerini emrettiğini haber vermedir.

Ahmed ibnu'l-Mubârek der ki: Bu âyetin, Hz. Meryem'in peygamberliğine delâlet edip etmediğini Abdulazîz ed-Debbâğ'a sordum. Bu arada Mûsâ'nın anası, Fir'avn'ın karısı Âsiye (Sâre, Hâcer, Havvâ) gibi kadınların da birer peygamber olup olmadığı hakkındaki kanâatini anlamak istedim. Çünkü âlimlerimizden kimi bunların peygamber olduklarını, kimi olmadıklarını söylemiş; bâzıları Hz. Meryem'in peygamberliğinde icmâ' bulunduğunu beyân etmiş, sünnet ve cemâat ehlinin reîsi Şeyh Eş'arî gibi bâzıları da bu mes'elede duraklamıştır. Evvelkiler dediler ki: Melek, peygamberden başkasına inmez. Âyet ise Hz. Meryem'e melek indiğini açıkça söylemektedir? Ümmî mürşidim Abdulazîz ed-Debbâğ bana şu cevâbı verdi:

Kadınlar aslâ peygamber olmamamıştır. Hz. Meryem sıddîktir. Peygamberlik ile velîlik Allah'ın nûr ve sırrına iştirak etseler de peygamberlik nûru velâyet nûruna mübâyindir. Nübüvvet nûru aslîdir, zâtîdir, hakîkîdir; asıl neş'etinde zât ile berâber yaratılmıştır. Bundan dolayıdır ki, peygamberler bütün hâllerinde ma'sûmdurlar. Velâyet nûru ise böyle değildir ilh... (*el-İbrîz;* H.B. Çantay, *Meâl-i Kerîm,* 1, 90).

104-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den işittim, o şöyle dedi: Ben Alî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Zamânındaki dünyâ kadınlarının hayırlısı İmrân kızı Meryem'dir. Bu ümmetin kadınlarının hayırlısı da Hadîce'dir"* buyuruyordu [158].

٤٨ــ بابُ قَوْلِهِ تعالى إذْ قالَتِ المَلائِكَةُ يا مَرْيَمُ إنَّ اللهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ المَسيحُ عِيسَى ابنُ مَرْيَمَ إلى قَوْلِهِ فإنَّما يَقولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ يُبَشِّرُكِ ويَبْشُرُكِ واحِدٌ وَجيهًا شَرِيفاً. وقال إبْرَاهِيمُ المَسيحُ الصِّدِّيقُ. وقال مُجاهِدٌ الْكَهْلُ الحَلِيمُ والأكْمَهُ مَنْ يُبْصِرُ بالنَّهارِ ولاَ يُبْصِرُ باللَّيْلِ وقال غَيْرُهُ مَنْ يُولَدُ أعْمَى

48- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Hani melekler: Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üstüne seçilmiş kıldı, demişti. Ey Meryem, huşû' ile Rabb'inin dîvânına dur, secdeye kapan, Allah'a rukû' edenlerle berâber eğil *(cemâatle namâz kıl).* ***(Yâ Muhammed!) Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Bu husûsta çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: 'Ey Meryem, Allah sana kendinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Îsâ, (lakabı) Mesîh, (sıfatı) Meryem oğlu'dur. Dünyâda da, âhirette de şânı yücedir. Allah'a çok yakınlardandır da. Beşiğinde de, yetişkinlik hâlinde de insanlara söz söyleyecektir, sâlihlerdendir' dediği zamân da*** *(sen yanlarında değildin).* ***Meryem dedi ki: 'Hey Rabb'im, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olabilir?' Allah dedi: Öyle; fakat Allah ne dilerse yaratır. Bir işe hükmedince ona ancak 'Ol!' der, o da oluverir. Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrât'ı, İncîl'i öğretecek. Onu İsrâîl oğulları'na peygamber gönderecek. (Onlara şöyle diyecek:) Hakîkat***

158 Hadîsin başlığa uygunluğu *"İmrân kızı Meryem"* sözündedir.

ben size Rabb'inizden bir âyet getirdim. Hakîkat ben size çamurdan kuş biçimi gibi birşey yapar, ona üfürürüm de Allah'ın izniyle derhâl canlı bir kuş olur: Yine Allah'ın izniyle anadan doğma körü ve abraşı iyi eder, ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor, ne biriktiriyorsanız size haber veririm. Elbette bunlarda sizin için, eğer îmân edicilerseniz, kat'î birer ibret vardır'' (Âlu İmrân: 42-49) [159].

''*Yubeşşiruki*'' ve ''*Yebşiruki*'' bir ma'nâdadır; "Seni müjdeliyor" demektır. ''*Vecîhen*'', "Şerefli" demektir. İbrâhîm en-Nahaî: ''*el-Mesîh*'', "es-Sıddîk" demektir, demiştir. Mucâhid: ''*el-Kehlu*'', "el-Halîmu", yânî "Olgun", ''*el-Ekmehu*'', "Gündüzleyin gören, geceleyin görmeyen" demektir, demiştir. Başkaları da ''*el-Ekmeh*'' "Kör olarak doğandır" demişlerdir [160].

١٠٥ــ حدّثنا آدمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ قال سَمِعْتُ مُرَّةَ الهَمْدَانِيَّ يُحَدِّثُ عنْ أبى مُوسَى الأشْعَرِيِّ رضى الله عنه قال قال النبىُّ ﷺ فَضْلُ عائشةَ عَلى النِّساءِ كفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلى سائِرِ الطَّعَامِ كَمَلَ مِنَ الرِّجالِ كَثِيرٌ ولَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّساءِ إلاَّ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وآسِيَةُ امْرَأةُ فِرْعَوْنَ * وقال ابنُ وَهْبٍ أخْبَرَنى يُونُسُ عنِ ابنِ شهابٍ قال حدّثنى سَعِيدُ بنُ المسَيَّبِ أنَّ أبا هرَيْرَةَ رضى اللهُ عنهُ قال سَمِعْتُ رسولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ نِساءُ قُرَيْشٍ خيْرُ نِساءٍ رَكِبْنَ الإبِلَ أحْناهُ عَلى طِفْلٍ وأرْعاهُ عَلى زَوْجٍ فى ذَاتِ يَدِهِ يَقُولُ أبو هُرَيْرَةَ عَلى إثْرِ ذٰلكَ ولَمْ تَرْكَبْ مرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ بَعِيراً قَطُّ * تابَعَهُ ابنُ أخِى الزُّهْرِىِّ وإسْحاقُ الكَلْبِىُّ عنِ الزُّهْرِيِّ *

105-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Amr ibn Murre şöyle demiştir: Ben Murre el-Hemdânî'den hadîs tahdîs ederken işittim. Ebû

159 Bu başlıktaki âyetler, bundan önceki başlıkta da geçmişti. Ancak burada beş âyet daha artırılmıştır (45-49).

160 Buhârî bunun sonunda İbrâhîm en-Nahaî ile Mucâhid'den Mesîh'in ma'nâsı hakkında iki tefsîr nakletmiştir ki, bu mühimdir. İbrâhîm "Mesîh"i "Sıddîk" diye tefsîr etmiştir. Bu da Îsâ'nın dâimâ hakkı tasdîk eder, dâimâ doğru hareket eder olduğunu gösterir. Mucâhid de *"Kuhl"*u "Hilm" ile tefsîr etmiştir ki, bu da Îsâ'nın vakaar ve sekîneti hâiz, halîm selîm bir fıtratta oluşunu ifâde eder.

Mûsâ el-Eş'arî(R) şöyle demiştir: "Âişe'nin, ümmetimin kadınlarına karşı üstünlüğü, tirid yemeğinin diğer yemeklere karşı üstünlüğü gibidir. Erkeklerden bir çokluk (fazîlette) kemâle erdi. Kadınlardan ise İmrân kızı Meryem ile Fir'avn'ın kadını Âsiye'den başkası kemâle ermedi".

İbn Vehb dedi ki: Bana Yûnus haber verdi: İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Kureyş kadınları deveye binen Arab kadınlarının hayırlısıdır. Onlar, kadınların çocuğa en şefkatlisi, elindeki zevcinin malını korumak husûsunda kocaya en riâyetlisidir".*

(Bu hadîsin râvîsi Saîd ibnu'l-Müseyyeb dedi ki:) Bu rivâyetin ardından Ebû Hureyre: "İmrân kızı Meryem aslâ deveye binmedi" der idi.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Yûnus el-Eylî'ye, ez-Zuhrî'nin kardeşinin oğlu Muhammed ibn Abdillah ile İshâk el-Kelbî mutâbaat etmişlerdir [161].

٤٩ــ بابُ قَوْلِ اللهِ تَعالى يَاأَهْلَ الْكِتابِ لا تَغْلُوا فى دِينِكُمْ ولا تَقُولُوا عَلى اللهِ إلاَّ الحَقَّ إنَّما المَسِيحُ عِيسَى ابنُ مَرْيَمَ رسولُ اللهِ وكَلِمَتُهُ أَلْقاها إلى مَرْيَمَ ورُوحٌ مِنْهُ فآمِنُوا باللهِ ورُسُلِهِ ولاَ تَقُولُوا ثَلاَثَةٌ انْتَهُوا خيْراً لَكُمْ إنَّما اللهُ إلٰهٌ واحِدٌ سُبْحانَهُ أنْ يَكُونَ لَهُ ولَدٌ لَهُ ما فى السَّمٰواتِ وما فى الأَرْضِ وكَفى باللهِ وكيلاً. قال أبو عُبَيْدٍ كَلِمَتُهُ كُنْ فَكانَ وقال غيْرُهُ ورُوحٌ مِنْهُ أحْياهُ فَجَعَلَهُ رُوحاً ولاَ تَقُولُوا ثَلاَثَةٌ *

49- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey kitâb ehli olanlar, dîniniz husûsunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hakk olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesîh Îsâ yalnız Allah'ın Rasûlü ve kelimesidir ki, onu Meryem'e bırakmıştır. O, Allah tarafından yaratılan bir Rûh'tur. Artık Allah'a ve rasûllerine inanın da (Allah) üçtür demeyin. Kendiniz için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah, ancak

161 Bu hadîs küçük bir lafız ve sened farkı ile 24. bâbda 84 rakamıyle de geçmişti. Ancak buradaki rivâyette Ebû Hureyre'nin: "İmrân kızı Meryem aslâ deveye binmedi" sözü vardır. Buhârî bu hadîsi Meryem ve Îsâ kıssasında bu fıkra münâsebetiyle getirmiş gibidir.

bir tek tanrıdır. O herhangi bir çocuğu bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hakîkî vekîl olmak bakımından da bizzât Allah yeter. Ne Mesîh, ne en yakın melekler Allah'ın kulu olmaktan aslâ çekinmezler. Kim O'na kulluktan çekinir ve kibirlenmek isterse (düşünsün ki Allah) onların hepsini huzûrunda toplayacaktır'' (en-Nisâ: 171-172).

Ebû Ubeyd: ''*Kelimetuhû*'', (baba ve nutfe vâsıtası olmaksızın) ol deyince olmasıdır, demiştir. Başkaları da ''*Rûhun minhu*'', "Ona hayât verdi de bir rûh yaptı" demektir, dediler. "İlâhlar üçtür" demeyin [162].

١٠٦ــ **حدّثنا** صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ **حدّثنا** الوَلِيدُ عنِ الأَوْزَاعِيِّ قال **حدّثني** عُمَيْرُ بنُ هانِيءٍ قال **حدّثني** جُنادَةُ بنُ أبي أُمَيَّةَ عنْ عُبادَةَ رضى اللهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنْ شَهِدَ أنْ لاَ إلَهَ إلاّ اللهُ وحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ وأنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ ورسولُهُ وأنَّ عِيسَى عبْدُ اللهِ ورسولُهُ وكَلِمَتُهُ أَلْقاها إلى مَرْيَمَ ورُوحٌ مِنْهُ والجَنَّةُ حَقٌّ والنَّارُ حَقٌّ أَدْخَلَهُ اللهُ الجَنَّةَ عَلى ماكانَ منَ العَمَلِ * قال الوَليدُ **حدّثني** ابنُ جابِرٍ عنْ عُمَيْرٍ عنْ جُنادَةَ وزَادَ مِن أبوابِ الجَنَّةِ الثَّمانِيَةِ أيُّها شاءَ *

106-..... Bana Cunâde ibnu Ebî Umeyye, Ubeyde ibn Sâmit(R)'-ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: ''*Her kim: Allah'tan başka ibâdet olunacak hiçbir ma'bûd yoktur, yalnız Allah*

---

162 Buhârî bu başlıkta Hristiyan fırkalarının Hz. Îsâ hakkındaki teslîs akîdesi gibi ifrâtlı inanışlarını reddeden bu âyetleri yazmıştır.

Teslîs, Hristiyanlığın "Üç ilâh" akîdesidir ki, Allah, Mesîh, Meryem'dir. Tevhîd'in zıddıdır ve açık bir müşrikliktir. Sonra buna felsefî bir şekil vererek: Baba, Oğul, Rûhu'l-Kuds yâhud Üç Uknûm diye te'vîl ile bir cevhere döndürmüşlerdir ki, bu da müevvel bir şirktir. Hristiyânların bu sapık inanışları, Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Îsâ dilinden gâyet belîğ bir uslûb ile reddedilmiştir: el-Mâide: 116-118. âyetler: ***''Allah: Ey Meryem oğlu Îsâ, insanlara Allah'ı bırakıp da beni ve anamı iki tanrı edininiz diyen sen misin? dediği zamân, o şöyle söyledi: Seni tenzîh ederim*** (yâ Rabb), ***hakkım olmadık bir sözü söylemekliğim bana yakışmaz...***''

Başlığın sonunda da açıklanan bu ''***Rûhun minhu***'' ta'bîri hakkında *Celâleyn* hâşiyesi Sâvî'de güzel bir açıklama vardır: el-Câsiye: 13. âyeti vesîlesiyle de bu açıklama Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hakk Dîni*, V, 4313-4315 sahîfelerinde verilmiştir. Okunmaya değer ibretli bir açıklamadır.

vardır; ortağı yoktur, Muhammed de muhakkak Allah'ın kulu ve Rasûlü'dür. Îsâ da Allah'ın kulu ve Rasûlü'dür. Ve (tekvînî bir emirle) *Meryem'e bıraktığı bir kelimesidir ve* (bu sûretle) *Allah tarafından hayât verilen bir rûhtur. Cennet haktır, cehennem de haktır, diye diliyle ikrâr ve kalbiyle tasdîk ederse, Allah o kimseyi cennete kor. O kul hangi mal üzerinde olursa* (olsun ayırdetmez)''.

Râvî el-Velîd dedi ki: Bana İbnu Câbir, Umeyr'den; o da Cunâde'den tahdîs etti de *''Cennetin sekiz kapısından hangisini isterse oradan''* fıkrasını ziyâde etti [163].

٥٠ــ بابٌ واذكُرْ في الْكِتابِ مَرْيَمَ إذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أهْلِها نَبذْناهُ أَلْقَيْناهُ اعْتَزلَتْ شَرْقِيًّا مِمَّا يَلِي الشَّرْقَ فأجاءها أفْعَلْتُ مِنْ جِئْتُ ويُقالُ أَلْجأَها اضْطَرَّها: تَسَّاقَطُ تَسْقُطُ. قَصِيًّا قاصِياً. فَرِيًّا عَظِيماً قال ابنُ عبَّاسٍ نِسْياً لَمْ أكُنْ شَيْئاً وقال غَيْرُهُ النِّسْيُ الحَقِيرُ وقال أبو وائِلٍ عَلِمَتْ مَرْيَمُ أنَّ التَّقِيَّ ذُونُهْيَةٍ حِينَ قالَتْ إنْ كُنْتَ تَقِيًّا قال وكِيعٌ عنْ إسْرَائِيلَ عنْ أبِي إسْحاقَ عنِ البَرَاءِ سَرِيًّا نَهَرٌ صَغِيرٌ بالسُّرْيانِيَّةِ *

50- BÂB:

''Kitâbda Meryem (kıssasını) da an. Hani o, âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona rûhumuzu göndermiştik de o kendisine hilkati tam bir beşer şeklinde görünmüştü..'' (Meryem: 16-40)

Yûnus kıssasındaki *''Nebeznâhu''* (es-Sâffât: 145) "Onu attık" demektir. *''Doğu tarafa çekildi'':* Yânî ibâdet için Beytu'l-Makdis'in yâhud evinin doğu tarafına çekildi. *''Fe-ecâehâ''*, "Doğum sancısı Meryem'i getirdi" demektir; bu "Ci'tu"dan "Ef'altu"dur. "el-Ceehâ" denilir ki, "Onu muztarr kıldı" demektir. *''Tessâkatu''*, "Düşürür" yânî düşer; *''Mekânen kasıyyen''*, "Mekânen kaasiyen"; yânî "Uzak bir yere";

---

163 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîsi Müslim Îmân Kitâbı'nda getirmiştir. Bu hadîsin bir benzeri Bed'u'l-Halk'ta Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir. Ebû Zerr'in: *''Lâ ilâhe ille'llah diyen cennete girer; zinâ etse de, hırsızlık yapsa da...''* şeklindeki hadîsi de bu ma'nâyı kuvvetlendirir.

Kurtubî şöyle demiştir: Bu hadîsten maksad, Hristiyanlar'dan Îsâ ve annesi hakkında vâki' olan dalâlet ve bozukluğa tenbîh etmektir (Aynî).

"*Feriyyen azîmen*", "Sevilmeyen çok çirkin bir iş yaptın" demektir.
İbn Abbâs: "*Nisyen*", "Yaradılmış mevcûd birşey olmayaydım" demektir, dedi. Başkaları da: "*en-Nisyu*", "el-Hakîru"dur, dedi. Ebû Vâil: Meryem "*Eğer Allah'tan sakınıcı isen*" dediği zamân "*Takî*"'in akıl sâhibi olduğunu bildi, demiştir. Vekî' ibnu'l-Cerrâh, İsrâîl ibn Yûnus'tan; o da dedesi Ebû İshâk'tan; o da el-Berâ ibn Âzib'den: "*Seriyyen*", Süryânîce'de küçük ırmak, çay demektir, demiştir [164].

١٠٧ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا جَرِيرُ بنُ حازمٍ عنْ مَحَمَّدِ ابن سِيرِينَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال لَمْ يَتكَلّمْ فِي المَهْدِ إلاّ ثَلاثَةٌ عِيسَى وكانَ فى بَنى إسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقالُ لَهُ جُرَيْجٌ كانَ يُصَلِّى جاءَتْهُ أُمُّهُ فَدَعَتْهُ فقال أُجِيبُها أو أُصَلِّى فقالَتْ اللَّهُمَّ لاَتُمِتْهُ حتَّى تُرِيَهُ وجوهَ المُومِساتِ وكانَ جُرَيْجٌ فى صوْمَعَتِهِ فَتَعَرَّضَتْ لَهُ امْرَأةٌ وكَلَّمَتْهُ فأبى فأتَتْ رَاعِياً فأمْكَنَتْهُ مِنْ نَفْسِها فَوَلَدَتْ غُلاَماً فقالَتْ مِنْ جُرَيْجٍ فأتَوْهُ فَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ وأنْزَلُوهُ وسَبُّوهُ فَتَوَضَّأَ وصَلَّى ثُمَّ أتَى الغُلاَمَ فقال منْ أبُوكَ ياغُلاَمُ قال الرَّاعِى قالوا نَبْنى صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قال لاَ إلاَّ مِنْ طِينٍ وكانَتِ امْرَأةٌ تُرْضِعُ ابْناً لَهَا مِنْ بَنى إسْرَائِيلَ فَمَرَّبِها رَجُلٌ رَاكِبٌ ذُو شارَةٍ فقالتِ اللَّهُمَّ اجْعَلِ ابْنِى مِثْلَهُ فَتَرَكَ ثَدْيَهَا وأقْبَلَ علَى الرَّاكِبِ فقال اللَّهُمَّ لاَ تَجْعَلْنِى مِثْلَهُ ثُمَّ أقْبَلَ علَى ثَدْيِهَا يَمَصُّهُ قال أبو هُرَيْرَةَ كأنِّى أنْظُرُ إلى النبيِّ ﷺ يَمَصُّ إصْبَعَهُ ثُمَّ مُرَّ بأمَةٍ فقالَتِ اللَّهُمَّ لاَ تَجْعَلِ ابْنى مِثْلَ هَذِهِ فَتَرَكَ ثَدْيَهافقال اللَّهُمَّ اجْعَلْنى مِثْلَها فقالَتْ لِمَ ذَاكَ فقال الرَّاكِبُ جَبَّارٌ مِنَ الجَبابِرَةِ وهذِهِ الأمَةُ يَقُولُونَ سَرَقْتِ زَنَيْتِ ولَمْ تَفْعَلْ*

164 Bu, tekrârdır; iki bâb önce de geçmiştir denilemez. Çünkü bu bâb, Îsâ kıssasını haber vermek için bağlanmıştır, geçen ise anası Meryem'in kıssasını haber vermek içindi (Kastallânî).

Buhârî bu bâbda Îsâ Peygamber'in kıssasını anlatan Meryem: 16-40 âyetlerine işâret etmiş, sonra da bu âyetlerde geçen bâzı kelimelere âid tefsîrleri nakletmiştir. Biz de bu tefsîrleri aynen veyâ tercemeleriyle naklettik. Âyetlerin meâlleri daha önce geçen Meryem kıssası başlığında tamâmen verildiği için burada tekrâr yazılmalarını gerekli görmedik. Bu âyetlerde Meryem'in Îsâ'ya gebe kalma keyfiyeti, gebelik safhaları, doğum hâli, çocuğun halka hitâb edip konuşması ve mu'cizeleri anlatılmaktadır.

107-..... Bize Cerîr ibn Hâzım, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Beşikte yalnız üç çocuk konuşmuştur: Biri Îsâ'dır.* (İkincisi de şu kıssadaki çocuktur:) *İsrâîl oğulları zamânında Cureyc denilen ruhbân bir kişi vardır. Cureyc savmıasında namâz kılarken annesi gelmiş, kendisini çağırmış. Cureyc:*

— Namâzı bozup anama cevâb mı vereyim, yoksa namâz mı kılayım? diye düşünmüş. (Anası üç defa çağırdığı hâlde namâza devâm etmiş.)

Bunun üzerine anası:

— Yâ Allah! Bu oğluma fâhişe kadınların yüzlerini göstermedikçe onun canını alma! diye bedduâ etmiş.

Cureyc savmıasında bulunduğu sırada bir kadın gelip kendisine musallat olmuş ve ona zinâ teklîf etmiş. Fakat Cureyc bundan çekindiği için, bu kızgın kadın bir çobana gitmiş ve kendini ona teslîm etmiştir. Kadın bu cinsî münâsebetten bir oğlan doğurmuş. (Kendisinden sorulduğunda) *bu çocuğun Cureyc'den olduğunu söylemiş. Bunun üzerine halk râhibe gelmişler, savmıasını* (baltalarla, kazmalarla) *kırıp yıkmışlar, kendisini de savmıadan aşağı indirip çıkarmışlar ve kendisine küfürler etmişler. Cureyc abdest alıp namâz kıldıktan sonra o piç çocuğun yanına gelmiş ve:*

— Ey oğul, baban kimdir? diye sormuş.

— Çobandır! diye cevâb vermiş.

Bu garîb hâdiseyi gören halk, râhibe:

— Senin savmıanı, yânî ibâdet verini altından yaparız! demişler.

Cureyc:

— Hayır, eskisi gibi çamurdan yapın, demiştir.

(Üçüncüsü de şudur:) *İsrâîl oğulları'ndan emzikli bir kadın vardı. Bir gün erkek çocuğunu emzirirken yanından yakışıklı ve haşmetli bir süvârî geçmiş. Bunu gören kadın:*

— Yâ Allah! Oğlumu bunun gibi heybetli kıl! diye duâ etmiş.

Çocuk hemen anasının memesini bırakıp süvârîye dönmüş ve:

— Yâ Allah! Beni bunun gibi kılma! diye duâ etmiş.

Sonra anasının memesine dönüp yine emmeye koyulmuş".

Râvî Ebû Hureyre dedi ki: (Peygamber bunu bize hikâye ederken parmağını ağzına koyarak çocuğun emişini misâllendirmişti; O'nun bu hâli gözümün önündedir.) Şimdi ben Peygamber'in kendi parmağını emişini görür gibiyim.

"Bundan sonra da o emzikli kadının yanından bir câriye geçmis. Bu defa kadın:

— *Yâ Allah! Benim oğlumu şu câriye gibi* (hakîr) *yapma! diye duâ etmiş.*

Bu sefer çocuk yine anasının memesini bırakmış ve:

— *Yâ Allah! Beni bunun gibi kıl! demiş.*

Bunun üzerine kadın, çocuğuna:

— *Niçin böyle söyledin? diye sormuş.*

Çocuk da şöyle cevâb vermiştir:

— *O süvârî kibirli zâlimlerden birisi idi. Şu câriye ise* (zavallı bir kadındır; insanlar ona)*: Sen çaldın, sen zinâ ettin diye söz ederler; hâlbuki o bunların hiçbirisini yapmamış* (ma'sûm) *bir kadındır"* [165].

١٠٨ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشامٌ عنْ مَعْمَرٍ * حدّثنى مَحْمُودٌ حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبرَنى سَعيدُ بنُ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ لَقِيتُ موسَي قال فَنَعَتَهُ فإذَا رَجُل حَسِبْتُهُ قال مُضْطَرِبٌ رَجلُ الرَّأسِ كأنَّهُ مِنْ رِجالِ شَنُوءَةَ قال ولَقِيتُ عِيسَى فَنعَتَهُ النبىُّ ﷺ فقال رَبْعَةٌ أحْمَرُ كأنَّما خرَجَ مِنْ دِيماسٍ يَعْنى الحَمَّامَ ورَأيْتُ إبْرَاهِيمَ وأنا أشْبَهُ ولَدِهِ بِهِ قال وأُتِيتُ بإناءَيْنِ أحَدُهُما لَبَنٌ والآخَرُ فِيهِ خَمْرٌ فَقِيلَ لِى خُذْ أيَّهُما شِئْتَ فأخَذْتُ اللَّبَنَ فَشَرِبْتُهُ فَقِيلَ لِى هُدِيتَ الفِطْرَةَ أوْ أصَبْتَ الفِطْرَةَ أما إنَّكَ لوْ أخذْتَ الخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ *

108-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Geceleyin yürütüldüğüm zamân Mûsâ'ya kavuştum"*. -Râvî dedi ki: Rasûlullah onu tavsîf etti.- *"Bir de gördüm ki, o, Şenûe kabîlesi erkeklerinden biri gibi karayağız, uzun boylu, balık etli, düz saçlı bir zâttır."* Rasûlullah dedi ki: *"Ben Îsâ'ya da kavuştum"*. Peygamber onu da tavsîf edip şöyle dedi: *"Îsâ, orta yapılı, sanki hamâmdan çıkmış gibi al çehreliydi. Ben İbrâhîm'i de gördüm. Çocukları içinde ona en çok benzeyeni benim"*. Peygamber dedi ki: *"Sonra bana*

---

165 Hadîsin Îsâ hakkındaki başlığa uygunluğu şu yönden alınabilir: Meryem kıssasında, Îsâ'nın doğumundan dolayı kendisine taarruz vâki' olunca Îsâ beşikte süt emen bir çocuk olduğu hâlde insanlarla konuşmuştur. Cureyc kıssasındaki câriyenin zinâ çocuğu da, hürre kadının çocuğu da böyle süt emer hâlde konuşmuşlardır.

Cureyc ismini şâmil olan bu hadîs Mezâlim'de, "Bir duvar yıktığı zamân ... bâbı"nda ve Namâz Kitâbı'nın sonlarında "Namâzda anası çocuğunu çağırdığı zamân bâbı"nda da geçmiş ve bâzı bilgiler oralarda verilmişti.

birinin içinde süt, diğerinde şarâb bulunan iki kap getirildi ve bana: Bunların hangisini dilersen al, denildi. Ben sütü aldım ve onu içtim. Bana: Fıtrata hidâyet olundun yâhud fıtrata isâbet ettin. Eğer sen şarâbı almış olsaydın, ümmetin azgın olurdu, denildi'' [166].

١٠٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا إسْرَائيلُ أخْبَرَنا عُثْمانُ بنُ المُغِيرَةِ عنْ مُجاهِدٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللهُ عنهُما قال قال النبيُّ ﷺ رأيْتُ عِيسَي ومُوسَي وإبْرَاهِيمَ فأمَّا عِيسَى فأحْمَرُ جَعْدٌ عَرِيضُ الصَّدْرِ وأمَّا موسَى فآدَمُ جَسِيمٌ سَبْطٌ كأنَّهُ مِنْ رِجالِ الزُّطِّ *

109-..... Bize Usmân ibnu'l-Mugîre, Mucâhid ibn Cebr'den haber verdi ki, İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *''Ben Îsâ'yı, Mûsâ'yı ve İbrâhîm'i gördüm: Ammâ Îsâ al çehreli, kıvırcık saçlı, geniş göğüslü idi. Ammâ Mûsâ, karayağız, iri uzun boylu, düz saçlı idi. Sanki Sûdânlı erkeklerden birisi''.*

١١٠ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ **حدّثنا** أبو ضَمْرَةَ **حدّثنا** مُوسَى عنْ نافِعٍ قال عبْدُ اللهِ ذَكَرَ النبيُّ ﷺ يَوْماً بَيْنَ ظهْرَيِ النَّاسِ المَسِيحَ الدَّجَّالَ فقال إنَّ اللهَ لَيْسَ بأعْوَرَ ألاَ إنَّ المَسِيحَ الدَّجَّالَ أعْوَرُ العَيْنِ اليُمْنى كأنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طافِيَةٌ و أرَانى اللَّيْلَةَ عِنْدَ الْكَعْبَةِ فى المَنامِ فإذَا رَجُلٌ آدَمُ كأحْسَنِ مايُرَى مِنْ أُدْمِ الرِّجالِ تضْرِبُ لِمَّتُهُ بَيْنَ مَنْكِبَيْهِ رَجِلُ الشَّعَرِ يَقْطُرُ رأسُهُ ماءً واضِعاً يَدَيْهِ عَلى مَنْكِبَيْ رجُلَيْنِ وهْوَ يَطُوفُ بالْبَيْتِ فَقُلْتُ منْ هَذَا فقالوا هَذَا المَسيحُ بنُ مَرْيَمَ ثُمَّ رَأيْتُ رجُلاً ورَاءَهُ جَعْداً قَطِطاً أعْوَرَ عَيْنِ اليُمْنى كأشْبَهِ مَنْ رأيْتُ بابنِ قَطَنٍ واضِعاً يَدَيْهِ عَلى مَنكِبَيْ رَجُلٍ يَطُوفُ بالبَيْتِ فَقُلْتُ منْ هَذَا قالوا المَسيحُ الدَّجَّالُ * تابَعَهُ عُبَيْدُ اللهِ عنْ نافِعٍ *

110-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: Abdullah ibn Umer (R) dedi ki: Peygamber (S) bir gün insanların arasında Deccâl Mesîh'i zikretti de şöyle buyurdu: *''Şübhesiz Allah şaşı değildir. Dikkat edin ki, Deccâl Mesîh'in sağ gözü şaşıdır. Onun gözü sanki salkımındaki emsâlinden dışarı çıkmış, iri bir üzüm tâne-*

166 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Hz. Îsâ'nın açıkça zikredilmiş olmasıdır. Bu, yakında ''***Sana Mûsâ'nın haberi geldi mi?*** bâbı''nda geçmişti.

si gibidir. Ben geceleyin kendimi Ka'be yanında gördüm. Ansızın esmer bir zâtla karşılaştım. Sanki o görülen esmer erkeklerin en güzelidir. Başının saçı iki omuzu arasında sarkıyor. Saçları taranıp arınmıştı da başı su damlatıyordu. İki elini iki kişinin omuzlarına koyarak o iki kişi arasında Beyt'i tavâf ediyordu.

— Bu kimdir? dedim.

— Meryem'in oğlu Mesîh'tir, dediler.

Sonra onun arkasında gâyetle kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat ve börtlek, gördüğüm insanlar arasında İbnu Katan'a en çok benzeyen birisini gördüm. Bu da iki elini iki kişinin omuzlarına koyarak Beyt'i tavâf ediyordu.

— Bu kimdir? diye sordum.

— Bu Mesîh Deccâl'dir, dediler".

Bu hadîsi Nâfi'den rivâyet etmekte Ubeydullah, Mûsâ ibn Ukbe'ye mutâbaat etmiştir.

١١١ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ المَكِّيُّ قال سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بنَ سَعْدٍ قال حدّثني الزُّهْرِيُّ عنْ سالِمٍ عنْ أَبِيهِ قال لاَ واللهِ ماقال النبيُّ ﷺ لِعِيسَى أَحْمَرُ ولَكِنْ قال بَيْنَما أنا نائِمٌ أَطُوفُ بالْكَعْبَةِ فإِذَا رَجُلٌ آدَمُ سَبْطُ الشَّعَرِ يُهادَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ يَنْطُفُ رأسُهُ ماءً أَوْ يُهَرَاقُ رأسُهُ ماءً فَقُلْتُ مَنْ هٰذَا قالوا ابنُ مَرْيَمَ فَذَهَبْتُ أَلْتَفِتُ فإِذَا رجُلٌ أَحْمَرُ جَسِيمٌ جَعْدُ الرَّأسِ أَعْوَرُ عَيْنِهِ الْيُمْنَى كأَنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طافِيَةٌ قُلْتُ مَنْ هَذَا قالوا هَذَا الدَّجَّالُ وأَقْرَبُ النَّاسِ بِهِ شَبَهاً ابنُ قَطَنٍ * قال الزُّهْرِيُّ رَجُلٌ مِنْ خُزَاعَةَ هَلَكَ فى الجَاهِلِيَّةِ *

111-..... Bana ez-Zuhrî, Sâlim'den tahdîs etti ki, babası Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Hayır vallâhi Peygamber (S) Îsâ için "Kırmızı (çehrelidir)" demedi. Lâkin o, şöyle buyurdu: *"Ben uyumuştum, ru'yâmda Ka'be'yi tavâf ediyordum. O sırada esmer, salıverilmiş düz saçlı bir kişi gördüm. İki kişi arasında onlara dayanarak iki tarafa bocalayarak sevkediliyordu* (tavâfı böyle yapıyordu), *başı da su damlatıyordu yâhud başı su akıtıyordu. Ben:*

— Bu kimdir? diye sordum.

— Meryem oğlu'dur, dediler.

Ona yönelmek üzere yürüdüğüm sırada bir de kırmızı yüzlü, uzun boylu, başı kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, börtlek; sanki salkımındaki emsâlinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tânesi. (Orada bulunanlara:)

— Bu kimdir? diye sordum.

— Bu, Deccâl'dir, dediler.

Ona benzerlikçe insanların en yakın olanı İbnu Katan'dır."
ez-Zuhrî: İbnu Katan, Huzâa kabîlesinden Câhiliyet devrinde helâk olmuş bir adamdır, demiştir.

١١٢ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخْبرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى أبو سَلَمَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ أنا أوْلى النَّاسِ بابنِ مَرْيَمَ والأنْبِياءُ أوْلاَدُ عَلاَّتٍ لَيْسَ بَيْنى وبَيْنَهُ نَبِىٌّ *

112-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ben Meryem oğlu'na insanların en yakınıyım. Peygamberler anaları ayrı, babaları bir evlâdlardır. Benimle Îsâ arasında başka bir peygamber yoktur"* [167].

١١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ حدّثنا فُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا هِلاَلُ بنُ عَلِىٍّ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى عَمْرَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللهِ ﷺ أنا أوْلى النَّاسِ بِعِيسَى بنِ مَرْيَمَ فى الدُّنْيا والآخِرَةِ والأنْبِياءُ إخْوَةٌ لِعَلاَّتٍ أُمَّهاتُهُمْ شَتَّى ودِينُهُمْ واحِدٌ * وقال إبْراهِيمُ بنُ طَهْمانَ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ صَفْوَانَ بنِ سُلَيْمٍ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللهُ عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ *

113-..... Ebû Hureyre şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle bu yurdu: *"Ben Meryem oğlu Îsâ'ya dünyâ ve âhirette insanların en yakınıyım. Esâsen peygamberler babaları bir kardeştirler, anaları ayrı ayrıdır, dînleri birdir"*.

Ve İbrâhîm ibn Tahmân, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Safvân ibn Suleym'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan söyledi ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, demiştir [168].

١١٤ــ وحدَّثنا عبْدُ اللهِ بنُ محَمّدٍ حدّثنا عَبْدُ الرزّاقِ أخبرنا معمرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال رَأى عِيسَى ابنُ مَرْيَمَ رَجُلاً يَسْرِقُ فقال لَهُ أسَرَقْتَ قال كَلاَّ واللهِ الّذِى لاَ إلَهَ إلاّ هُوَ فقال عِيسَى آمَنْتُ باللهِ وكَذَّبْتُ عَيْنِى *

---

167 Bu hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir.

168 Bu ve bundan sonraki de üst taraftaki Ebû Hureyre hadîsinin başka tarîkleridir.

114-..... Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir kerresinde Meryem oğlu Îsâ, hırsızlık yapmakta olan bir kimse görmüş de ona:*

— Sen çaldın mı? diye sormuş.

O da:

— Kendisinden başka (ibâdete lâyık) *hiçbir tanrı bulunmayan Allah'a yemîn ederim ki, ben aslâ çalmadım, diye cevâb vermiş.*

Bunun üzerine Îsâ:

— Allah'a îmân (ve O'nun adına yemîn edeni tasdîk) *ettim ve kendi gözümü yalanladım, demiştir".*

١١٥ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ **حدّثنا** سُفْيانُ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ أخبَرنى عُبَيْدُ اللهِ بنُ عبْدِ اللهِ عنِ ابنِ عبَّاسٍ سَمِعَ عُمَرَ رضى اللهُ عنه يَقُولُ عَلى المِنْبَرِ سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ لاَ تُطْرُونِى كَمَا أطْرَتِ النَّصارَى ابنَ مَرْيَمَ فإنَّما أنا عَبْدُهُ فَقُولوا عَبْدُ اللهِ ورسُولُهُ *

115-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben ez-Zuhrî'den işitti, şöyle diyordu: Bana Ubeydullah ibn Abdillah, İbn Abbâs'tan haber verdi. O da Umer(R)'den işitmiştir. Umer minber üzerinde şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Nasrânîler'in Meryem oğlu'nu bâtıl ve aşırı sûrette medhettikleri gibi, sakın sizler de beni medhde aşırı gitmeyiniz. Şübhesiz ki, ben ancak bir kulum. Onun için bana Allah'ın Kulu ve Rasûlü deyiniz"* buyuruyordu.

١١٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخْبَرنا عبْدُ اللهِ أخبرنا صالِحُ بنُ حَيٍّ أنَّ رَجُلاً مِنْ أهْلِ خُرَاسانَ قال لِلشَّعْبِيِّ فقال الشَّعْبِيُّ أخْبرنى أبو بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسَى الأشْعَرِيِّ رضى اللهُ عنه قال قال رسولُ اللهِ ﷺ إذَا أدَّبَ الرَّجُلُ أمَتَهُ فأحْسَنَ تأدِيبَها وعَلَّمَها فأحْسَنَ تَعْلِيمَها ثُمَّ أعْتَقَها فَتَزَوَّجَها كانَ لهُ أجْرَانِ وإذَا آمَنَ بِعِيسَى ثُمَّ آمَنَ بِى فَلَهُ أجْرَانِ والعَبْدُ إذَا اتَّقى رَبَّهُ وأطاعَ مَوَالِيَهُ فَلَهُ أجْرَانِ *

116- Bize Muhammed ibn Mukaatil tahdîs etti. Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verdi: Bize Sâlih ibn Hayy haber verdi ki Horâsân ahâlîsinden bir adam eş-Şa'bî'ye bir suâl sordu. Bunun üzerine eş-Şa'bî şöyle dedi: Bana Ebû Burde haber verdi ki, babası Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kişi,*

câriyesini güzel edeblendirir ve terbiyesini güzel yapar, onu öğretir ve öğretmesini yânî okutmasını güzel yapar, sonra ona hürriyet verir de onunla evlenirse, o kişiye iki ecir vardır. Bir kişi de Îsâ'ya îmân eder, sonra bana îmân ederse, buna da iki ecir vardır. Bir köle de hem Rabb'ine muttakî olur, hem de efendilerine itâat ederse, bunun için de iki ecir vardır''.

١١٧ــ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** سُفْيانُ عنِ المُغِيرَةِ بنِ النُّعْمانِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللهُ عنهما قال قال رسولُ اللهِ ﷺ تحْشَرُونَ حُفاةً عُرَاةً غُرْلاً ثُمَّ قَرَأَ كَما بَدَأْنا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وعْداً عَلَيْنا إنَّا كُنا فاعِلِينَ فأَوَّلُ مَنْ يُكْسَى إبْرَاهِيمُ ثُمَّ يُؤْخَذُ بِرِجالٍ مِنْ أصْحابِى ذَاتَ اليَمِينِ وذَاتَ الشِّمالِ فأَقُولُ أصْحابِى فَيُقالُ إنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلى أعْقابِهِمْ مُنْذُ فارَقْتَهُمْ فأَقُولُ كَما قال العَبْدُ الصَّالِحُ عِيسَى بنُ مَرْيَمَ وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً مادُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وأَنْتَ عَلى كلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ إلى قَوْلِهِ العَزِيزُ الحَكِيمُ. قال مُحمَّدُ بنُ يُوسُفَ الفِرَبْرِى ذُكِرَ عنْ أبِي عبْدِ اللهِ عنْ قَبِيصَةَ قال هُمُ المُرْتَدُّونَ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلى عَهْدِ أبِى بَكْرٍ فَقاتَلَهُمْ ابُو بَكْرٍ رضى اللهُ عنه *

117-..... İbn Âbbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *''Sizler yalınayaklılar, çıplaklar, erlik yerleriniz sünnetsizler olarak haşrolunacaksınız''* buyurdu. Sonra: ***''O günü hatırla ki, biz göğü, kitâbların sahîfesini dürüp büker gibi düreceğiz. İlk yaratışa nasıl başladıksa, üzerimize hakk bir va'd olarak yine onu iâde edeceğiz. Hakkıyle fâiller biziz''*** (el-Enbiyâ: 104) âyetini okudu. Ve şöyle devâm etti: *''Kıyâmet günü ilk elbise giydirilecek kişi İbrâhîm'dir. Yine kıyâmet günü sahâbîlerimden birtakım insanlar sağ taraflarından ve sol taraflarından yakalanırlar da ben: Onlar benim sahâbîlerimdir, derim. Bana: Sen onlardan ayrıldığından beri onlar ökçeleri üzerinde geri dönmekte devâm etmiş mürtedlerdir, denilir. Ben de: Allah'ın sâlih kulu Meryem oğlu Îsâ'nın dediği gibi derim:* ***''Ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerinde bir kontrolcu idim. Fakat sen beni vefât ettirdiğin vakit üzerlerinde kontrolcu yalnız Sen oldun. Zâten Sen herşeye hakkıyle şâhidsin. Eğer kendilerine azâb edersen, şübhe yok ki onlar Sen'in kullarındır. Eğer onlara mağfiret edersen mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibi olan da hakîkaten Sensin Sen''*** (el-Mâide: 117-118).

Muhammed ibn Yûsuf el-Firabrî şöyle dedi: Ebû Abdillah el-Buhârî'den zikrolundu ki, Kabîsa: Onlar Ebû Bekr zamânında dînden dönen mürtedlerdir: Ebû Bekr onlarla harb etti, demiştir [169].

٥١ــ بابُ نُزُولِ عِيسٰى بنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِما السَّلامُ

51- MERYEM OĞLU ÎSÂ ALEYHİMA'S-SELÂM'IN İNMESİ BÂBI

١١٨ــ حدّثنا إسْحٰقُ أخْبَرنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا أبى عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى الله عنه قال قال رسولُ الله ﷺ والذِى نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أنْ يَنْزِلَ فِيكُمُ ابنُ مَرْيَمَ حَكَماً عَدْلاً فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ ويَقْتُلَ الخِنْزِيرَ ويَضَعَ الجِزْيَةَ ويَفِيضَ المَالُ حتّى لاَ يَقْبَلَهُ أحَدٌ حتّى تَكُونَ السَّجْدَةُ الوَاحِدَةُ خيْراً مِنَ الدُّنْيا وما فِيها ثُمَّ يَقُولُ أبُو هُرَيْرَةَ رضى الله عنهُ واقْرَؤُا إنْ شِئْتُمْ وإنْ مِنْ أهْلِ الْكِتابِ إلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ويَوْمَ القِيامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً *

118-..... Saîd ibnu'l, Müseyyeb, Ebû Hureyre(R)'den şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak ileride Meryem oğlu Îsâ sizin içinize adâletli bir hakem olarak incektir. O zamân o, salîbi kıracak, domuzu öldürecek, cizye vergisini kaldıracak, mal o kadar çoğalacak ki, hiçbir kimse mal kabûl etmeyecek. Nihâyet bir tek secde dünyâ ve dünyâdaki herşeyden daha hayırlı olacaktır".*

Bunun ardından Ebû Hureyre (R) şöyle derdi: İsterseniz şu âyeti okuyunuz: ***"Ehli kitâbdan hiçbiri hâriç olmamak üzere, ölümünden evvel, and olsun ona*** (Îsâ'ya) ***mutlakaa îmân edecek, o da kıyâmet günü kendileri aleyhine bir şâhid olacaktır"*** (en-Nisâ: 159) [170].

---

169 Bunun başlığa uygunluğu "Meryem oğlu Îsâ'nın dediği gibi derim..." sözündedir. Bu hadîs de yakında "Allah İbrâhîm'i halîl edindi bâbı"nda geçmişti.

170 Bu hadîs Buyû' Kitâbı, "Domuzun öldürülmesi bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîste salîbin kırılması Hristiyanlığın iptâlini; domuzun öldürülmesi ve cizyenin kaldırılması da artık İslâm'dan başka bütün dîn sâhiblerine tanınan müsâmahaların son bulacağını ifâde eder. Esâsen Îsâ'nın âdil bir hakem olarak inmesi mes'elesini de, o büyük peygambere yapılan iftirâların ve o yolda meydana getirilen hurâfelerin kökü kazınıp İslâm'ın her yere hâkim olması ve bütün hakîkatlerin tamâmen anlaşılması ma'nâsıyle te'vîl de mümkündür... (*Müslim Ter.*, I, 203-204).

١١٩ــ حدّثنا ابنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ نافِعٍ مَوْلى أبى قَتادَةَ الأنْصارِيِّ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ أنْتُمْ إذَا نَزَلَ ابنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وإمامُكُمْ مِنْكُمْ * تابَعهُ عُقَيْلٌ والأوْزَاعِيُّ *

119-..... Bize el-Leys, Yûnus ibn Yezîd'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Katâde el-Ensârî'nin himâyesinde bulunan Nâfi'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "*İmâmınız* (devlet başkanınız) *kendinizden olduğu hâlde Meryem oğlu sizin içinize indiği zamân* (Îsâ da îmânınıza uyduğunda) *acaba sizler nasıl olursunuz?*" [171].

Bu hadîsi rivâyet etmekte Ukayl ile el-Evzâî, Yûnus'a mutâbaat etmişlerdir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٥٢ــ بابُ ماذُكِرَ عنْ بنى إسْرَائِيلَ

52- İSRÂÎL OĞULLARI'NDAN ZİKROLUNAGELEN (İBRETLİ VE İNSANI HAYRETE DÜŞÜREN) HADÎSLER BÂBI [172]

١٢٠ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعيلَ حدّثنا أبُو عَوَانَةَ حدّثنا عبْدُ المَلِكِ ابنُ عُمَيْرٍ عنْ رِبْعِيِّ بنِ حِرَاشٍ قال قال عُقْبَةُ بنُ عَمْرٍو لِحُذَيْفَةَ ألاَ تُحَدِّثُنا ما سَمِعْتَ مِنْ رسولِ اللهِ ﷺ قال إنِّى سَمِعْتُهُ يَقُولُ إنَّ معَ الدَّجَّالِ إذَا خَرَجَ ماءً ونَاراً فأمَّا الَّذِي يَرٰى النَّاسُ أنَّها النَّارُ فَماءٌ بارِدٌ وأمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أنَّهُ ماءٌ بارِدٌ فَنارٌ تُحْرِقُ فَمَنْ أدْرَكَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذِى يَرٰى أنَّها نارٌ فإنَّهُ عَذْبٌ بارِدٌ * قال حُذَيْفَةُ وسَمِعْتُهُ يَقُولُ إنَّ رَجُلاً كانَ فِيمَنْ كانَ قَبْلَكُمْ

---

171 Bu hadîsi Müslim de Îmân Kitâbı'nda getirmiştir.

172 Bâzı Buhârî nüshalarında bu bâbın başında Besmele sâbit olmuştur. *Isrâîl,* İbrânîce bir kelimedir; Abdullah, yânî "Tanrı kulu" ma'nâsınadır. Sonra Ya'kûb'un özel ismi olmuştur. Ya'kûb, İshâk Peygamber'in oğludur, İbrâhîm'in de torunudur. Ya'kûb'un oniki oğlu olup bunlar Yûsuf'un Mısır'da vezîrliği zamânında Ya'kûb ile berâber Mısır'a gelmişlerdi. Bunların çocukları ve torunları orada üreyerek bir ümmet teşkîl etmişler ve târîhte Benû İsrâîl(= İsrâîl oğulları) diye anılmışlardır. Bunların mâcerâsı Yûsuf kıssasında anlatılmıştır.

أَتاهُ المَلَكُ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ فَقِيلَ لَهُ هَلْ عَمِلْتَ مِنْ خيْرٍ قال ماأَعْلَمُ قِيلَ لَهُ انْظُرْ قال ماأَعْلَمُ شَيْئاً غيْرَ أَنِّى كُنْتُ أُبايِعُ النَّاسَ فى الدُّنْيا وأُجازِيهِمْ فأُنْظِرُ المُوسِرَ وأَتَجاوَزُ عن المُعْسِرِ فأَدْخَلَهُ اللهُ الجَنَّةَ فقال وسَمِعْتُهُ يَقُولُ إنَّ رَجُلاً حَضَرَهُ المَوْتُ فَلَمَّا يَئِسَ مِنَ الحَياةِ أَوْصى أَهْلَهُ إذَا أنا مُتُّ فاجْمَعُوا لِى حَطَباً كَثِيراً وأَوْقِدُوا فِيهِ ناراً حَتَّى إذَا أكلَتْ لَحْمِى وخَلَصَتْ إلى عَظْمِى فامْتَحَشْتُ فَخُذُوها فاطْحَنُوها ثُمَّ انْظُرُوا يَوْماً راحاً فاذْرُوهُ فى اليَمِّ ففَعَلُوا فَجَمَعَهُ فقال لَهُ لِمَ فعلْتَ ذٰلِكَ قال مِنْ خَشْيَتِكَ فَغَفَرَ اللهُ لَهُ. قال عُقْبَةُ بنُ عَمْرٍو وأنا سَمِعْتُهُ يَقُولُ ذٰلِك وكانَ نَبَّاشاً *

120-..... Rıb'î ibn Hırâş şöyle demiştir: Ukbe ibn Amr, Huzeyfe'ye:

— Sen bize Rasûlullah'tan işittiğin şeyleri tahdîs etmez misin? dedi.

Huzeyfe de şöyle dedi:

— Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Deccâl çıktığı zamân berâberinde bir su, bir de ateş bulunacaktır. Ammâ insanların ateş olarak gördükleri şeye gelince, o, soğuk bir sudur. Ammâ insanların soğuk bir su olduğunu görecekleri şey ise, işte o, yakıcı bir ateştir. Sizlerden her kim Deccâl'in çıkması zamânına erişirse, ateş sûretinde göreceği şeyin tarafında bulunsun. Çünkü o, tatlı soğuk bir sudur"* [173].

Yine Huzeyfe şöyle dedi:

— Ve ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Sizden evvel geçen ümmetlerden bir kişi vardı. Onun rûhunu almak için ölüm meleği ona geldi* (ve rûhunu alıp gitti, diriltildiğinde) *ona:*

— Dünyâda bir hayır işledin mi? diye soruldu.

O da:

— Bir hayır işlediğimi bilmiyorum, dedi.

Ona:

— İyi düşün! denildi.

O da:

---

173 Hadîste zikredilen su ile ateş, hakîkate hamledilmeyip, Müslim'in Ebû Hureyre'den rivâyetine göre, cennetle cehennemin birer remzi olacaktır. Ve Deccâl, cennet ve cehennemi temsîl eden birtakım hârikalar gösterecektir demek oluyor ki, bu da Yüce Allah'ın kullarını imtihân ettiği fitnelerden birisidir. Fakat Allah, müteâkıben hakkı izhâr ve bâtılı ibtâl edecektir. Sonra onun kötülüklerini açıklayacak ve halka onun aczini gösterecektir.

— *Ben* (ömrümde) *hiçbir hayır işlediğimi bilmiyorum. Ancak şu var ki, ben dünyâda insanlarla alışveriş yapardım da, alacaklarımı toplardım. Hâli vakti yerinde olan borçluya va'de verirdim. Fakîr borçluya da borcunu bağışlardım, dedi.*

Bunun üzerine Allah o kimseyi cennete girdirdi".

Ve yine Huzeyfe şöyle dedi:

— Ben yine Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: "(Sizden evvelki ümmetler içinde) *bir kişiye ölüm gelip çatmıştı. O, hayâttan ümîdini kesince âilesine şöyle vasiyet etti:*

— *Ben öldüğümde birçok odun toplayınız. Bu yığını bir ateşle tutuşturup yakınız* (ve beni bu ateşe atınız). *Ateş benim etimi yiyip de kemiğime ulaşıncaya kadar bırakınız. Kemiğimi yakınca bu yanmış kemikleri alınız, onu döğüp un yapınız. Sonra rüzgârı şiddetli bir günü bekleyiniz. Ve* (bu unu fırtınalı günde) *deniz içine savurunuz.*

Âile halkı bu vasiyetin gereğini yaptılar. Fakat Allah onun zerrelerini topladı da ona:

— *Niçin böyle yaptın? diye sordu.*

O kişi:

— *Ben Sen'den korktuğumdan dolayı böyle yaptım, diye cevâb verdi.*

Bunun üzerine Allah onu mağfiret eyledi."

Râvî Ukbe ibn Amr, Huzeyfe'ye:

— Ben de Rasûlullah(S)'tan işittim; bu hadîsi söylüyordu. O vasiyet eden kişi bir kefen soyucu idi, demiştir [174].

١٢١ــ حدّثنى بِشْرُ بنُ مُحمَّدٍ أخبرنا عبْدُ اللهِ أخْبَرنى مَعْمَرٌ ويُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبَرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ اللَّهِ أنَّ عائِشةَ وابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُمْ قَالاَ لمَّا نَزَلَ برَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً عَلى وجْهِهِ فإذَا اغْتَمَّ كَشَفَها عنْ وجْهِهِ فقال وهْوَ كَذَلِكَ لعْنَةُ اللَّهِ عَلى اليَهُودِ والنَّصارَي اتَّخَذُوا قُبُورَ أنْبِيائِهِمْ مَساجِدَ يُحَذِّرُ ما صَنَعُوا *

121-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Abdillah haber verdi ki, Âişe ile İbn Abbâs (Allah onlardan râzı olsun) şöyle demişlerdir: Rasûlullah'a son hastalığında inen indiği zamân,

---

174 Bu hadîs, ayrı ayrı üç hadîsi bir araya toplamıştır. Birincisi Deccâl hadîsidir. İkinci ile üçüncü, eski ümmetlerden ayrı ayrı iki kimse hakkındadır. Başlığa uygunluk ikinci ve üçüncü hadîslerdedir. İkinci hadîs Buyû' Kitâbı, "Bunalmış borçluya mühlet veren kimse bâbı"nda da geçmişti.

(çektiği sıkıntıdan dolayı) yanında olan bir hamîsayı yüzüne örter durdu. Hamîsa kandisine sıkıntı verdikçe yine atıp yüzünü açardı. İşte o hâlde iken: *"Allah'ın la'neti Yahûdîler ve Hıristiyanlar üzerine olsun. Onlar peygamberlerinin kabirlerini kendilerine mescidler edindiler"* buyurdu. Bununla onların yaptıklarından ümmeti sakındırıyordu [175]

١٢٢ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ فُرَاتٍ القَزَّازِ قال سَمِعْتُ أبا حازِمٍ قال قاعَدْتُ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنهُ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عنِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلّم قال كانَتْ بَنُو إسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأنْبِياءُ كُلَّما هَلَكَ نبيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ وإنَّهُ لا نَبِيَّ بَعْدِي وسَيَكُونُ خُلَفاءُ فَيَكْثُرُونَ قالُوا فَما تأمُرُنا قال فُوا بِبَيْعَةِ الأوَّلِ فالأوَّلِ أعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ فإنَّ اللّٰهَ سائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعاهُمْ *

122-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Furât el-Kazzâz şöyle demiştir: Ben Ebû Hâzım'dan işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre (R) ile beş sene berâber oturdum. Ondan işittim ki, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu: *"İsrâîl oğulları zamânında onları peygamberler idâre ederdi. Her ne zamân bir peygamber ölürse, onun yerine bir başka peygamber geçerdi. Şübhesiz ki benden sonra peygamber yoktur. Artık halîfeler olacaktır. Halîfeler çok da olabilirler".*

Sahâbîler:

— Halîfeler birden fazla olursa, bize ne emredersin? dediler.

Peygamber:

— *"Birinciye yaptığınız bey'ate bağlı kalınız, birinciye. Onlara haklarını veriniz* (emirlerini dinleyip itâat ediniz). *Şübhesiz kî Allah da onlara idâre ettikleri milletlerin haklarından soracaktır"* buyurdu [176].

---

175 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Allah'ın la'neti Yahûdîler üzerine..."* sözünden alınmak mümkün olur. Çünkü onlar İsrâîl oğulları'ndandırlar ve Nasrânîler'den daha kıdemlidirler. Bu hadîs Namâz Kitâbı, Bey'atta namâz bâbı'ndan sonraki bâbda geçmişti. Peygamber (S) aşırı ta'zîmin geçmiş ümmetlerde olduğu gibi kendi ümmetlerini de putperestliğe kadar sürükleyebileceğinden korkuyordu.

176 Hadîs metnindeki "Tesûsuhum" lâfzının kökü olan siyâset, esas i'tibâriyle birşeye mukayyed olmak ve onun iyiliği husûsunda ihtimâmla onu görüp gözetmek ma'nâsınadır. At kısmının gemine ve tımârına bakan kişiye "Seyis" denilmesi de bu ma'nâdandır. Sonra bu kelime İslâm hukûkunda âmme işlerini görüp gözetmek gâyesiyle devlet başkanı, emr ve nehy selâhiyetini hâiz kumandan olmak ma'nâsında kullanılmıştır.

Târîhin şehâdetine göre, İsrâîl oğulları arasında meydana gelen fitne ve fesâdlar, Allah tarafından gönderilen peygamberler vâsıtasıyle kaldırılır, onlar iyi

١٢٣ــ حدّثنا سَعيدُ بنُ أبي مَرْيَمَ حدّثنا أبو غَسَّانَ قال حدّثني زَيْدُ ابنُ أسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبي سَعيدٍ رضي اللّهُ عنهُ أنَّ النَّبيَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال لَتَتْبَعُنَّ سَنَنَ مَن قَبْلَكُمْ شِبْراً بِشِبْرٍ وذِراعاً بِذِراعٍ حتَّى لوْ سَلَكُوا جُحْرَ ضَبٍّ لَسَلَكْتُمُوهُ قُلْنا يارسول اللّهِ اليَهُودَ والنَّصارٰي قال فَمَنْ *

123-..... Bana Zeyd ibn Eslem, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizler, kendinizden önce geçen milletlerin yoluna karışı karışına, arşını arşınına tıpatıp muhakkak uyacaksınız! O dereceye kadar ki, şâyet onlar* (daracık) *keler deliğine girmiş olsalar, siz de muhakkak* (onlara uyarak) *oraya gireceksiniz!"*

(Râvî Ebû Saîd dedi ki:) Biz:

— Yâ Rasûlallah! Bu ümmetler Yahûdîler'le Hrıstiyanlar mı? diye sorduk.

Rasûlullah:

— *"Onlardan başka kim olacak?"* buyurdu [177].

---

liğe sevk olunurlardı. Tevrât hükümlerinden değiştirdikleri yönler düzeltilirdi. Hadîs bu târihî vâkıaya işâret etmiştir.

Peygamberimiz, peygamberlerin sonu olduğundan artık milletlerin peygamberlik ve rasûllükle idâresi devri son bulmuş, velâyetle idâresi zamânı gelmiştir. Âmme velâyeti, halkın bey'at ve seçimiyle kazanılan bir sistem olduğuna göre, velâyet iddiâ edenler birden çok olabileceklerdir.

Bu hadîste, İslâm teşkîlât hukûkunun âmme velâyeti ve âmme hakları gibi en mühim bir bahsine işâret edilmiştir. Devlet başkanına yapılan bey'atla, millet bu başkanlığa karşı birtakım vazîfeler ve haklar; devlet başkanı da âmmeye karşı mütekaabil vazîfeler ve haklar üstlenmiş olurlar. Âmmenin devlete karşı yüklendiği vazîfenin başında, başkanın çıkardığı meşrû' emirlere itâat etmek vardır.Bu mühim iş, Kur'ân'da ve hadîslerde birçok nasslarla te'yîd edilmiştir. Bu hadîste de *"Halîfelerin haklarını veriniz"* buyurulmuştur. Sonra onların da millet haklarından sorumlu oldukları bildirilmiştir.

177 Hadîsle başlık arasındaki uygunluk *"Sizden evvelkilerin yolu"* sözünden alınabilir. Çünkü bu söz, İsrâîl oğulları'nı ve başkalarını şâmil olur. Buhârî'nin bunu burada zikretmesi, hadîste Yahûdîler ile Hristiyanlar'ın ahlâksızlıklarına umûmî sûrette işâret edilmiş olmasındandır. Eski ümmetlerin târîhleri birçok fitne, fesâd ve ma'siyetlerle doludur. Peygamber, kendi ümmetinin de şirkten, küfürden başka bütün bu fenâ yollarda onları ta'kîb edeceklerini bir mu'cize olarak haber vermiştir. Keler, çok yaşamak, her hayvandan çok açlığa, susuzluğa dayanmakla tanınır. Geçmiş ümmetlerin fenâ alışkanlıklarına Muhammed ümmetinin de aynen uyacaklarını haber vermekte mübâlâğa için bu hayvanın deliğini bilhassa zikretmesi, darlığından ve tehlikeli olduğundan dolayıdır. Örfümüzde bunun yerine "Yılan deliğine sokulmak" ta'bîri vardır.

Bu hadîs, İ'tisâm'da da gelecektir; Müslim Kader'de getirmiştir.

١٢٤ــ حدّثنا عِمْرانُ بنُ مَيْسَرَةَ حدّثنا عبْدُ الوَارِثِ حدّثنا خالِدٌ عنْ أبى قِلابَةَ عنْ إنَسٍ رضي اللَّهُ عنهُ قال ذَكَرُوا النَّارَ والنَّاقُوسَ فَذَكَرُوا اليَهُودَ والنَّصارَى فَأُمِرَ بِلالٌ أنْ يَشْفَعَ الأذَانَ وأنْ يُوتِرَ الإقامَةَ *

124-..... Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kılâbe'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: (Sahâbîler çoğalıp da namâz vaktini tanıyacakları bir şeyle bildirmek istedikleri zamân) ateş yakmak, çan çalmak hatırlarına geldi. Yahûdîler ve Hrıstiyanlar'ı da, yânî bunların onlara âid işler olduğunu da düşündüler (ve vazgeçildi). Sonra Bilâl'e ezân lâfızlarını ikişer ikişer; ikaamet lâfızlarını birer birer söylemesi emrolundu [178].

١٢٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيَانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبِى الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها انَّهَا كَانَتْ تَكْرَهُ أنْ يَجْعَلَ المُصَلِّى يَدَهُ فِى خَاصِرَتِهِ وتَقُولُ إنَّ اليَهُودَ تَفْعَلُهُ* تَابَعَهُ شُعْبَةُ عنِ الأعْمَشِ *

125-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten; o da Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R), namâz kılan kimsenin elini kalçasına koymasını çirkin görürdü de: Bunu Yahûdîler yapar, derdi.

Bu hadîsi el-A'meş'ten rivâyet etmekte Şu'be, Sufyân'a mutâbaat etmiştir [179].

١٢٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا لَيْثٌ عنْ نَافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما عنْ رَسولِ اللَّهِ ﷺ قال إنَّمَا أجَلُكُمْ فِي أجَلِ مَنْ خَلاَ مِنَ الأُمَمِ ما بَيْنَ صَلاَةِ العَصْرِ إلَى مَغْرِبِ الشَّمْسِ وإنَّمَا مَثَلُكُمْ وَمَثَلُ اليَهُودِ والنَّصَارَى كَرَجُلٍ اسْتَعْمَلَ عُمَّالاً فقال مَنْ يَعْمَلُ لِى إلَى نِصْفِ النَّهَارِ عَلى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ فَعَمِلَتِ اليَهُودُ إلى نِصْفِ النَّهَارِ عَلى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ ثُمَّ قال مَنْ يَعْمَلُ لِى مِنْ نِصْفِ النَّهَارِ الى صَلاَةِ العَصْرِ علَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ فَعَمِلَتِ النَّصَارَى مِنْ نِصْفِ

178 Başlığa uygunluğu, içinde Yahûdîler'in zikredilmesinden alınabilir. Onlar İsrâîl oğulları'ndandır. Bu hadîs Namâz Kitâbı, "Ezân'ın başlaması bâbı"nda da aynen bu isnâdla ve bu metinle geçmişti.

179 Bunun da başlığa uygunluğu bundan önceki hadîsin uygunluğu gibidir.

النَّهَارِ إِلَى صَلاَةِ العَصْرِ علَى قِيرَاطٍ قِيرَاطٍ ثُمَّ قال مَنْ يَعْمَلُ لِي صَلاَةِ العَصْرِ إِلَى مَغْرِبِ الشَّمْسِ علَى قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ قال أَلاَ فأَنْتُمُ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ مِنْ صَلاَةِ العَصْرِ إِلَى مَغْرِبِ الشَّمْسِ علَى قِيرَاطَيْنِ قِيرَاطَيْنِ أَلاَ لَكُمُ الأَجْرُ مَرَّتَيْنِ فَغَضِبَتِ اليَهُودُ والنَّصَارَى فقالوا نَحْنُ أَكْثَرُ عَمَلاً وأَقَلُّ عَطَاءً قال اللَّهُ هَلْ ظَلَمْتُكُمْ مِنْ حَقِّكُمْ شَيْئًا قالوا لاَ قال فإِنَّهُ فَضْلِي أُعْطِيهِ مَنْ شِئْتُ *

126-..... Bize el-Leys, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizden evvel geçen ümmetlerin dünyâdaki müddetlerine nisbetle sizin müddetiniz ancak ikindi namâzıyle güneşin batmasına kadar olan müddet gibidir. Sizlerin meseli ile Yahûd ve Nasârâ'nın meseli şu kimsenin meseli gibidir: O, birtakım işçileri çalıştırmak istedi de:*

— Bana günün yarısına kadar birer kîrât birer kîrât ücretle kim çalışır? dedi.

Yahûdîler birer kîrât birer kîrât ücretle günün yarısına kadar çalıştılar. Sonra o zât:

— Günün yarısından ikindi namâzına kadar birer kîrât birer kîrât ücretle bana kim çalışır? dedi.

Hrıstiyanlar günün yarısından ikindi namâzına kadar birer kîrât birer kîrât ücretle çalıştılar. Sonra adam:

— İkindi namâzından güneşin batmasına kadar bana ikişer kîrât ikişer kîrât ücretle kim çalışacak? dedi".

Peygamber buyurdu ki: *"Dikkat edin! İkindi namâzından güneşin batmasına kadar ikişer kîrât ikişer kîrât ücretle çalışanlar, sizlersiniz. Dikkat edin! Sizin ücretiniz iki kerredir.*

Bunun üzerine Yahûdîler ve Hrıstiyanlar öfkelendiler de:

— (Ey Rabb'imiz!) *Bizler daha çok çalıştık, fakat daha az ücret aldık! dediler.*

Allah:

— Ben sizin hakkınızdan herhangi birşey kesip zulmettim mi? buyurdu.

Onlar:

— Hayır (ücretimizden kesmedin yâ Rabb), *dediler.*

Allah da:

— İşte o benim fadlımdır ki, ben onu dilediğime veririm, buyurdu" [180].

---

180 Hadîs biraz farklıca bir metin ile Namâz Kitâbı, "İkindi namâzından bir rek'ate yetişen adam bâbı"nda da geçmişti. Bunda her üç ümmetin dünyâda kaldık-

١٢٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ عمْرٍو عنْ طَاوُسٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهُ يَقُولُ قاتَلَ اللَّهُ فُلانًا أَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عيه وسلَّم قال لَعَنَ اللَّهُ اليَهُودَ حُرِّمَتْ عَلَيْهِمِ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوها * تَابَعَهُ جَابِرٌ وأَبو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ *

127-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Allah Fulân kimseyi öldürsün! O Peygamber(S)'in: *"Allah Yahûdîler'e la'net etsin! Onlara* (gerek meyte, gerek gayrısı olsun) *yağlar harâm kılındı da onlar bu yağları erittiler ve sattılar"* buyurduğunu bilmedi mi?

Bu hadîsi Peygamber'den rivâyet etmekte İbn Abbâs'a Câbir ile Ebû Hureyre mutâbaat etmişlerdir [181].

١٢٨ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ الضَّحَّاكُ بنُ مَخْلَدٍ أخبرنَا الأَوْزَاعِيُّ حدّثنا حَسَّانُ بنُ عَطِيَّةَ عَنْ أَبِي كَبْشَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو أَنَّ النبيَّ ﷺ قال بَلِّغُوا عَنِّي ولَوْ آيَةً وحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ولاَ حَرَجَ ومنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ *

128-..... Hassân ibn Atıyye, Ebû Kebşe'den; o da Abdullah ibn Amr'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Benim tarafımdan* (teblîğ edilen Kur'ân'dan) *bir âyet olsun halka ulaştırınız. İsrâîl oğulları'ndan da* (ibretli kıssalar) *haber verebilirsiniz. Bunda darlık yoktur. Her kim* (benim söylemediğim birşeyi söyledi diye) *bile bile bana yalan isnâd ederse, o da cehennemdeki yerine yerleşmeye hazırlansın"* [182].

---

ları ve me'mûr oldukları şerîatte yaşamaları müddetleri ve buna karşılık nâil oldukları ücretler bir misâlle anlatılmış oluyor.

181 Hadîsin Buyû' Kitâbı'ndâ geçen Câbir hadîsinin metni daha geniştir:

Câbir ibn Abdillah, Mekke Fethi yılı Mekke'de iken Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işitmiştir: *"Allah ve Allah'ın Rasûlü şarâbın, meytenin, domuzun, putların satışını harâm kıldı"*. Sahâbîler tarafından: Yâ Rasûlallah, murdar ölen hayvanın iç yağı hakkında ne dersiniz? Meyte yağlarıyle gemiler cilâlanır, deriler yağlanır, onunla insanlar (mum yapar) ışıklanır? diye soruldu. Rasûlullah: *"Hayır, murdar yağı satmayınız, bu satış harâmdır"* buyurdu da akabinde İsrâîl oğulları hakkında bu metinde verilen bedduâyı söyledi.

182 Bu hadîs İlim Kitâbı'nda da geçmişti. "İsrâîl oğulları'nın ibretli kıssalarını tahdîs ediniz" emri, ibâhaya hamledilmiştir, yânî bunları anlatabilirsiniz demek-

١٢٩ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثني إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صَالِحٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال قال أَبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ إنَّ أَبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ قال إنَّ اليهُودَ والنَّصَارَى لاَ يَصْبُغُونَ فَخَالِفُوهُمْ *

129-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle dedi: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): *"Yahûdîler ve Hıristiyanlar* (ak saçlarını ve sakallarını) *boyamazlar. Siz onlara muhâlefet ediniz"* buyurdu [183].

١٣٠ــ حدّثني مُحَمَّدٌ قال حدّثني حَجَّاجٌ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الحَسَنِ حدّثنا جُنْدُبُ بنُ عبْدِ اللَّهِ فِي هٰذَا المَسْجِدِ وما نَسِينَا مُنْذُ حدّثنا وما نَخْشَى أَنْ يَكُونَ جُنْدُبٌ كَذَبَ عَلَى رَسولِ اللَّهِ ﷺ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ كانَ فِيمَنْ كانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ فَجَزِعَ فأَخَذَ سِكِّينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ فَمَا رَقَأَ الدَّمُ حَتَّى ماتَ قال اللَّهُ تَعَالَى بادرَنِي عبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَّمْتُ عَلَيْهِ الجَنَّةَ *

130-..... Bize Cerîr, el-Hasen'den tahdîs etti: (Hasen Basrî şöyle demiştir:) Bize Cündüb ibn Abdillah şu Basra Mescidi'nde Peygamber'den aşağıdaki hadîsi tahdîs etti. Biz onun bunu bize tahdîs ettiği zamândan beri bu hadîsi unutmadık, Cündüb'ün Rasûlullah üzerine yalan söylemiş olacağından endîşe de etmiyoruz. Cündüb şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizden önce geçen ümmetlerden birisi içinde bir kişi vardı. Onun bedeninde bir yarası vardı. Bu kişi yaranın elemine dayanamadı da bir bıçak aldı ve onunla elini kesti. Fakat kan bir türlü kesilmedi ve nihâyet o kişi öldü. Yüce Allah: Kulum kendi kendisine* (ölüme teşebbüs edip) *benim önüme geçmeye dav-*

---

tir. Bunun delîli de *"Lâ haraca* (= Haber vermekte günâh yoktur)" cümlesidir. İslâm'ın evvelinde fitne ve fesâda sebeb olur endîşesiyle İsrâîl haberlerinin nakli, kitâblarının okunması yasak edilmişti. İslâm Dîni yerleşip kararlaşınca, o mahzûr kalkmış ve İsrâîl oğulları'nın ibretli vak'alarının nakli mübâh kılınmıştır.

183 Saçlarını ve sakallarını boyamayan Yahûdî ve Hıristiyânlar'a muhâlefet etmek emrolunduğuna göre, boyamakla emredilmiş demek olur. Ancak bu emir vucûb için olmayıp, mendûbluğa hamledilmiştir. Müslim'in Câbir'den gelen bir rivâyetinde: *"Beyaz saçların rengini değiştirin, fakat siyah boyadan sakının"* buyurulmuştur. Bunun için Nevevî, siyahla saç sakal boyamak tahrîmî kerâhetle mekrûhtur, demiştir. Bu kerâhet de erkeklere mahsûs olup, kadınların siyahla boyamalarında kerâhet yoktur.

randı. Ben de ona cenneti harâm kıldım, buyurdu'' [184].

٥٣ــ حَدِيثُ أَبْرَصَ وأَعْمَى وأَقْرَعَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ

53- İSRÂÎL OĞULLARI'NDA DERİSİ HASTA KİMSE İLE KÖRÜN VE KELİN HADÎSİ

١٣١ــ حدّثنى أَحْمَدُ بنُ إِسْحَاقَ **حدّثنا** عَمْرُو بنُ عَاصِمٍ **حدّثنا** هَمَّامٌ **حدّثنا** إِسْحَاقُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال **حدّثنى** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أَبِى عَمْرَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم * **وحدّثنى** مُحَمَّدٌ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ رجاءٍ أخبرنَا هَمَّامٌ عنْ إِسْحَاقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال أَخْبرنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أَبِى عَمْرَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ يَقُولُ إِنَّ ثَلاَثَةً فِي بَنِى إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وأَقْرَعَ وأَعْمَى بدَا لِلَّهِ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا فأَتَى الأَبْرَصَ فقال أَىُّ شَىْءٍ أَحَبَّ إِلَيْكَ قال لَوْنٌ حَسَنٌ وجِلْدٌ حَسَنٌ قَدْ قَذِرَنِى النَّاسُ قال فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ فأُعْطِىَ لَوْنًا حَسَنًا وجِلْدًا حَسَنًا فقال أَىُّ المَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قال الإِبِلُ أَوْ قال البَقَرُ هُوَ شَكَّ فِى ذَلِكَ أَنَّ الأَبْرَصَ والأَقْرَعَ قال أَحَدُهُمَا الإِبِلُ وقال الاخَرُ البَقَرُ فأُعْطَى ناقَةً عُشَرَاءَ فَقَالَ يُبَارَكُ لَكَ فِيهَا وأَتَى الأَقْرَعَ فقال أَىُّ شَىْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قال شَعَرٌ حَسَنٌ ويَذْهَبُ عَنِّى هَذَا قَدْ قَذِرَنِى النَّاسُ قال فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ وأُعْطِىَ شَعَرًا حَسَنًا قال فَأَىُّ المَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قال البَقَرُ قال فأَعْطَاهُ بَقَرَةً حَامِلاً وقال يُبَارَكُ لَكَ فِيهَا وأَتَى الأَعْمَى فقال أَىُّ شَىْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قال يَرُدُّ اللَّهُ إِلَى بَصَرِى فَأُبْصِرُ بِهِ النَّاسَ قال فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ بَصَرَهُ قال فأَىُّ المَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ قال الغَنَمُ فأَعْطَاهُ شَاةً والِدًا فأُنْتِجَ هٰذَانِ وولَّدَ هَذَا فَكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنْ إِبِلٍ ولِهَذَا وادٍ

---

184 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Sizden önce geçen ümmetlerden birisi içinde bir adam vardı..."* sözünden alınır. Çünkü bu söz İsrâîl oğulları'ndan yâhud başkalarından olmaktan daha umûmîdir. *"Bâderenî"* "Benden önce davrandı" demektir; bu da kulun kendi yatağında rûhu, Allah tarafından alınıncaya kadar sabredememesidir. Cezânın ebedî olmasının sebebi de, bu kaatilin intiharı halâl saymış olmasıdır. Yoksa sırf intihar, küfrü ve binâenaleyh müebbed bir azâbı gerektirmez.

مِنْ بَقَرٍ ولِهَذَا وادٍ مِنَ الغَنَمِ ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الأَبْرَصَ فِي صُورَتِهِ وهَيْئَتِهِ فقال رَجُلٌ مِسْكِينٌ تَقَطَّعَتْ بِيَ الحِبَالُ فِي سَفَرِي فَلاَ بَلاَغَ اليَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ أَسْأَلُكَ بالَّذِي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الحَسَنَ والجِلْدَ الحَسَنَ والمَالَ بَعِيرًا أَتَبَلَّغُ عَلَيْهِ فِي سَفَرِي فقال لَهُ إِنَّ الحُقُوقَ كَثِيرَةٌ فقال لَهُ كأَنِّي أَعْرِفُكَ أَلَمْ تَكُنْ أَبْرَصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ فَقِيرًا فأَعْطَاكَ اللَّهُ فقال لَقَدْ ورِثْتُ كابِرًا عنْ كَابِرٍ فقال إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى ما كُنْت وأَتَى الأَقْرَعَ فِي صُورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ فقالَ لَهُ مِثْلَ ماقَالَ لِهَذَا فَرَدَّ عَلَيْهِ مِثْلَ مَارَدَّ عَلَيْهِ هَذَا فقال إِنْ كُنْتَ كاذِبًا فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلَى ما كُنْتَ وأَتَى الأَعْمَى فِي صُورَتِهِ فقال رَجُلٌ مِسْكِينٌ وابْنُ سَبِيلٍ وتَقَطَّعَتْ بِيَ الحِبَالُ فِي سَفَرِي فَلاَ بَلاَغَ اليَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ أَسْأَلُكَ بالَّذِي رَدَّ عَلَيْكَ بَصَرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بِهَا فِي سَفَرِي فقال قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ بَصَرِي وفَقِيرًا فَقَدْ أَغْنَانِي فَخُذْ ماشِئْتَ فَوَاللَّهِ لاَ أَجْهَدُكَ اليَوْمَ بِشَيْءٍ أَخَذْتَهُ لِلَّهِ فقال أَمْسِكْ مالَكَ فإِنَّمَا اِبْتُلِيتُمْ فَقَدْ رضى اللَّهُ عَنْكَ وسَخِطَ على صَاحِبَيْكَ *

131-..... Bana Abdurrahmân ibn Ebî Amre tahdîs etti ki, ona da Ebû Hureyre, Peygamber'den işiterek tahdîs etmiştir.

H ve yine bana Muhammed tahdîs etti: Bize Abdullah ibn Recâ tahdîs etti: Bize Hemmâm ibn Yahyâ haber verdi ki, İshâk ibn Abdillah şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Ebî Amre haber verdi ki, ona da Ebû Hureyre tahdîs etmiştir: Ebû Hureyre, Rasûlullah'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"İsrâîl oğulları'nda derisi hastalıklı, kel, kör üç kişi vardı. Allah bunları imtihân etmek istedi de onlara bir melek gönderdi. Melek abraşa geldi:*

— En çok neyi seversin? dedi.

Abraş:

— Güzel renk, güzel ten. Çünkü insanlar beni çirkin görüyor, benden iğreniyorlar, dedi."

Rasûlullah buyurdu ki: *"Melek, abraşın vucûdunu sıvadı. Ondan bu çirkinlik gitti de ona güzel bir renk ve güzel bir ten verildi. Bundan sonra melek ona:*

— En çok hangi malı seversin? diye sordu.

Abraşlıktan kurtulan kişi:

— Deveyi yâhud da sığırı, dedi".

- Râvî İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha abraşla kelden birisinin deve, öbürünün de sığır istediğini kestiremediğinden terdîd ile ikili

rivâyet etmiştir.-*Abraşla kelden biri deve dedi, diğeri de sığır dedi.*

"Deve isteyene on aylık gebe bir deve verildi. Bunun üzerine melek ona:

— Bu deve mübârek olsun! diye duâ etti.

Sonra melek, başı kel kişinin yanına vardı. Ona da:

— En çok neyi seversin? diye sordu.

O da:

— Güzel bir saç, şu kellik benden gitsin! Herkes benden iğreniyor, dedi."

Rasûlullah buyurdu ki: *"Melek onun başını sıvadı da ondan kellik gitti ve ona güzel bir saç verildi. Melek ona:*

— En çok hangi malı seversin? diye sordu.

O da:

— Sığırı severim, dedi.

Allah ona gebe bir sığır verdi de, melek ona:

— Bu sığır sana mübârek olsun! diye duâ etti.

Melek körün yanına geldi ve ona da:

— En çok neyi seversin? diye sordu.

O da:

— Allah gözümü bana geri versin de, ben de onunla insanları göreyim, dedi".

Rasûlullah buyurdu ki: *"Melek onun gözünü sıvadı da Allah ona gözünü geri verdi. Melek, köre:*

— Hangi malı çok seversin? diye sordu.

O da:

— Koyunu severim, dedi.

Melek de ona kuzulu bir koyun verdi.

Bir müddet sonra deve ve sığır sâhiblerinin devesi ve sığırı yavruladı. Koyun sâhibinin de koyunu kuzuladı. Bu sûretle deve isteyen kişinin bir vâdî dolusu devesi oldu. Sığır isteyen kimsenin de bir vâdî dolusu sığırı oldu. Koyun isteyen körün de bir vâdî koyunu oldu. Bundan sonra (günün birinde) *o melek, bu üç kişi ile ilk görüştüğü sûret ve hey'etinde abraş kişiye geldi de şöyle dedi:*

— Ben fakîr (ve garîb yabancı) *bir kişiyim. Yol üzerinde yaşama ve memleketime ulaşma sebebleri kesilmiştir. Artık bu gün benim için murâdıma erişebilmek ancak evvelâ Allah'ın inâyetiyledir, sonra senin yardımınladır. Şimdi ben sana güzel bir renk, güzel bir vücûd ve bir çok mal veren Allah rızâsı için, senden bir deve isterim ki, bu seferimde onun üzerinde murâdıma ve vatanıma erişebileyim!*

Bu istek üzerine eski abraş ona:

— İyi ammâ hak sâhibleri (yânî isteyen fakîrler) *çoktur* (her dilenciye bir deve vermek olmaz), *dedi.*

Melek de ona:

— Öyle sanıyorum ki ben seni tanıyacağım. Sen insanların iğrendiği abraş kimse değil misin? Sen fakîr idin de bu malı sana Allah vermişti, dedi.

Bu eski abraş, meleğe:

— Hayır yemîn olsun ben bu mala atadan ataya geçerek vâris oldum, dedi.

Melek de ona:

— Eğer sen bu iddiânda yalancı isen, Allah seni eski hâline çevirsin! dedi.

Sonra melek, ilk buluştuğu sûretinde ve hey'etinde kel adama gitti de, abraşa dediği gibi ona da söyledi. Kel de abraşın reddettiği gibi reddetti. Melek de ona:

— Eğer sen bu iddiânda yalancı isen, Allah seni eski hâline çevirsin! diye bedduâ etti.

Bu defa melek (gözlerini sıvadığı) *köre geldi de şunları söyledi:*

— Ben fakîr ve (vatanından uzak düşmüş) *garîb bir kimseyim. Sefer hâlinde iken geçimim ve memleketime dönmem sebebleri benden kesilmiştir. Bu gün benim için murâdıma ulaşabilmek ancak evvelâ Allah'ın inâyeti, sonra senin yardımınla olur. Şimdi ben sana gözlerini geri veren Allah rızâsı için senden bir koyun isterim ki, bu yolculuğumda onunla murâdıma ve vatanıma erişebileyim, dedi.*

O kişi de meleğe:

— Hakîkaten ben kör idim. Allah gözlerimin nûrunu bana geri verdi. Fakîr idim. Allah beni zengin kıldı. (İşte koyunlarım) *dilediğin kadar al. Allah'a yemîn ederim ki, bu gün Allah rızâsı için benden alacağın birşeyin mikdârını hudûdlandırmak ile sana güçlük vermek istemem, dedi.*

Melek de ona:

— Malını tamâmen muhâfaza et! Allah ancak sizin üçünüzü imtihân etti de, Allah senden râzı oldu. İki dostun abraşla kel de Allah'ın gazâbına uğradılar, dedi" [185].

٥٤ــ بابٌ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الكَهْفِ والرَّقِيمِ * الكَهْفُ الفَتْحُ فِي الجَبَلِ : والرَّقِيمُ الكِتَابُ : مَرْقُومٌ مَكْتُوبٌ مِنَ الرَّقْمِ رَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَلْهَمْنَاهُمْ صَبْرًا: شَطَطًا إِفْرَاطًا: الوَصِيدُ الفِنَاءُ وجَمْعُهُ وصَائِدُ

185 Hadîsin başlığa uygunluğu lâfzındadır. Buhârî bu hadîsi burada iki tarîkten getirmiştir. Her iki tarîk râvîlerinin sayısı sekizdir.

وَ وُصُدٌ ويقالُ الوَصِيدُ البَابُ مُؤْصَدَةٌ مُطْبَقَةٌ آصَدَ البَابَ وأَوْصَدَ بَعَثْنَاهُمْ أَحْيَيْنَاهُمْ أَزْكَى أَكْثَرُ رَيْعًا: فَضَرَبَ اللَّهُ عَلَى آذَانِهِمْ فَنَامُوا رَجْمًا بِالْغَيْبِ لَمْ يَسْتَبِنْ وقال مُجَاهِدٌ تَقْرِضُهُمْ تَتْرُكُهُمْ

54- BÂB:

"Sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Rakîm yârânının ibrete şâyân olduklarını mı sandın? Hayır (öyle değil). O zamân o genç yiğitler mağaraya sığınmışlardı da: 'Ey Rabb'imiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakıyet hazırla' demişlerdi. Bunun üzerine biz nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bekledikleri gâyeyi daha iyi hesâb edicidir, ayırdedelim diye. (Şimdi) sana onların kıssalarını, hakîkati vechile anlatalım: Doğrusu onlar Rabb'lerine îmân eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık. Ve (zâlim hükümdârın önünde) dikilip de: Bizim Rabb'imiz göklerin ve yerin Rabb'idir. Biz O'ndan başkasına tanrı demeyiz. Dersek o hâlde and olsun ki, hakîkatten uzaklaşmış oluruz. Şunlar, şu bizim kavmimiz O'ndan başka tanrılar edindiler. Bunların üzerine bârî açık bir burhan getirselerdi ya. Artık Allah'a karşı yalan yere iftirâ edenlerden daha zâlim kimdir? dedikleri zamân, onların kalblerini (sabır ve sebât ile tamâmen Hakk'a) bağlamıştık. (Birbirine şöyle demişlerdi:) Mâdem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabb'iniz size rahmetinden genişlik versin, işinizden de fâide hazırlasın! (Onlara baksaydın) görürdün ki, güneş doğduğu zamân mağaraların sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesip giderdi. Kendileri ise oranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidâyet ederse, doğru yola erdirilmiş, kimi de şaşırtırsa artık onun için hiçbir zamân irşâd edici bir yâr bulamazsın. Sen onları uyanık kimseler sanırsın. Hâlbuki onlar uyuyanlardır. Biz onları sağ yanına, sol yanına çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın giriş yerinde iki kolunu uzatmakta idi. Üzerlerine tırmanıp da (hâllerini bir) görseydin mutlakaa onlardan yüz

çevirir, kaçardın ve her hâlde için onlardan korku ile dolardı. Bunun gibi onları aralarında soruşsunlar diye uyandırdık da içlerinden bir sözcü dedi ki: Ne kadar eğleştiniz? (Bâzıları:) Bir gün yâhud bir günün bir parçası eğleştik, dediler. (Diğerleri de:) Ne kadar eğleştiğinizi Rabb'iniz daha iyi bilendir. Şimdi siz birinizi bu gümüş para ile şehre gönderin de baksın, onun hangi yiyeceği daha temizse ondan bir rızık getirsin. Çok nâzik hareket etsin, sizi hiçbir kimseye sakın hissettirmesin, dediler. Çünkü onlar size galebe ederlerse sizi ya taşla öldürürler, yâhud sizi zorla kendi dînlerine döndürürler. Bu takdîrde ise ebedî felâh bulamazsınız.

Böylece (kullarımızı ve mü'minleri) onların hâllerine muttali' kıldık ki, Allah'ın (tekrâr dirileceğine dâir olan) va'dinin şübhesiz bir hakk olduğunu, kıyâmetin vukû'unda da hiçbir şübhe bulunmadığını bilmiş olsunlar. O sırada onlar, bunların işini aralarında nizâ'laşıyorlardı. Bunun üzerine: Onların etrâfına bir binâ yapın, dediler. Rabb'leri onları daha iyi bilendir. Onların işine gâlib (ve vâkıf) olanlar ise: Mutlakaa yanlarında bir mescid edineceğiz, dediler. (Sayıları) üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler. Beştir, altıncıları köpekleridir, diyecekler. Söyle ki: Rabb'im onların sayısını daha iyi bilendir. Onları insanların bâzısından başkası bilemez. O hâlde bunlar hakkında zâhirî bir münâkaşadan gayrı ile mücâdele etme. Bunlara dâir hiçbir kimseden fetvâ da isteme. Hiçbir şey hakkında: Ben bunu herhâlde yarın yapacağım, deme. Meğer ki, sözünü Allah'ın dilemesine bağlamış olasın. Unuttuğun zamân Rabb'ini an ve şöyle de: "Umulur ki Rabb'im beni bundan daha yakın bir hayra ve muvaffakıyyete erdirir'. Onlar mağaralarında üçyüz sene eğleştiler. Buna dokuz yıl daha kattılar. De ki: Allah ne kadar eğleştiklerini daha iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybı O'na hâsstır. O ne güzel görendir! Ne güzel işitendir! Bunların O'ndan başka hiçbir yardımcısı yoktur. O hiçbir kimseyi hükmüne ortak da yapmaz" (el-Kehf: 9-26) [186].

---

186 Buhârî bu bâb başlığında el-Kehf Sûresi'nin 9-26. âyetlerine işâret etmiş ve bunlardaki bâzı kelime ve ta'bîrlerin tefsîrlerini vermiştir. Biz âyetlerin meâllerini

٥٥ــ حَدِيثُ الغارِ

55- HADÎSU'L-GÂR(=MAĞARA HADÎSİ)

١٣٢ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ خَلِيلٍ أخْبَرنا عَلِيُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلّم قال بَيْنا ثَلاثَةُ نَفَرٍ مِمَّنْ كانَ قَبْلَكُمْ يَمْشُونَ إذْ أصابَهُمْ مَطَرٌ فأوَوْا إلى غارٍ فانْطَبَقَ عَلَيْهِمْ فقال بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ إنَّهُ واللَّهِ ياهٰؤُلاَءِ لاَيُنْجِيكُمْ إلاَّ الصِّدْقُ فَلْيَدْعُ كلُّ رجُلٍ مِنْكُمْ بما يَعْلَمُ أنَّهُ قَدْ صَدَقَ فِيهِ فَقال واحِدٌ مِنْهُمْ اللَّهُمَّ إنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنَّهُ كانَ لى أجِيرٌ عَمِلَ لى عَلى فَرَقٍ مِنْ أرُزٍّ فَذَهَبَ وَتَرَكَهُ وأنّى عَمَدْتُ إلى ذَلِكَ الفَرَقِ فَزَرَعْتُهُ فَصارَ مِنْ أمْرِهِ أنّى اشْتَرَيْتُ مِنْهُ بَقَراً وأنَّهُ أتانى يَطْلُبُ أجْرَهُ فَقُلْتُ لَهُ اعمِدْ إلى تِلْكَ البَقَرِ فَسُقْها فقال لِى إنَّما لِى عِنْدَكَ فَرَقٌ مِنْ أرُزٍّ فَقُلْتُ لَهُ اعْمِدْ إلى تِلْكَ البَقَرِ فإنَّها مِنْ ذَلِكَ الفَرَقِ فَساقَها

---

tam yazdığımız için ayrıca bu tefsîrlerin naklini gerekli görmedik.

el-Kehf, dağlarda oyulmuş ev gibi yere denir, mağara ta'bîr olunur. Bunun küçüğüne "Ğâr", büyüğüne "Kehf" denir. Şu hâlde *"Ashâbu Kehf"*, "Mağara Yârânı" demek olur. Rakîm de bunların mağaralarının bulunduğu dağın veyâ vâdînin adı yâhud da üstü yazılı taş veyâ ma'denî levhadır denilmiştir. Buhârî *Sahîh*'inde bu Rakîm'in bakır bir levha olduğunu ve Ashâbu Kehf'in isimleri yazılı bulunduğunu İbn Abbâs'tan rivâyet etmiş olduğundan, bu ma'nâ bu konudaki rivâyetlerin hepsine tercîh olunur.

Kehf vâkıasının mekânı ve zamânı hakkındaki rivâyetler çeşitlidir: Kehf'in mekânı Filistin ile Eyle arasında olduğu, Eyle'ye, Ninova'ya, Belkaa'ya yakın bir yerde bulunduğu hakkında ayrı ayrı rivâyetler vardır. Şârih Aynî: Bunlar arasında en çok nakledilen haberin Rûm diyârında (Anadolu'da) Tarsûs'tan üç sâat mesâfede ve şehrin kuzeybatısında bulunan bir dağın eteğindeki mağara olduğudur. Bugün Ashâbu Kehf'in mağarası olarak ziyâret olunmaktadır. Efsûs'da olduğu da rivâyet olunmuştur, diyor.

Şârih Aynî bu vâkıanın zamânını da Romalılar'ın Yunanlılar'a gelebesinden evvel olmak üzere bildiriyor. Hristiyanlık ilk devirlerde Tevhîd akîdesi üzere devâm edip, Milâd'ın üçüncü asrında teslîs akîdesi ortaya konmuş ve putperestliğe sapılmıştı. Hristiyanlık âlemi büyük bir karışıklığa uğramıştır. Putperestliğe Desiyus gibi zâlim hükûmet başkanları tutunup, mü'minleri, muvahhidleri türlü işkencelerle öldürüyorlardı. Bu sırada Rûm ileri gelenlerinden muvahhid yedi genci de Desiyus şirke sevk etmek istemiş, bunlar da kabûl etmeyip bir mağaraya sığınmışlardır. Sâdık köpekleri de ayrılmayıp o da mağaraya girmiştir. Gençlerin buraya saklandıklarını öğrenen imparator, aç susuz ölsünler diye mağaranın kapısını ördürmüştür. Allah bu gençlere bir uyku vermiş ve hâricdeki siyâsî vaziyet değişinceye kadar bu uyku üç asır devâm etmiştir. Âyetlerle ilgili tefsîr *Hakk Dîni*, IV, 3225-3244. sahîfelerinden okunmaya değer.

فانْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنِّى فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَتِكَ فَفَرِّجْ عنَّا فانْساخَتْ عنهُمُ الصَّخْرَةُ فقال الآخَرُ اللَّهُمَّ إنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنَّهُ كانَ لِى أبَوَانِ شَيْخانِ كَبِيرَانِ فَكُنْتُ آتِيهِما كلَّ لَيْلَةٍ بِلَبَنِ غَنَمٍ لى فأبْطأتُ عَلَيْهِما لَيْلَةً فَجِئْتُ وقَدْ رَقَدَا وأهْلى وعِيالى يَتَضاغَوْنَ مِنَ الجُوعِ فَكُنْتُ لاأسْقِيهِمْ حتَّى يَشْرَبَ أبَوَايَ فَكَرِهْتُ أنْ أوقِظَهماو كَرِهْتُ أنْ أدَعهُما فيَسْتَكِنَّا لِشَرْبَتِهما فَلَمْ أزَلْ أنْتَظِرُ حتَّى طَلَعَ الفَجْرُ فإنْ كُنْتَ تعْلَمُ أنِّى فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَتِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا فانْساخَتْ عَنْهُمُ الصَّخْرَةُ حتَّى نَظَرُوا إلى السَّماءِ فقال الآخَرُ اللَّهُمَّ إنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنَّهُ كانَ لِى ابْنَةَ عَمٍّ مِنْ أحَبِّ الناسِ إلَىَّ وإنِّى رَاوَدْتُها عنْ نَفْسِها فأبَتْ إلاَّ أنْ آتِيها بِمائةِ دِينارٍ فَطَلَبْتُها حتَّى قَدَرْتُ فأتَيْتُها بِها فَدَفَعْتُها إلَيْها فأمْكَنَتْنِى مِنْ نَفسِها فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ رِجْلَيْها فقالَتِ اتَّقِ اللَّهَ ولاَ تَفُضَّ الخَاتَمَ إلا بِحَقِّهِ فَقُمْتُ وتَرَكْتُ المائةَ دِينارٍ فإنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أنِّى فَعَلْتُ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَتِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا فَفَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَخَرجوُا *

132- Bize İsmâîl ibn Halîl tahdîs etti: Bize Alî ibn Mushir, Ubeydullah ibn Umer'den; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

"Sizden evvelki gelip geçen ümmetlerden üç kişilik bir topluluk yürüyüp giderlerken birden kendilerini bir yağmur yakaladı. Hemen bir mağaraya sığındılar. Akabinde mağaranın kapısı bunların üzerine kapandı. Bunlar birbirlerine:

— Şu muhakkak: Vallâhi ey şu mağara içinde bulunanlar! Sizi buradan doğruluktan başka birşey kurtarmaz. Onun için sizden herbir kişi doğru söylediğini bilmekte olduğu birşeyle Allah'a duâ etsin, dediler.

Bunlardan birisi:

— Yâ Allah! Kat'î olarak bilmektesin ki, benim ücretli bir işçim vardı, o bana üç sâ' ölçeği pirince karşılık çalışıyordu. Bu işçi o ücreti bırakıp gitti. Ben bu ücret pirincine yöneldim de onu ektim. O ekim işinden iyi mahsûl oldu. Ben ondan bir sığır satın aldım. Bir müddet sonra o işçi bana gelip ücretini istiyordu. Ben de ona: Şu sığırlara git ve onları önüne kat da sür git, dedim. O: Benim, senin yanında ancak üç sâ' ölçeği pirinç darısı hakkım vardır, dedi. Ben yine ona: Şu sığırlara git, onlar senin o üç sâ' ölçeği ücretinden çoğaldılar, dedim. İşçi onları sürüp gitti. Ey Allah'ım, sen bilmektesin ki, ben bu-

nu senin haşyetinden ötürü böyle yaptım. Onun hatırına bizden şu kayayı aç! diye duâ etti.

Kaya onlardan biraz açıldı.

Diğeri de:

— Yâ Allah! Şübhesiz sen bilmektesin ki, benim yaşlı ihtiyâr anamla babam vardı. Ben her gece bunlara koyunlarımın sütünü getirip içirirdim. Bir gece bir engel sebebiyle bunlara süt getirmekte geciktim. Geldiğimde bunlar uyumuşlardı. Ehlim ve çocuklarım açlıktan feryâd ediyorlardı. Fakat ben anam babam içmeden çocuklarıma süt içiremezdim. Bu durumda ben onları uyandırmayı istemedim. Onları terkedip de yataklarında içmelerini bekleyiciler olarak kalmalarını da istemedim. Süt kası elimde tâ fecr doğuncaya kadar bekledim. Allah'ım, sen pek iyi bilmektesin ki, ben bunu senin haşyetinden dolayı yaptım. Bizden bu sıkıntıyı aç! dedi.

Akabinde kaya onlardan biraz açıldı, hattâ gökyüzünü gördüler.

Diğeri de:

— Yâ Allah! Sen kat'î bilmektesin ki, benim bir amca kızım vardı. O bana insanların en sevgilisi idi. Ben ondan emelime nâil olmak istedim. Fakat o benden çekindi. Ancak kendisine yüz dînâr getirmemi söyledi. Ben bu yüz altını araştırdım ve buna kazanmaya muktedir oldum. Sonra yüz dînârı kendisine getirdim ve bunları ona teslîm ettim. Kendisinden murâd almaya beni muktedir kıldı (yânî kendini bana teslîm etti). *Ben onun iki bacağı arasına oturunca kız: Allah'tan kork! Yaratıcı kudretin bekâret mührünü bozma, o mühür ancak bir hakla, nikâh hakkıyle açılır, dedi. Bu sözü üzerine ben üstünden kalktım, yüz dînârı da ona bıraktım. Şübhesiz sen bilmektesin ki, ben bunu ancak senden korktuğum için böyle yaptım. Binâenaleyh bizden bu mağarayı aç! dedi.*

Bu duâ akabinde Allah onlardan mağarayı tamâmen açtı, onlar da çıkıp gittiler" [187].

٥٦ــ بابٌ
56- BÂB

١٣٣ــ حدّثنا أبواليَمانِ أخْبرنا شُعَيْبٌ **حدّثنا** أبو الزِّنادِ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ حدَّثَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُعنه أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقولُ

187 Buhârî bu hadîsi Buyû' ve İcâre Kitâbları'nda da getirmişti. Ancak bunları birbirinin aynı olan lâfızlarla değil, bâzı farklılıklarla ve takdîm te'hîrlerle getirmiştir. Hadîsler râvîlerce böyle bâzı farklılıklarla getirilmiş olmasına rağmen. asılda aynı hadîs anlatılmaktadır; asılda hepsinin özü birdir.

بَينا امْرَأَةٌ تُرْضِعُ ابنَهَا إذْ مَرَّ بِها رَاكِبٌ وهْىَ تُرضِعُهُ فقالَتِ اللَّهُمَّ لاَتُمِتِ ابنى حتَّى يَكُونَ مِثلَ هَذَا فقال اللَّهُمَّ لاَتَجْعَلْنى مِثْلَهُ ثُمَّ رَجعَ فى الثَّدْيِ ومُرَّ بامْرَأةٍ تُجَرَّرُ ويُلْعَبُ بِها فقالَتِ اللَّهُمَّ لاَتَجْعَلِ ابْنِى مِثْلَهاَ فقال اللَّهُمَّ اجْعَلْنِى مِثْلَها فقال أمَّا الرَّاكِبُ فإنَّهُ كافِرٌ وأمَّا المَرْأةُ فإنَّهُمْ يَقُولونَ لَها تَزْنِى وتَقولُ حَسْبِى اللَّهُ ويَقُولونَ تَسْرِقُ وتَقولُ حَسْبِىَ اللَّهُ *

133-..... Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan tahdîs etti: o da Ebû Hureyre'den işittiğini tahdîs etmiştir.Ebû Hureyre (R) de Rasûlullah'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"İsrâîl oğulları'ndan emzikli bir kadın bir gün oğlan çocuğunu emzirdiği sırada yanından yakışıklı bir süvârî geçti. Kadın:*

— Yâ Allah, oğlumu bunun gibi olmadan öldürme! dedi.

Çocuk hemen:

— Yâ Allah, beni bunun gibi yapma, dedi de sonra tekrar memeye döndü.

Bu sefer oradan sürüklenen ve kendisiyle oynanan bir kadın geçirildi. Çocuğun annesi:

— Yâ Allah, oğlumu bu kadın gibi yapma, dedi.

Oğlu yine:

— Yâ Allah, beni bu kadın gibi yap! dedi.

(Kadın çocuğuna: Niçin böyle dedin? diye sordu da çocuk şöyle dedi:)

— O süvârîye gelince, o bir kâfirdir. O kadına gelince: Sâhibleri ona: Sen zinâ ettin, diyorlardı da o ***Hasbiye'llâhu***(= Allah bana yeter) *diyordu; sâhibleri ona: Sen hırsızlık yapıyorsun diyorlardı da, o yine* ***Hasbiye'llâhu***(= Allah bana kâfîdir) *diyordu"* [188].

١٣٤ــ حدّثنا سَعيدُ بنُ تَليدٍ **حدّثنا** ابنُ وهْبٍ قال أخبرنى جَرِيرُ ابنُ حازِمٍ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سِيرِينَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنَما كَلْبٌ يُطِيفُ بِرَكِيَّةٍ كادَ يَقْتُلُهُ العَطَشُ إذْ رَأتْهُ بَغِى مِنْ بَغايا بَنِى إسْرَائِيلَ فَنَزَعَتْ مُوقَها فَسَقَتْهُ فَغُفِرَ لَها بِهِ *

134-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöy-

---

188 Bu hadîsin başlığa uygunluğu, bu hâdisenin İsrâîl oğulları zamânında vukûa gelmiş olması yönündendir. Buhârî bunu da *"**Kitâbda Meryem'i de an**"* bâbında daha uzun bir metinle getirmişti.

le buyurdu: *"Susuzluk kendisini öldürmeye yaklaştırmış bir köpek bir kuyunun etrâfında dolaşıp durduğu sırada onu İsrâîl oğulları fâhişelerinden birisi gördü, hemen ayakkabısını çıkardı da onunla köpeğe su içirdi. İşte bu işi sebebiyle o fâhişenin günâhları mağfiret olundu"* [189].

١٣٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ حُمَيْدِ ابنِ عبْدِ الرَّحْمنِ أنَّهُ سَمِعَ مُعاوِيَةَ بن أبى سُفْيانَ عامَ حَجَّ عَلى المِنْبَرِ فَتناوَلَ قُصَّةً مِن شَعَرٍ كانَتْ في يَدَىْ حَرَسِيٍّ فقال ياأهْلَ المَدِينَةِ أيْنَ عُلَماؤُكُمْ سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَنْهَى عنْ مِثْلِ هَذِهِ ويقُولُ إنَّما هَلَكَتْ بَنُو إسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَها نِساؤُهُمْ *

135- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti: O, Muâviyetu'bnu Ebî Sufyân'dan, hacc yaptığı yıl minber üzerinde hutbe yaparken işitmiştir. Muâviye bu arada bir muhâfız askerinin elinde bulunan bir tutam saç demetini el uzatıp aldı da şöyle dedi: Ey Medîne ahâlîsi! Sizin âlimleriniz nerededir? Ben Peygamber(S)'den işittim, o, şu elimdeki gibi saçlar(ı takınmak)tan nehyediyor ve *"İsrâîl oğulları, ancak onların kadınları şu takma saçları edindikleri zamân helâk olmuşlardır"* buyuruyordu [190].

١٣٦ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّه **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عن أبِيهِ عنْ أبى سَلَمةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال إنَّهُ قَدْ كانَ فِيما مَضَى قَبْلَكُمْ مِنَ الأُمَمِ مُحَدَّثُونَ وإنَّهُ إنْ كانَ فى أُمَّتى هَذِهِ مِنْهُمْ فإنَّهُ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ *

136-..... Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Şu muhakkak ki, sizden evvel geçen ümmetler içinde* (Allah tarafından) *kendilerine haber ilhâm olunan kimseler vardı. Şu da muhakkak ki, eğer benim şu ümmetim içinde onlardan bir kimse bulunursa şübhesiz o Umer ibnu'l-Hattâb'dır"* [191].

---

189 Buna benzer bir hadîs Şirb Kitâbı'nda daha geniş bir metinle geçmişti, fakat orada bu iş bir adam tarafından yapılmıştı. Demek ki hâdiseler ayrıdır.

190 Buhârî ile Müslim bu hadîsi Libâs Kitâbı'nda da getirmişlerdir.

191 *"Muhaddesûn"* Peygamber olmadıkları hâlde kendilerine Allah tarafından hâ-

١٣٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبى عَدِىٌّ عنْ شُعْبَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أبى الصِّدِّيقِ النَّاجِى عنْ أبى سَعيدٍ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال كانَ في بَنى إسْرَائِيلَ رجُلٌ قَتَلَ تِسْعَةً وتِسْعِينَ إنْساناً ثُمَّ خَرَجَ يَسْأَلُ فأتَى رَاهِبًا فَسألَهُ فقال لَهُ هَلْ مِنْ تَوْبَةٍ قال لاَ فَقَتَلَهُ فَجَعَلَ يَسْأَلُ فقال لَهُ رَجُلٌ ائْتِ قَرْيَةَ كَذَا وكَذَا فأدْرَكَهُ المَوْتُ فناءَ بِصَدْرِهِ نَحْوَها فاخْتَصَمَتْ مَلاَئِكَةُ الرَّحْمَةِ ومَلاَئِكَةُ العَذَابِ فأوْحَى اللّهُ إلى هَذِهِ أنْ تَقَرَّبى وأوْحَى اللّهُ إلَى هَذِهِ أنْ تَباعَدِى وقال قِيسُوا مابَيْنَهُما فَوُجِدَ إلى هَذِهِ أقْرَبُ بِشِبْرٍ فَغُفِرَ لَهُ *

137-..... Ebû's-Sıddîk en-Nâcî'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"İsrâîl oğulları içinde doksan dokuz insan öldürmüş olan bir kimse vardı. Sonra bu adam evinden çıkıp* (zamânın âlimlerine: Benim için tevbe var mıdır? diye) *soruyordu. Bir râhibe vardı da ona:*

— Benim için tevbe var mıdır? diye sordu.

Râhib:

— Hayır yoktur, diye cevâb verdi.

Bu cevâb üzerine kaatil onu da öldürdü. Sonra bu adam yine sormağa başladı. Sorduklarından biri ona:

— Sen fulân karyeye ve oradaki fulân ma'bede git, dedi.

O da o karyeye giderken yolda ona ölüm erişti. Tevbekâr olmak için göğsünü, gittiği karyeye doğru yöneltip, öldü. Şimdi rahmet melekleriyle azâb melekleri orada çekişmeye başladılar... Bunun üzerine Allah, tevbe için gideceği köye: "Biraz yaklaş!" diye; ölen kimsenin kendi köyüne de: "Biraz uzaklaş!" diye vahyetti. Rahmet ve azâb meleklerine de: Haydi şimdi her iki taraf arasındaki uzaklığı ölçün de mukaayese ediniz, diye emretti. Ölen o kimse tevbe köyüne bir karış daha yakın bulundu da, bu sebeble mağfiret olundu" [192].

١٣٨ ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أبو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال صَلَّى رسولُ اللّهِ

---

diseler, haberler, vâkıalar ilhâm olunan kimseler demektir. Buna göre "Muhaddeslik" peygamberliğin aşağısında bir vahy ve ilhâm mertebesi oluyor. Bu yüksek pâye, Peygamber tarafından Umer'e de yöneltilmiş bulunuyor.

192 Hadîs, tevbe ve istiğfârı teşvîk konusunda İsrâîl oğulları'na âid bir kıssanın naklinden ibârettir. Bu hadîste büyük günâhların hepsinden tevbe etmenin meşrûluğu hükmü vardır. Buhârî bunu Tevbe Kitâbı'nda da getirmiştir.

ﷺ صَلاَةَ الصُّبْحِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فقال بَيْنا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً إِذْ رَكِبَها فَضَرَبَها فقالَتْ إِنَّا لَمْ نُخْلَقْ لِهذَا إِنَّما خُلِقْنا لِلْحَرْثِ فقالَ النَّاسُ سُبْحانَ اللَّهِ بَقَرَةٌ تَكَلَّمُ فقال فإِنِّى أُومِنُ بِهَذَا أنا وأبوبَكْرٍ وعُمَرُ وما هُما ثَمَّ وبَيْنَما رَجُلٌ فى غَنَمِهِ إِذْ عَدَا الذِّئْبُ فَذَهَبَ مِنْها بِشاةٍ فَطَلَبَ حتَّى كأَنَّهُ اسْتَنْقَذَهَا مِنْهُ فقال لَهُ الذِّئْبُ هَذَا اسْتَنْقَذْتَها مِنِّى فَمنْ لَها يَوْمَ السَّبُعِ يَوْمَ لاَرَاعِيَ غَيْرِى فقال الناسُ سُبْحانَ اللَّهِ ذِئبٌ يَتَكَلَّمُ قال فانِّى أُومِنُ بِهَذَا أنا وأَبُوبَكْرٍ وعُمَرُ وماهُما ثَمَّ * وحدّثنا عَلِيٌّ حدّثناسُفْيانُ عنْ مِسْعَرٍ عنْ سَعْدِ بنِ إِبْرَاهِيمَ عنْ أَبى سَلَمَةَ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ بِمِثْلِهِ *

138- Bize Alî ibn Abdillah tahdîs etti: Bize Suyân tahdîs etti: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) sabâh namâzını kıldırdı, sonra yüzünü insanlara karşı yöneltti de şöyle buyurdu:

"(İsrâîl oğulları'ndan) *bir kimse bir öküzünü önüne katıp sürer giderken, birden öküze bindi ve ona deynekle vurdu. Bunun üzerine o hayvan:*

— *Şübhesiz biz bunun için yaratılmadık, bizler ancak tarla sürmek için yaratıldık, dedi*".

İnsanlar bu haberden taaccüb ederek:

— ***Subhânallah!*** Söz söyleyen bir öküz! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Ben hayvanın böyle söylediğine inanıyorum, Ebû Bekr ile Umer de inanıyorlar"* buyurdu.

(Ebû Hureyre dedi ki:) Rasûlullah bu kıssayı naklettiği sırada Ebû Bekr ile Umer orada cemâat içinde değillerdi.

(Yine yukarıki senedle) Peygamber (S) şöyle buyurdu:

"Bir adam koyun sürüsü içinde bulunduğu sırada birden kurt hücâm etti de, o sürüden bir koyunu alıp götürdü. Çoban koyunu aradı, nihâyet onu kurttan kurtardı. Bunun üzerine kurt, o adama:

— *Sen bu koyunu* (şimdi) *benden kurtardın! Fakat yırtıcı hayvanlar gününde, koyunun benden başka çobanı bulunmadığı o günde koyunu benden kim kurtaracak? dedi"*

Bu kıssa üzerine insanlar yine:

— ***Subhânallah!*** Kelâm edip söz söyleyen bir kurt! dediler.

Rasûlullah:

— *"Ben kurdun böyle söylediğine inanıyorum, Ebû Bekr ile Umer de inanıyorlar"* buyurdu.

Hâlbuki Ebû Bekr'le Umer orada değillerdi [193].

Buhârî dedi ki: Ve bize Alî tahdîs etti: Bize Sufyân, Mıs'ar'dan; o da Sa'd ibn İbrâhîm'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den bunun benzerini tahdîs etti.

١٣٩ ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ أخبرَنا عبْدُ الرَّزّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمّامٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رجُلٍ عَقاراً لهُ فَوَجَدَ الرَّجُلُ الَّذِى اشْتَرَى العَقارَ فى عَقارِهِ جَرَّةً فِيها ذَهَبٌ فقال لَهُ الَّذِى اشْتَرَى العَقارَ خُذْ ذَهَبَكَ مِنِّى إنَّما اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الأرْضَ ولَمْ أبْتَعْ مِنْكَ الذَّهَبَ وقال الَّذِى لَهُ الأرْضُ إنَّما بِعْتُكَ الأرْضَ ومافِيها فَتَحاكَما إلى رَجُلٍ فقال الَّذِى تَحاكَما إلَيْهِ ألَكُما ولَدٌ قال أحَدُهُما لِى غُلامٌ وقال الآخَرُ لِى جارِيَةٌ قال انْكِحُوا الغُلامَ الجارِيَةَ وأنْفِقُوا عَلى أنْفُسِهِما مِنْهُ وتَصَدَّقا *

139-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: "(İsrâîl oğulları'ndan) *bir kişi öbür kişiden, ona âid olan bir akarı satın aldı. Akarı satın alan kimse satın aldığı akarında içi altın dolu bir testi buldu. Akarı satın alan kimse, satana:*

— Şu altınlarını benden al. Çünkü ben senden yalnız bu toprağı satın aldım, altınları satın almadım, dedi.

Toprağın eski sâhibi olan kimse de müşterisine:

— Ben sana bu toprağı içindeki şeylerle berâber sattım, dedi.

Bu sefer satan ile satın alan, üçüncü bir kimseye varıp muhâkeme oldular. Kendisine muhâkeme için vardıkları kimse de bunlara:

— Sizin oğlunuz kızınız var mı? diye sordu.

Bunların biri:

— Benim bir oğlum var, dedi.

Ötekisi de:

— Benim bir kızım var, dedi.

Hakem kılınan kişi:

— Bu oğlana bu kızı nikâh ediniz ve yeni evlilere bu altından

---

193 Buhârî bu hadîsi Ekincilik Kitâbı'nda da getirmişti; ileride Menâkıb'da da getirecektir. Peygamber'in Ebû Bekr'le Umer orada bulunmadıkları hâlde onların da inanır olduklarını haber vermesi, onların îmânlarının kemâline olan yüksek i'timâdını ifâde eder.

Hadîsteki *"Yevmu's-sebu"* (= canavarlar günü)" hadîsçilerce müşkil görülmüştür. Lugat yönünden yırtıcı canavarların hüküm yürütecekleri gün demek oluyor. Hadîsin sonunda diğer bir tarîk vermiştir ki, bununla şeyhinden işitmesini belirtmiş oluyor.

bir kısmını harcayınız, bir kısmını da kendinize sadaka yapınız, diye hükmetti!'' [194].

١٤٠ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ المُنْكَدِرِ وعنْ أبى النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ عامِرِ بنِ سَعْدِ بنِ أبى وقَّاصٍ عنْ أبِيهِ أنَّهُ سَمِعَهُ يَسْأَلُ أُسامَةَ بنَ زَيْدٍ ماذَا سَمِعْتَ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِي الطَّاعُونِ فَقال أُسامَةُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليْهِ وسَلم الطَّاعُونُ رِجْسٌ أُرْسِلَ علَى طائِفَةٍ مِنْ بَنى إسْرَائِيلَ أوْ عَلى مَنْ كانَ قَبْلَكُمْ فإذَا سمِعْتُمْ بِهِ بأرْضٍ فَلاتَقْدَمُوا عَلَيْهِ وإذَا وقَعَ بأرْضٍ وأنْتُمْ بِها فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَاراً مِنْهُ*قال أبو النَّضْرِ لاَيُخْرِجُكُمْ إلاّ فِرَاراً مِنْهُ *

140-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Usâme ibn Zeyd'e:

— Sen Rasûlullah'tan tâûn hastalığı hakkında ne duydun? diye soruyordu.

Usâme de:

— Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Tâûn bir azâbdır. İsrâîl oğulları'ndan bir tâife üzerine yâhud sizden önce geçen bir ümmete gönderilmiştir. Siz bir yerde tâûn çıktığını işittiğiniz zamân, o tâûnlu yere gitmeyiniz. Sizin bulunduğunuz yerde tâûn meydana gelirse, tâûndan kaçmak için oradan çıkmayınız''.*

Râvî Ebu'n-Nadr: *''Sakın sizleri oradan hiçbir sebeb çıkarmasın, bu takdîrde o muhakkak tâûndan kaçmak için olur ki, bu, kesin sûrette yasaktır''* şeklinde söylemiştir [195].

١٤١ــ حدّثنا مُوسَي بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا دَاوُدُ بنُ أبى الفُرَاتِ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ بُرَيْدَةَ عنْ يَحْيَى بنِ يَعْمَرَ عنْ عائشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجِ النبىِّ

---

194 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde zikredilen iki kişinin İsrâîl oğulları'ndan olması yönündendir. Bunu Müslim, Kadâ Kitâbı'nda getirmiştir.

Bu hadîsten iki kişinin bir mes'ele hakkında üçüncü bir kimseyi hâkim ta'yîn etmelerinin cevâzı hükmü alınmıştır. Fakat İslâm hukûkçularının bu konudaki görüşleri çeşitlidir. Kurtubî tahkîmi, hüküm ve kazâ mâhiyetinde saymayıp, güzel hâline ve fazîletine güvenilen bir zâtın iki tarafın aralarını bulup düzeltmesinden ibârettir, demiştir.

Sonra bulunan defînenin İslâm hukûkundaki muâmelesi de ayrıdır. Bunun tafsîli fıkıh kitâblarından okunabilir.

195 Rasûlullah'ın bir azâb, bir âfet diye vasıflandırdığı bu salgın hastalıklara karşı emrettiği korunma şekli, bugünkü tıbbın karantinasıdır.

ﷺ قالَتْ سألْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ عنِ الطَّاعُونِ فأخْبَرَنِى أنَّهُ عَذَابٌ يَبْعَثُهُ اللَّهُ علَى منْ يَشاءُ وأنَّ اللَّهَ جَعَلَهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ لَيْس مِنْ أحَدٍ يَقَعُ الطَّاعُونُ فَيَمْكُثُ فى بَلَدِهِ صابِراً مُحْتَسِباً يَعْلَمُ أنَّهُ لايُصِيبُهُ إلاّ ماكَتَبَ اللَّهُ لَهُ إلاّ كانَ لَهُ مِثْلُ أجْرِ شَهِيدٍ *

141-..... Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a tâûndan sordum da O bana şöyle haber verdi: *"Şübhesiz tâûn bir azâbdır. Allah onu dileyeceği kimseler üzerine gönderir. Ve yine muhakkak ki, Allah tâûnu mü'minler için şehîdlik sebebi bir rahmet kılmıştır. Bir yerde tâûn vâki' olur da orada bulunan mü'min, sabrederek ve sabrının sevâbını ümîd ederek, bu tâûnun yalnız Allah'ın takdîr ettiği kimselere isâbet eder olduğunu bilerek bulunduğu şehirde eğlenirse, muhakkak ona şehîd ecrine benzer sevâb olur"*[196].

١٤٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعيدٍ **حدّثنا** لَيْثٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ قُرَيشاً أهَمَّهُمْ شأنُ المَرْأةِ المَخْزُومِيّةِ الَّتى سَرَقَتْ فقال ومنْ يُكَلِّمُ فِيها رسولَ اللَّهِ ﷺ فقالوا ومنْ يَجْتَرِىءُ عَلَيْهِ إلاّ أُسامَةُ بنُ زَيْدٍ حِبُّ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَكَلَّمَهُ أُسامَةُ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ أتَشْفَعُ فِى حدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ ثُمَّ قامَ فاخْتَطَب ثُمَّ قال إنَّمَا أهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ أنَّهُمْ كانُوا إذَا سَرَقَ فِيهِم الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وإذَا سَرَقَ فِيهِمِ الضَّعِيفُ أقَامُوا عَلَيْهِ الحَدَّ وايْمُ اللَّهِ لَوْ أنَّ فاطِمَةَ ابْنَةَ محَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا *

142-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Kureyş'i, Mahzûm oğulları'ndan olup da hırsızlık etmiş bulunan kadının durumu hüzünlendirmişti. Birisi:

— Bu kadın hakkında Rasûlullah ile kim konuşur? dedi.

Diğer birtakımları:

— Bu kadına şefâat sözünü, Rasûlullah'ın sevgilisi olan Usâme ibn Zeyd'den başka hiçbir kimse söylemeye cesâret edemez, dediler.

Nihâyet Usâme, Rasûlullah'la bu husûsta konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah, Usâme'ye:

— *"Sen, fenâlıkları men' için Allah'ın ta'yîn ettiği cezâlardan*

---

196 Bu hadîs de bundan önceki hadîs cinsindendir; onun için arka arkaya getirdi.

bir cezânın affı hakkında şefâat mı etmek istiyorsun!'' buyurdu.

Sonra kalkıp bir hutbe îrâd etti. Sonra şöyle buyurdu:

— *''Sizden evvel gelip geçen ümmetleri ancak şu hâlleri helâk etmiştir: Onlar içlerinde şerefli bir kimse hırsızlık yaptığı zamân, onu cezâlandırmazlardı, fakat aralarında zaîf olan kimseler çaldığı zamân o zaîflere cezâ verirlerdi. Allah'a yemîn ederim ki, şâyet Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık etse, hiç tereddüd etmeden muhakkak onun elini de keserdim''* [197].

١٤٣ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ بنُ مَيْسَرَةَ قَال سَمِعْتُ النَّزَّال بنَ سَبْرَةَ الهِلاَلِيَّ عَنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال سَمِعْتُ رجُلاً قَرَأَ وسَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقْرَأُ خِلافَهَا فَجِئْتُ بِهِ النبيَّ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ فَعَرَفْتُ فِى وجْهِهِ الكَرَاهِيَةَ وقال كِلاَكُمَا مُحْسِنٌ ولاَ تَخْتَلِفُوا فإنَّ مَنْ كانَ قَبْلَكُمُ اخْتَلَفُوا فَهَلَكُوا *

143-..... İbn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben bir kimseden bir âyeti, benim Peygamber'i okurken işittiğim okuyuşun hilâfına okuduğunu işittim. Hemen onu Peygamber'in yanına getirdim ve O'na okuyuşunu haber verdim. Bu esnâda Peygamber'in yüzünde hoşlanmamazlık izini hissettim. Bununla berâber Peygamber: *''İkiniz de güzel okudunuz. Kur'ân hakkında ihtilâf etmeyin. Çünkü sizden evvelki ümmetler* (kitâblarında) *ihtilâf ettiler de bu yüzden helâk oldular''* buyurdu [198].

١٤٤ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبِى حدّثنا الأَعْمَشُ قال حدّثنى شَقِيقٌ قال عبْدُ اللَّهِ كأنِّى أنْظُرُ إلَى النبيِّ ﷺ يَحْكِى نَبِيًّا مِنَ الأَنْبِيَاءِ ضَرَبَهُ قَوْمُهُ فأدْمَوْهُ وهْوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عنْ وجْهِهِ ويَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِى فإنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ *

144-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şimdi ben Peygamber'in yüzüne bakıyor gibiyim: O, peygamberlerden bir pey-

---

197 Hadîsin başlığa uygunluğu *''Sizden evvelkileri ancak şu hâlleri helâk etmiştir...''* sözlerindedir. Çünkü onlardan maksad, diğer tarîkte açıkça belirtildiği üzere, İsrâîl oğulları'dır. Buhârî bunu Hudûd'da, Fadaîl'de, Usâme'nin fadlı bâbı'nda da getirmiştir. Bu hadîs ümmetlerin, milletlerin bekaa sebeblerinden en mühimminin adâleti ayakta tutma esâsı olduğunu pek güzel göstermektedir.

198 Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Buhârî bunu Husûmât'ta da getirmişti.

gamberi hikâye ediyordu ki, kavmi onu dövmüş de kan içinde bırakmışlar. Fakat o, yüzünden hem kanı siliyor, hem de: Yâ Allah! Kavmime mağfiret eyle! Çünkü onlar bilmiyorlar! diyordu [199].

١٤٥ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ **حدّثنا** أبو عَوَانَةَ عنْ قَتَادَةَ عنْ عُقْبَةَ ابنِ عبْدِ الغَافِرِ عنْ أبِي سَعِيدٍ رضى اللَّهُ عنه عن النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم أنَّ رَجُلاً كانَ قَبْلَكُمْ رَغَسَهُ اللَّهُ مالاً فقال لِبَنِيهِ لَمَّا حُضِرَ أيَّ أبٍ كُنْتُ لَكُمْ قالوا خَيْرَ أبٍ قال فإنِّي لَمْ أعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ فإذَا مُتُّ فأحْرِقُونِي ثُمَّ اسْحَقُونِي ثُمَّ ذَرُّونِي فِي يَوْمٍ عاصِفٍ ففَعَلُوا فَجَمَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ فقال ما حَمَلَكَ قال مَخَافَتُكَ فَتَلَقَّاهُ بِرَحْمَتِهِ * وقال مُعَاذٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ عُقْبَةَ بنَ عبْدِ الغافِرِ سَمِعْتُ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ عنِ النبيِّ ﷺ *

145-..... Ukbe ibn Abdilgâfir'den; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizden evvelki milletlerden bir kimseye Allah bol bir mal verdi. Ona ölüm geldiği zamân oğullarına:*

— Ben sizin için hangi çeşit bir baba oldum? diye sordu.

Oğulları:

— Hayırlı bir baba oldun, dediler.

O zât:

— Ben aslâ bir hayır işlemedim. Ben öldüğüm zamân sizler beni yakın. Sonra kemiklerimi ezip öğütün. Sonra da rüzgârı şiddetli bir günde benim tozlarımı havaya saçıp savurun, dedi.

Çocukları onun bu emrini yaptılar. Akabinde Azîz ve Celîl Allah, onun zerrelerini topladı da ona:

— Böyle yapmana seni sevkeden nedir? diye sordu.

O da:

— Sen'den korkmamdır, dedi.

Bu cevâb üzerine Allah onu rahmetiyle karşıladı".

Ve Muâz el-Anberî şöyle dedi: Bize Şu'be tahdîs etti ki, Katâde şöyle demiştir: Ben Ukbe ibn Abdilgâfir'den işittim; o da: Ben Ebû Saîd el-Hudrî'den işittim; o da Peygamber'den... demiştir [200].

---

199 Hadîsin başlığa uygunluğu "Peygamberlerden bir peygamber..." sözündedir. Zâhir olan, bunun İsrâîl oğulları peygamberlerinden olmasıdır. Buhârî bunu Mürtedlerin Tevbeye Çağırılması'nda; Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

200 Başlığa uygunluğu *"Sizden evvelki milletlerden..."* sözündedir. Buhârî bunu Rikaak'ta; Müslim de Tevbe'de getirmiştir. Hadîsin sonundaki tarîki de Müslim rivâyet etmiştir. Buhârî bununla Katâde'nin Ukbe'den işitmesini ifâde etmiştir.

١٤٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أبو عَوَانَةَ عنْ عبْدِ المَلِكِ بنِ عُمَيْرٍ عنْ رِبْعِيِّ بنِ حِرَاشٍ قال قال عُقْبَةُ لِحُذَيْفَةَ أَلاَ تُحَدِّثُنا ماسَمِعْتَ مِنَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال سَمِعْتُهُ يَقُولُ إنَّ رَجُلاً حَضَرَهُ المَوتُ لَمَّا أَيِسَ مِنَ الحَياةِ أَوْصَى أَهْلَهُ إذَا مُتُّ فاجْمَعُوا لى حَطَباً كَثِيراً ثُمَّ أَوْرُوا ناراً حتَّى إذَا أَكَلَتْ لَحمِى وخَلَصَتْ إلى عَظْمِى فَخُذُو ها فاطْحَنُوها فَذَرُّونِى فى اليَمِّ فى يَوْمٍ حارٍّ أَوْرَاحٍ فَجَمَعَهُ اللَّهُ فقال لِمَ فَعلْتَ قال خَشْيَتِكَ فَغَفَرَ لَهُ قال عُقْبَةُ وأنا سَمِعْتُهُ يَقولُ * حدّثنا مُوسَى حدّثنا أبو عَوَانَةَ حدّثنا عبْدُ المَلِكِ وقال فى يَوْمٍ رَاحٍ *

146-..... Rıb'î ibn Hırâş şöyle demiştir: Ukbe, Huzeyfe'ye:

— Bizlere Peygamber'den işittiklerinden tahdîs etmez misin? dedi.

O da şöyle dedi:

— Ben Peygamber'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(Sizden evvelki ümmetlerden) *bir kişiye ölüm gelip çattı da hayâttan ümîdini kesince âilesine şöyle vasiyet etti:*

— Ben öldüğüm zamân benim için birçok odun toplayın. Sonra bu odunları çakmak çakıp ateşleyin (beni de bu ateşe atın). *Ateş benim etimi yediği ve kemiklerime ulaştığı zamâna kadar bırakınız. Sonra yanmış kemikleri alın, onları ezip öğütün. Sonra sıcak yâhud rüzgârlı bir günde o tozları deniz içine savurun!*

Fakat Allah, akabinde onun zerrelerini bir yere getirdi de ona:

— Niçin böyle yaptın? diye sordu.

O kimse:

— Senin korkundan, diye cevâb verdi.

Bu cevâb üzerine Allah ona mağfiret etti."

Ukbe ibn Amr dedi ki: Ve ben Huzeyfe'den işittim, şöyle diyordu: Ve yine bu isnâdla bize Mûsâ ibn İsmâîl tahdîs etti: Bize Ebû Avâne tahdîs etti: Bize Abdulmelik tahdîs etti ve: *"Rüzgârlı bir günde"* diye söyledi [201].

١٤٧ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شَهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قال كانَ الرَّجُلُ يُدَايِنُ النَّاسَ فكانَ يَقُولُ لِفَتاهُ إذَا أَتَيْتَ مُعْسِراً فَتَجاوَزْ عنْهُ لَعَلَّ اللَّهُ أنْ يَتَجاوَزَ عَنَّا قال فلَقِىَ اللَّهَ فَتَجاوَزَ عنْهُ *

201 Bu hadîs, İsrâîl oğulları'ndan zikrolunan şeyler bâbı'nın evvelinde, bundan daha tamam olarak geçmişti.

147-..... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir adam insanlarla alışveriş borçlanmaları yapardı da işlerini gören genç adamına: Fakîr borçluya vardığın zamân ondan geç, umulur ki Allah da bizden geçer, der idi".*

Dedi ki: *"O kimse Allah'a kavuştu, Allah da ondan* (yânî onun günâhlarından) *geçti"* [202].

١٤٨ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** هِشَامٌ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ حُمَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ عنِ النبيِّ ﷺ قال كانَ رَجُلٌ يُسْرِفُ عَلَى نَفْسِهِ فَلَمَّا حَضَرَهُ المَوْتُ قال لِبَنِيهِ إِذَا أنا مُتُّ فاحْرِقُونِي ثُمَّ اطحَنُونِي ثُمَّ ذَرُّونِي فِي الرِّيحِ فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ علَيَّ رَبِّي لَيُعَذِّبَنِّي عذَابًا ما عَذَّبَهُ أَحَدًا فَلَمَّا ماتَ فُعِلَ بِهِ ذَلِكَ فأَمَرَ اللَّهُ الأَرْضَ فقال اجْمَعِي مافِيكِ مِنْهُ فَفَعَلَتْ فإِذَا هُوَ قائِمٌ ما حَمَلَكَ عَلَى ماصَنَعْتَ قال يَارَبِّ خَشْيَتُكَ فَغَفَرَ لَهُ وقال غَيْرُهُ مَخَافَتُكَ يَارَبِّ *

148-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Humeyd ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"(Sizden evvelki ümmetlerden) *nefsi aleyhine günâh işlemekte aşırı gider bir adam vardı. Buna ölüm geldiği zamân oğullarına şöyle dedi:*

— Ben öldüğümde beni yakın, sonra kemiklerimi ezip öğütün. Sonra da tozlarımı rüzgâr içine savurun. Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak Allah benim zerrelerimi toplamaya kaadir olacak da hiçbir kimseyi azâblamadığı şiddetli bir azâbla bana azâb edecektir, dedi.

Öldüğü zamân bu vasiyeti yerine getirildi. Akabinde Allah, Arz'a emredip:

— Sende o zâttan ne varsa topla! buyurdu.

Arz derhâl bunu yaptı. Birden o zât ayakta dikildi; Allah ona:

— Bu yaptığın işe seni ne sevketti? diye sordu.

O da:

— Yâ Rabb'im, Senden haşyet, diye cevâb verdi.

Bunun üzerine Allah ona mağfiret etti."

---

202 Bu hadîs de Buyû' Kitâbı'nda ve yakında da geçmiştir.

Ebû Hureyre'den başkaları *"Senin korkundan yâ Rabb!"* diye söylemiştir [203].

١٤٩ــ حدّثني عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أسْماءَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ بنُ أسْمَاءَ عَنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهُمَا أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال عُذِّبَتِ امْرَأةٌ فِي هِرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى ماتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارَ لاَهِيَ أطْعَمَتْهَا ولاَ هِيَ سَقَتْهَا إذْ حَبَسَتْهَا ولاَ هِيَ تَرَكَتْهَا تأكُلُ مِنْ خُشَاشِ الأرْضِ *

149-..... Abdullah ibn Umer(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir kadın bir kedi yüzünden azâb edildi. Kadın o kediyi acından ölünceye kadar habsetmiş ve kedi yüzünden cehenneme girmiştir. Kadın o kediye ne yiyecek vermiş, ne de su içirmişti. Çünkü onu habsetmiş, onu yerin haşerelerinden yemesi için de bırakmamıştır"* [204].

١٥٠ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ عنْ زُهَيْرٍ حدّثنا مَنْصُورٌ عنْ رِبْعِيٍّ ابنِ حِرَاشٍ حدّثنا أبو مَسْعُودٍ عُقْبَةُ قال قال النبيُّ ﷺ إنَّ مِمَّا أدْرَكَ النَّاسُ منْ كَلاَمِ النُّبُوَّةِ إذَا لَمْ تَسْتَحْيِ فافْعَلْ ماشِئْتَ *

150-..... Bize Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Amr tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Vaktiyle gelip geçen peygamberlerin sözlerinden, bütün peygamberlerin üzerinde ittifâk ettikleri nevi'den insanlığın eriştiği yüksek bir düstûr: Utanmazsan dilediğini işle! sözüdür"*.

١٥١ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مَنْصُورٍ قال سَمِعْتُ رِبْعِيَّ ابنَ حِرَاشٍ يُحَدِّثُ عنْ أبِي مَسْعُودٍ قال النبيُّ ﷺ إنَّ مِمَّا أدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلاَمِ النُّبُوَّةِ إذَا لَمْ تَسْتَحْيِ فاصْنَعْ ماشِئْتَ *

---

203 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Günâh işlemekte ileri gider bir adam"* sözündedir. Bu hadîs de yakında biraz farklı lâfızla geçti.

204 Hadîsin başlığa uygunluğu, bunun buraya konulmasının o kadının İsrâîl oğulları'ndan olmasına delâlet etmesi yönündendir.

Buhârî bu hadîsi Bed'u'l-Halk'ın sonlarında da getirmişti. Daha önce de Namâz Kitâbı, "Tekbîr'den sonra ne okur bâbı"nda bunun bir benzerini getirmişti. Müslim de Hayâvân'da ve Edeb'de getirmiştir.

151-..... Ben Rıb'î ibn Hırâş'tan işittim; Ebû Mes'ûd'dan şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Utanmazsan dilediğin şeyi yap! sözü, peygamberlerin kelâmından,* (onların ittifâkla teblîğ edip de) *insanların eriştiği eskimez bir düstûrdur"* [205].

١٥٢ــ حدّثنا بِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ أَخْبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِى سَالِمٌ أَنَّ ابنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ النبىَّ ﷺ قال بَيْنَمَا رجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الخُيَلاَءِ خُسِفَ بِهِ فَهْوَ يَتَجَلْجَلُ فِى الأَرْضِ إِلَى يَوْمِ القِيَامَةِ * تَابَعَهُ عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خَالِدٍ عنِ الزُّهْرِيِّ *

152-..... Bize Yûnus, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Sâlim haber verdi. Ona da babası İbn Umer tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Bir adam kibirden dolayı üst elbisesini yerde sürükleyerek yürüdüğü sırada yerin içine batırıldı. Artık o kıyâmet gününe kadar yerin içinde hareket edip duracaktır"*.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Abdurrahmân ibnu Hâlid, Yûnus ibn Yezîd'e mutâbaat etmiştir [206].

١٥٣ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إِسْمَاعِيلَ **حدّثنا** وُهَيْبٌ قال **حدّثنى** ابنُ طَاوُسٍ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبِّي صلى اللَّهُ عليه وسلم قال نَحْنُ الآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ القِيَامَةِ بَيْدَ كلِّ أُمَّةٍ أُوتُوا الكتَابَ مِنْ قَبْلِنَا وأُوتِينَا مِنْ بَعْدِهِمْ فَهَذَا اليَوْمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ فَغَدًا لِلْيَهُودِ وبعْدَ غَدٍ لِلنَّصَارَى عَلَى كلِّ مُسْلِمٍ فِى كلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَوْمٌ يَغْسِلُ رأسَهُ وجَسَدَهُ *

153-..... Bana Abdullah ibnu Tâvûs, babası Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Bizler en sonra gelmişleriz; kıyâmet gününde en başa geçecek*

---

205 Bunlar aynı hadîsin ayrı senedle ve küçük bir lâfız farkıyle gelen metnidir. Birinde *"İf'al bimâ şi'te"*; diğerinde *"İsnâ' bimâ şi'te"* şeklinde geçmiştir ki, ma'nâca aynıdır.

Bu cümle hiçbir dînde nesh'e, değişikliğe uğramaksızın; bir ahlâk düstûru olarak yaşayıp gelmiştir. Çünkü her asırdaki selîm akılların ittifâk ettiği bir ahlâkî düstûrdur. Bu, "Halkın ayıplamasından utanmazsan dilediğini işle" demek olur. Sonra "Dilediğini işle" cümlesi bir emirdir, fakat ma'nâsı tevbîhtir, "Dilediğini işle, cezâsını çekersin" demektir.

206 Başlığa uygunluğu hadîsin lâfzından alınır. Çünkü bundaki racûl evvelkilerdendir. O da İsrâîl oğulları'nı ve diğerlerini şâmil olur... Sonundaki mutâbaayı ez-Zuhlî, *ez-Zuhliyyât*'ında vasletmiştir (Aynî, VII, 477).

olanlarız. Ancak her ümmete bizden önce kitâb verildi; bize de onlardan sonra kitâb verildi. Şu cumua günüdür ki, onlar bu ibâdet gününde ihtilâf ettiler: Artık yarın Yahûdîler'in (ibâdet günü), *yarından sonra da Hıristiyanlar'ın ibâdet günüdür. Her yedi günde bir gün, her müslümân üzerine gusledip başını ve bedenini yıkamak vazîfesi vardır''* [207].

١٥٤ــ حدّثنا آدَمُ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** عَمْرُو بنُ مُرَّةَ سَمِعْتُ سَعِيدَ ابنَ المُسَيَّبِ قال قَدِمَ مُعَاوِيَةُ بنُ أبِي سُفْيَانَ المَدِينَةَ آخِرَ قَدْمَةٍ قَدِمَهَا فَخَطَبَنا فأخْرَجَ كُبَّةً مِنْ شَعَرٍ فقال ما كُنْتُ أرَي أنَّ أحَدًا يَفْعَلُ هَذَا غَيْرَ اليَهُودِ وإنَّ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّم سَمَّاهُ الزُّورَ يَعْنِى الوِصَالَ فِى الشَّعْرِ * تَابَعَهُ غُنْدَرٌ عنْ شُعْبَةَ *

154-..... Bize Amr ibn Murre tahdîs etti: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle dedi: Muâviye ibn Ebî Sufyân Medîne'ye geldiği en son gelişinde bizlere hutbe yaptı da, bir saç demeti çıkardı ve: Ben bunu Yahûdîler'den başka bir kimsenin zînet yapar olduğunu zannetmiyorum. Şübhesiz ki, Peygamber (S) buna, yânî saçta ekleme yapmaya yalan ismini vermiştir, dedi.

Bu hadîsi Şu'be'den rivâyet etmekte Âdem ibn Ebî İyâs'a, Gunder mutâbaat etmiştir [208].

---

207 Hadîsin başlığa uygunluğu *''Onlara kitâb bizden önce verildi''* sözünden alınır. Çünkü İsrâîl oğulları'ndan ve başkalarındandır.

Bu hadîs Cumua Kitâbı'nın başında da geçmişti.

208 Bu hadîs başka bir tarîkten olmak üzere yakında 135 rakamı ile geçmişti. Muâviye'nin hacc vesîlesiyle Medîne'ye gelip orada Peygamber'in mescidinde hutbe yapması, hicrî 51 yılında olmuştur (Aynî).

Buradaki mutâbaayı da Müslim ulaştırarak rivâyet etmiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٦١ــ كِتَابُ المَنَاقِبِ

61- KİTÂBU'L-MENÂKIB

(Menkabeler Kitâbı) [1]

١ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وأُنْثَى وجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبا وقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ وقَوْلِهِ والتَّقوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ والأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا: وما يُنْهَى عنْ دَعْوَى الجَاهِلِيَّةِ : الشُّعُوبُ النَّسَبُ البَعِيدُ: والقَبَائِلُ دُونَ ذَلِكَ

1- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Ey îmân edenler, hakîkat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi (sırf) birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cem'iyyetlere, küçük küçük kabîlelere

---

1 *el-Menkabe,* mîm'in ve kâf'ın fethasıyle mefhar ma'nâsınadır ki, iftihâra sebeb olacak fadl, hüner ve meziyet makûlesine denir. Araştırılıp anılmaya lâyık olacak haberler, eserler ve mefharelerden ibârettir ki, *el-Meslebe*'nin zıddıdır. "O menkabe sâhibidir" denilir *(Kaamûs Ter.).*

Bâzı nushalarda "Bâbu'l-Menâkıb" şeklinde gelmiştir. "Kitâbu'l-Menâkıb" başlığı daha lâyıktır. Çünkü "Kitâb", "Bâb"ları toplar. Burada ise çok şeylerle ilgili birçok bâblar vardır.

ayırdık. Şübhesiz ki, sizin Allah nezdinde en şerefliniz takvâca en ileride olanınızdır. Hakîkaten Allah herşeyi bilen, herşeyden haberdâr olandır'' (el-Hucûrât: 13) [2].

''[Ey insanlar, sizi bir tek candan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vücûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabb'iniz(e karşı gelmek)*ten çekinin.]* ***Kendisi****(nin adını öne sürmek sûretiy)****le birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabâlık****(bağlarını kırmak)****tan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir''* (en-Nisâl: 1) [3].

Ve Câhiliyye da'vâlarından nehyolunan şeyler. *''eş-Şuûb''*, "Uzak neseb"dir. *''el-Kabâil''* ise bunun berisindedir [4].

١ــ حدّثنا خَالِدُ بنُ يَزِيدَ الكَاهِلِيُّ حدّثنا أَبو بَكْرٍ عنْ أَبِي حَصِينٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما وجَعَلْنَا كُمْ شُعُوبًا وقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا : قال الشُّعُوبُ القَبائِلُ العِظَامُ والقَبَائِلُ البُطُونُ *

1-..... Bize Ebû Bekr ibn Ayyâş, Ebû Husayn'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti: ***''Sizi birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cem'iyyetlere ve kabîlelere ayırdık''*** (el-Hucurât: 12) hakkında İbn Abbâs: ***''eş-Şuûb''*** büyük büyük kabîleler topluluğu; kabîleler ise batnlar, soylar topluluğudur, demiştir [5].

---

2 el-Buhârî bu âyeti ***''eş-Şuûb''***, ***''el-Kabâîl''*** ve bunlarla ilgili şeylerin tefsîrini binâ etmek için zikretmiştir. Âyetteki ***''eş-Şuûb''***, "eş-Şa'b"ın cem'idir. *eş-Şa'b,* bîriktirmek ve toplamak ma'nâsına olup sonradan ırk i'tibâriyle büyük insan toplulukları ve milletler ma'nâsında kullanılmıştır. Türk, Arab, Acem, Rûm câmiaları birer *şa'b*'dır. *el-Kabâil* de bir babadan üreyen insan kümesidir... Âyet, babalar ve kabîlelerin övünmek için değil, övünme sebebinin ancak Allah'a tâatle ve ma'siyetten çekinmekle kazanılacağını takrîr etmektedir.

3 Bu âyet, insanların Âdem ile Havvâ'dan yâhud herbir insanın bir ana ve bir babadan yaratıldığını; hepsinin bu yaratılışta müsâvî olduklarını, soyla sopla böbürlenmeye bir sebeb olmadığını bildiriyor. Zîrâ rûhlar ancak takvâ ile, ma'nevî meziyetlerle olgunlaşır, şahıslar onunla yükselir.

Bu âyet, insanın nesebini, hısımlarını, akrabâsını öğrenip tanımasını ve hısımlık ilişkilerini, bağlarını koparmaması lâzım geldiğini öğretmektedir.

4 Bu kısım dahî bâb başlığı üzerine atfedilmiştir. Bundan ölü arkasından bağırıp çağırmak, feryâdla ağlamak veyâ babasından başkasına nisbet edilmek gibi İslâm'ın nehyettiği câhiliyet âdetleri kasdedilmiştir. Bunlara âid yakında bir bâb gelecektir.

5 Hadîsin başlıktaki âyete uygunluğu meydandadır. Çünkü âyette ***''Şuûb''*** ve

٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حدّثني سَعِيدُ بنُ أبِي سَعِيدٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قَالَ قِيلَ يا رسولَ اللَّهِ مَنْ أكْرَمُ النَّاسِ قال أتْقَاهُمْ قالوا لَيْسَ عنْ هَذَا نَسْأَلُكَ قَالَ فَيُوسُفُ نَبِيُّ اللَّهِ *

2-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a:

— Yâ Rasûlallah, insanların en şereflisi kimdir? diye soruldu.

O da:

— *"Günahtan en çok sakınanlarıdır"* diye cevâb verdi.

Sahâbîler:

— Biz sana dînen ve ahlâkan en şerefli olan kimseyi sormuyoruz (biz kökü yönünden en kerîm olan kimseyi soruyoruz), dediler.

Rasûlullah (S):

— *"Öyle ise Allah'ın Peygamberi Yûsuf'tur"* buyurdu [6].

٣ــ حدّثنا قَيْسُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا كُلَيْبُ ابنُ وائِلٍ قال حدّثَتْنِي رَبِيبَةُ النبيِّ ﷺ زَيْنَبُ أبْنَةُ أبِي سَلَمَةَ قال قُلْتُ لَهَا أرَأيْتِ النبيَّ ﷺ أكَانَ مِنْ مُضَرَ قالَتْ فَمِمَّنْ كانَ إلاَّ مِنْ مُضَرَ مِنْ بَنِي النَّضْرِ بنِ كِنَانَةَ *

3-..... Tâbiûn'dan Kuleyb ibn Vâil tahdîs edip şöyle demiştir:

"Kabâil" zikredilmiş, İbn Abbâs da ***"Şuûb"***'u "Büyük büyük kabîleler"le, ***"Kabâil"***'i de "Batn"larla tefsîr etmiştir. Bu isimler hakkında şu açıklama yapılmıştır:

Şuûb, Şa'b'ın cem'i; *"Kabâil", Kabîle*'nin cem'idir. Arablar cemiyet taksîmâtını insan bedeninin hilkatini esâs alarak yapmışlardır. Şöyle ki: İnsanın kafatasını teşkîl eden baş kemiklerinden her birine *Kabîle* ve toplamına *Kabâil* denir, ve baş kemiklerinin birbirine kavuşup bitiştiği eke de *Şa'b* denilir. Bir babanın sulbünden şu'belenen kesretli bir cemâate, bundan alınmış olarak *Kabîle* dendiği gibi, birçok kabîleleri câmi' olan ve mecmû-ı hey'eti bir asl'a mensûb bulunan büyük cemiyete de *"Re's"* ve *"Şa'b"* ismi verilir. Bu sûretle bir asla mensûb olan cemiyetlerin hepsinin başı ve büyüğü olan cemiyet *Şa'b*'dır ki, kabîleleri ihtivâ eder. Kabîle *"Amâre"*leri ihtivâ eder ki, *"Sadr"*, yânî "Göğüs" mesâbesindedir. *"Amâre" "Batn"*ları ihtivâ eyler ki, Türkçemizde "Göbek" ta'bîrine benzer. *"Batn" "Fahz"*ları ihtivâ eder; *"Fahz"* da *"Fasîle"*leri ihtivâ eder, mecmû'u altı tabaka eder. Bâzıları *"Fasîle"*den sonra yedinci olarak *"Aşîret"*i saymışlardır... (*Hakk Dîni*, VI, 4478).

6 Peygamber'in alçak gönüllülük edip Yûsuf'u kendisinin de önüne geçirerek: "Yûsuf bütün insanların en şereflisidir" demesi, Yûsuf'un azîz bir peygamber olması ve bir soydan, bir sırada fâsılasız gönderilmiş olan dört peygamberin dördüncüsü bulunmasındandır. İnsanlık târîhinde böyle peygamber oğlu peygamber oğlu, peygamber oğlu peygamberin Yûsuf'tan başka birisinin bilinmemiş olmasındandır.

Bana Peygamber'in üvey kızı Zeyneb ibnetu Ebî Seleme tahdîs etti. Kuleyb dedi ki: Ben, Zeyneb'e:

— Bana haber ver, Peygamber (S) Mudar'dan mıdır? diye sordum.

O da:

— Ya kimden olacak? Rasûlullah (Kureyş'in büyük babası) Mudar(ırkın)dan (ve onun bir şu'besi olan) Nadr ibn Kinâne oğulları'ndan idi, diye cevâb verdi [7].

٤ــ حدّثنا مُوسَى حدّثنا عبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا كُلَيْبٌ. حَدَّثَتْنِى رَبِيبَةُ النبِيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم وأظُنُّهَا زَيْنَبَ قالَتْ نَهَى رَسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنِ الدُّبَّاءِ والحَنْتَمِ والمُقَيَّرِ والمُزَفَّتِ وقُلْتُ لَهَا أَخْبِرِينِى النبِيُّ ﷺ مِمَّنْ كانَ مِنْ مُضَرَ كانَ قالتْ فَمِمَّنْ كانَ إلاَّ مِنْ مُضَرَ كانَ مِنْ ولَدِ النَّضْرِ بنِ كِنَانَةَ *

4-..... Yine Kuleyb dedi ki: Bana Peygamber'in üvey kızı tahdîs etti. Ben onun Zeyneb olduğunu zannediyorum. O:

— Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantem'den, mukayyar'dan ve müzeffet'ten (yânî bu isimlerle anılan kaplara hurma yâhud üzüm şırası koymaktan) nehyetti, dedi.

Ben de ona:

— Bana haber ver, Peygamber kimin soyundan idi; Mudar'dan mı idi? diye sordum.

O da:

— Ya kimden olacak? Peygamber Mudar'dan, Nadr ibn Kinâne (kabîlesi) çocuklarından idi, dedi [8].

---

7 Hadîsin râvîyesi olan Zeyneb'in anası Ümmü Seleme, Peygamber'in kadınlarındandır. Ümmü Seleme, ilk zevciyle birlikte Habeş diyârına hicret etmiş, Zeyneb de orada doğmuştu. Kocasının Habeşistan'da vefâtı üzerine kızıyle berâber Habeşe'den geldiklerinde Peygamber, Ümmü Seleme'yi nikâh etmiş, bu sûretle Zeyneb de üvey kızlık şerefini kazanmıştır.

Hadîste adı geçen Mudar, Nızâr ibn Ma'd ibn Adnân'ın oğludur. Ve en büyük bir kabîlenin babasıdır. Hadîsteki Nadr ibn Kinâne de -İbn Huzeyme ibn Mudrike ibn İlyâs ibn Mudar silsilesiyle- Mudar'a dayanıp, birçok kabîleleri bulunan Mudar'ın Nadr ibn Kinâne soyudur. Mudar, bir "şa'b"dır. Nadr da o şa'bın kabîlelerinden birisidir. Böylece hadîste Rasûlullah'ın uzak yakın; büyük küçük mensûb olduğu iki kabîle haber verilmiş bulunuyor.

8 Bu hadîs dahî geçen hadîsin başka bir tarîkidir.

Hadîslerin başlığa uygunluğu; "Peygamber Mudar'dan idi..." sözündedir. Çünkü Mudar, şa'blardandır.

Bu hadîslerin getirilmesi, nesebleri, yânî uzak yakın hısımları bilmenin zarûrî olduğuna delâlet etmektedir.

٥ــ حدّثنى إسْحَاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ أخْبَرنا جَرِيرٌ عنْ عُمَارَةَ عَنْ أبِى زُرْعَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنْ رَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قَال تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ خِيَارُهُمْ فِى الجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِى الإسْلاَمِ إذَا فَقِهُوا وتَجِدُونَ خَيْرَ النَّاسِ فِى هَذَا الشَّأْنِ أشَدَّهُمْ لَهُ كَرَاهِيَةً وتَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذَا الوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتى هَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ ويأْتى هَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ *

5-..... Ebû Hureyre(R)'den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Siz insanları ma'denler gibi* (kimi hâlis, kimi kalp) *bulursunuz. İnsanların câhiliyet devrinde hayırlı olanları, dînî emirleri anlayıp amel ettikçe, İslâm devrinde de hayırlılarıdır. Siz şu emâret* (devlet başkanlığı, vâlîlik, kumandanlık) *husûsunda da insanların hayırlısı,* (emîr olmazdan evvel) *emârete çok isteksiz olan* (emîrlik arzû etmeyen) *kimseleri bulursunuz. İnsanların şerrlisi de iki yüzlü olan şu* (münâfık) *kimselerdir ki* (iki sınıf halk arasında) *onlara bir yüzle gelirler, bunlara da başka bir yüzle gelirler"*[9].

٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا المُغِيرَةُ عنْ أبِى الزِّنَادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال النَّاسُ تَبَعٌ لِقُرَيْشٍ فِى هَذَا الشَّأْنِ مُسْلِمُهُمْ تَبَعٌ لِمُسْلِمِهِمْ وكَافِرُهُمْ تَبَعٌ لِكَافِرِهِمْ والنَّاسُ

---

9 Hadîsin baş tarafında şu fikir anlatılmaktadır: İnsanlar ma'den cevherleri gibi kimisi hâlis ve kıymeti çok, kimisi de karışık ve kıymeti azdır. İnsanların câhiliyet devrinde fazîletli ve keremli olanları, İslâm'ı anlayıp amel ettikleri zamânda da fazîletli ve keremli olmuşlardır. Çünkü İslâm'da fazîlet, takvâ iledir. Buna neseb şerefi de eklenince fazîleti daha da çok olmuştur.

Hadîsin sonunda da iki yüzlü münâfıkın her devirde kötü olduğu bildirilmiştir. Müslim'in Abdullah ibn Umer'den gelen bir hadîsinde münâfık, iki davar sürüsü arasında gidip gelen bir koyuna benzetilmiştir. Bu şaşkın koyunun iki sürüden bâzen birisine, bâzen de öbürüsüne koştuğu gibi, münâfık da cemiyet içinde kâh bir halk zümresine, kâh öbür halk zümresine koşar (*el-Câmi'u's-Sahîh,* "Sıfatu'l-munâfıkîn ve ahkâmuhum" 17-"2784").

Kur'ân'-ı Kerîm'de de münâfıkların hâlleri pekçok âyette anlatılır. Bunlardan biri şudur: ***"Hakîkat münâfıklar*** (akıllarınca) ***Allah'a oyun etmek isterler. Hâlbuki O, kendi oyunlarını başlarına geçirendir. Onlar namâz kıldıkları vakit üşene üşene kalkarlar. İnsanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı ancak birazcık hatıra getirirler. Onlar*** (küfür ile îmân) ***arasında bocalayan bir sürü kararsızlardır. Ne onlara, ne bunlara*** (mal olurlar). ***Allah kimi şaşırtırsa, artık ona bir yol bulamazsın"*** (en-Nisâ: 142-143).

مَعَادِنُ خِيَارُهُمْ فِى الجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِى الإِسْلاَمِ إِذَا فَقُهُوا تَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ أَشَدَّ النَّاسِ كَرَاهِيَةً لِهَذَا الشَّأْنِ حَتَّى يَقَعَ فِيهِ *

6-..... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber(S) şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar şu emâret işinde Kureyş'e tâbi' idiler. Arablar'ın müslimleri* (Hanîfler) *Kureyş'in müslimlerine; müşrikleri de Kureyş'in müşriklerine uyarlardı. İnsanlar ma'denler gibidirler. Onların câhiliyette hayırlı olanları, dîni anladıkları zamân İslâm devrinde de hayırlılarıdırlar. Siz insanların hayırlısı, emîr oluncaya kadar emîrliği çok ağır görenleri* (onu hiç arzû etmeyen kimseleri) *bulursunuz"* [10].

٢ــ بابٌ
2- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ حدّثنى عبْدُ المَلِكِ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللَّهُ عنهما إِلاَّ المَوَدَّةَ فِى القُرْبَى قال فَقَالَ سَعِيدُ بنُ جُبَيْرٍ قُرْبَى مُحَمَّدٍ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ فقال إِنَّ النَّبِىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ لَمْ يَكُنْ بَطْنٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلاَّ ولَهُ فِيهِ قَرَابَةٌ فَنَزَلَتْ عَلَيْهِ إِلاَّ أَنْ تَصِلُوا قَرَابَةَ بَيْنِى وبَيْنَكُمْ *

7-..... Şu'be ibnu'l-Haccâc dedi ki: Bana Abdulmelik ibn Meysere, Tâvûs'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan ***"Ben bu teblîğime karşı akrabâlıkta sevgiden başka hiçbir mükâfât istemiyorum"*** (eş-Şûrâ: 23) kavli hakkında tahdîs etti. Tâvûs dedi ki: Hemen Saîd ibn Cubeyr:

— Bu Muhammed'in en yakın hısımlarıdır, dedi.

Bunun üzerine İbn Abbâs, Saîd'e hitâben şöyle dedi:

— Kureyş kabîlesinden hiçbir batn yoktur ki, onda Peygamber(S)'e bir karâbet (soyca bir yakınlık) olmasın. Bunun için kendisi üzerine ***"Ey Kureyş, benimle aranızdaki hısımlığı eklemenizi, gözetmenizi istiyorum"*** (meâlindeki eş-Şûrâ: 23. âyeti) indi [11].

---

10 Bu da zikredilen Ebû Hureyre hadîsinin başka bir tarîkidir.

Bu hadîsi Müslim de el-Magâzî'de ve el-Fadâil'de tahrîc etmiştir. Hadîsin birinci kısmı Câhiliyet devrine âid ictimâî ve siyâsî vaziyeti hikâye etmektedir. Bu sebeble nâs ta'bîri, Arab kabîlelerini; müslim ta'bîri de Câhiliyet devrindeki Hanîfler'i ifâde etmektedir. Buna göre hadîs, Arablar arasında İslâm'dan evvelki ve sonraki emâret şeklini işâret etmektedir.

11 Bu âyette zikrolunan ***"el-Kurbâ***(= Yakınlık)"dan murad, bâzılarına göre Pey-

٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ إسْمَاعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنْ أبِي مَسْعُودٍ يَبْلُغُ بِهِ النبيَّ ﷺ قال مِنْ هَهُنَا جَاءَتِ الفِتَنُ نَحْوَ المَشْرِقِ والجَفَاءُ وغِلَظُ القُلُوبِ فِي الفَدَّادِينَ أهْلِ الوَبَرِ عِنْدَ أصُولِ أذْنَابِ الإبِلِ والبَقَرِ فِي رَبِيعَةَ ومُضَرَ *

8-..... Ebû Mes'ûd (R), Peygamber(S)'e ulaştırıp şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Fitne işte şu taraftan, doğu tarafından gelmiştir -gelecektir-. Kabalık ve kalblerin katılığı develerin ve sığırların kuyrukları dibinde onlara haykıranda, yün ve kıl sâhibi bedevîlerde, Rabîa ve Mudar kabîlelerindedir"* [12].

٩ــ حدّثنا أبُو اليَمَانِ أخْبرنا شُعَيْبٌ عن الزُّهْرِيِّ قال أخْبَرَنِي أبُو سَلَمَةَ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الفَخْرُ والخُيَلاَءُ فِي الفَدَّادِينَ أهْلِ الوَبَرِ والسَّكِينَةَ فِي أهْلِ الغَنَمِ والإيمانُ يَمَانٍ والحِكْمَةُ يَمَانِيَةٌ * قال أبُو عَبْدِ اللَّهِ سُمِّيَتِ اليَمَنَ لأنَّهَا عنْ يَمِينِ الكَعْبَةِ والشَّامَ عنْ يَسَارِ الكَعْبَةِ والمَشْأمَةُ المَيْسَرَةُ واليَدُ اليُسْرَى الشُّؤْمَى والجَانِبُ الأيْسَرُ الأشْأمُ *

9-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Kendini beğenme ve büyüklenme, yüzlerce deve sâhibi olan çığırtkan bedevîlerde, sekînet ise koyun sâhiblerindedir. Îmân Yemenli'dir, hikmet Yemen'e mensûbdur"*.

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: "Yemen", Yemen diye isimlendirildi; çünkü o Ka'be'nin sağındadır. Şâm da Ka'be'nin solundadır. "el-Meş'emetu ve'l-Meyseretu", "Sağ ve sol" demektir. "el-Yedu'l-yusrâ", "Sol el"; "ve'l-Cânibu'l-eyseru", "Sol taraf" demektir [13].

---

gamber'e olan hısımlıktır. Onun yakın hısımları Alî, Fâtıma, Hasen, Hüseyin'dir. Bâzıları bu hısımlığı, herbiri Peygamber'e hısım olan Kureyş batn'larına teşmîl etmişlerdir. İbn Abbâs bunlardandır. Bir de denildi ki, ***"el-Kurbâ"***, Allah'a takarrubdur. Buna göre âyetin meâli şöyle olur: ***"De ki: Ben bu teblîğime karşılık sizin tâat ve iyi amellerinizle Allah'a takarrub, O'na ve Rasûlü'ne sevginizden başka hiçbir mükâfât istemiyorum"*** (Beydâvî, *Medârik*).

12 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Rabîa ve Mudar'dadır"* kavlinden alınabilir. Çünkü bunlar iki kabîledir.

13 Bu hadîsin başlığa uygunluğu da bundan önceki gibidir. Hadîsin sonunda Buhârî, o ta'bîrlere âid bilgiler vermiştir.

٣ــ بابُ مَنَاقِبِ قُرَيْشٍ

3- KUREYŞ KABÎLESİNİN MENKABELERİ BÂBI [14]

١٠ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أَخْبَرَنا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قال كانَ مُحَمَّدُ ابنُ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ يُحَدِّثُ أَنَّهُ بَلَغَ مُعَاوِيَةَ وَهْوَ عِنْدَهُ فِي وفْدٍ مِنْ قُرَيْشٍ أَنَّ عبْدَ اللَّهِ بنَ عَمْرِو بنِ الْعَاصِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَيَكُونُ مَلِكٌ مِنْ قَحْطَانَ فَغَضِبَ مُعَاوِيَةُ فَقَامَ فأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قال أَمَّا بَعْدُ فإِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رِجَالاً مِنْكُمْ يَتَحَدَّثُونَ أَحَادِيثَ لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ ولاَ تُؤْثَرُ عنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ فأُولٰئِكَ جُهَّالُكُمْ فإِيَّاكُمْ والأَمانِيَّ الَّتِي تُضِلُّ أَهْلَهَا فإِنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ هٰذَا الأَمْرَ فِي قُرَيْشٍ لا يُعَادِيهِمْ أَحَدٌ إِلاَّ كَبَّهُ اللَّهُ عَلَى وجْهِهِ ما أَقَامُوا الدِّينَ *

10-..... Bize Şuayb haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Muhammed ibn Cubeyr, Kureyş tarafından sefîrlikle gönderilen bir hey'et arasında bulunduğu hâlde Muâviye'nin huzûrunda geçen bir vak'ayı ve ondan işittiklerini şöyle tahdîs ediyordu: Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'ın:

— İleride Kahtânîler'den bir melik olacak... diye tahdîs eder olduğu Muâviye'ye ulaştı.

Muâviye bu sözden sinirlendi de hemen hey'et karşısında ayağa kalktı ve Allah'ı lâyık olduğu sıfatlarla senâ etti. Sonra "Ammâ ba'du" deyip şöyle hitâb etti:

— (Ey Kureyş hey'eti!) Sizden bâzı adamların Allah'ın Kitâbı'nda olmayan ve Rasûlullah'tan da rivâyet edilmeyen birtakım sözler söyleyip nakletmekte oldukları haberi bana ulaşmıştır. Bu adamlar sizin câhillerinizdir. Sizler, sâhibini sapıklığa sürükleyen bâtıl sözlerden sakınınız! Ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işittim: *"Şübhesiz bu iş* (yânî devlet başkanlığı) *Kureyş üzerinde bulunacaktır. Onlar dînî vecîbelerini îfâ ettikleri ve adâleti yürüttükleri müddetçe, onlara hiçbir kimse bu husûsta düşmanlık edemiyecektir. Meğer ki onlar dîn-*

---

14 Kureyş, Peygamber'in büyük babalarından Fihr ibn Mâlik'in adıdır. Fihr, onun lakabıdır. Kureyş kabîlesinin bütün soyları buna nisbet olunur. Neseb zinciri şöyledir: Fihr ibn Mâlik ibn Nadr ibn Kinâne ibn Huzeyme ibn Mudrike ibn İlyâs ibn Mudar.

İbn Hişâm'a göre Kureyş adı, Fihr'in değil, Nadr'ındır. Nadr'ın çocukları ve torunları Kureyşî'dir. Âlimler cumhûruna göre de böyledir.

den, adâletten saparlar, bu hâlde Allah Kureyş'i yüzüstü sürçtürür, rezîl eder'' [15].

١١ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا عَاصِمُ بنُ مُحَمَّدٍ قال سَمِعْتُ أبِي عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهُمَا عنِ النبيِّ ﷺ قال لاَ يَزَالُ هٰذَا الأَمْرُ فِي قُرَيْشٍ ما بَقِيَ مِنْهُمُ اثْنَانِ *

11-..... Bize Âsım ibn Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Muhammed ibn Zeyd'den işittim; o da İbn Umer'den. Peygamber (S): *''Kureyş'ten iki kişi kaldığı müddetçe bu iş* (hilâfet işi) *Kureyş'ten ayrılmaz''* buyurmuştur [16].

---

15 Hadîsin açıklaması: Rivâyete göre Abdullah ibn Amr, *Tevrât* okur ve orada gördüğü şeyleri hikâye ederdi. Şu kadar ki, Abdullah ibn Amr bunları Rasûlullah'a isnâd ederek hikâye etmezdi. O, bunları bir *Tevrât* haberi olarak naklederdi. Bu arada Kahtân'dan bir melik çıkacağını da nakletmişti. Muâviye emîrliği zamânında bunu işitmiş ve buna sinirlenerek yanında bulunan Kureyş hey'etine hitâben metindeki konuşmayı yapmıştır.

16 Şârih Aynî bundan önceki hadîsle ilgili bâzı mukaayeseli açıklamalar yaptıktan sonra, Ahmed ibn Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin Rasûlullah'ın kölesi Sefîne'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîsi naklediyor: Rasûlullah (S): *''Benden sonra hilâfet ancak otuz sene devâm edecektir. Ondan sonra melik devri gelir''* buyurmuştur. Diğer rivâyete göre: *''Otuz seneden sonra Allah, mülkünü o kullarının idâresini dilediği kimseye verir''* buyurmuştur. Rasûlullah'ın dört halîfesi ile torunu Hz. Hasen ibn Alî'nin altı ay kadar halîfelik zamânlarıyle, bu otuz sene tamam oluyor. Hicretin kırkıncı yılında Hasen, Muâviye hesâbına hilâfetten çekilmiş bulunuyor ve bu târîhten i'tibâren imâmet, emâret, saltanat devri başlıyor...

Hilâfette Kureyşli Olmanın Şart Kılınmasında Hikmet ve Sâkıt Olmasının Keyfiyeti

"Hilâfetten esâs gâye olan şerîat hükümlerini tenfîz ve ümmetin işlerini tanzîm, kuvvet ve iktidâra dayalı bulunduğundan hilâfetin şartlarından asl ve akdemi kuvvet ve kudrettir. İslâm'ın evvelinde Kureyş kabîlesi büyük bir aşîret idi ki, şeref, haseb, neseb, sayı çokluğuna ve mülkün muhâfazasına; ümmetin işlerini görmekte, şerîat hükümlerini infâzda kuvvet ve kudret cihetinden diğer kabîlelerden daha üstün durumda idi. Binâenaleyh hilâfet vazîfesini icrâya Kureyş kabîlesinde fevkalâde liyâkat ve isti'dâd bulunmaktaydı. İşte bundan dolayıdır ki Peygamber *''İmâm Kureyş'tendir''* hadîsi ile hilâfet işini Kureyş kabîlesine tahsîs buyurmuştur. Yoksa bu hadîsten maksad, Kureyş'in, sırf Peygamber'in sülâlesine intisâbları demek değildir. Çünkü *''Biz peygamberler mîrâs bırakmayız''* hadîsi ile, peygamberlerin mîrâs bırakmadıkları açıklanmıştır. Binâenaleyh birinci hadîs ile hilâfet ve imâmetin Kureyş kabîlesine tahsîs buyurulması, o hilâfetin en önde gelen şartı olan kuvvet ve kudretin onlarda tamâmen mevcûd bulunmasına dayanmakta idi.

Peygamber vefât ettiği gün, Kureyş ile Ensâr, halîfe seçimi için Benû Sâide sakîfesinde toplandıktan sonra, Ensâr: "Kureyş'ten bir emîr, Ensâr'dan bir emîr ta'yîn olunmak" fikrini ortaya atmışlarsa da, Kureyş kabîlesi o sırada hilâfetin

١٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شهَابٍ عنِ ابنِ الْمسيَّبِ عنْ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ قال مَشَيْتُ أنَا وعُثْمَانُ بنُ عَفَّانَ فَقَالَ

---

hem sıhhat ve hem evleviyetinin şartlarını tamâmen hâiz olup, her cihetten hilâfete ehliyet ve istihkaakları bulunduğundan, Ebû Bekr: *"İmâm Kureyş'tendir"* hadîsini hüccet getirerek Ensâr'ı susturup, hem Muhâcirler hem de Ensâr topluluğu berâberce Ebû Bekr'e bey'at etmişlerdi. Bu şekilde hilâfet makaamı Kureyş'in idâresine geçmiş oldu. Bu târîhten i'tibâren hilâfet makaamı Râşid Halîfeler zamânında kâmilen (noksansız), Emevîler ve Abbâsîler zamânlarında da noksan olarak Kureyş kabîlesinin uhdesinde bulundu. Fakat Abbâsî saltanatının sonlarında şevket ve satvetlerine, kuvvet ve kudretlerine bir zayıflık ve bozukluk ârız olarak, hilâfetin ilk önde gelen şartını kaybettiler. O sırada nüfûz ve iktidâr kazanmış olan Deylem ve Selçuk kabîleleri, bunca zamândan beri Kureyş kabîlesinin uhdesinde devâm etmiş olan İslâm hilâfetini (siyaseten) uhdelerine aldılar.

Daha önce arz edilen Hilâfetin Hâşim ve Kureyş kabîlelerine mensûb olması, hilâfetin sıhhatinin şartı olmayıp, evleviyetinin şartı olduğundan, ihtiyâç ânında sâkıt olacağına ve binâenaleyh Kureyş kabîlesine mensûb olmayan halîfenin de Hilâfet'i sahîh olduğuna İslâm âlimlerinin pekçoğu kaail olmuşlardır. *Sahîh-i Müslim*'de de *"Sizin üzerinize başı kuru üzüm gibi siyah Habeşli bir köle ta'yîn olunsa, onu dinleyip itâat ediniz"* ve *"Sizleri, Allah'ın Kitâbı'na göre idâre edecek olan emîriniz Habeşli bir köle olsa bile ona itâat ediniz"* hadîsleri .... ile Kureyşli olma şartının ortadan kalkarak, Kureyşli olmayan halîfenin hilâfeti sahîh olduğunu açıklamışlardır.

Binâenaleyh Emevî ve Abbâsî halîfelerinin hilâfeti nasıl sahîh ise, sıhhatinin şartları bulunduğunda Osmanlı pâdişâhlarının hilâfetleri de sahîh olmuştur...

Şu kadar var ki, gerek Emevî ve Abbâsî ve (gerekse diğer halîfelerin), hilâfetin hem sıhhat ve hem evleviyetinin şartlarını tamâmen üzerlerinde toplamamış olduklarından, Râşid Halîfeler devrinde olduğu gibi Hilâfet'leri kâmil değildir. Bunda ise Osmanlı Halîfesi ile Abbâsî ve Emevî Halîfesi arasında aslâ fark yoktur... Binâenaleyh gerek Emevî, Abbâsî olsun gerekse Osmanlı olsun bir halîfeye bey'at olunduktan sonra ***"Allah'a ve Rasûlü'ne ve sizden olan emîr sâhiblerine itâat ediniz"*** (en-Nisâ: 59) âyeti gereğince bütün müslümânların ve himâyesi altında bulunan gayrı müslimlerin halîfeye itâat ve boyun eğmeleri vâcibdir. (İskilibli Mehmed Âtıf, *Şerîat Medeniyeti,* İstanbul, 2. baskı, s. 25-28; Prof. Muhammed Hamîdullah, *Rasûlullah Muhammed,* İstanbul 1973 adlı eserin 323 vd. sahîfesinde bu hadîsle ilgili güzel bir tevcîh daha vardır).

İbn Haldun diyor ki: "Hilâfet mansıbının şartları beş olup dördünde büyük dîn imâmları ittifâk ettikten sonra vakt-i hâcette sukûtuna dahî zâhib olup, ve beşinci şartta ihtilâfa düştüler. Birinci şart: *İlm-i ictihâd;* ikinci şart: *Adl-i dâd;* üçüncü: *Kifâye ve şecâat* ve dördüncü: *Havâss ve âzanın re'y ü amelde halel ve noksânını mûcib ilel ve âfâttan sâlim olmasıdır.* Beşinci şart, *neseb-i Kureyşî* olup büyük dîn imâmlarının bâzıları bu şartı umûm üzere i'tibâr ve bâzıları dahî terk ve ihmâl ettiler" (İbn Haldûn, *Mukaddime;* s. 187'den naklen Prof. Dr. Ahmet Reşit Turnagil, *İslâmiyet ve Milletler Hukûku,* İst. 1972, s. 40, dipnot: 45). İbn Haldûn bunları belirttikten sonra halîfenin Kureyş'ten olması konusundaki şartı da ele alıp, yukarıdakilere benzer mütâlâalar beyân ediyor, aynı zamânda muhtelif mezheblerin görüş ve tenkîtlerini naklediyor.

يارسولَ اللَّهِ أعْطَيْتَ بَنِى المُطَّلِبِ وتَرَكْتَنَا وإنَّمَا نَحْنُ وهُمْ مِنْكَ بِمَنْزِلَةٍ واحِدَةٍ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ إنَّمَا بَنُوا هَاشِمٍ وبَنُو المُطَّلِبِ شَيْءٌ واحِدٌ * وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** أبو الأسْوَدِ مُحَمَّدٌ عنْ عُرْوَةَ ابنِ الزُّبَيْرِ قال ذَهَبَ عبْدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ مَعَ أُناسٍ منْ بَنِى زُهْرَةَ إلَى عَائِشَةَ وكَانَتْ أرَقَّ شَيْءٍ لِقَرَابَتِهِمْ مِنْ رَسولِ اللَّهِ ﷺ *

12-..... Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir: Rasûlullah ganîmet malından kendisine âid beşte bir hisseyi hısımları arasında taksîm ederken, Nevfel oğulları'ndan olan ben, Abduşems oğulları'ndan olan Usmân ibn Affân ile yürüdüm. -Rasûlullah, Nevfel oğulları ile Abduşems oğulları'na birer pay ayırmamıştı.- Rasûlullah'ın yanına geldiğimizde Usmân:

— Yâ Rasûlallah! Muttalib oğulları'na verdiniz de bizi bıraktınız. Hâlbuki biz, nesebimiz cihetiyle bizimle Muttalib oğulları bir soyda (hepimiz büyük babamız Abdu Menâf'da) birleşiyoruz, dedi.

Peygamber (S) de:

— *"Hâşim oğulları'yla Muttalib oğulları bir soydur"* buyurdu.

Ve el-Leyş şöyle dedi: Bana Ebû'l-Esved Muhammed tahdîs etti ki, Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Zuhre oğulları'ndan birtakım insanların berâberinde Âişe'ye gitti. Âişe Medîneli Zuhre oğulları'nın, anası tarafından Rasûlullah'a yakınlıklarından dolayı, onlara çok şefkatli idi [17].

١٣ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** سُفْيَانُ عنْ سَعْدٍ ح قال يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ **حدّثنا** أبِى عنْ أبِيهِ قال **حدّثنى** عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ هُرْمُزَ الأعْرَجُ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال رسولُ اللَّه صلى اللَّهُ عليْه وسلَّم قُرَيْشٌ

17 Bu hadîs, aynıyle Humus Kitabı'nda ayrı bir tarîkle geçmişti.

Hadîsin sonundaki ta'lîk biraz sonra gelecek hadîsin k[illegible]ıdır. Rasûlullah'ın onlara hısımlığı: a. Anası Âmine cihetindendir; çünkü o, Âmine bintu Vehb ibn Abdi Menâf ibn Zuhre ibn Kilâb ibn Murr'dir. b. Ve Peygamber'in dedesinin babasının dedesi olan Kusayy ibn Kilâb cihetindendir. Çünkü onlar Kusayy'ın erkek kardeşleridir (Kastallânî).

el-Buhârî'nin Humus Kitâbı'nda İbn İshâk'tan muallak bir sûrette rivâyetine göre Muttalib, Hâşim, Abdu Şems ana bir kardeştirler; anaları da Âtike bintu Murre'dir. Nevfel ile de bu üçü baba bir kardeşlerdir; babaları da Abdu Menâf'tır. Nevfel'in anası ise Vâkıde bintu Amr'dır.

والأنْصَارُ وجُهَيْنَةُ ومُزَيْنَةُ وأسْلَمُ وأشْجَعُ وغِفَارُ مَوَالِيَّ لَيْسَ لَهُمْ مَوْلًى دُونَ اللَّهِ ورسُولِهِ *

13-..... Buradaki iki senedde Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kureyş, Evs ile Hazrec, Cuhayne, Muzeyne, Eslem, Eşca', Gıfâr* (kabîleleri ferdleri) *benim hâlis yardımcılarımdır. Onların da Allah'tan ve Rasûlullah'tan başka velîleri* (himâye edenleri) *yoktur"* [18].

١٤ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ قال حدّثني أبُو الأسْوَدِ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ قال كانَ عبْدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ أحَبَّ البَشَرِ إلَى عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها بعْدَ النبيِّ ﷺ وأبِى بَكْرٍ وكانَ أبَرَّ النَّاسِ بِهَا وكانَتْ لاَ تُمسِكُ شَيْئًا مِمَّا جَاءَهَا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ تَصَدَّقَتْ فقال ابنُ الزُّبَيْرِ يَنْبَغِى أنْ يُؤْخَذَ عَلَى يَدَيْهَا فَقالَتْ أيُؤخَذُ عَلَى يَدَيَّ عَلَّى نَذْرٌ إنْ كلَّمْتُهُ فاسْتَشْفَعَ إلَيْهَا بِرِجَالٍ مِنْ قُرَيْش وبِأخْوَالِ رسولِ اللَّهِ ﷺ خَاصَّةً فامْتَنَعَتْ فقال لَهُ الزُّهْرِيُّونَ أخْوَالُ النبيِّ ﷺ مِنْهُمْ عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الأسْوَدِ بنِ عَبْدِ يَغُوثَ والمِسْوَرُ بنُ مَخْرَمَةَ إذَا اسْتَأذَنَّا فاقْتَحِمِ الحِجَابَ فَفَعَلَ فأرْسَلَ إلَيْهَا بِعَشْرِ رِقَابٍ فأعْتَقَتْهُمْ ثُمَّ لَمْ تَزَلْ تُعْتِقُهُمْ حَتَّى بَلَغَتْ أرْبَعِينَ فقالَتْ ودِدْتُ أنِّى جَعَلْتُ حِينَ حَلَفْتُ عَمَلاً أعْمَلُهُ فأفْرُغَ مِنْهُ *

14-..... Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Âişe'ye Peygamber'den ve Ebû Bekr'den sonra insanların en sevgilisi idi. Abdullah da Âişe'ye insanların en itâatlisi idi. Âişe öyle bir cömert idi ki, kendisine gelen Allah rızkından hiçbirşeyi tutmaz, sadaka yapar idi.

İbnu'z-Zubeyr: -

— Âişe'nin elleri üzerlerinden tutulmaya (yânî atıyye vermekten men' olunmaya ve hacr edilmeye) lâyık olur, dedi.

Bunu duyan Âişe:

— Benim ellerim üzerlerinden tutulur mu? Eğer Abdullah ile kelâm edersem üzerime adak olsun! dedi.

Müteâkıben Abdullah, Kureyş'ten birtakım adamlarla ve hâssaten Rasûlullah'ın dayıları vâsıtasıyle kendisinden râzı olması, da-

18 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

rılmaması için Âişe'den şefâat istedi. Âişe bunu kabûl etmedi. Bunun üzerine Peygamber'in dayıları olan Zuhrîler -ki Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yegûs ile el-Mısver ibnu Mahrame de bu Zuhre oğulları'ndandılar- Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e:

— Bizler Âişe'nin yanına girmek için izin istediğimiz zamân sen de bizimle berâber izin istemeden kendini pencereden içeriye at! dediler.

Abdullah onların dediğini yaptı. Âişe onların şefâatini kabûl ettiği için Âişe'ye -yemînine keffâret olarak istediği kadarını âzâd etmesi için- on tâne köle gönderdi. Âişe onların hepsini âzâd eyledi. Bundan sonra Âişe köleleri âzâd etmeye devâm etti. Nihâyet kırk sayısına ulaştığında:

— Yemîn ettiğim zamân işleyip de kendisinden kurtulabileceğim belli bir iş, bir sayı ta'yîn etmiş olmamı çok arzû ettim, dedi [19].

٤ــ بابٌ نَزَلَ القُرْآنُ بِلِسَانِ قُرَيْشٍ

4- BÂB: KUR'ÂN, KUREYŞ LİSÂNIYLE İNDİ

١٥ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سعْدٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ أنَسٍ أنَّ عُثْمَانَ دَعَا زَيْدَ بنَ ثَابِتٍ وعَبْدَ اللَّهِ بنَ الزُّبَيْرِ وسَعِيدَ بنَ الْعَاصِ وعبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ الحَارِثِ بنِ هِشَامٍ فَنَسَخُوهَا فِي المَصَاحِفِ . وقال عُثْمَانُ لِلرَّهْطِ القُرَشِيِّينَ الثَّلاثَةِ إذَا اخْتَلَفْتُمْ أنْتُمْ وزَيْدُ ابن ثابِتٍ فِي شَيْءٍ مِنَ القُرْآنِ فاكْتُبُوهُ بِلِسَانِ قُرَيْشٍ فإنَّمَا نَزَلَ بِلِسَانِهِمْ ففَعَلُوا ذٰلِكَ *

19 Bu muttasıl hadîs, bundan önce geçen muallak hadîsi açıklıyor: Şöyle ki: Abdullah ibnu'z-Zubeyr ibni'l-Avvâm, Âişe'nin kızkardeşinin oğludur. Çünkü Abdullah'ın anası Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dır. Esmâ'nın anası da Ümmü'l-Uzzâ Kayle yâhud Kuteyle bintu Abdi'l-Uzzâ'dır. Âişe'nin anası Ümmü Rûmân bintu Âmir'dir. Esmâ, Âişe'nin baba bir kızkardeşidir. Âişe, Abdullah'ı çok seviyordu... (Aynî).

Âişe: "Üzerime adak olsun" yerine "Üzerime bir kâl âzâd etmek yâhud bir ay oruç tutmak adak olsun" gibi belli bir iş söylemiş olmamı temennî ettim ki, keffâreti de belli ve muayyen olsun; bu yapılınca da yemînden kurtulunsun, demiş oluyor. Çünkü "Üzerime adak olsun" mübhem bir yemîndir. Bu söz yaptığı keffâretlerden daha çoğunu da muhtemel olur. Onun için kalbi bir, iki ve daha çok köle âzâd etmekle yatışmadı. Bu, Âişe tarafından kesin şekilde zimmetten berî olmak husûsunda ihtiyât ve ictihâdın kemâlinde bir mübâlağadır. Belki Âişe'ye *"Nezr keffâreti, yemîn keffâretidir"* tarzındaki Müslim hadîsi ulaşmamıştı. Eğer bu hadîs kendisine ulaşsaydı, Âişe, keffârette böyle mübâlağa yapmazdı (Kastallânî).

15-..... Bize İbrâhîm ibnu Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Enes'ten şöyle tahdîs etti: Usmân, Zeyd ibn Sâbit'i, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'i, Saîd ibnu'l-Âs'ı ve Abdurrahmân ibnu'l-Hâris ibni Hişâm'ı çağırdı. Onlar da asıl *Mushaf*'taki sûreleri diğer mushaflara istinsah edip naklettiler. Usmân bu istinsah işinin başlangıcında (Zeyd'in Medîneli olması yüzünden) Kureyşli olan diğer üç kişiye hitâben:

— Sizler Zeyd ibn Sâbit ile Kur'ân'dan herhangibir şeyde ihtilâf ettiğiniz zamân, Kur'ân'ı Kureyş lisânı ile yazınız. Çünkü Kur'ân, Kureyş lisânı ile nâzil olmuştur, dedi.

Onlar da işte böyle yapıtlar [20].

٥ــ بابُ نِسْبَةِ اليَمَنِ إلَى إسْمَاعِيلَ منْهُمْ أسْلَمُ بنُ أفْصَى ابنُ حَارِثَةَ بنِ عَمْرِو بنِ عَامِرٍ مِنْ خُزَاعَةَ

5- YEMEN EHLİNİN İSMÂÎL İBN İBRÂHÎM'E NİSBET EDİLMESİ BÂBI

Huzâa'dan olduğu hâlde Eslem ibnu Efdâ ibn Hârise ibn Amr ibn Âmir de Yemenliler'dendir [21].

١٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ يَزِيدَ بنِ أبِي عُبَيْدٍ حدّثنا سَلَمَةُ رضى اللَّهُ عنهُ قال خَرَجَ رسولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى قَوْمٍ مِنْ أسْلَمَ يَتَنَاضَلُونَ بالسُّوقِ فقال ارْمُوا بَنِى إسْمَاعِيلَ فإنَّ أبَاكُمْ كانَ رَامِيًا وأنا مَعَ بَنِي فُلاَنٍ لِأَحَدِ الفَرِيقَيْنِ فأمْسَكُوا بِأيْدِيهِمْ فقال مالَهُمْ قالُوا وكَيْفَ نَرْمى وأنْتَ مَعَ بَنِي فُلاَنٍ قال ارْمُوا وأنا مَعَكُمْ كلِّكُمْ *

16-..... Seleme (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir kerresin-

---

20 el-Buhârî burada Usmân'ın mushaflar yazdırmayı emretmesi hakkındaki Enes hadîsinin bir tarafını getirdi. Bu hadîs Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda geniş olarak gelecektir. Hadîsin Kureyş'in Menkabeleleri Kitâbı'na girmesi sebebi meydandadır (İbn Hacer).

Yüce Allah ***"Biz hiçbir peygamberi kendi kavminin dilinden başkasıyle göndermedik ki, onlara apaçık anlatsın..."*** (İbrâhîm: 4) buyurdu. Peygamber, Kureyş'tendir. Bu sebeble Kur'ân da Kureyş dilinde indirildi.

21 Rabîa ile Mudar'ın İsmâîl'e nisbeti üzerinde ittifâk edilmiştir. Yemen ehline gelince, onların nisbetlerinin topluluğu Kahtân'a ulaşır.

de Eslem oğulları'ndan bir topluluk çarşıda ok atma yarışı yaparlarken üzerlerine çıkıp vardı da:

— *"Ok atınız ey İsmâîl oğulları! Çünkü sizin* (büyük) *babanız da usta bir atıcı idi.* (Bu yarışta) *ben de -iki fırkadan biri olan - fulân oğullarıyle berâberim* (Mıhcen ibn Edra' kolu ile berâberim)" buyurdu.

Peygamber'in bu sözünü işitince iki taraftan biri ellerini ok atmaktan çektiler. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Bunlara ne oluyor ki ok atmıyorlar?"* buyurdu.

Onlar da:

— Sen muhâlifimiz grup ile berâberken biz (o tarafa) nasıl ok atarız? dediler.

Rasûlullah:

— *"Haydi atınız! Ben sizin hepinizle berâberim"* buyurdu [22].

٦ــ بابٌ

6- BÂB

(Bu, önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

١٧ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عبْدُ الوَارِثِ عنِ الحُسَيْنِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ بُرَيْدَةَ قال حدّثني يَحْيَى بنُ يَعْمَرَ انَّ أبا الأَسْوَدِ الدِّيلِيَّ حَدَّثَهُ عنْ أَبِي ذَرٍّ رضى اللَّهُ عنهُ أَنَّهُ سَمِعَ النبيَّ ﷺ يَقُولُ لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ وهْوَ يَعْلَمُهُ إلاَّ كَفَرَ ومَنِ ادَّعَى قَوْمًا لَيْسَ لَهُ فِيهِمْ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ *

17-..... Ebû'l-Esved ed-Dîlî, Ebû Zerr(R)'den tahdîs etti ki, o, Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: *"Bir kişi babasından başkasına -babası olmadığını bile bile- neseb iddiâ ederse, hiç şübhesiz o kimse* (ni'mete) *küfr etmiştir. Herhangi bir kişi de aralarında yakınlık olmayan bir kavimden olduğunu iddiâ ederse, o da (o soysuz kişi de bizden değildir* -Müslim-) *cehennemdeki durağına hazırlansın"* [23].

---

22 Rasûlullah'a göre Arablar'ın hepsi İsmâîl Peygamber evlâdından olduklarını İbn Sa'd, Alî ibn Rebâh'tan rivâyet etmiştir. Bu cihetle Eslem oğulları'na İsmâîl oğulları diye hitâb etmiştir.

23 Unvanlı başlığa uygunluğu, tezâd ve mukaabele yönündendir. Çünkü eşyâ, zıddıyle tebeyyün eder. Zîrâ hadîste hakîkî sahîh nesebin zikri vardır; bunda ise bâtıl olan nesebin zikri vardır. Bu hadîste bâtıl neseb iddiâ edene men' ve azarlama vardır (Aynî).

١٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عيَّاشٍ حدّثنا حَرِيزٌ قال حدّثنى عِبْدُ الوَاحِدِ ابنُ عبْدِ اللَّهِ النَّصْرِيُّ قال سَمِعْتُ واثِلَةَ بنَ الأسْقَعِ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّ مِنْ أعْظَمِ الفِرَي أنْ يَدَّعِيَ الرَّجُلُ إلى غَيْرِ أبِيهِ أوْ يُرِيَ عَيْنَهُ مالَمْ تَرَ أوْ يَقُولَ عَلى رسولِ اللَّهِ ﷺ مالَمْ يَقُلْ *

18-..... Vâsile ibnu'l-Eskâ' (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Üç şey) *yalan ve iftirânın en büyüklerindendir: [a] Kişinin kendi babasından başkasına neseb iddiâ etmesi. [b] Yâhud ru'yâsında görmediği bir şeyi kendi gözüne göstermesi* (yânî ru'yâsında görmediği bir şeyin kendisine ru'yâda gösterildiğini iddiâ eylemesi). [c] *Yâhud da Rasûlullah'ın söylemediği birşeyi söyledi demesi*" [24].

١٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ أبى جَمْرَةَ قال سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ رضي اللَّهُ عنهما يَقُولُ قَدِمَ وفْدُ عبْدِ القَيْسِ عَلى رسولِ اللَّهِ ﷺ فقالوا يارسولَ اللَّهِ إنَّا مِنْ هَذَا لَحَّى مِنْ رَبِيعَةَ قَدْ حالَتْ بَيْنَنا وبَيْنَكَ كُفَّارُ مُضَرَ فَلسْنا نَخْلُصُ إلَيْكَ إلاَّ فى كلِّ شَهْرٍ حَرَامٍ فَلَوْ أمَرْتَنا بأمْرٍ نأخُذُهُ عَنْكَ ونبَلِّغُهُ مَنْ وراءَنا قال آمُرُكُمْ بأرْبَعٍ وأنْهاكُمْ عنْ أرْبَعٍ الإيمانِ باللَّهِ شَهادَةِ أنْ لاَإلَهَ إلاَّ اللَّهُ وإقامِ الصَّلاَةِ وإيتَاءِ الزَّكَاةِ وأنْ تُؤَدُّوا إلى اللَّهِ خُمُسَ ما غَنِمْتُمْ وأنْهاكُمْ عَنِ الدُّبَّاءِ وَالحَنْتَمِ والنَّقِيرِ والمُزَفَّتِ*

19-..... Bize Hammâd tahdîs etti ki, Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Abdu'l-Kays hey'eti Rasûlullah'ın huzûruna geldiler ve:

— Yâ Rasûlallah! Bizler şu Rabîa kabîlelerindeniz. Bizimle Sen'in arana kâfir olan Mudar kabîleleri perde olmuşlardır. Bizler Sana ulaşamıyoruz, ancak her harâm ayda ulaşabiliyoruz. Bizlere, Sen'den alacağımız ve geride kalanlarımıza teblîğ edeceğimiz bir iş emretseniz! dediler.

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

— *"Sizlere dört şey emrediyor ve dört şeyden nehyediyorum: Allah'a îmân etmeyi, **Lâ ilâhe ille'llah** = Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şehâdet etmeyi; namâzı dosdoğru kılmayı; zekâtı vermeyi; ganîmet aldığınız şeylerin beşte birini Allah'a te'diye etmenizi em-*

24 Bu hadîsin uygunluk ciheti de bundan önce geçen hadîsin başında zikrettiğimizin benzeridir. Bu hadîste bu üç şeyde yalanın şiddetlendirilmesi hükmü vardır.

rediyorum. Ve sizleri dubbâ, hantem, nakîr, müzeffet (denilen kaplara hurma yâhud üzüm şırası koymak)*ten nehyediyorum*'' [25].

٢٠ــ حدّثنا أبو اليمَانِ أخبرنَا شعَيْبٌ عَنِ الزُّهَيْرِيِّ عنْ سَالِمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضىَ اللَّهُ عنهما قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وهْوَ علَى المِنْبَرِ ألاَ إنَّ الْفِتْنَةَ هٰهُنَا يُشِيرُ اِلَى المَشْرِقِ مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ *

20-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, kendisi minber üzerinde bulunuyor ve doğu tarafa işâret ederek: *''Muhakkak ki fitne işte bu taraftadır, şeytânın boynuzunun doğacağı yerdendir''* buyuruyordu [26].

٧ــ بابُ ذِكْرِ أسْلَمَ وغِفارَ ومُزَيْنَةَ وجُهَيْنَةَ وأشْجَعَ

7- ESLEM (İBN EFDÂ) GIFÂR, MUZEYNE, CUHEYNE VE EŞCA' KABÎLELERİNİN ZİKRİ BÂBI [27]

٢١ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ سَعْدِ بنِ إبْرَاهيمَ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ هُرْمُزَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبىُّ ﷺ قُرَيْشٌ والأنْصارُ وجُهَيْنَةُ ومُزَيْنَةُ وأسْلَمُ وغِفارُ وأشْجَعُ مَوَالِىَّ لَيْسَ لَهُمْ مَولًى دُونَ اللَّهِ ورسُولِهِ *

21-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *''Kureyş, Ensâr* (Evs ve Hazrec), *Cuheyne, Muzeyne, Eslem, Gıfâr, Eşca'* (kabîleleri ferdleri) *benim hâlis yardımcılarımdır. Onların da Allah'tan ve Rasûlullah'tan başka velîleri* (himâye edicileri) *yoktur*'' [28].

---

25 Bu hadîsin başlığa uygunluğu belki Rabîa ve Mudar kabîle isimlerinin zikri sebebiyle olabilir. Çünkü bu iki kabîlenin İsmâîl'e nisbetleri husûsunda söz yoktur. Hadîs, biraz farklı sened ile Îmân Kitâbı'nda da geçmişti.

26 Rasûlullah, fitnenin çıkış yerinin doğu taraf olduğunu bildirmektedir. Hakîkaten târihte bunu doğrulayan hâdiseler hep doğu tarafta vukû'a gelmiştir, belki istikbâlde meydana gelecek büyük beşerî fitne ve felâketlerin çıkış yerine de işâret etmektedir. Bu hadîs de İblîs'in Sıfatı kısmında geçmişti.

27 Bu beş kabîle Câhiliyet devrinde diğerlerinden ayrı olarak kuvvet ve şeref içinde idiler. İslâm gelince en sür'atli şekilde İslâm'a girdiler. Bu sebeble şeref onlarda oldu.

28 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîs Kureyş'in Menkabeleri'nde de

٢٢ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ غُرَيْرٍ الزُّهْرِيُّ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ عنْ أبيهِ عنْ صالِحٍ حدّثنا نافِعٌ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ أخْبَرَهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال عَلى المِنْبَرِ غِفارُ غَفَرَ اللَّهُ لَها وأسْلَمُ سالمَها اللَّهُ وعُصَيَّةُ عَصَتِ اللَّهَ ورسُولَهُ *

22-..... Abdullah ibn Umer şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) minber üzerinde (hutbe yaparken) şöyle buyurdu: *"Allah Gıfâr kabîlesini mağfiret etsin, Eslem kabîlesini de Allah selâmette kılsın* (barış içinde yaşatsın)*! Usayye* (kabîlesi ferdleri) *ise Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne isyân ettiler"* [29].

٢٣ــ حدّثني مُحَمَّدٌ أخْبَرنا عَبْدُ الوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال أسْلَمُ سالمَها اللَّهُ وغِفارُ غَفَرَ اللَّهُ لَها *

23-..... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): *"Allah, Eslem kabîlesini selâmette kılsın, Gıfâr'ı da mağfiret eylesin"* buyurmuştur [30].

٢٤ــ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ*وحدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا ابنُ مَهْدِيٍّ عنْ سُفْيانَ عنْ عبْدِ المَلِكِ بنِ عُمَيْرٍ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ أبي بَكْرَةَ عنْ أبيهِ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم أرَأيْتُمْ إنْ كانَ جُهَيْنَةُ ومُزَيْنَةُ وأسْلَمُ وغِفارُ خَيْراً مِنْ بَنِي تَمِيمٍ وبَني أسَدٍ ومِنْ بَني عبْدِ اللَّهِ بنِ غَطَفانَ ومِنْ بَني عامِرِ بنِ صَعْصَعَةَ فقال رجُلٌ خابُوا وخَسِرُوا فقال هُمْ خَيْرٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ ومن بني أسَدٍ ومن بني عبدِ اللَّهِ بنِ غَطَفَانَ ومنْ بنِي عَامِرِ بن صَعْصَعَةَ *

24-..... Abdurrahmân ibnu Ebî Bekre, babasından: Peygamber (S):

---

geçmişti. Son cümle ilk cümleyi takrîr edicidir. Bunda bu kabîleler lehine apaçık bir fazîlet vardır.

29 Usayye kabîlesinin Allah'a ve Rasûlü'ne isyânı, bunlara dîn ve Kur'ân öğretmeni olarak gönderilen kırk kişilik ilim topluluğunu Maûne Kuyusu yakınında kılıçtan geçirmeleridir. Rasûlullah bu hâinlere kırk sabâh la'net etmiş ve *"Usayye, Allah'a ve Rasûlü'ne âsî olmuştur"* buyurmuştur.

30 Ey muhâtab! *"Gıfâru, Gafara'llâhu lehâ..."* sözündeki cinâsa bak, ne kadar güzeldir, kulağa ne kadar lezzet vericidir! Kalbi ne kadar düşündürücüdür! Tekellüften ne kadar da uzaktır... (Kastallânî).

— *"Re'yiniz nedir bana haber verin: Eğer Cuheyne, Muzeyne, Eslem, Gıfâr kabîleleri Benû Temîm, Benû Esed, Benû Abdillah ibni Gatafân, Benû Âmir ibn Sa'saa kabîlelerinden hayırlı iseler* (bu ikinciler için eli boşluk ve ziyân değil midir)*?"* buyurdu.

Buna karşılık bir adam (yânî Akra' ibn Hâbis):

— İkinciler eli boş olmuşlar ve ziyân etmişlerdir, dedi.

Peygamber de:

— *"Onlar* (yânî Cuheyne, Muzeyne, Eslem, Gıfâr kabîleleri), *Benû Temîm, Benû Esed, Benû Abdillah ibn Gatafân, Benû Âmir ibn Sa'saa kabîlelerinden hayırlıdırlar"* buyurdu [31].

٢٥ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشاّرٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شعبَةُ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ أبى يَعْقُوبَ قال سَمِعْتُ عبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ أبى بَكْرَةَ عنْ أبِيهِ أنَّ الأقْرَعَ ابنَ حابِسٍ قال لِلنبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم إنَّما بايَعَكَ سُرَّاقُ الحَجِيجِ مِنْ أسْلَمَ وغِفارَ ومُزَيْنَةَ وأحْسِبُهُ وجُهَيْنَةَ : ابنُ أبى يَعْقُوبَ شَكَّ قال النبىُّ ﷺ أرَأيْتَ إنْ كانَ أسْلَمُ وغِفارُ ومُزَيْنَةُ وأحْسِبُهُ وجُهَيْنَةَ خَيْراً مِنْ بَنى تَمِيمٍ وبَنى عامِرٍ وأسَدٍ وغَطَفانَ خابُوا وخَسِرُوا قال نَعَمْ قال والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ إنَّهُمْ لخَيْرٌ منْهُمْ *

25-..... Muhammed ibn Ebî Ya'kûb şöyle demiştir: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den işittim; o da babasından ki, el-Akra' ibn Hâbis, Peygamber'e:

— Sana ancak Eslem, Gıfâr, Muzeyne -zannederim ki- Cuheyne -İbnu Ebî Ya'kûb şekk etmiştir- kabîlelerinden hacıları soyan hırsızlar tâbi' olmuştur! dedi.

Peygamber (S) de ona:

— *"Ey Akra', düşündün mü: Eğer Eslem, Gıfâr, Muzeyne* -sanıyorum ki- *ve Cuheyne kabîleleri Benû Temîm, Benû Âmir, Esed, Gatafân kabîlelerinden hayırlı iseler, bu ikinciler eli boş olmuş ve ziyân etmiş değil midir?"* buyurdu.

Akra':

— Evet, elleri boş olmuş ve ziyân etmişlerdir, dedi.

Rasûlullah da:

— *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, onlar* (yânî Eslem, Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne) *bunlardan* (yânî Benû Temîm, Benû

31 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. el-Buhârî bu hadîsi iki tarîkten getirdi.

Esed, Benû Âmir, Gatafân'dan) *elbette daha hayırlıdırlar''* buyurdu [32].

٢٦ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال أسْلَمُ وغِفارُ وشَيْءٌ مِنْ مُزَيْنَةَ وجُهَيْنَةَ أوْ قال شيْءٌ مِنْ جُهَيْنَةَ أوْ مُزَيْنَةَ خَيْرٌ عِنْدَ اللّٰهِ أوْقال يَوْمَ القِيايمَةِ مِنْ أسَدٍ وتَمِيمٍ وَهَوَازِنَ وغَطَفانَ *

26-..... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *''Eslem ve Gıfâr ile Muzeyne ve Cuheyne'den bir kısmı* - yâhud Rasûlullah: *Cuheyne veyâ Muzeyne'den bir kısmı* dedi- *Allah yanında* -yâhud Rasûlullah: *Kıyâmet gününde* dedi- *Esed, Temîm, Havâzin ve Gatafân'dan hayırlıdır''* buyurdu [33].

٨ــ بَابٌ ابْنُ اخْتِ القَوْمِ ومَوْلَى القَوْمِ مِنْهُمْ

8- BÂB:

''Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu ve bir kavmin himâyesinde bulunan âzâdlı kölesi kendilerindendir''

٢٧ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضي اللَّهُ عنهُ قال دَعا النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم الأنْصارَ فقال هَلْ فِيكُمْ أحَدٌ مِنْ غَيْرِكُمْ قالوا لاَ إلاَّ ابنُ أُختٍ لَنا فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ ابنُ أُختِ القَوْمِ مِنْهُمْ *

27-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ensâr'ı çağırdı da:

— *''İçinizde sizden başka bir kimse var mı?''* diye sordu.

Ensâr:

---

32 Bu hadîslerde sayılan kabîleler, Arablar'ın en cem'iyetli soylarıdırlar. Bunlardan dört evvelkiler, sonrakilerden daha önce ve harbsiz, kendi arzûlarıyle müslümân oldukları ve fıtratan güzel ahlâklı ve ince kalbli oldukları için, Peygamber, öbürlerinden daha hayırlı olduklarını yemîn ile te'yîd ederek bildirmiştir. Böyle iken Akra' ibn Hâbis'in bunları hacı vurgunculuğu ile ithâm etmesi, asabiyyet gayretinden ve müslümânlıkta ötekilerin öne geçmiş bulunmalarından ileri gelmiştir. Nitekim Akra'nın kendisi de Mekke'nin fethi sırasında müslümân olmuş ve ''*el-Muellefetu kulûbuhum*'' (et-Tevbe: 60) zümresinden bulunmuştur. Kendisi Benû Temîm şerîflerindendir. Huneyn'de ve Tâif muhâsarasında bulunmuş, Peygamber ona yüz deve ihsân eylemişti.

33 Bu, Ebû Hureyre üzerine mevkûf bir tarîktir. Bunu Müslim, merfû' olarak tahrîc etmiştir.

— Hayır, bir kızkardeşimizin oğlundan başka kimse yoktur, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu, kendilerindendir"* buyurdu [34].

٩ــ بابُ قِصَّةِ زَمْزَمَ وفِيهِ إسْلاَمُ أبى ذَرٍّ رضى اللَّهُ عَنْهُ

9- ZEMZEM KISSASI BÂBI

Bu bâbın içinde Ebû Zerr'in İslâm'a girmesi de vardır [35].

٢٨ــ **حدّثنا** زَيْدٌ هُوَ ابنُ أخْزَمَ قال أبو قُتَيْبَةَ سَلْمُ بنُ قُتَيْبَةَ **حدّثنى** مُثَنَّى بنُ سَعيد القَصِيرُ قال **حدّثنى** أبو جَمْرَةَ قال قال لَنا ابنُ عبَّاسٍ ألاَ أُخْبِرُكُمْ بإسْلاَمِ أبى ذَرٍّ قال قُلْنا بَلٰى قال قال أبو ذَرٍّ كُنْتُ رجُلاً مِنْ غِفارٍ فَبَلَغَنا أنَّ رَجُلاً قدْ خَرَجَ بِمَكَّةَ يَزْعُمُ أنَّهُ نَبى فَقُلْتُ لأخِى انْطَلِقْ إلى هَذَا الرَّجُلِ كَلِّمْهُ وائْتِنى بِخَبَرِهِ فانْطَلَقَ فَلقِيَهُ ثُمَّ رَجَعَ فَقُلْتُ ماعِنْدَكَ فقال واللَّهِ لَقَدْ رأيْتُ رَجُلاً يأمُرُ بالخَيْرِ ويَنْهَى عنِ الشَّرِّ فَقُلْتُ لَهُ لَمْ تَشْفِنى مِنَ الخَبَرِ فأخَذْتُ جِرَاباً وعَصاً ثُمَّ أقْبَلْتُ إلى مَكَّةَ فَجَعَلْتُ لاَ أعْرِفُهُ وأكْرَهُ أنْ أسْأَلَ عنْهُ وأشْرَبُ مِنْ ماءِ زمْزَمَ وأكونُ فى المَسْجِدِ قال فَمَرَّ بى عَلِيٌّ فقال كأنَّ الرَّجُلَ غَرِيبٌ قال قُلْتُ نَعَمْ قال فانْطَلِقْ إلى المَنْزِلِ قال فانْطَلَقْتُ مَعَهُ لاَيَسْأَلُنى عنْ شَيءٍ ولاَ أُخْبِرُهُ فَلمَّا أصْبَحْتُ غَدَوْتُ إلى المَسْجِدِ لأسْأَلَ عنْهُ ولَيْسَ أحَدٌ يُخْبِرُنى عنْهُ بَشْىءٍ قال فَمَرَّ بِى عَلِيٌّ فقال أما نال لِلرَّجُلِ يَعْرِفُ مَنزِلَهُ بَعْدُ قال قُلْتُ لاَ قال انْطَلِقْ مَعِى قال فقال ماأمْرُكَ وما أقْدَمَكَ هَذِهِ البَلْدَةَ قال قُلْتُ لَهُ إنْ كَتَمْتَ

---

34 Başlığın birinci kısmına uygunluğu meydandadır. el-Buhârî başlıkta zikrettiği hâlde *"Bir kavmin âzâdlısı kendilerindendir"* hadîsini metîn olarak getirmedi. Bunu Farâiz'de Enes hadîsinden olmak üzere getirmiştir; lafzı şöyledir: *"Bir kavmin âzâdlısı kendilerindendir"*. Burada onu getirmemesi, orada zikretmesiyle yetinmedir.

35 *el-Câmi'u's-Sahîh*'in Kerîme ve diğer nushalarında başlık bu şekilde gelmiştir. Ebû Zerr nushasında ise "Bâbu kıssatı Habeş" şeklinde vâki' olmuştur. Bâzı nushalarda başlıkların sırasında öne geçme ve geri kalma şeklinde değişiklikler vardır. Birçok nushalarda Zemzem kıssası, Ebû Zerr'in İslâm'ı kıssasıyle birlikte getirilmiştir. Zemzem'in, Ebû Zerr'in kıssasıyle ilgisi, Ebû Zerr'in Mekke'de ikaamet ettiği müddetçe Zemzem suyu ile yetinmesi vâkıasıdır (İbn Hacer).

عَلَيَّ أَخْبِرْ تُكَ قال فإنِّى أَفْعَلُ قال قُلْتُ لَهُ بَلَغَنا أَنَّهُ قَدْ خَرَجَ هٰهُنا رَجُلٌ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فأَرْسَلْتُ أخِى لِيُكَلِّمَهُ فَرَجَعَ ولَمْ يَشْفِنى مِنَ الخَبَرِ فأَرَدْتُ أَنْ أَلْقاهُ فقال لَهُ أما إنَّكَ قدْ رَشِدْتَ هَذَا وجْهى إلَيْهِ فاتَّبِعْنى ادْخُلْ حَيْثُ أَدْخُلُ فانِّى إنْ رَأَيْتُ أَحَداً أخافُهُ عَلَيْكَ قُمْتُ إلى الحائِطِ كأَنِّى أُصْلِحُ نَعْلِى وامْضِ أَنْتَ فَمَضَي ومَضَيْتُ مَعَهُ حتَّى دخَلَ ودَخَلْتُ مَعَهُ عَلى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم فَقُلْتُ لَهُ اعْرِضْ عَلَيَّ الإسْلامَ فَعَرَضَهُ فأَسْلَمْتُ مَكانى فقال لى ياأبا ذَرٍّ اكْتُمْ هٰذَا الأَمْرَ وارْجِعْ إلي بَلدِكَ فاذَا بَلَغكَ ظُهُورُنا فأَقبِلْ فَقُلْتُ والذِى بَعَثَكَ بالحَقِّ لأَصْرُخَنَّ بِها بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ فَجاءَ إلى المَسْجِدِ وقُرَيْشٌ فِيهِ فقال يامَعْشَرَ قُرَيْشٍ إنِّى أَشْهَدُ أَنْ لا إلَهَ إلاَّ اللّهُ وأَشْهدُ أنَّ مُحَمَّداً عبْدُهُ ورسُولُهُ فقالُوا قُومُوا إلى هَذَا الصَّابِيءِ فقامُوا فَضُرِبْتُ لِأَمُوتَ فأَدْرَكَنى العبَّاسُ فأَكَبَّ عَلَيَّ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ فقال ويْلَكُمْ تَقْتُلُونَ رَجُلاً مِنْ غِفارَ ومَتْجَرُكُمْ ومَمَرُّكُمْ علَى غِفارٍ فأَقْلَعُوا عَنِّى فَلَمَّا أَنْ أَصْبَحْتُ الغَدَ رَجَعْتُ فَقُلْتُ مِثْلَ ما قُلْتُ بالأَمْسِ فقالوا قُومُوا إلَى هَذَا الصَّابِيءِ فَصُنِعَ بِى مِثْلُ ما صُنِعَ بالأَمْسِ وأَدْرَكَنى العَبَّاسُ فأَكَبَّ عَلَيَّ وقال مِثْلَ مَقَالَتِهِ بالأَمْسِ قال فَكَانَ هَذَا أَوَّلَ إسْلامِ أَبِى ذَرٍّ رَحِمَهُ اللّهُ *

28-..... Bana Ebû Cemre tahdîs edip şöyle dedi: İbn Abbâs bize:

— Ebû Zerr'in İslâm'a girişini size haber vereyim mi? diye sordu.

Biz de:

— Evet, haber ver, dedik.

İbn Abbâs şöyle anlattı:

— Ebû Zerr şöyle dedi: Ben Gıfâr kabîlesinden bir kimse idim. "Mekke'de bir adam çıkmış, peygamber olduğunu iddiâ ediyormuş" haberi bize ulaştı. Ben de kardeşim(Uneys)e:

— Haydi (Mekke'ye) şu adama git, görüş ve O'nun haberini bana getir, dedim.

Kardeşim gitti, Rasûlullah'a kavuştu. Sonra dönüp geldi. Kardeşime:

— Sende ne haber var? diye sordum.

O da:

— Vallâhî bir adam gördüm, O hayırla emrediyor, şerrden nehyediyor, dedi.

Kardeşime:

— Gönlüme şifâ verir bir haber getirmedin! dedim.

Ve kendim bir dağarcık, bir de asâ aldım. Sonra Mekke'ye yöneldim. (Mescide girdim.) Fakat ben Rasûlullah'ı tanımıyordum; O'nu başkasına sormak da istemiyordum. Zemzem suyu içiyor, mescidde bulunuyordum.

Ebû Zerr devâmla şöyle dedi: Bu sırada yanıma Alî uğradı ve:

— Bu adam yabancı gibidir! dedi.

Ben de:

— Evet yabancıyım, dedim.

Alî:

— Öyleyse bizim eve buyur! dedi.

Ebû Zerr dedi ki: Alî'nin berâberinde yürüdüm. (Sabâha kadar) o bana birşey sormadı. Ben de ona haber vermiyordum. Sabâhlayınca (kalktım), Rasûlullah'ı sormak için kuşluk vakti mescide gittim. Fakat hiç kimse bana O'na dâir birşey bildirmiyordu.

Ebû Zerr devâm edip dedi ki: Bana yine Alî uğradı ve:

— Bu adam için henüz yerini öğrenmesi zamânı gelmedi mi (yânî hâlâ garîb mi; bir yer bulup yerleşemedi mi)? diye sordu.

Ben de:

— Hayır (burada ikaamet niyetinde değilim), dedim.

Alî:

— Berâberimde yürü (bize gidelim), dedi.

(Gittik. Evde) Alî:

— Senin işin nedir, seni bu beldeye getiren şey nedir? diye sordu.

Ben de:

— Gizli tutacağına bana söz verirsen, sana haber veririm, dedim.

Alî:

— Emîn ol, öyle yaparım, dedi.

Ben de ona şöyle anlattım:

— Burada peygamber olduğunu iddiâ eden bir adam çıkmış olduğu haberi bize ulaştı. Onunla konuşmak üzere kardeşimi göndermiştim. Fakat kardeşim dönüp geldi; getirdiği haber bana kanâat vermedi. Bunun üzerine kendim bu zâta varıp yüzyüze kavuşmak istedim, (buraya geldim).

Alî:

— Şübhesiz sen hidâyete mazhar oldun. (Bu zât Allah'ın Rasûlü'dür. Sabâhleyin ben O'nun yanına gideceğim, sen de ardımca gel, dedi. Sabâh olunca Alî:) İşte ben Rasûlullah'ın yanına gidiyorum, arkamsıra gel, benim girdiğim yere sen de gir! Şâyet ben (yolda) sana zarar vereceğinden korktuğum birisini görürsem, ayakkabımı düzeltir gibi bir duvara yönelik dururum. Sen (durma) git. (Ben yürüyüp nereye girersem, sen de oraya gir!) dedi.

Alî gitti. Ben de onun berâberinde gittim. Nihâyet o, Peygamber(S)'in huzûruna girdi. Ben de berâberinde girdim. Hemen Peygamber'e:

— Bana İslâm'ı öğret! dedim.

O da İslâm'ı telkîn etti. Ben de bulunduğum yerde hemen müslümân oldum. Bunun üzerine Peygamber bana:

— *"Yâ Ebâ Zerr, bu işi gizli tut ve memleketine dön git. Sonra sana bizim meydana çıktığımız haberi ulaşınca hemen gel!"* buyurdu.

Ben de:

— Seni hakk peygamber olarak gönderen Allah'a yemîn ederim ki, ben bu Şehâdet Kelimesi'ni o müşriklerin ortasında (muhakkak) haykıracağım! dedim.

Râvî İbn Abbâs dedi ki: Kureyş mescidde toplu bir hâlde iken Ebû Zerr mescide geldi de:

— Ey Kureyş cemâati! ***Eşhedu en lâ ilâhe ille'llâh ve eşhedu enne Muhammeden rasûla'llah*** = Ben Allah'tan başka ibâdet edilecek hakk ma'bûd olmadığına şehâdet ediyorum; Muhammed'in O'nun kulu ve rasûlü olduğuna da şehâdet ediyorum, dedi.

Kureyş müşrikleri de:

— Saldırın şu Sâbiî'ye! dediler de kalktılar ve ölmem için sıra dayağına çekildim.

Bu sırada Abbâs bana yetişip üzerime kapandı. Sonra onlara döndü de:

— Veyl sizlere Gıfâr'dan bir adamı öldürüyorsunuz. Gıfâr ise sizin ticâret yeriniz ve yolunuz Gıfâr üzerindedir, dedi.

Bunun üzerine Kureyşliler benden çekildiler.

Ertesi gün sabâh vakti ben yine Mescide gittim. Ve dünkü gibi yine İslâm şehâdetini i'lân ettim. Onlar da yine:

— Kalkın, şu Sâbiî'ye hücûm edin! dediler.

Bana dün yapılanın benzeri öldüresiye bir dayak daha atıldı. Abbâs yine imdâdıma yetişip üzerime kapandı. Kureyş'e dün söylediği makaalesinin benzerini söyledi.

Râvî İbn Abbâs: İşte zikredilen bu vak'a, Allah kendisine rahmet eylesin, Ebû Zerr'in İslâm'a girmesinin evveli oldu, demiştir [36].

---

36 Hadîsin başlıktaki husûslara uygunluğu meydandadır. Çünkü içinde Ebû Zerr'in İslâm'a girişi ve Mescidde kaldığı müddetçe Zemzem suyunu içmekle yetinmesi zikredilmektedir. Hadîs Müslim'de daha geniştir.

Ebû Zerr el-Gıfârî, ilk müslümân olan beş zâtın beşincisi olduğu, İslâm'ı kabûlü da'vetsiz, kendi arzûsu ile ve yüksek bir irâdenin eseri bulunduğu için, İbn Abbâs gibi büyük bir sahâbî âlimi onun bu İslâm'a girme menkabesini tafsîlâtıyle rivâyet etmiş, İmâm el-Buhârî de bu rivâyeti müstakil bir bâb açarak *Sahîh*'ine almıştır.

١٠ــ بابُ ذِكْرِ قَحْطَانَ

10- KAHTÂN İSMİNİN ZİKRİ BÂBI

٢٩ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى سُلَيْمَانُ بنُ بِلاَلٍ عنْ ثَوْرِبنِ زَيْدٍ عنْ أبِى الغَيْثِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلَّم قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَخْرُجَ رجُلٌ مِنْ قَحْطَانَ يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصَاهُ *

29-..... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S): *"Kahtân oğulları'ndan bir kişi çıkıp insanları asâsıyle sevk ve idâre etmedikçe kıyâmet kopmayacaktır"* buyurmuştur [37].

١١ــ بابُ ما يُنْهى عنْ دَعْوَى الجَاهِلِيَّةِ

11- NEHYOLUNAN CÂHİLİYET DA'VÂSI BÂBI [38]

٣٠ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا مَخْلَدُ بنُ يَزِيدَ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخبرنى عَمْرُو بنُ دِينَارٍ أنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا رضى اللَّهُ عنهُ يَقُولُ غَزَوْنَا مَعَ النبيِّ

Ebû Zerr ilimde, zühd ve takvâda, harb ve cihâdda, doğru ve düzgün söz söylemekte, ihlâs ve samîmiyette başlı başına bir şahsiyet idi. İlimde Abdullah ibn Mes'ûd'a denk idi. Yalnız idârî ve mâlî işlerde garîb ictihâdları vardı. Meselâ, bir kişinin iki dirhem ve iki dînâra mâlik olmasını, Kur'ân'da kötülenen *"Kenz"* (et-Tevbe: 35-36) cümlesinden sayardı. Beytu'l-mâlden verilen dörtyüz dînâr hissesini aldığı gün hepsini fakîrlere dağıtırdı. İhtiyâc zamânı için muhâfaza etmezdi: Azîz Dostum (S) bana *"Çıkınlayıp ağzı bağlanan her altın, gümüş birer ateş parçasıdır. O -Allah rızâsı için muhtâclara verilinceye kadar- sâhibini yakar"* diye vasiyyet etti, derdi. Peygamber'in vefâtından sonra Şâm'da ikaamet etti. Muâviye'nin emîrliği zamânında bu ictihâdları ve Muâviye'nin saltanat sistemli idâresini açıktan tenkîd ettiği ve bu tenkîdlerin halka te'sîr etmesi üzerine evvelâ Medîne'de, sonra da Rebeze'de oturtuldu. 32 yılında orada vefât etmiştir.

37 Kahtân, İsmâîl zürriyetinden mi, yoksa değil mi; ihtilâflıdır. Himyer, Kinde, Hemdân ve diğerlerinden olan Yemen nesebleri, Kahtân'a varıp dayanır.

Hadîsin başlığa uygunluğu Kahtân isminin zikredilmesindedir. el-Buhârî bunu Fiten'de de getirmiştir. Hadîs, oradan çıkacak melikin sert ve zâlimâne idâresini ifâde etmektedir.

38 Câhiliyet da'vâsı, Câhiliyet çağrısı demektir ki, Arab'ın kendi kabîlesinden imdâd için: Ey Fulân oğulları, yetişiniz! diye bağırmasıdır. Bu çığlığı işiten kabîle halkı toplanarak yardım isteyene zâlim olsa bile yardım ederlerdi. İslâm böyle zorbalıkla, kavim-kabîle kuvvetiyle hakk alma da'vâsını kaldırıp, medenî bir adâlet nizâmı ortaya koymuştur.

ﷺ وقَدْ ثابَ مَعَهُ ناسٌ مِنَ المُهَاجِرِينَ حَتَّى كَثُرُوا وكانَ مِنَ المهاجِرِينَ رَجُلٌ لَعَّابٌ فَكَسعَ أَنْصَارِيًّا فَغَضِبَ الأَنْصَارِيُّ غَضَبًا شَدِيدًا حَتَّى تَدَاعَوْا وقال الأَنْصَارِيُّ يا لَلْأَنْصَارِ وقال المُهَاجِرِيُّ يا لَلْمُهَاجِرِينَ فَخَرَجَ النبيُّ ﷺ فقال فَمَا بالُ دَعْوَى أَهْلِ الجَاهِلِيَّةِ ثُمَّ قال ما شأنُهُمْ فأُخْبِرَ بِكَسْعَةِ المُهَاجِرِيِّ الأَنْصَارِيَّ قال فقال النبيُّ ﷺ دَعُوها فإنَّها خَبِيثَةٌ * وقال عبْدُ اللَّهِ بنُ أُبَيٍّ ابنُ سَلُولَ أَقَدْتَدَاعَوْا عَلَيْنَا لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى المَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ فقال عُمَرُ أَلاَ نَقْتُلُ يا رسولَ اللَّهِ هَذَا الخَبِيثَ لِعَبْدِ اللَّهِ فقال النبيُّ ﷺ لاَ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنَّهُ كانَ يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ *

30-..... Câbir (R) şöyle diyordu: Biz Peygamber'in berâberinde gazveye (Mureysî seferine) çıkmıştık. Muhâcirlerden birtakım insanlar da toplanmış, Peygamber'in berâberinde sefer etmişti. Hattâ Muhâcirler (Ensâr'dan) çok oldular. Muhâcirlerden şakacı bir kimse vardı. Bu zât Ensâr'dan birisinin kıçına (şaka olarak) vurmuştu. Ensârî bundan aşırı derecede öfkelendi. Nihâyet (kavga başladı) iki taraf da kendi kabîlelerini imdâda çağırdılar. Ensâr'dan olan kimse:

— Ey Medîneliler, imdâdıma koşunuz! diye feryâd etti.

Muhâcir şakacı da:

— Ey Muhâcirler, imdâdıma geliniz! diye bağırdı.

Bu sesler üzerine Peygamber (S) çıktı ve:

— *"Câhiliyet ahâlîsinin çığlığı ile bağırmak ne oluyor?"* buyurdu.

Sonra da:

— *"Onların işi nedir* (neden câhiliyet âdetiyle çağırışıyorlar)*?"* diye sordu.

Bir Muhâcir'in Ensâr'dan birisine şaka ile vurduğu kendisine haber verildi.

Râvî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber:

— *"O Câhiliyet çığlığını bırakınız! Soyunu çağırmak* (onunla hakk kazanmak) *kötü bir şeydir"* buyurdu.

(Münâfıkların başı olan) Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl de:

— Şunlar bizim Medîne halkı üzerine Muhâcirler'i ayaklandırmak mı istiyorlar? Yemîn olsun eğer biz Medîne'ye dönüp varırsak, Medîne'nin en azîz olanı (gûyâ kendisi), onlardan en zelîl olanı (gûyâ Peygamber'i) elbette ve muhakkak Medîne'den çıkaracaktır, dedi.

Bunun üzerine Umer, İbn Ubeyy için:

— Ey Allah'ın Elçisi! Şu habîsi öldürmez miyiz? dedi.

Peygamber:

— *"İnsanlar 'Muhammed kendi sahâbîlerini öldürtür oldu' diye dedikodu etmesin!"* buyurdu [39].

٣١ــ حدّثني ثَابِتُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنِ الأَعْمَشِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُرَّةَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم * وعنْ سُفْيَانَ عنْ زُبَيْدٍ عنْ إِبْرَاهِيمَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ عنِ النبيِّ ﷺ قال لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الخُدُودَ وشَقَّ الجُيُوبَ ودَعَا بِدَعْوَى الجَاهِلِيَّةِ *

31-..... Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan: Peygamber (S): *"Kim avuç içi ile yanaklarını, yüzünü döver, yakalarını yırtar ve Câhiliyet âdeti üzere bağırır çağırırsa, o kimse bizden değildir"* buyurmuştur [40].

١٢ــ بابُ قِصَّةِ خُزَاعَةَ

12- HUZÂA KISSASI BÂBI [41]

---

39 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Bu Câhiliyet da'vâsı ne oluyor?"* sözündedir.

Hadîste bildirilen Abdullah ibn Ubeyy'in o kötü sözü Kur'ân'da da nakledilmiştir: ***"Onlar 'Eğer Medîne'ye dönersek, and olsun en şerefli ve kuvvetli olan, oradan en hakîr olanı muhakkak çıkaracaktır' diyorlardı. Hâlbuki şeref, kuvvet ve gâlibiyet Allah'ındır, Peygamberinindir, mü'minlerindir. Fakat münâfıklar*** (bunu) ***bilmezler"*** (el-Munâfıkûn: 8).

40 Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. el-Buhârî, bunu Cenâzeler Kitâbı'nda da getirmişti.

41 Huzâa, en eski bir Arab soyu olan Ezd şa'bının bir şu'besidir. Evs ve Hazrec, Ezd şa'bından ayrılan ve Seylu'l-Arîm'in meydana gelmesi üzerine Yemen'den Medîne'ye hicret eden bir soy oldukları gibi, Huzâa da Mekke'ye göç edip gelen bir Ezd soyudur.

Ensâb ilminin ilk müelliflerinden er-Rişâtî'nin beyânına göre Huzâa, Amr ibn Rabîa'dır ki, Rabîa, Luhayy ibn Hârise diye de anılır. Bu silsile ensâb âlimlerinden "Huzâa Yemenli'dir" diyenlerin mezhebidir. Huzâa'nın Mudar'dan olduğunu ileri sürenlere göre de, Huzâa, Amr ibn Rabîa ibn Kam'a ibn Hındif'tir. Bu zümre gelecek olan Ebû Hureyre hadîsini hüccet getirmişlerdir. Şu hâlde her iki zümreye göre Huzâa'nın adı Amr'dır; Huzâa, lakabıdır. Babasının adı da Rabîa'dır, Luhayy diye de anılır. Bunda ensâb âlimlerinin ihtilâfı yoktur. İhtilâf yalnız büyükbabasındadır. Huzâa'nın Yemenli olduğunu kabûl edenlere göre büyükbabası, Hârise ibn Amr'dır. Mudar'a nisbet edenler de dedesi Kam'a ibn Hındif'tir dediler.

Bâzı ensâb âlimleri de bu iki görüşü şöylece birleştirirler: "Kam'a ibn Hındif'in karısı, oğlu Luhayy'e gebe iken Kam'a ölmüştür. Bunun üzerine kadın, Yemen'e, Hârise ibn Amr'ın yanına gitmiş ve orada doğurmuştur. Bu sebeble Hârise, Luhayy'ı evlâd edinerek kendisine nisbet etmiştir" demişlerdir.

Amr ibn Rabîa'ya Huzâa denilmesinin sebebine gelince, müelliflerin bildirdiklerine göre, Yemen'in Me'rib şehrindeki su bendi yıkılıp Seylu'l-Arîm de-

٣٢ــ حدّثني إسْحَاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا يَحْيَى بنُ آدَمَ أَخْبَرَنَا إسْرَائِيلُ عنْ أَبِي حَصِينٍ عنْ أَبِي صَالِحٍ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال عَمْرُو بنُ لُحَيِّ بنِ قَمَعَةَ بنِ خِنْدِفَ أَبُو خُزَاعَةَ *

32-..... Bize İsrâîl, Ebû Husayn'dan; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Amr ibnu Luhayy ibni Kam'a ibn Hındif, Huzâa kabîlesinin* (büyük) *babasıdır"* buyurmuştur [42].

٣٣ــ حدّثنا أَبُو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عن الزُّهْرِيِّ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ ابنَ المسَيَّبِ قال البَحِيرَةُ الَّتِي يُمْنَعُ دَرُّهَا لِلطَّوَاغِيتِ ولاَ يَحْلُبُهَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ: والسَّائِبَةُ الَّتِي كانُوا يُسَيِّبُونَهَا لِآلِهَتِهِمْ فَلاَ يُحْمَلُ عَلَيْهَا شَيْءٌ قال وقال أبو هُرَيْرَةَ قال النبيُّ ﷺ رَأَيْتُ عَمْرَو بنَ عَامِرِ بنِ لُحَيٍّ الخُزَاعِيَّ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ وكانَ أَوَّلَ منْ سَيَّبَ السَّوَائِبَ *

33-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den işittim, o şöyle dedi: Bahîra, sütü tâğûtlara, şeytânlara âid olmak üzere sütünden insanların faydalanması men' olunan yânî harâm kılınan devedir. Artık bundan sonra bu devenin sütünü insanlardan hiçbir kimse sağamazdı. Sâibe ise Câhiliye Arabları'nın taptıkları putları için adayıp salıverdikleri devedir. Artık onun üzerine hiçbir yük yük-

---

nilen âfetin meydana gelmesi üzerine susuz kalan Ezdîler etrafa dağıldıkları sırada, diğer Ezd kabîlelerinden ayrılarak, oğlu ile birlikte Hicâz'a gelmiş ve Mekke civârına yerleşmiş olmasıdır. Çünkü Huzâa kelimesi, birşeyden ayrılmış parçaya denir.

Huzâa, Mekke'ye yerleştikten sonra, orada İsmâîl Peygamber zamânından beri mekân tutmuş ve Mekke'nin idâresini, Ka'be'nin bütün vazîfelerini ellerine almış olan Cürhümîler'i oradan kovup, idâreyi eline almıştır. Bir müddet sonra Peygamber'in dedelerinden Kusayy ibn Kilâb, Huzâî başkanlarından Huleyl'in kızı Hıbâ ile evlendiği için, Peygamber'in dedeleriyle ve Ka'be'nin hakîkî bir vârisi ile hısımlık kazanmışlardır. Fakat Huleyl'in vefâtından sonra Kusayy, Mekke'nin idâresine ve Ka'be'nin bütün vazîfelerine hakk kazanarak eline almış ve üçyüz küsûr sene devâm eden Huzâî idâresine son vermiştir (Bâzı kısaltmalarla Aynî'den).

42 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

Hındif, kabîlenin anasıdır. Handefe, yânî hervele ile yürüdüğü için bununla lakablandırıldı. Bu kadının oğulları, babalarına değil de analarına nisbetle meşhûr oldular. Kam'a da anasına nisbet edilmiştir. Yoksa onun babasının ismi İlyâs ibn Mudar'dır. Hadîsteki Ebû Huzâa kavli, o Ezd'den bir soydur demektir (Aynî).

lenmez. Saîd ibnu'l-Müseyyeb dedi ki: Ebû Hureyre şöyle dedi: Peygamber (S): *"Ben* (kusûf namâzı kılarken) *cehennemde Huzâalı Amr ibn Âmir ibn Luhayy'ı kendi bağırsaklarını ateş içinde sürükler hâlde gördüm. Çünkü o develeri putlar için salma adağı yapanların ilki idi"* buyurdu [43].

١٣ــ بابُ قِصَّةِ زَمْزَمَ وجَهْلِ العَرَبِ

13- ZEMZEM KISSASI VE ARAB KAVMİNİN CÂHİLLİĞİ BÂBI [44]

٣٤ــ حدّثنا أَبو النُّعْمَانِ حدّثنا أبو عَوَانَةَ عنْ أَبِي بِشْرٍ عنْ سَعِيدِبنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُمَا قال إذَا سَرَّكَ أَنْ تَعْلَمَ جَهْلَ العَرَبِ فاقْرَأْ ما فَوْقَ الثَّلاَثِينَ ومائَةٍ فِي سُورَةِ الأَنْعَامِ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلاَدَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ إِلَى قَوْلِهِ قَدْ ضَلُّوا وما كانُوا مُهْتَدِينَ *

34-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Arab kavminin câhilliğini bilmen seni sevindirdiği zamân el-En'âm Sûresi'ndeki yüzotuzuncu âyetin üst tarafını oku: ***"İlimsizlik yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenlerle Allah'ın kendilerine ihsân ettiği*** (halâl) ***rızkı, Allah'a iftirâ ederek, harâm sayanlar muhakkak ki maddî ve ma'ne-***

---

43 Amr ibn Luhayy, *Sâibe* ve *Bahîra* bid'atlerinden başka, İbrâhîm ve oğlu İsmâîl Peygamberler'in tebliğ ettikleri tevhîd dînini ilk bozan ve ilk put diken; Vasîle, Hâm adaklarını ilk îcâd eden kimsedir. Bir ara Amr, Mekke'den Şâm'a gitmiş, Belkaa mıntıkasındaki eski Maâb şehrine vardığında Amâlika'nın putlara taptıklarını görmüştü. Bu putlardan kurak zamânlarında yağmur, harb ve felâket zamânlarında yardım dilediklerini öğrenmiş; onlardan isteyip aldığı Hubel adlı putu götürüp Ka'be'ye dikti. Halkı buna ta'zîm ve ibâdete da'vet etti... (İbn İshâk).

Aynî'nin bildirdiğine göre, târîhte meşhûr olan Lât putu da Huzâa'nın eseridir.

İşte Amr ibn Luhayy tarafından ortaya konulan bu bid'atler, Kur'ân'da da bildirilip reddedilmiştir: ***"Allah ne Bahîre'den, ne Sâibe'den, ne Vasîle'den, ne de Hâm'dan hiçbirini*** (meşrû') ***kılmamıştır. Fakat o küfredenler Allah'a karşı*** (bize bunları o emretmiştir diye) ***yalan düzerler. Onların çoğunun*** (avâmın) ***ise akılları ermez"*** (el-Mâide: 103).

Ulaştığımız Onbeşinci Hicret Asrı'nda da maalesef Amr ibn Luhayy zihniyetinde birtakım putçu ve bid'atçı zümreler hâlâ mevcûddur!...

44 Başlık Ebû Zerr nushasında böyle gelmiştir. Başkalarında ise sâdece "Arab'ın Câhilliği Bâbı" şeklindedir. Doğru olan da bu ikincisidir. Çünkü burada Zemzem ve onunla ilgili birşey zikredilmemiştir. Bâzı nushalarda ise bu bâbdan önce Ebû Zerr'in İslâm'a girmesi bâbı vâki' olmuştur (Aynî).

vî en büyük zarara uğramıştır. Onlar şübhesiz ki, sapmışlardır ve (ondan sonra) *doğru yolu da bulamamışlardır''* (el-En'âm: 140) [45].

١٤ــ بابُ مَنِ انْتَسَبَ إلَى آبَائِهِ فِى الإِسْلاَمِ والجَاهِلِيَّةِ : وقال ابنُ عُمَرَ وأَبُو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ إنَّ الكَرِيمَ ابنَ الكَرِيمِ ابنِ الكَرِيمِ ابنِ الكَرِيمِ يُوسُفُ بنُ يَعْقُوبَ بنِ إسْحَاقَ بنِ إبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ : وقال البَرَاءُ عنِ النبيِّ ﷺ أنا ابنُ عبْدِ المُطَّلِبِ *

14- KENDİNİ İSLÂM'DAKİ VE CÂHİLİYET DEVRİNDEKİ BABALARINA NİSBET EDEN, YÂNÎ ONLARA ÂİD OLDUĞUNU SÖYLEYEN KİMSE BÂBI

İbn Umer ile Ebû Hureyre, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu söylediler: *''Kerîm oğlu, kerîm oğlu kerîm oğlu kerîm, İbrâhîm Halîlullah oğlu, İshâk oğlu,*

---

45 Hadîsin bâb başlığına uygunluğu ''Arab'ın câhilliği'' sözündedir. Hadîste başlığın birinci kısmına âid birşey yoktur.

İbn Abbâs, Saîd ibn Cubeyr'e Arab'ın câhilliğini apaçık gösteren âyetleri ta'rîf edip öğretmiştir ki, bunlar el-En'âm Sûresi'nin 136. âyetinden i'tibâren 140. âyetine kadar devâm eden âyetlerdir. İbn Abbâs bunlardan sonuncusunu okumak sûretiyle son hudûdu belirtmiş oluyor:

''Onlar Allah için, O'nun yarattığı ekin ve meyvelerle hayvanlardan bir hisse ayırdılar da kendi boş zannlarınca 'Şu Allah'ın' dediler, 'Şu da ortaklarımız (olan putlar)***ın'. Ortaklarına âid olanlar Allah'a ulaşmaz ammâ, Allah'a âid olanlar;*** (evet) ***onlar ortaklarına gider! Hükmedegeldikleri bu şeyler ne kötüdür! Bunun gibi onların ortakları*** (olan o putların hizmetçileri), ***müşriklerden birçoğuna -hem onları helâke düşürmek, hem kendilerine karşı dînlerini karmakarışık etmek için- öz evlâdlarını*** (kendi elleriyle) ***öldürmesini hoş göstermiştir. Eğer Allah dileseydi bunu yapmazlardı. Artık sen onları düzmekte devâm ettikleri o yalanlarla başbaşa bırak. Onlar bâtıl zannlarıyle dediler ki: 'Bu davarlarla ekinler harâmdır. Onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Şu davarların da sırtları***(na binmek) ***harâm edilmiştir'. Birtakım davarlar da vardır ki, üzerlerine Allah'ın ismini anmazlar onlar.*** (Besmelesiz öldürüp veyâ ölü olarak yerler. Bütün bunları) ***O'na*** (Allah'a) ***karşı*** (böyle emrediyor diye) ***iftirâ ederek*** (uydurdular). ***O*** (Allah), ***bunları, yapmakta oldukları iftirâları yüzünden cezâlandıracaktır. Bir de*** (şöyle) ***dediler: 'Şu davarların karınlarında bulunan***(yavru)***lar*** (canlı doğarsa) ***sâde erkeklerimiz için*** (halâldır), ***kadınlarımıza harâm kılınmıştır. Eğer o, ölü*** (doğar) ***ise onlar bunda ortaktırlar'.*** (Allah) ***onların*** (bu halâldır, bu harâmdır yollu) ***vasıflarının cezâsını verecektir. Şübhesiz ki O, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir, hakkıyle bilendir. İlimsizlik yüzünden çocuklarını beyinsizce öldürenlerle Allah'ın kendilerine ihsân ettiği*** (halâl) ***rızkı, Allah'a iftirâ ederek, harâm sayanlar muhakkak ki maddî ve ma'nevî en büyük zarara uğramıştır. Onlar şübhesiz ki sapmışlardır ve*** (ondan sonra) ***doğru yolu da bulamamışlardır''*** (el-En'âm: 136-140).

Ya'kûb; oğlu Yûsuf'tur'' [46].

el-Berâ ibn Âzib de Peygamber(S)'in:
***''Ben Abdulmuttalib oğluyum''* buyurduğunu söylemiştir.**

٣٥ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أبِى **حدّثنا** الأعْمَشُ **حدّثنا** عَمْرُو بنُ مُرَّةَ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال لَمَّا نَزَلَتْ وأنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأقْرَبِينَ جَعَلَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُنَادِى يا بَنِى فِهْرٍ يا بَنِى عَدِيٍّ لِبُطُونِ قُرَيْشٍ * وقال لَنَا قَبِيصَةُ أخبرنا سُفْيَانُ عَنْ حَبِيبِ بنِ أبِي ثابِتٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال لَمَّا نَزَلَتْ وأنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأقْرَبِينَ جَعَلَ النبيُّ ﷺ يَدْعُوهُمْ قَبَائِلَ قَبَائِلَ *

35-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: ***''Sen en yakın hısımlarını*** (Allah'ın azâbı ile) ***korkut''*** (eş-Şuarâ: 214) âyeti indiği zamân, Peygamber (S) Kureyş'in soylu boylarını: *''Ey Fihr oğulları, ey Adiyy oğulları!..''* diye oymak oymak çağırmaya başladı [47].

el-Buhârî dedi ki: Bize Kabîsa söyledi: Bize Sufyân es-Sevrî, Habîb ibn Ebî Sâbit'ten; o da Saîd ibn Cubeyr'den haber verdi ki, İbn Abbâs şöyle demiştir: ***''Sen*** (ilkin) ***en yakın hısımlarını Allah'ın azâbı ile korkut''*** (eş-Şuarâ: 214) âyeti indiği zamân, Peygamber (S) kendi aşîretini kabîle kabîle çağırmaya başladı [48].

٣٦ــ حدّثنا أبُو اليَمَانِ أخْبَرَنَا شُعَيْبٌ أخبرنا أبُو الزِّنَادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبيَّ ﷺ قال يَا بَنِى عَبْدِ مَنَافٍ اشْتَرُوا أنْفُسَكُمْ مِنَ اللَّهِ يا بَنِي عَبْدِ المُطَّلِبِ اشْتَرُوا أنْفُسَكُمْ مِنَ اللَّهِ يا أُمَّ الزُّبَيْرِ بنِ العَوَّامِ عَمَّةَ رسولِ اللَّهِ يا فاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ اشْتَرِيَا أنْفُسَكُمَا مِنَ اللَّهِ لاَ أمْلِكُ لَكُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا سَلاَنِى مِنْ مالِى ماشِئْتُمَا *

---

46 Hadîsin başlığın ilk kısmına uygunluğu meydandadır. Çünkü Peygamber Yûsuf'u babalarına nisbet edince, bunun diğerlerinde de cevâzına delîl olmuştur.

İbn Umer ile Ebû Hureyre'nin burada ta'lîk şeklinde verilen rivâyetleri Ehâdîsu'l- Enbiyâ'da senediyle geçmişti. el-Berâ'nin hadîsi de mevsûl ve uzun bir metin hâlinde Cihâd Kitâbı'nda, ''Hezîmet sırasında sahâbîlerini saff yapan kimse bâbı''nda geçmişti. el-Berâ hadîsi de başlığın ikinci kısmına delîl olmuştur. Çünkü Peygamber kendisini, dedesi Abdulmuttalib'e nisbet etmiştir.

47 Bu hadîsin de başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendi aşîretini, her kabîleyi babalarına nisbet ederek zikretmesi yönündendir.

48 Bu hadîs de yukarıdaki hadîsin diğer bir tarîkidir.

36- Bize Ebû'l-Yemân tahdîs etti. Bize Şuayb haber verdi: Bize Ebû'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) - eş-Şuarâ: 214. âyeti indiği zamân- şöyle buyurmuştur: *"Ey Abd Menâf oğulları! Allah'tan kendinizi ibâdet bedelinde satın alarak kurtarınız! Ey Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ın anası ve Rasûlullah'ın halası* (Abdulmuttalib kızı Safiyye)*! Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Sizler de kendilerinizi Allah'tan ibâdet mukaabilinde satın alınız da azâbından kurtulunuz! Allah'ın azâbından kurtulmanız için ben, Allah tarafından verilmiş hiçbir nüfûza mâlik değilim. Malımdan istediğiniz şeyi benden isteyin!"* [49].

١٥ــ بابُ قِصَّةِ الحَبَشِ وقَوْلِ النبيِّ ﷺ يا بَنِي أَرْفِدَةَ

15- HABEŞ KISSASI VE PEYGAMBER(S)'İN: *"Ey Erfide oğulları!"* KAVLİ BÂBI

٣٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عنْ عَائِشَةَ أنَّ أبا بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنه دَخَلَ عَلَيْهَا وعِنْدَهَا جَارِيتَانِ فِي أيَّامِ مِنًى تُغَنِّيانِ وتُدَفِّفانِ وتَضْرِبانِ والنبيُّ ﷺ مُتَغشٍّ بِثَوْبِهِ فانْتَهَرهُمَا أبو بَكْرٍ فَكَشَفَ النبيُّ ﷺ عنْ وجْهِهِ فقال دَعْهُما يا أبا بَكْرٍ فإنَّهَا أيَّامُ عِيدٍ وتِلْكَ الأيَّامُ أيَّامُ مِنًى * وقالَتْ عَائِشَةُ رَأيْتُ النبيَّ ﷺ يَسْتُرُ نِي وأنا أنْظُرُ إلَى الحَبَشَةِ وهُمْ يَلْعَبُونَ فِي المَسْجِدِ فَزَجَرَهُمْ عُمَرُ فقال النبيُّ ﷺ دَعْهُمْ أمْنًا بَنِي أرْفِدَةَ يَعْنِي مِنَ الأمْنِ *

37-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Âişe'den tahdîs etti ki, Minâ günlerinde yanında şarkı söyleyen, def vurup def çalan iki kız varken yanına Ebû Bekr girmiş. Bu sırada Peygamber de örtüsüne bürünmüş, yatağına uzanmıştı. Ebû Bekr o kızları azarlamış. Peygamber (S) hemen yüzünden örtüyü açmış ve Ebû Bekr'e hitâben:

---

49 Bundan önceki hadîslerde olduğu gibi, burada da Rasûlullah Kureyş oymaklarını husûsî sûrette ve ma'lûm olan baba adlarıyle birer birer çağırıp hitâb etmiştir:

Peygamber, Kureyş soylarını bir formül ve birbirinin aynı olan bir cümle ile da'vet etmiştir. Çünkü bu dînî bir akiddir, bir ahd ve misâktır. Bu sebeble Peygamber her kabîleyi andıkça "İbâdet ve ubûdiyet mukaabilinde kendinizi Allah'tan satın alınız!" buyurmuştur. Binâenaleyh bu tekrar, akdin ve ahdin îcâbıdır, edebî uslûba aykırı bir ıtnâb (yânî uzatma) değildir, tamâmiyle hukûk uslûbuna uygundur.

— *"Yâ Ebâ Bekr, onlara ilişme, çünkü bu günler bayram günleridir; bu günler Minâ günleridir"* buyurmuştur.

Yine bu senedle Âişe şöyle demiştir: Ben Peygamber'i şu hâlde gördüm: Habeşliler mescidde oyun oynuyorlar, ben de onlara bakıyordum, Peygamber de (ben oyunlarını seyredebileyim diye kendi ridâsıyle -örtüsüyle-) beni perdeliyordu. Habeşliler'i Umer azarlayıp kovmağa kalktı. Bunun üzerine Peygamber (S) Umer'e hitâben:

— *"Bırak onları!"* (Ve Habeşliler'e de:) *"Emniyetli olarak oyununuza devâm edin ey Erfide oğulları!"* buyurdu [50].

١٦ــ بابُ منْ أحَبَّ أنْ لاَ يَسُبَّ نَسَبَهُ

16- NESEBİNİN SÖVÜLMEMESİNİ ARZÛ EDEN KİMSE BÂBI [51]

٣٨ــ حدّثني عُثْمَانُ بنُ أبِي شَيْبَةَ **حدّثنا** عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتِ اسْتأذَنَ حَسَّانُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فِي هجَاءِ المُشْرِكِينَ قال كَيْفَ بِنَسَبِي فقال حَسَّانٌ لاَ سُلَّنَّكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعَرَةُ مِنَ العَجِينِ . وعنْ أبِيهِ قال ذَهَبْتُ أسُبُّ حَسَّانَ عِنْدَ عَائِشَةَ فقالَتْ لاَ تَسُبُّهُ فإنَّهُ كانَ يُنَافِحُ عَنِ النبيِّ ﷺ *

38-..... Âişe (R) şöyle demiştir: (Şâir) Hassân, Kureyş müşriklerini hicvetmek husûsunda Peygamber'den izin istemişti. Peygamber (S):

— "(Kureyş içindeki) *benim nesebim nasıl olacak?"* diye sordu.

Hassân:

— Hiç şübhesiz ben Seni (yânî Sen'in soyunu) Kureyş soyları arasından, hamurdan kılın çekilmesi gibi muhakkak çeker çıkarırım, diye cevâb verdi.

Ve Urve babasından rivâyet etti ki, babası Hişâm şöyle demiştir: Ben Âişe'nin yanında Hassân'a sövmeye davrandım. Âişe hemen:

---

50 Buradaki iki hadîsin başlıktaki kısımlara uygunluğu bellidir. Bu hadîsler Kitâbu'l-Iydeyn'de tam ve açıklamalı olarak geçmişti.

el-Habeşu, el-Habeşetu, el-Uhbuşu, karalar tâifesinden bir cins nâsın ismidir, evvelkilerin cem'i *Hubşân* gelir, üçüncüsünün cem'i *Ehâbiş* gelir... *(Kaamûs Ter.)*

Erfide, bu kavmin dedesi veyâ ninesidir.

51 Yânî soyuna, ana-babasına ve dedelerine sövülmemesini, kötülenmemesini, onlara ilgi ve muhabbet beslenerek söz gelmesine karşı kıskanç olmak isteyen kimse bâbı.

"Hassân'a sövme! Çünkü o Peygamber'i müdâfaa eder idi" dedi [52].

١٧ــ بابُ ماجَاءَ فِي أسْمَاءِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وقَوْلِ اللَّهِ تَعَالى مُحَمَّدٌ رسولُ اللَّهِ والَّذِينَ مَعَهُ أشِدَّاءُ على الكُفَّارِ وقَوْلِهِ مِنْ بَعْدِى اسْمُهُ أحْمَدُ

17- RASÛLULLAH'IN İSİMLERİ HAKKINDA GELEN HABERLER İLE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür. O'nun maiyyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..." (el-Feth: 29);

"Meryem oğlu Îsâ da bir zamân (şöyle) demişti: Ey İsrâîl oğulları, ben size Allah'ın rasûlüyüm. Benden evvelki Tevrât'ı tasdîk edici; benden sonra gelecek bir rasûlü de -ki ismi Ahmed'dir- müjdeleyici olarak geldim..." (es-Saff: 6) [53].

٣٩ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ قال حدّثنى مَعْنٌ عنْ مالِكٍ عنِ ابنِ شِهَاب عنْ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ عنْ أبِيهِ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لِى خَمْسَةُ أسْمَاءٍ أنا مُحَمَّدٌ وأحْمَدُ وأنا الماحِى الَّذِي

---

52 Başlık ile hadîs arasındaki uygunluk noktası Rasûlullah'ın Hassân'a: *"Kureyş obaları arasında benim soyum da vardır, onlar nasıl olacak?"* buyurmasıdır. Peygamber'in bu sorusundan, hiciv ve kötüleme şekillerinin çoğu kişinin soyuna eksiklik vereceği anlaşılır.

Peygamber, Hassân'a istediği izni verdi. Ve Ebû Bekr'e git, Kureyş soylarını o daha iyi bilir... buyurdu. Hassân da Ebû Bekr'e gitti. Sonra geldiğinde: Yâ Rasûlallah! Hakîkaten Ebû Bekr nesebiniz Hâşim oğulları'nı Kureyş'in yüz kızartan ayıplarından ayırmak için bana çok kıymetli bilgiler verdi, demiştir.

Peygamber, Hassân'ı Kureyş şâirlerine karşı mukaabeleye teşvîk etmiş. *"Hassân, Rasûlullah nâmına İslâm'ı müdâfaa için güzel kokulu nefesini sarfettikçe Cebrâîl onunla berâberdir"* demiştir. Hattâ şiir yarışının ateşlendiği günlerde: *"Allah'ım, Hassân'ı Rûhu'l-Kuds ile kuvvetlendir!"* diye duâ etmiştir.

53 Buhârî iki âyetin bu iki cümlesini bu bâba unvân yapmakla, Rasûlullah'ın en meşhûr isimleri *Muhammed* ve *Ahmed* olduğuna işâret etmiştir. Bu iki isim *Hamd* maddesinden alınmıştır ki, kişinin fazîletini anarak övmekten ibârettir. Şu hâlde Ahmed, Allah'ı yüce sıfatlarıyle ve kudret eserleriyle öven ve övmesini bilen kimse demektir. *Muhammed* de fazîlet ve güzellikleri anılarak övülmüş kimse demektir. Peygamber'in *Ahmed* adı, geçmiş peygamberlerin kitâblarında zikredilmiş; *Muhammed* adı ise Kur'ân'da verilmiş olup, her ikisi de en güzel iki isimdir. Gelecek hadîste kasdolunan da bu alemiyettir.

يَمْحُو اللَّهُ بِى الكُفْرَ وأنا الحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِى وأنا العَاقِبُ *

39-.....Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir:Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Bana mahsûs* (ve ümmetlerce meşhûr) *beş isim vardır: Ben **Muhammed**'im ve **Ahmed**'im. Ben o **Mâhî**'yim ki, Allah benim* -(peygamberliğim)*le küfrü mahvedecektir. Ben o **Hâşir**'im ki* (kıyâmet gününde) *insanlar beni ta'kîb ederek toplanacaklardır. Ben o **Âkıb**'ım ki, peygamberlerin sonuncusuyum"* [54].

٤٠ ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ أبِى الزِّنَادِ عنِ الاعْرَجِ عَنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ ألاَتَعْجَبُونَ كَيْفَ يَصْرِفُ اللَّهُ عَنِّى شَتْمَ قُرَيْشٍ ولَعْنَهُمْ يَشْتِمُونَ مُذَمَّمًا ويَلْعَنُونَ مُذَمَّمًا وأنا مُحَمَّدٌ *

40-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizler hayret etmez misiniz? Bakınız Allah Kureyş'in sövmesini ve la'netlemesini benden nasıl çevirip def' ediyor? Ben **Muhammed*** (adıyle tanınmış ve övülmüş) *iken onlar* (bunu değiştirerek) *Muzemmem diye sebbederler ve Muzemmem diye la'net ederler"* [55].

١٨ ــ بابُ خاتمِ النَّبِيِّنَ ﷺ

18- PEYGAMBER'İN "HÂTEMU'N-NEBİYYÎN" İSMİ BÂBI [56]

---

54 Hadîsin başlığa uygunluğu bellidir. Hadîsteki beş adedi -adet mefhûmunun kıymeti olmadığı ilmî esâsı gereğince- ziyâde sayıyı reddetmez. Bir de bu beş adın eski kitâblarda bulunmaları ve geçmiş ümmetlerce tanınmış olmaları cihetiyle tahsîs ile ifâde edilmiş denilebilir.

55 Kureyş, Peygamber'i kötüleyecek bir husûs bulamayınca gülünç şeyler uyduruyorlardı. Onlardan biri de bu hadîste haber verildiği üzere, "Medholunmuş" demek olan "Muhammed"i, "Zemmolunmuş" demek olan "Muzemmem"le değiştirmeleridir. Bunu değiştiren Ebû Leheb'in karısı ve Ebû Cehl'in kızkardeşi Avrâ'dır (Kastallânî).

56 Bu başlık, Kur'ân diliyle Peygamber'e verilmiş olan en sevimli bir adı daha bildirmektedir:

"Muhammed, adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Fakat Allâh'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi hakkıyle bilendir" (el-Ahzâb: 40).

"Hâtem, Âsım kırâatinde tâ'nın fethiyle, diğerlerinde kesriyle okunur. Kesr ile *Hâtim,* fâil isim olup hatmeden, nihâyete erdiren yâhud mühürleyen demek olur. Feth ile *Hâtem* de âlet ismi olup mühür demektir. Mühür de bir şeyin tevsîk ve tasdîki için nihâyete basıldığından hem âhir ma'nâsını, hem tasdîk ma'nâsını içine alır. Şu hâlde iki kırâat Hâtemu'n- Nebiyyîn vasfının iki mefhûmunu ayrı ayrı hatırlatıyor. Yânî Muhammed Rasûlullah hem peygamberleri hitâma erdiren son peygamberdir... hem de bütün peygamberleri tasdîk ve tevsîk eden

٤١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنَانٍ حدّثنا سَلِيمٌ حدّثنا سَعِيدُ بنُ مِينَاءَ عَنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَثَلِى ومَثَلُ الأَنْبِيَاءِ كَرَجُلٍ بَنَى دَارًا فأَكْمَلَهَا وأَحْسَنَهَا إلاَّ مَوْضِعَ لَبِنَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَدْخُلونَها ويَتَعَجَّبُونَ ويَقُولُونَ لَوْلاَ مَوْضِعُ اللَّبِنَةِ *

41-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Benimle peygamberler zümresinin benzeri, şu kimsenin benzeri gibidir: O kişi bir ev yaptırmış ve binâyı tamamlayıp süslemiş de yalnız bir tuğlası eksik kalmış. Bu vaziyette insanlar binâya girip gezmeye başlarlar. Ve* (o eksik yeri görüp) *hayret ederek: Şu bir tuğlanın yeri boş bırakılmış olmasaydı! derler"* [57].

٤٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا إسْمَاعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ دِينَار عنْ أَبِى صَالِحٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال إنَّ مَثَلِى ومَثَلَ الأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِى كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فأَحْسَنَهُ وأَجْمَلَهُ إلاَّ مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ ويَعْجَبُونَ لَهُ ويَقُولُونَ هَلاَّ وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبِنَةُ قال فأنا اللَّبِنَةُ وأنا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ *

42-..... Ebû Hureyre(R)'den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Şübhesiz benim meselimle benden önceki peygamberler zümresinin meseli, şu kimsenin meseli gibidir ki, o kimse bir ev yaptırmış ve onu süsleyip güzelleştirmiş; yalnız bir köşede bir kerpiç yeri boş bırakılmış. Akabinde insanlar evi dolaşmaya, evi takdîrle beğenme-*

---

ilâhî bir mühürdür. Eğer o gelmese idi diğer peygamberler unutulup gidecek, târihte onların mevcûdiyetlerini ve nübüvvetlerinin hakkıyyetini ilmen isbât mümkin olmayacaktı. Çünkü diğer peygamberlerin hayât ve mevcûdiyetleri târîhin sînesinde Muhammed'in hayâtı gibi vuzûh ve vusûk ile ma'lûm değildir. Öyle ki bugün Kur'ân olmasa idi, Mûsâ ile Îsâ'nın bile varlıkları ciddiyetle isbât olunamazdı. Muhammed'in hayâtı ve peygamberliğinin târîhte vuzûh ve kat'iyetle ma'lûm olması sâyesindedir ki, diğer peygamberlerin de mâzîdeki nübüvvetlerini tasdîk için bir vesîka elde edilmiş bulunuyor. Aynı zamânda Muhammed (S) diğer peygamberlerin kendisi hakkındaki beşâretlerini tahakkuk ettirmek i'tibâriyle de onların nübüvvetini mühürleyen ilâhî bir damgadır. Muhammed'in nübüvveti ile beşeriyet dîn bakımından tekâmül gâyesine ermiştir. Ondan sonra başka peygamber beklememeli, Muhammedî nûru ta'kîb eylemelidir" (*Hakk Dîni*, V, 3906).

57 Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Çünkü hadîsin el-İsmâîlî'deki tarîklerinin birinde Usmân; o da Selîm ibn Hayyân rivâyetinde *"Ben o kerpicin yerindeyim, geldim ve peygamberleri sona erdirdim"* ifâdesi vardır.

ye ve: Keşke şu tek kerpiç de yerine konulsaydı! demeye başlarlar''.

Rasûlullah: *''İşte ben, o* (yeri boş bırakılan) *kerpicim; ben Hâtemu'n-Nebiyyîn'im* (peygamberlerin sonuyum)'' buyurdu [58].

١٩ــ بابُ وفاةِ النبيِّ ﷺ

19- PEYGAMBER(S)'İN VEFÂTI BÂBI

٤٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ النَّبِيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ تُوُفِّيَ وهُوَ ابنُ ثَلاَثٍ وسِتِّينَ * وقال ابنُ شِهَابٍ وأخْبَرَنِي سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ مِثْلَهُ *

43-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Âişe(R)'den, Peygamber (S) altmış üç yaşında vefât etti, diye tahdîs etti.

(Yukarıda geçen sened ile) İbn Şihâb: Ve bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, yukarıki hadîsin benzerini haber verdi, demiştir [59].

٢٠ــ بابُ كُنْيَةِ النبيِّ ﷺ

20- PEYGAMBER(S)'İN KÜNYESİ BÂBI

---

58 Bu da Hâtemu'l-Enbiyâ hadîsinin diğer bir sahâbîden gelen tarîkidir.

Peygamber'in hâiz olduğu Hâtemu'l-Enbiyâ sıfatını temsîlî bir uslûb ile mürekkeb bir temsîl hâlinde ifâde etmesi, san'at bakımından çok belîğdir. Mürekkeb teşbîh, bütün müşebbeh manzûmesinden alınan bir vasfın müşebbehun bih manzûmesine kıyâs ve tatbîkinden ibârettir. Ve câzibeli edebî bir san'attir. Hadîste halkı ahlâk güzelliklerine irşâd etmek gâyesiyle gönderilen peygamberler câmiası, esâsı kurulmuş, duvarları yükselmiş ve bütün inşâ eksiklikleri ve süsleyicileri tamamlanmış, yalnız bir tuğlanın yerine konulması eksik kalmış bir binâya benzetilmiştir. O, konulması geri kalan tuğla da benim ve bu cihetle peygamberlerin bir tamamlayacısıyım buyurulmuştur. *''Ben ancak ahlâk güzelliklerini ve insanlık fazîletlerini tamamlamak için gönderildim''* hadîsi de bu hakîkatin bir ifâdesidir.

59 Bu başlık Ebû Zerr nushasında böyle vâki' olmuştur. Nesefî nushasında mevcûd değildir. Bu başlığı el-İsmâîlî de zikretmemiştir. Bu başlığın burada sâbit olmasında i'tirâz vardır. Çünkü bunun yeri, geleceği üzere el-Mağâzî'nin sonudur. Zâhir olan şu ki musannıf bu Âişe hadîsini burada getirmekle, sâdece Peygamber'in ömrünün mikdârını beyân etmek istemiştir. Husûsiyle vefât zamânını değil. Bu husûstaki ihtilâf ileride gelecektir... (İbn Hacer)

Şârihlerin verdikleri îzâhları özetlersek, deriz ki, Peygamberlerin sonu olan Peygamberimiz, bu fânî hayâttan ebediyet âlemine geçtiğinde en kuvvetli rivâ-

٤٤ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال كانَ النبيُّ ﷺ فِى السُّوقِ فقال رَجُلٌ يا أبا القاسِمِ فالْتَفَتَ النبيُّ ﷺ فقال سَمُّوا باسْمِى ولاَ تَكْتَنُوا بكُنْيَتِى *

44-..... Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) çarşıda idi. Bir kimse:

— Yâ Eba'l-Kaasım! diye seslendi.

Peygamber ona dönüp baktı da;

— *"Benim öz adımla ad koyunuz. Fakat künyemle künyelenmeyiniz"* buyurdu.

٤٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخْبرَنَا شُعْبَةُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ سَالِمٍ عَنْ جَابِرٍ رضى اللَّهُ عنهُ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ قال تَسَمَّوْا باسْمِى ولاَ تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِى *

45-..... Câbir(R)'den: Peygamber (S): *"Benim* (Muhammed, Ahmed gibi) *bir adımla ad koyunuz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz"* buyurmuştur.

٤٦ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ عَنْ أيُّوبَ عنِ ابنِ سِيرِينَ قال سَمِعْتُ أبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قال أبو القاسِمِ ﷺ سَمُّوا باسْمِى ولاَ تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِى *

46-..... İbn Sîrîn şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre'den işittim, şöyle diyordu: Ebu'l-Kaasım (S): *"Benim ismimle ad koyunuz, fakat künyemle künyelenmeyiniz"* buyurdu [60].

---

yete göre 63 yaşında idi. Yine en kuvvetli rivâyete göre Rebîu'l-evvel ayında bir pazartesi günü vefât etmişti. Bu pazartesi, cumhûra göre ayın onikisinde; buna en yakın ve kamerî haseblara uygun rivâyete göre ayın sekizine tesâdüf etmişti (*Tecrîd Ter.*, 9, 299).

60 *el-Kinâye:* Kitâbe vezninde bir başka nesneye istidlâl olunacak bir kelâm söylemek ma'nâsınadır, refes ve gâit gibi...

el-Künye: Kâf'ın kesri ve dammı ile bir adama eb, um, ibn, bint kelimelerinin birini muzâf ederek tesmiye eylemek ma'nâsınadır ki, onunla isimden tevriye edilmiş olur...

et-Tekniye ve *el-İknâ:* Bunlar da bir adama künye vaz' eylemek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

Bu hadîslerdeki nehiyler, tenzîhî nehiylerdir. Bu hadîsler sırasıyle Buyû' ve Cihâd Kitâbları'nda da geçmişlerdi.

٢١ــ بابٌ

21- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٤٧ــ حدّثنى إسْحَاقُ بنُ ابْرَاهِيمَ أخْبرنا الفَضْلُ بنُ مُوسَى عنِ الجُعَيْدِ ابنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ رَأيْتُ السَّائِبَ بنَ يَزِيدَ ابنَ أرْبَعٍ وَتِسْعِينَ جَلْدًا مُعْتَدِلاً فقال قَدْ عَلِمْتُ ما مُتِّعْتُ بِهِ سَمْعى وبَصَرِى إلاَّ بِدُعَاءِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ إنَّ خَالَتِى ذَهَبَتْ بِى إلَيْهِ فقالَتْ يا رسولَ اللَّهِ إنَّ ابنَ اخْتى شاكٍ فادْعُ اللَّهَ قال فَدَعَالِى ﷺ *

47-..... Bize el-Fadl ibnu Mûsâ, el-Cuayd ibn Abdirrahmân' dan haber verdi (o, şöyle demiştir): Ben es-Sâib ibn Yezîd'i doksan-dört yaşında, bünyesi sağlam, çevik, boyu bosu dimdik olduğu hâlde gördüm. es-Sâib ibn Yezîd şöyle dedi: Pek iyi bilmişimdir ki, (şu yaşımda) kulağımla, gözümle (işitip görerek) faydalandırılmış olmam, ancak Rasûlullah'ın duâsı (bereketi) iledir. Hakîkaten (çocukluğumda) teyzem beni Rasûlullah'ın huzûruna götürmüştü de O'na:

— Yâ Rasûlallah, kızkardeşimin oğlu rahatsızdır. Onun için Allah'a duâ etseniz! demişti.

Râvî dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (S) bana duâ etti (de vücûdum zinde, duyu organlarım sağlam olarak yaşıyorum) [61].

٢٢ــ بابُ خاتَمِ النُّبُوَّةِ

22- PEYGAMBERLİK MÜHRÜ BÂBI

٤٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ حدّثنا حَاتِمٌ عنِ الجُعَيْدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قال سَمِعْتُ السَّائِبَ بنَ يَزِيدَ قال ذَهَبَتْ بِى خَالَتِى إلَى رسولِ اللَّهِ ﷺ فقالَتْ يا رسولَ اللَّهِ إنَّ ابنَ أُخْتِى وَقِعٌ فَمَسَحَ رأسِى ودعَالِى بالبَرَكَةِ وتَوضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إلَى خَاتَمٍ بَيْنَ كَتِفَيْهِ * قال ابنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الحُجْلَةُ مِنْ حُجَلِ الفَرَسِ الَّذِي بَيْنَ عَيْنَيْهِ * قال إبْرَاهِيمُ بنُ حَمْزَةَ مِثْلَ زِرِّ الحَجَلَةِ *

61 Bu hadîs, Peygamber'in künyesi konusuna bir lâhika, bir ek olarak getirilmiştir. Peygamber, büyük oğlu Kaasım'ın adıyle künyelenmiştir, kendisine Ebû'l-Kaasım denilirdi. Medîne'de Mâriye'den doğan İbrâhîm adındaki diğer oğlu ile de künyelendiği vâki'dir...

48-..... el-Cuayd ibn Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben es-Sâib ibn Yezîd'den işittim, şöyle dedi: Teyzem beni Rasûlullah'ın yanına götürdü de:

— Yâ Rasûlallah, kızkardeşimin oğlu hastadır, dedi.

Rasûlullah (S) başımı sıvazladı ve bana bereketle duâ etti. Sonra abdest aldı. Ben de abdest suyundan içtim. Sonra arka tarafında durdum. Ve iki küreği arasındaki Peygamberlik Mührü'nü gördüm [62].

Ubeydullah: "el-Hucle", at cinsinin iki gözü arasında olan beyazlıklardan bir beyazlıktır, dedi. İbrâhîm ibn Hamza da: Peygamberlik Mührü, zifâf yânî gerdek çadırının iri düğmesi hey'etinde ve mikdârında idi, dedi [63].

٢٣ــ بابُ صِفَةِ النبيِّ ﷺ

23- PEYGAMBER(S)'İ SIFATLAMAK BÂBI [64]

٤٩ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنْ عُمَرَ بنِ سَعِيدِ بنِ أبِي حُسَيْنٍ عنِ ابنِ أبِي مُلَيْكَةَ عنْ عُقْبَةَ بنِ الحَارِثِ قال صَلَّى أبُو بَكْرٍ رضى اللّٰهُ عنهُ العَصْرَ ثُمَّ خَرَجَ يَمْشِي فَرأى الحَسَنَ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ فَحَمَلَهُ عَلَى عَاتِقِهِ وقال بأبِي شَبِيهٌ بالنبيِّ لاَشَبِيهٌ بِعَلِيٍّ وعَلِيٌّ يَضْحَكُ *

---

62 *Hâtem* kelimesi hakkında biraz önce bilgi verilmişti. Her iki okunuşa göre Nübüvvet,Hâtemi demektir. Nübüvvet silsilesi sona erdiğine ve Hz. Muhammed'den sonra hiçbir peygamber gelmeyeceğine delâlet eden eser demektir. Beydâvî, *Tefsîr*'inde Peygamberlik mührü, Peygamber'in iki küreği arasında bir eserdir ki, o, eski ümmetlerin mukaddes kitâblarında bildirilen alâmet olmuştur. Yazılı vesîkaların damgalanması nasıl içindekilere i'tirâzdan onu koruyorsa, bu peygamberlik nişânesi de va'd edilmiş peygamberi kötülemekten o sûretle koruyacaktır, demiştir.

63 Buhârî bu eserin şekli ve büyüklüğü hakkında iki şeyhinin tefsîrini buraya koymuştur. Bunun bir et beninden yâhud iki et beninden birleşerek güvercin yumurtası kadar büyümüş olmasından ibâret olduğuna dâir rivâyetler de vardır. Bunlar o eserin şekil ve mâhiyeti hakkında güvenilir haberlerdir. Bunun dışında birtakım efsânevî rivâyetler de vardır ki, bunlar İbn Dıhye, Zehebî, İbn Hacer, Kastallânî gibi intikadcı âlimler tarafından reddedilmiştir. İbn Hacer el-Heytemî de: Râvîler, nübüvvet hâtemi ile Peygamber'in mührünü karıştırmışlardır, demiştir.

Râvî es-Sâib ibn Yezîd Medîne'de en son vefât eden sahâbîdir. Hicretin 91. yılında 96 yaşında vefât etmiştir.

64 Yânî Peygamber'in vücûdu ve huyları hakkındaki mübârek vasıflarını beyân bâbı.

el-Vasf ve's-Sıfa: İkinci bâbdan masdardır. Bir nesneyi sıfatlamak ma'nâsınadır ki, halkan ve hulkan alâmetlerini saymak ve beyân eylemekten ibârettir *(Kaamûs Ter.)*.

49-..... Ukbe ibnu'l-Hâris (R) şöyle demiştir: (Peygamber'in vefâtından birkaç gün sonra) Ebû Bekr (R) ikindi namâzını kıldı. Sonra mescidden çıkıp (Alî'yle berâber) yürüyordu. (Yolda Alî'nin oğlu) Hasen'i gördü. Hasen çocuklarla oynuyordu. Ebû Bekr, Hasen'i omuzuna aldı ve:

— Peygamber'e benziyen Alî'ye benzemiyen (yavru), babam sana fedâ olsun! dedi.

Alî ise gülüyordu [65].

٥٠ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا إِسْمَاعِيلُ عنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال رأَيْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وكانَ الحَسَنُ يُشْبِهُهُ *

50-..... Bize İsmâîl tahdîs etti ki, Ebû Cuhayfe (R): Ben Peygamber'i gördüm, el-Hasen O'na çok benziyordu, demiştir.

٥١ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا ابنُ فُضَيْلٍ حدّثنا إِسْمَاعِيلُ بنُ أَبِي خَالِدٍ قال سَمِعْتُ أَبَا جُحَيْفَةَ رضى اللَّهُ عنه قال رأَيْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم وكانَ الحَسَنُ بنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلاَمُ يُشْبِهُهُ قُلْتُ لأَبِي جُحَيْفَةَ صِفْهُ لِي قال كانَ أَبْيَضَ قَدْشَمِطَ وأَمَرَ لَنَا النبيُّ ﷺ بِثَلاثَ عَشْرَةَ قَلُوصًا قال فَقُبِضَ النبيُّ ﷺ قَبْلَ أَنْ نَقْبِضَهَا *

51-..... Bize İsmâîl ibn Ebî Hâlid tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Cuhayfe(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'i gördüm, el-Hasen ibn Alî O'na benzerdi.

Ebû Cuhayfe'nin râvîsi İsmâîl ibn Ebî Hâlid dedi ki: Ben Ebû Cuhayfe'ye:

— Peygamber'i bana vasıflayıp bildir, dedim.

O da şöyle vasıfladı:

---

65 Hadîsin başlığa uygunluğu Ebû Bekr'in Hasen'i hilkatçe Peygamber'e benzetmesi yönündendir ki, bu da Peygamber'i sıfatlamaktır.

Hasen ibn Alî hicretin üçüncü senesi ramazânında doğduğu için, vâkıa sırasında yedi yaşında ve iyiyi kötüyü ayırdedecek bir çağda idi. Bu cihetle vâsıtasız, doğrudan doğruya dedesi Rasûlullah'tan rivâyeti vardır. Bu hadîsten anlaşıldığı üzere bütün tabakaat kitâblarında Hasen'in, Rasûlullah'a çok benzediği yazılmıştır.

Rasûlullah'a sîmâcı benzeyenlerin Ca'fer ibn Ebî Tâlib, Hasen ibn Alî Kusem ibn İyâs, Ebû Sufyân ibn Hâris, Sâib ibn Ubeyd olduğu da nakledilmiştir. *Mirât*'ta Rasûlullah'a en çok benzeyen sahâbînin Enes ibn Rabîa olduğu bildirilmiştir. Enes ibn Mâlik, İbn Rabîa'yı her gördüğünde onun boynuna sarılıp ağlar ve: Her kim Rasûlullah'ı görmek isterse, bu zâtın yüzüne baksın! dermiş.

— Peygamber beyazdı. Siyah saçına beyaz karışmıştı. Peygamber bize (yânî Benû Suvâe hey'etine) onüç dişi deve (hediye) verilmesini emretti.

Râvî Ebû Cuhayfe dedi ki:

— Fakat biz bu develeri teslîm almadan önce Peygamber (Tanrı dîvânına) alındı [66].

٥٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ رجَاءٍ حدّثنا إسْرَائِيلُ عنْ أَبِي إسْحَاقَ عنْ وهْبِ أَبِي جُحَيْفَةَ السُّوائِيِّ قال رَأَيْتُ النبيَّ ﷺ ورأَيْتُ بَيَاضًا مِنْ تَحْتِ شَفَتِهِ السُّفْلَى العَنْفَقَةَ *

52-..... Bize İsrâîl, Ebû İshâk'tan tahdîs etti ki, Vehb ibn Cuhayfe es-Suvâî (R): Ben Peygamber(S)'i gördüm, O'nun alt dudağının altında biraz beyazlık gördüm, demiştir [67].

٥٣ــ حدّثنا عِصَامُ بنُ خَالِدٍ حدّثنا حَرِيزُ بنُ عُثْمَانَ أَنَّهُ سأَلَ عَبْدَ اللَّهِ ابنَ بُسْرٍ صاحِبَ النبيِّ ﷺ قال أَرَأَيْتَ النبيَّ ﷺ كانَ شَيْخًا قال كانَ فِي عَنْفَقَتِهِ شَعَرَاتٌ بِيضٌ *

53-..... Bize Harîz ibnu Usmân tahdîs etti ki, kendisi Peygamber'in arkadaşı olan Abdullah ibn Büsr'e:

— Sen Peygamber'i gördün mü, yaşlı mı idi? diye sormuş.

Abdullah ibn Büsr de:

— (Evet gördüm.) Alt dudağı ile çenesi arasında birkaç beyaz saç teli bulunuyordu, demiştir [68].

---

66 Bu hadîs de bundan önceki hadîsin başka bir tarîkidir.

Ebû Cuhayfe Vehb ibn Abdillah, Suvâe ibn Âmir kabîlesindendir. Suvâe oğulları tarafından Rasûlullah'a gönderilen hey'et içinde idi. Vedâ Haccı'na katılmışlardı. Rasûlullah'ın bunlara verilmesini emrettiği develeri sonra Ebû Bekr verip, bu emri yerine getirmiştir.

67 Bu da Abdullah ibn Recâ'dan gelen diğer bir tarîktir.

68 el-İsmâîlî rivâyetinde hadîsin sevkinde şu ziyâde vardır: İbn Büsr'ün râvîsi Harîz ibn Usmân şöyle demiştir: Hımıs'ta insanların Abdullah ibn Büsr'den sorup müşkillerini çözdüklerini gördüm. Genç bir delikanlı olduğum hâlde ben de yanına yaklaştım ve:

— Rasûlullah'ı gördün mü? diye sordum.

O da:

— Evet gördüm, dedi.

Ben:

— Rasûlullah ihtiyâr mı idi yoksa genç mi idi? dedim.

İbnu Büsr beni okşayarak:

— Alt dudağı ile çenesi arasında biraz beyaz teller vardı, dedi.

Şârih Kirmânî: Hadîsin metnindeki "Şaarât = Saç telleri" lafzının azlık ifâ

٥٤ــ حدّثني ابنُ بُكَيْرٍ قال حدّثني اللَّيْثُ عنْ خَالِدٍ عنْ سَعِيدِ ابنِ أَبِي هِلاَلٍ عنْ رَبِيعَةَ بنِ أَبِي عبْدِ الرَّحْمٰنِ قال سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ يَصِفُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ قال كانَ رَبْعَةً مِنَ القَوْمِ لَيْسَ بالطَّوِيلِ ولاَ بالقَصِيرِ أَزْهَرَ اللَّوْنِ لَيْسَ بأَبْيَضَ أَمْهَقَ ولاَ آدَمَ لَيْسَ بِجَعْدٍ قَطَطٍ ولاَ سَبْطٍ رَجِلٍ أُنزِلَ عليْهِ وهْوَ ابنُ أَرْبَعِينَ فَلَبِثَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ يُنْزَلُ عليْهِ وبالمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ ولَيْسَ فِي رأسِهِ وَلِحيَتِهِ عِشْرُونَ شَعَرَةً بَيْضَاءَ قال رَبِيعَةُ فَرأَيْتُ شَعَرًا مِنْ شَعَرِهِ فإِذَا هُوَ أَحْمَرُ فَسَأَلْتُ فَقِيلَ احْمَرَّ مِنَ الطِّيبِ *

54-..... Rabîa ibnu Ebî Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim, o Peygamber(S)'i vasıflıyor, şöyle diyordu: Peygamber kavminin orta boylusu idi. Çok uzun da değil, kısa da değildi. Ezheru'l-levn idi (yânî teni kırmızı rengi iyice emmiş beyazdı). Kireç gibi duru beyaz da değildi, kara yağız da değildi. (Su'dânlılar gibi) kıvırcık, kısa saçlı değildi. Düz ve uzun saçlı da değildi. O, mu'tedil sarkık saçlı idi. Ona kırk yaşında (vahy) indirildi. Vahy indirilmekte olduğu hâlde Mekke'de on yıl ikaamet etti, Medîne'de on yıl (yaşadı); başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmayarak.

Rabîatu'bnu Ebî Abdirrahmân yukarıdaki senedle şöyle demiştir: Ben Peygamber'in saçından birazını gördüm, kırmızı idi. Enes ibn Mâlik'e:

— Peygamber saçını boyadı mı ki, bu gördüğüm saçlar kırmızı idi? dedim.

Bana:

— (Hayır boyamadı.) O saçlar başına sürdüğü kokudan dolayı kırmızı olmuştur, denildi [69].

---

de eden bir cemi' sîgası olduğuna ve on sayıdan az adedde kullanıldığına bakarak: Rasûlullah'ın çenesindeki beyaz kıllar on sayısından fazla olamaz, demiştir.

Şârih Aynî de: Bâzı büyük rivâyet üstâdlarının "onyedi" dediklerini işittim, diyor.

Bu hadîsin rivâyet ilmi bakımından bir özelliği ve kıymeti, Buhârî'nin sülâsiyyâtından olmasıdır, yânî bunu Rasûlullah'tan üç vâsıta ile rivâyet etmiş bulunmasıdır. Buradaki vâsıtalar: İsâm ibn Hâlid, Harîz ibn Usmân, Abdullah ibn Büsr'dür. Buna *"Âlî isnâd"* denilir. Bu nevi' rivâyetin yüksekliği râvî ile Peygamber arasındaki vâsıtanın azlığından ve hatâ ihtimâli olmamasındandır. Bu Abdullah ibn Büsr hadîsi, Buhârî'deki yirmiüç sülâsiyyâtın onüçüncüsüdür.

69 Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân, Medîne'nin en yüksek tâbiî fakîhlerindendir. Rabîatu'r-Re'y denilmekle tanınmıştır. 136 târîhinde vefât etmiştir.

Bu saç tellerini Umer ibn Abdilazîz de görmüş, o da Enes ibn Mâlik'e bunun sebebini sormuş. Enes ona da: Rasûlullah saçına koku sürmek i'tiyâdında

٥٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخْبَرنا مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ رَبِيعَةَ ابنِ أبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ كانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ لَيْسَ بالطَّوِيلِ البائِنِ ولاَ بالقَصِيرِ ولاَ بالأبْيَضِ الأمْهَقِ ولَيْسَ بالآدَمِ ولَيْسَ بالجَعْدِ القَطَطِ ولاَ بالسَّبْطِ بَعَثَهُ اللَّهُ علَى رأسِ أرْبَعِينَ سَنَةً فأقامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ وبالمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ فَتوفَّاهُ اللَّهُ ولَيْسَ فِي رأسِهِ ولْحِيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ *

55-..... Rabîa, Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) ifrât derecede uzun da değil, kısa boylu da değildi. O süt gibi sâfî beyaz da değil, karayağız da değildi. O kısa kıvırcık saçlı da değil, düz uzun saçlı da değildi. Kırk yaşını doldurunca Allah O'nu peygamber gönderdi. (Peygamberliğinde) on sene Mekke'de, on sene de Medîne'de ikaamet etti. Başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmayarak Allah onu vefât ettirdi [70].

٥٦ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ سَعِيدٍ أبو عبْدِ اللَّهِ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ يُوسُفَ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي إسْحَاقَ قال سَمِعْتُ البَرَاءَ يَقُولُ كانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ أحْسَنَ النَّاسِ وجْهًا وأحْسَنَهُ خَلْقًا لَيْسَ بالطَّوِيلِ البائِنِ ولاَ بالقَصِيرِ *

56-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) sîmâca insanların en güzeli idi. (Ahlâk i'tibâriyle de en güzeli idi.) Vücûd yaratılışı cihetiyle de in-

---

idi, ondan kızarmıştır, demiştir.

Rasûlullah'ın beyaz saçının sayısına kadar zabtedilip incelenerek asırdan asıra nakledilip gelmesi, başka hiçbir târîhî şahsa müyesser olmayan bir vâkıadır. Âmiyâne bir bakışla lüzûmsuz bir mesâî sanılan bu rivâyetlerdeki ve onların incelenmesindeki kıymet ve ehemmiyeti târîhî vâkıaların vesîkalarını arayan ve inceleyen târîhçilere sormalıdır...

70 Bu, Rabîa yolundan gelen Enes hadîsinin diğer bir tarîkidir. 19. Bâb'daki 43 rakamlı Âişe hadîsinde Peygamber'in altmışüç yaşında vefât ettiği bildirilmişti. Müslim'in Enes ibn Mâlik'ten gelen diğer bir rivâyet tarîkinde de altmışüç yaş bildirilmiş olması, Âişe hadîsini te'yîd etmektedir. Bu sebeble âlimler cumhûru Peygamber'in altmış üç yaşında vefât ettiğine hükmetmişlerdir.

el-İsmâîlî bu iki rivâyet arasındaki sayı farkına bakarak, şübhesiz bunlardan yalnız birisinin sahîh olması gerekir demiştir. Aynî de bunu naklettikten sonra: Bu iki rivâyetin ikisi de sahîhtir. Aralarındaki sayı farkına gelince, altmış rivâyet eden râvînin doğum ve vefât taraflarındaki kesirleri atarak rivâyet ettiğine hamlolunur demiştir.

sanların (insan tiplerinin) en güzeli idi. O ne çok uzundu, ne de kısa boylu idi [71].

٥٧ــ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا هَمَامٌ عنْ قَتَادَةَ قال سألْتُ أنَسًا هَلْ خَضَبَ النبيُّ ﷺ قال لاَ إنَّمَا كانَ شَيْءٌ فِى صُدْغَيْهِ *

57-..... Katâde şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten:
— Peygamber (S) saçını boyadı mı? diye sordum.
Enes:
— Hayır boyamadı; çünkü biraz beyazlık O'nun yalnız -iki gözüyle iki kulağı arasına dökülen- iki zülfünde vardı, dedi [72].

٥٨ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبِى إسْحَاقَ عنِ البَرَاءِ بنِ عَازِبٍ رضى اللَّهُ عنهُمَا قال كانَ النبيُّ ﷺ مَرْبُوعًا بَعيدَ ما بَيْنَ المَنْكِبَيْنِ لَهُ شَعَرٌ يَبْلُغُ شَحْمَةَ أُذُنِهِ رأيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ لَمْ أرَ شَيْئًا قَطُّ أحْسَنَ مِنْهُ قال يُوسُفُ بنُ أبِى إسْحَاقَ عنْ أبِيهِ إلَى مَنْكِبَيْهِ *

58-..... el-Berâ ibnu Âzib (R) Peygamber'i şöyle vasfetmiştir: Peygamber (S) uzunla kısa boy arası mu'tedil bir endâmda yaratılmıştı. O'nun iki omuzu arası genişti. İki kulağı yumuşağına kadar inen gür saçı vardı. Ben bir defasında Peygamber'i kırmızı (ve yeşil çubuklu) bir libâs içinde görmüştüm. Kat'î olarak derim ki, ben güzellikte O'na denk olabilecek hiçbir şey görmedim.

Râvîlerden Yûsuf ibn Ebî İshâk, babası Ebû İshâk'tan: Kürek kemiği ile kol başının kavuştuğu yere yânî omuz başlarına kadar uzanan gür saçı vardı, demiştir [73].

---

71 İki tire arasındaki ibâre, metindeki kelimenin damme ile "Hulk" okunuşuna göredir. Nushaların çoğunda bu kelime fetha ile "Halk" şeklinde gelmiştir.

72 Peygamber'in saçını sakalını boyamadığını bildiren rivâyetlerin çokluğu karşısında Buhârî ile Müslim'in *Sahîh*'lerinde, Abdullah ibn Umer'in Rasûlullah'ın boyadığını gördüğüne dâir hadîsi, boyamanın bir defaya; boyamadığı rivâyetleri ise diğer vakitlerdeki umûmî i'tiyâdına hamledilerek te'lîf edilmiş ve her iki rivâyet sahîh sayılmıştır.

73 İbn Humâm hadîsteki bu hulleyi: Kırmızı ve yeşil çubuklu olarak dokunmuş Yemen kumaşından ma'mûl iki kat elbisedir, diye ta'rîf etmiş ve sırf kırmızı kumaş olmadığını bildirmiştir. Çünkü sırf kırmızı kumaştan biçilmiş libâsın kullanılması nehyedilmiştir. İbn Melek gibi şârihler "Fî hulletin humrâ" lâfzını "İçinde kırmızı çizgiler bulunan" diye kayıdlamışlardır. Hadîs zâhire hamledilse bile, bununla kırmızı giymenin cevâzına istidlâl edilmez, belki Peygamber bunu nehiyden evvel giymiştir.

٥٩ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا زُهَيْرٌ عنْ أبي إسْحَاقَ قال سُئِلَ البَرَاءُ أكانَ وجهُ النبيِّ ﷺ مِثْلَ السَّيْفِ قال لا بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ *

59-..... Ebû İshâk şöyle demiştir: el-Berâ ibn Âzib'e:

— Peygamber(S)'in yüzü kılıç gibi (parlak) mı idi? diye soruldu.

— Hayır, kılıç gibi değil, ay misâli (parlak ve toparlak çehreli) idi, dedi [74].

٦٠ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ مَنْصُورٍ أبو عليٍّ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مُحَمَّدٍ الأعْوَرُ بالمَصِّيصَةِ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ قال سَمِعْتُ أبا جُحَيْفَةَ قال خَرَجَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم بالْهَاجِرَةِ إلَى البَطْحَاءِ فَتوضَّأَ ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ والعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ وبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ وزَادَ فيهِ عَوْنٌ عنْ أبيهِ عنْ أبِي جُحَيْفَةَ قال كانَ يمُرُّ مِنْ ورَائِهَا المَارَّةُ وقامَ النَّاسُ فَجَعَلُوا يأخُذُونَ يَدَيْهِ فَيَمْسَحُونَ بِهَا وُجُوهَهُمْ قال فأخَذْتُ بِيَدِهِ فَوضَعْتُهَا عَلى وجْهِي فإذَا هِيَ أبْرَدُ منَ الثَّلْجِ وأطْيَبُ رائِحَةً منَ المِسْكِ *

60-.....el-Hakem ibn Uteybe şöyle demiştir: Ben Ebû Cuhayfe(R)'den işittim, o şöyle dedi: Rasûlullah (S) güneşin en sıcak zamânı gün ortasında Bathâ mevkiine çıktı ve abdest aldı. Sonra önünde ucu demirli bir harbe olduğu hâlde öğle ve ikindi namâzlarını ikişer rek'at kıldırdı.

el-Hakem senedde şunu hatırladı: Avn, babasından; o da Ebû Cuhayfe'den rivâyet etti. O şöyle demiştir: O harbenin ardından geçmekte olan kadın geçer idi. (Peygamber çadırdan çıktı.) İnsanlar kalktılar ve Peygamber'in iki elini tutmaya, yüzlerine sürmeye başladılar. Ebû Cuhayfe dedi ki: Bu sırada ben de Peygamber'in yanına sokuldum, elini elime aldım ve onu yüzüme götürüp sürdüm. Bir de gördüm ki, Peygamber'in eli (o sıcak zamânda) kardan daha serin, miskten daha güzel kokulu idi [75].

---

74 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

75 Bu hadîs, Abdest, Namâz, Siyer bölümlerinde bâzı küçük farklarla rivâyet edilmiştir. Hadîsin buradaki kısmı Peygamber'in sıhhî vaziyetinin çok iyi olduğunu, en sıcak zamânlarda bile mizâcının i'tidâlde bulunduğunu, sefer hâlinde dahî temizliğine çok ehemmiyet verip miskten daha güzel koktuğunu bildirmektedir.

٦١ــ حدّثنا عَبْدَانُ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ أخْبرَنَا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُمَا قال كانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ أجْوَدَ النَّاسِ وأجْوَدُ ما يكُونُ فِى رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ وكانَ جِبْرِيلُ عليْهِ السَّلامُ يَلْقَاهُ فِى كلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرآنَ فَلَرَسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم أجْوَدُ بالخَيْرِ منَ الرِّيحِ المُرْسَلَةِ*

61-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanların en cömerdi idi. En cömert olması da ramazânda Cibrîl kendisine kavuştuğu zamân görülürdü. Cibrîl, ramazânın her gecesinde Rasûlullah ile buluşur da kendisiyle Kur'ân'ı müzâkere ederdi. Şübhesiz ki işte bundan dolayı Rasûlullah, insanların yararı için gönderilen rüzgârdan daha cömert idi (Muhtâclara daha çok ve daha çabuk yetişirdi) [76].

٦٢ــ حدّثنا يَحْيى حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حدّثنا ابنُ جُرَيْجٍ قال أخْبَرنى ابنُ شِهَابٍ عن عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا مَسْرُورًا تَبْرُقُ أسَارِيرُ وجْهِهِ فقال أَلَمْ تَسْمَعى ما قال المُدْلِجِىُّ لِزَيْدٍ وأُسَامَةَ ورَأي أقْدَامَهُمَا إنَّ بَعْضَ هٰذِهِ الأقْدَامِ منْ بعْضٍ *

62-..... Bana İbnu Şihâb, Urve'den; o da Âişe'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) sevinmiş olarak ve yüz çizgileri parlar bir hâlde Âişe'nin yanına girip şöyle buyurmuştur:

— "(Yâ Âişe!) *Mudlic kabîlesinden olan zâtın* (iz sürücü Mücezziz'in) *Zeyd ile Usâme için söylediği sözü işitmedin mi? O* (uyumakta olan) *Zeyd ile Usâme'nin ayaklarını gördü de: Muhakkak bu ayaklar birbirindendir, dedi*" [77].

٦٣ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ كَعْبٍ أنَّ عبْدَ اللَّهِ بنَ كَعْبٍ قال سَمِعْتُ كَعْبَ بنَ مالِكٍ يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عنْ تَبُوكَ قال فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رسولِ اللَّهِ

---

76 Başlığa uygunluğu Peygamber'in cömertlikle vasıflanmış olmasıdır. Bu hadîs Vahy ve Oruç Kitâbları'nda da geçmişti.

77 Başlığa uygunluğu "Yüz çizgileri parlar bir hâlde" sözündedir. Çünkü bu, Peygamber'in sıfatları cümlesindendir.

Bu hadîsi Müslim, Süt Emzirme Kitâbı'nda getirmiş, değişik senedleri ve metinlerini orada sıralamıştır (*Müslim Ter.*, IV, 384).

ﷺ وهُوَ يَبْرُقُ وجْهُهُ منَ السُّرورِ وكانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ إذَا سُرَّ اسْتَنارَ وجْهُهُ حَتَّى كأنَّهُ قطْعَةُ قَمَرٍ وكُنَّا نَعْرِفُ ذٰلِكَ مِنْهُ *

63-..... Abdullah ibn Ka'b şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik'ten işittim. O Tebûk seferinden geri kaldığı zamânı tahdîsederek şöyle dedi: Rasûlullah'a selâm verdiğim zamân yüzü sevinçten şimşek çakar (gibi parlar) bir hâlde idi... Esâsen Rasûlullah Allah tarafından sevindirildiği zamân yüzü parlardı, hattâ o yüz bir ay parçasına benzerdi. Biz de sevinçli bir vahiy geldiğini O'nun bu sevimli sîmâsından anlardık... [78].

٦٤ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عَمْرٍو عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال بُعِثْتُ منْ خَيْرِ قُرونِ بَنِى آدَمَ قَرْنًا فَقَرْنًا حَتَّى كُنْتُ مِنَ القَرْنِ الَّذِي كُنْتُ فيهِ *

64-..... Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben devirden devire ve âileden âileye* (süzüle süzüle) *geçen Âdem oğulları soylarının en temizinden naklolundum. Nihâyet şu içinde bulunduğum topluluktan* (Hâşimî soyundan) *meydana çıktım"* [79].

٦٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبَرَنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ اللَّهِ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أنْ رسولَ اللَّهِ ﷺ كانَ يَسْدِلُ شَعَرَهُ وكانَ المُشْرِكُونَ يَفْرِقُونَ رُؤُسَهُمْ فَكَانَ أهْلُ

---

78 Başlığa uygunluğu "Yüzü parlardı" sözündedir. Ka'b'ın bu hadîsi, onun meşhûr tevbesinden bir parçadır. Bu uzun bir metinle Mağâzî'de gelecektir. Buhârî bunu kısa ve uzun metinlerle birçok yerlerde getirmiştir: Vesâyâ'da, Cihâd'da, Vufûdu'l-Ensâr'da, Tefsîr'de, Ahkâm'da...

79 *Karn* kelimesi ümmet, cemâat, soy ma'nâlarına da gelir; bu hadîste soy ma'nâsı kasdedilmiştir. Hadîste Âdem oğulları'nın teşkîl ettikleri soylar batından batına, âileden âileye temiz bir intikal ile süzüleceği ve Rasûlullah'ın zâtı da aralarına hiç sifâh (zinâ) karışmayarak temiz babaların sulbünden, halâl anaların pâkize rahmine intikal ettiği ve en sonu bütün kabîlelerin hürmet ettiği en temiz Hâşimî soyundan meydana geldiği bildirilmiş oluyor. Belli bir hakîkattir ki, Muhammed'in intikali keyfiyeti târîhen zabtedilmiş olarak İsmâîl Peygamber'in evlâdının sulbünden başlar. Sonra Kinâne'den, sonra Kureyş'ten, sonra Hâşimî oğulları'ndan intikal ederek gelir.

"Karnen fe karnen" lafzındaki "Fâ" edâtı, fazîlette tertîbe delâlet ettiğinden, Peygamber'in neseb zincirine âid fazîletin bir tertîb içinde uzaktan yakına doğru geldikçe terakkî ederek arttığını ifâde eder.

الكِتَابِ يَسْدِلُونَ رُؤُسَهُمْ وكانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ مُوافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ ثُمَّ فَرَقَ رسولُ اللَّهِ ﷺ رأسَهُ *

65-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah, İbn Abbâs(R)'tan şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) alın saçlarını alnının üstüne bırakırdı. Müşrikler ise başlarının saçlarını alnın iki tarafına ayırırlardı. Kitâb ehli olanlar da başlarının saçlarını alınlarına salıverirlerdi. Rasûlullah, hakkında hiçbirşey ile emrolunmadığı hâllerde kitâb ehline uygun olmayı severdi. Sonraları Rasûlullah da başının saçını iki tarafa ayırıp bıraktı [80].

٦٦ــ حدّثنا عَبْدَانُ عنْ أَبِي حَمْزَةَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أَبِي وائِلٍ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو رضى اللَّهُ عنهُمَا قال لَمْ يَكُنِ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فاحِشًا ولا مُتَفَحِّشًا وكانَ يَقُولُ إنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلاقًا *

66-..... Abdullah ibn Amr (R): Peygamber (S) sözünde, fiil ve hareketinde taşkınlık yapıcı secîyede değildi. Taşkınlığı zorlanarak da yapıcı değildi, demiştir. Abdullah herkese: İyi biliniz ki, sizin en güzel huylunuz, en hayırlı olanınızdır, der idi [81].

---

80 Rasûlullah, vahiy gelmeyen husûslarda kitâb ehline uymayı müşriklere benzemeye tercîh ederdi. Bu da kitâb ehlinin müşriklerden ve putperestlerden ziyâde hakka, hakîkate yakın olmalarından ve hiç değilse bir peygamberin şerîati bakıyyesine vâris bulunmalarından idi. Bu sebeble haklarında vahiy gelmemiş vâk'alarda geçmiş şerîatlerin Allah tarafından reddedilmemiş hükümleriyle amel edilmesi bir düstûr olarak emrolunmuş ve bu şer'î ve fer'î bir delîl olmuştur. Peygamber'in yüksek vazîfelerinin başında şirkle, putperestlikle mücâhede bulunduğundan dolayı kıyâfet, saç şekli, giyim, kuşam... gibi hâricî şekille ilgili husûslarda bile onlara benzemekten çekinirdi. Putperestlik nizâmı tamâmıyle yıkıldıktan sonra müşriklere benzemek sakıncası kalmayınca Peygamber saçlarını iki bukle hâlinde iki tarafa bırakmağa başlamıştır.

81 Ebû Abdillah Cedî şöyle demiştir: Ben Âişe'den Rasûlullah'ın ahlâkını sordum da o bana şöyle cevâb verdi: Rasûlullah fâhiş, mutefahhış değildi; yânî O, ne çarşıda pazarda çığırtkanlık yapardı, ne de kötülüğe kötülükle karşılık verirdi. Bil'akis O, kusûru affederdi. Bir yerde bir eksiklik görürse yüzünü öbür tarafa çevirirdi (et-Tirmizî).

Hakîm ibn Eflah ile Sa'd ibnu Hişâm, Âişe'ye gittiler. Sa'd dedi ki: Ben Âişe'ye: Ey Mü'minlerin Anası! Bana Rasûlullah'ın ahlâkından haber ver, dedim. Âişe: Sen Kur'ân okumuyor musun? dedi. Evet, okuyorum, dedim. Allah'ın Peygamberi'nin ahlâkı Kur'ân'dan ibâret idi, dedi... -Yânî: O darılırsa Kur'ân darıldığı için darılır, beğenirse Kur'ân beğendiği için beğenirdi-. (Müslim, Salâtu'l-Musâfirîn ve kasrıha, Câmiu salâti'l-leyl bâbı; *Müslim Ter.*, II, 384-387, Gece namâzını... câmi olan bâb).

٦٧ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخْبَرَنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّهَا قالَتْ ما خُيِّرَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنَ أمْرَيْنِ إلاَّ أخَذَ أيْسَرَهُمَا مالَمْ يَكُنْ إثْمًا فانْ كانَ إثْما كانَ أبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ وما انْتَقَمَ رسولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ إلاَّ أنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فَيَنْتَقِمَ لِلَّهِ بِهَا *

67-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -dünyâ işlerinden- iki şey arasında muhayyer kalındığında muhakkak onlardan -günâh olmadığı müddetçe- en kolay olanını alırdı. Eğer günâh gerektirecek olursa, o kolay şeyden insanların en uzak bulunanı Rasûlullah olurdu. Rasûlullah kendisi için kîn tutup öc almamıştır. Ancak Allah'ın hürmetine saygısızlık edilmesi hâli müstesnâdır. İşte bu hâlde yapılan hürmetsizlik sebebiyle Allah için (öfkelenir), intikaam alırdı [82].

٦٨ــ **حدّثنا** سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمَّادٌ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال ما مَسِسْتُ حَرِيرًا ولاَ دِيباجًا أليَنَ مِنْ كَفِّ النبيِّ ﷺ ولاَ شَمِمْتُ رِيحًا قَطُّ أوْ عَرْفًا قَطُّ أطْيَبَ مِنْ رِيحِ أوْعَرْفِ النبيِّ ﷺ *

68-..... Enes ibn Mâlik (R): Ben hayâtımda Peygamber(S)'in elinden daha yumuşak hiçbir ipeğe, hiçbir dîbâca el sürmedim. Yine ben ömrümde Peygamber'in kokusundan daha hoş, daha temiz bir koku da aslâ koklamadım, demiştir [83].

٦٩ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ عنْ قَتَادَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أبِى عُتْبَةَ عَنْ أبِى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللَّهُ عنه قال كانَ النبيُّ ﷺ أشَدَّ حَيَاءً مِنَ العَذْرَاءِ فِى خِدْرِهَا *

69-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R), hayâ cihetiyle kendi köşesinde oturan bâkire kızdan daha çok utangaçtı, demiştir [84].

---

82 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu Edeb'de; Müslim de Fadâil'de getirmiştir.

83 Başlığa uygunluğu bellidir, çünkü içinde zikredilen, Peygamber'in vasıflarından bir kısmıdır.

84 Bu hadîste Peygamber'in yüce sıfatlarından hayâ sıfatı en belîğ şekilde belirtilmiştir: Şübhesiz ki cemiyetin en hayâlı sınıfı, kendi ismet örtüsü içinde fazîletle yaşayan bâkir kızlardır. Peygamber'in bunlardan da utangaç olması, müşebbehin müşebbehun bih'ten üstünlüğünü ifâdedir ve çok belîğdir.

٧٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّار حدّثنا يَحْيَى وابنُ مَهْدِيٍّ قالا حدّثنا شُعْبَةُ مِثْلَهُ وإذَا كَرِهَ شَيْئًا عُرِفَ فِى وَجْهِهِ *

70-..... Bize Şu'be, senedi ve metni bundan evvelki hadîse benzeyen hadîsi tahdîs etti. Bu rivâyette şunu ziyâde etti: Rasûlullah (S) birşeyden hoşlanmazsa (onu sâhibinin yüzüne vurmazdı), hoşnûdsuzluğu (yalnız) yüzünde görülüp bilinirdi.

٧١ــ حدّثنى عَلِىُّ بنُ الجَعْدِ أخْبَرنا شعْبَةُ عَنِ الأعْمَشِ عنْ أبِى حَازِمٍ عَنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عَنْهُ قال ماعَابَ النبيُّ ﷺ طَعَامًا قَطُّ إنِ اشْتَهَاهُ أكَلَهُ وإلاَّ تَرَكَهُ *

71-..... Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) hiçbir zamân hiçbir yemeği ayıplamadı. Yemeyi arzû ederse onu yerdi, arzû etmezse bırakırdı, demiştir.

٧٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا بَكْرُ بنُ مُضَرَ عنْ جَعْفَرِ بنِ رَبِيعَةَ عَنِ الأعْرَجِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مالِكٍ ابنِ بُحَيْنَةَ الأسَدِىِّ قال كانَ النبيُّ ﷺ إذَا سَجَدَ فَرَّجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى نَرَى إبْطَيْهِ قال وقال ابنُ بُكَيْرٍ حدّثنا بَكْرٌ بَيَاضَ إبْطَيْهِ *

72-..... İbnu Buhayne (denmekle ma'rûf olan) Abdullah ibn Mâlik el-Esedî (R): Peygamber (S) namâz kılarken secde ettiği zâmân, koltuk altını göreceğimiz derecede pazularının arasını açardı, demiştir.

Bu hadîsin râvîlerinden İbnu Bukeyr de: Bize Bekr ibnu Mudar: Koltuk altı aklığını görecek derecede... şeklinde tahdîs etti, demiştir.

٧٣ــ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى بنُ حَمَّادٍ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتَادَةَ أن أنَسًا رضى اللَّهُ عنه حَدَّثَهُمْ أن رسولَ اللَّهِ ﷺ كانَ لاَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ فِى شَيْءٍ مِنْ دُعَائِهِ إلاَّ فِى الاِسْتِسْقَاءِ فإنَّهُ كانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ حَتَّى يُرَى بياضُ إبْطَيْهِ *

73-..... Bize Saîd, Katâde'den tahdîs etti ki, onlara da Enes (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) hiçbir duâsında ellerini yukarıya kaldırmazdı, yalnız yağmur duâsında kaldırırdı. Çünkü Pey-

gamber bunda (ellerini) koltuklarının beyazı görülünceye kadar kaldırırdı [85].

٧٤ــ **حدّثنا** الحَسَنُ بنُ الصَّبَّاحِ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ سابِقٍ **حدّثنا** مالِكُ ابنُ مِغْوَلٍ قال سَمِعْتُ عَوْنَ بنَ أبِي جُحَيْفَةَ ذَكَرَ عنْ أبِيهِ قال دُفِعْتُ إلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ وهْوَ بالأبْطَحِ فِي قُبَّةٍ كانَ بالْهَاجِرَةِ خَرَجَ بِلالٌ فنَادَى بالصَّلاَةِ ثُمَّ دَخَلَ فأخْرَجَ فَضْلَ وَصوءِ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَوَقَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ يَأْخُذُونَ مِنْهُ ثُمَّ دَخَلَ فأخْرَجَ العَنَزَةَ وَخَرَجَ رسولُ اللَّهِ ﷺ كأنِّي أنْظُرُ إلَى وَبِيصِ ساقَيْهِ فَرَكَزَ العَنَزَةَ ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ والعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ الحِمَارُ والمَرْأةُ *

74-..... Mâlik ibn Mığvel tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Avn ibn Ebî Cuhayfe'den işittittim. O, babası Ebû Cuhayfe'nin şöyle dediğini zikretti: Ben Peygamber'in yanına sokuldum. Peygamber el-Ebtâh mevkiinde bir kubbe yânî yuvarlak bir çadır içinde idi, öğlenin sıcak zamânında Bilâl dışarı çıkıp namâza nidâ etmişti. Sonra içeri girdi ve Rasûlullah'ın abdest suyunun artanını dışarı çıkardı. İnsanlar o suyun üzerine düşüp ondan bir parça alıyorlardı. Sonra Bilâl tekrar çadıra girdi ve ucu demirli bir harbe çıkardı. Bu sırada Rasûlullah da dışarıya çıktı. Bacaklarının aklığı hâlâ gözümün önündedir. Bilâl o harbeyi çadırın dışında bir yere dikti. Sonra Rasûlullah (S) seferî olarak öğle namâzını iki rek'at, ikindi namâzını da iki rek'at kıldırdı. O sırada önünden eşek ve kadın geçerdi [86].

٧٥ــ **حدّثني** الحَسَنُ بنُ صَبَّاحٍ البَزَّارُ **حدّثنا** سُفْيَانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ كانَ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ عَدَّهُ الْعَادُّ لأحْصَاهُ * وقال اللَّيْثُ **حدّثني** يُونُسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ أنَّهُ

---

85 Bu ta'rîf olunan hey'ete *Tecnîh, İctinâh* ... denir...

el-İctinâh fî's-Sucûd: Musallî iki ellerinin ayalarına çöküp kollarını yere yaymayarak yerden yukarıca dirseklerini kaldırıp ve karnının iki tarafına kıstırmayarak koltuklarını koğuşça tutarak, aynıyle kanat şeklinde tutmak ma'nâsınadır ki, bu vaziyet üzere şer'î emir sâdır olmuştur (Âsım Efendi, *Kaamûs Ter.*).

Hâfız Ebû Nuaym: Rasûlullah'ın koltuk altlarının beyaz olması Peygamberlik alâmetlerinden biridir, demiştir.

86 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bacaklarının aklığı hâlâ gözümün önündedir" sözündedir. Bu hadîs Abdest Alma Kitâbı'nda ve diğer birçok yerde küçük farklılıklarla geçmişti.

قال أخبرني عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ عنْ عائِشَةَ أَنَّهَا قالَتْ ألاَ يُعْجِبُكَ أَبو فُلاَنٍ جَاءَ فَجَلَسَ إِلَى جانِبِ حُجْرَتِي يُحَدِّثُ عنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ يُسْمِعُنِي ذٰلِكَ وكُنْتُ أُسَبِّحُ فَقَامَ قَبْلَ أنْ أَقْضِيَ سُبْحَتِي ولَوْ أَدْرَكْتُهُ لَرَدَدْتُ عَلَيْهِ إِنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ *

75-..... Bize Sufyân, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R):

— Peygamber (S) bir sözü, bir hâdiseyi tahdîs eder anlatırdı. Anlatırken O'nun sözlerini bir sayıcı kişi saysaydı, muhakkak sayabilirdi, demiştir.

Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, teyzesi Âişe ona:

— Birşey anlatacağım, bilmem sana hayret verir mi? diye şöyle söylemiş:

— Buraya Fulân'ın babası (Ebû Hureyre) geldi. Odamın şu tarafına oturdu. (Sözüne hiç aralık vermeksizin devâmlı) Rasûlullah'tan hadîs söyleyip, bunları bana duyurmak istiyordu. Hâlbuki ben nâfile namâzı kılıyordum. Ben ibâdetimi bitirmeden kalktı gitti. Eğer ben (ibâdetimi tamamlayıp da) ona yetişebilseydim, muhakkak onu (böyle aralıksız söylemekten) men' edecektim. İyi bil ki, Rasûlullah, sözü sizin sözünüzü zincirlediğiniz gibi birbirine ekleme sûretiyle söyler değildi, demiştir [87].

٢٤ــ بابٌ كانَ النبيُّ ﷺ تَنَامُ عَيْنُهُ ولا يَنَامُ قَلْبُهُ رواهُ سَعيدُ ابنُ مِيناءَ عنْ جابِرٍ عنَ النبيِّ ﷺ

24- BÂB: PEYGAMBER(S)'İN GÖZÜ UYUR, KALBİ UYUMAZDI

Bu hadîsi Saîd ibn Mînâ, Câbir'den; o da Peygamber'den rivâyet etmiştir [88].

---

87 el-İsmâîlî rivâyetinde: "O, sözü ayıra ayıra söylerdi, dinleyenlerin gönüllerine sinerdi" ziyâdesi de vardır.

Hadîs, Peygamber'in konuşma şeklinin ağır ağır, tâne tâne olduğunu; saymak isteyen kişi O'nun kelimelerini, harflerini şaşırmadan sayabileceğini bildiriyor. Böylece Peygamber'in anlatma ve öğretmedeki hârika bir sıfatı gösterilmiş oluyor.

88 Başlıktaki bu hadîsi el-Buhârî İ'tisâm Kitâbı'nda senediyle getirmiştir.

٧٦ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ سَعيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبي سَلَمَةَ بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّهُ سَأَلَ عائِشَةَ رضي اللَّهُ عنها كَيْفَ كانَتْ صَلاَةُ رسولِ اللَّهِ ﷺ في رمَضانَ قالَتْ ما كانَ يَزِيدُ في رَمَضانَ ولاَ في غيْرِهِ عَلى إحْدٰى عَشْرَةَ ركْعَةً يُصَلِّي أرْبَعَ ركَعاتٍ فَلاَ تَسْأَلْ عنْ حُسْنِهِنَّ وطولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي أرْبَعاً فَلاَتَسْأَلْ عنْ حُسْنِهِنَّ وطُولِهِنَّ ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاَثاً فَقلْتُ يارسولَ اللَّهِ تَنامُ قَبْلَ أنْ تُوتِرَ قال تَنامُ عَيْنِي ولا يَنامُ قَلبِي *

76-..... Ebû Seleme ibn Abdirrahmân, Âişe(R)'ye:

— Rasûlullah'ın ramazândaki (gece) namâzı nasıldı? diye sordu.

Âişe:

— Rasûlullah (S) ne ramazânda, ne de ramazândan gayrı (geceler)de onbir rek'at üzerine ziyâde eder değildi. Rasûlullah (evvelâ) dört rek'at kılardı. Artık o rek'atlerin güzelliğinden ve uzunluğundan sorma! (O, suâlden ve cevâbdan müstağnîdir.) Sonra dört (rek'at daha) kılardı. Bunların da güzelliğinden ve uzunluğundan sorma. Sonra üç rek'at kılardı. Ben:

— Yâ Rasûlallah! Vitr namâzından önce uyur musun? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Benim gözüm uyur, hâlbuki kalbim uyumaz"* buyurdu [89].

٧٧ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني أخِي عنْ سُلَيْمانَ عنْ شَرِيكِ ابنِ عبْدِ اللَّهِ بنِ أبي نَمِرٍ سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ يُحَدِّثُنا عنْ لَيْلَةِ أُسْرِيَ بالنبيِّ ﷺ مِنْ مَسْجِدِ الْكَعْبَةِ جاءَ ثَلاَثَةُ نَفَرٍ قَبْلَ أنْ يُوحٰى إلَيْهِ وهوَ نائِمٌ في مَسْجِدِ الحَرَامِ فقال أوَّلُهُمْ أيُّهُمْ هُوَ فقال أوسَطُهُمْ هُوَ خيْرُهُمْ وقال آخِرُهُمْ خُذُوا خيْرَهُمْ فَكانَتْ تِلْكَ فَلَمْ يَرَهُمْ حَتَّى جاؤُا لَيْلَةً اخْرٰى فيما يَرٰى قَلْبُهُ والنَّبيُّ ﷺ نائِمَةٌ عَيْناهُ ولا يَنامُ قَلْبُهُ وكَذٰلِكَ الأنْبِياءُ تَنامُ أعْيُنُهُمْ ولا تَنامُ قُلُوبُهُمْ فَتَوَلاَّهُ جبْرِيلُ ثُمَّ عَرَجَ بِهِ إلى السَّماءِ *

77-..... Şerîk ibn Abdillah ibn Ebî Nemir şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'ten işittim. O, Peygamber'in Ka'be Mescidi'nden ge-

89 Başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü gözünün uyuyup kalbinin uyumaması, azametli sıfatlardan ve ulu hasletlerdendir. Bu hadîs Teheccüd Kitâbı'nda da geçmişti.

celeyin yürütüldüğü geceyi, bize şöyle tahdîs ediyordu: Kendisine vahyedilmeden önce Harem Mescidi'nde uyurken üç kişi gelmiştir. Onlardan birincisi:

— O (yânî Muhammed) hangisidir? dedi.

Diğeri:

— (Uyuyan) iki kişinin ortalarındakidir; O uyuyan üç kişinin hayırlısıdır, dedi. (Çünkü Muhammed iki kişi arasında uyumakta idi.)

O üç kişinin sonuncusu:

— (Göklere yükseltmek için) onların hayırlısını alınız! dedi.

İşte o gece ancak bu söylenen kıssa vâki' oldu. Peygamber, kalbinin görmekte olduğu şeyler içinde diğer bir gece onlar yine gelinceye kadar onları görmedi. Peygamber'in gözleri uyur, kalbi uyumaz. Peygamberler böyledir; gözleri uyur, kalbleri uyumaz. Müteâkiben Cibrîl O'na yaklaştı, sonra O'nu göğe çıkardı [90].

٢٥ــ بابُ عَلاَماتِ النُّبُوَّةِ فى الإِسْلام

25- İSLÂM'DA PEYGAMBERLİK ALÂMETLERİ BÂBI [91]

---

90 Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak getirdi. İnşâallah yerinde daha geniş gelecektir. Bunu Müslim, Îmân'da getirmiştir.

Hadîsin sevkinden ve beyân tarzından, bunun Mi'râc vak'ası olmadığı anlaşılıyor. Bu kıssanın Peygamber'e vahy ve peygamberlik gelmeden evvel vukû' bulduğu hadîsin metninde açıkça belirtilmiştir. Hâlbuki Mi'râc bir haylî rivâyetlere göre hicretten üç yâhud iki yâhud da bir sene evvel vukû' bulmuştur.

91 *el-Alâmât, el-Alâmet*'in cem'idir. Burada peygamberlik mu'cizeleri demedi. Çünkü alâmet, mu'cizeden ve kerâmetten daha umûmîdir. *Alâmet* onları da şâmildir. Aralarındaki fark açıktır. Çünkü mu'cize ancak meydan okuma sırasında olur... (Aynî).

Alâmet burada peygamberlik iddiâ eden zâtın da'vâsında doğruluğuna ve Allah tarafından insanların hayırlarına, saâdetlerine âid umdeleri teblîğe me'mûr bulunduğuna delâlet eden burhân demektir. Peygamberlik konusunda bir de *mu'cize* ta'bîri vardır ki, peygamberlik delîlleri olan o i'câzkâr hârikalar, Peygamber'i inkâra kalkışan hasımları âciz ve kudretsiz bırakmak için ortaya konulduklarından *mu'cize* denilmiştir.

Mu'cize medlûlünde umûmî telâkkî, âfâkî ve maddî olan mu'cizelerdir. Bu nevi' mu'cizeler ya inkârcı müşriklerin isteği üzerine, yâhud bir luzûm ve ihtiyâc üzerine izhâr olunmuştur ve umûmiyetle avâm faydalanmıştır. Enfüsî mu'cizeler ise hakîkî mü'minlere, fikir ve istidlâl sâhibi aydınlara âid peygamberliğin doğruluğu burhânlarıdır. Bununla berâber âfâkî mu'cizeler ânî, enfüsî mu'cizeler ise dâimî olan âyetlerdir. Bu cihetle her asırda mütefekkirler, Peygamber'in seciye ve şahsiyetiyle, teblîğ ettiği Kitâb'ı tedkîk ederek, peygamberliğinin doğruluğunu istidlâl etmişlerdi. İlk müslümân olan Hadîce, O'nun peygamberliğine âfâkî hiçbir delîl aramadan O'nun yüksek seciyesiyle istidlâl ederek inanmıştı (Buhârî, Vahy Kitâbı).

Peygamber'in hayâtına yakından vâkıf olan sahâbîler hep O'nun doğrulu-

٧٨ــ حدّثنا أبُوا الوَليدِ حدّثنا سَلْمُ بنُ زَرِيرٍ سَمِعْتُ أبا رَجاءٍ قال حدّثنا عِمْرَانُ بنُ حُصيْنٍ أنَّهُمْ كانُوا مَعَ النبيِّ ﷺ في مَسِيرٍ فأدْلَجُوا لَيْلَتَهُمْ حَتَّى إذا كانَ وجْهُ الصُّبْحِ عَرَّسُوا فَغلَبَتْهُمْ أعْيُنُهُمْ حتَّى ارْتَفعتِ الشَّمْسُ فَكانَ أوَّلَ مَنِ اسْتَيْقَظَ مِنْ مَنامِهِ أبو بَكْرٍ وكانَ لايُوقَظُ رسولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَنامِهِ حتَّى يَسْتَيْقِظَ فاسْتَيْقَظَ عُمَرُ فَقَعَدَ أبو بَكْرٍ عِنْدَ رَأسِهِ فَجَعَلَ يُكَبِّرُ ويَرْفَعُ صَوْتَهُ حَتَّى اسْتَيْقَظَ النبيُّ ﷺ فَنزَلَ وصَلَّى بِنا الغَدَاةَ فاعْتَزَلَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ لَمْ يُصَلِّ مَعَنَا فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ يَا فلانُ مَا يَمْنَعُكَ أنْ تُصَلِّيَ مَعَنَا قال أصَابَتْنِي جَنَابَة فأمَرَهُ أنْ يَتَيَمَّمَ بالصَعِيدِ ثُمَّ صَلَّى وَجَعَلَنِي رسولُ اللَّهِ ﷺ فِي

ğuna ve teblîğ ettiği Kitâb'ın yüksekliğine i'timâd etmişler ve zâhirî hiçbir mu'cize aramamışlardı. Esâsen Kur'ân'da da istidlâl yolu öğretilmiştir: el-Ankebût: 49-50. âyetlerinde avâmın mu'cize isteklerine karşı Rasûlullah'ın şöyle cevâb vermesi emrolunmuştur: ***"O'na Rabb'inden*** (başkaca) ***âyetler indirilmeli değil miydi? dediler. Dedi ki: O âyetler ancak Allah'ın nezdindedir. Ben sâde apâşikâr haber verenim. Sana indirdiğimiz o Kitâb -ki karşılarında okunup duruyor- onlara kâfî gelmedi mi? Onda îmân edecek bir kavim için elbette bir rahmet ve bir öğüt var"*** (el-Ankebût: 49-50).

Kur'ân'ın buna benzer birçok âyetlerinde zâhirî ve âfâkî mu'cizelerin Allah'a ve Allah'ın kudretine âid olduğu bildirilmiştir.

Avâm müşriklerin istedikleri mu'cizeler, onların idrâk ve irfân seviyelerini göstermek üzere, şöyle bildiriliyor:

"And olsun ki, biz bu Kur'ân'da insanlar için her ma'nâdan nice türlüsünü açıklamışızdır. İnsanlardan pekçoğu ise ille gâvurlukta ayak dirediler. Biz, dediler, sana kat'iyyen inanmayız. Tâ ki bizim için şu yerden bir pınar akıtasın. Yâhud senin hurmalıklardan, üzümlüklerden bir bahçen olsun da aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtasın. Yâhud dediğin gibi gökyüzünü üstümüze parça parça düşüresin veyâ Allah'ı ve melekleri kefîl gösteresin. Yâhud altından bir evin olsun, yâhud semâya çıkasın. Ona çıktığına da aslâ inanmayız â! Tâ ki üstümüze okuyacağımız bir Kitâb indiresin. De ki: Rabb'imin şânı yücedir. Ben Allah'ın Rasûlü bir beşerden başkası mıyım ki!" (el-İsrâ: 89-93).

Görülüyor ki mu'cize, Kur'ân'a göre Rasûlullah'ın zâtı ve hâiz bulunduğu nübüvvet sıfatı hâricindedir ve ilâhî kudrete âiddir...

Rasûlullah'ın hayâtıyle, seciye ve şahsiyetiyle nübüvvetine istidlâl yolu en sağlam yoldur. Rasûlullah'ın en yüksek seciyesi, doğruluğu ve bütün insânî fazîletleri nefsinde toplamış bulunmasıdır. Rasûlullah'ın en büyük mu'cizesi, Kur'ân'da bildirildiği gibi, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Saâdet Asrı'ndan zamânımıza; 1401/1981 yılına kadar bir kelimesi bile taarruza, tahrîfe uğramayarak gelmiş, bu husûs her asırda muhâlif muvâfık bütün mütttefiklerince kabûl edilmiş, kıyâmete kadar da böyle devâm edeceği ilâhî te'mînâta bağlanmıştır: ***"Kur'ân'ı biz indirdik biz; onun koruyucuları da şübhesiz ki biziz!"*** (el-Hıcr: 9). İmâm el-Buhârî, kelâmcı ve felsefecilerin nübüvvet alâmetleri hakkındaki çeşitli görüşlerine karşı bu bahse "İslâm'da peygamberlik alâmetleri" başlığını koymakla çok isâbetli bir seçme yapmıştır.

رَكُوبٍ بَيْنَ يَدَيْهِ وقَدْ عَطِشْنا عَطَشًا شَدِيدًا فَبَيْنَمَا نَحْنُ نَسِيرُ إذَا نَحْنُ بامْرَأةٍ سادِلَةٍ رِجْلَيْها بَيْنَ مَزَادَتَيْن فقُلْنا لَها أَيْنَ المَاءُ فقالَتْ إنَّهُ لا ماءَ فقُلْنا كَمْ بَيْنَ أَهْلِكِ وبَيْنَ المَاءِ قالَتْ يَوْمٌ ولَيْلَةٌ فقُلْنا انْطَلِقى إلى رسولِ اللّٰهِ ﷺ قالَتْ وما رسولُ اللّٰهِ فَلَمْ نُمَلِّكْها مِنْ أَمْرِها حتَّى اسْتَقْبَلْنا بِها النبىَّ ﷺ فَحَدَّثَتْهُ بمِثْلِ الَّذِي حَدَّثَتنا غيْرَ أَنَّها حَدَّثَتْهُ أَنَّها مُؤْتِمَةٌ فأمَرَ بِمَزَادَتَيْها فَمَسَحَ فى العَزْلاوَيْنِ فَشَرِبْنا عِطاشاً أَرْبَعِينَ رَجُلاً حتَّى رَوِينا فَمَلَأْنا كلَّ قِرْبَةٍ مَعَنا وإداوَةٍ غيْرَ أَنَّهُ لَمْ نَسْقِ بَعِيراً وهْىَ تَكادُ تَنِضُّ مِنَ المِلْءِ ثُمَّ قال هاتوا ما عِنْدَ كُمْ فَجُمِعَ لَها مِنَ الْكِسَرِ والتَّمْرِ حَتَّى أَتَتْ أَهْلَها قالَتْ لَقِيتُ أَسْحَرَ النَّاسِ أَوْهُوَ نَبِيٌّ كَما زَعَمُوا فَهَدَى اللّٰهُ ذَلكَ الصِّرْمَ بِتِلْكَ المَرْأةِ فأَسْلَمَتْ وأَسْلَمُوا *

78-..... Ben Ebû Recâ'dan işittim, şöyle dedi: Bize İmrân ibn Husayn (R) tahdîs etti ki, kendileri Peygamber'in berâberinde bir yolculukta bulunmuşlar. Bütün gece yürümüşler. Nihâyet sabâhın yüzü yakın olduğu zamân gecenin sonunda konaklamışlar. Akabinde gözleri kendilerine gâlib olup tâ güneş yükselinceye kadar uyuyakalmışlar. Ebû Bekr uykusundan ilk uyanan kimse olmuş. Rasûlullah (S) kendiliğinden uyanıncaya kadar uykusundan uyandırılmazdı. Derken Umer uyandı. Ebû Bekr, Rasûlullah'ın başının yanında oturup tekbîr getirmeye ve sesini yükseltmeye başladı. Nihâyet Peygamber uyandı. (Biraz yürüdükten sonra) konakladı ve bizlere sabâh namâzını kıldırdı.

Bir adam topluluktan ayrılmış, bizimle namâz kılmamıştı. Peygamber namâzdan ayrılınca:

— *"Yâ Fulân! Bizimle berâber namâz kılmana mâni' olan nedir?"* diye sordu.

O da:

— Bana cünüblük ârız oldu, dedi.

Bunun üzerine Peygamber ona (temiz) toprakla teyemmüm etmesini emretti. Sonra o şahıs teyemmüm edip namâz kıldı.

(İmrân şöyle devâm etti:) Rasûlullah beni önündeki binek hayvanına tahsîs etti. Biz çok şiddetli bir susuzluğa uğradık. Biz su aramak üzere önden yürüdüğümüz sırada devesi üstünde iki büyük su kırbası ortasına oturup ayaklarını sarkıtmış bir kadınla karşılaştık. Kadına:

— Su nerede? diye sorduk.

Kadın:

— Burada su yoktur, dedi.

Biz kadına:

— Senin ehlinle su arasında ne kadar mesâfe var? dedik.

Kadın:

— Bir gündüz ve bir gece, dedi.

Biz:

— Öyle ise Rasûlullah'ın yanına yürü! dedik.

Kadın:

— Rasûlullah nedir? dedi.

İmrân dedi ki: Biz o kadının işinden hiçbirşeye mâlik olmaksızın nihâyet onu Peygamber'in karşısına getirdik.

Kadın, Peygamber'e de bize söylediği şeylerin benzerini söyledi, şu kadar var ki, o, Peygamber'e yetîm çocukların sâhibesi olduğunu da söyledi. Akabinde Peygamber, kadının su tulumlarının indirilmesini emretti. Kırbaların aşağı taraflarındaki iki ağzını eliyle meshetti. Biz çok susamış kırk kişi doyuncaya kadar su içtik ve berâberimizde bulunan her su kırbasını ve su kabını da doldurduk. Şu kadar ki, hiçbir deveye su içirmedik. Su tulumu ise, doluluktan hâlâ su sızdırır vaziyette idi. Sonra Peygamber, yanında bulunanlara:

— *"Yanınızdaki yiyecekleri getirin!"* buyurdu.

Kadın için yiyecek parçaları ve hurmadan bir mikdâr toplandı (Bunlar bir bez içine konup kucağına verildi). Kadın gecikmiş olarak kabîlesi halkına vardı ve:

— Ben insanların en sihirbâzına kavuştum; yâhud da O, dedikleri gibi bir peygamberdir, dedi.

Sonra Allah o kadın yüzünden o kabîleye hidâyet verdi de, kadın İslâm'a girdi; o evler topluluğu oba halkı da İslâm'a girdiler [92].

٧٩ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا ابنُ أبي عَدِيٍّ عنْ سَعيدٍ عَنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسٍ رضي اللَّهُ عنهُ قال أُتِيَ النبيُّ ﷺ بإناءٍ وهُوَ بالزَّوْراءِ فَوَضَعَ يَدَه في الإناءِ فَجَعَلَ المَاءُ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أصابِعِهِ فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ قال قَتادَةُ قُلْتُ لأَنَسٍ كَمْ كُنْتُمْ قال ثَلاثَمِائَةٍ أو زُهَاءَ ثَلاثِمِائَةٍ *

79-..... Enes (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber (S) Zevrâ'da iken kendisine bir kap su getirildi. Akabinde Peygamber

92 Hadîsin başlığa uygunluğu, az mikdâr suyun, Peygamber'in bereketiyle çoğalmasındadır. Bu hadîs Teyemmüm Kitâbı'nda da bundan daha geniş bir metinle geçmişti.

Zarar verme sûretinde olmasa da, o kadının malına muvakkaten tasarruf edilmesi yüzünden, müslümânların kendisine ve kavmine ettikleri riâyetin feyz ve bereketinin te'sîri ne kadar büyük olduğuna, hadîsin sonu belîğ bir şâhiddir.

elini kabın içine koydu. Hemen parmaklarının arasından su fışkırmaya başladı. Orada bulunan cemâat abdest aldılar.

Katâde dedi ki: Ben Enes'e:

— Orada kaç kişi idiniz? diye sordum.

O da:

— Üçyüz, yâhud üçyüz kadar, diye cevâb verdi [93].

٨٠ ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحاقَ بنِ عبْدِ اللَّهِ ابنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّهُ قال رأيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ وحانَتْ صَلاةُ العَصْرِ فالْتُمِسَ الوَضُوءُ فَلَمْ يَجِدُوهُ فأُتِىَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بوَضُوءٍ فوَضَعَ رسولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ فى ذَلكَ الإناءِ فأمَرَ النَّاسَ أنْ يَتوَضَّؤُا منْهُ فرَأيْتُ المَاءَ يَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ أصابِعِهِ فَتوضَّأ النَّاسُ حَتَّى تَوَضَّؤُا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ *

80-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'ı şöyle gördüm: İkindi namâzının vakti yaklaşmıştı. Abdest suyu arandı, arayanlar suyu bulamadılar. Derken Rasûlullah'a abdest suyu getirildi. Rasûlullah elini bu su kabının içine koydu da insanlara bu kaptaki sudan abdest almalarını emretti. İşte bu sırada ben Rasûlullah'ın parmaklarının altından suyu fışkırıyor gördüm. İnsanlar, orada bulunanların en sonuna varıncaya kadar hepsi abdest aldılar.

٨١ ــ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ مُبارَكٍ حدّثنا حَزْم قال سَمِعْتُ الحَسَنَ قال حدّثنا أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال خَرَجَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فى بَعْضِ مَخارِجِهِ ومعَهُ ناس مِنْ أصْحابِهِ فانْطَلَقُوا يَسيرُونَ فَحَضَرَتِ الصَّلاَةُ فلَمْ يَجِدُوا ماءً يَتَوَضَّؤُنَ فانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ فَجاءَ بقَدَحٍ مِنْ ماءٍ يَسيرٍ فأخَذَهُ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَتوَضَّأ ثُمَّ مَدَّ أصابِعَهُ الأرْبَعَ عَلى القَدَحِ

93 Bu ve benzeri hâdiseler usûlen ahâd yoluyla nakledilmiş olup, şeklen zann ifâde ederlerse de vâkıada üçyüz kadar sahâbî bulunup, doğruluk ve adâletleri muhakkak olan bunların hiçbirisi tarafından redd ve inkâr edilmemiş bulunması, herhâlde zannın üstünde bir kesinlik ifâde eder. Tâbiî ve etbâu tâbiî devirlerinde ise rivâyet yolları çoğalmış ve Buhârî zamânına kadar bu râvîlerden hiçbirisinde şübheyi gerektirecek cüz'î bir muhâlefet bulunmamıştır. Şu hâlde bu i'câzkâr vâkıanın, âdetin hilâfında bir hakîkat olduğu kabûl edilmek îcâb eder. Bu cihetle bu haber tabîate aykırıdır diye reddedilemez. Çünkü büyük bir kalabalık tarafından muhâlefetsiz naklolunan ve vukû'u muhakkak bulunan bir vak'ayı redd ve inkâr etmek delîlsiz inâtçılık olur.

ثُمَّ قالَ قُومُوا فَتَوَضَّؤُا فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ حَتَّى بَلَغُوا فيما يُرِيدُونَ مِنَ الوَضُوءِ وكانُوا سَبْعِينَ أَوْ نَحْوَهُ *

81-..... Ben el-Hasen el-Basrî'den işittim, şöyle dedi: Bize Enes ibn Mâlik tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S), berâberinde sahâbîlerinden bir grup insan olduğu hâlde, seferlerinin birine çıktı. Topluluk yürüyerek hareket ettiler. Nihâyet namâz vakti geldi. Abdest alacakları bir su bulamadılar. Topluluktan bir kimse gidip içinde birazcık su bulunan bir kapla geldi. Peygamber onu tuttu da abdest aldı. Sonra dört parmağını o kap üzerine uzattı. Sonra: *"Kalkınız ve abdest alınız"* buyurdu. Bunun üzerine topluluk abdest aldılar, nihâyet hepsi almak istedikleri abdesti almaya ulaştılar. Abdest alan topluluk yetmiş yâhud da yetmiş kadar idiler.

٨٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُنِيرٍ سَمِعَ يَزِيدَ أَخْبَرَنا حُمَيْدٌ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال حَضَرَتِ الصَّلاَةُ فقامَ مَنْ كانَ قَرِيبَ الدَّارِ مِنَ المَسْجِدِ يَتَوَضَّأُ وبَقِيَ قَوْمٌ فأُتِيَ النبيُّ ﷺ بِمِخْضَبٍ مِنْ حِجَارَةٍ فِيهِ ماءٌ فَوَضَعَ كَفَّهُ فَصَغُرَ المِخْضَبُ أَنْ يَبْسُطَ فيهِ كَفَّهُ فَضَمَّ أَصابِعَهُ فَوَضَعَها فى المِخْضَبِ فَتَوَضَّأَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ جَمِيعاً قُلْتُ كَمْ كانُوا قال ثَمانُونَ رَجُلاً *

82-..... Enes (R) şöyle demiştir: Namâz vakti geldi. Evi mescide yakın olanlar kalkıp abdest almaya gittiler. Abdesti olmayan birtakımları da kaldı. Peygamber(S)'e, içinde biraz su bulunan bir taş tekne getirildi. Peygamber avucunu içine koydu. Fakat tekne, içinde avucunu yayacak kadar geniş değildi; küçük geldi. Bunun için Peygamber parmaklarını yumdu da elini kabın içine koydu. Oradaki topluluğun hepsi o teknenin suyundan abdest aldılar.

Râvî Humeyd dedi ki: Ben Enes'e: Abdest alanlar kaç kişi idiler? diye sordum. Enes: Seksen kişi idiler, diye cevâb verdi [94].

94 Burada arka arkaya getirilen bu hadîsler Enes ibn Mâlik hadîsinin ayrı ayrı senedler ve bâzı farklılıklarla rivâyetleridir. Bunlar vak'anın birkaç defa tekerrürünü gösterir. Bunların bir kısmı Abdest Alma Kitâbı'nda da geçmişti.

79 rakamlı hadîste belirtildiği üzere bu vak'aların biri Medîne'nin pazar yeri olan Zevrâ'da vâki' olmuştur. Peygamber'e getirilen su, bir kişinin abdestine yetecek mikdârda idi. Peygamber'in o hareketinden sonra parmakları arasından öylece su fışkırmaya başlamıştır. Bu da koca bir pazar halkını ihtivâ eden büyük kalabalık huzûrunda vâki' olmuştur. O gün o sudan abdest alanların sayısı sahîh olarak zabtedilmemiş ise de çeşitli rivâyetlere göre yetmiş ile üçyüz arasındadır. İşte şâhidlerin önünde meydana gelen akıllara hayret verecek parlak bir mu'cize rivâyetidir ki, rivâyet edenler hep Buhârî'nin güvenilir, sağlam râvîleridir...

٨٣ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا حُصَيْنٌ عنْ سالِمِ بنِ أبى الجَعْدِ عنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّهُ عنهما قال عَطِشَ النَّاسُ يَوْمَ الحُدَيْبِيَّةِ والنبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ فَتَوَضَّأَ فَجَهَشَ النَّاسُ نَحْوَهُ فقال مالَكُمْ قالُوا لَيْسَ عِنْدَنا ماءٌ نَتَوَضَّأُ ولاَ نَشْرَبُ إلاَّ مابَيْنَ يَدَيْكَ فوضَعَ يَدَهُ فى الرَّكْوَةِ فَجَعَلَ الماءُ يَثُورُ بَيْنَ أصابِعِهِ كأمْثالِ العُيُونِ فَشَرِبْنا وتَوَضَّأْنا قُلْتُ كَمْ كُنْتُمْ قال لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفانا كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً *

83-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Hudeybiye günü insanlar çok susadı. Peygamber (S) de önünde deriden bir su kabı olduğu hâlde abdest alıyordu. İnsanlar O'ndan tarafa doğru koştular. Peygamber:

— *"Sizlere ne oluyor?"* buyurdu.

Onlar da:

— Yanımızda hiçbir su yoktur. Abdest alamıyor, su da içemiyoruz. Yalnız Sen'in önündeki su var, dediler.

Peygamber hemen elini o deriden su kabının içine koydu, akabinde parmaklarının arasından su pınarlar gibi kaynamağa başladı. Biz hem içtik, hem de abdest aldık.

(Râvî Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd dedi ki:) Ben Câbir'e:

— Sizler kaç kişi idiniz? diye sordum.

Câbir:

— Eğer biz yüz bin kişi olsaydık, muhakkak o su bizlere yeterdi, biz binbeşyüz kişi idik, dedi [95].

٨٤ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا إسْرائِيلُ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ البَرَاءِ رضى اللَّهُ عنه قال كُنَّا يَوْمَ الحُدَيْبِيَةِ أرْبَعَ عَشْرَةَ ماءَةً والحُدَيْبِيَّةُ بِئْرٌ فَنَزَحْناها حتَّى لَمْ نَتْرُكْ فيها قَطْرَةً فَجَلَسَ النبيُّ ﷺ عَلى شَفِيرِ البِئْرِ فَدَعا بِماءٍ فَمَضْمَضَ ومَجَّ فى البِئْرِ فَمَكَثْنا غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ اسْتَقَيْنا حتَّى رَوِينا ورَوتْ أوْ صَدَرَتْ رِكائِبُنا *

84-..... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Biz Hudeybiye günü bin-

95 Bu Câbir hadîsi ile bundan sonra gelen el-Berâ hadîsi, Peygamber'in nübüvvet alâmetlerinden olan su çoğalması hâdisesini açıkça ortaya koymaktadır. Başlığa uygunluğu bu yönden meydandadır.

dörtyüz kişi idik. Hudeybiye bir kuyudur. Biz oraya varınca kuyunun suyunu tamâmen çekmiştik de içinde bir damla su bırakmamıştık. Peygamber (S) kuyunun kenârı üzerine oturdu. Akabinde biraz su istedi. Getirilen su ile ağzını çalkaladı ve çalkantı suyu kuyunun içine püskürdü. Bunun üzerine biz uzak olmayarak biraz bekledik. Sonra bizler suya kanıncaya kadar su içtik, binek develerimiz de suya kandılar yâhud suya kanıp kanıp döndüler [96].

٨٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ إسْحاقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى طَلْحَةَ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقولُ قال أبو طَلْحَةَ لِأُمِّ سُلَيْمٍ لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم ضَعيفاً أعْرِفُ فِيهِ الجُوعَ فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَىءٍ قالَتْ نَعَمْ فأخْرَجَتْ أقْراصاً مِنْ شَعير ثُمَّ أخْرَجَتْ خِماراً لَها فَلَفَّتِ الخُبْزَ بِبَعْضِهِ ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ يَدِى ولاَثَتْنى بِبَعْضِهِ ثُمَّ أرْسَلَتْنى إلى رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال فَذَهَبْتُ بِهِ فَوَجَدْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسَلم فى المَسْجِدِ ومعَهُ النَّاسُ فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ فقال لى رسولُ اللَّهِ ﷺ أرْسَلَكَ أبو طَلْحَةَ فَقُلْتُ نَعَمْ قال بِطَعامٍ فقُلْتُ نَعَمْ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم لِمَنْ مَعَهُ قُومُوا فانْطَلَقَ وانْطَلَقْتُ بَيْنَ أيْدِيهِمْ حتَّى جِئْتُ أبا طَلْحَةَ فأخْبَرْتُهُ فقال أبو طَلْحَةَ ياأُمَّ سُلَيْمٍ قدْ جاءَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم بالنَّاسِ ولَيْسَ عِنْدَنا مانُطْعِمُهُمْ فقالَتِ اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ فانْطَلَقَ أبو طَلْحَةَ حتَّى لَقِىَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأقْبَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم وأبو طَلْحَةَ مَعَهُ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ هَلُمِّى ياأُمَّ سُلَيْمٍ ماعِنْدَكِ فأتَتْ بِذَلِكَ الْخُبْزِ فأمَرَ بِهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ ففُتَّ وعَصَرَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً فأدَمَتْهُ ثُمَّ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ فِيهِ ماشاءَ اللَّهُ أنْ يَقُولَ ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأذِنَ لَهُمْ فأكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍفأذِنَ لَهُمْ فأكَلُوا حتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأذِنَ لَهُمْ فأكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأكَلَ القَوْمُ كُلُّهُمْ حتَّى شَبِعُوا والقَوْمُ سَبْعُونَ أوْ ثَمانُونَ رجُلاً *

96 Siyer âlimlerinin ihtilâfsız olarak beyânlarına göre Rasûlullah (S) Hudeybiye seferine Medîne'den, altıncı hicret yılının zü'l-ka'desinin ikisine tesâdüf eden bir

85-..... Bize İmâm Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan haber verdi ki, o, Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha, Ümmü Suleym'e hitâben:

— Yemîn olsun ben bu defa Rasûlullah'ın sesini zayıf olarak işittim. Kendisinde açlık olduğunu biliyorum. Yanında yiyecek birşey var mı? dedi.

Ümmü Suleym:

— Evet var, dedi ve arpadan yapılmış birkaç tâne ekmek külçesi çıkardı.

Sonra bir baş örtüsü çıkardı da, onun bir kısmı ile ekmekleri sarıp dürdü. Sonra bohçayı benim elimin altına gizledi, örtünün bir kısmını da benim üstüme dürüp sarmaladı. Sonra beni Rasûlullah'ın yanına gönderdi.

Enes dedi ki: Ben de bunu götürdüm. Rasûlullah'ı mescidde buldum. Berâberinde insanlar vardı. Ben onların yanına varıp dikeldim. Rasûlullah (S) bana:

— *"Seni Ebû Talha mı gönderdi?"* diye sordu.

Ben:

— Evet, dedim.

Rasûlullah:

— *"Yemek sebebiyle mi?"* dedi.

Ben:

— Evet, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah berâberinde bulunanlara hitâben:

— *"Kalkınız"* buyurdu ve yürüdü; ben de önlerinde yürüdüm.

Nihâyet Ebû Talha'ya geldim ve durumu ona haber verdim. Ebû Talha (annem) Ümmü Suleym'e:

— Yâ Ümme Suleym! Rasûlullah insanları getirmiştir. Hâlbuki onları doyurabileceğimiz birşey yoktur, dedi.

Ümmü Suleym:

— Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedi.

Müteâkıben Ebû Talha gitti, nihâyet Rasûlullah'a kavuştu. Rasûlullah, Ebû Talha ile berâber geldi. Ve:

— *"Yâ Ümme Suleym! Yanında ne varsa getir!"* buyurdu.

O da bu ekmekleri getirdi. Rasûlullah emretti ve ekmekler parmakla küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Suleym bir yağ tulumundan bu bölünen ekmek parçalarının üzerine yağ sıktı ve onu

---

pazartesi günü çıkmıştır. Zuhrî, Nâfi', Katâde, Mûsâ ibn Ukbe, Muhammed ibn İshâk gibi rivâyet âlimleri, hareket gününü hep bu sûretle tesbît etmişlerdir.

Bu Câbir ve el-Berâ hadîslerinde verilen sayıların ayrı ayrı oluşu İbn Müseyyeb'e göre o seferdeki Muhâcir ve Ensâr'a, yolda katılan Arablar'ı ve diğer kişileri seferdekilerin sayısına ilâve etmek veyâ etmemekten ileri gelmiştir (Aynî).

bulayıp katık yaptı. Sonra Rasûlullah o katık hakkında Allah'ın, söylemesini istediği şeyleri söyledi. Sonra:

— *"On kişi için izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler, sonra dışarı çıktılar. Sonra:

— *"On kişiye daha izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarıya çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrâr:

— *"On kişiye daha izin ver!"*

Böylece cemâatin hepsi de yediler ve doydular. Hâlbuki bu topluluk yetmiş yâhud seksen kişi idi [97].

٨٦ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا أبو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِىُّ حدّثنا إسْرَائيلُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عبْدِ اللَّهِ قال كُنَّا نَعُدُّ الآياتِ بَرَكَةً وأَنْتُمْ تَعُدُّونَها تَخْوِيفاً كُنَّا مَعَ رسولِ اللَّهِ ﷺ فى سَفرٍ فَقَلَّ الماءُ فقال اطْلُبُوا فَضْلَةً مِنْ ماءٍ فَجاؤُا بإناءٍ فِيهِ ماءٌ قَلِيلٌ فأَدْخَلَ يَدَهُ فى الإناءِ ثُمَّ قال حَىَّ عَلى الطَّهُورِ المُبارَكِ والبَرَكَةُ مِنَ اللَّهِ فَلَقَدْ رأَيْتُ المَاءَ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أصابعِ رسولِ اللَّهِ ﷺ ولَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعامِ وهْو يُؤْكَلُ *

86-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Biz (sahâbîler) âdet hilâfı olan işleri bereket ve hayır sayardık. Siz ise bunlar(ın hepsi) korkutmak (için izhâr edilir) sanıyorsunuz. Biz bir seferde Rasûlullah ile berâber bulunduk. Suyumuz azalmıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Haydi bana bir mikdâr su artığı bulup getiriniz!"* dedi.

Sahâbîler, içinde az bir mikdâr su bulunan bir kap getirdiler. Rasûlullah bu kabın içine elini koydu. Sonra sahâbîlere:

— *"Haydi temiz ve mübârek suya geliniz! Suyun artışı ise Allah'tandır"* buyurdu.

Ve yemîn olsun ben Rasûlullah'ın parmakları arasından suyun kaynayıp aktığını gördüm. Ve yine yemîn olsun ki, biz (Rasûlullah'ın yanında) yemek yenirken yemeğin ***Subhânallah*** dediğini işitirdik [98].

---

97 Bu hadîsi Buhârî, el-Et'ıme Kitâbı'nda; Müslim de el-Eşribe'de rivâyet farklarıyle birlikte getirmişlerdir. *Müslim Ter.*, VI, 268 "2040".

Bunun bütün rivâyet tarîklerinde, az olan yiyecek maddesinin birçok kimselere yetmesi, biraz da artması vardır.

98 Bu hadîste de az olan suyun Rasûlullah'ın parmakları arasından kaynayıp çoğalması ve yemeğin tesbîh etmesi haber verilmiştir. Birçok kimselerin müşâhede edip bizzât yaşadıkları bu hâli olduğu gibi şâhidlerle haber vermeleri ve bu

٨٧ــ حدّثنا أَبو نُعَيْم حدّثنا زَكَرِيَّاءُ قال حدّثني عَامِرٌ قال حدّثني جَابِرٌ رضى اللَّهُ عنه أنَّ أَبَاهُ تُوُفِّىَ وعَلَيْهِ دَيْنٌ فأَتَيْتُ النبيَّ ﷺ فَقُلْتُ إنَّ أَبِى تَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا ولَيْسَ عِنْدِى إلاَّ ما يُخْرِجُ نَخْلُهُ ولاَ يَبْلُغُ ما يُخْرِجُ سِنِينَ ما عَلَيْهِ فانْطَلِقْ مَعِى لِكَىْ لا يُفْحِشَ علَىَّ الغُرَمَاءُ فَمَشَى حَوْلَ بَيْدَرٍ مِنْ بَيَادِرِ التمْرِ فَدَعَا ثُمَّ آخَرَ ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ فقال انْزِعُوهُ فأَوْفاهُمُ الَّذِي لَهُمْ وبَقِىَ مِثْلُ ما أَعْطَاهُمْ *

87-..... Câbir ibn Abdillah (R), babasının, üzerinde borç olduğu hâlde vefât ettiğini tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Peygamber (S)'e gittim ve:

— Babam arkasında bir borç bıraktı. Benim yanımda da onun hurmalığının çıkaracağı mahsûlden başka birşey yoktur. O hurmalığın birkaç seneler çıkaracağı mahsûl de babamın üzerindeki borcu ödemeye yetişmez. Onun için Sen benimle gel de, alacaklılar bana çirkin söz söylemesinler, baskı yapmasınlar, dedim.

Nihâyet Rasûlullah, topladığım hurma harmanlarından bir harmanın etrâfında yürüyüp dolaştı, duâ etti. Sonra diğer bir yığının etrâfında dolaşıp duâ etti. Sonra hurma harmanının üzerine (yâhud yanına) oturdu da:

-- *"Borcu, bu harmandaki hurma yığınından çekip çıkarınız!"* buyurdu.

Nihâyet onların alacaklarını onlara tamâmen ödedi ve onlara verdiği kadar da arttı [99].

٨٨ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا مُعْتَمِرٌ عنْ أَبِيهِ حدّثنا أَبو عُثْمَانَ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أَبِى بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ كانوا أُنَاسًا فُقَرَاءَ وأَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ قال مَرَّةً منْ كانَ عِنْدَهُ طَعَامُ اثْنَيْنِ فَلْيَذْهَبْ بِثَالِثٍ ومَنْ كانَ عِنْدَهُ طَعَامُ أَرْبَعَةٍ فَلْيَذْهَبْ بِخَامِسٍ أَوْ سَادِسٍ أَوْ كَما قال وإنَّ أَبَا بَكْرٍ جَاءَ بِثَلاَثَةٍ وانْطَلَقَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلَّمَ بِعَشَرَةٍ

---

haberlerin de bütün ilmî şartlar ve vesîkalarla nakledilmiş bulunmaları, artık bunların reddedilmesine ilmen yol bırakmamıştır.

99 Başlığa uygunluğu Peygamber'in parmakları arasından suyun kaynaması ile kendileri işitir hâlde önlerindeki yemeğin tesbîh etmesi husûsundadır.

Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle İstikrâz, Cihâd, Şurût, Buyû' ve Vesâyâ Kitâbları'nda da getirmiştir.

وأَبو بَكْرٍ بِثَلاَثَةٍ قال فَهْوَ أنا وأبِى وأُمِّى ولاَ أَدْرِي هَلْ قال امْرَأتِى وخَادِمِي بَيْنَ بَيْتِنَا وبَيْنَ بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ وأَنَّ أَبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْدَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ ثُمَّ لَبِثَ حَتَّى صَلَّى العِشَاءَ ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتَّى تَعَشَّى رسولُ اللَّهِ ﷺ فَجَاءَ بَعْدَ مَا مَضَى مِنَ اللَّيْلِ مَاشَاءَ اللَّهُ قالَتْ لهُ امْرَأَتُهُ ما حَبَسَكَ عنْ أَضْيَافِكَ أَوْ ضَيْفِكَ قال أَوَعَشَّيْتِهِمْ قالَتْ أَبَوْا حَتَّى تَجِيءَ قَدْ عَرَضُوا عَلَيْهِمْ فَغَلَبُوهُمْ فَذَهَبْتُ فاخْتَبَأْتُ فقال ياغُنْثَةُ فَجَدَّعَ وَسَبَّ وقال كُلُوا وقال لا أَطْعَمُهُ أَبَدًا قَال وايْمُ اللَّهِ ما كُنَّا نأْخُذُ مِنَ اللُّقْمَةِ إلاَّ رَبَا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرُ مِنْهَا حَتَّى شَبِعُوا وصارَتْ أَكْثَرَ مِمَّا كانَتْ قَبْلُ فَنَظَرَ أَبو بَكْرٍ فإِذَا شَيْءٌ أَوْ أَكْثَرُ قال لِامْرَأَتِهِ يا أُخْتَ بَنِي فِرَاسٍ قالَتْ لاَ وَقُرَّةِ عَيْنِى لَهِىَ الآنَ أَكْثَرُ مِمَّا قَبْلُ بِثَلاَثِ مَرَّاتٍ فأَكَلَ مِنْهَا أَبو بَكْرٍ وقال إِنَّمَا كانَ الشَّيْطَانُ يَعْنِي يِمِينَهُ ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَى النبيِّ ﷺ فأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ وكانَ بَيْنَنَا وبَيْنَ قَوْمٍ عَهْدٌ فَمَضَى الأَجَلُ فَتَفَرَّقْنَا اثْنا عَشَرَ رَجُلاً مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ أُنَاسٌ اللَّهُ أَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ غَيْرَ أَنَّهُ بَعَثَ مَعَهُمْ قال أَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ أَوْ كَمَا قال *

88-..... Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ashâbu's-Suffe fakîr insanlardı. Peygamber (S) bir kerresinde:

— *"Yanında iki kişilik yiyeceği olan* (onlardan) *bir üçüncüsünü; dört kişilik yiyeceği olan bir beşincisini yâhud da altıncısını* (alıp) *birlikte götürsün"* buyurdu. Yâhud bu lâfızlara benzer lâfızla söyledi.

Ebû Bekr (bunlardan) üçünü eve getirdi. Peygamber on kişiyi birlikte (alıp evine) götürdü. Ebû Bekr de üç kişiyi götürdü.

Abdurrahmân dedi ki: Bizim ev halkı ben, babam, annem, bir de bizim ev ile Ebû Bekr'in evinde ortaklaşa hizmet eden hizmetçiden ibâretti...

(Râvî Ebû Usmân en-Nehdî:) "Artık bir de benim zevcem" dedi mi, demedi mi bilemiyorum, demiştir.

(Yine Abdurrahmân dedi ki:) Ebû Bekr, Peygamber'in evinde (konuklarından ayrı olarak) akşâm yemeğini yedi. Arkasından yatsı namâzını kılıncaya kadar orada kaldı. Sonra (konuklarıyle birlikte kendi evine) döndü (ve konuklarını ağırlamasını âilesine emredip) Rasûlullah akşâm yemeğini yiyinceye kadar -yâhud Rasûlullah'ın uykusu gelinceye kadar- yanında kaldı. (Sonra kendi evine döndü.) Geldiğinde gece Allah'ın dilediği kadar haylî ilerlemişti. Hanımı ona:

— Seni konukların yanında bulunmaktan alıkoyan nedir? diye sordu.

O da:

— Onlara yemek yedirdin mi? dedi.

O da:

— Sen gelmedikçe yemek yemiyeceklerini söylediler; hizmetçiler onlara yemek çıkardılar, fakat onlar hizmetçilere gâlib olup yemeği kabûl etmediler.

(Abdurrahmân dedi ki:) Ben savuşup saklandım. Ebû Bekr:

— Ey değersiz adam! dedi, bedduâ etti ve sövdü.

Sonra kızgınca:

— Yiyiniz! diye emretti de: Ben bu yemekten ebeden yemiyeceğim, dedi.

Abdurrahmân dedi ki: Allah'a yemîn ederim, biz (yerken) hiçbir lokmaya el uzatmazdık ki altından yemek daha ziyâde çoğalmış olmasın. Nihâyet doydular. Yemek de yenmezden evvelki mikdârından daha çok olarak duruyordu. Ebû Bekr yemeğe baktı. Bir de gördü ki, olduğu gibi duruyor. Belki de artmış! Hanımına:

— Ey Firâs oğulları'nın kızkardeşi! Bu nedir? dedi.

O da:

— Ey gözümün nûru, şimdi o muhakkak evvelkinden üç kat daha ziyâdedir, dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekr o yemekten yedi. Ve ettiği yemîni kasdederek:

— O olan şey ancak şeytândan idi, dedi.

O yemekten bir lokma yedikten sonra Peygamber'e gönderdi. Yemek Peygamber'in yanında sabâha kadar durdu.

Bizimle bir kavim arasında bir barış ahdi vardı. Müddet son bulmuştu. (Bunun üzerine Medîne'ye gelmişlerdi.) İçlerinden arîf (yânî kavminin söz sâhibi) olarak oniki kişi ayırdık. Herbiri ile berâber kaç kişi olduğunu ancak Allah bilir. Şu var ki, Rasûlullah o arîflerle, arkadaşlarının nasîbleri olan yemeği bu çanaktan yolladı.

Abdurrahmân dedi ki: İşte onların hepsi o yemekten yediler (de öyle ağırlandılar). Ebû Usmân: Yahûd Abdurrahmân'ın söylediği gibi, demiştir [100].

٨٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ عنْ أَنَسٍ وعنْ يُونسَ

---

100 Bu bereket, yânî yemeğin çoğalması, Rasûlullah'ın mu'cizesinin eseri olarak Ebû Bekr'in elinde zâhir olmuş bir kerâmettir. Sonra Peygamber'in yanında artma daha çok olmuştur. Hadîsin başlığa delîlliği bu cihettendir denilmiştir.

Buhârî bu hadîsi Mevâkîtu's-Salât Kitâbı'nın sonlarında "Âile halkı ve konuklarla uyanık kalma bâbı"nda çok az lâfız farkıyle getirmişti.

عنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال أَصَابَ أَهْلَ المَدِينَةِ قَحْطٌ عَلَى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَبَيْنَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ جُمُعَةٍ إِذْ قامَ رَجُلٌ فقالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكَتِ الكُرَاعُ هَلَكَتِ الشَّاءُ فادْعُ اللَّهَ يَسْقِينَا فَمَدَّ يَدَيْهِ ودَعَا قال أَنَسٌ وإِنَّ السَّمَاءَ لَمِثْلُ الزُّجَاجَةِ فهَاجَتْ رِيحٌ أَنْشأَتْ سَحَابًا ثُمَّ اجْتَمَعَ ثُمَّ أَرْسَلَتِ السَّماءُ عَزَالِيهَا فَخَرَجْنَا نَخُوضُ المَاءَ حَتَّى أَتَيْنَا مَنَازِلَنَا فَلَمْ نَزَلْ نُمْطَرُ إِلَى الجُمُعَةِ الأُخْرَى فقام إِلَيْهِ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فقال يا رسولَ اللَّهِ تَهَدَّمَتِ البُيُوتُ فادْعُ اللَّهَ يَحْبِسْهُ فَتَبَسَّمَ ثُمَّ قال حَوَالَيْنَا ولاَ عَلَيْنَا فَنَظَرْتُ إِلَى السَّحَابِ تَصَدَّعَ حَوْلَ المَدِينَةِ كأَنَّهُ إِكْلِيلٌ *

89-..... Enes (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamânında Medîne ahâlîsine bir kıtlık (yânî yağmursuzluk) isâbet etti. Bir cumua günü Rasûlullah hutbe yaparken bir adam ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! At sürüleri helâk oldu, davar sürüleri mahvoldu. Allah'a duâ et de bize yağmur versin! dedi.

Rasûlullah hemen ellerini kaldırıp duâ etti.

Enes dedi ki: Gökyüzü ayna gibi parlak iken bir rüzgâr esti, bulut inşâ etti. Sònra bulut toplandı. Sonra gökyüzü kırba ağızlarını salıverdi. Çıktık, evlerimize gelinceye kadar suya dala dala yürüdük. Öteki cumuaya kadar üzerimize yağmur hep yağıp durdu. Ertesi cumua yine o adam yâhud bir başkası Rasûlullah'a karşı ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Evler yıkıldı, Allah'a duâ et de yağmuru habsetsin! dedi.

Rasûlullah gülümsedi, sonra:

— — *"(Yâ Allah!) Etrâfımıza yağdır, üzerimize değil"* diye duâ etti.

Ben bulutlara baktım, Medîne'nin etrâfı tâc gibi yarılıp sıyrıldı [101].

٩٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** يَحْيَى بنُ كَثِيرٍ أبو غَسَّانَ **حدّثنا** أَبُو حَفْصٍ واسْمُهُ عُمَرُ بنُ العَلاَءِ أَخُو أَبِي عَمْرِو بنِ الْعَلاَءِ قال سَمِعْتُ نافِعًا عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما كانَ النبيُّ ﷺ يَخْطُبُ إِلَى جِذْعٍ فَلَمَّا اتَّخَذَ

---

101 Başlığa uygunluğu meydandadır. Evvelki cumuada olduğu gibi ikinci cumuada da duâsının çabuk kabûl edilmesi, Peygamber'in parlak bir mu'cizesidir.

Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle İstiskaa Kitâbı'nda on tarîkten getirmişti.

الْمِنْبَرَ تَحَوَّلَ إِلَيْهِ فَحَنَّ الجِذْعُ فأتَاهُ فَمَسَحَ يَدَهُ عَلَيْهِ * وقال عبْدُ الْحَمِيدِ أَخْبَرَنا عُثْمَانُ بنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بنُ العَلاَءِ عنْ نافِعٍ بِهَذَا * ورَوَاهُ أَبو عَاصِمٍ عنْ ابنِ أَبِي رَوَّادٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبيِّ ﷺ *

90-..... Bize Ebû Hafs tahdîs etti. Onun ismi Umer ibnu'l-Alâ'dır; Ebû Amr ibni'l-Alâ'nın kardeşidir. O şöyle demiştir: Ben Nâfi'den işittim, o da İbn Umer(R)'den: Peygamber (S) bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe yapar idi. Minberi edinince o kütükten ayrıldı. Bu sırada kütük bir inleme sesi çıkardı. Peygamber hemen onun yanına geldi ve elini o kütüğün üzerine koyup sıvazladı (böylece inlemesi sustu) [102].

Ve Abdulhamîd şöyle dedi: Bize Usmân ibnu Umer haber verdi: Bize Muâz ibnu'l-Alâ, Nâfi'den bu hadîsi haber verdi.

Ve bu hadîsi Ebû Âsım da İbnu Ebî Verrâd'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etti [103].

٩١ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا عبْدُ الوَاحِدِ بنُ أَيْمَنَ قال سَمِعْتُ أَبِي عنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهمَا أَنَّ النبيَّ ﷺ كانَ يَقُومُ يَوْمَ الجُمُعَةِ إِلَى شَجَرَةٍ أَوْ نَخْلَةٍ فقالَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ أَوْ رَجُلٌ يارَسولَ اللَّهِ أَلاَ نَجْعَلُ لَكَ مِنْبَرًا قال إِنْ شِئْتُمْ فَجَعَلُوا لَهُ مِنْبَرًا فَلَمَّا كانَ يَوْمُ الجُمُعَةِ دُفِعَ إِلَى المِنْبَرِ فَصَاحَتِ النَّخْلَةُ صِيَاحَ الصَّبِيِّ ثُمَّ نَزَلَ النبيُّ ﷺ فَضَمَّهُ إِلَيْهِ تَئِنُّ أَنِينَ الصَّبِيِّ الَّذِي يُسَكَّنُ قال كانَتْ تَبْكِي عَلَى ما كانَتْ تَسْمَعُ مِنَ الذِّكْرِ عِنْدَهَا *

91-..... Ben babam Eymen el-Habeşî'den işittim; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan (şöyle demiştir): Peygamber (S) cumua günü bir ağaca yâhud bir hurma kütüğüne dikelir(öyle hutbe yapar)di. Ensâr'dan bir kadın yâhud bir adam:

— Yâ Rasûlallah, Sana bir minber yapayım mı? dedi.

Rasûlullah:

— *"İsterseniz yapın"* buyurdu.

Ona bir minber yaptılar. Cumua günü olunca Peygamber minbere çıkarıldı. Bu sırada ağaç parçası çocuk gibi feryâd etti. Sonra

---

102 Hadîsin başlığa uygunluğu kütüğün inlemesidir.
Bu hadîsi Tirmizî Salât'ta getirmiştir.

103 Abdulhamîd'in hadîsini ed-Dârimî, kendi *Müsned*'inde; Ebû Âsım'ın hadîsini ise el-Beyhakî ile Ebû Dâvûd rivâyet etmişlerdir.

Rasûlullah inip onu kucakladı. O sırada kütük, susturulan çocuk gibi hafîf hafîf inliyordu. Rasûlullah:

— *"O, yanında edildiğini işittiği zikrullah için ağlıyordu"* buyurdu [104].

٩٢ــ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال **حدّثنى** أخِى عنْ سُلَيْمَان بنِ بِلاَلٍ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ قال أخْبَرَنِى حَفْصُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بنَ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ كانَ المَسْجِدُ مَسْقُوفًا عَلَى جُذُوعٍ مِنْ نَخْلٍ فَكَانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم إذَا خَطَبَ يقُومُ إلَى جِذْعٍ مِنْهَا فَلَمَّا صُنِعَ لَهُ المِنْبَرُ وكانَ عَلَيْهِ فَسَمِعْنَا لِذٰلِكَ الجِذْعِ صَوْتًا كَصَوْتِ العِشارِ حَتَّى جَاءَ النبيُّ ﷺ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا فَسَكَنَتْ *

92-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle diyordu: Mescid hurma ağaçlarının gövdeleri üzerinde tavanlanmıştı (yânî mescidin tavanı hurma kütükleri üzerine oturtulmuş idi). Peygamber (S) hutbe yapmak istediğinde bu kütüklerden birine dayanıp ayakta söz söylerdi. Peygamber için minber yapılınca, minberin üzerinde konuşur oldu. Bu sırada biz bu kütükten gebe develerin iniltisine benzer bir ses (çıktığını) işittik. Nihâyet Peygamber, kütüğün yanına gelip elini onun üzerine koyunca sustu [105].

٩٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** ابنُ أبِى عَدِىٍّ عنْ شُعْبَةَ * **حدّثنى** بِشْرُ بنُ خَالِدٍ **حدّثنا** مُحَمَّدٌ عنْ شُعْبَةَ عنْ سُلَيْمَانَ سَمِعْتُ أبا وائِلٍ يحَدِّثُ عنْ حذَيْفَةَ أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنهُ قال أيُّكُمْ يَحْفَظُ قَوْلَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ فِى الْفِتْنَةِ فقالَ حُذَيْفَةُ أنا أحْفَظُ كَمَا قال قالَ هَاتِ إنَّكَ لَجَرِىءٌ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِى أهْلِهِ ومالِهِ وجَارِهِ تُكَفِّرُهَا الصَّلاَةُ والصَّدَقَةُ والأمْرُ بالمَعْرُوفِ والنَّهْىُ عنِ المُنْكَرِ قال لَيْسَتْ هَذِهِ ولَكِنِ الَّتِى تَمُوجُ كَمَوْجِ البَحْرِ قال يا أمِيرَ المُؤْمِنِينَ لاَ بأسَ

104 Bu hadîs, Buyû'da "Neccâr bâbı"nda da geçmişti.

105 Bu hadîs Cumua Kitâbı, "Minber üzerinde hutbe bâbı"nda da geçti. İbn Ebî Hâtim *Menâkıb* 'ında naklettiğine göre, eş-Şâfiî: Allah, Peygamberimiz Muhammed'e verdiği mu'cizeyi başka hiçbir peygambere vermedi, demiştir. Kendisine: İsâ'ya ölüleri diriltme mu'cizesi verdi, denilince, eş-Şâfiî: Allah, Muhammed'e kütüğün inlemesi mu'cizesi verdi de onun sesi işitildi. Bu, ölüleri diriltmekten daha büyüktür, demiştir (Kastallânî).

عَلَيْكَ مِنْهَا إِنَّ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا باباً مُغْلَقًا قال يُفْتَحُ الْبَابُ أَوْ يُكْسَرُ قال لاَ بَلْ يُكْسَرُ قال ذَاكَ أَحْرَى أَنْ لا يُغْلَقَ قُلْنَا عَلِمَ الْبَابَ قال نَعَمْ كَمَا أَنَّ دُونَ غَدِ اللَّيْلَةَ إِنِّى حَدَّثْتُهُ حَدِيثًا لَيْسَ بالأَغَالِيطِ فَهِبْنَا أَنْ نَسْأَلَهُ وأَمَرْنا مَسْرُوقًا فَسَأَلَهُ فَقَالَ مَنِ الْبَابُ قال عُمَرُ *

93-..... Bize Muhammed (ibn Ca'fer Gunder), Şu'be'den; o da Süleymân ibn Mihrân'dan tahdîs etti. Süleymân şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil'den işittim; o, Huzeyfe'den şöyle tahdîs ediyordu: Umer ibnu'l-Hattâb (R):

— Rasûlullah'ın fitne hakkındaki sözlerini kim ezberinde tutuyor? diye sordu.

Huzeyfe:

— Ben onu Rasûlullah'ın söylediği gibi ezberimde tutuyorum, dedi.

Umer:

— Getir bakalım, şübhesiz sen çok cesûrsun, dedi.

(Huzeyfe şöyle devâm etti:)

— Rasûlullah (S): *"İnsanın ehli, malı, komşusu yüzünden uğradığı fitneye, namâz, sadaka, iyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmek keffâret olur"* buyurdu.

Umer:

— Hayır, sormak istediğim bu fitne değildir, lâkin ben denizin dalgalanması gibi dalgalanıp kuduracak olan fitneyi soruyorum, dedi.

Bunun üzerine Huzeyfe:

— Yâ Emîre'l-Mü'minîn! O fitneden sana bir zarar yok. Çünkü muhakkak seninle onun arasında kilitli bir kapı vardır, dedi.

Umer, Huzeyfe'ye:

— Kapı açılacak mı, yoksa kırılacak mı? diye sordu.

Huzeyfe:

— Kapı açılmayacak, fakat kırılacak, dedi.

Umer:

— Bu (yânî kapının kırılması) bir daha kilitlenmemeye daha elverişlidir, dedi.

Râvî Ebû Vâil şöyle dedi: Biz Huzeyfe'ye:

— Umer kapıyı bildi mi? dedik.

Huzeyfe:

— Evet, yarından önce bu gecenin geleceğini bildiği gibi. Ben Umer'e yalan yanlış olmayan (Peygamber'den işittiğim dosdoğru) bir hadîs söyledim, dedi.

Râvî Ebû Vâil şöyle dedi: Huzeyfe'ye kendimiz sormaya cesâret edemedik de Mesrûk ibnu'l-Ecda'a:

— Kapı kimdir? diye sordurduk.

O da kapıyı ondan öğrenip:

— Kapı Umer'dir, dedi [106].

٩٤ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أَبو الزِّنَادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضَى اللَّهُ عنهُ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لاَتَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعَرُ وحَتَّى تُقَاتِلُوا التُّرْكَ صِغَارَ الأَعْيُنِ حُمْرَ الوُجُوهِ ذُلْفَ الأُنُوفِ كأنَّ وُجُوهَهُمُ المَجَانُّ المُطْرَقَةُ وتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ أَشَدَّهُمْ كَرَاهِيَةً لِهَذَا الأَمْرِ حَتَّى يَقَعَ فِيهِ والنَّاسُ مُعَادِنُ خِيَارُهُمْ فِي الجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الإِسْلاَمِ ولَيَأْتِيَنَّ علَى أَحَدِكُمْ زمانٌ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَهُ مِثْلُ أَهْلِهِ ومالِهِ *

94-..... Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rac'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Siz ayakkabıları keçe olan bir kavimle muhârebe etmedikçe kıyâmet kopmaz. Ve yine sizler, gözleri küçük, yüzleri kırmızı, burunları basık, sanki yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi olan Türk'le muhârebe etmedikçe kıyâmet kopmaz. Ve siz insanların hayırlısı, emîr oluncaya kadar emîrliği çok fenâ görenler* (ve arzû etmeyen kimseler) *bulursunuz. İnsanlar ma'denler*(gibi)*dir* (kimi hâlis, kimi karışıktır). *Onların Câhiliyet'te hayırlı olanları İslâm devrinde de hayırlı kimselerdir. Sizin herhangi birinizin üzerine öyle bir zamân gelecek ki, onda beni görmesi, ona kendisinin bir kat daha ehli ve malı olmasından daha sevgili olacaktır"* [107].

٩٥ــ حدّثني يَحْيَى حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامٍ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضَى اللَّهُ عنهُ أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ قال لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى

---

106 Hadîsin başlığa uygunluğu, bunda Peygamber'in kendisinden sonra olacak işleri haber vermesi yönündendir. Bu da O'nun mu'cizelerindendir (Aynî).

Bu hadîs az farkla Namâz Vakitleri Kitâbı, "Namâz keffârettir" bâbında da geçmişti.

Bu fitne, Usmân'ın öldürülmesiyle başlayıp Muhammed Ümmeti'nin birbirine girmesine sebeb olan büyük fitnedir ki, o günden bu güne kadar sönmemiştir.

107 Hadîsin birinci kısmı Cihâd Kitâbı, "Türk'le Kıtâl bâbı"nda geçti. İkinci kısmı da Menâkıb'a geçti.

تُقَاتِلُوا خُوزًا وَكِرْمَانَ مِنَ الأعاجِمِ حُمْرَ الوُجُوهِ فُطْسَ الأُنُوفِ صِغَارَ الأعْيُنِ كأنَّ وُجُوهَهُمُ المَجانُّ المُطْرَقَةُ نِعَالُهُمُ الشَّعَرُ * تابَعَهُ غُنْدَرٌ عنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ *

95- Bana Yahyâ tahdîs etti: Bize Abdurrazzâk, Ma'mer ibn Râşid'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Siz* (Arablar) *yabancı milletler Hûz ve Kirmân halkı ile muhârebe etmedikçe kıyâmet kopmaz. Onların yüzleri kırmızı, burunları basık, gözleri küçüktür; sanki yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi* (kalın etlî)*dir, ayakkabıları da yündür* (yânî keçeden yapılmış çarıktır)" [108].

٩٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ قال قال إسْمَاعِيلُ أخْبَرَنِي قَيْسٌ قال أتَيْنَا أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه فقالَ صَحِبْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم ثَلاَثَ سِنِينَ لَمْ أكُنْ فِي سِنِّي أحْرَصَ علَى أنْ أعِيَ الحَدِيثَ مِنِّي فِيهِنَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ وقال هَكَذَا بِيَدِهِ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعَرُ وهُوَ هَذَا البارَزُ * وقال سُفْيَانُ مَرَّةً وهُمْ أهْلُ البَازِرِ *

96-..... İsmâîl şöyle dedi: Bana Kays haber verip şöyle dedi: Biz Ebû Hureyre(R)'nin yanına geldik. O şöyle dedi: Ben Rasûlullah ile üç yıl sıkıca berâber bulundum. Ömrümde bu yıllardaki kadar, söylerken kendisinden işittiğim hadîsi ezber etmeye hırslı olmamışımdır. Rasûlullah (S) eliyle işâret ederek: *"Kıyâmetin önünde sizler ayakkabıları kıl olan bir kavimle muhârebe edeceksiniz. İşte o arzın boş yerinde* (yahûd çölünde, müslümânlarla harb için) *ortaya çıkacak olan kavimdir"* [109].

Râvî Sufyân bir kerresinde: O harb edecek olanlar, ehlu'l-bâzir'dir, demiştir.

٩٧ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا جَرِيرُ بنُ حَازِمٍ سَمِعْتُ الحَسَنَ

---

108 Bu, Ebû Hureyre hadîsinin diğer bir vecihten başka bir tarîkidir.

Hûz, coğrafya kitâblarında Hûzistan diye tanınır, Evhâz ile Tuster şehirlerini içine alan bir mıntıkadır. Eski İrân'ın merkezi olan Sus şehri de bu mıntıkada olup, bugün harâbe hâlindedir. İbn Esîr, *en-Nihâye*'sinde: Hûzistân sâkinleri ma'rûf bir cîldir, diye tavsîf ettiğine göre, vaktiyle kuvvetli bir kabîle olduğu anlaşılır.

Kirmân da İrân'ın güneydoğu sonunda ve Horâsân ile Hind Denizi, Irâk-ı Acem'le Sicistân arasında geniş bir kıt'adır.

109 Bu da aynı hadîsin başka bir tarîkidir... Bunlar bârez'de, yânî sahrâda oturan Fars ehli yâhud Kürdler yâhud Deylemliler'dir, denildi (Kastallânî).

يَقُولُ حدّثنا عَمْرُو بنُ تَغْلِبَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ تُقَاتِلُونَ قَوْمًا يَنتَعِلُونَ الشَّعَرَ وتُقَاتِلُونَ قَوْمًا كانَّ وجُوهَهُمُ المَجانُّ المُطْرَقَةُ *

97-..... Amr ibn Tağlîb (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Kıyâmetten önce sizler kıldan ayakkabılar giyen bir kavimle muhârebe edersiniz. Ve yine sizler yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi* (kalın etli) *olan bir kavimle muhârebe edersiniz"* [110].

٩٨ــ حدّثنا الحَكَمُ بنُ نافِعٍ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبرنى سالِمُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ تُقَاتِلُكُمُ اليَهُودُ فَتُسَلَّطُونَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ يَقُولُ الحَجَرُ يا مُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ ورَائِى فاقْتُلْهُ *

98-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Yahûdîler sizlere karşı muhârebe edecekler. Netîcede sizler onlar üzerine musallat kılınacaksınız.* (Öldürme çok şiddetli olacak.) *Sonra kaya parçası: Ey Müslümân! Şu arkamdaki bir Yahûdî'dir,* (gel de) *onu öldür! diyecek"* [111].

٩٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِى سَعِيدٍ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قال يأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَغْزُونَ فَيُقَالُ فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ الرَّسُولَ ﷺ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيُفْتَحُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ يَغْزُونَ فَيُقَالُ لَهُمْ هَلْ فِيكُمْ منْ صَحِبَ مَنْ صَحِبَ الرَّسُولَ ﷺ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيُفْتَحُ لَهُمْ *

99-..... Câbir ibn Abdillah ile Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"İnsanlar üzerine bir zamân gelir ki, gazve yaparlar. İçinizde Peygamber'e sahâbî olan kimse var mı? de-*

---

110 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in vukûundan önce iki kavimle muhârebe yapılacağını haber vermesi yönündendir. Bu hadîs Cihâd'da "Türk'le muhârebe bâbı"nda da geçti.

111 Başlığa uygunluğu bunda da Peygamber'in istikbâlde vukûa gelecek bir işi haber vermesi yönündendir. Bu da peygamberlik alâmetlerindendir. Bunun benzeri Cihâd'da, "Yahûdîler'le muhârebe bâbı"nda geçti.

nilir. Onlar: Evet vardır, diye cevâb verirler. Bunun üzerine onlara (zafer kapısı) *açılır. Sonra* (bir zamân daha gelir) *insanlar gazve yaparlar. Onlara da: İçinizde Rasûlullah'a sahâbîlik yapan kimse ile görüşüp berâber olan var mı? diye sorulur. Onlar da: Evet vardır, derler. Onlara da fetih yolu açılır''* [112].

١٠٠ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ الحَكَمِ أخبرَنَا النَّضْرُ أخبرَنَا إسْرَائِيلُ أخبرنا سَعْدٌ الطَّائِيُّ أخبرنا مُحِلُّ بنُ خَلِيفَةَ عنْ عَدِيِّ بنِ حَاتِم قال بَيْنَا أنَا عِنْدَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إذْ أتَاهُ رَجُلٌ فَشَكَا إلَيْهِ الفاقَةَ ثُمَّ أتَاهُ آخَرُ فَشَكَا إلَيْهِ قَطْعَ السَّبِيلِ فقال يا عَدِيُّ هَلْ رَأيْتَ الحِيرَةَ قُلْتُ لَمْ أرَهَا وقدْ أُنبِئْتُ عَنْهَا قال فإنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الحِيرَةِ حَتَّى تَطوفَ بالكَعْبَةِ لاتَخَافُ أحَدًا إلاَّ اللَّهَ قُلْتُ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِي فأيْنَ دُعَّارُ طَيِّءٍ الَّذِينَ قَدْ سَعَّرُوا البِلاَدَ ولَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتُفْتَحَنَّ كُنُوزُ كِسْرَى قُلْتُ كِسْرَى بنِ هُرْمُزَ قال كِسْرَى بنِ هُرْمُزَ ولَئِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ لَتَرَيَنَّ الرَّجُلَ يُخْرِجُ مِلءَ كَفِّهِ مِنْ ذَهَبٍ أوْ فِضَّةٍ يَطْلُبُ منْ يَقْبَلُهُ مِنْهُ فَلاَ يَجِدُ أحَدًا يَقْبَلُهُ مِنْهُ ولَيَلْقَيَنَّ اللَّهَ أحَدُكُمْ يَوْمَ يَلْقَاهُ ولَيْسَ بَيْنَهُ وبَيْنَهُ تُرْجُمَانٌ يُتَرْجِمُ لَهُ فَيَقُولَنَّ أَلَمْ أبْعَثْ إلَيْكَ رَسُولاً فَيُبَلِّغَكَ فَيَقُولُ بَلَى فَيَقُولُ أَلَمْ أُعطِكَ مالاَ وأُفْضِلَ عَلَيْكَ فَيَقُولُ بَلَى فَيَنْظُرُ عنْ يَمِينِهِ فَلاَ يَرَى إلاَّ جَهَنَّمَ ويَنْظُرُ عنْ يَسَارِهِ فَلاَ يَرَى إلاَّ جَهَنَّمَ قال عَدِيٌّ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّمَ يَقُولُ اتَّقُوا النَّارَ ولَوْ بِشِقَّةِ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ شِقَّةَ تَمْرَةٍ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ * قال عَدِيٌّ فَرأيْتُ الظَّعِينَةَ تَرْتَحِلُ مِنَ الحِيرَةِ حَتَّى تَطُوفَ بالْكَعْبَةِ لاتخَافُ إلاَّ اللَّهَ وكُنْتُ فِيمَنِ افْتَتَحَ كُنُوزَ كِسْرَى بنِ هُرْمُزَ ولَئِنْ طَالَتْ بِكُمْ حَيَاةٌ لَتَرَوُنَّ ماقالَ النبيُّ أبُو الْقَاسِمِ ﷺ يُخْرِجُ مِلْءَ كَفِّهِ *

100-..... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında bulunduğum sırada Peygamber'e bir adam gelip, O'na fakîrlikten şikâyet etti. Sonra Peygamber'e başka bir kimse geldi ve O'na yol kesilmesinden şikâyet etti. Peygamber (S):

---

112 Bunun başlığa uygünluğu da geçen hadîsinki gibidir. Bu da Cihâd'da ''Harbde zaîfler ve iyi kimseler ile Allah'tan yardım isteme bâbı''nda geçti.

— *"Yâ Adiyy! Sen el-Hîre şehrini gördün mü?"* dedi.

Ben:

— Ben onu görmedim, fakat orası hakkında bana haber verildi, dedim.

Peygamber:

— *"Eğer hayâtın uzun olursa muhakkak sen hevdeci içinde yolculuk eden kadının el-Hîre'den hareket edip Allah'tan başka hiçkimseden korkmayarak tâ Ka'be'yi tavâf edeceğini göreceksin"* buyurdu.

Ben buna taaccüb ederek kendi kendime: Beldelerde fitne ve fesâd ateşini tutuşturmuş olan o Tayy kabîlesinin yol kesicileri nerede olacak ki (kadın tek başına yolculuk edecek)! dedim.

Peygamber devâm edip:

— *"Yemîn olsun eğer sana hayât uzun olursa, muhakkak Kisrâ'nın hazîneleri fetholunacaktır"* buyurdu.

Ben:

— Kisrâ ibn Hürmüz'ün hazîneleri mi? dedim.

Peygamber şöyle dedi:

— *"Kisrâ ibn Hürmüz'ün. Yemîn olsun eğer senin hayâtın uzun olursa, muhakkak sen elinin dolusu altın yâhud gümüşü sadaka olarak çıkarıp da bunu kendisinden kabûl edecek kimse arayacak, fakat kendisinden bunu kabûl edecek hiçbir kimse bulamayacak olan kimseyi göreceksin. Yine yemîn ederim ki, sizden biriniz Allah'a kavuşacağı gün, Allah ile kendi arasında kelâmını terceme edecek bir tercümân bulunmayarak Allah'a kavuşacak, Allah da ona:*

— Ben sana bir Rasûl göndermedim mi ve O sana teblîğ etmiyor muydu? diye soracak.

O kul da:

— *Evet* (gönderdin yâ Rabb)! *diye cevâb verecek.*

Bu sefer Allah:

— *Ben sana mal vermedim mi; bu sûretle sana ihsânda bulunmadım mı? diye soracak.*

Kul:

— *Evet* (verdin ve ihsânda bulundun)*! diyecek.*

Bu hâlde o kimse sağına bakar cehennemden başka birşey göremez. Soluna bakar yine cehennemden başka birşey göremez".

Adiyy dedi ki: Ben Peygamber (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Şimdi sizin herbiriniz bir tek hurmanın yarısı ile; bunu da bulamazsa güzel sözle olsun kendinizi cehennem ateşinden koruyunuz".*

Adiyy şöyle demiştir: Ben el-Hîre'den hevdeci içinde yolculuğa çıkıp, Allah'tan başka hiçkimseden korkmayarak nihâyet Ka'be'yi tavâf eden kadını gördüm. Ben kendim Kisrâ ibn Hürmüz'ün hazînelerini fetheden ordunun içinde bulundum. Yemîn olsun eğer sizle-

re hayât uzun olursa, elbette sizler Peygamber Ebû Kaasım'ın söylediği elinin dolusu altını sadaka olarak çıkaracak olan o kimseleri göreceksiniz [113].

١٠١ــ حدّثني عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا أبو عَاصِمٍ أخْبرَنَا سَعْدَانُ بنُ بِشْرٍ حدّثنا أبو مُجَاهِدٍ حدّثنا مُحِلُّ بنُ خَلِيفَةَ سَمِعْتُ عَدِيًّا كُنْتُ عِنْدَ النبيِّ ﷺ *

101-..... Bize Muhill ibnu Halîfe tahdîs edip: Ben Adiyy'den işittim, Adiyy: Ben Peygamber(S)'in yanında idim... dedi [114].

١٠٢ــ حدّثني سَعْدُ بنُ شُرَحْبِيلٍ حدّثنا لَيْثٌ عنْ يَزِيدَ عنْ أبِي الخَيْرِ عنْ عُقْبَةَ بنِ عَامِرٍ أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أهْلِ أُحُدٍ صَلاَتَهُ على المَيِّتِ ثُمَّ انْصَرَفَ إلَى المِنْبَرِ فقال إنِّي فَرَطُكُمْ وأنا شَهِيدٌ عليْكُمْ إنِّي واللَّهِ لأنْظُرُ إلَى حَوْضِي الآنَ وإنِّي قَدْ أُعْطِيتُ خَزَائِنَ مَفَاتِيحِ الأرْضِ وإنِّي واللَّهِ ما أخَافُ بَعْدِي أنْ تُشْرِكُوا ولَكِنْ أخَافُ أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا *

102-..... Bize Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den; o da Ebû'l-Hayr'dan; o da Ukbe ibn Âmir'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir gün çıkıp, Uhud şehîdlerine meyyite namâz kılar gibi namâz kıldı. Sonra (Medîne'ye) gelip minbere çıktı. Ve (ölülere dirilere vedâ eder gibi bir hutbe yapıp) şöyle buyurdu: *"Ben sizin Kevser havuzuna ilk erişeniniz olacağım. Sizin hakk yolundaki hizmetlerinize şehâdet edeceğim. Vallâhi ben, şu anda* (cennetteki) *havuzumu görüyorum. Ve emîn olunuz yine şu anda bana Arz'ın kilitlerinin hazîneleri verildi. Vallâhi ben vefâtımdan sonra sizin müşrikliğe döneceğinizi düşünerek hiç endîşe etmem. Yalnız sizin dünyâ husûsunda nefsâniyet güdüp didişmenizden korkarım"* [115].

---

113 Peygamber'in bir mu'cize olarak haber verdiği yollarda emniyetin gerçekleşeceği müjdesi, kendi hayâtında gerçekleşmeye başlamış, Ebû Bekr, Umer... devirlerinde de kemâlini bulmuştur. Peygamber'in haber verdiği fetihler de sahâbîler devrinde gerçekleşip, ondan sonraki devirlerde ardı arası kesilmeksizin sürüp gitmiştir.

114 Buhârî'nin bu senedle bildirmek istediği hadîs, Zekât Kitâbı, "Geri çevrilmeden önce sadaka bâbı"nda geçmişti.

115 Hadîsin başlığa uygunluğu üç yerden alınır: *"Vallâhi ben şimdi havuzumu görüyorum..."* Bunlar zekî kimseye gizli olmaz (Aynî).

Peygamber'in endîşesi ümmetinin dünyâ ihtirâslarına kapılarak aralarında hasedleşme ve birbirlerinden uzaklaşma doğuran tenâfüs idi.

Tenâfüs, münâfese ma'nâsınadır. *Münâfese;* kıymetli bir şeye, en önce el-

١٠٣ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ أُسَامَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال أَشْرَفَ النَّبِيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم على اطُمٍ مِنَ الآطامِ فقال هَلْ تَرَوْنَ ما أَرَى إِنِّي أَرَى الفِتَنَ تَقَعُ خِلاَلَ بُيُوتِكُمْ مَوَاقِعَ الْقَطْرِ *

103-..... Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yüksek bir yerden Medîne evleri arasından yükselen köşklere baktı da: *"Benim görmekte olduğum şeyleri sizler görebiliyor musunuz? Ben evlerinizin aralarına dökülen fitnelerin yerlerini şiddetli yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi* (gözümle) *görüyorum"* buyurdu [116].

١٠٤ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أَخْبَرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ أَبِي سُفْيَانَ حَدَّثَتْهَا عنْ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا فَزِعًا يَقُولُ لاإِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ويْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِقْتَرَبَ فُتِحَ اليَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ ومأْجُوجَ مِثْلُ هَذَا وحَلَّقَ بإِصْبَعِهِ وبالَّتِي تَلِيهَا فقالَتْ زَيْنَبُ فَقُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ أَنَهْلِكُ وفِينَا الصَّالِحُونَ قال نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الخَبَثُ * وعنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَتْنِى هِنْدُ بِنْتُ الحَارِثِ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قالَتِ اسْتَيْقَظَ النبيُّ ﷺ فقال سُبْحَانَ اللَّهِ ماذَا أُنْزِلَ مِنَ الخَزَائِنِ وماذَا أُنْزِلَ منَ الفِتَنِ *

104-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr tahdîs etti; ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb; ona da Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe; ona da Zeyneb bintu Cahş (R) tahdîs etmiştir: Peygamber (S) bir kerre telâşla Zeyneb'in yanına girerek:

— *"Lâ ilâhe ille'llâh, vukû'u yaklaşan bir şerrden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc seddinden şunun gibi bir delik açıldı!"* buyurdu da başparmağı ile onu ta'kîb eden (şehâdet) parmağını halkaladı.

Cahş kızı Zeyneb dedi ki: Ben:

---

de ederek imtiyâz kazanmak için muâraza sûretiyle o nefîs şeye rağbet edişmektir..» *(Kaamûs Ter.)*.

116 Hadîsin bâb başlığına uygunluğu, içinde insanlara gizli ve gayb olan işlerden haber verme bulunmasıdır.

Bu mu'cize de aynıyle meydana gelmiştir. Hz. Usmân'ın şehîd edilmesiyle başlayan bu fitneler, musîbetler aralıksız devâm etmiş, Harre Vak'ası gibi birtakım elîm vak'alar bunları ta'kîb etmiştir.

— Yâ Rasûlallah! İçimizde bu kadar sâlih (iyi) kimseler varken, biz helâk olur muyuz? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"Evet! Fâsıklık, fâcirlik, fuhş ve ma'siyet çoğaldığı zamân* (helâk olursunuz)" diye cevâb verdi [117].

Ve yine Muhammed ibnu'z-Zuhrî'den (o şöyle demiştir): Bana Hind bintu'l-Hâris tahdîs etti ki, Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) uykudan uyandı da: "***Subhânallah! Bu gece ne hazîneler indirildi ve ne fitneler indirildi!***" buyurdu [118].

١٠٥ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ أبِى سَلَمَةَ بن الماجِشُونِ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبِى صَعْصَعَةَ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنْهُ قال قال لِى إنِّى أرَاكَ تُحِبُّ الغَنَمَ وتَتَّخِذُهَا فأصْلِحْهَا وأصْلِحْ رُعامَهَا فإنِّى سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يقُولُ يَأتِى علَى النَّاسِ زَمَانٌ تَكُونُ الغَنَمُ فِيهِ خيْرَ مالِ المُسْلِمِ يَتْبَعُ بِهَا شَعَفَ الجِبَالِ أوْ سَعَفَ الجِبَالِ فِى مَوَاقِعِ القَطْرِ يَفِرُّ بدِينِهِ مِنَ الفِتَنِ *

105-..... Ebû Sa'saa(R)'dan: Ebû Saîd el-Hudrî (R) dedi ki: Ebû Sa'saa bana şöyle dedi: Ben seni koyunu seviyor ve koyun ediniyorsun görüyorum. Öyleyse koyunları iyileştir ve onların burun akıntılarını da iyileştir. Çünkü ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"İnsanlar üzerine öyle bir zamân gelecek ki, onda koyun müslümânın hayırlı malı olacaktır. Müslümân koyun sürüsünü, dînine sâhib olmak üzere fitneden kaçarak dağların başına -yâhud hurma yapraklarına- yağmur sularının düşeceği yerlere* (yânî vâdîlerin enginlerine) *götürür"* [119].

١٠٦ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ الأُوَيْسِيُّ حدّثنا إبْرَاهِيمُ عنْ صالِحٍ ابنِ كَيْسَانَ عَنِ ابنِ شِهَابٍ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ وأبِى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ سَتَكُونُ فِتَنٌ الْقَاعِدُ فِيهَا خيْرٌ

---

117 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde insanlara gâib olan bir işin haber verilmesi yönündendir.

Hadîsin senedinde üç tâne sahâbîye kadın vardır. Bunların ikisi Peygamber'in hanımları, biri de üvey kızıdır.

Bu hadîs Ehâdîsu'l-Enbiyâ'da da geçmişti.

118 Bu da geçen hadîsteki ez-Zuhrî üzerine atıftır ve isnâdda ona bitişiktir. Buhârî bunu burada kısaltılmış olarak getirdi, tamâmını Fiten Kitâbı'nda getirecektir.

119 Başlığa uygunluğu *"İnsanlar üzerine öyle bir zamân gelecek ki..."* sözündedir.

مِنَ الْقَائِمِ والْقَائِمُ فيهَا خيْرٌ مِنَ المَاشِي والماشِي فِيهَا خيْرٌ منَ السَّاعِي ومَنْ يُشْرِفْ لَهَا تَسْتَشْرِفْهُ ومنْ وجَدَ مَلْجَأً أوْ معَاذًا فَلْيَعُذْ بِهِ * وعنِ ابنِ شِهَابٍ حدّثني أبو بَكْرِ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ الحَارِثِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ مُطيعِ بنِ الأَسْوَدِ عنْ نَوْفَلِ بنِ مُعَاوِيَةَ مِثْلَ حَدِيثِ أبِي هُرَيْرَةَ هَذَا إلاَّ أنَّ أبَا بَكْرٍ يَزِيدُ منَ الصَّلاَةِ صَلاَةٌ مَنْ فاتَتْهُ فكأنَّمَا وُتِرَ أهْلَهُ ومالَهُ *

106-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Yakın bir gelecekte birtakım fitneler olacaktır. Fitne zamânında* (o'na karışmayıp) *oturan kişi,* (karışmak üzere) *ayakta durandan hayırlıdır. O hengâmede ayakta duran da* (fitne sebeblerini hazırlamağa) *gidenden hayırlıdır. Bu yolda yürüyen de bi'l-fiil fesâda çalışandan hayırlıdır. Her kim fitne vukû'una muttali' olup onu görmeye çalışırsa, muhakkak onun kahrına uğrar. Her kim o fitne zamânı ilticâ edecek veyâ sığınacak bir yer bulursa, hemen oraya sığınsın* (fesâdcılara karışmasın)"[120].

Yine İbn Şihâb'dan: Bana Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân ibni'l-Hâris; o da Abdurrahmân ibn Mutî' ibni'l-Esved'den; o da Nevfel ibn Muâviye'den şu Ebû Hureyre hadîsinin benzerini tahdîs etti. Ancak Ebû Bekr bunda şunu ziyâde eder: *"Namâzdan öyle bir namâz vardır ki, her kim onu kaçırırsa, sanki âilesini ve malını kaybetmiş-* (gibi büyük zarara uğramış)*tır"*[121].

١٠٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخْبرَنا سُفْيَانُ عَنِ الأعْمَشِ عنْ زَيْدِ بنِ وهْبٍ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم قال سَتَكُونُ أثْرَةٌ وامُورٌ تُنْكِرُونَهَا قالوا يا رسولَ اللَّهِ فَمَا تأمُرُنَا قال تُؤَدُّونَ الحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ وتَسألُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ *

107-..... Bize Sufyân es-Sevrî, el-A'meş'ten; o da Yezîd ibn Vehb'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan haber verdi ki, Peygamber (S):

— *"Benden sonra yakın bir istikbâlde birtakım meşrû' olmayan tercîhler ve hoşlanmayacağınız birçok işler meydana gelecektir"* buyurdu.

---

120 Başlığa uygunluğu yakın gelecekte vâki' olacak birtakım fitnelerden haber vermesi yönündedir. Bunlar peygamberlik alâmetlerindendir.

121 Bu da Ebû Hureyre'nin ez-Zuhrî'ye varan hadîsinin isnâdiyledir. Bunda bir namâzın, belki ikindi namâzının ehemmiyetini belirten kısım getirilmiştir.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! (Bu vâki' olduğu zamân) bizlere ne yapmamızı emredersin? dediler.

Rasûlullah:

— *"Kendi üzerinize edâsı vâcib olan hakları edâ eder yerine getirirsiniz, lehinize olan* (mahrûm bırakıldığınız) *kendi haklarınızı da Allah'tan istersiniz"* buyurdu [122].

١٠٨ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ **حدّثنا** أَبو مَعْمَرٍ إِسْمَاعِيلُ بنُ إِبْرَاهِيمَ **حدّثنا** أَبو أُسَامَةَ **حدّثنا** شعْبَةُ عنْ أَبِى التَّيَّاحِ عنْ أَبِى زُرْعَةَ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم يُهْلِكُ النَّاسَ هَذَا الحَىُّ مِنْ قُرَيْشٍ قالُوا فَمَا تأْمُرُنا قال لَوْ أَنَّ النَّاسَ اعْتَزَلوهُمْ * قال مَحْمُودٌ **حدّثنا** أَبو دَاوُدَ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ أَبِى التَّيَّاحِ سَمِعْتُ أَبازُرْعَةَ *

108-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Kureyş'ten bâzı kimseler insanları* (fitne ile) *ölüme sürükleyecekler"* buyurdu.

Orada bulunan sahâbîler:

— Bizlere ne (yolda hareket etmemizi) emredersin? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Keşki insanlar onlardan uzak bulunsalar!"* buyurdu.

Mahmûd (ibn Gaylân) şöyle dedi: Bize Ebû Dâvûd Süleymân et-Tayâlisî tahdîs etti: Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'tan haber verdi, o: Ben, Ebû Zur'a'dan işittim, demiştir [123].

١٠٩ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ المَكِّىُّ **حدّثنا** عَمْرُو بنُ يَحْيَى ابنِ سَعِيدٍ الأُمَوِىُّ عنْ جَدِّهِ قال كُنْتُ مَعَ مَرْوَانَ وأَبِى هُرَيْرَةَ فَسَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ الصَّادِقَ المَصْدُوقَ يَقُولُ هَلاَكُ أُمَّتِى عَلَى يَدَىْ غِلْمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ فقال مَرْوَانُ غِلْمَةٌ قَالَ أَبو هُرَيْرَةَ إِنْ شِئْتَ أَنْ أُسَمِّيَهُمْ بَنِى فُلاَنٍ وبَنِى فُلاَنٍ *

---

122 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde istikbâlde vâki' olacak birtakım işlerden haber verme bulunması yönündendir. Buhârî bunu Fiten'de; Müslim ise İmâre'de getirmiştir. Hadîsin son fıkrası "Allah'ın hakkını Allah'a, kralın hakkını krala veriniz" şeklindeki meşhûr söze uygun düşmüştür. Bu söz Hz. Îsâ'ya da nisbet edilir: *Luka İncîli,* Bâb: 20, Âyet: 26.

123 Mahmûd ibn Gaylân, Buhârî'nin üstâdlarından biridir. Buhârî bu seneddeki hadîsi tahrîc etmemiş, sâdece istişhâden zikretmiştir. Bu senedi sevketmekten maksadı, Ebu't-Teyyâh'ın bu hadîsi Ebû Zur'a ibn Amr'dan işitmesini açıkça belirtmektir (Aynî ve Kastallânî).

109-..... (Saîd ibn Amr ibni'l-Âs ibn Umeyye şöyle demiştir:) Ben Mervân (ibnu'l-Hakem ibn Ebî'l-Âs ibn Umeyye) ile Ebû Hureyre'nin berâberinde idim. Ebû Hureyre'yi şöyle derken işittim:

— Ben kendisi (fıtraten) doğru sözlü (olan ve Allah tarafından) doğruluğu tasdîk edilen Rasûlullah(S)'ın: *"Ümmetimin ölümü Kureyş'ten birkaç gencin ellerindendir!"* buyururken işittim.

Mecliste bulunan Mervân, Ebû Hureyre'ye:

— Gençler mi? dedi.

Ebû Hureyre:

— İstersen Fulân oğulları, Fulân oğulları diye adlarını anabilirim, dedi [124].

١١٠ــ حدّثنا يَحْيَى بن مُوسَى **حدّثني** الوَلِيدُ قال **حدّثني** ابنُ جابِرٍ قال **حدّثني** بُسْرُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الحَضْرَمِيُّ قال **حدّثني** أبو إدْرِيسَ الخَوْلاَنِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ حُذَيْفَةَ بنَ اليَمانِ يَقُولُ كانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم عنِ الخَيْرِ وكُنْتُ أَسْأَلُهُ عنِ الشَّرِّ مَخافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي فَقُلْتُ يارسُولَ اللَّهِ إنَّا كُنَّا في جاهِلِيَّةٍ وشَرٍّ فجاءَنا اللَّهُ بِهَذَا الخَيْرِ فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قال نَعَمْ قُلْتُ وهَلْ بَعْدَ ذلِكَ الشَّرِّ مِنْ خيْرٍ قال نَعَمْ وفيهِ دَخَنٌ قُلْتُ وما دَخَنُهُ قالِ قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغيْرِ هَدْي تَعْرِفُ منهُمْ وتُنْكِرُ قُلْتُ فَهَلْ بَعْدَ ذَالكَ

---

124 Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunu Fiten Kitâbı'nda daha geniş bir metinle getirecektir.

İbn Ebî Şeybe'nin bir rivâyetine göre Ebû Hureyre çarşıda pazarda gezerken: Yâ Rabb, beni hicretin altmışıncı yılına ve çocukların emîrliği zamânına eriştirme! diye duâ edermiş. Şârih İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*'de şöyle diyor: Ebû Hureyre'nin bu sözünde oğlancıkların ilk emâreti, hicretin altmışıncı yılında vukû' bulacağına işâret vardır. Ve târîhin seyri de bu sûretle gerçekleşmiştir. Altmış târihinde Muâviye'nin -ilk defa velîahd ta'yîn ettiği- oğlu Yezîd, saltanat makaamına geçmiş ve dört sene hükümrân olarak türlü çirkinlikler işlemiştir.

Taybî'nin bildirdiğine gore Rasûlullah (S) bir kerre ru'yâsında Mervân'ın babası Hakem ibn Ebi'l-Âs'ın çocuklarının, kendi minberi üzerinde top oynar gibi oynadıklarını görmüştü. Peygamber'in minberi, Nübüvvet ve Hilâfet Makaamı idi. Bu ru'yâ günün birinde Mervânîler'in Hilâfet Makaamı'na geçeceklerinin ve ümmetin riyâset makaamını çocuk oyuncağına çevireceklerinin bir remzi idi. Ve böyle olmuştur... Hakem, Rasûlullah zamânında işlediği çirkinlikler sebebiyle Tâif'e sürülmüş ve Mervân orada dünyâya gelmişti. Ebû Bekr ve Umer zamânlarında da sürgün hayâtı yaşayan bu baba oğul, Usmân halîfe olunca -Hakem, Halîfe'nin amcası olduğundan- Medîne'ye gelmelerine müsâade edilmişti. Ve en sonunda Peygamber'in hadîsi gerçekleşerek, Mervân, Hilâfet Makaamı'na geçmiş, Muhammed Ümmeti arasında türlü tefrikalara sebeb olmuştur (*Tecrîd Ter.*, 9, 342).

الخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قال نَعْم دُعاةٌ إلى أَبْوابِ جَهنَّمَ مَنْ أجابَهُمْ إلَيْها قَذَفُوهُ فِيها قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ صِفْهُمْ لَنا فقال هُمْ مِنْ جِلْدَتِنا ويَتَكلَّمُونَ بألْسِنَتِنا قُلْتُ فَما تأمُرُنِى إنْ أدْرَكَنِى ذَلكَ قال تَلْزَمُ جَماعَةَ المُسْلِمِينَ وإمامَهُمْ قُلْتُ فإنْ لمْ يَكُنْ لَهُمْ جماعَةٌ ولا إمامٌ قال فاعتَزِلْ تِلْكَ الفِرَقَ كُلَّها ولوْ أنْ تَعَضَّ بأصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ المَوْتُ وأنْتَ عَلى ذَلِكَ *

110-..... Hüzeyfe ibnu'l-Yemân (R) şöyle diyordu: İnsanlar, Rasûlullah (S)'tan (geleceğe âid) hayır(lı işler)dan sorarlardı. Ben de (tersine İslâm Ümmeti'ne gelecek) şerrden -o şerrin bana erişmesinden korkarak- sorardım. Bu endîşe ile bir kerre:

— Yâ Rasûlallah! Biz vaktiyle bir câhiliyet ve şerr (yânî şirk) içinde idik. Sonra Allah bize şu hayrı (Seni göndermek, İslâm temellerini kuvvetlendirmek, şirk ve dalâlet temellerini yıkmak hayrını) getirdi. Bu hayır ve saâdetten sonra gelecek bir şerr ve fitne var mıdır? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Evet vardır"* buyurdu.

Ben:

— O şerr ve fitneden sonra bir hayır ve iyilik var mıdır? dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet, bir hayır ve iyilik vardır. Fakat onun içinde bâzı şerr ve fesâd dumanı, bulanıklığı bulunacak"* buyurdu.

Ben:

— O hayrın dumanı (temizliğini bulandıran kiri) nedir? dedim.

Rasûlullah:

— *"O devrin âmirlerinden bir zümre, ümmeti benim hidâyetim* (sünnetim) *hilâfına idâre edecekler. Sen o devrin âmir ve vâlîlerinden bâzılarının hareketlerini ma'rûf bulup tasvîb, bâzılarının hareketlerini de münker bulup reddedeceksin"* buyurdu.

Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) Bu karışık hayır devrinden sonra, yine bir şerr ve fesâd devri gelecek midir? dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet gelecektir. O devirde birtakım dâîler* (da'vetçiler) *halkı cehennem kapılarına çağıracak. Her kim onların da'vetine icâbet ederse, onu cehenneme atacaklar"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bu da'vetçileri bize vasfet! dedim.

Rasûlullah:

— *"Onlar bizim milletimizden insanlardır. Bizim dilimizle ko-*

nuşurlar (hâlbuki gönüllerinde hayırdan eser yoktur)'' buyurdu.

Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) O (uğursuz) devir bana yetişirse nasıl hareket etmemi emredersin? dedim.

Rasûlullah:

— *''İslâm cemâatinden ayrılmaz ve onların devlet başkanlarına itâat eylersin''* buyurdu.

Ben:

— Onların cemâatleri yoksa (bozgunculukla parçalanmışlarsa), başlarında devlet reîsleri de yoksa? dedim.

Rasûlullah:

— *''O fırkaların hepsinden ayrıl* (evine çekil)*! Velev ki bu ayrılma, bir ağaç kütüğünü ısırman sûretiyle* (meşakkatli) *olsa bile, artık ölüm erişinceye kadar bu ayrılık üzere bulun''* buyurdu [125].

١١١ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال **حدّثني** يَحْيَى بنُ سَعيدٍ عنْ إسْماعِيلَ حدّثني قَيْسٌ عنْ حذَيْفة رضى اللّه عنه قال تَعلَّمَ أصْحابي الخَيْرَ وتَعلَّمْتُ الشَّرَّ *

111-..... Bana Kays tahdîs etti ki, Huzeyfe (R): Arkadaşlarım hayrı öğrendiler, ben ise şerri öğrendim, demiştir [126].

١١٢ــ حدّثنا الحكَمُ بنُ نافِعٍ **حدّثنا** شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبَرَني أبُو سَلَمةَ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أباهُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ لاتَقومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَقْتَتِلَ فِئتانِ دَعْواهُما واحِدَةٌ *

---

125 Huzeyfe, Rasûlullah'ın sırlarına vâkıf idi. Olmuş, olacak; bütün vâkıaları, fitneleri, münâfıkları Rasûlullah kendisine bildirmişti. Huzeyfe'nin, Peygamber'in sırr mahremi olduğuna, bu hadîsi de delâlet etmektedir. Rasûlullah'ın mutlak sûrette hayır ve saâdet olan zamânlardan sonra geleceğini haber verdiği fitneler, musîbetler, Usmân'ın öldürülmesi ile başlamış; Cemel, Sıffîn, Kerbelâ, Harre, Ka'be'nin yıkılması fâcialarıbirbirini ta'kîb etmiştir.

Bunlardan sonra geleceği bildirilen şerr ile karışık hayır devrini Kaadı Iyâd, Umer ibnu'l-Abdilazîz'in halîfeliği zamânıdır, demiştir. Bu sebeble Umer ibn Abdilazîz, Emîru'l-Mü'minîn unvânı ile anılır. İdâreyi tamâmıyle İslâm umdelerine göre yürüttüğü için ''İkinci Umer'' diye anılır ve iki buçuk seneye yakın halîfeliği zamânı, Râşid Halîfeler devrine katılarak, hakîkî hilâfet devri kapanır. Bundan sonra Emâret ve Saltanat devirleri başlar.

126 Bu, Huzeyfe hadîsinin diğer bir tarîkidir. Bu hadîsi el-İsmâîlî bu tarîk ve bu lâfızla getirmiştir. Şu kadar ki, o ''Arkadaşlarım'' sözü yerine ''Rasûlullah'ın sahâbîleri'' sözünü getirmiştir.

Huzeyfe: Arkadaşlarım hayır kapılarından sorar ve hayrı öğrenirlerdi. Ben ise nefsime şerr erişmesinden korkuyordum. Bunun için hayrı çekecek ve şerri def' edecek şeyleri öğrendim, demiş oluyor.

112-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Da'vâları bir olan* (yânî ikisi de İslâm veyâ haklı olduğu iddiâsında bulunan) *iki cemâat birbiriyle harbetmedikçe kıyâmet kopmaz"* buyurdu [127].

١١٣ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى يَقْتَتِلَ فِئتانِ فيكونَ بَيْنَهما مَقْتَلَةٌ عَظيمَةٌ دَعْواهُما واحدَةٌ ولا تَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كذَّابُونَ قَريباً مِنْ ثَلاثينَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أنَّهُ رسولُ اللَّهِ *

113-..... Bize Ma'mer, Hemmâm'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"İki ordu birbiri ile harbetmedikçe kıyâmet kopmaz: Bu iki cemâatin ikisi de bir iddiâda oldukları* (ikisi de İslâm ve hakk iddiâsında bulundukları) *hâlde aralarında büyük bir harb olacaktır. Ve yine otuza yakın çok yalancı olan deccâller gönderilmedikçe kıyâmet kopmaz. Bu deccâllerin hepsi kendilerinin Allah Rasûlü olduklarını iddiâ edeceklerdir"* [128].

١١٤ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخْبَرنى أبو سَلَمَةَ ابنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ رضى اللَّهُ عنه قال بَيْنَما نَحْنُ عِنْدَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهْو يَقْسِمُ قَسَماً إذ أتاهُ ذُوالخُوَيْصِرَةِ وهْوَ رَجُلٌ مِنْ بَنى تَمِيمٍ فقال يارسولَ اللَّهِ اعْدِلْ فقال ويْلَكَ ومَنْ يَعْدِلُ إذا لَمْ أعْدِلْ قَدْ خِبْتَ وخَسِرْت إنْ لَمْ أكُنْ أعْدِلُ فقال عُمَرُ يارَسولَ اللَّهِ ائْذَنْ لى فيهِ فأضْرِبَ عُنُقَهُ فقال دَعْهُ فإنَّ لَهُ أصْحاباً يَحْقِرُ أحَدُكُمْ صَلاتَهُ مَعَ صَلاتِهِمْ وصِيامَهُ مَعَ صِيامِهِمْ يَقْرَؤُنَ القُرْآنَ لايُجاوِزُ تَرَاقِيَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَما يَمْرُقُ السَّهْمُ منَ الرَّمِيَّةِ يُنْظَرُ إلى نِصلِه فَلايُوجَدُ فِيهِ شَىءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ إلى رِصافِهِ فَما يُوجَدُ فِيهِ شَىء ثُمَّ يُنْظَرُ إلى نِضِيِّهِ وهْوَ قِدْحُهُ فَلاَ يُوجَدُ فيهِ شَىءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ إلى قُذَذِهِ فَلاَ يُوجَدُ فِيهِ شَىءٌ قَدْ سَبَقَ الفَرْثَ والدَّمَ آيَتُهُمْ رَجُلٌ أسْوَدُ إحْدَى عَضُدَيْهِ مِثْلُ ثَدْيِ المَرْأةِ أوْ مِثْلُ البَضْعَةِ تَدَرْدَرُ ويَخْرُجُونَ عَلى

---

127 Başlığa uygunluğu açıktır.

128 Bu, zikredilen Ebû Hureyre hadîsinin başka bir tarîkidir. Bunda biraz daha tafsîl vardır.

حِينِ فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ قال أبو سَعِيدٍ فأَشْهَدُ أَنِّى سمِعْتُ هَذَا الحَدِيثَ مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ وأشْهَدُ أنَّ عَلِيَّ بنَ أبى طالِبٍ قاتَلَهُمْ وأنا مَعَهُ فأَمَرَ بِذَلِكَ الرَّجُلِ فالْتُمِسَ فأُتِيَ بِهِ حَتَّى نَظَرْتُ إِلَيْهِ عَلى نَعْتِ النبىِّ ﷺ الَّذِى نَعَتَهُ *

114-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah'ın yanında bulunuyorduk. Kendisi de ganîmet taksîmi yapmakta idi. Bu sırada yanına Zu'l-Huveyrisa (denilen bir kimse) geldi. Bu, Temîm oğulları'ndan bir adam idi. Bu adam:

— Yâ Rasûlallah! Adâlet et, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Sana veyl olsun! Eğer ben adâlet etmezsem kim adâlet eder? Eğer ben adâlet etmezsem* (sen âdil olmayan bir insana tâbi' olduğun için) *muhakkak eli boş kalmış ve ziyân etmişsindir"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer:

— Yâ Rasûlallah! Bana bu herîf hakkında izin ver de onun boynunu vurayım, dedi.

Rasûlullah:

— *"Onu bırak! Onun birtakım avenesi vardır ki, sizden biriniz onların namâzı yanında kendi namâzını, onların oruçları yanında kendi orucunu muhakkak küçük görecek. Onlar Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân*(ın feyzi) *onların köprücük kemiklerinden öteye geçmeyecek. Onlar okun avdan* (delip) *çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar,* (avı delip geçen) *okunun demirine bakılır, orada kan nâmına birşey bulunmaz. Sonra okun yaya giriş yerine bakılır, orada da birşey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da birşey bulunmaz. Sonra okun yelesine -tüyüne- bakılır, orada da birşey bulunmaz. Ok, avın işkenbesi içindeki şeylere ve kana girip çıkmış, fakat onlardan hiçbirşey oka yapışmamıştır. Onların alâmeti iki pazusundan biri kadın memesi gibi yâhud öteye beriye gidip gelen büyük bir et parçası gibi olan siyah bir adamdır. Onlar insanlar* (müslümânlar) *arasında bir ayrılma olduğu zamân ortaya çıkarlar"* [129].

Ebû Saîd şöyle dedi: Ben bu hadîsi Rasûlullah'tan işitmiş olduğuma şehâdet ediyorum. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî ibnu Ebî Tâlib, ben de maiyyetinde iken bunlarla kıtâl yapmıştır. Alî bu hadîste tavsîf edilen adamın aranmasını emretti. Adam arandı, netîcede bulup getirildi. Hattâ ben ona baktım ve Rasûlullah'ın yaptığı tavsîf üzere olduğunu gördüm.

---

129 Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu Edeb'de ve Mürtedlerin Tevbeye Çağrılması bölümlerinde de getirmiştir.

Hadîs şârihleri bunların başsız yaşamak isteyen ve ümmetin ictimâî dağı-

١١٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ خَيْثَمَةَ عنْ سُوَيْدِ بنِ غَفَلَةَ قال قال عَلِيٌّ رضى اللَّهُ عنهُ إذَا حدَّثْتُكُمْ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم فَلأنْ أخِرَّ مِنَ السَّمَاءِ أحَبُّ إلَيَّ مِنْ أنْ أكْذِبَ عَلَيْهِ وإذَا حَدَّثْتُكُمْ فِيما بَيْنى وَبيْنَكُمْ فإنَّ الحَرْبَ خَدْعَةٌ سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ يأتِى فِى آخِرِ الزَّمانِ قَوْمٌ حُدَثاءُ الأسْنانِ سُفَهاءُ الاحْلامِ يَقُولونَ مِنْ خَيْرِ قَوْلِ البَرِيَّةِ يَمْرُقُونَ مِنَ الإسْلامِ كَما يَمْرُقُ السَّهْمُ منَ الرَّمِيَّةِ لايَجاوِزُ إيمانُهُمْ حَناجِرَهمْ فأيْنَما لقِيتُمُوهُمْ فاقْتُلُوهُمْ فإنَّ قَتْلَهُمْ أجْرٌ لِمَنْ قَتَلَهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ *

115-..... Alî (R) şöyle demiştir: Ben size Rasûlullah'tan birşey haber verdiğimde and olsun ki, gökten düşmem, bana Peygamber'in dilinden yalan uydurmamdan daha sevimlidir. Fakat benimle sizin aranızda olan mes'elede (konuştuğumuz zamân) size birşey haber verdiğimde (ta'rîz etmiş olabilirim). Çünkü (muhâvere de bir harbdir,) harb bir hud'adır. Ben Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işittim: *"Zamânın âhirinde yaşları küçük* (tecrübeleri kıt), *zayıf akıllı bir zümre yetişecektir. Onlar halkın en hayırlısı olan Peygamber'in teblîğlerinden söyleyecekler. Fakat bunlar okun avdan öteye çıkışı gibi İslâm'dan çıkacaklardır. Onların îmânları boğazlarından öteye geçmeyecektir. Siz onlara nerede rast gelirseniz hemen öldürünüz. Çünkü* (bunlar bozguncudur), *bunları öldürmekte öldüren kişiye kıyâmet gününde ecir* (yânî sevâb) *vardır"* [130].

١١٦ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى عنْ إسْماعِيلَ حدّثنا قَيْسٌ عنْ خَبَّابِ بنِ الأرَتِّ قال شَكَوْنَا إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم وهْوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لهُ فى ظِلِّ الكَعْبَةِ قُلْنا لَهُ ألاَ تَسْتَنْصِرُ لَنا ألاَ تَدْعُو اللَّهَ لَنا قال كانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُحْفَرُ لهُ فى الأرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهِ فَيُجاءُ بالْمِنْشارِ

---

nıklığını seçen Hâricîler olduğunu bildiriyorlar. Hâricîler ilk defa Sıffîn Vak'ası netîcesinde, bu ihtilâf hakeme havâle edilince ortaya çıktılar. ***"Allah'tan başka hakem olmaz"*** diyerek Hz. Alî'ye isyân ettiler ve onu tekfîr eylediler.

"Allah'tan başka hakem yoktur" sözü, Kur'ân'ın meâli (el-En'âm: 57; Yûsuf: 40, 67) ise de, Hâricîler bu hakk söz ile bâtılı kasdettiler ve netîcede millet için bir başkana lüzûm ve ihtiyâç olmadığını iddiâ ederek bozgunculuğu bir esas kabûl ettiler. O zamânki bu anarşist zümre birçok defalar tenkîl edilmiştir. Hadîs, belki de istikbâlde onları sönük bırakacak daha çetin zümrelerin çıkacağına nebevî bir ihtâr da olabilir!

130 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun hakkında açıklama ileride gelecektir.

فَيُوضَعُ عَلى رَأسِهِ فَيُشَقُّ باثْنَتَيْنِ وما يَصُدُّهُ ذَلِكَ عنْ دِينِهِ ويُمْشَطُ بأمْشاطِ الحَدِيدِ ماذُونَ لَحْمِهِ مِنْ عظْمٍ أوْعَصَبٍ وما يَصُدُّهُ ذَلِكَ عنْ دِينِهِ واللَّهِ لَيُتِمَّنَّ هَذَا الأمْرَ حتَّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صنْعاءَ إلى حَضْرَمَوْتَ لاَ يخَافُ إلاَّ اللَّهَ أوِ الذِّئْبَ عَلى غَنَمِهِ ولَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ *

116-..... Habbâb ibnu'l-Erett (R) şöyle demiştir: (İslâm'ın ilk günlerinde) Rasûlullah, Ka'be'nin gölgesinde kaftânını yastık yaparak dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikâyet ettik:

— (Yâ Rasûlallah!) Bizim için Allah'tan zafer dileyemez misin? (Bunların zulmünden) kurtulmamız için Allah'a duâ edemez misin? dedik.

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

— *"Sizden önceki ümmetler içinde öyle* (mazlûm) *kişi bulunmuştur ki, müşrikler tarafından onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi bu çukura* (başı meydanda kalarak) *gömülürdü. Sonra büyük bir testere getirilir, başı üstüne konulur, ikiye bölünürdü de* (bu işkence) *o mü'mini dîninden döndüremezdi.* (Bir başkasının da) *demir taraklarla etinin altındaki kemiği ve siniri taranırdı da bu işkence o mü'mini dîninden çeviremezdi. Allah'a yemîn ederim ki, şu İslâm Dîni'ni muhakkak sûrette kemâle erdirecektir. Öyle bir derecede ki, bir süvârî* (yalnız başına) *San'â'dan Hadramevt'e kadar* (selâmetle) *gidecek, Allah'tan başka hiçbirşeyden korkmayacak yâhud koyun sâhibi yolcu, koyunu üzerine kurt saldırmasından korkacaktır. Fakat sizler acele ediyorsunuz!"* [131].

١١٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** أزْهَرُ بنُ سَعْدٍ **حدّثنا** ابنُ عَوْنٍ قال أنْبَأنِي مُوسَى بنُ أنَسٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم افْتَقَدَ ثابِتَ بنَ قَيْسٍ فقال رجُلٌ يارسُولَ اللَّهِ أنا أعْلَمُ لَكَ عِلْمَهُ فأتاهُ فَوَجَدَهُ جالِساً في بَيْتِهِ مُنَكِّساً رَأسَهُ فقال ماشأنُكَ فقال شَرٌّ كانَ

131 Râvî Habbâb, ilk müslümân olanlardandır ve müslümân olanların onaltıncısıdır. Hadîste rivâyet ettiği şikâyet, İslâm'ın ilk günlerine âid vâkıalardandır.

Peygamber'in yemîn ile ve en kuvvetli te'kîd edâtlarıyle sağlayarak haber verdiği bu kudret ve hâkimiyet, ilk çeyrek asır içinde gerçekleşmiş ve müslümânlığın adâlet nûru Arab Yarımadası'nın en karanlık yerlerine kadar girmiştir. Bu ise hiç şübhesiz hârika ve büyük bir mu'cizedir. Bu hadîsin bu bâbda zikredilmesinin sebebi de budur.

يَرْفَعُ صَوْتَهُ فَوقَ صَوْتِ النبيِّ ﷺ فَقَدْ حبِطَ عَمَلُهُ وهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فأتَى الرَّجُلُ فأَخْبَرَهُ أَنَّهُ قال كَذَا وكَذَا فقال مُوسَى بنُ أَنَسٍ فَرَجَعَ المَرَّةَ الآخِرَةَ بِبِشارَةٍ عَظِيمَةٍ فقال اذْهَبْ إِلَيْهِ فَقُلْ لهُ إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَلَكِنْ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ *

117-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten (şöyle demiştir): Peygamber (S), bir ara Sâbit ibn Kays'ı kaybetmiş(görememiş)ti. Bir sahâbî:

— Yâ Rasûlallah! Ben Sâbit'e âid bilgiyi Sen'in için öğrenirim, dedi.

Ve o zât, Sâbit'e gitti, onu evinde başını eğerek oturur bir hâlde bulmuş, ve:

— Ne hâldesin? diye sormuş.

O da:

— Hâlim şerrlidir! Sâbit sesini Peygamber'in sesinden ziyâde yükseltir bir kimsedir. Onun şimdiye kadar işlediği hayır ve ibâdet hiç olmuştur. Artık Sâbit cehennemliktir! diye cevâb vermiş.

Bu adam da Rasûlullah'a geldi ve Sâbit şöyle şöyle söyledi diye haber verdi.

Râvî Mûsâ ibn Enes dedi ki: O zât, son bir kerre daha Sâbit'in yanına büyük bir müjde ile dönüp gitmiştir; şöyle ki: Rasûlullah, o sahâbîye:

— *"Sâbit'e git, ona: Sen cehennemlik kişilerden değilsin, fakat sen cennet ehlindensin, de!"* buyurmuştur [132].

١١٨ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شعْبَةُ عنْ أَبِي إِسْحاقَ سَمِعْتُ البَرَاءَ بنَ عازِبٍ رضى اللَّهُ عنهما قَرَأَ رَجُلٌ الكَهْفَ وفى الدَّارِ الدَّابَّةُ فَجعَلَتْ تَنْفِرُ فَسلَّمَ فإِذَا ضَبابَةٌ أوسَحابَةٌ غَشِيَتْهُ فَذَكَرَهُ لِلنبيِّ صلى اللَّهُ

---

132 Sâbit ibn Kays, Ensâr'dandır; Uhud ve diğer gazvelerde bulunmuş, Ebû Bekr zamânında Yemâme harbinde şehîd düşmüştür.

Sâbit ibn Kays'ı cehennemlik olduğu şübhesine düşüren ve kendisini evinde habsettiren sebeb, el-Hucurât Sûresi'nin 2. âyetinin inmesidir: ***"Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. O'na sözle birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın ki, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider".***

Sâbit yüksek sesli bir hatîb kişi idi. Benû Temîm kabîlesinden gelen yetmiş seksen kişilik hey'ete karşı hatîblikle vazîfelendirilmişti.

Bu hadîsin Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda getirilmesi, Peygamber'in Sâbit'in cennetlik olduğunu müjdelemesi ve Sâbit'in Yemâme harbinde şehîd olarak vefâtı üzerine bu müjdenin gerçekleşmiş olması yönündendir. Çünkü bu, Peygamber'den başkasının bilemeyeceği bir iştir. Peygamber ona: Hamîd olarak yaşıyacağını ve şehîd olarak öleceğini haber vermişti.

عليه وسلّم فقال اقْرَأ فُلاَنُ فإنّها السَّكِينَةُ نَزَلَتْ لِلْقُرْآنِ أَوْ تَنَزَّلَتْ لِلْقُرْآنِ *

118-..... Ben, el-Berâ ibn Âzib (R)'den işittim, şöyle diyordu: Bir kimse el-Kehf Sûresi'ni okumuştu. Evinde de bir atı vardı. Bu sırada at ürkmeğe, deprenmeğe başladı. Bunun üzerine sûreyi okuyan kimse (yânî Useyd ibn Hudayr):

— Yâ Rabb! Sen âfetten selâmet ver! diye duâ etti.

Hemen kendisini duman gibi birşey yâhud bir bulut kapladı. Sonra o, bu olanları Peygamber'e söyledi. Peygamber (S):

— *"Oku ey kişi* (durma, her gece Kur'ân oku)*! Çünkü o bulut gibi görünen şey es-Sekîne'dir. Kur'ân dinlemek için yâhud Kur'ân'ı tebcîl için inmişti"* buyurdu [133].

١١٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** أَحْمَدُ بنُ يَزِيدَ بنِ إبْرَاهِيمَ أَبُو الحَسَنِ الحَرَّانِيُّ **حدّثنا** زُهَيْرُ بنُ مُعاوِيَةَ **حدّثنا** أَبو إسْحاقَ سَمِعْتُ البَرَاءَ بنَ عازِبٍ يقُولُ جاءَ أَبو بكْرٍ رضى اللَّهُ عنْهُ إلى أبى فى مَنْزِلِهِ فاشْتَرَى مِنْهُ رَحْلاً فقال لِعازِبٍ ابْعَثِ ابْنَكَ يحْمِلْهُ مَعِى قال فَحَمَلْتُهُ معَهُ وخَرَجَ أبى يَنْتَقِدُ ثَمَنَهُ فقال لَهُ أبى يا أبابَكْر حَدِّثْنى كَيْفَ صَنَعْتُما حِينَ سَرَيْتَ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم قال نَعمْ أَسْرَيْنا لَيْلَتَنا ومِنَ الغَدِ حتَّى قامَ قائِمُ الظهِيرَةِ وخَلاَ الطَّرِيقُ لا يمُرُّ فيهِ أَحَدٌ فَرُفِعَتْ لَنا صَخْرَةٌ طَوِيلَةٌ لَها ظِلٌّ لَمْ تأتِ عَلَيْهِ الشَّمْسُ فَنَزَلْنا عِنْدَهُ وسَوَّيْتُ للنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مكاناً بَيَدِى يَنامُ عَلَيْهِ وبَسَطْتُ فيهِ فَرْوَةً وقُلْتُ نَمْ يارسولَ اللَّهِ وأنا أَنْفُضُ لَكَ ما حَوْلَكَ فَنامَ وخَرَجْتُ أَنْفُضُ ما حَوْلَهُ فإذا أنا بِرَاعٍ مُقْبِلٍ بِغَنَمِهِ إلى الصَّخْرَةِ يُرِيدُ منْها مِثْلَ الَّذى أَرَدْنا فقُلْتُ لِمَنْ أَنْتَ ياغُلاَمُ فقال لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ المَدِينَةِ أَوْ مكَّةَ قُلْتُ أفى غَنَمِكَ لَبَنٌ قال نَعَمْ قُلْتُ أَفَتَحْلُبُ قال نَعَمْ فأخَذَ شاةً فقُلْتُ انْفُضِ الضَّرْعَ مِنَ التُّرابِ والشَّعَرِ والقَذَى قال فَرَأَيْتُ البَرَاءَ يَضْرِبُ إحْدَى يَدَيْهِ عَلى الأُخْرَى يَنْفُضُ فَحَلَبَ فى قَعْبٍ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ ومَعِى إدَاوَةٌ حَمَلْتُها لِلنبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلّم يَرْتَوِى منْها يَشْرَبُ ويَتَوَضَّأُ فأَتَيْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم

---

133 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in, Kur'ân okunması sırasında es-Sekîne'nin inmesini haber vermesindedir.

فَكَرِهْتُ أَنْ أُوقِظَهُ فَوافَقْتُهُ حينَ اسْتَيْقَظَ فَصَبَبْتُ مِنَ المَاءِ على اللَّبَنِ حتَّى بَرَدَ أَسْفَلُهُ فقُلْتُ اشْرَبْ يارسولَ اللَّهِ قال فَشَرِبَ حتَّى رَضِيتُ ثُمَّ قال أَلَمْ يَأْنِ للرَّحيلِ قُلْتُ بَلى قال فارْتَحَلْنا بَعْدَ ما مالَتِ الشَّمْسُ واتَّبَعَنا سُرَاقَةُ بنُ مالِكٍ فَقُلْتُ أُتِينا يارسولَ اللَّهِ فقال لاتَحْزَنْ إنَّ اللَّهَ مَعنا فَدَعا عَلَيْهِ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلّم فارْتَطَمَتْ بِهِ فَرَسُهُ إلى بَطْنِها أُرَي فى جَلَدٍ مِنَ الأَرْضِ شَكَّ زُهَيْرٌ فقال إنِّى أُرَا كما قَدْ دَعَوْتُما عَلَيَّ فادْعَوالِى فاللَّهُ لَكُما أَنْ أَرُدَّ عنْكما الطَّلَبَ فَدَعا لهُ النبيُّ ﷺ فَنَجا فَجَعَلَ لا يَلْقَى أَحَداً إلاَّ قال كَفَيْتُكُمْ ما هُنا فَلاَ يَلْقَى أَحَداً إلاَّ رَدَّهُ قال ووفى لَنا *

119-..... Ebû İshâk tahdîs edip şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ebû Bekr (R), babam evinde bulunuyorken yanına geldi de, ondan bir binek devesi satın aldı. Ebû Bekr, babam Âzib'e hitâben:

— Benimle berâber oğlunu gönder de bunu (benim eve kadar) nakletsin, dedi.

el-Berâ dedi ki: Bunun üzerine ben onun berâberinde hayvanı naklettim. Babam da çıktı da devenin bedelini alıyordu. Bu sırada babam, Ebû Bekr'e:

— Yâ Ebâ Bekr! Rasûlullah ile berâber geceleyin yürüdüğün zamân nasıl yaptınız? Bana tahdîs edip anlat, dedi.

Ebû Bekr şöyle dedi:

— Evet (anlatayım)! Bütün gecemizi yürüdük. Nihâyet güneş, gündüzün yarısına gelip dikildi. Yol tamâmiyle boşaldı. Artık oradan hiçbir kimse geçmiyordu. O sırada gözümüze uzun gölgeli bir kaya göründü. Onun üzerine henüz güneş gelmemişti. Onun yakınında indik. Ben kayanın gölgesinde Peygamber'in uyuması için elimle bir yeri düzeltip hazırladım. Sonra oraya bir posteki yaydım. Sonra:

— Sen uyu yâ Rasûlullah! Ben etrafında olan şeyleri bakar araştırırım ki, buralarda bir düşman olmasın, dedim.

Rasûlullah uyudu. Ben oranın etrafını araştırıp gözetlemek için çıktım. Derken koyunlarını bulunduğumuz kayaya doğru getirmekte olan bir koyun çobanı ile karşılaştım. O da bizim gibi o kayanın gölgesinden faydalanmak istiyordu. Ben ona:

— Sen kimin çobanısın ey delikanlı? diye sordum.

O:

— Mekke ahâlîsinden yâhud Mekke'den bir adamın çobanıyım, dedi.

Ben:

— Senin koyunlarda süt var mı? dedim.

O:

— Evet vardır, dedi.

Ben:

— (Benim için) süt sağar mısın? dedim.

O:

— Evet sağarım, dedi ve bir koyun tuttu.

Ben ona:

— Memesi üzerindeki toprak, kıl ve pislikleri silkele, dedim.

(Râvî: Ben el-Berâ'yı elinin birini diğeri üzerine vurarak silkip temizlemeyi işâret ederken gördüm, demiştir.) Çoban benim için, yanında bulunan iri ve kalın karınlı ağaç çanağa bir adam kandıracak kadar az bir süt sağdı. Benim yanımda da Peygamber için taşıdığım, Peygamber'in su ister, su içer ve abdest alır olduğu deriden bir kap bulunuyordu. Ben müteâkıben Peygamber'in yanına geldim. Fakat O'nu uykusundan uyandırmak istemediğim için, kendi kendine uyanıncaya kadar bekledim. Bu sırada sütün üstüne biraz su döktüm, hattâ kabın aşağısı biraz soğudu. Uyanınca O'na:

— Yâ Rasûlallah, iç, dedim.

Rasûlullah içti. Ben de bundan hoşnûd oldum. Sonra Rasûlullah:

— *"Hareket etme zamânı gelmedi mi?"* dedi.

Ben:

— Evet, dedim.

Ve güneş ortadan batıya meylettikten sonra hareket ettik. Bizim arkamıza Surâkatu'bnu Mâlik düşüp ta'kîb etti. Ben:

— Yâ Rasûlallah, bizim yanımıza gelindi (yânî yakalanıyoruz), dedim.

Rasûlullah:

— ***"Lâ tahzen inne'llâhe maanâ = Tasalanma, çünkü Allah hiç şübhe yok bizimle berâberdir"***(et-Tevbe: 40) dedi.

Ve Peygamber onun aleyhine bedduâ etti. Bunun üzerine Surâka'nın atı tökezleyip karnına kadar yere battı. Zannediyorum biz bu sırada düz ve sert bir arâzî üzerinde bulunuyorduk.

Râvî Zuheyr şunu şekkli söylemiştir: Surâka bu beliye üzerine:

— Ben kat'î bildim ki, siz ikiniz benim aleyhime bedduâ ettiniz. Şimdi siz benim lehime duâ ediniz. Allah şâhid olsun ki, ben sizin peşinizdeki arayışları sizden geri çevireceğim, dedi.

Bu söz verme üzerine Peygamber ona hayır duâ etti, o da kurtuldu. Sonra geriye döndü ve artık kavuştuğu herbir arayıcı kimseye:

— Bu tarafları aramaya ben size kifâyet etmişimdir, dedi.

Artık her kavuştuğu kimseyi muhakkak geriye çevirdi.

Ebû Bekr dedi ki: Böylece de Surâka, bize yaptığı taahhüde vefâ gösterdi [134].

١٢٠ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ حدّثنا عبْدُ العَزيزِ بنُ مُخْتارٍ حدّثنا خالِدٌ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ النبيَّ ﷺ دَخَلَ عَلى أعْرَابيٍّ يَعُودُهُ قال وكانَ النبيُّ ﷺ إذا دَخَلَ عَلى مَريضٍ يَعُودُهُ قال لا بَأْسَ طَهُورٌ إنْ شاءَ اللَّهُ فقال لهُ لا بَأْسَ طَهُورٌ إنْ شاءَ اللَّهُ قال قُلْتَ طَهُورٌ كَلاَّبَلْ هِيَ حُمَّى تَفُورُ أوْتَثُورُ عَلى شَيْخٍ كَبِيرٍ تُزِيرُهُ القُبُورَ فقال النبيُّ ﷺ فَنَعَمْ إذًا *

120-..... Bize Hâlid, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir kerre ıyâde (hasta hatırı sormak) için bir Bedevî'yi ziyârete gitmişti. İbn Abbâs dedi ki: Peygamber ıyâde için bir hastanın yanına gittiğinde ona:

— *"Zararsız, geçmiş olsun, günâhlarına keffârettir inşâallah"* demek i'tiyâdında idi.

Bu A'râbî'ye de:

— *"Hastalığın zararsız geçmiş olsun, günâhlarına keffârettir inşâallah"* duâsında bulundu.

A'râbî ise Peygamber'e:

— Sen, günâhlarına keffârettir; geçmiş olsun diyorsun, fakat hiç de öyle (geçici bir hastalık) değildir. Belki o ergin bir ihtiyâr hasta üzerinde harâreti feverân yâhud galeyân edip duran ve onu kabirleri ziyârete götürecek olan hummâ hastalığıdır, dedi.

Peygamber de:

— *"O hâlde pek iyi* (öyle olsun)*!"* buyurdu [135].

---

134 Bu hadîsin başlığa uygunluğu, içinde düşünen kimseye gizli olmayan parlak bir mu'cize bulunması yönündendir. Ebû Bekr için de büyük bir fazîleti ihtivâ etmektedir.

Hicret kıssasının uzun bir rivâyeti Hz. Âişe'den gelmektedir. Buhârî bunu Menâkıb Kitâbı; "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye hicreti bâbı"nda ve yine aynı kitâbın "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye girmeleri bâbı"nda getirmiştir.

Buradaki hadîsi Müslim de getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 572-575, 75 "2009".

135 Taberânî'nin ve daha başkalarının rivâyet tarîklerinde hadîs şöyle bir ziyâde ile bitiyor: Rasûlullah:

— *"Mâdem ki sen hakkındaki dileğimizi kabûlden çekiniyorsun; şu hâlde senin dediğin olacaktır ve Allah'ın takdîri yerini bulacaktır"* buyurmuştur.

Hakîkaten hasta Bedevî, hastalığından iyi olmamış ve ertesi günü akşâmına erişemeden Peygamber'in haber verdiği üzere o hastalıktan ölmüştür.

Bu hadîsin başlığa uygunluğu, o şahsın öldürülmesi ve sonunun Peygam-

١٢١ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عنْ أنسٍ رضى اللّٰهُ عنه قال كانَ رَجُلٌ نَصْرَانِيًّا فأسْلَمَ وقَرَأَ البَقَرَةَ وآلَ عِمْرَانَ فكانَ يَكْتُبُ للنبيِّ ﷺ فعادَ نَصْرَانِيًّا فكانَ يَقُولُ ما يَدْرِي مُحَمَّدٌ إلاَّ ما كَتَبْتُ لَهُ فأماتَهُ اللّٰهُ فَدَفَنُوهُ فأصْبَحَ وقَدْ لَفَظَتْهُ الأرْضُ فقالُوا هَذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وأصْحابِهِ لمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ نَبَشُوا عنْ صاحِبِنا فألْقَوْهُ فَحَفَرُوا لَهُ فأعْمَقُوا فأصْبَحَ وقدْ لَفَظَتْهُ الأرْضُ فقالُوا هذَا فِعْلُ مُحَمَّدٍ وأصْحابِهِ نَبَشوا عنْ صاحِبِنا لمَّا هَرَبَ مِنْهُمْ فألْقَوْهُ خارِجَ القَبْرِ فَحفَرُوا لَهُ وأعْمَقُوا لهُ فى الأرْضِ مااسْتَطاعُوا فأصْبَحَ قدْ لَفَظَتْهُ الأرْضُ فَعَلِمُوا أنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ فألْقَوْهُ *

121-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: (Neccâr oğulları'ndan) Hristiyan bir adam vardı. Sonra müslümân olmuştu. el-Bakara ve Âlu İmrân sûrelerini okumuştu. Peygamber'e vahiy kâtibliği de yapıyordu. Bu adam sonra Hristiyanlığa geri döndü. Bu mürted:

— Muhammed birşey bilmez, yalnız benim kendisine yazdığım şeyleri bilir, demeğe başladı.

Ve (aradan çok bir zamân geçmeden) Allah onu öldürttü. Hristiyanlar onu gömdüler. Fakat sabâh olunca gömüldüğü yer onu dışarıya atmıştı. Bunun üzerine Hristiyanlar:

— Bu, Muhammed'in ve sahâbîlerinin işidir. Onların arasından çıkıp kaçtığı için bu dîn kardeşimizin ölüsünden kefenini soydular ve onu (meydana) bıraktılar, diye iftirâ ettiler.

Ve onun için derin bir çukur kazıp içine bıraktılar. Fakat sabâh olunca gömüldüğü yer onu (yine) dışına attı. Hristiyanlar yine:

— Bu, Muhammed ile sahâbîlerinin işidir. Onların arasından çıkıp kaçtığı için bu dîn kardeşimizin ölüsünden kefenini soydular ve onu kabrin dışına bıraktılar, dediler.

Ve bir yerde yine ona bir çukur kazdılar ve güçleri yettiği derecede derinleştirdiler. Fakat sabâh olunca bu yerin de onu dışına atmış olduğu görüldü. Bunun üzerine Hristiyanlar bu işin insanlar tarafından yapılmadığını bildiler ve onu açıkta bıraktılar [136].

---

ber'in haber verdiği gibi olmasıdır. Bu, onu görenlere hüccet olması ve Şârî'in doğruluğuna delâlet etmesi için böyle olmuştur.

136 Peygamber Medîne'ye hicret ettikten sonra Medîne Yahûdîleri ile Hristiyanlar, Müslümânlığı içinden yıkmak için şöyle bir sû'ikasd tertîb ettiler: Bunlar, zâhirde müslümân oluyorlardı. Bir zamân geçtikten sonra irtidâd ederek ayrılıyorlardı. Maksadları diğer müslümânları dînden çıkmaya sevketmekti. Hadîste bildirilen Hristiyan da böyle bir hâinlikle müslümân görünmüş, sonra irtidâd

١٢٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ قال وأخبرنى ابنُ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إذَا هَلَكَ كِسْرَي فَلاكِسْرَي بَعْدَهُ وإذا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلاَ قَيْصَرَ بَعْدَهُ والَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَتُنْفِقُنَّ كُنُوزَهُما فى سَبِيلِ اللَّهِ *

122-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kisrâ helâk olduğu zamân, artık ondan sonra hiçbir kisrâ yoktur. Kayser helâk olduğu zamân, artık onun ardında kayser de yoktur. Muhammed'in nefsi yedinde olana yemîn ediyorum ki, Kisrâ ile Kayser'in hazînelerini muhakkak Allah yolunda harcayacaksınız"* [137].

١٢٣ــ حدّثنا قَبيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عبْدِ المَلِكِ بنِ عُمَيْرٍ عنْ جابِرِ بنِ سَمُرَةَ رَفَعَهُ قال إذَا هَلَكَ كِسْرَي فلاكِسْرَى بَعْدَهُ وإذا هَلَكَ قَيْصَرُ فَلاقَيْصَرَ بَعْدَهُ وذَكَرَ وقال لَتُنْفقَنَّ كُنُوزُهُما فى سَبِيلِ اللَّهِ *

123-..... Câbir ibn Semure (R) şu hadîsi Peygamber'e yükseltti: Peygamber (S): *"Kisrâ helâk olduğu zamân ondan sonra hiçbir kisrâ yoktur. Kayser helâk olduğu zamân, artık onun ardında hiçbir kayser yoktur"* buyurdu. Hadîsi, geçen hadîs gibi zikretti de: *"Yemîn olsun o ikisinin hazîneleri muhakkak Allah yolunda harcanacaktır"* buyurdu [138].

١٢٤ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخْبرنا شُعَيْبٌ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ أبى حُسَيْنٍ

---

ederek sû'ikasde başlamış, en sonunda fenâ bir âkıbetle cezâsını görmüştür. Kur'ân-ı Kerîm de bu konuya işâret etmiştir. ***"Kitâblılardan bir gürûh*** (şöyle) ***dedi: Kendilerine indirilene*** (Kur'ân'a) ***îmân edenlere gündüzün evvelinde inanın, âhirinde küfr*** (ve inkâr) ***edin. Olur ki*** (mü'minler dînlerinden) ***dönerler"*** (Âlu İmrân: 72).

137 Hadîsin başlığa uygunluğu çok açıktır. Bu, Humus Kitâbı'nda da geçmişti.

138 Bu da Humus'ta, başka bir senedle geçmişti.

Hz. Umer, İrân zaferinin ardından söylediği bir hitâbede: Artık bugün İrân Devleti mahvolmuştur, diyerek Rasûlullah'ın vaktiyle verdiği haberin gerçekleştiğine işâret etmiştir. Bu vak'a Peygamber'in en bâriz mu'cizelerinden birisidir. Bu mu'cizenin bir eki olarak, Peygamber'in: İrân saltanatı yıkıldıktan sonra bir daha eski istiklâl ve ihtişâmıyle kurulmayacaktır ma'nâsına *"Kisrâ yoktur"* ihbârını da, târihen gerçekleşmiş bir vâkıa olarak görüyoruz.

Kayser'in Rûm beldelerinden kovulup uzaklaştırılması Türk ve İslâm mücâhidlerinin süngüleriyle birkaç asırda gerçekleşmiştir...

حدّثنا نافِعُ بنُ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُما قال قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الكَذَّابُ عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَجَعَلَ يقُولُ إنْ جَعلَ لِى مُحَمَّدٌ الأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ تَبِعْتُهُ وقَدِمَها فى بَشَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ فأَقْبَلَ إلَيْهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم ومعَهُ ثابِتُ بنُ قَيْسِ بنِ شَمَّاسٍ وفى يَدِ رسولِ اللَّهِ ﷺ قِطْعَةُ جَرِيدٍ حَتَّى وقَفَ عَلى مُسَيْلِمَةَ فى أَصْحابِهِ فقال لَوْسَأَلْتَنى هَذِهِ الْقِطْعَةَ ما أَعْطَيْتُكَها ولَنْ تعْدُوَ أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ ولَئِن أَدْبَرْتَ لَيَعْقِرَنَّكَ اللَّهُ وإنِّى لأَرَاكَ الَّذِى اُرِيتُ فيكَ مارَأَيْتُ فأَخْبرَنى أَبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال بَيْنَما أنا نائِمٌ رَأَيْتُ فى يَدَىَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ فأَهَمَّنى شَأْنُهُما فأُوحِىَ إلَىَّ فى المَنامِ أَنِ انْفُخْهُما فَنَفَخْتُهُما فَطارَا فأَوَّلْتُهُما كَذَّابَيْنِ يَخْرُجانِ بَعْدِى فَكانَ أَحَدُهُما العَنْسِىَّ والآخَرُ مُسَيْلِمَةَ الْكَذَّابَ صاحِبَ اليَمامَةِ

124-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamânında Museylimetu'l-Kezzâb (Medîne'ye) geldi de:

— Eğer Muhammed kendisinden sonra beni halef kılarsa kendisine uyarım! demeye başladı.

Museylime Medîne'ye kendi kavminden kalabalık bir hey'et içinde gelmişti. Rasûlullah, Museylime'nin yanına gitti. Rasûlullah'ın berâberinde (Rasûlullah'ın hatîbi denilen) Sâbit ibn Kays ibn Şemmâs da gitmişti. Rasûlullah'ın elinde hurma dalından bir deynek bulunuyordu. Rasûlullah, kavmi içinde oturan Museylime'nin tâ karşısında durdu. (Onunla İslâm hakkında konuştu. Museylime, peygamberlik pâyesinden kendisine bir hisse verilmesini istedi.) Rasûlullah:

— "(Değil bir pay) *şu dal parçasını benden istesen onu bile sana vermem. Sen de Allah'ın hakkındaki hüküm ve takdîrini tecâvüz edemezsin. Eğer sen bana ve Hakk'a muhâlefet edersen, Allah seni muhakkak helâk eder. Ve ben muhakkak sanırım ki, sen -onda gördüğüm şekillere göre- ru'yâmda bana gösterilen* (uğursuz) *kişisin...*"

İbn Abbâs (geçen senedle) şöyle demiştir: (Ben Ebû Hureyre'ye, Rasûlullah'ın Museylimetu'l-Kezzâb'a: *"Benzeyişine göre sen, muhakkak bana ru'yâmda gösterilen uğursuz şahıs olacaksın"* sözünün mâhiyetini sordum.) Ebû Hureyre bana şöyle haber verdi:

— Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben uyurken ru'yâmda iki kolumda iki altın bilezik gördüm. Bunlar kadın zîneti olduğu için, bunların durumu beni kederlendirdi. Sonra ru'yâmda bana bu bileziklere üflemekliğim vahyolundu. Ben de bunlara üfledim. Bunların ikisi de uçtu. Ben bu iki bileziği benden sonra türeyecek iki yalancı* (peygam-

ber) *ile te'vîl ettim ki, bunun birisi el-Ansî* (Esved)*'dir. Öbürüsü de Yemâme'nin sâhibi Museylimetu'l-Kezzâb'dır''* [139].

١٢٥ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ ابنِ عبدِ اللَّهِ بنِ أبي بُرْدَةَ عنْ جَدِّهِ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسَى أُرَاهُ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم قال رأيْتُ فى المَنامِ أنِّى أُهاجِر مِنْ مَكَّةَ إلى أرْضٍ بِها نَخْلٌ فَذَهَبَ وهَلِى إلى أنَّها اليَمامَةُ أوْهَجَرُ فإذَا هِىَ المدِينَةُ يَثْرِبُ ورَأيْتُ فى رُؤْيَاىَ هَذِهِ أنِّى هَزَزْتُ سَيْفاً فانْقَطَعَ صَدْرُهُ فإذَا هُوَ ماأُصِيبَ مِنَ المؤْمِنِين يَوْمَ أُحُدٍ ثُمَّ هَزَزْتُهُ بأُخْرَى فَعَادَ أحْسَنَ ما كانَ فإذَا هُوَ ماجاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الفَتْحِ واجْتِماعِ الْمُؤْمِنِينَ ورأيْتُ فِيها بَقَراً واللَّهُ خَيْرٌ فإذَا هُمُ المُؤْمِنُونَ يَوْمَ أُحُدٍ وإذَا الخَيْرُ ماجاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الخَيْرِ وثَوَابِ الصِّدْقِ الَّذِى آتانا اللَّهُ بَعْدَ يَوْمِ بَدْرٍ *

125-..... Ebû Mûsâ(R)'dan -Buhârî, şeyhinden Peygamber'e yükseltme sîgasını işitip işitmediği husûsunda şekkedip: Zannederim Peygamber'den işitti, dedi- Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben ru'yâmda kendimi Mekke'den, hurmalıkları bol olan bir yere muhâcir gidiyor gördüm. Zihnim, o gitmekte olduğum yerin Yemâme yâhud Hecer olduğu fikrine saptı. Bir de gördüm ki, o yer, Câhiliyet'te Yesrib denilen Medîne imiş* [140]*. Ben yine bu ru'yâmda kendimi gördüm ki, bir kılıç hareket ettirdim de bu kılıcın göğsü kırıldı. Bu da Uhud harbinde mü'minlerden isâbet alanlara işâret imiş. Sonra o kılıcı diğer bir defa daha hareket ettirdim. Bu sefer kılıç, olduğundan daha güzel hâline döndü. Bu da fetih ve mü'minlerin toplanması nev'inden Allah'ın getirdiği netîceler imiş. Ben yine o ru'yâda bir sığır*(ın

---

139 Başlığa uygunluğu *"Ben bu iki bileziği benden sonra çıkacak iki yalancı ile te'vîl ettim..."* sözlerinden alınır. Çünkü bunda Peygamber tarafından bâzısı kendi günlerinde, bâzısı da kendisinden sonra vâki' olmuş bir işi haber verme vardır. Zîrâ el-Ansî, Peygamber'in sağ olduğu günlerde öldürülmüştür. Museylime ise Peygamber'den sonra Yemâme vak'asında öldürüldü. Onu Hamza'nın kaatili Vahşî öldürdü. Eğer: *Benden sonra çıkacak* dedi; Museylime Peygamber'den sonra çıktı; el-Ansî ise, o, Peygamber'in günlerinde çıktı dersen, şöyle cevâb veririm: *Benden sonra* demek, Peygamberliğimin subûtundan sonra yâhud Peygamberlik da'vâmdan sonra demektir (Aynî).

140 Yesrib, Medîne'nin Câhiliyet devrindeki ismidir. Nitekim Allah, Kur'ân'da onu bu isimle hikâye etmiştir: ***"O zamân onlardan bir grup: Ey Yesrib ahâlîsi, sizin için burada durmak yok. Hemen dönün! demişlerdi.."*** (el-Ahzâb: 13).

Sonra Allah onun ismini Medîne yaptı: et-Tevbe: 101, 120; el-Ahzâb: 60; el-Munâfıkûn: 8.

boğazlandığını) *görmüştüm. Allah'ın yaptığı en hayırlıdır. Bu da Uhud gününde şehîd olan mü'min neferleri remzediyormuş. Bir de gördüm ki, asıl hayır Uhud günü musîbete uğramalarının ardından Allah'ın onlara hayır nev'inden getirdiği şeylerdir. Ve Bedir gününden sonra Allah'ın bizlere verdiği doğruluk ve sebât mükâfâtıdır''* [141].

١٢٦ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** زَكَرِيَّاءُ عنْ فِرَاسٍ عنْ عامِرٍ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ أَقْبَلَتْ فاطِمَةُ تَمْشِى كأنَّ مِشْيَتَها مَشْىُ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم مَرْحَباً بابْنَتِى ثُمَّ أَجْلَسَها عنْ يَمِينِهِ أَوْ عنْ شِمالِهِ ثُمَّ أَسَرَّ إلَيْها حَدِيثًا فَبَكَتْ فَقُلْتُ لَها لِمَ تَبْكِينَ ثُمَّ أَسَرَّ إلَيْها حَدِيثًا فَضَحِكَتْ فَقُلْتُ مارَأَيْتُ كالْيَوْمِ فَرَحًا أَقْرَبَ مِنْ حزْنٍ فَسأَلْتُها عَمَّا قال فقالَتْ ما كُنْتُ لِأُفْشِىَ سِرَّ رسولِ اللَّهِ ﷺ حتَّى قُبِضَ النبىُّ ﷺ فَسأَلْتُها فقالَتْ أَسَرَّ إلَىَّ أنَّ جِبْرِيلَ كانَ يُعارِضُنِى القُرْآنَ كلَّ سَنَةٍ مَرَّةً وإنَّهُ عَارَضَنِى العامَ مَرَّتَيْن ولاَ أُرَاهُ إلاَّ حَضَرَ أَجَلِى وإنَّكِ أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتِى لَحَاقاً بِى فَبَكَيْتُ فقال أما تَرْضَيْنَ أنْ تَكُونِى سَيِّدَةَ نِساءِ أَهْلِ الجَنَّةِ أَوْ نِساءِ المُؤْمِنِينَ فَضَحِكْتُ لِذَلِكَ *

126-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Fâtıma yürüyerek yönelip geldi. Fâtîma'nın yürüyüşü tıpkı Rasûlullah'ın yürüyüşü gibidir. Peygamber (S):

— *''Merhaba kızım''* dedi.

Sonra onu sağ tarafına yâhud sol tarafına oturttu. Sonra kızına gizlece bir söz söyledi. Bunun üzerine Fâtıma ağladı. Ben Fâtıma'ya:

— Niçin ağlıyorsun? dedim.

Sonra Fâtıma'ya gizlice bir söz daha söyledi. Bu sefer Fâtıma

---

Rasûlullah da ahâlîsinin zihinleri ve vicdânları tayyib olduğu için oraya *Tayyibe* ve *Tâbe* ismini vermiştir.

141 Elbette ki cihâd yolunda şehîd olanlar için Allah'ın hazırladığı mükâfâtlar daha hayırlıdır. Şehîd olmayanlar için ise Bedir'den sonra müslümânların kalblerinin İslâm'da tesbîti ve daha sonraki Hayber ve Mekke fetihleri -ki bunlar hep Allah'ın getirdiği şeylerdir- hep hayırlı şeylerdir. Peygamber, ru'yânın son kısmını işte böyle yormuş olmaktadır.

Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Peygamber'in sâdık ru'yâsı ve bu ru'yânın, Peygamber'in yorumladığı gibi vukû'unu haber verme bulunması yönündendir.

Bu hadîsi Müslim de Ru'yâ Kitâbı'nda, bu sened ve lâfızla getirmiştir: *Müslim Ter.*, VII, 147-20 ''2272''.

güldü. Ben, kendi kendime: Bugünkü gibi bir sevincin bir hüzne bu kadar yakın olduğunu görmedim, dedim. Hemen Fâtıma'ya Peygamber'in ne söylediğini sordum. Fâtıma:

— Ben Rasûlullah'ın sırrını, yânî gizli söylediği sözü açıklayıp ifşâ edecek değilim, dedi.

Nihâyet, Peygamber'in rûhu kabzolunduğu zamân kendisine bu ağlama ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma şöyle cevâb verdi:

— Rasûlullah bana: *"Cibrîl'in her sene bir kerre Kur'ân'ı kendisi ile mukaabele eder olduğunu, bu sene ise Cibrîl'in bu mukaabeleyi kendisi ile iki defa yaptığını"* (haber verdi) ve: *"Ben bundan ancak ecelimin gelmiş olduğunu sanıyorum. Muhakkak ki sen, âilem içinden bana ilk yetişecek kimsesin"* buyurdu. İşte ben bundan dolayı ağladım. Akabinde Peygamber bana (gizlice): *"Sen cennet ehli kadınlarının seyyidesi olmandan, yâhud mü'minlerin kadınlarının seyyidesi olmandan râzı olmuyor musun?"* buyurdu. İşte ben bundan dolayı da sevinip güldüm [142].

١٢٧ــ حدّثني يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّها قالَتْ دَعا النبيُّ ﷺ فاطِمَةَ ابْنَتَهُ فى شَكْوَاهُ الَّذِى قُبِضَ فيهِ فَسارَّها بِشَىْءٍ فَبَكَتْ ثُمَّ دَعاها فَسارَّها فَضَحِكَتْ قالَتْ فَسألْتُها عنْ ذَلِكَ فقالَتْ سارَّنِى النبىُّ ﷺ فأخْبرنِى أنَّهُ يُقْبَضُ فى وجَعِهِ الَّذِى تُوُفِّىَ فِيهِ فَبَكَيْتُ ثُمَّ سارَّنِى فأخْبَرنى أنِّى أوَّلُ أهْلِ بَيْتِهِ أتْبَعُهُ فَضَحِكْتُ *

127-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ölüm sebebi olan hastalığı sırasında kızı Fâtıma'yı yanına çağırdı ve ona gizli birşey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra onu bir daha çağırıp gizli birşey söyledi. Fâtıma bu defa güldü. Âişe dedi ki: Ben Fâtıma'ya bu ağlama ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma:

— Peygamber bana vefât sebebi olan bu hastalığı netîcesinde rûhunun Hakk cânibine alınacağını gizlice haber verdi; ben bunun üzerine ağladım. Sonra bana ev halkından kendisinin ardından ilk gelecek kimse ben olduğumu gizlice haber verdi; bundan dolayı da güldüm, dedi [143].

---

142 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendi ecelinin gelmesini, bir de kızı Fâtıma'nın, âilesinden ilk ölecek kişi olup, cennet ehli kadınlarının seyyidesi olduğunu haber vermiş olması yönündendir.

143 Bu geçen Âişe hadîsinin diğer bir vecîhten başka bir tarîkidir. Bu vak'alar, Peygamber'in haber verdiği gibi gerçekleştiğinden, Nübüvvet âyeti ve alâmeti olmuştur.

١٢٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى بِشْرٍ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال كانَ عُمَرُ بنُ الخَطابِ رضى اللَّهُ عنه يُدْنِى ابنَ عبَّاسٍ فقال لَهُ عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ إنَّ لَنا أبْناءً مِثْلَهُ فقال إنهُ مِنْ حَيْثُ تَعْلَمُ فَسأل عُمَرُ ابنَ عَبَّاسٍ عنْ هٰذِهِ الآيَةِ إذَا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ والفَتْحُ فقال أجَلُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أعْلَمَهُ إيَّاهُ قال ماأعْلَمُ مِنها إلاَّ ماتَعْلَمُ *

128-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, İbn Abbâs'ı meclisine yaklaştırırdı. Abdurrahmân ibn Avf, Umer'e hitâben:

— Bizim de İbn Abbâs'a akrân oğullarımız vardır (onları meclisine yaklaştırmadın), dedi.

Umer de ona:

— Şu muhakkak ki sen onu meclisime hangi sebebden yaklaştırdığımı biliyorsun (ilminden dolayı yaklaştırıyorum), dedi.

Akabinde Umer, İbn Abbâs'a şu ***"İzâ câe nasrullâhi ve'l-fethu"*** (en-Nasr: 1) âyetinden sordu. İbn Abbâs:

— O, Rasûlullah(S)'ın ecelidir. Allah O'na ecelinin geldiğini bildirdi, dedi.

Umer:

— Ben de bu sûreden, senin bilmekte olduğundan başka bir ma'nâ bilmiyorum, dedi [144].

١٢٩ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ سُلَيْمانَ بنِ حَنْظَلَةَ بنُ الغَسِيلِ حدّثنا عِكْرِمَةُ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال خَرَجَ رسولُ اللَّهِ ﷺ فى مَرَضِهِ الذِى ماتَ فِيهِ بِمِلْحَفَةٍ قَدْ عَصَّبَ بِعِصابَةٍ دَسْماءَ حَتَّى جَلَسَ عَلى المِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وأثْنى عَليهِ ثُمَّ قال أمَّا بَعْدُ فإنَّ النَّاسَ يَكْثُرُونَ ويَقِلُّ الأنْصارُ حتَّى يَكُونُوا فى النَّاسِ بِمَنْزِلَةِ المِلْحِ فى الطَّعامِ فَمَنْ وَلِىَ مِنْكُمْ شَيْئًا يَضُرُّ فِيهِ قَوْمًا ويَنْفَعُ فيهِ آخَرِينَ فَلْيَقْبَلْ مِنْ مُحْسِنِهِمْ ويَتَجاوَزْ عنْ مُسِيئِهِمْ فَكانَ آخِرَ مَجْلِسٍ جَلَسَ بِهِ النبىُّ ﷺ *

129-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ölüm has-

144 Bu sûrenin Peygamber'in ecelini ihtivâ ettiğini de İbn Abbâs'a Peygamber haber vermiş oluyor. Bu da vukû'undan evvel haber vermedir. Bu da haber verildiği gibi vâki' olmuştur (Kastallânî).

talığı içinde üzerinde bir örtü ile ve (ağrıyan) başı üzerine de boz renkli bir kumaş parçası çatmış olduğu hâlde (Mescide) çıktı, tâ minbere varıp üzerine oturdu. Akabinde Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra *"Ammâ ba'du"* diye başladığı hutbesine şöyle devâm etti:

— *"Hiç şübhesiz müslümânlar çoğalıyor, fakat Ensâr* (günden güne) *azalıyor. Hattâ onlar, yemek içindeki tuz derecesinde azalmış olacaklar. Şu hâlde* (ey Muhâcirler) *sizden her kim diğer kimselere zarar verebileck yâhud fayda verebilecek bir iş başına geçerse, Ensâr'ın iyilerinin iyiliklerini alıp kabûl etsin; kötülerinin kötülüklerini de affetsin"*.

İbn Abbâs: İşte bu oturum, Peygamber'in oturduğu son oturuş oldu, demiştir [145].

١٣٠ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا يَحْيَى بنُ آدمَ حدّثنا حُسَيْنٌ الجُعْفِيُّ عنْ أبي مُوسَى عنِ الحَسَنِ عنْ أبي بَكْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال أَخْرَجَ النبيُّ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ الحَسَنَ فَصَعِدَ بِهِ عَلَى المِنْبَرِ فقال ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ ولَعَلَّ اللَّهَ أنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ المُسْلِمِينَ *

130-..... Ebû Bekrete (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün el-Hasen(ibn Alî)'i mescide çıkardı da onu minberin üzerine yükseltti. Akabinde: *"Bu benim oğlumdur. Seyyiddir* (şeref sâhibi bir efendidir). *Umarım ki, Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki fırkanın arasını düzeltip iyileştirir"* buyurdu [146].

١٣١ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلاَلٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبيَّ ﷺ نَعَى جَعْفَرًا وزَيْدًا قَبْلَ أنْ يَجِيءَ خبَرُهُمْ وعَيْناهُ تَذْرِفانِ *

131-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten; o: Peygamber (S) Ca'fer ibn

---

145 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendisinden sonra müslümânların çoğalacağını, Ensâr'ın azalacağını ve müslümânlardan, müslümânların idârî işlerini üzerine alacak kimselerin olacağını... haber vermesi yönündendir. Bunlar gaybları haber verme nev'inden olan mu'cizelerdir. Hakîkaten Ensâr, gitgide azalmış ve zamânın geçmesiyle Ensâr'ın mikdârı, insanlar içinde yemekteki tuz mesâbesine inmiştir.

146 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in torunu el-Hasen'in müslümânlardan iki fırkanın arasında sulh yapacağını haber vermesi yönündendir. Hakîkaten haber verdiği gibi vâki' olmuştur. Çünkü el-Hasen halîfeliği Muâviye'ye bıraktı, böylece iki tâife arasındaki çekişme kalktı.

Ebî Tâlib ile Zeyd ibn Hârise'nin ölüm haberleri gelmeden önce, gözleri yaş akıtarak onların öldürüldüğünü haber verdi, demiştir [147].

١٣٢ــ حدّثني عَمْرُو بنُ عبَّاسٍ **حدّثنا** ابنُ مَهْدِيٍّ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ محمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال النبيُّ ﷺ هَلْ لَكُمْ مِنْ أنْماطٍ قُلْتُ وأنَّي يَكُونُ لَنا الأنْماطُ قال أمَا إنَّهُ سَيَكُونُ لَكُمُ الأنْماطُ فأنا أقُولُ لَها يَعْنى امْرأتَهُ أخِّرِى عَنِّى أنْما طَكَ فَتَقُولُ ألَمْ يَقُلِ النبيُّ ﷺ إنَّها سَتَكُونُ لَكُمُ الأنْماطُ فأدَعُها *

132-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: (Câbir evlendiği zamân) Peygamber (S):

— *"Câbir, etrafı saçaklı oda döşemeleriniz var mı?"* diye sordu.

Ben:

— Bizde öyle döşemeler nereden olacak? diye cevâb verdim.

Peygamber:

— *"Fakat ben yemîn ediyorum ki, yakında sizin öyle süslü döşemeleriniz olacaktır"* buyurdu.

Câbir dedi ki: Ben kadınıma:

— Şu süslü döşemelerini gözümün önünden geri kaldır, derdim; o da bana:

— Peygamber (S): *"Sizin yakında süslü ev ve yatak döşemeleriniz olacaktır"* buyurmadı mı? derdi.

Bu söz üzerine ben de bu döşemeleri yerinde bırakırdım [148].

١٣٣ــ حدّثني أحْمَدُ بنُ إسْحاق **حدّثنا** عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسَى **حدّثنا** إسْرائيلُ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ عَمْرِو بنِ مَيْمُونٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه قال انْطلَقَ سَعْدُ بنُ مُعاذٍ مُعْتَمِرًا قال فَنَزَلَ عَلى أُمَيَّةَ بنِ خَلفٍ أبى صَفْوَانَ وكانَ أُمَيَّةُ إذا انْطلَقَ إلي الشَّامِ فَمَرَّ بالمَدِينةِ نزَلَ عَلى سعْدٍ فقال أُمَيَّةُ لِسَعْدٍ انْتَظِرْ حَتَّى إذا انْتصَفَ النَّهارُ وغَفَلَ النَّاسُ انْطلقْتَ فَطُفْتَ فبَيْنا سعْدٌ

---

147 Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Ca'fer ibn Ebî Tâlib ile Zeyd ibn Hârise'nin öldürüldüklerini, onlar henüz Mûte'de iken ve haberleri de gelmeden önce haber vermesi yönündendir. Bu nübüvvet alâmetlerindendir. Bunun beyânı Mûte harbi bölümünde inşâallah geniş olarak gelecektir.

148 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in, Câbir'e: *"Sizin de yakında süslü döşemeleriniz olacaktır"* diye haber vermesi ve hakîkaten bunun aynen gerçekleşmiş olması yönündendir.

يَطُوفُ إِذَا أَبُو جَهْلٍ فقال مَنْ هَذَا الذِى يَطُوفُ بالْكَعْبَةِ فقال سَعْدٌ أَنَا سَعْدٌ فقال أَبو جَهْلٍ تَطُوفُ بالْكَعْبَةِ آمِنًا وقدْ أَوَيْتُمْ مُحَمَّدًاوأَصْحَابَهُ فقال نَعَمْ فَتَلاَحَيَا بَيْنَهُمَا فقال أُمَيَّةُ لِسَعْدٍ لاتَرْفَعْ صَوْتَكَ عَلَى أَبِى الحَكَمِ فإِنَّهُ سَيِّدُ أَهْلِ الوَادِى ثُمَّ قال سَعْدٌ واللَّهِ لَئِنْ مَنَعْتَنِى أَنْ أَطُوفَ بالبَيْتِ لأَقْطَعَنَّ مَتْجَرَكَ بالشَّأْمِ قال فَجَعَلَ أُمَيَّةُ يَقُولُ لِسَعْدٍ لاَتَرْفَعْ صَوْتَكَ وَجَعَلَ يُمْسِكُهُ فَغَضِبَ سَعْدٌ فقال دَعْنا عنْكَ فإِنِّى سَمِعْتُ مُحَمَّدًا ﷺ يَزْعُمُ أَنَّهُ قاتِلُكَ قال إِيَّاىَ قال نعَمْ قال واللَّهِ ما يَكْذِبُ مُحَمَّدٌ إِذَا حَدَّثَ فَرَجَعَ إِلى امْرَأَتِهِ فقال أَما تَعْلَمِينَ ما قال لِى أَخِى اليَثْرِبِىُّ قالَتْ وما قال قال زَعَمَ أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدًا يَزْعُمُ أَنَّهُ قاتِلِى قالتْ فَواللَّهِ ما يَكْذِبُ مُحَمَّدٌ قال فَلَمَّا خَرَجُوا إِلى بَدْرٍ وجاءَ الصَّرِيخُ قالَتْ لهُ امْرَأَتُهُ أَمَا ذَكَرْتَ ما قال لَكَ أَخُوكَ اليَثْرِبِىُّ قال فأَرَادَ أَنْ لايَخْرُجَ فقال لهُ أَبو جَهْلٍ إِنَّكَ مِنْ أَشْرَافِ الوَادِى فَسِرْ يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ فَسارَ يَوْمَيْنِ مَعَهُمْ فَقَتَلَهُ اللَّهُ *

133-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Sa'd ibnu Muâz umre yapmak için Mekke'ye gitmişti. Abdullah dedi ki: Mekke'ye vardığında Ebû Safvân, Umeyyetu'bnu Halef'in evine inmiş, ona konuk olmuştu. Umeyye de (ticâret) için Şâm'a gittiğinde Medîne'ye uğrar, Sa'd ibn Muâz'a konuk olurdu. (İkisi arasında bir dostluk vardı.) Umeyye, Sa'd'a:

— Biraz bekle! Gündüz yarı olduğu ve insanlar kuşluk uykusuna daldığı zamân git Ka'be'yi tavâf et, dedi.

Sa'd bu sûretle hareket edip vaktinde tavâfa başladı. (Umeyye, Sa'd'la berâber bulunduğu) bu sırada Ebû Cehl çıkageldi ve:

— Ka'be'yi tavâf eden şu adam kimdir? diye sordu.

Sa'd da:

— Ben Sa'd ibn Muâz'ım, dedi.

Ebû Cehl:

— Ey Sa'd, sen Ka'be'yi emniyetle tavâf ediyorsun. Hâlbuki siz (Medîneliler) Muhammed'le sahâbîlerini sığındırıyorsunuz (onlara yardım ediyorsunuz)! dedi.

Sa'd:

— Evet öyledir, diye Ebû Cehl'i karşıladı ve aralarında bir çekişme ve husûmet başladı. Bunun üzerine Umeyye, Sa'd'a:

— Ebû'l-Hakem'e (Ebû Cehl'e) karşı sesini yükseltme! Çünkü o, Mekke vâdîsi halkının seyyididir, dedi.

Sa'd ibn Muâz, Ebû Cehl'e hitâb ederek:

— Eğer sen beni Ka'be'yi tavâf etmekten men' edersen, vallâhi ben de sana (daha ağırını yapar, Medîne'deki) Şâm ticâret yolunu keserim! diye haykırdı.

Bu sırada Umeyye, Sa'd'a:

— Sesini yükseltme, demeye ve Sa'd'ı tutmaya başladı.

Bunun üzerine Sa'd, Umeyye'ye öfkelenerek:

— Sen de (Ebû Cehl'i koruyarak) beni tutma, bırak! Ben Muhammed'den işittim ki, kendisi seni öldüreceğini söylüyordu, dedi.

Umeyye:

— Beni mi? diye sordu.

Sa'd:

— Evet seni, dedi.

Bunun üzerine Umeyye:

— Vallâhi Muhammed birşey söylediği zamân yalan konuşmaz, dedi de (korku ve heyecân içinde) dönüp karısına gitti. Ve:

— (Yâ Ümme Safvân!) Yesribli kardeşimin bana ne dediğini bilir misin? diye yanıktı.

Karısı:

— Ne söyledi? diye sordu.

Umeyye:

— (Yesribli kardeşim) Sa'd: Muhammed'in Umeyye'yi ben öldüreceğim dediğini işittim diyor, diye cevâb verdi.

Ümmü Safvân:

— Allah'a yemîn ederim ki, Muhammed yalan söylemez! diye Sa'd'ın haberini te'yîd etti.

(Bir müddet sonra Bedir günü gelince) Mekkeliler'i bir nidâcı çağırıp onlar da Bedir'e çıktıkları zamân, karısı Ümmü Safvân, kocası Umeyye'ye:

— Yesribli dostun Sa'd'ın vaktiyle sana söylediği sözü hatırlamaz mısın? dedi.

Umeyye de:

— (Vallâhi Mekke'den çıkmam! diye) Kureyş ile Bedir'e çıkmamak istedi. Fakat Ebû Cehl, Umeyye'ye:

— Sen Mekke vâdîsinin eşrâfındansın, bir iki gün olsun sefere katılıp yürü! deyip kandırdı

Umeyye de onlarla iki gün yürüdü. Netîcede Allah onu öldürdü [149].

---

149 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Umeyyetu'bnu Halef'in öldürülmesini haber

١٣٤ــ حدّثنى عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ شَيْبَةَ حدّثنا عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ المُغِيرَةِ عنْ أبِيهِ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمِ بنِ عبْدِ اللَّهِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللّٰه عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال رَأيْتُ النَّاسَ مُجْتَمِعِينَ فى صَعِيدٍ فقامَ أبو بَكْرٍ فنَزَعَ ذَنُوباً أوْ ذَنُوبَيْنِ وفى بَعْضِ نَزْعِهِ ضعْفٌ واللَّهُ يَغفِرُ لَهُ ثُمَّ أخَذَها عُمَرُ فاسْتَحالَتْ بِيَدِهِ غَرْبًا فَلَمْ أرَ عَبْقَرِيًّا فى النَّاسِ يَفْرِى فَرِيَّهُ حتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ * وقال هَمَّامٌ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ فَنَزَعَ أبو بَكْرٍ ذَنُوبَيْنِ *

134-..... Abdullah ibn Umer(R)'den. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "(Ru'yâmda) *insanları bir meydanlıkta toplu olarak gördüm. O sırada Ebû Bekr kalktı.* (Halkı sulamak için kuyudan) *bir yâhud iki kova su çekti. Fakat Ebû Bekr'in su çekmesinde za'f ve güçlük vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret etsin. Sonra bu kovayı Umer aldı. Ve alınca bu kova Umer'in elinde büyük bir kovaya dönüştü. Ben, insanların içinde Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kuvvetli ve kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylek yeri edindiler* (yânî onun zamânında insanlar bir meydan bulup istirahat ettiler)".

Hemmâm ibn Münebbih de Ebû Hureyre'den söyledi ki, Peygamber (S): *"Ebû Bekr iki kova su çekti"* buyurmuştur [150].

١٣٥ــ حدّثنى عبَّاسُ بنُ الوَلِيدِ النَّرسِىُّ حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ أبِي حدّثنا أبو عُثْمانَ قال أُنْبِئْتُ أن جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ أتَى النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه

---

vermesi yönündendir. Umeyye, Bedir vak'asında öldürüldü. Onu Ensâr'dan Mâzin oğulları'ndan bir adam öldürdü.

İbn Hişâm: Onu Muâz ibn Afrâ, Hâricetu'bnu Zeyd ve Habîb ibn İsâf öldürdüler; öldürmede bunlar iştirâk ettiler, dedi (Aynî).

İşte Peygamber'in ilk gazvesinin Umeyye'nin ölümüne vesîle olacağını vukû'undan evvel haber vermesi, bir mu'cize olduğundan, Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda zikredilmiştir. Buhârî bunu Magâzî'nin baş tarafında da getirmiştir.

150 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kendi ru'yâsında Ebû Bekr ile Umer'in halîfelikleri hakkında gördüğü şeyi haber vermesi yönündendir. Bunlar, Peygamber'in haber verdiği gibi vâki' olmuştur.

Ebû Bekr'in bir iki kova su çekmesine mukaabil, Umer'in koca bir kırba ile ve tam bir kuvvetle su çekip halkı kana kana sulamasında, hattâ bu kuyu başının develer için sulak ve eylek yeri edinilmesinde, Ebû Bekr zamânında irtidâd ve irticâ gâilesiyle uğraşması ve hilâfetinin az devâm etmesi sebebleriyle İslâm fetihlerinin azlığına, Umer zamânında ise hiçbir mânia olmaksızın uzun zamân fetihlerin devâm etmesine ve İslâm adâlet ve hürriyetinden halkın kana kana faydalanmasına işâret vardır, denilmiştir.

وسلم وعِنْدَهُ أُمُّ سَلَمَةَ فَجَعَلَ يُحَدِّثُ ثُمَّ قامَ فقال النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم لأُمِّ سَلَمَةَ مَنْ هَذَا أَوْ كَما قال قالَتْ هَذَا دِحْيَةُ قالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ أَيْمُ اللّٰهِ ماحَسِبْتُهُ إلاَّ إيَّاهُ حتَّى سَمِعْتُ خُطْبَةَ نَبِيِّ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم يُخْبِرُ جِبْرِيلَ أَوْ كَما قال قال فَقُلْتُ لأَبِي عُثْمانَ مِمَّنْ سَمِعْتَ هَذَا قال مِنْ اسامَةَ بنِ زَيْدٍ *

135-..... Bize Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî tahdîs edip şöyle dedi: Bana haber verildi ki, Cibrîl aleyhi's-selâm (bir insan güzeli olan Dıhyetu'l-Kelbî sûretinde) Peygamber'in yanına gelmişti. Bu sırada Peygamber'in yanında (kadınlarından) Ümmü Seleme bulunuyordu. Cibrîl, Peygamber'le konuşmağa başladı. Sonra kalkıp gitti. Peygamber (S), Ümmü Seleme'ye:

— *"Bu kimdir?"* diye sordu, yâhud buna benzer bir soru söyledi.

Ümmü Seleme:

— Bu, Dıhye'dir, dedi.

Ümmü Seleme dedi ki: Allah'a yemîn ediyorum, Peygamber'in Cibrîl'den (aldığı vahyi sahâbîlere) haber vermek üzere yaptığı hutbesini işitinceye kadar ben Cibrîl'i hiç şübhesiz Dıhye sandım.

Râvî: Ümmü Seleme böyle veyâhud buna benzer bir söz söyledi, dedi.

Süleymân ibn Tarhân dedi ki: Ben, Ebû Usmân'a:

— Sen bu hadîsi kimden işittin? diye sordum.

Ebû Usmân:

— Usâmetu'bnu Zeyd'den işittim, dedi [151].

٢٦ــ بابُ قَوْلِ اللّٰهِ تعالى يَعْرِفونَهُ كَما يَعْرِفُونَ أَبْناءَ هُمْ وإنَّ فَرِيقاً مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الحَقَّ وهُمْ يَعْلَمُونَ

26- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI: [152]

---

151 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Cibrîl'in zikri bulunması yönündendir. O Cibrîl ki, Peygamber'e gayb olan işleri haber verir idi. İşte bu da peygamberlik alâmetlerinden bir alâmet olmuştur.

Dıhye, sahâbîlerin büyüklerinden idi. Bedir'de ve diğer gazvelerde Peygamber'in yanında bulundu. Peygamber, komşu devletlere İslâm'a da'vet mektûbu gönderdiğinde Rûm Kayseri'ne de Dıhye eliyle göndermişti. Çok defa Cibrîl, Peygamber'e, Peygamber'in pek sevdiği Dıhye sûretinde gelirdi. Cibrîl'i Ümmü Seleme'den başka birçok sahâbî de bu sûrette görmüşlerdir.

152 Bâzı nüshalarda bu bâbın başında Besmele vardır. Ebû Zerr nushasında bu Besmele yoktur. Şârih İbn Hacer, Ebû Zerr nushasını esas almış olduğundan, onda da

"Kendilerine kitâb verdiklerimiz O'nu (Peygamber'i) öz oğulları gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir gürûh, kendileri bilip durdukları hâlde, yine mutlakaa hakkı gizlerler" (el-Bakara: 146) [153]

١٣٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ اليَهُودَ جاؤُا إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم فَذَكَرُوا لَهُ أنَّ رجُلاً مِنْهُمْ وامْرَأةً زَنَيا فقال لَهُمْ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم ما تَجِدُونَ فى التَّوْرَاةِ في شأن الرَّجْمِ فقالوا نَفْضَحُهُمْ ويُجْلَدُونَ فقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلاَمٍ كَذَبْتُمْ إنَّ فِيها الرَّجْمَ فأتَوْا بالتَّوْرَاةِ فَنَشَرُوها فَوَضَعَ أحَدُهُمْ يَدَهُ عَلى آيَةِ الرَّجْمِ فَقَرَأ ما قَبْلَها وما بَعْدَها فقال لهُ عبْدُ اللَّهِ بنُ سَلاَمٍ ارْفَعْ يَدَكَ فَرَفَعَ يَدَهُ فإذَا فِيها آيَةُ الرَّجْمِ فقالوا صَدَقَ يامُحَمَّدُ فِيها آيَةُ الرَّجْمِ فأمَرَ بِهِما رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَرُجِما * قال عبْدُ اللَّهِ فَرَأيْتُ الرَّجُلَ يَجْنأُ عَلى المَرْأةِ يَقِيها الحِجارَةَ *

136-..... Abdullah ibn Umer(R)'den (şöyle demiştir): Birtakım Yahûdîler (Medîne'de) Rasûlullah'a geldiler de O'na içlerinden bir erkekle bir kadının zinâ ettiğini söylediler (ve ne hükmedersin? dediler).

Rasûlullah (S) onlara:

— *"Sizler recm hükmü hakkında Tevrât'ta ne buluyorsunuz?"* diye sordu.

Onlar:

— Biz zinâ edenleri teşhîr ederiz, bunlar deynekle de döğülürler, dediler.

Abdullah ibn Selâm bunlara:

— Yalan söylediniz! *Tevrât*'ta recm (âyeti) vardır, dedi.

Bunun üzerine *Tevrât*'ı getirdiler ve kitâbı açtılar. Yahûdîler'den birisi (Abdullah ibn Surya) elini recm âyeti üzerine koydu da ondan önceki ve sonraki âyetleri okumağa başladı. Abdullah ibn Selâm, ona:

— Elini kaldır! dedi.

Besmele yoktur. Aynî ile Kastallânî'nin esas aldıkları nushada Besmele mevcûddur.

153 Âlim, câhil herkesin kendi çocuğunu bilmesinden üstün bir bilgi bulunmadığından, Arablar arasında bir şeyin sahîhliği hakkında, babanın oğlunu bilmesindeki isâbetle temsîl edilegelmiştir. Bu âyet de o örfe göre nâzil olmuştur.

O da elini kaldırınca recm âyeti görülüverdi.

Yahûdîler:

— Yâ Muhammed! Abdullah ibn Selâm doğru söylemiştir: *Tevrât*'ta recm âyeti vardır, dediler.

Akabinde subût üzerine Rasûlullah bunların recm olunmalarına hüküm ve emretti.

Abdullah ibn Umer: Ben o Yahûdî erkeğini, taşlardan kadını korumak için kadının üzerine kapanıyor hâlde gördüm, demiştir [154].

٢٧ــ بابُ سُؤَالِ المُشْرِكِينَ أنْ يُرِيَهُمُ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلّم آيَةً فأرَاهُمُ انْشِقاقَ القَمَرِ

27- (MEKKE'DEKİ) MÜŞRİKLERİN PEYGAMBER(S)'DEN BİR ÂYET İSTEMELERİ VE O'NUN DA KENDİLERİNE AYIN İKİYE BÖLÜNMESİNİ GÖSTERMESİ BÂBI [155]

١٣٧ــ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرَنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ ابنِ إلى نَجِيحٍ

---

154 Bu bâb ve bu hadîsin Nübüvvet Alâmetleri konusuyla münâsebeti, Rasûlullah'ın *Tevrât* hükümlerine vâkıf olmadığı hâlde, zinâ hükmünün *Tevrât*'ta bulunmasını sanması ve netîcede bu hükmün *Tevrât*'ta bulunmasıdır.

Abdullah ibn Selâm aslında İsrâîl oğulları neslinden ve Yahûdî dîninde iken, Rasûlullah'ın Medîne'ye hicretinde müslümân olmuştu. Bu yüzden *Tevrât* hakkında derin bilgisi vardı.

155 Ayın ikiye bölünmesi şübhesiz hissedilen, âfâkî ve âdet hârici olan büyük bir mu'cizedir. Şârih el-Hattâbî şöyle demiştir: Kamerin yarılması mu'cizesi, bütün peygamberlere verilen âyetlerden hiçbiri kendisiyle kıyas olunamayacak derecede büyüktür. Çünkü bu mu'cize, gökyüzündeki cirimler içinde parlak bir sûrette göze çarpan bir kürre üzerinde ortaya çıkmıştır. Bu cihetle insan üzerindeki te'sîr en büyük; bununla burhân en açıktır. Çünkü o âlemdeki unsurların tabîatlerinin cümlesinden hâricdir (Aynî).

Ayın yarılması Kur'ân'da şöyle zikrediliyor: ***"Sâat yaklaştı. Ay*** (ikiye) ***yarıldı. Onlar bir mu'cize görürlerse yüz çevirirler ve: Müstemir bir büyüdür, derler"*** (el-Kamer: 1-2).

Bâzı müfessirler âyetteki mâzî sîgasını mecâzen muzârîye hamlederek: "Ay, kıyâmet günü bölünecek" ma'nâsına gitmişlerdir... Hasen Basrî'ye nisbet edilen bu tefsîr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan da nakledilmiştir. Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır, *Hakk Dîni Kur'ân Dili*'nde (VI, 4621-4638) iki büyük tâbiî âlimine isnâd olunan bu tefsîri uzak sayıp tevcîh ederek özetle şöyle der: "Bu iki tâbiî imâmı, âyette ve hadîste meşhûr olan mâzîdeki inşikaakı inkâr etmiş değil, âyetin diğer bir delâletini tavzîh ve tefsîr eylemişler ve vâki' olan inşikaakı kamer mu'cizesinden ileride kamerin büsbütün yarılıp kıyâmetin kopacağı ma'nâsını anlamak lüzûmunu hatırlatmışlar ve "Ve seyenşakku fi'l-yame" demekle bu sevki göstermişlerdir..."

Daha fazla bilgi için, işâret edilen yere dönülmelidir.

عَنْ مُجاهِدٍ عَنْ أَبِى مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه قال انْشَقَّ القَمَرُ عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم شَقَّتَيْنِ فقال النبىُّ ﷺ اشْهَدُوا *

137-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R): Rasûlullah (S) zamânında ay iki yarıya bölünde de Peygamber (S): *"Şâhid olunuz!"* buyurdu, demiştir.

١٣٨ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** يُونُسُ **حدّثنا** شَيْبانُ عَنْ قَتادَةَ عَنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ * ح وقال لي خَلِيفَةُ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدّثنا** سَعِيدٌ عَنْ قَتادَةَ عَنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ أَنَّهُ حدَّثَهُمْ أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سألُوا رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ القَمَرِ *

138-..... (Buradaki iki senedle gelen hadîste) Enes ibn Mâlik (R) râvîlerine: Mekke ehli Rasûlullah(S)'tan, bir âyet (yânî bir mu'cize) göstermesini istediler, O da kendilerine ayın ikiye bölünmesini gösterdi, diye tahdîs etmiştir.

١٣٩ــ حدّثنى خَلَفُ بنُ خالِدٍ القُرَشِيُّ **حدّثنا** بَكْرُ بنُ مُضَرَ عَنْ جَعْفَرِ بنِ رَبِيعَةَ عَنْ عِرَاكِ بنِ مالِكٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّ القَمَرَ انشَقَّ فِي زَمانِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم *

139-..... Abdullah ibn Abbâs(R)'tan: O: Peygamber (S) zamânında ay ikiye bölündü, demiştir [156].

٢٨ــ بابٌ
28- BÂB

(Bu, önceki bâbdan bir fasıl gibidir.)

١٤٠ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** مُعاذٌ قال **حدّثنى** أَبِى عَنْ قَتادَةَ **حدّثنا** أَنَسٌ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رجُلَيْنِ مِنْ أَصْحابِ النبىِّ ﷺ خَرَجا مِنْ عِنْدِ النبىِّ ﷺ فى لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ ومَعَهُما مِثْلُ المِصْباحَيْنِ يُضِيآنِ بَيْنَ أَيْدِيهِما فَلَمَّا افْتَرَقا صَارَ مَعَ كلِّ واحِدٍ مِنْهُما واحِدٌ حتَّى أَتَى أَهْلَهُ*

156 Ayın yarılması hadîsi, râvîlerin çokluğu ve şöhreti yönünden seçkin hadîslerdendir.

140-..... Bize Enes (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber'in sahâbîlerinden iki kişi, karanlık bir gecede Peygamber'in yanından çıktılar. Onların berâberlerinde önlerini ışıklandıran iki kandîl benzeri şeyler vardı ki, bu iki zât birbirlerinden ayrıldıkları zamân onlardan herbirinin berâberinde tâ âilesine gelinceye kadar bir ışık verici oldu [157].

١٤١ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ أبى الأسْوَدِ حدّثنا يَحْيَى عنْ إسْماعيلَ حدّثنا قَيْسٌ سَمِعْتُ المُغيرَةَ بنَ شُعْبَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم قال لاَ يَزَالُ ناسٌ مِنْ أُمّتى ظاهِرِينَ حتَّى يأتِيَهُمْ أمْرُ اللَّهِ وهُمْ ظاهِرُونَ *

141-..... Kays (ibn Ebî Hâzım) şöyle tahdîs etmiştir: Ben el-Mugîre ibn Şu'be'den işittim, Peygamber (S): *"Ümmetimden birtakım insanlar gâlib gelmekte devâm edeceklerdir. Onlar bu gâlib hâlde bulunurlarken, Allah'ın emri onlara gelecektir"* buyurmuştur [158].

١٤٢ــ حدّثنا الْحُمَيْدِىُّ حدّثنا الوَلِيدُ قال حدّثنى ابنُ جابرٍ قال حدّثنى عُمَيْرُ بنُ هَانىء أنَّهُ سَمِعَ مُعاوِيَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يقُولُ لا يَزَالُ مِنْ أُمّتِى أُمَّةٌ قائِمَةٌ بأمْرِ اللَّهِ لا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ وَلاَ مَنْ خالَفَهُمْ حتَّى يَأتِيَهُمْ أمْرُ اللَّهِ وهُمْ عَلى ذَلِكَ * قال عُمَيْرٌ فقال مالِكُ بنُ يُخامِرَ قال مُعاذٌ وهُمْ باشّامِ فقال مُعاوِيَةَ هذَا مالِكٌ يَزْعُمُ أنَّهُ سَمِعَ معاذاً يقُولُ وهُمْ بالشّامِ *

142-..... Bana Umeyr ibn Amr ibn Hânî' tahdîs etti ki, kendisi Muâviye'den şöyle derken işitmiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Benim ümmetimden bir topluluk Allah'ın emirlerini yerine getirmekte devâm edecektir. Onlara yardımdan çekinenler ve onlara muhâlefet edenler bu tâifeye zarar veremiyecek, Allah'ın* (kıyâmet) *emri onlara gelinceye kadar, onlar bu gâlib ve muzaffer hâl üzere olacaklardır"*.

Umeyr dedi ki: Mâlik ibn Yuhâmir şöyle dedi: Muâz ibn Cebel: O Allah'ın emrini yerine getirenler Şâm'da ikaamet edecekler, dedi.

---

157 Bunlar Usayd ibn Hudayr ile Abbâd ibn Bişr'dir. Sahâbîlerden yâhud daha sonrakilerden kimselerin kerâmeti, Peygamber'in mu'cizelerindendir ve mu'cizelere katılır.

158 Bu, Peygamberlik Alâmetleri Bâbları'na eklenmiştir, bunda parlak bir mu'cize vardır. Çünkü bu vasıf -Allah'a hamd olsun- Peygamber zamânından şimdiye kadar vardır ve Allah'ın emri gelinceye kadar da var olacaktır (Aynî).

Muâviye ibn Ebî Sufyân: Bu Mâlik ibn Yuhâmir, Muâz'dan: "Onlar Şâm'da olacaklar" derken işittiğini söylüyor, demiştir [159].

١٤٣ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ أخْبَرَنا سُفْيانُ حدّثنا شَبيبُ بنُ غَرْقَدَةَ قال سَمِعْتُ الحَيَّ يُحَدِّثُونَ عنْ عُرْوَةَ أنَّ النبيَّ ﷺ أعْطاهُ دِيناراً يَشْتَرى لَهُ بِهِ شاةً فاشْتَرَى لَهُ بِهِ شاتَيْنِ فَباعَ إحْدَاهُما بِدِينار وجاءَهُ بِدِينارٍ وشاةٍ فَدَعا لَهُ بالبَرَكَةِ فى بَيْعِهِ وكانَ لوِ اشْتَرَى التُّرابَ لَرَبِحَ فِيهِ : قال سُفْيانُ كانَ الحَسَنُ بنُ عُمارَةَ جاءَنا بِهَذَا الحَدِيثِ عنْهُ قال سَمِعَهُ شَبِيبٌ مِنْ عُرْوَةَ فأتَيْتُهُ فقال شَبِيبٌ إنِّي لَمْ أسْمَعْهُ مِنْ عُرْوَةَ قال سَمِعْتُ الحَيَّ يخْبِرُونَهُ عنْهُ ولَكِنْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ الخَيْرُ مَعْقُودٌ بِنَواصِى الخَيْلِ إلى يَوْمِ القِيامَةِ قال وقَدْ رَأيْتُ فى دارِهِ سَبْعِينَ فَرَساً : قال سُفْيانُ يَشْتَرِى لَهُ شاةً كأنَّها أُضْحِيَّةٌ *

143-..... Bize Şebîb ibnu Garkade tahdîs edip şöyle dedi: Ben (Yemen'deki Bârık kabîlesine mensûb) bir topluluktan işittim; onlar Urvetu'bnu'l-Ca'd el-Bârıkî(R)'den şöyle tahdîs ediyorlardı: Peygamber (S) kendisine bir koyun satın alması için Urve el-Bârıkî'ye bir dînâr vermiş. O da bir dînâr ile iki koyun satın almış, sonra bu koyunların birisini bir dînâra satmış, Peygamber'e bir dînâr ve bir koyunla gelmiş. Bunun üzerine Peygamber, Urve'ye alım satımında bereket olması sûretiyle duâ etmiş. Artık Urve bundan böyle toprak satın alsa, ondan da muhakkak kazanır olmuştur [160].

Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: el-Hasen ibnu Umâre bu hadîsi bize Şebîb ibn Garkade'den getirirdi. el-Hasen ibn Umâre: Bu hadîsi Şebîb, Urve el-Bârıkî'den işitti, demiştir. Sufyân şöyle dedi: Ben Şebîb'e geldim. Şebîb: Ben bu hadîsi Urve el-Bârıkî'den işitmedim, fakat ben hadîsi el-Bârıkîler topluluğundan işittim, onlar hadîsi Urve'den

---

159 Hadîsin birinci kısmı hakkındaki söz, geçen hadîsinki gibidir. İkinci kısmı, yânî Mâlik ibn Yuhâmir'in hadîsi merfû' değildir.

160 Buhârî burada hadîsin farklı rivâyetlerini de getirmiştir.

Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Urve el-Bârıkî'ye hayır ve bereketle duâ etmesi ve bir mu'cize olarak onun da toprak alıp satsa altın olmak derecesinde kazanç tâlihinin açılmasıdır. Hadîsin son fıkrası olan "Toprağa sarılsa altın olur" cümlesi, Türk mesellerindendir ve hadîsin bedîî bir ifâde tarzıdır. Bu mesel, kazanç tâlihi açık olan kimse için söylenir.

Urve el-Bârıkî, sahâbîlerin âlimlerinden idi. Kûfe'de oturmuştur. Umer'in devlet başkanlığı zamânında Kûfe'ye kaadı ta'yîn olunmuştur. eş-Şa'bî'nin rivâyetine göre, Urve, Kûfe'nin ilk kaadısıdır.

haber veriyorlardı, dedi. Yine Şebîb: (Ben geçen hadîsi Urve'den işitmedim) lâkin ben Urve'den şöyle derken işittim: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür* (hayır; ecr ve ganîmettir)" buyuruyordu.

Şebîb: Ben Urve'nin evinde yetmiş tâne at görmüşümdür, dedi. Sufyân: Urve el-Bârıkî, Peygamber'e kurbânlık bir koyun satın alıyordu, demiştir.

١٤٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيَى عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قال أخْبرَنى نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهُما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال الخَيْلُ فى نَواصِيها الخَيْرُ إلى يَوْمِ القِيامَةِ *

144-..... İbn Umer(R)'den: Rasûlullah (S): *"Atların alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür"* buyurmuştur.

١٤٥ــ حدّثنا قَيسُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** خالِدُ بنُ الحَارِثِ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبى التَّيَّاحِ قال سَمِعْتُ أنساً عنِ النبىِّ ﷺ قال الخَيْلُ مَعْقُودٌ فى نَواصِيها الخَيْرُ *

145-..... Ebu't-Teyyâh şöyle demiştir: Ben Enes(R)'ten işittim; Peygamber (S): *"Atların alınlarına dökülen saçlarında hayır düğümlüdür"* buyurmuştur [161].

١٤٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ أبى صَالِحٍ السَّمَّانِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال الخَيْلُ لِثَلاثَةٍ لِرَجُلٍ أجْرٌ ولِرَجُلٍ سِتْرٌ وعَلى رَجُلٍ وِزْرٌ فأمَّا الَّذِي لَهُ أجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطها في سَبِيلِ اللَّهِ فأطال لَها في مَرْجٍ أوْرَوْضَةٍ وما أصابَتْ في طِيَلِها مِنَ المَرْجِ أوِ الرَّوْضَةِ كانَتْ لَهُ حَسَناتٍ ولوْ أنَّها قَطَعَتْ طِيَلَها فاسْتَنَّتْ شَرَفاً أوْ شَرَفَيْنِ كانَتْ أرْوَاثُها حَسَناتٍ ولوْ أنَّها مَرَّتْ بِنَهَرٍ فَشَرِبَتْ ولَمْ يُرِدْ أنْ يَسْقِيَها كانَ ذَلِكَ حَسَناتٍ لَهُ ورَجلٌ رَبَطَها تَغَنِّيًا وسِتْرًا وتَعَفُّفًا لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فى رقابِها وظُهُورِها فَهْىَ لَهُ كَذَلِكَ سِتْرٌ ورَجلٌ رَبَطَها فَخْراً ورِياءً ونِوَاءً لِأَهْلِ الإسْلامِ فَهْىَ وِزْرٌ وسُئِلَ

---

161 Hadîslerin buraya uygunluğu, bunlarda Peygamber'in kıyâmet gününe kadar devâm edecek bir hayırdan haber vermesidir.

النبيُّ ﷺ عنِ الحُمُرِ فقال ماأُنْزِلَ عَلَيَّ فِيها إلاَّ هَذِهِ الآيَةُ الجَامِعَةُ الفاذَّةُ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ومَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ *

146-..... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

"At ırkı üç sınıf kimse içindir: Bir adam için sırf ecirdir. Bir adam için (ihtiyâcına) *bir perdedir. Bir adam için de günâhtır. At kendisi için ecir ve sevâb olan kimse, öyle bir kimsedir ki, o, atını Allah yolunda* (cihâd için) *bağlamıştır. Atının ayağının bağını da bol otlu geniş bir sâhada veyâ çayırlıkta uzatmıştır. Bu bol otlu sâhadan veyâ çayırlıktan atın bu uzun ipinde iken yediği her ot, at sâhibi için birer hasenedir; iyiliktir. Hele bir de atın ipi kopsa da şâhlanarak* (ön ayaklarını kaldırıp) *bir veyâ iki mil çeviklikle koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve onun gübreleri de sâhibi için hasenât olur. Bir de hayvan* (bu arada) *bir nehre uğrayıp da ondan içerse, -sâhibi sulamak istememiş olsa bile- bu su da sâhibî için haseneler olur; bu da onun için büyük bir sevâbdır.*

Bir kimse de atını (onunla kazanmak), *halktan müstağnî olmak, iffetini muhâfaza etmek için bağlar da sonra o kimse gerek hayvanlarının üzerindeki Allah hakkı*(olan zekâtı)*nı, gerek arkalarına gücünden fazla yüklememeyi unutmazsa, bu at da o kimse için* (fakîrliğe karşı) *bir perdedir.*

Bir kimse de atını öğünmek için, riyâ için, müslümânlara düşmanlık için bağlar; bu hayvan da onun için büyük bir vebâldir".

Peygamber'e eşekler soruldu da, Peygamber (S): *"Eşekler hakkında bana her hükmü câmi' bir vecîze olan şu âyetten başka birşey indirilmedi:* ***İşte kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor idiyse onu görecek. Kim de zerre ağırlığınca şerr yapıyor idiyse onu görecek"*** (ez-Zilzâl: 7-8) [162].

١٤٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** أَيُّوبُ عنْ مُحَمَّدٍ سَمِعْتُ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ صَبَّحَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم خَيْبَرَ بُكْرَةً وقَدْ خَرَجُوا بالمَساحِي فَلَمَّا رأَوْهُ قالُوا مُحَمَّدٌ والخَمِيسُ وأحالُوا إلى الحِصْنِ يَسْعَوْنَ فَرَفَعَ النبيُّ ﷺ يَدَيْهِ وقال اللَّهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إنَّا إذَا نَزَلْنَا بِساحَةِ قَوْمٍ فَساءَ صَباحُ المُنْذَرِينَ *

---

162 Bunu, Peygamberlik Alâmetleri Bâbları ardından zikretmesinde şöyle denilmek mümkin olur: Çünkü bunda da haber verip de haber verdiği gibi vâki' olan şeylerden vardır!..

147-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) Hayber'e erkenden baskın yaptı. Hayberliler (başlarına geleceklerden habersiz) kazma ve kürekleriyle tarlalarına doğru çıkmışlardı. Rasûlullah'ı görünce:

— İşte Muhammed ve ordu! dediler ve koşa koşa kalelerine döndüler.

Bu sırada Peygamber (S) ellerini kaldırdı da:

— "***Allâhu Ekber*** (Allah büyüktür), *Hayber harâb oldu* (yâhud: *Harâb olsun*)*! Biz bir kavmin yurduna indik mi, inzâr edilmiş olanların hâli yaman olur*" buyurdu [163].

١٤٨ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ **حدّثنا** ابنُ أبى الفُدَيْكِ عنِ ابنِ أبى ذِئْبٍ عنِ المَقْبُرِىِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنِّى سَمِعْتُ مِنْكَ حدِيثًا كَثِيرًا فأنْساهُ قال ﷺ ابسُطْ رِدَاءَكَ فَبَسَطْتُهُ فَغَرَفَ بِيَدِهِ فِيهِ ثُمَّ قال ضُمَّهُ فَضَمَمْتُهُ فَما نَسِيتُ حَدِيثا بَعْدُ *

148-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:

— Yâ Rasûlallah! Ben Sen'den birçok hadîs işittim, akabinde onları unutuyorum, dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Ridânı yay!"* buyurdu.

Yaydım. Kendisi eliyle birşey avuçlayıp ridânın içine attı. Sonra:

— *"Topla!"* diye emretti.

Ben ridâmı topladım. İşte ondan sonra artık hiçbir hadîsi unutmadım [164]

---

163 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Hayber'in harâb olacağını haber vermesi ve haber verdiği gibi vâki' olmasıdır.

Peygamber'in hadîsteki son sözü şu âyeti hatırlatıyor: "***Şimdi onlar çabucak bizim azâbımızı mı istiyorlar? Fakat bu onların bölgesine çökünce*** (gelecek tehlikelerle öteden beri) ***korkutulan onların sabâhı ne kötü***(olacak)***dür***" (es-Sâffât: 176-177).

164 Bu hadîs İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

Ebû Hureyre'den unutmanın kaldırılması, Peygamber'in sayısız mu'cizelerinden biridir. Ona salât ve selâm olsun!

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٦٢— كِتَابُ فَضائِلِ أَصْحابِ النبيِّ ﷺ

62- KİTÂBU FADÂİLİ ASHÂBİ'N-NEBÎ (S)

(Peygamber'in Sahâbîlerinin Fazîletleri Kitâbı)

وَمَنْ صَحِبَ النبيَّ ﷺ أَوْ رَآهُ مِنَ المسْلِمِينَ فَهُوَ مِنْ أَصحَابِهِ

VE MÜSLÜMÂNLARDAN PEYGAMBER İLE SOHBET EDEN YÂHUD O'NU GÖREN KİMSE, O'NUN SAHÂBÎLERİNDENDİR [1]

---

1 *Fadâil, Fadîlet*'in cem'idir. *Fadîlet, Nakîsa*'nın zıddı ve Rezîlet'in mukaabilidir ki, insana eksiklik getiren vicdânî temâyüller ve hâricî hareketlerdir. Şu hâlde *Fadâil,* sâhibine yükseklik veren güzel huylar, dostâne ve hayırhâhâne hâl ve hareketler demek olur.

Ashâb, Sahb'ın cem'idir ve aslında masdar olan *Sahâbe* ma'nâsında kullanılır. *Sahâbe,* İbn Esîr'e göre *Sâhib*'in cem'idir. *Sâhib* ise güzel muâşeret eden (yânî iyi geçinen) yâr ve dost demektir. *Sahâbe,* çeşitli sûretlerde ta'rîf edilmiş. Bunlar arasında en meşhûr ta'rîf, İmâm Buhârî'nin yukarıdaki ta'rîfidir. Bu ta'rîfe göre sahâbe iki kısım oluyor: Peygamber'le görüşen, Peygamber'i gören. Peygamber'le görüşüp konuşmak, O'nu görmeyi gerektirirse de, burada öyle bir görme gereği yoktur. Çünkü Abdullah ibn Ümmi Mektûm, Peygamber berâberinde bulunan ve sohbeti "***Yüzünü ekşitip çevirdi, kendisine o a'mâ geldi diye. Sana hangi şey bildirdi? Belki o*** (senden öğrenecekleriyle) ***temizlenecekti. Yâhud öğüt alacaktı da bu öğüt kendisine fâide verecekti***" (Abese: 1-4) âyeti ile te'yîd edilmiş bir sahâbî iken, gözleri kör olduğu için Peygamber'i görememişti.

١ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو قال سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ حدّثنا أَبو سَعيدٍ الْخُدْرِيُّ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يأتِى عَلى النَّاسِ زَمانٌ فَيَغْزُو فِئامٌ مِنَ النَّاسِ فَيَقُولُونَ أفِيكُمْ مَنْ صاحَبَ رسولَ اللَّهِ ﷺ فَيقولُونَ لَهمْ نَعَمْ فَيُفْتَحُ لَهُمْ ثُمَّ يأتى عَلى النَّاسِ زَمانٌ فَيغْزُو فئامٌ مِنَ النَّاسِ فَيُقالُ هَلْ فِيكُمْ مَنْ صاحَبَ أصْحابَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيُفتَحُ لَهُمْ ثُمَّ يأتِى عَلى النَّاسِ زَمانٌ فَيغْزُو فِئامٌ مِنَ النَّاس فَيُقال هَلْ فِيكُمْ منْ صاحَبَ مَنْ صاحَبَ أصحابَ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيُفْتَحُ لَهُمْ *

1-..... Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Bize Ebû Saîd el-Hudrî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

"İnsanlar üzerine bir zamân gelir ki, o zamânda insanlardan bir cemâat gazâ eder. Onlara:

— İçinizde Peygamber'le sohbet eden kimse var mıdır? diye sorarlar.

Onlar da:

— Evet vardır! diye cevâb verirler.

Nihâyet (ordu içindeki sahâbîye hürmeten zafer kapısı) *onlara açılır.*

Sonra insanlar üzerine bir zamân daha gelir. İnsanlardan bir gurup daha gazâ eder. Onlara da:

— İçinizde Peygamber'in sahâbîleriyle görüşen kimse var mıdır? diye sorulur. Onlar da:

— Evet var! diye cevâb verirler; onlara da fetih müyesser olur.

Sonra insanlar üzerine bir zamân daha gelir, yine bir topluluk harb ederler. Onlara da:

— İçinizde Peygamber'in sahâbîlerini gören ile görüşen tâbiî kimse var mıdır? diye sorulur.

Bu defa onlar da:

— Evet vardır! derler; onlara da fetih müyesser olur" [2].

Peygamber'in sahâbîleri iki toplu kısma ayrılır: Muhâcirler, Ensâr. Buhârî burada evvelâ bu iki sınıftan herbiri hakkında ve umûmî olarak gelen hadîsleri sıralamıştır.

2 Bu hadîste sahâbîler, tâbiîler ve tâbiîlerin tâbi'lerinin yüzü suyu hürmetine fetih ve zafer müyesser olacağı bildirilmiş ve öylece de gerçekleşmiştir. Bu sebeble bu hadîsten, Peygamber'in en açık mu'cizelerinden birisi ve üç tabaka cemâati-

٢ــ حدّثني إسْحاقُ حدّثنا النَّضْرُ أخْبَرنا شُعْبَةُ عنْ أبي جَمْرَةَ سَمِعتُ زَهْدَم ابنَ مُضَرِّبٍ قال سَمِعْتُ عِمْرَانَ بنَ حُصَيْنٍ رضى اللَّهُ عنهما يَقولُ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ خَيْرُ أُمَّتى قَرْنى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ : قال عِمْرَانُ فَلاَ أدْرِى أذَكَرَ بَعْدَ قَوْلِهِ قَرْنَيْنِ أوْ ثَلاَثًا ثُمَّ إنَّ بَعْدَ كُمْ قَوْمًا يَشْهَدُونَ ولاَ يُسْتَشْهَدُونَ ويَخُونُونَ ولاَ يُؤْتَمَنُونَ ويَنْذِرُونَ ولاَ يَفُنَ ويَظْهَرُ فِيهُمُ السِّمَنُ *

2-..... Ebû Cemre şöyle demiştir: Ben Zehdem ibn Mudarrib'-den işittim, şöyle dedi: Ben İmrân ibn Husayn(R)'dan işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S): *"Ümmetimin hayırlısı, benim asrımdır. Sonra onlara yakın olan*(tâbiî)*lardır. Sonra onlara yakın olanlardır"* buyurdu.

İmrân: Rasûlullah, kendi asrından sonra (hayırlı olarak) iki asır mı, yoksa üç asır mi zikretti bilmiyorum, demiştir.

Rasûlullah devâmla: *"Sizden sonra bir kavim gelecektir ki, bunlar şehâdet etmeleri istenmeden şehâdet edecekler, bunlar hıyânet edecekler, kendilerine i'timâd edilmeyecek, yine bunlar adak adayacaklar, fakat adaklarını yerine getirmeyecekler. Artık bunlarda* (aşırı yemek içmek hayâtın gâyesi olduğundan) *semizlenme meydana gelecektir"* buyurmuştur [3].

٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخْبَرنا سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ وعَنْ عَبِيدَةَ عنْ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنهُ أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَجِىءُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهادَةُ أحَدِهِمْ يَمِينَهُ ويَمِينُهُ شَهادَتَهُ * قال إبْرَاهِيمُ وكانُوا يَضْرِبُونَا عَلى الشَّهادَةِ والعَهْدِ ونَحْنُ صِغارٌ *

3-..... Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"İnsanların hayırlısı benim asrımdır. Sonra onlara yakın olanlardır* (yânî tâbiîler'dir). *Sonra onlara yakın olanlardır. Sonra bir kavim gelir ki, onlardan birinin şehâdeti* (ihtirâs ile) *yemînine; yemîni de şehâdetinin önüne geçer"*.

---

nin fazîleti anlaşılmıştır. Bu üç tabaka cemâati âhiretle ilgili husûslarda son derece kuvvetlidirler. Îmân ve irâde kuvvetiyle bu üç devirde İslâm orduları zaferden zafere koşmuşlardır.

3 Hadîs, ilk üç neslin fazîletini ve ondan sonraki nesillerde ortaya çıkacak ahlâkî çürümeyi ve dünyâ hırsını apaçık belirtmektedir. Bunlar, Peygamber'in haber verdiği gibi gerçekleşmiştir.

Hadîsin râvîlerinden İbrâhîm en-Nahaî: Bizler çocuk iken velîlerimiz bizi "Eşhedü billâhi..." gibi şehâdet sözlerimizden ve "Allah ile ahdim olsun" şeklindeki ahd sözlerimizden dolayı döverlerdi, demişti [4].

١ــ باب مَناقِبِ المُهاجِرِينَ وفَضْلِهِمْ * مِنْهُمْ أبو بَكْرٍ عبْدُ اللَّهِ بنُ أبي قُحافَةَ التَّيْمِيُّ رضى اللَّهُ عنهُ وقَوْلِ اللَّهِ تعالى لِلْفُقَراءِ المُهاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجوا مِنْ دِيارِهِمْ وأمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللَّهِ ورِضْوَانًا ويَنْصُرونَ اللَّهَ ورسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ . وقال إلاَّ تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إلى قَولِهِ إنَّ اللَّهَ مَعَنا : قالَتْ عائِشَةُ وأبو سَعِيدٍ وابنُ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُمْ وكانَ أبوبَكْرٍ مَعَ النبِّى ﷺ فى الغارِ

1- MUHÂCİRLER'İN MENKABELERİ VE ÜSTÜNLÜKLERİ BÂBI [5]

Ebû Bekr Abdullah ibnu Ebî Kuhâfe et-Teymî (R) Muhâcirler'dendir.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Allah'ın, memleketler ahâlîsinden Peygamber'ine verdiği fey', Allah'a, Peygamber'ine, hısımlara, yetîmlere, yoksullara, yolda kalanlara âiddir. Tâ ki (bu mallar) içinizden (yalnız) zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın..." (el-Haşr: 7);

ve Allah şöyle buyurdu:

"[Ey îmân edenler, ne oldunuz ki, size: Allah yolunda

---

4 Hadîsteki *Karn*'ın ma'nâlarından biri "Zamân" demektir. Bu zamânın ta'yîninde on, yirmi, otuz, altmış, yetmiş, seksen, yüz, yüzyirmi sene olmak üzere çeşitli görüşler ve ictihâdlar vardır. Bunlar arasında bir karnın yüz sene olduğunu ileri sürenler, Peygamber'in bir çocuğun başını okşayarak: *"Bir karn yaşa!"* diye duâ edip de, o çocuğun yüz sene yaşadığı hakkındaki bir haberi hüccet getirmişlerdir.

Bu hadîste evvelâ zikrolunanlar sahâbî, tâbiî ve etbâu't-tâbiî asıllarıdır. Bu üç asır müslümânlar arasında doğruluk ve adâlet yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Sahâbî asrı yüz sene kadar devâm etmiştir. Meselâ Medîne'de Sehl ibn Sa'd ile Sâib ibn Yezîd; Basra'da Enes ibn Mâlik doksanbirinci hicret yılına kadar yaşamışlardır. Tâbiî asrı da yaklaşık olarak yüzseksen târîhine kadar devâm etmiştir. En son vefât eden tâbiî, Half ibn Halîfe'dir ki, İbn Sa'd'a göre yüzseksenbir târîhinde vefât etmiştir.

5 Muhâcirler, Allah için ve İslâm Dîni'nin kökleşmesi ve yükselmesi için yurtları-

elbirlik gazâya çıkın denildiği zamân yere (mıhlanıp) ağırlaştınız? Âhiretten (vazgeçip yalnız) dünyâ hayâtına mı râzı oldunuz? Fakat bu dünyâ hayâtının fâidesi âhiretin yanında pek azdır.] Eğer siz O'na (Rasûlü'ne) yardım etmezseniz, kâfirler O'nu (Mekke'den) çıkardıkları zamân bizzât Allah O'na yardım etmişti. İkinin ikincisinden ibâretti. O zamân bunlar mağaradaydılar. Peygamber o vakit arkadaşına: Tasalanma. Allah, hiç şübhe yok, bizimle berâberdir diyordu. [Allah O'nun üzerine sekînetini indirmiş, O'nu görmediğiniz ordularla te'yîd etmiş, kâfirlerin kelimesini alçaltmıştı. Allah'ın kelimesi ise; o, çok yücedir. Allah mutlak gâlibdir, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir]"

(et-Tevbe: 38-41) [6].

Âişe, Ebû Saîd, İbn Abbâs (R): (Mekke'den Medîne'ye doğru çıktıkları zamân) Ebû Bekr Mağara'da Peygamber'in berâberinde idi, demişlerdir [7].

٤ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ رجاءٍ حدّثنا إسْرَائِيلُ عنْ أبي إسْحاقَ عنِ البَرَاءِ قال اشْتَرَي أبُوبَكْرٍ رضى اللّه عنه مِنْ عازِبٍ رَحْلاً بِثَلاثَةَ عَشَرَ دِرْهَمًا فقال أبو بَكْرٍ لِعازِبٍ مُرِ البَرَاءَ فَلْيَحْمِلْ إلَيَّ رَحْلِي فقال عازِبٌ لاَ حَتَّى تُحَدِّثَنا كَيْفَ صَنَعْتَ أنْتَ ورسولُ اللَّهِ ﷺ حينَ خَرَجْتُما مِنْ مَكَّةَ والمُشْرِكُونَ يَطْلُبُونَكُمْ قال ارْتَحَلْنا مِنْ مَكَّةَ فأحْيَيْنا أوْ سَرَيْنا لَيْلَتَنا ويَوْمَنا حتَّى أظْهَرْنا وقامَ قائِمُ الظَّهِيرَةِ فَرَمَيْتُ بِبَصَرِي هَلْ أرَى مِنْ ظِلٍّ فآوِيَ إلَيْهِ فإذَا صَخْرَةٌ أتَيْتُها فَنَظَرْتُ

---

nı bırakarak Mekke'den Medîne'ye göç eden müslümânlardır. Ensâr da Medîneliler'dir ki Evs ve Hazrec kabîleleri halkı ile bunlara tâbi' olan müslümânlardır.

6 Buhârî bu bâb başlığında el-Haşr: 7. ve et-Tevbe: 40. âyetlerini getirmiştir. Bunlar Hicret ve Muhâcirler'le ilgili olduğu için başlığa çok uygun düşmüşlerdir. el-Haşr: 7. âyeti yalnız Nadîr oğulları'ndan alınanlar değil, diğer bütün fey'ler de, harâclar da, cizyeler de, vergilerden alınan mal da Muhâcirler'e ve öteki sınıflara âiddir *(Medârik)*. Biz ma'nânın tam anlaşılması için et-Tevbe: 38-41. âyetlerinin meâllerini tam olarak buraya aldık. Bu 38-41. âyetler, İstanbul'da yapılan 7. İslâm Konferansı sonunda Hâfız Abdurrahmân Gürses tarafından okunmuştu. Yine bu âyetler 28-30 Mayıs 1981 târîhinde Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nce tertîb edilen Hicret Kongresi sonunda da Kur'ân-ı Kerîm asistanı Hâfız Nihad Temel tarafından okunmuş ve kongre üyeleri bunlardaki uyarıcı ve tevbîh edici yüksek ma'nâlardan dolayı çok duygulanmışlardı.

7 Kur'ân'ın şehâdeti ve birçok sahîh hadîslerin delâletleriyle Ebû Bekr'in Rasûlullah'a mağarada refâkati sâbit bir hakîkat olduğundan, âlimler Ebû Bekr'in sahâbîliğini inkârı küfür saymışlardır.

بَقِيَّةَ ظِلٍّ لَها فَسَوَّيْتُهُ ثُمَّ فَرَشْتُ لِلنبيِّ ﷺ فِيهِ ثُمَّ قُلْتُ لَهُ اضْطَجِعْ يانَبيَّ اللَّهِ فاضْطَجَعَ النبيُّ ﷺ ثُمَّ انْطَلَقْتُ أَنْظُرُ ماحَوْلِي هَلْ أَرَي مِنَ الطَّلَبِ أَحَدًا فإذَا أنا بِرَاعِي غَنَمٍ يَسُوقُ غَنَمَهُ إلى الصَّخْرَةِ يُرِيدُ مِنْها الَّذِي أَرَدْنا فَسألْتُهُ فَقُلْتُ لَهُ لِمَنْ أَنْتَ ياغُلامُ قال لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ سَمَّاهُ فَعَرَفْتُهُ فَقُلْتُ هَلْ فِي غَنَمِكَ مِنْ لَبَنٍ قال نَعَمْ قُلْتُ فَهَلْ أنتَ حالِبٌ لَبَنًا قال نَعَمْ فأَمَرْتُهُ فاعْتَقَلَ شاةً مِنْ غَنَمِهِ ثُمَّ أَمَرْتُهُ أَنْ يَنْفضَ ضَرْعَها مِنَ الغُبارِ ثُمَّ أَمَرْتُهُ أَنْ يَنْفُضَ كَفَّيْهِ فقال هَكَذَا ضَرَبَ إحْدَى كَفَّيْهِ بالأُخْرَى فَحَلَبَ لِي كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ وقَدْ جَعلْتُ لِرسُولِ اللَّهِ ﷺ إدَاوَةً عَلى فَمِها خِرْقَةٌ فَصَبَبْتُ عَلى اللَّبَنِ حتَّى بَرَدَ أَسْفَلَهُ فانْطَلَقْتُ بِهِ إلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَوَافَقْتُهُ قَدِ اسْتَيْقَظَ فَقُلْتُ لَهُ اشْرَبْ يارسولَ اللَّهِ فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ ثُمَّ قُلْتُ قَدْآنَ الرَّحِيلُ يارسولَ اللَّهِ قال بَلَى فارْتَحَلْنَا والقَوْمُ يَطْلُبُونا فَلَمْ يُدْرِكْنا أَحَدٌ مِنْهُمْ غَيْرُ سُرَاقَةَ بنِ مالِكِ بنِ جُعْشُمٍ على فَرَسٍ لَهُ فَقُلْتُ هَذَا الطَّلَبُ قَدْ لَحِقَنا يارسولَ اللَّهِ فَقال لاتَحزَنْ إنَّ اللَّهَ مَعَنا * تُرِيحُونَ بالْعَشِيِّ وتَسْرَحُونَ بالغَدَاةِ *

4-..... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr (R) Âzib'den onüç dirhem mukaabilinde bir binek devesi satın aldı. Akabinde Ebû Bekr, (babam) Âzib'e hitâben:

— (Oğlun) el-Berâ'ya emret de devemi bana naklediversin! dedi.

Âzib:

— Bu isteğin olmaz. Ancak sen ve Rasûlullah berâberce Mekke'den Medîne'ye doğru yola çıktığınız zamân, müşrikler de sizi aramaktalarken nasıl yaptığınızı bize anlatırsan olur, dedi.

Ebû Bekr şöyle dedi:

— Mekke'den hareket ettik. Bütün gecemizi ve gündüzümüzü ihyâ ettik, yâhud yürüdük. Nihâyet sıcak vakte girdik. Güneş gündüzün yarısına gelip dikildi. Ben, kendisine sığınıp barınabileceğimiz bir gölge görebilir miyim diye etrafa bir göz attım. Büyük bir kaya gördüm. O'nun yanına geldim ve onun kalan gölgesine baktım. Oradan bir yeri düzelttim. Sonra orayı Peygamber için döşedim. Sonra O'na:

— Yâ Nebiyyallah, yat! dedim.

Peygamber yattı. Sonra ben, etrafıma bakmak üzere, arayıcılardan herhangi bir kimse görür müyüm diye gittim. Derken koyunları-

nı bulunduğumuz kayaya doğru sürüp getirmekte olan bir koyun çobanı ile karşılaştım. O da bizim gibi o kayanın gölgesinden faydalanmak istiyordu. Ona sorup:

— Sen kimin çobanısın ey delikanlı? dedim.

— Kureyş'ten bir adamın çobanıyım, dedi ve onun ismini söyledi.

Ben onun söylediği adamı tanıdım. Sonra:

— Senin koyunlarında süt var mı? dedim.

O:

— Evet vardır, dedi.

Ben:

— Sen bize süt sağar mısın? dedim.

O:

— Evet sağarım, dedi.

Ben ona emrettim de o sürüsünden bir koyunu durdurup tuttu. Sonra ona, koyunun memesini tozlardan silkelemesini emrettim. Sonra da ona ellerini silkeleyip temizlemesini emrettim. Avuçlarından birini diğerine şöylece vurup silkeledi. Ve çoban benim için bir adam kandıracak kadar az bir süt sağdı. Ben Rasûlullah için ağzında bir bez parçası olan deriden bir su kabı yapmıştım. Ondan sütün üzerine biraz su döktüm, hattâ süt kabının aşağısı serinledi. Akabinde o süt kabını Peygamber'in yanına götürdüm ve kendisini uyanmış buldum. O'na:

— İç yâ Rasûlallah! dedim.

Rasûlullah içti, ben de bundan hoşnûd oldum. Sonra :

— Hareket etme vakti gelmiştir yâ Rasûlallah! dedim.

O:

— *"Evet"* dedi ve hareket ettik.

Kureyşliler bizi arıyorlardı. Bize onlardan atının üzerinde Surâkatu'bnu Mâlik ibn Cu'şum'dan başka hiçbir kimse erişmedi. Ben:

— İşte arayanlar bize yetiştiler yâ Rasûlallah! dedim.

— ***"Lâ tahzen inne'llâhe maanâ = Tasalanma, çünkü Allah hiç şübhe yok bizimle berâberdir"*** (et-Tevbe: 40) dedi [8].

"Akşâmleyin getirirken, sabâhleyin salıverirken onlarda sizin için güzel bir zînet (ve zevk) ***vardır"*** (en-Nahl: 6) [9].

---

8 Hadîste Ebû Bekr'in fazîleti apaçıktır. Bunun çok farklı bir bir rivâyeti yakında Nübüvvet Alâmetleri Bâbı'nda da geçmişti.

9 Bu âyet yalnız *el-Câmi'u's-Sahîh*'in el-Kuşmeyhenî rivâyetinde vardır. Bu âyetlerde hayvanların insanlara olan hizmetleri hatırlatılıyor: ***"Davarları da O yaratmıştır ki, bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice nice menfâatler vardır. Onlardan yersiniz de. Akşâmleyin getirirken, sabâhleyin salıverirken onlarda sizin için güzel bir zînet vardır. Onlar sizin ağırlıklarınızı yük-***

٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سنانٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ ثابتٍ البُنانِيِّ عنْ أنَسٍ عنْ أبي بكْرٍ رضي اللَّهُ عنه قال قُلْتُ للنبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ سلّم وأنا في الغارِ لوْ أنَّ أحَدَهُمْ نَظَرَ تَحْتَ قَدَمَيْهِ لأبْصَرَنا فقال ماظَنُّكَ يا أبابَكْرٍ باثْنَيْنِ اللَّهُ ثالِثُهُما *

5-..... Ebû Bekr (R) şöyle demiştir: Biz mağarada iken (bizi aramağa çıkan müşrikler bize çok yaklaşmış, üstümüze gelmişlerdi). Ben:

- Yâ Rasûlallah! Bunlardan birisi eğilip de ayaklarının altına baksa bizi muhakkak görecekler, dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Yâ Ebâ Bekr! Üçüncüleri Allah olan iki kimseyi ne zannediyorsun?"* dedi [10].

٢ــ بَابٌ قَوْلِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم سُدُّوا الأبْوَابَ إلاَّ بابَ أبي بَكْرٍ قالَهُ ابنُ عبَّاسٍ عنِ النبيِّ ﷺ

2- PEYGAMBER(S)'İN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ebû Bekr'in kapısından başka (mescide açılan) *kapıları kapatınız".*

Bunu İbn Abbâs, Peygamber'den söyledi [11].

٦ــ حدّثني عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا أبوعامِرٍ حدّثنا فُلَيْحٌ قال حدّثني سالِمٌ أبو النَّضْرِ عنْ بُسْرِ بنِ سَعِيدٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قال خَطَبَ رسولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ وقال إنَّ اللَّهَ خَيَّرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيا وبَيْنَ ما عِنْدَهُ فاخْتارَ ذَلِكَ العَبْدُ ما عِنْدَ اللَّهِ قال فَبَكَى أبو بَكْرٍ فَعَجِبْنا لِبُكائِهِ أنْ يُخْبِرَ رسولُ اللَّهِ

---

lenir, yarı canınız tükenmeden varamayacağınız memleketlere kadar götürürler. Şübhesiz ki Rabb'iniz çok şefkatli, çok merhametlidir" (en-Nahl: 5-7).

10 Rasûlullah bu sözüyle et-Tevbe: 40. âyetteki *"Onlar mağarada iken ikinin ikincisi"* ve *"Allah bizimle berâberdir"* ifâdelerindeki ma'nevî maiyyete işâret etmiştir. Bunda Ebû Bekr'e âid büyük bir fazîlet vardır.

11 Buhârî bunu yakın lâfızla Namâz Kitâbı, "Küçük kapı ve geçit bâbı"nda senediyle getirmiştir.

ﷺ عنْ عبْدٍ خُيِّرَ فكانَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ المُخيَّرَ وكانَ أبو بَكْرٍ أعْلَمَنا بِهِ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّ مِنْ أمَنِّ النَّاسِ عَلَيَّ فى صُحْبَتِهِ ومالِهِ أبابَكْرٍ ولوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَليلاً غَيْرَ رَبِّى لاتَّخَذْتُ أبا بَكْرٍ خَليلاً ولَكِنْ أُخُوَّةُ الاسْلاَمِ ومَوَدَّتُهُ لاَيبْقَيَنَّ فى المَسْجِدِ بابٌ إلاَّ سُدَّ إلاَّ بابَ أبِى بَكْرٍ *

6-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -son hastalığında- insanlara bir hutbe yaptı da:

— *"Allah bir kulunu dünyâ ile kendi yanında bulunan şeyler arasında muhayyer bıraktı. O kul da Allah katındaki şeyleri tercîh etti"* buyurdu.

Râvî dedi ki: (Bu söz üzerine) Ebû Bekr ağlamaya başladı. Biz, Rasûlullah'ın muhayyer kılınmış bir kuldan haber vermesi sebebiyle onun ağlamasına hayret ettik. Meğer o muhayyer kılınan kul Rasûlullah'ın kendisi imiş, Ebû Bekr de o sözü en bilenimiz imiş. Rasûlullah (Ebû Bekr'i ağlar görünce):

— *"Sohbeti* (yânî arkadaşlığı) *husûsunda da, malı husûsunda da insanların bana en çok vergisi olanı Ebû Bekr'dir. Bir halîl edinecek olaydım elbette Ebû Bekr'i bir halîl edinirdim. Lâkin İslâm yönünden meydana gelen kardeşlik ve sevgi* (şahsî dostluktan daha fazîletlidir). *Mescidde Ebû Bekr'in kapısından başka kapatılmadık hiçbir kapı kalmasın"* [12].

٣ــ بابُ فَضْلِ أبى بَكْرٍ بعْدَ النبِيِّ ﷺ

3- PEYGAMBER'DEN SONRA EBÛ BEKR'İN FAZÎLETİ BÂBI

٧ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُلَيْمانُ عنْ يَحْيَ ابنِ سَعِيدٍ عنْ

---

12 Bu Ebû Saîd hadîsi de Namâz Kitâbı'nın aynı bâbında geçmişti.

Ebû Bekr'in sahâbîliği herkesçe bilinen mütevâtir ve haber olmakla berâber bu sohbetin bir özelliği daha vardır ki: ***"İkinin ikincisi olarak mağarada bulunurlarken Peygamber o vakit arkadaşına: Tasalanma. Allah hiç şübhesiz bizimle berâberdir, diyordu"*** (et-Tevbe: 40) nassı ile de sâbit olmasıdır. Ebû Bekr'in Rasûlullah'ın sâhibi olduğuna Allah şâhiddir. Ebû Bekr'in sohbetini tanımamak, Kur'ân'ın nassını tanımamaktır, yânî küfürdür... Bu büyük fazîlet sahâbîler içinde yalnız Ebû Bekr'e âiddir.

Mescid, mü'minlerin annelerinin hücreleri ve büyük Muhâcirler'in evleri ile çevrili olduğu gibi, bunların herbirinden mescide kolayca girebilmek için oraya açılır küçük birer kapı vardı. Peygamber bu hutbesinde Ebû Bekr'in kapısından başka bütün kapıların kapatılmasını emretmiştir.

نافِعٍ عنِ ابن عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال كُنَّا نُخَيِّرُ بَيْنَ النَّاسِ فى زَمَنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَنُخَيِّرُ أَبَابَكْر ثُمَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ ثُمَّ عُثْمانَ بنَ عَفَّانَ رضي اللَّهُ عنهمْ *

7-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Biz, Peygamber(S)'in hayâtı zamânında: İnsanlar arasında fulân fulândan hayırlıdır, fulân da fulân kimseden hayırlıdır, diye konuşurduk. Netîcede Ebû Bekr'i, sonra Umer ibnu'l-Hattâb'ı, sonra Usmân ibn Affân'ı (Allah onların hepsinden râzı olsun) hayırlıdır, derdik [13].

٤ــ باب قَوْلِ النبيِّ ﷺ لوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً قالَهُ أَبُوسَعِيد

4- PEYGAMBER(S)'İN: *"Eğer bir halîl edinecek olaydım..."* KAVLİ BÂBI

Bunu Ebû Saîd (rivâyet edip) söyledi [14].

٨ــ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا وُهَيبٌ حدّثنا أَيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال لوْ كنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتى خَلِيلاً لاَتَّخَذْتُ أبابَكْرٍ ولَكِنْ أخِى وصاحِبِى *

8-..... İbn Abbâs(R)'tan: Peygamber(S): *"Ümmetimden birini sevgisi samîmî ve silinmesi kaabil olmayan bir dost edinecek olsaydım, hiç şüphesiz Ebû Bekr'i edinirdim. Fakat o benim dîn kardeşim ve* (hazarda, seferde) *sâhibim, arkadaşımdır"* buyurmuştur.

٩ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ ومُوسَي قَالاَ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ أَيُّوبَ وقال لوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً لاَتَّخَذْتُهُ خَلِيلاً ولَكِنْ أُخُوَّةُ الإسْلاَمِ أفْضَلُ * حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا عبْدُ الوَهَّابِ عنْ أَيُّوبَ مثْلَهُ *

9-..... Eyyûb es-Sahtıyânî'den: o da İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan gelen hadîste Peygamber (S): *"Eğer bir halîl edinecek olsay-*

---

13 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in hayâtta olduğu günlerde Ebû Bekr'in fazîletinin Peygamber'in fazîletinden sonra ilk sırada oluşunun sâbit olması yönündendir.

14 Bir bâb önce geçmiş olan 6 rakamlı Ebû Saîd el-Hudrî hadîsine işâret etmiştir.

dım, elbette onu (Ebû Bekr'i) *halîl edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği daha üstündür''* buyurmuştur.

el-Buhârî dedi ki: Bize Kuteybe tahdîs etti: Bize Abdulvahhâb, Eyyûb es-Sahtıyânî'den geçen hadîsin benzerini tahdîs etti [15].

١٠ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ أخبرنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ أبي مُلَيْكَةَ قال كَتَبَ أهْلُ الكُوفَةِ إلى ابنِ الزُّبَيْرِ فى الجَدِّ فقال أمَّا الَّذِى قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ هَذِه الأُمَّة خَلِيلاً لاتَّخَذْتُهُ أنْزَلَهُ أبَا يَعْنِى أبابَكْر *

10-..... Abdullah ibn Ebî Muleyke şöyle demiştir: Bir kerre Kûfe ahâlîsi (yânî Kûfe kaadısı Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd), Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e, dedenin mîrâsı hakkında bir mektûb yazıp bu mes'eleyi sordu. İbnu'z-Zubeyr de: Hakkında Rasûlullah(S)'ın *''Eğer İslâm Ümmeti içinden bir kimseyi sâdık, samîmî dost edinecek olsaydım, muhakkak onu dost edinirdim''* buyurmuş olduğu zât (yânî Ebû Bekr), dedeyi, mîrâs hükmünde baba yerine koymuştur, diye cevâb verdi [16].

٥ــ بَابٌ

5- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

١١ــ حدّثنا الحُمَيْدِىُّ ومُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللَّهِ قالاَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ ابنُ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ عنْ أبِيهِ قال أتَتِ امْرَأةٌ النبىَّ ﷺ فأمَرَها أنْ تَرْجِعَ إلَيْهِ قالَتْ أرَأيْتَ إنْ جِئْتُ ولَمْ أجِدْكَ كأنَّها تَقُولُ المَوْتَ قال عَلَيْهِ السَّلاَمُ إنْ لَمْ تَجِدِينى فأْتِى أبابَكْرٍ *

11-..... Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber(S)'in yanına bir kadın geldi. (Giderken) Peygamber kadına

---

15 Buradaki hadîslerin başlığa delîllikleri meydandadır.

16 Yânî büyükbabayı, baba gibi tek başına mîrâsçı kılmış, kardeşler için bir hakk tanımamıştır.

Bu hadîste Ebû Bekr'in fazîleti vardır. Çünkü torunu Abdullah ibnu'z-Zubeyr, ''Dede, mîrâsa hakk kazanmada baba gibidir'' diye cevâb yazarak, dedesi Ebû Bekr'in görü .nün üstünlüğünü en belîğ bir uslûbla bildirmiştir.

tekrâr kendisine mürâcaat etmesini emretti. Kadın sanki Peygamber'in ölümünü ta'rîz ederek:

— Ben gelir de seni bulamazsam? diye sordu.

Peygamber:

—*"Şâyet beni bulamazsan Ebû Bekr'e mürâcaat et"* buyurdu[17].

١٢ــ حدّثنى أَحْمَدُ بنُ أبي الطَّيِّبِ **حدّثنا** إسْماعِيلُ بنُ مُجالِدٍ **حدّثنا** بَيانُ بنُ بِشْرٍ عنْ وبَرَةَ بنِ عبْدِ الرَّحْمنِ عنْ هَمَّامٍ قال سَمِعْتُ عَمَّارًا يَقُولُ رأيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم وما مَعَهُ إلاَّ خَمْسَةُ أعْبُدٍ وامْرَأتانِ وأبو بَكْرٍ *

12-..... Hemmâm (ibnu'l-Hâris en-Nahaî el-Kûfî) şöyle demiştir: Ben Ammâr ibn Yâsir(R)'den işittim; o: Ben Rasûlullah(S)'ı gördüğümde, O'nun berâberinde (ilk müslümânlar olarak) beş köle, iki kadın, bir de Ebû Bekr'den başka kimse yoktu, diyordu[18].

١٣ــ حدّثنى هِشامُ بنُ عَمَّارٍ **حدّثنا** صَدَقَةُ بنُ خالِدٍ **حدّثنا** زَيْدُ بنُ واقِدٍ عنْ بُسْرِ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ عائِذِ اللَّهِ أبى إدْرِيسَ عنْ أبى الدَّرْداءِ رضى اللّٰهُ عنه قال كُنْتُ جالِسًا عنْدَ النبىِّ ﷺ إذْ أقْبَلَ أبو بَكْرٍ آخِذًا بِطَرَفِ ثَوْبِهِ حَتَّى أبْدَى عنْ رُكْبَتِهِ فقال النبىُّ ﷺ أمَّا صاحِبُكُمْ فَقَدْ غامَرَ فَسَلَّمَ وقال يارسولَ اللَّهِ إنَّهُ كانَ بَيْنِى وبيْنَ ابنِ الخَطَّابِ شَىْءٌ فأسْرَعْتُ إليْهِ ثُمَّ قَدِمْتُ فَسألْتُهُ أنْ يَغْفِرَ لِى فأبَى عَلَىَّ فأقْبَلْتُ إلَيْكَ فقال يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ ياأبابَكْرٍ ثلاثًا ثُمَّ إنَّ عُمَرَ نَدِمَ فأتَى منزِلَ أبى بكْرٍ فَسألَ أثَمَّ أبوبكْرٍ فقالُوا لا فأتَى إلى النبىِّ

---

17 Bu hadîste de Ebû Bekr'in fazîletine bir işâret vardır. Yine bunda Ebû Bekr'in Peygamber'den sonra Halîfe olacağına da bir işâret vardır. Hakîkaten bu da öylece vâki' olmuştur.

18 Başlığa uygunluğu, Ebû Bekr'in İslâm'a girişteki önceliğinden dolayı husûsî bir fazîleti olması yönündendir. Çünkü hürr erkeklerden hiçbiri ondan önce İslâm'a girmemişti.

Ammâr'ın haber verdiği ilk müslümân beş köle de Bilâl el-Habeşî, Zeyd ibn Hârise, Âmir ibn Fuhayre -ki Ebû Bekr'in kölesidir ve efendisiyle berâber müslümân olmuştur-, Ubeyd ibn Zeyd, Ebû Fukeyhe -ki Saffân ibn Umeyye'nin kölesi idi-. Bâzı siyerciler bu listedeki Ebû Fukeyhe yerine Şükrân'ı zikretmişlerdir. İki kadın da: Hadîce ile Ümmü Eymen yâhud Sumeyye'dir.

Bu hadîsten İslâm Dîni'nin ilk meydana çıkışından i'tibâren köle denilen bu mazlûm sınıfı korumaya başladığı da açıkça anlaşılmaktadır.

صلى اللّٰهُ عليه وسلّم فَسلَّمَ عَلَيْهِ فَجعَلَ وجْهُ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليْه وسلّم يتمَعَّرُ حَتَّى أشْفَقَ أبو بكْرٍ فَجَثَا عَلى رُكْبتَيْهِ فقال يارسولَ اللّٰهِ واللّٰهِ أنا كُنْتُ أظلَمَ مَرَّتيْنِ فقال النبيُّ ﷺ إنَّ اللّٰهَ بَعَثَنِى إليْكُمْ فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ وقال أبوبكْرٍ صَدَقَ ووَاسانِى بِنَفْسِهِ ومالِهِ فَهَلْ أنْتُمْ تارِكو لِى صاحِبى مَرَّتَيْنِ فَما اُوذِىَ بَعْدَها *

13-..... Ebu'd-Derdâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in yanında oturuyordum. Bu sırada Ebû Bekr, elbisesinin eteğini diz kapaklarını açıncaya kadar toplayarak (telâşla) çıkageldi. Peygamber bize:

— *"Arkadaşınıza gelince, o birisiyle çekişmiş olacak"* buyurdu.

Ebû Bekr selâm verdi ve:

— Yâ Rasûlallah! Benimle Hattâb oğlu arasında bir şey (bir çekişme) oldu. Ben bu çekişmede Umer'e tecâvüz ettim. Sonra pişmân oldum da kendisinden beni affetmesini istedim. Fakat Umer kabûl etmedi. Ben de Sana geldim, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah üç kerre:

— *"Allah seni mağfiret etsin yâ Ebâ Bekr!"* dedi.

Sonra Umer de bu dargınlıktan pişmân oldu da Ebû Bekr'in evine gitti ve:

— Ebû Bekr burada mı? diye sordu.

Ev halkı:

— Hayır, burada değil, diye cevâb vermeleri üzerine, Umer de Peygamber'in huzûruna geldi ve O'na selâm verdi.

Bu sırada Peygamber'in yüzü değişmeye başladı. Hattâ Ebû Bekr korktu da iki dizi üzerine çöktü ve iki kerre:

— Yâ Rasûlallah! Vallâhî bu işte Umer'den ziyâde ileriye gitmişimdir, dedi.

Bunun üzerine Peygamber (hepimize hitâben):

— *"Şübhesiz ki, Allah beni size peygamber göndermişti. Bunu size teblîğ ettiğimde hepiniz bana: 'Yalan söyledin' demiştiniz. Ebû Bekr ise: 'Doğru söyledin' demiş ve bana canı ile, malı ile yâr ve yardımcı olmuştur"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah iki kerre:

— *"Şimdi sizler benim bu dostumu, bu nisbeti ve bu husûsiyeti ile bana bırakırsınız değil mi?"* buyurdu.

Râvî Ebu'd-Derdâ: Ebû Bekr, hakkında Peygamber'in ortaya

koyduğu bu büyütmeden sonra artık O'nun hatırı için hiç incitilmedi, demiştir [19].

١٤ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ **حدّثنا** عبْدُ العَزِيزِ بنُ المُخْتارِ قال خالدٌ الحَذَّاءُ **حدّثنا** عنْ أبي عُثْمانَ قال **حدّثني** عَمْرُو بنُ العاصِ رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبيَّ ﷺ بَعَثَهُ عَلى جَيْشِ ذَاتِ السَّلاَسِلِ فأتَيْتُهُ فقُلْتُ أيُّ النَّاسِ أحَبُّ إلَيْكَ قال عائِشَةُ فقُلْتُ مِنَ الرِّجالِ فقال أبُوها قُلْتُ ثُمَّ مَنْ قال ثُمَّ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ فَعَدَّ رِجالاً *

14-..... Amr ibnu'l-Âs (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) Amr'ı Zâtı Selâsil ordusu üzerine kumandan yapıp göndermişti. Amr dedi ki: Bu gazveden döndüğümüzde Peygamber'in huzûruna geldim ve:

— İnsanların hangisi sana en sevimlidir? diye sordum.

Peygamber:

— *"Âişe'dir"* dedi.

Ben:

— Erkeklerden en sevimli olan kimdir? dedim.

Peygamber:

— *"Âişe'nin babasıdır"* buyurdu.

Ben:

— Sonra kimdir? dedim.

Peygamber:

— *"Sonra Umer ibnu'l-Hattâb'dır"* buyurup, birtakım adamların adlarını saydı [20].

١٥ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ أخْبَرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبَرَنى أبُو سَلَمةَ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بن عَوْفٍ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضي اللّٰه عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللّٰهِ ﷺ يقُولُ بَيْنَما رَاعٍ فِى غَنمِهِ عَدَا عليْهِ الذِّئْبُ فأخَذَ منْها شاةً فَطَلَبَهُ الرَّاعِى فالْتفَتَ إلَيْهِ الذِّئْبُ فقال مَنْ لَها يوْمَ السَّبُعِ يَوْمَ لَيْسَ لَها رَاعٍ غيْرِى وبَيْنا

---

19 Ebû Bekr'in fazîleti ve bütün sahâbîler üzerindeki üstünlüğü hakkında gelen bu hadîs, Peygamber'in sahâbîleri arasındaki karşılıklı hürmet ve dayanışmayı da İslâm Ümmeti için uyulma örneği olarak ifâde etmektedir.

20 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu da şöyledir: Peygamber'e insanların en sevgilisinin Ebû Bekr olması, Ebû Bekr için birçok fazîlet olduğuna ve onun Peygamber'den sonra insanların en fazîletlisi bulunduğuna delâlet etmektedir (Aynî).

رَجُلٌ يَسُوقُ بقَرَةً قَدْحَمَلَ عَلَيْها فالْتَفَتَتْ إلَيْهِ فَكَلَّمَتْهُ فقالتْ إنِّى لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا ولَكِنِّى خُلِقْتُ لِلحَرْثِ قال النَّاسُ سُبْحانَ اللَّهِ فَقال النَّبِىُّ ﷺ فإنِّى أُومِنُ بِذَلِكَ وأَبُوبكْرٍ وعُمَرُ بن الخطَّابِ رضى اللَّهُ عنهما *

15-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Bir çoban, sürüsünün içinde bulunduğu sırada sürüye kurt saldırdı ve ondan bir koyun aldı. Çoban* (ondan koyunu geri almak için) *ardından araştırdı. Derken kurt çobana döndü de:*

— *Yırtıcı hayvan*(ların sürüye saldıracağı o fitne) *gününde, koyun sürüsünün benden başka çobanı bulunmayacak o günde, koyunu benden kim kurtarır? dedi.*

Ve yine bir adam bir sığırın üzerine yük yüklemiş olarak onu sevkeder giderken, sığır o kimseye yüzünü çevirdi de onunla kelâm edip:

— *Ben bunun için yaratılmadım, lâkin ben tarla sürmek için yaratıldım, dedi ".*

(Râvî dedi ki:) İnsanlar (bu hikâyeden hayret ederek):

— ***Subhânallah!*** dediler.

Peygamber ise:

— *"Ben bu hayvanların böyle söz söylediklerine inanıyorum; Ebû Bekr de, Umer ibnu'l-Hattâb da* (inanıyorlar)" buyurdu [21].

١٦ــ حدّثنا عبْدَانُ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ عنْ يُونُسَ عن الزُّهْرِىِّ قال أخْبَرنى ابنُ المُسَيَّبِ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنهُ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يقُولُ بَيْنا أنا نائِمٌ رَأَيْتُنى عَلى قَلِيبٍ عليْها دَلْوٌ فَنزَعْتُ منْها ما شاءَ اللَّهُ ثُمَّ أخَذَها ابنُ أبِي قُحافَةَ فَنَزَعَ بِها ذُنُوبًا أوْذَنُوبَيْنِ وفى نَزْعِهِ ضَعْفٌ واللَّهُ يَغْفِرُ لهُ ضَعْفَهُ ثُمَّ اسْتَحالَتْ غَرْبًا فأخَذَها ابنُ الخَطَّابِ فَلَمْ أرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَنْزِعُ نَزْعَ عُمَرَ حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ *

16-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ben kendimi ru'yâmda üzerinde bir kova olan bir kuyu başında gördüm. O kuyudan Allah'ın dilediği ka-*

---

21 Peygamber'in son sözü, Ebû Bekr ile Umer'in îmânlarının kemâline yüksek i'timâdını ifâde eder. Allah'ın kudretini tanıma ve îmânlarındaki selâbet i'tibâriyle bu iki dostunu Peygamber bu hadîste kendi nefsi menzilesine yükseltmiştir. Bu, her iki sahâbî için çok yüksek bir fazîlettir.

dar su çektim. Sonra kovayı Ebû Kuhâfe'nin oğlu aldı, o da kova ile bir yâhud iki kova su çekti. Ebû Kuhâfe oğlu Ebû Bekr'in su çekmesinde bir zayıflık vardı. Allah Ebû Bekr'e bu za'fından dolayı mağfiret etsin. Sonra bu küçük kova büyük bir kovaya dönüştü. Onu Umer ibnu'l-Hattâb aldı. Ben insanlar içinde Umer'in çekişi gibi su çekebilecek kuvvette kavî ve kâmil bir kişi göremedim. Nihâyet insanlar o kuyu başını develerin sulak ve eylek yeri edindiler'' [22].

١٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرَنا عبْدُ اللَّهِ أخْبرنا مُوسٰى بنُ عُقْبَةَ عنْ سالِمِ بنِ عبْدِ اللَّهِ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهُما قال قال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاءَ لمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إلَيْهِ يَوْمَ القِيامَةِ فقال أبو بكْرٍ إنَّ أحَدَ شِقَّىَّ ثَوْبِى يسْتَرْخِى إلاَّ أنْ أتَعاهَدَ ذَلِكَ منْهُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم إنَّكَ لَسْتَ تصْنَعُ ذَلِكَ خُيَلاءَ قال مُوسٰى فَقُلْتُ لِسالِمٍ أذَكَرَ عبْدُ اللَّهِ مَنْ جَرَّ إزَارَهُ قال لمْ أسْمَعْهُ ذَكَرَ إلاَّ ثَوْبَهُ *

17-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S):

— *"Kim giydiği elbisesini büyüklenerek* (yerde) *sürüklerse, kıyâmet gününde Allah ona* (rahmet bakışıyle) *bakmaz"* buyurdu.

Ebû Bekr:

— Benim elbisemin iki tarafından birisi -ben onu sürünmekten korumazsam- muhakkak yerde sürünür (ne buyurursun)? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Sen kaftânını sürüklemeyi büyüklenerek yapar değilsin"* buyurdu.

Hadîsin râvîlerinden Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'e:

— Abdullah ibn Umer: "Kim izârını yerde sürüklerse" sözünü zikretti mi? diye sordu.

Sâlim de:

— Ben babam Abdullah'tan ancak "Elbisesini" sözünü zikrettiğini işittim, demiştir [23].

---

22 Bu hadîs küçük farkla bundan evvelki kitâbda 134 rakamı ile geçmişti.

Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu şu yöndendir: Peygamber (S), ru'yâda kendisini kuyudan su çeker hâlde gördü ve Ebû Bekr'i de Umer'den önce zikretti. Bu ise Ebû Bekr'in Umer üzerindeki ve daha sonra gelenler üzerindeki fazlına delâlet eder. Ebû Bekr'in su çekişteki za'fına gelince, bu eksikliğe delâlet etmez. Çünkü onun halîfelik günleri kısa olmuştur (Aynî).

23 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in: *"Sen bu sürüklemeyi büyüklenerek yapar değilsin"* sözünden alınır. Bu sözde Ebû Bekr için bir fazîlet vardır. Çünkü Peygamber ona, sevmediği şeyin zıddına, yânî tevâzu'luğuna şehâdet etmiştir (Aynî).

١٨ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ حدّثنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى حُمَيْدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أنْفَقَ زَوْجَيْنِ مِنْ شَيْءٍ مِنَ الأشْيَاءِ فِى سَبِيلِ اللَّهِ دُعِىَ مِنْ أبْوَابِ يَعْنِى الجَنَّةَ يَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَا خيْرٌ فَمَنْ كَانَ مِنْ أهْلِ الصَّلاَةِ دُعِىَ منْ بَابِ الصَّلاَةِ ومَنْ كَانَ مِنْ أهْلِ الْجِهَادِ دُعِىَ منْ بَابِ الْجِهَادِ ومَنْ كَانَ منْ أهْلِ الصَّدَقِهِ دُعِىَ منْ بَابِ الصَّددقَةِ ومنْ كَانَ منْ أهْلِ الصِّيَامِ دُعَى منْ بابِ الصِّيَامِ (وَ) بابِ الرَّيَّانِ فقال أبو بَكْرٍ ما عَلَى هذَا الَّذِى يُدْعَى منْ تِلْكَ الأبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ وقال هَلْ يُدْعَى منْهَا كُلِّهَا أحَدٌ يا رسولَ اللَّهِ قال نَعَمْ وأرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ يا أبَا بكْرٍ *

18-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:

— *"Kim Allah yolunda* (yânî Allah rızâsı için) *şeylerden herhangi birşeyden çift sadaka verirse, kapılardan, yânî cennet kapılarından: Ey Allah'ın kulu! Bu kapı hayırlıdır! diye çağırılır. Her kim de devâmlı namâz kılanlardan olursa, o da* (cennetin) *namâz kapısından çağırılır. Cihâd ehlinden olan ise cihâd kapısından çağırılır. Sadaka verenlerden olan kimse ise sadaka kapısından çağırılır. Oruç tutanlardan ise oruç kapısından ve Reyyân kapısından çağırılır".*

Ebû Bekr:

— Bu kapıların hepsinden çağırılan kimse üzerine bir zarar var mıdır? dedi.

Yine Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah, bir kimse bu kapıların hepsinden çağırılır mı? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Evet, hepsinden da'vet olunur ve ben senin onlardan olacağını ümîd ediyorum yâ Ebâ Bekr!"* dedi [24].

١٩ــ حدّثنا إسْماعيلُ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ بِلاَلٍ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبيْرِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ

24 Başlığa uygunluğu *"Senin onlardan olacağını ümîd ediyorum yâ Ebâ Bekr"* sözündedir. Peygamber'in umudu vâki'dir, muhakkaktır. Bu sözde Ebû Bekr'in fazîletine en kuvvetli delîl vardır. Bu, Ebû Bekr'in bütün dînî, ahlâkî ve amelî vazîfeleri tamâmiyle yerine getirir olduğuna delâlet eder.

عليه وسلّم أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ ماتَ وأبو بكْرٍ بالسُّنْحِ قال أسْماعِيلُ يَعْنى بالْعالِيَةِ فقامَ عُمَرُ يقُولُ واللَّهِ ماماتَ رسولُ اللَّهِ ﷺ قالتْ وقال عُمَرُ واللَّهِ ما كانَ يَقَعُ فى نَفْسِى إلاَّ ذَاكَ ولَيَبْعَثَنَّهُ اللَّهُ فَلَيَقْطَعَنَّ أيْدِىَ رجالٍ وأرْجُلَهُمْ فَجاءَ أبو بكْرٍ فَكشَفَ عنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَقَبَّلَهُ قال بأبى أنْتَ وأمّى طِبْتَ حَيًّا ومَيِّتًا واللَّهِ الَّذِى نَفْسِي بِيَدِهِ لاَيُذِيقَكَ اللَّهُ المَوْتَتَيْنِ أبَدًا ثُمَّ خَرَجَ فقال أيُّها الحَالِفُ عَلى رِسْلِكَ فَلمَّا تَكَلَّمَ أبو بكْرٍ جَلَسَ عُمَرُ فَحَمِدَ اللَّهَ أبو بَكْرٍ وأثْنَى عَليهِ وقال ألاَ مَنْ كانَ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا ﷺ فإنَّ مُحَمَّدًا ﷺ قَدْ ماتَ ومنْ كانَ يَعْبُدُ اللَّهَ فإنَّ اللَّهَ حَيٌّ لاَيَمُوتُ وقال إنَّكَ مَيِّتٌ وإنَّهُمْ مَيِّتُونَ وقال وما مُحَمَّدٌ إلاّ رسُولٌ قَدْ خَلتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أفَإنْ ماتَ أوْ قُتِلَ انقلَبْتُمْ عَلى أعْقابِكُمْ ومنْ يَنْقَلِبْ عَلى عَقِبَيْهِ فَلنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وسَيَجْزِى اللَّهُ الشَّاكِرِينَ قال فَنَشَجَ النَّاسُ يَبْكُون قال واجْتَمَعَتِ الأنْصارُ إلى سَعْدِ بنِ عُبادَةَ فى سَقِيفَةِ بَني ساعِدةَفقالوا مِنَّا أمِيرٌ ومِنْكُمْ أمِيرٌ فَذَهَبَ إلَيْهِمْ أبوبَكْرٍ الصِّدِّيقُ وعُمَرُ بنُ الخَطَّابِ وأبو عُبَيْدَةَ بنُ الجَرَّاحِ فَذَهَبَ عُمَرُ يَتَكَلَّمُ فأسْكَتَهُ أبو بَكْرٍ وكانَ عُمَرُ يَقُولُ واللَّهِ ما أرَدْتُ بِذَلِكَ إلاَّ أنِّى قَدْ هَيَّأْتُ كَلاَمًا قَدْ أعْجَبَنِى خَشِيتُ أنْ لاَيَبْلُغَهُ أبو بَكْرٍ ثُمَّ تَكَلَّمَ أبو بَكْرٍ فَتَكَلَّمَ أبْلَغَ النَّاسِ فقال فى كَلاَمِهِ نَحْنُ الأُمَرَاءُ وأنْتُمُ الوُزَرَاءُ فقال حبُاب بنُ المَنْذِرِ لاَ واللَّهِ لاَنفْعَلُ مِنَّا أمِيرٌ ومِنْكُمْ أمِيرٌ فقال أبو بَكْرٍ لاَ ولَكِنَّا الأُمَرَاءُ وأنْتُمُ الوُزَرَاءُ هُمْ أوْسَطُ العَرَبِ دَارًا وأعْرَبُهُمْ أحْسابًا فَبايِعُوا عُمَرَ أوْ أبا عُبَيدَةَ فقال عُمَرُ بَلْ نُبايِعُكَ أنْتَ فأنْتَ سَيِّدُنا وخَيْرُنا وأحَبُّنا إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأخَذَ عُمَرُ بِيَدِهِ فبايَعَهُ وبايعَهُ النَّاس فقال قائِلٌ قَتَلْتُمْ سَعْدَ بنَ عُبادَةَ فقال عُمَرُ قَتَلَهُ اللَّهُ *وقال عبْدُ اللَّهِ بنُ سالِمٍ عنِ الزُّبَيْدِىِّ قال عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ القاسمِ أخْبرنِى القاسِمُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ شَخَصَ بَصَرُ النبىِّ ﷺ ثُمَّ قال في الرَّفِيقِ الأعْلى ثَلاَثًا وقَصَّ الحَدِيثَ قالَتْ عائِشَةُ فما كانَتْ منْ خُطْبَتِهما مِنْ خُطْبَةٍ إلاَّ نَفَعَ اللَّهُ بِها لَقَدْ خَوَّفَ عُمَرُ النَّاسَ وإنَّ فِيهِمْ لَنِفاقًا فَرَدَّهُمُ اللَّهُ بِذَلِكَ ثُمَّ

لَقَدْ بَصَّرَ أَبُو بَكْرٍ النَاسَ الْهُدَي وعَرَّفَهُمُ الحَقَّ الَّذِى عَلَيْهِمْ وَخرَجُوا بِهِ يَتْلُونَ وما مُحَمَّدٌ إلاَّ رسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ إلى الشَّاكِرِينَ *

19-..... Bize Süleymân ibn Bilâl, Hişâm ibn Urve'den; o da Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den; o da Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den tahdîs etti (o, şöyle demiştir): Rasûlullah (S) vefât etti, Ebû Bekr, es-Sunh denilen yerde idi [25]. Râvî İsmâîl: Âliye mevkiini kasdediyor, demiştir. Umer ayağa kalkti da:

— Vallâhi Muhammed ölmedi, diyordu.

Âişe dedi ki: Umer yine:

— Vallâhi gönlüme şundan başka birşey vâki' olmuyor: Rasûlullah ölmedi ve Allah O'nu muhakkak (dünyâda) diriltecek de (O'na öldü diyen) bir takım adamların ellerini ve ayaklarını kesecektir! dedi.

Ebû Bekr geldi. Rasûlullah'ın yüzünden örtüyü açtı ve O'nu öptü de:

— Babam anam sana fedâ olsun. Sen ölü olarak da, diri olarak da tertemizsin. Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, Allah sana ebeden iki ölüm taddırmayacaktır, dedi.

Sonra odadan dışarıya çıktı da:

— Ey Rasûlullah'ın ölmediğine yemîn eden adam, yavaş ol; acele etme! dedi.

Ebû Bekr konuşunca Umer oturdu. Ebû Bekr Allah'a hamd ve senâ etti de şöyle dedi:

— Dikkat edin! Kim Muhammed'e tapıyorsa, bilsin ki Muhammed ölmüştür. Kim Allah'a ibâdet ediyorsa, bilsin ki Allah, ölmeyecek olan diridir. Yüce Allah O'na: ***"Muhakkak sen de öleceksin, onlar da elbet ölecekler"*** (ez-Zumer: 30) buyurdu. Yine Allah şöyle buyurdu: ***"Muhammed bir rasûlden başka*** (birşey) ***değildir. Ondan evvel daha nice rasûller gelip geçmiştir. Şimdi O, ölür yâhud öldürülürse ökçelerinizin üstünde*** (geriye) ***mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde*** (ardına) ***dönerse, elbette Allah'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükredenlere mükâfât verecektir"*** (Âlu İmrân: 144).

Râvî dedi ki: Bunun üzerine insanlar sessizce ağlamağa başladılar [26].

---

25 *es-Sunh*, Hâris ve Hazrec oğulları'na âid evlerin bulunduğu mahallenin ismidir. Bu mahalle ile Peygamber'in evi arasında bir mil uzaklık vardı (Aynî).

26 Bu hadîsten Ebû Bekr'in, Umer'den daha âlim olduğu açıkça anlaşılır. Peygamber'in vefâtı akabinde cereyân eden bu mes'ele, Ebû Bekr'in görüş nufûzunu, ilim ve irfânının kemâlini, en müşkil zamânlarda Ebû Bekr'de görülen metânet ve mekânet, sahâbîlerden hiçbirisinde görülemiyordu. Bunun için Ebû Bekr söz söylemeye başlayınca sahâbîler derhâl başına toplanıvermişti.

Yine Râvî dedi ki: Bu sırada Ensâr, Benû Sâide sakîfesinde, Sa'd ibn Ubâde'nin yanında toplanmışlar ve:

— Bizden (Ensâr'dan) bir emîr, sizden (Muhâcirler'den) bir emîr olsun, diyorlarmış.

Bunu haber alan Ebû Bekr es-Sıddîk, Umer ibnu'l-Hattâb ve Ebû Ubeydetu'bnu'l-Cerrâh onların yanına gittiler. Umer konuşmaya davrandı. Ebû Bekr onu susturdu. Umer:

— Vallâhi ben bu davranışımla ancak benim hoşuma giden ve Ebû Bekr'in ulaşamayacağından korktuğum bir konuşmayı hazırlamak istedim, der idi.

Sonra Ebû Bekr konuştu. O, insanların en belîğ söz söyleyeni olarak konuştu ve sözleri içinde:

— Biz(Kureyşli)ler emîrler, sizler ise vezîrlersiniz, dedi.

Bunun üzerine Habbâb ibnu'l-Munzir:

— Hayır vallâhi bunu yapmayız. Bizden bir emîr, sizden bir emîr olsun, dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Hayır. Lâkin biz(Kureyşli)ler emîrleriz, sizler vezîrler (yânî müsteşârlar)siniz. Kureyş yurtça Arablar'ın ortası (yânî en şereflisi), haseblerce (yânî huylar ve fiillerce) de en çok ve en hâlis Arab olanlarıdır. Bu sebeble Umer'e yâhud Ebû Ubeyde'ye bey'at ediniz, dedi.

Umer:

— Hayır, biz sana bey'at ediyoruz. Çünkü sen bizim seyyidimiz, hayırlımız ve Rasûlullah'a en sevgili olanımızsın, dedi.

Akabinde Umer, Ebû Bekr'in elini tutup ona bey'at etti, ardından insanlar da ona bey'at ettiler. Bu sırada Ensâr'dan biri:

— Siz Sa'd ibn Ubâde'yi öldürüyordunuz, dedi.

Umer de:

— Onu Allah öldürsün, diye bedduâ etti.

Abdullah ibn Sâlim, ez-Zubeydî'den söyledi: Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım şöyle demiştir: Bana el-Kaasım haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber'in (başı benim dizimde bulunduğu bir sırada üzerine bir baygınlık geldi. Sonra ayılınca) gözü açılıp evin tavanına doğru dikildi. Sonra üç defa:

— *"Allah'ım beni er-Refîku'l-A'lâ zümresine kat"* diye duâ etti.

Ve el-Kaasım ibn Muhammed, ölümle ilgili olan bu hadîsi (yânî Umer'in "Rasûlullah ölmedi" sözünü, Ebû Bekr'in "O öldü" sözünü ve iki âyetin okunmasını) tamâmiyle nakletti.. Âişe şöyle demiştir:

— Ebû Bekr ile Umer'in hutbelerinden her bir hutbe ile Allah muhakkak menfâat ihsân etmiştir. Yemîn olsun Umer bir takım adam-

ların ellerini keseceğini söylemesiyle insanları korkutmuştur. Ve muhakkak onların içinde münâfıklık olacaktı. Allah onları bununla hakka döndürdü. Sonra muhakkak Ebû Bekr insanlara hidâyet (yânî doğru yolu) göstermiş ve onlar da (onun sözü ve zikrolunan âyeti okuması sebebiyle), âyeti okuyarak çıkıp gitmişlerdir: ***"Muhammed bir rasûlden başka*** (birşey) ***değildir. Ondan evvel daha nice rasûller gelip geçmiştir. Şimdi O ölür yâhud öldürülürse, ökçelerinizin üstünde*** (geriye) ***mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde*** (ardına) ***dönerse, elbette Allah'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükredenlere mükâfât verecektir"*** (Âlu İmrân: 144) [27].

٢٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ حدّثنا جامِعُ بنُ أبي رَاشِدٍ حدّثنا أبُو يَعْلَى عنْ مُحَمَّدِ بنِ الحَنَفِيَّةِ قال قُلْتُ لأبِي أيُّ النَّاسِ خَيْرٌ بعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قال أبُوبَكْرٍ قُلْتُ ثُمَّ مَنْ قال ثُمَّ عُمَرُ وخشِيتُ أنْ يَقُولَ عُثْمانُ قُلْتُ ثُمّ أنْتَ قال ماأنا إلاَّ رَجُلٌ مِنَ المُسْلِمِينَ *

20-..... Muhammed ibnu'l-Hanefiyye şöyle demiştir: Ben babam Alî ibn Ebî Tâlib'e:

— Rasûlullah(S)'tan sonra insanların en hayırlısı hangisidir? diye sordum.

Babam:

— Ebû Bekr'dir, dedi.

Ben:

— Sonra kimdir? dedim.

Babam:

— Sonra Umer'dir, dedi.

Ben, "Usmân" denilmesinden korktum da:

— Umer'den sonra sensin, dedim.

Babam:

— Ben müslümânlardan bir adam olmaktan başka birşey değilim, dedi [28].

---

27 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü bunda Ebû Bekr'in, diğer sahâbîler üzerindeki fazîleti vardır. Zîrâ hepsinin önüne geçirilmiş ve Rasûlullah'ın halîfeşi olmuştur.

Buhârî bu hadîsi değişik senedler ve uzun, kısa metinlerle *Sahîh*'inin birçok yerinde getirmiştir. Namâz, Cenâzeler, Muzâraa... gibi.

28 Hadîste Alî ibn Ebî Tâlib, Ebû Bekr'in fazîletini açıkça ifâde etmiştir.

Muhammed ibnu'l-Hanefiyye, Hasen ve Hüseyin'den sonra Hz. Alî'nin en âlim ve en muttakî oğludur. Annesi Havle bintu Ca'fer el-Hanefiyye olduğu için, anasına nisbetle anılmıştır.

٢١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ عَنْ مالِكٍ عَنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ عَنْ أبِيهِ عَنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّها قالَتْ خَرَجْنا مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ في بَعْض أسْفارِهِ حتَّى إذَا كُنَّا بالبَيْدَاءِ أوْ بِذَاتِ الجَيْشِ انْقَطَعَ عِقْدٌ لِى فأقامَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلى الْتِماسِهِ وأقامَ النَّاسُ مَعَهُ ولَيْسُوا عَلَى ماءٍ ولَيْسَ مَعَهُمْ ماءٌ فأتَى النَّاسَ أبابَكْرٍ فقالُوا ألاَ تَرَي ماصَنَعَتْ عائِشَةُ أقامَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وبالنَّاسِ مَعَهُ ولَيْسُوا عَلى ماءٍ ولَيْسَ مَعَهُمْ ماءٌ فَجاءَ أبُوبَكْرٍ ورسُولُ اللَّهِ ﷺ واضِعٌ رأسَهُ عَلى فَخِذِي قَدْ نامَ فقال حَبَسْتِ رسُولَ اللَّهِ ﷺ والنَّاسَ ولَيْسُوا عَلى ماءٍ ولَيْسَ مَعَهُمْ ماءٌ قالَتْ فَعاتَبَنِى وقال ماشاءَ اللَّهُ أنْ يَقُولَ وجَعَلَ يَطْعُنِنى بِيَدِهِ فى خاصِرَتِى فَلاَ يَمْنَعُنى مِنَ التَّحَرُّكِ إلاَّ مَكانُ رسولِ اللَّهِ ﷺ عَلى فَخِذِى فَنامَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ حتَّى أصْبَحَ عَلى غَيْرِ ماءٍ فأنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا فقال أُسَيْدُ بنُ الحُضَيْرِ ماهِىَ بأوَّلِ بَرَكتِكُمْ ياآلَ أبِى بَكْرٍ فقالَتْ عائِشَةُ فَبعثْنا البَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ فَوجَدْنا العِقْدَ تَحْتَهُ *

21-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın yaptığı seferlerin birinde berâberinde yola çıktık. Ya Beydâ'ya, ya da Zâtu'l-Ceyş'e vardığımızda (yanımda âriyet olan) bir gerdanlığım koptu [29]. Onun aranması için Rasûlullah bekledi. İnsanlar da O'nunla berâber beklediler. Hâlbuki bir su yanında değillerdi; berâberlerinde de su yoktu. İnsanlar Ebû Bekr'e gelip:

— Âişe'nin yaptığını görüyor musun? Rasûlullah'ı da, O'nunla berâber insanları da (yollarından) alıkoydu. İnsanlar su başında değiller, yanlarında su da yok! dediler.

Ebû Bekr yanıma geldi. Rasûlullah başını dizimin üzerine koyup uyumuştu. Ebû Bekr:

— Sen Rasûlullah'ı da, insanları da yolundan alıkoydun. Su başında değiller, yanlarında da su yok! dedi.

Âişe dedi ki: Ebû Bekr beni azarladı ve Allah'ın, onun söylemesini istediği şeyleri söyledi, eli ile de böğrümü dürtmeye başladı. Beni kıpırdamaktan Rasûlullah'ın dizim üzerinde bulunmasından başka hiçbirşey men' etmiyordu. Rasûlullah sabâh oluncaya kadar uyudu,

---

29 el-Beydâ, en sahîh kavle göre, Zu'l-Huleyfe'nin diğer adıdır. Zâtu'l-Ceyş de Medîne'ye bir berîd, yânî dört fersâh mesâfede bir yerin ismidir. Her ikisi de Medîne ile Mekke yolu üzerindedir.

hiç su yoktu. İşte bunun üzerine Allah, Teyemmüm (el-Mâide: 6) âyetini indirdi. İnsanlar teyemmüm ettiler. Useyd ibn Hudayr (R):

— Yâ Ebâ Bekr hânedânı! Bu sizin ilk bereketiniz değildir, dedi.

Âişe: (Sonra, gideceğimiz sırada) üzerine bindiğim deveyi kaldırdık ve gerdanlığı altında bulduk, demiştir [30].

٢٢ــ حدّثنا آدَمُ بنُ أَبِي إياسٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الاعْمَشِ قال سَمِعْتُ ذَكْوَانَ يُحَدِّثُ عنْ أبى سَعيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال النبيُّ ﷺ لاَتَسُبُّوا أصْحابِى فَلَوْ أنَّ أحَدَكُمْ أنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مابَلَغَ مُدَّ أحَدِهِمْ ولاَ نَصِيفَهُ * تابَعَهُ جَرِيرٌ وعبْدُ اللَّهِ بنُ دَاوُدَ وأبو مُعاوِيَةَ ومُحاضِرٌ عنِ الأعْمَشِ *

22-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): "(Ey müstakbel müslümânlar!) *Sahâbîlerime sövmeyiniz. Sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın sadaka verse, sahâbîlerden birinin iki avuç* (hurma) *sadakasına erişemez; bunun yarısına da ulaşamaz*" buyurdu [31].

Bu hadîsi el-A'meş'ten rivâyet etmekte Şu'be'ye, Cerîr, Abdullah ibn Dâvûd, Ebû Muâviye ve Muhâdır mutâbaat etmişlerdir.

٢٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مِسْكِينٍ أبو الحَسَنِ حدّثنا يحْيَى بنُ حَسَّانَ حدّثنا سُلَيْمانُ عنْ شَرِيكِ بنِ أبى نَمِرٍ عنْ سَعيدِ بنِ المُسَيَّبِ قال أخبرنى أبو مُوسَى الأشْعَرِيُّ أنَّهُ تَوَضَّأَ فى بَيْتِهِ ثُمَّ خَرَجَ فَقُلْتُ لَأَلْزَمَنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ

---

30 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu sizin ilk bereketiniz değildir, yâ Ebâ Bekr hânedânı!" sözündedir.

Bu hadîs, Teyemmüm Kitâbı'nda geçmişti.

Her ikisi de Medenî olan en-Nisâ Sûresi ile el-Mâide Sûresi'nde birer teyemmüm âyeti vardır. el-Mâide'deki âyetin baş tarafı abdestle ilgili olduğu için, ona Abdest Âyeti de denir. Bu kıssada inen teyemmüm âyetinin hangisi olduğu hakkında görüş ayrılıkları vardır. el-Humeydî'nin bir rivâyetinde el-Mâide: 6. âyetinin indiği belirtilmiş olduğundan, parantez içinde ona işâret ettik.

31 Hadîs, umûmî sûrette sahâbîler hakkında gelmiştir. Sahâbîlere sövmenin harâmlığına delâlet eder. Ancak bu harâmlık Ebû Bekr hakkında daha kuvvetlidir: Sahâbîler'in umûmunda Ebû Bekr de dâhil olduğu, onun da Peygamber'den sonra insanların en fazîletlisi olması yönünden, hadîsle başlık arasında uygunluk görülmüştür.

Müdd'ün en amelî ölçüsü, iki avuç birleştirilerek avuçlamaktır. Bu mikdâr hubûbâta *müdd* denir. Peygamber'in müddü misâl ve mikyâs seçip onunla takdîr buyurması, müddün örf ve âdette verilen sadaka mikdârının en az sınırı olması i'tibâriyledir.

ولأكُونَنَّ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا قال فَجاءَ المَسْجِدَ فَسأَلَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فقالُوا خَرَجَ ووَجَّهَ هَهُنا فَخَرَجْتُ عَلى إثْرِهِ أَسْأَلُ عَنْهُ حتَّى دَخَل بِئْرَ أَرِيسٍ فَجَلَسْتُ عِنْدَ البابِ وبابُها مِنْ جَرِيدٍ حتَّى قَضَى رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم حاجَتَهُ فَتَوضَّأَ فَقُمْتُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ جالِسٌ عَلى بِئْرِ أَرِيسٍ وتَوَسَّطَ قُفَّها وكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ ودَلاَّهُما فى البِئْرِ فسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انْصَرَفْتُ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الباب فَقُلْتُ لأَكُونَنَّ بَوَّابَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم اليَوْمَ فَجاءَ أَبُوبَكْرٍ فَدَفَعَ البابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فقال أَبُوبَكْرٍ فَقُلْتُ عَلى رِسْلِكَ ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ هَذَا أَبو بَكْرٍ يَسْتأْذِنُ فقال ائْذَنْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فأَقْبَلْتُ حتَّى قُلْتُ لأبى بَكْرٍ ادْخُلْ ورسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُبَشِّرُكَ بالجَنَّةِ فَدَخَلَ أَبُوبَكْرٍ فَجَلَسَ عنْ يَمِينِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَعَهُ فى القُفِّ وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فى البِئْرِ كَما صَنَعَ النَّبِيُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم وكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ قَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ ويَلْحَقُنى فَقُلْتُ إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلاَنٍ خَيْرًا يَأْتِ بِهِ فَجاءَ إِنْسانٌ يُحَرِّكُ البابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فقال عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ فَقُلْتُ عَلى رِسْلِكَ ثُمَّ جِئْتُ أَلى رسُولِ اللَّهِ ﷺ فسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ هَذا عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ يَسْتَأْذِنُ فَقال ائْذَنْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فَجِئْتُ فَقُلْتُ لَهُ ادْخُلْ وبَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بالجَنَّةِ فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رسُولِ اللَّهِ ﷺ فى القُفِّ عنْ يَسارِهِ ودَلَّى رِجْلَيْهِ فِي البِئْرِ ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلانٍ خَيْرًا يَأْتِ بِهِ فجاءَ إِنْسانٌ يُحَرِّكُ البابَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فقال عُثْمانُ بنُ عفَّانَ فَقُلْتُ عَلى رِسْلِكَ فَجِئْتُ إِلى رسُولِ اللَّهِ ﷺ فأَخْبَرْتُهُ فقال ائْذَنْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ على بَلْوَى تُصيبُهُ فَجِئْتُهُ فَقُلْتُ لَهُ ادْخُلْ وَبَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُكَ فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقُفَّ قَدْ مُلِيءَ فَجَلَسَ وُجَاهَهُ مِن الشِّقِّ الآخَرِ. قال شَرِيكٌ قال سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ فأَوَّلْتُهَا قُبُورَهُمْ *

23-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle dedi: Bana Ebû Mûsâ el-

Eş'arî haber verdi ki, kendisi evinde abdest alıp sonra dışarıya çıkmış. (Ebû Mûsâ devâmla şöyle dedi:) Evden çıkınca:

— Bu günümde muhakkak Rasûlullah'tan ayrılmayacağım ve muhakkak O'nun maiyyetinde olacağım diye ahdettim.

Râvî dedi ki: Ebû Mûsâ bu niyetle Mescid'e geldi ve Peygamber-(S)'i sordu. Mescidde bulunanlar:

— Peygamber Mescid'den çıktı ve şu tarafa yönelip gitti, dediler.

Ben de Mescid'den çıkıp Peygamber'i sora sora izi üzerinde arkasından gittim. Nihâyet Peygamber'i Erîs Kuyusu'na (kuyunun bulunduğu bostana) girmiş buldum [32]. Ben de kapının yanına oturdum. Bu bostanın kapısı hurma dalından yapılmıştı. Nihâyet Rasûlullah hâcetini yerine getirip abdest aldı. Ben de kalkıp O'nun yanına vardım. Gördüm ki, Rasûlullah Erîs Kuyusu'nun ağzındaki bileziğin (yâhud kuyu ağzının etrafına örülmüş düz taşların) ortasına oturmuş ve (serinlemek için) iki baldırını açarak kuyuya sarkıtmıştı. Ben Rasûlullah'a selâm verdim. Sonra geri dönüp kapının yanına oturdum. Ve kendi kendime:

— Artık bugün ben muhakkak Rasûlullah'ın kapıcısı olacağım, diye karar verdim.

Bu sırada Ebû Bekr geldi, kapıyı çaldı. Ben:

— Kimdir o? diye sordum.

— Ebû Bekr! dedi.

— Biraz bekle, dedim.

Sonra gittim ve:

— Yâ Rasûlallah! Şu bekleyen Ebû Bekr'dir, (yanınıza gelmek için) izin istiyor, dedim.

Rasûlullah:

— *"Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele"* buyurdu.

Hemen geri döndüm ve Ebû Bekr'e:

— Gir! Hem Rasûlullah seni cennetle müjdeler, dedim.

Ebû Bekr içeriye girdi ve kuyu bileziğinde Rasûlullah'ın sağ tarafında O'nun yanına oturdu. Ve Rasûlullah'ın yaptığı gibi baldırların açarak ayaklarını kuyuya sarkıttı. Sonra ben dönüp (kapı yanındaki yerime) oturdum. Ben, (evden çıkarken) kardeşimi abdest alıp arkamdan bana yetişmek üzere bırakmıştım. Kardeşimi kasdederek:

---

32 Erîs, Medîne'de, Kubâ mevkiine yakın meşhûr bir bostandır. İçindeki kuyu da bostana izâfetle Erîs Kuyusu diye anılmıştır. Hz. Usmân'ın halîfeliği zamânında Peygamber'den gelen mühür, halîfenin parmağından bu kuyuya düşmüştü.

Râvî Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin, Ebû Ruhm ve Ebû Burde adlarında iki kardeşi vardır. Bu hadîste ismini açıkça söylemediği, fakat arkasından yetişip buradaki hayra katılmasını temennî ettiği kardeşi, bunlardan birisidir.

— Allah fulân kuluna hayır kasdederse, şimdi o da buraya gelir, diye hatırladım.

Bu sırada bir insan kapıyı salladı.

— Kimdir o? dedim.

— Umer ibnu'l-Hattâb'dır! diye cevâb verdi.

— Yavaş ol, biraz bekle, dedim.

Sonra Rasûlullah'a geldim, kendisine selâm verip:

— (Yâ Rasûlallah!) Şu bekleyen Umer ibnu'l-Hattâb'dır, izin istiyor, dedim.

Rasûlullah:

— *"Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele"* buyurdu.

Geldim ve Umer'e:

— Gir, Rasûlullah seni cennetle müjdeledi, dedim.

Umer de girdi ve kuyu ağzındaki bilezikte Rasûlullah'ın sol tarafına oturdu. O da iki ayağını kuyuya sarkıttı. Sonra ben kapı yanındaki yerime dönüp oturdum. Yine (kardeşimi hatırlayarak):

— Allah fulân kimseye hayır ve saâdet dilerse, o da buraya gelir, (bu saâdete erişir), dedim.

Yine bir insan geldi, kapıyı hareket ettirdi.

— Kimdir o? dedim.

— Usmân ibnu Affân'dır, dedi.

— Yavaş ol, biraz bekle, dedim.

Ve Rasûlullah'a gelip haber verdim. Rasûlullah:

— *"Ona izin ver ve kendisine, erişecek belâ ve imtihân üzerine onu cennetle müjdele"* buyurdu.

Ben de geldim ve Usmân'a:

— Gir, Rasûlullah sana erişecek belâ ve musîbet üzerine cennetle müjdeledi, dedim.

O da girdi. Fakat kuyu bileziğini dolmuş buldu da Rasûlullah'ın karşısında başka tarafa oturdu [33].

Râvî Şerîk ibn Abdillah şöyle dedi: Saîd ibnu'l-Müseyyeb: İkisinin Peygamber'in berâberinde, Usmân'ın da karşılarında oturmuş olmasını ben onların kabirleriyle te'vîl ettim, dedi [34].

٢٤ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** يَحْيَى عنْ سَعيدٍ عنْ قَتادَةَ أنَّ أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّٰه عنه حدّثَهُمْ أنَّ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم صَعِدَ

33 Başlığa uygunluğu, burada bu üç sahâbînin: Ebû Bekr, Umer ve Usmân'ın fazîletlerinin açıklanması ve Ebû Bekr'in cennetle müjdelenme ve Peygamber'in sağına oturmakta öne geçmesi sebebiyle daha fazîletlileri olması yönündendir. Buhârî'nin bunu Ebû Bekr'in menâkıbında getirmesinden maksadı, hâsseten bu noktaya işâret etmektir.

34 Nevevî: İşte bu te'vîl doğru firâset nev'indendir, demiştir.

أُحُدًا وأَبُو بَكْرٍ وعُمَرُ وعُثْمانُ فَرَحَفَ بِهِ فقال اثبت أُحُدُ إنه عليك نبيٌّ وصِدِّيقٌ وشَهِيدَانِ *

24- ..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) bir defasında Ebû Bekr, Umer ve Usmân ile birlikte Uhud Dağı'na çıkmıştı. Orada bulundukları sırada dağ onları salladı. Bunun üzerine Peygamber: *"Ey Uhud, sâbit ol! Bil ki senin üstünde bir peygamber, bir siddîk* (çok doğru seciyeli bir zât), *iki de şehîd bulunuyor"* buyurdu [35].

٢٥ــ حدّثني أَحْمَدُ بنُ سَعِيدٍ أَبو عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** وهْبُ بنُ جَرِيرٍ **حدّثنا** صَخْرٌ عنْ نافِعٍ أَنَّ عبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَما أنا عَلى بِئْرٍ أَنْزِعُ مِنْها جاءَنى أَبو بَكْرٍ وعُمَرُ فَأَخَذَ أَبو بَكْرٍ الدَّلْوَ فَنَزَعَ ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ وفى نَزْعِهِ ضَعْفٌ واللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ ثُمَّ أَخَذَهَا ابنُ الخَطَّابِ مِنْ يَدِ أَبى بَكْرٍ فاسْتَحالَت فى يَدِهِ غَرْبًا فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَفْرِى فَرِيَّهُ فَنَزَعَ حتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ * قال وَهْبٌ العَطَنُ مَبْرَكُ الإِبِلِ حتى رَوَتْ الإِبِلُ فأَناخَتْ *

25-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben* (ru'yâmda) *bir kuyu başında bulunup ondan su çekerken yanıma Ebû Bekr ile Umer geldiler. Ebû Bekr kovayı aldı da bir yâhud iki kova su çekti. Onun su çekmesinde bir zayıflık vardı. Allah ona mağfiret eylesin! Sonra kovayı Ebû Bekr'in elinden Hattâb oğlu aldı. Kova onun elinde büyük bir kovaya dönüştü. Artık ben insanlardan Umer'in yaptığı işi yapacak kuvvette kâmil bir kişi göremedim. Nihâyet insanlar o kuyu başını develerin sulak ve eylek yeri edindiler"* [36].

Râvî Vehb ibn Cerîr: "el-Atanu", develerin çöküp eylenme yeri

---

35 Hadîsin başlığa uygunluğu gizli olmayacağı üzere sıddîk sözünden alınır. Buhârî bunu Umer'in Fazîleti bâbı'nda da getirdi. Müslim de Ebû Hureyre'den: "Rasûlullah Hırâ Dağı'nın üstünde Ebû Bekr, Umer, Usmân ve daha başkaları ile bulunduğu sırada..." sûretinde bir rivâyet getirmiştir. Hırâ Dağı Mekke'de bulunduğundan bu hadîsler, vâkıanın hem Mekke'de, hem de Medîne'de meydana geldiğine delâlet eder (Aynî).

36 Başlığa uygunluğu, bunda Peygamber'den sonra hilâfetin Ebû Bekr'e geçeceğine işâret olması, Ebû Bekr'in Umer'den ve diğerlerinden öne geçirilmesi, onun en fazîletli olduğuna delâlet etmesi yönündendir.

Bu hadîs, biraz farklı olarak 16 rakamıyla de geçmişti.

demektir, nihâyet develer suya kandılar da orada eylenip kaldılar demektir, demiştir.

٢٦ــ حدّثنى الوَلِيدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا عِيسَى بنُ يُونُسَ حدّثنا عُمَرُ ابنُ سَعِيدِ بنِ أبِي الحُسَيْنِ المَكِّيُّ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهُما قال إنِّى لَوَاقِفٌ فِى قَوْمٍ فَدَعَوُا اللَّهَ لِعُمَرَ بنِ الخَطَّابِ وقَدْ وُضِعَ عَلى سَرِيرِهِ إذَا رجُلٌ مِنْ خَلْفِى قَدْ وَضَعَ مِرْفَقَهُ عَلى مَنْكِبِى يَقُولُ رَحِمَكَ اللَّهُ إنْ كُنْتُ لَأَرْجُو أنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صاحِبَيْكَ لِأنِّى كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُ أسْمَعُ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يَقُولُ كُنْتُ وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ وفَعَلْتُ وأبو بكْرٍ وعُمَرُ وانْطَلَقْتُ وأبو بَكرٍ وعُمَرُ فإنْ كُنْتُ لأرْجُو أنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَهُما فالْتَفَتُّ فإذَا هُوَ عَلِىُّ بنُ أبى طالِبٍ *

26-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Ben, Umer ibnu'l-Hattâb tâbutu üzerine konmuş olduğu hâlde onun için Allah'a duâ eden cemâatin içinde ayakta dikildim. Bu sırada bir adam arkamda dirseğini omuzum üzerine koymuş da şöyle diyordu:

— (Yâ Umer!) Allah sana merhamet etti. Ben muhakkak Allah'ın seni iki dostunla (Peygamber ve Ebû Bekr'le) berâber bulunduracağını kuvvetle umuyordum. Çünkü ben, Rasûlullah(S)'tan çok defa bir düzeye: *"Ben, Ebû Bekr ve Umer'le şöyle oldum; ben Ebû Bekr ve Umer'le şöyle yaptım; ben Ebû Bekr ve Umer'le şuraya gittim"* derken işitir dururdum. Bunun için ben, Allah'ın seni muhakkak iki dostunla berâber bulunduracağını kuvvetle ümîd ederdim.

(İbn Abbâs dedi ki:) Bir de dönüp baktım ki, bu sözleri söyleyen Alî ibn Ebî Tâlib(R)'dir [37].

٢٧ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ يَزِيدَ الكُوفِىُّ حدّثنا [illegible] الوَزّاعِىِّ عنْ يَحْيَى بنِ أبى كَثِيرٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ [illegible] بنِ الزُّبَيْرِ قال سَألْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ [illegible] بِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم قال [illegible] النَّبِىِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم وهُوَ يُصَلِّى

37 Hadîs, Ebû Bekr ile Umer'in fazîletlerine delâlet eder, lâkin [illegible] maksadı Ebû Bekr'in Umer ve diğerlerine üstünlüğü menkabesidir. Çünkü o [illegible] hatta Peygamber'in zikretmesinde de önde gelmektedir. Bu hadîs Umer'in [illegible] de de biraz farkla gelecektir.

فَوَضَعَ رِدَاءَهُ فِى عُنُقِهِ فَخَنَقَهُ بِهِ خَنْقًا شَدِيدًا فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى دَفَعَهُ عَنْهُ ﷺ فقال أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّىَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ *

27-..... Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Amr'a müşriklerin Rasûlullah'a yaptıkları işkencenin en şiddetlisini sordum. Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi: Ben günün birinde Peygamber (S) Ka'be'nin Hıcr'ında namâz kılarken yanına Ukbe ibn Ebî Muayt'ın geldiğini gördüm. Ukbe, Peygamber'in ridâsını toplayıp boynuna koydu ve O'nu şiddetli bir boğuşla boğmağa başladı. Tam bu sırada Ebû Bekr geldi ve nihâyet onu Peygamber'den uzaklaştırdı da: ***"Siz bir adamı, Rabb'im Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki O size Rabb'inizden apaçık mu'cizeler de getirmiştir..."*** (el-Mü'min: 28) âyetini söyledi [38].

٦ــ بابُ مَناقِبِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ أبى حَفْصٍ القُرَشِىِّ العَدَوِىِّ رضى اللَّه عنه

6- KUREYŞ KABÎLESİNİN ADİYY İBN KA'B ŞU'BESİNE MENSÛB OLAN EBÛ HAFS UMER İBNU'L-HATTÂB(R)'IN MENKABELERİ BÂBI [39]

٢٨ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ الْماجِشُونُ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم رَأَيْتُنى دَخَلْتُ الجَنَّةَ فإِذَا أنا بالرُّمَيْصاءِ امْرَأةِ أبى طَلْحَةَ وسَمِعْتُ خَشَفَةً

---

38 Başlığa uygunluğu "Ebû Bekr geldi ve nihâyet onu Peygamber'den uzaklaştırdı.." sözlerinden alınır. Ebû Bekr'in söylediği âyet, Mûsâ ile Fir'avn kıssasına ve Fir'avn'ın Mûsâ'yı öldürmeye karar verdiği zamânki vak'aya âiddir. Tamâmı şöyledir: ***"Fir'avn âilesinden olup îmânını gizlemekte bulunan bir mü'min de şöyle dedi: Siz bir adamı Rabb'im Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki o, size Rabb'inizden apaçık mu'cizeler de getirmiştir. Bununla berâber eğer o bir yalancı ise, yalanı kendine. Eğer doğrucu ise sizi tehdîd edegeldiği azâbın bir kısmı olsun size çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak etmez"*** (el-Mü'min: 28).

39 Umer'in babası Hattâb ibn Nufeyl'dir; Kureyş'in önde gelenlerindendir. Anası Hanteme de Hâşim ibn Mugîre'nin kızıdır. Umer, Peygamber'in ikinci halîfesidir, kendisine Peygamber tarafından el-Fârûk lâkabı ve Ebû Hafs künyesi verilmiştir. Hafsa onun en büyük çocuğudur. Ebû Bekr'den sonra on yıl, altı ay, dört gece devlet başkanı olmuş, kendisini el-Mugîre'nin kölesi Ebû Lu'lu' Fîrûz öldürmüştür. Umer, yiğitliğin, adâletin, mülk ve millet irâdesinin benzersiz örneğidir. Hakkında müstakil eserler yazılmıştır.

فَقُلْتُ منْ هَذَا فقال هَذَا بِلاَلٌ ورأيتُ قَصْراً بِفِنائِهِ جارِيَةٌ فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا فقال لِعُمَرَ فأرَدْتُ أنْ أدْخُلَهُ فأنْظُرَ إلَيْهِ فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ فقال عُمَرُ بأُمِّي وأبِي يا رسُولَ اللَّهِ أعَلَيْكَ أغارُ *

28-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ben* (ru'yâmda) *kendimi cennete girmiş gördüm. Orada Ebû Talha'nın karısı Rumeysâ ile karşılaştım. Bir de gürültüsüz, sâkin bir ayak sesi işittim. Ve:*

— Kimdir bu? diye sordum.

Cibrîl:

— Bilâl'dir! diye cevâb verdi.

Cennette bir de büyük bir köşk gördüm. Avlusunda bir câriye vardı. Ben:

— Bu köşk kimindir? dedim.

Cibrîl:

— Umer'indir! dedi.

Onun içine girmek ve bakmak istedim. Fakat yâ Umer, senin kıskançlığını hatırladım.

Umer de:

— Anam babam sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Sana karşı mı kıskanacağım? dedi" [40].

٢٩ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبِي مَرْيَمَ أخبرنا اللَّيْثُ قال **حدّثني** عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبَرَنِي سَعِيدُ بنُ المَسَّبِ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ رسولِ اللَّهِ ﷺ إذْ قال بَيْنَا أنا نائِمٌ رأيتُنِى فى الجَنَّةِ فإذَا امْرَأةٌ تَتَوَضَّأُ إلَى جانِبِ قَصْرٍ فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا القَصْرُ فقالُوا لِعُمَرَ فَذَكَرْتُ غَيْرَتَهُ فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا فَبَكَى عُمَرُ وقال أعَلَيْكَ أغَارُ يَا رسُولَ اللَّهِ *

29-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah'ın huzûrunda bulunduğumuz sırada O bize şöyle dedi: *"Ben uyurken ken-*

---

40 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in cennette Umer'e âid bir köşk görmesidir. Hadîste adı geçen Ebû Talha, Ensâr'dan Zeyd ibn Sehl'dir; yiğit bir İslâm mücâhididir. Peygamber: *"Gazâ meydanında Ebû Talha'nın bir haykırması, düşman üzerine yüz bahâdır kuvvetinden daha te'sîrlidir"* buyurmuştur. Ebû Talha'nın karısı Rumeysâ'nın asıl adı Sehle veyâ Rumeyle'dir. Bu, Ebû Talha'nın Ümmü Suleym'den başka bir karısı olmalıdır.

dimi cennette gördüm. O sırada bir kadın bir köşkün yanında abdest almakta idi. Ben (yanımdaki meleklere)*:*

— Bu köşk kimindir? diye sordum.

Onlar:

— Umer'indir, dediler.

Ben Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim:

— Umer (sevincinden) *ağladı da:*

— Yâ Rasûlallah, Sana karşı mı kıskançlık edeceğim, dedi''[41].

٣٠ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ الصَّلْتِ أَبو جَعْفَرٍ الكُوفِيُّ **حدّثنا** ابنُ المُبَارَكِ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أَخْبَرنِى حَمْزَةُ عنْ أَبِيهِ أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال بَيْنا أنا نائِمٌ شَرِبْتُ يَعْنى اللَّبَنَ حَتَّى أَنْظُرُ إِلى الرِّىِّ يَجْرِي فى ظُفُرِى أَوْ فى أَظْفارِى ثُمَّ ناوَلْتُ عُمَرَ فقالوا فَما أَوَّلْتَهُ يارسولَ اللَّهِ قال العِلْمَ *

30-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Hamza, babası Abdullah ibn Umer ibni'l-Hattâb(R)'dan haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

— ''Ben uyurken (yânî ru'yâmda bir bardak) *süt içtim. O kadar içtim ki, şimdi bile onun kanıklığını tırnaklarımda cereyân ediyor görüyorum. Sonra* (artığımı içmesi için bardağı) *Umer'e sundum''.*

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, bu ru'yânızı ne ile te'vîl edip yordunuz? diye sordular.

Rasûlullah:

— ''İlim ile yordum'' buyurdu [42].

٣١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ نُمَيْرٍ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ بِشْرٍ **حدّثنا** عبَيْدُ اللَّهِ قال **حدّثنى** أَبوبَكْرِ بنُ سالِمٍ عنْ سالِمٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أَنَّ النبىَّ ﷺ قال أُرِيتُ فى المَنامِ أَنِّى أَنْزِعُ بِدَلْوِ بَكْرَةٍ عَلى قَلِيبٍ فَجاءَ أَبو بَكْرٍ فَنَزَعَ ذَنُوبًا أَوْ ذَنوبَ بَيْنِ نَزْعًا ضَعِيفًا واللَّهُ يَغْفِرُ لَهُ ثُمَّ جاءَ عُمَرُ بنُ الْخطَّابِ فاسْتَحالَتْ غَرْبًا فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا يَفْرِى فَرِيَّهُ حتَّى رَوِىَ النَّاسُ

---

41 Bu, aynı hadîsin başka bir sahâbîden küçük lâfız farkı ile rivâyetidir.

42 Hadîsin Umer'in faziletine delîlliği, Peygamber'den en sağlam ve eskimez dîn ilmini alıp bellemiş olmasıdır. Bu hadîs, İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

وضَرَبُوا بِعَطَنٍ قال ابنُ جُبَيْرٍ العَبْقَرِيُّ عِتاقُ الزَّرابِيِّ : وقال يَحْيَى الزَّرَابِيُّ الطَّنافِسُ لَهما خَمْلٌ رَقِيقٌ مَبْثُوثَةٌ كَثِيرَةٌ *

31-..... Sâlim'in oğlu Ebû Bekr, babası Sâlim'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben ru'yâmda kendimi bir kuyu başında makaralı bir kova ile* (yâhud genç bir dişi deve ile çekilen kovayla) *su çekiyorum gördüm. O sırada Ebû Bekr geldi ve zayıf bir çekişle kuyudan bir yâhud iki kova su çekti. Allah Ebû Bekr'e mağfiret eylesin! Sonra Umer ibnu'l-Hattâb geldi ve o küçük kova büyük bir kovaya dönüştü. Artık ben Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kâmil bir kişi göremedim. Nihâyet insanlar suya kandılar ve orayı develerin sulak ve eylek yeri edindiler"* [43].

İbn Cubeyr: "el-Abkarîyy", halıların veyâ altın sulu eşyânın en güzelidir, demiştir. Yahyâ ibn Ziyâd el-Ferrâ da: Pek çok ince tüyleri olan en iyi halılar, yaygılardır, demiştir [44].

٣٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال **حدّثنى** أبى عنْ صَالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى عبْدُ الحَمِيدِ أنَّ مُحَمَّدَ بنَ سَعْدٍ أخْبَرَهُ أنَّ أباهُ قال **حدّثنى** عبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عبْدِ الحَمِيدِ بنِ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ زَيْدٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سَعْدِ بنِ أبى وقَّاصٍ عنْ أبِيهِ قال اسْتَأْذَنَ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليْهِ وسلم وعِنْدَهُ نِسْوَةٌ مِنْ قُرَيْشٍ يُكَلِّمْنَهُ ويَسْتَكْثِرْنَهُ عالِيَةً أصْوَاتُهُنَّ عَلى صَوْتِهِ فَلَمَّا اسْتَاْذَنَ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ قُمْنَ فَبادَرْنَ الحِجابَ فأذِنَ لَهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَدَخَلَ عُمَرُ ورسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم يَضْحَكُ فقال عُمَرُ أضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يارسُولَ اللَّهِ فقال النبىُّ ﷺ عَجِبْتُ مِنْ هٰؤُلاَءِ اللَّاتِى كُنَّ عِنْدِى فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الحِجابَ فقال عُمَرُ فأنْتَ أحَقُّ

---

43 Hadîs, Ebû Bekr'in fazîletleri bâbı'nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

44 Hadîsin sonunda İbn Cubeyr ile Yahyâ *"el-Abkariyy"* kelimesinin lugat ma'nâlarını söylemişlerdir. Burada bundan kavmin seyyidi kasdedilmiştir. Bu ***ez-Zerâbî*** sözü Kur'ân'da da geçer: ***"Orada yüksek tahtlar,*** (önlerine) ***konmuş kaplar, sıra sıra dizilmiş yastıklar, yayılıp serilmiş saçaklı halılar vardır"*** (el-Gâşiye: 13-16).

أنْ يَهَبْنَ يارسُولَ اللَّهِ ثُمَّ قال عُمَرُ ياعَدُوَّاتِ أنْفُسِهِنَّ أتَهَبْنَنِى ولاَ تَهَبْنَ رسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْنَ نَعَمْ أنْتَ أفَظُّ وأغْلَظُ مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ فقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ إيْهًا يااِبْنَ الخَطَّابِ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ مالَقِيَكَ الشَّيْطانُ سالِكًا فَجًّا قَطُّ إلاَّ سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ * حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى عنْ إسْماعِيلَ حدّثنا قَيْسٌ قال قال عَبْدُ اللَّهِ مازِلْنا أعِزَّةً مُنْذُ أسْلَمَ عُمَرُ *

32-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'ın huzûruna girmek için izin istedi. Hâlbuki Rasûlullah'ın yanında Kureyş kabîlesinden birtakım kadınlar vardı, Rasûlullah ile konuşuyorlardı. Sesleri de Rasûlullah'ın sesinden yüksek bir tonda olarak, çok söyleniyorlardı. Umer ibnu'l-Hattâb izin isteyince bu kadınlar hemen kalktılar ve sür'atle perdeye gittiler. Rasûlullah, Umer'in gelmesine izin verdi. Umer içeriye girdiği sırada Rasûlullah (kadınların bu hâline) gülüyordu. Bunun üzerine Umer:

— Yâ Rasûlallah! Allah seni bütün ömründe güldürüp sevindirsin! dedi (ve sebebini sormuş oluyordu).

Peygamber (S):

— *"Yanımda bulunan şu kadınların hâline taaccüb ettim: Onlar senin sesini işitince acele perdeye koştular"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer de:

— Yâ Rasûlallah! Sen onların ta'zîmine daha lâyıksın! dedi ve kadınlara hitâben de:

— Ey nefisleri düşman olan kadınlar! Rasûlullah'a ta'zîm etmeyip de benden mi çekiniyorsunuz? dedi.

Kadınlar da:

— Evet senden çekiniyoruz! Çünkü sen Rasûlullah'tan daha yoğun sözlü ve daha katı yüreklisin, dediler.

Bunun (bir münâkaşa hâlini alması) üzerine Rasûlullah:

— *"Sus ey Hattâb oğlu! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, sen bir yolda giderken şeytân aslâ sana yaklaşamaz. O muhakkak senin yolundan başka bir yola yönelip gider"* buyurdu [45].

Bize Muhammed ibnu'l-Müsennâ tahdîs etti. Bize Yahyâ (ibn Saîd el-Kattân), İsmâîl'den tahdîs etti. Bize Kays tahdîs edip şöyle dedi:

---

45 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in yemînle te'yîd ettiği son kısımdır.

Buhârî bu hadîsi burada iki tarîk ile getirmiştir.

Birinci tarîkten gelen hadîs "İblîs'in ve ordusunun sıfatı bâbı"nda da geçmişti.

Abdullah ibn Mes'ûd: Umer İslâm'a girdiğinden beri bizler (dînde) azîzler (yânî gâlibler) olmakta devâm ettik, demiştir [46].

٣٣ــ حدّثنا عبْدَانُ أخْبَرنا عَبْدُ اللَّهِ حدّثنا عُمَرُ بَنُ سَعيدٍ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عبَّاسٍ يَقُولُ وُضِعَ عُمَرُ عَلى سَرِيرِهِ فَتَكَنَّفَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ ويُصَلُّونَ قَبْلَ أنْ يُرْفَعَ وأنا فِيهِمْ فَلَمْ يَرُعْنى إلاَّ رَجُلٌ آخِذٌ مَنْكِبى فإذَا عَلِىٌّ فتَرَحَّمَ عَلى عُمَرَ وقال ماخَلَّفْتَ أحَدًا أحَبَّ إلَىَّ أنْ ألْقى اللَّهَ بِمِثْلِ عَمَلِهِ مِنْكَ وأيْمُ اللَّهِ إنْ كُنْتُ لأظُنُّ أنْ يَجْعَلَكَ اللَّهُ مَعَ صاحِبَيْكَ وحَسِبْتُ أنِّى كُنْتُ كَثِيرًا أسْمَعُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ ذَهَبْتُ أنا وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ ودَخَلْتُ أنا وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ وخَرَجْتُ أنا وأبو بَكْرٍ وعُمَرُ *

33-..... İbnu Ebî Muleyke, İbn Abbâs'tan şöyle derken işitmiştir: Umer, (vefât ettiğinde) serîrinin üzerine konuldu. O yerden kaldırılmadan önce insanlar O'na duâ ederek ve cenâze namâzı kılarak O'nun etrafını çepeçevre kuşattılar. Ben de Umer'in tâbutu etrafındaki insanların içinde bulundum. Beni hiçbir şey korkutmadı, ancak şu olay beni ürpertti: Bir adam benim omuzumu tuttu. Baktım ki o, Alî'dir. Alî, Umer'e rahmet okudu ve:

— Yaptığı işlerin benzeriyle Allah'a kavuşmak istediğim senden daha sevgili hiçbir kimseyi arkanda bırakmadın. Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'ın muhakkak seni (hücrede veyâ cennette) iki dostunla berâber bulunduracağını kuvvetle zannediyor idim. Ve çünkü ben bildim ki, kendim bizzât Peygamber'den çok defa bir düzeye şöyle buyururken işitirdim: *"Ben, Ebû Bekr ve Umer'le gittim. Ben, Ebû Bekr ve Umer'le girdim. Ben Ebû Bekr ve Umer'le çıktım"* [47].

٣٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا سَعِيدٌ قال وقال لِى خَلِيفَةُ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَوَاءٍ وكَهْمَسُ بنُ المِنْهالِ قالاَ حدّثنا سَعيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال صَعِدَ النبىُّ ﷺ إلى أُحُدٍ ومَعَهُ أبو بَكْرٍ وعُمَرُ وعُثْمانُ فَرجَفَ بِهِمْ فَضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ قال اثْبُتْ أُحُدُ فَما عَلَيْكَ إلاَّ نَبىٌّ أوْ صِدِّيقٌ أوْ شَهِيدانِ *

---

46 Bu Abdullah ibn Mes'ûd hadîsinin de Umer'in fazîletine delîlliği gizli değildir.

47 Hadîsin başlığa delîlliği, Alî'nin hem kendi sözlerinde, hem de Peygamber'den çok işittiğini söylediği Peygamber'in sözlerindedir.

34-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir kerresinde Uhud'a çıktı. Berâberinde Ebû Bekr, Umer ve Usmân da vardı. Orada bulundukları sırada dağ debelenip onları salladı. Bunun üzerine Peygamber ayağı ile dağa vurdu da: *"Yâ Uhud! Sâbit dur! Çünkü senin üzerinde ancak bir Peygamber, bir sıddîk ve iki de şehîd vardır"* buyurdu [48].

٣٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ قال **حدّثني** ابنُ وهْبٍ قال **حدّثني** عُمَرُ هُوَ ابنُ مُحَمَّدٍ أنَّ زَيْدَ بنَ أسْلَمَ حدّثَهُ عنْ أبِيهِ قال سألَني ابنُ عُمَرَ عنْ بَعْضِ شأنِهِ يَعْنى عُمَرَ فأخْبَرْتُهُ فقال مارأيْتُ أحَدًا قَطُّ بَعْدَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسَلّم مِنْ حِينَ قُبِضَ كانَ أجَدَّ وأجْوَدَ حتَّى انْتَهَى مِنْ عُمرَ بنِ الخَطَّابِ *

35-..... Zeyd ibn Eslem tahdîs etti ki, (Umer'in âzâdlısı olan) babası Eslem şöyle demiştir: Bir kerre Abdullah ibnu Umer, benden Umer'in hâl ve şânına dâir bâzı menkabeler anlatmamı istedi. Ben de hatırladığım bâzı şeyleri ona haber verdim. Bunun üzerine İbn Umer: Rasûlullah (S) müstesnâ olmak üzere ben, Umer derecesinde güzel huylu hiçbir kimse kat'î sûrette görmedim. Rasûlullah'ın rûhunun alınmasından Umer ibnu'l-Hattâb'ın hayâtının son bulmasına kadar Umer, insanların en ciddîsi ve en cömerdi idi, diye beni te'yîd etti [49].

٣٦ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رَجُلاً سألَ النبىَّ ﷺ عنِ السَّاعَةِ فقال مَتَى السَّاعَةُ قال وماذَا أعْدَدْتَ لَها قال لاَشَيْءَ إلاَّ أنِّى أُحِبُّ اللَّهَ ورسُولَهُ ﷺ فقال أنْتَ مَعَ منْ أحْبَبْتَ قال أنَسٌ فَما فَرِحْنا بِشَيْءٍ فَرحَنا بِقَوْلِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أنْتَ مَعَ مَنْ أحْبَبْتَ قال أنَسٌ فأنا أُحِبُّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم وأبا بَكْرٍ وعُمَرَ وأرْجُو أنْ أكُونَ مَعَهُمْ بِحُبِّى إيَّاهُمْ وإنْ لَمْ اعْمَلْ بِمِثْلِ اعْمالِهِمْ *

36-..... Enes ibn Mâlik(R)'ten (şöyle demiştir): Bir kimse Peygamber'e kıyâmetten sordu da:

— Kıyâmet ne zamân kopacak? dedi.

Peygamber (S) de ona:

---

48 Hadîsteki *sıddîk* ile Ebû Bekr; *iki şehîd* ile de Umer ile Usmân murâd edilmiştir.

49 Başlığa uygunluğu, İbn Umer'in Umer hakkında te'kîdli olarak söylediği sözlerdedir.

— *"O sâate, o güne ne hazırladın?"* diye sordu.

O kimse:

— Hiçbirşey hazırlamadım. Yalnız ben Allah'ı ve Rasûlü'nü severim, dedi.

Rasûlullah da:

— *"Öyle ise sen sevdiklerinle berâbersin"* diye müjdeledi.

Enes: Peygamber'in bu *"Sen sevdiklerinle berâber olacaksın"* müjdesiyle sevindiğimiz gibi hiçbirşeyle sevinip ferahlanmadık, demiştir.

Yine Enes ibn Mâlik: Ben Peygamber(S)'i, Ebû Bekr'i, Umer'i seviyorum. Onlara olan bu sevgim sebebiyle (kıyâmette) onlarla berâber olacağımı umuyorum. Hernekadar ben onların hayır işlerine benzer hayır ve ibâdet işlememiş isem de! demiştir [50].

٣٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى سَلَمَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسُولُ اللَّهِ ﷺ لَقَدْ كانَ فِيما قَبْلَكُمْ مِنَ الأُمَمِ مُحَدَّثُونَ فإنْ يَكُ فى أُمَّتِى أحَدٌ فإنَّهُ عُمَرُ * زَادَ زَكَرِيَّاءُ بنُ أبِى زَائِدَةَ عنْ سَعْدٍ عنْ أبِى سلَمَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبى ﷺ لَقَدْ كانَ فِيمَنْ كانَ قَبْلَكُم مِنْ بَنى إسْرَئِيلَ رِجالٌ يُكَلَّمُونَ مِنْ غَيْرِ أنْ يَكُونُوا أنْبِياءَ فإنْ يَكُنْ مِن أُمَّتِى مِنْهُمْ أحَدٌ فَعُمَرُ * قال ابنُ عبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما مامِنْ نَبِيٍّ ولاَ مُحَدَّثٍ *

37-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Muhakkak sizden önce gelip geçen ümmetler içinde* (Allah tarafından) *kendilerine haber ilhâm olunan kimseler bulunurdu. Eğer ümmetim içinde de bunlardan bir kimse bulunursa, şübhesiz* (bulunacaktır;) *o da Umer'dir"*.

Zekeriyyâ ibnu Ebî Zâide, Sa'd'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den olmak üzere şunu ziyâde etti: Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"And olsun İsrâîl oğulları'ndan sizden evvel gelip geçen insanlar içinde öyle kimseler vardı ki, onlar peygamberler* (derecesinde) *olmadıkları hâlde kendilerine haber ilhâm olunurdu. Eğer ümmetim içinde de bunlardan bir kimse bulunursa, o da Umer'dir"* [51].

---

50 Başlığa uygunluğu, Enes'in sözünden alınır. Çünkü o, amelde Ebû Bekr ile Umer'i Peygamber'e yanaştırmıştır.

51 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî burada hadîsi iki senedle ve biraz farklı lâfızla rivâyet etmiştir.

İbn Abbâs (R): *"Ne bir nebî, ne de muhaddes"* demiştir [52].

٣٨ــ حدّثنا عبدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللّيْثُ حدّثنا عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ وأبِى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ قالاَ سَمِعْنَا أبَا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ يَقُولُ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَمَا رَاعٍ فِي غَنَمِهِ عَدَا الذِّئْبُ فأخَذَ مِنْها شاةً فَطَلَبَها حتّى استَنْقَذَها فالْتَفَتَ إلَيْهِ الذِّئْبُ فقال لَهُ منْ لَها يَوْمَ السَّبُعِ لَيْسَ لَها رَاعٍ غَيْرِى فقال النَّاسُ سُبْحانَ اللّهِ فقال النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم فإنِّى أُومِنُ بِهِ وأبُوبكْرٍ وعُمَرُ وماثَمَّ أبُو بَكْرٍ وعُمَرُ *

38-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb ile Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle demişlerdir: Biz Ebû Hureyre(R)'den işittik, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Bir çoban koyun sürüsü içinde bulunduğu sırada sürüye kurt saldırdı ve ondan bir koyun aldı. Çoban onun arkasına düştü; nihâyet koyunu o kurttan kurtardı. Bunun üzerine kurt çobana yöneldi de:*

— Sürünün benden başka çobanı bulunmayacak olan o yırtıcı hayvanlar gününde koyunu benden kim kurtarır? dedi."

İnsanlar (kurdun konuşmasına şaşarak):

— ***Subhânallah,*** dediler.

Bunun üzerinde Peygamber (S):

— *"Ben kurdun böyle konuştuğuna inanıyorum. Ebû Bekr ile Umer de böyle inanırlar"* buyurdu.

Râvî: Peygamber *"Ebû Bekr ile Umer de böyle inanırlar"* dediği zamân orada Ebû Bekr ile Umer mevcûd değillerdi, demiştir [53].

٣٩ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شَهابٍ

Hadîsin son fıkrasındaki "Bulunursa" şartı, şekk için değil, aksine fıkranın ma'nâsını te'kîd içindir. Çünkü İslâm Ümmeti öbür ümmetlerin efdali olduğundan, öbürlerinde bulunan ihrâmlı kimselerin İslâm Ümmeti'nde de bulunması muhakkaktır.

Bu hadîste peygamber olmadıkları hâlde kendilerine Allah tarafından haber ilhâm olunduğu bildirilen zâtlara *"Muhaddesûn"* deniliyor ki, kendilerine hâdiseler, vâkıalar ilhâm olunan kimseler demektir.

52 İbn Abbâs el-Hacc: 51. âyetine bu "Muhaddes" lâfzını ziyâde ederek: " وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلاَ نَبِىٍّ وَلاَ مُحَدَّثٍ " okumuştur. İbn abbâs bu husûsta konumuz olan hadîse dayanmış olsa gerek. Şu hâlde *"Muhaddes"*, nübüvvet'in dûnunda bir vahy ve ilhâm mertebesi demek oluyor. Ve bu yüksek pâye Umer'e tevcîh buyuruluyor.

53 Bu hadîs Ebû Bekr'in Menkabeleri bâbı'nda geçti. Buhârî bunu burada değişik bir sened ve biraz farklı lâfızla getirmiştir.

قال أخبرَنى أبو أُمامَةَ بنُ سَهْلِ بنِ حُنَيْفٍ عنْ أبى سَعيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللَّهُ عنه قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ بَيْنا أنانائِمٌ رأيْتُ النَّاسَ عُرِضُوا عَلَىَّ وعَلَيْهِمْ قُمُصٌ فَمِنْها ما يَبْلُغُ الثَّدْيَ ومنْها مايَبْلُغُ دُونَ ذَلِكَ وعُرِض عَلَىَّ عُمَرُ وعَلَيْهِ قَمِيصٌ اجْتَرَّهُ قالُوا فَما أوَّلْتَهُ يارسُولَ اللَّهِ قال الدِّينَ *

39-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu:

—*"Ben uyuduğum sırada* (ru'yâmda) *birtakım insanlar gördüm. Onlar bana arz olundular. Üstlerinde gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere ulaşıyor, kimi de bundan daha az yere ulaşıyordu. Umer de bana arz olundu. Üstünde* (eteklerini yerde) *sürüdüğü bir gömlek vardı".*

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl (yânî ta'bîr) ettin? diye sordular.

— *"Dîn ile"* cevâbını verdi [54].

٤٠ــ حدّثنا الصَّلْتُ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** إسْماعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** أيُّوبُ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ قال لَمَّا طُعِنَ عُمَرُ جَعَلَ يألَمُ فقال لَهُ ابنُ عَبَّاسٍ وكأنَّهُ يُجَزِّعُهُ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ ولَئِنْ كانَ ذَاكَ لَقَدْ صَحِبْتَ رسولَ اللَّهِ ﷺ فأحْسَنْتَ صُحْبَتَهُ ثُمَّ فارَقْتَهُ وهُوَ عنْكَ راضٍ ثُمَّ صَحِبْتَ أبابَكْرٍ فأحْسَنْتَ صُحْبَتَهُ ثُمَّ فارَقْتَهُ وهُوَ عَنْكَ راضٍ ثُمَّ صَحِبْتَ صَحَبَتَهُمْ فأحْسَنْتَ صُحْبَتَهُمْ ولَئِنْ فارَقْتَهُمْ لَتُفارِ قَنَّهُمْ وهُمْ عَنْكَ رَاضُونَ قال أمَّا ماذَكَرْتَ مِنْ صُحْبَةِ رسُولِ اللَّهِ ﷺ ورِضاهُ فإنَّما ذَاكَ مَنٌّ مِنَ اللَّهِ تعالى مَنَّ بِهِ عَلَىَّ وأمَّا ماذَكَرْتَ مِنْ صُحْبَةِ أبى بَكْرٍ ورِضاهُ فإنَّما ذَاكَ مَنٌّ مِنَ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ مَنَّ بِهِ عَلَىَّ وأمَّا ماتَرَى مِنْ جَزَعِى فَهُوَ مِنْ أجْلِكَ وأجْلِ أصْحابِكَ واللَّهِ لَوْ أنَّ لِي طِلاَعَ الأرْضِ ذَهَبًا لاَفْتَدَيْتُ بِهِ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ قَبْلَ أنْ أرَاهُ : قال حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ **حدّثنا** أيُّوبُ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنِ ابنِ عبَّاسٍ دَخَلْتُ عَلى عُمَرَ بِهَذَا *

---

54 Başlığa uygunluğu, içinde Umer'in fazîleti bulunması yönündendir. Bu hadîs de Îmân Kitâbı, "Îmân ehlinin amellerde birbirlerinden üstün oluşları bâbı"nda küçük farklılıkla geçmişti.

40-..... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, İbnu Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, el-Mısver ibn Mahrame (R) şöyle demiştir: Umer vurulduğu zamân elemlenmeye, endîşelenmeye başladı. Hemen (pek sevdiği) İbn Abbâs yanına gelerek endîşesini gidermek ve tesellî etmek maksadıyle:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Eğer bu vurulmadan ölüm olursa, vaziyetten o kadar endîşe etme! Yemîn olsun, muhakkak sen Rasûlullah(S)'a yâr ve hemdem oldun ve O'na pek güzel dostluk ettin. Sonra Rasûlullah'tan -O, senden hoşnûd olarak- ayrıldın. Ondan sonra Ebû Bekr'e arkadaş oldun. Ona da pek iyi yoldaş oldun. Sonra Ebû Bekr'den de -o, senden hoşnûd ve râzı olarak- ayrıldın. Sonra Peygamber'in ve Ebû Bekr'in bunca arkadaşlarına dost oldun; bunlara da pek güzel dostluk ettin. Eğer sen (bu defa) sahâbîlerden ayrılırsan, muhakkak onlar senden hoşnûd ve râzı oldukları hâlde ayrılacaksın! dedi.

Bunun üzerine Umer:

— Rasûlullah ile sohbet ve O'nun hoşnûdluğu hakkında zikrettiğin o güzel hâtıralar Yüce Allah'ın bana bahşettiği bir minnet ve ihsânıdır. Ebû Bekr'in sohbeti ve onun benden hoşnûdluğu hakkında zikrettiğin hâtıralar da yine hiç şübhesiz zikri ulu olan Allah'ın bir minnet ve ihsânıdır ki, onu bana bahşetmiştir. Senin şu anda bende görmekte olduğun ıztırab ve endîşeme gelince, o senin için ve senin en yakın ve en sâdık dostların içindir [55]. Vallâhî şâyet benim şu yer dolusu altınım olaydı azîz ve celîl olan Allah'ın azâbından kurtulmak için o azâbı görmeden önce bu altınları (hiç tereddüd etmeden) muhakkak fedâ ederdim, demiştir.

Hammâd ibn Zeyd şöyle demiştir: Bize Eyyûb, Abdullah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs: Ben Umer'in yanına girdim, demiş ve bu sözleri söylemiştir [56].

٤١ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسَى حدّثنا أَبو أُسامَةَ قال حدّثني عُثْمانُ

---

55 Umer'in Abdullah ibn Abbâs ile onun yakınları ve arkadaşları hakkında endîşe etmesi, kendisinden sonra kopacak bir fitne ve ihtilâl sezmesinden dolayı idi. Hakîketen bu fitne, Usmân zamânında başlamış ve sürüp gitmiştir.

56 Hadîsin başlığa uygunluğu "Yemîn olsun sen muhakkak Rasûlullah'a yâr ve hemdem oldun..." sözlerinden alınır. Çünkü bu sözlerde Umer lehine büyük bir fazîlet vardır.

Umer, hicretin yirmiüçüncü yılı zu'l-hiccesinin yirmialtıncı günü sabâh namâzında iken Mugîre ibn Şu'be'nin İrânlı kölesi Ebû Lu'lu' tarafından zehirli bir hançer ile vurulup şehîd olmuştur (Aynî).

Umer devlet işlerinde ve halkın idâresinde bir kusûr yapmış olmaktan dolayı erişecek Allah azâbından korkuyor, bunun dehşetini ifâde ediyordu.

بنُ غِياثٍ **حدّثنا** أَبو عُثْمانَ النَّهْدِيُّ عنْ أَبى مُوسَى رضي اللَّهُ عنه قال كُنْتُ مَعَ النبىِّ ﷺ فى حائِطٍ مِنْ حِيطانِ المَدِينَةِ فَجاءَ رَجُلٌ فاسْتَفْتَحَ فقال النبىُّ ﷺ افْتَحْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فَفَتَحْتُ لَهُ فإِذَا هُو أَبو بَكْرٍ فَبَشَّرْتُهُ بِما قال النبىُّ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ جاءَ رجُلٌ فاسْتَفْتَحَ فقال النبىُّ ﷺ افْتَحْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فَفَتَحْتُ لَهُ فإِذَا هُوَ عُمَرُ فأَخْبَرْتُهُ بِما قال النبىُّ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ فقال لِى افْتَحْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ عَلى بَلْوَى تُصِيبُهُ فإِذَا عُثْمانُ فأَخْبَرْتُهُ بِما قال رسولُ اللَّهِ ﷺ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ قال اللَّهُ المُسْتَعانُ *

41-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in berâberinde Medîne bustânlarından bir bustânın içinde idim. Bir adam geldi de kapının açılmasını istedi. Peygamber:

— *"Ona kapıyı aç da kendisini cennetle müjdele"* buyurdu.

Ben o kimseye kapıyı açtım. Gördüm ki, o Ebû Bekr'dir. Ve kendisini Peygamber'in söylediği şeyle müjdeledim. Bu müjde üzerine Ebû Bekr Allah'a hamdetti. Sonra bir adam daha gelip o da kapının açılmasını istedi. Peygamber:

— *"Ona kapıyı aç ve kendisini cennetle müjdele"* buyurdu.

Ben kapıyı açtım ve Umer'le karşılaştım. Ona da Peygamber'in söylediği şeyi haber verdim. O da Allah'a hamdetti. Sonra bir kimse daha kapının açılmasını istedi. Peygamber yine bana:

— *"Ona kapıyı aç ve kendisine isâbet edecek belâ ve imtihâna karşı onu cennetle müjdele"* buyurdu.

Gelenin Usmân olduğunu gördüm ve ona da Rasûlullah(S)'ın söylediklerini haber verdim. O da Allah'a hamdetti, sonra:

— (Gelecek musîbetlere karşı) ***yardımına sığınılacak olan ancak Allah'tır,*** dedi [57].

٤٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ قال **حدّثنى** ابنُ وهْبٍ قال أخبرَنِى حَيْوَةُ قال **حدّثنى** أَبو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بنُ مَعْبَدٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَدَّهُ عبْدَ اللَّهِ بنَ هِشامٍ قال كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ وهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ *

---

57 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs başka bir tarîkten ve daha uzun bir metin ile "Ebû Bekr'in Fazîletleri bâbı"nda da geçmişti.

Usmân'ın bu hadîsin sonunda Allah'a hamdettikten sonra söylediği "(Musîbet ve imtihânlarda) *yardımına sığınılacak olan ancak Allah'tır*" sözü, Kur'ân'da Ya'kûb Peygamber'in ve bizim Peygamberimiz Muhammed'in teblîğinde de geçmektedir: Yûsuf: 18, el-Enbiyâ: 112.

42-..... Abdullah ibn Hişâm: Biz Peygamber (S) ile berâber bulunuyorduk. Peygamber (o topluluk içinde) Umer ibnu'l-Hattâb'ın elini tutuyordu, demiştir [58].

٧ــ بَابُ مَناقِبِ عُثْمانَ بنِ عَفَّانَ أبى عَمْرٍو القُرَشِيِّ رضى اللَّهُ عنه: وقال النبيُّ ﷺ مَنْ يَحْفِرُ بِئْرَ رُومَةَ فَلَهُ الجَنَّةُ فَحَفَرَها عُثْمانُ وقال منْ جَهَّزَ جَيْشَ العُسْرَةِ فَلَهُ الجَنَّةُ فَجَهَّزَهُ عُثْمانُ

7- KUREYŞ KABÎLESİNDEN EBÛ AMR USMÂN İBNU AFFÂN(R)'IN MENKABELERİ BÂBI [59]

Ve Peygamber (S): *"Kim Rûme Kuyusu'nu kazdırırsa ona cennet vardır"* buyurdu da, o kuyuyu Usmân kazdırdı (ve vakfetti) [60].

Ve yine Peygamber: *"Her kim zorluk ordusunu techîz ederse, onun için cennet vardır"* buyurdu da akabinde o orduyu Usmân techîz etti [61].

٤٣ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمَّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ أبى مُوسَي رضى اللَّهُ عنه أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم دَخَلَ حائِطًا وأمَرنى بِحفْظِ بابِ الحائِطِ فَجاءَ رَجُلٌ يَسْتأذِنُ فقال ائْذَنْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فإذَا أبُو بَكْرٍ ثُمَّ جاءَ آخَرُ يَسْتَأذِنُ فقال ائْذَنْ لَهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فإذَا عُمَرُ ثُمَّ جاءَ آخَرُ يَسْتأْذِنُ فَسَكَتَ هُنَيْهَةً ثُمَّ قال ائْذَنْ لهُ وَبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ عَلى بَلْوَى سَتُصِيبُهُ فإذَا عُثْمانُ بنُ عَفَّانَ قال حَمَّادٌ **وحدّثنا** عاصِمٌ الأحْوَلُ وعَلِيُّ بنُ الحَكَمِ سَمِعا

---

58 Başlığa uygunluğu şu yöndendir: Peygamber'in o cemâat içinde Umer'in elini tutması, son derece sevgiye ve berâber olmaya delîldir. Eğer Umer'de büyük bir fazîlet olmasaydı, elbette Peygamber onun elini tutmazdı (Aynî).

59 Usmân'ın neseb zinciri Peygamber'le Abdu Menâf'da birleşir. Ebû Amr, künyesidir. Evvelâ Peygamber'in kızı Rukayye ile; onun ölümü üzerine de diğer kızı Ümmü Kulsüm ile evlendiği için "İki nûr sâhibi" ma'nâsına "Zu'n-Nurayn" lakabı ile şöhret kazandı.

60 Bu ta'lîk Vakf'ta, "Bir arâzî yâhud kuyu vakfettiği zamân bâbı"nda senediyle geçti.

61 Bu da bundan evvel zikredilen yerde aynı kitâbın aynı bâbındaki aynı hadîste geçmişti. Zorluk ordusu, Tebûk seferi için hazırlanan ordudur. Bu sefer bir kıtlık senesinde ve yazın en sıcak zamânına tesâdüf ettiğinden "Darlık ve güçlük seferi" diye anılmıştır. Bu Tebûk seferinde Usmân, dokuzyüz elli deve ve elli at vermek sûretiyle askerin techîzine katılmış ve Rasûlullah'a da bin dînâr vermiştir.

أبا عُثْمانَ يحَدِّثُ عنْ أبى مُوسَى بِنَحْوِهِ وزَادَ فِيهِ عاصِمٌ أنَّ النبىَّ ﷺ كانَ قاعِدًا فى مَكانٍ فِيهِ ماءٌ قَدِ انْكَشَفَ عنْ رُكْبَتَيْهِ أو رُكْبَتِهِ فلَمَّا دَخَلَ عثْمانُ غطَّاها *

43-..... Bize Hammâd, Eyyûb'dan; o da Ebû Usmân'dan; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti (O, şöyle demiştir): Peygamber (S) bir bustâna girdi de bana bustânın kapısını bekleyip korumamı emretti. Derken bir adam geldi, izin istiyordu. Peygamber:

— *"Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele"* buyurdu.

Kapıyı açınca Ebû Bekr'le karşılaştım.

Sonra diğer biri geldi, izin istiyordu. Peygamber yine:

— *"Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele"* buyurdu.

Gördüm ki o da Umer'miş.

Sonra başka biri geldi, o da izin istiyordu. Peygamber biraz sustu, sonra:

— *"Ona izin ver ve kendisine isâbet edecek belâ ve imtihân üzerine cennetle müjdele"* buyurdu.

Kapıyı açınca Usmân ibn Affân ile karşılaştım [62].

Hammâd şöyle demiştir: Ve bize Âsım el-Ahvel ile Alî ibnu'l-Hakem tahdîs ettiler; bunlar Ebû Usmân'dan işitmişlerdir; o, Ebû Mûsâ'dan, yukarıki hadîsin benzerini tahdîs ediyordu. Âsım bu hadîste şunu ziyâde etmiştir: Peygamber (S) içinde su olan bir yerde oturmuş idi, iki diz kapağı yâhud bir diz kapağı açılmıştı. Usmân oraya girince Peygamber hemen açık olan yerini örttü [63].

٤٤ــ حدّثنى أحْمَدُ بنُ شَبِيبِ بنِ سَعِيدٍ قال حدّثنى أبِي عنْ يُونُسَ قال ابنُ شِهابٍ أخْبَرَنِى عُرْوَةُ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَدِىِّ بنِ الخِيارِ أخْبَرَهُ أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ وعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ الأسْوَدِ بنِ عَبْدِ يَغُوثَ قالا مايَمْنَعُكَ أنْ تُكَلِّمَ عُثْمانَ لأخِيهِ الوَلِيدِ فَقَدْ أكثَرَ النَّاسُ فِيهِ فَقَصَدْتُ لِعُثْمانَ حَتَّى خَرَجَ إلى الصَّلاَةِ قُلْتُ إنَّ لِى إلَيْكَ حاجَةً وهْىَ نصِيحَةٌ لَكَ قال ياأيُّها المَرْءُ قال

---

62 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîs yakında bundan önceki bâbın sonunda da geçmişti.

63 Hammâd'ın bu hadîsinde Peygamber, Usmân'ın girmesiyle ondan hayâ ederek açık olan dizini örtmüştür. Çünkü Usmân hayâsının çokluğu ile meşhûr idi, bunun için Peygamber onun yanında, hayânın gerektirdiği örtünmeyi yapmıştır. Bâzı âlimler bu hadîsle dizkapağının avret olmadığına delîl getirmişlerdir (Kastallânî).

مَعْمَرٌ أُرَاهُ قال أَعُوذُ باللَّهِ مِنْكَ فانْصَرفْتُ فَرَجَعْتُ إِلَيْهِمْ إِذْ جاءَ رسولُ عُثْمانَ فأَتَيْتُهُ فقالَ مانَصِيحَتُكَ فَقُلْتُ إِنَّ اللَّهَ سبْحانَهُ بَعَثَ مُحَمَّدًا صلى اللَّه عليه وسلم بالحَقِّ وأَنْزَلَ عَلَيْهِ الكِتابَ وكُنْتَ مِمَّنِ اسْتَجابَ لِلَّهِ ولِرَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم فَهاجَرْتَ الْهِجْرَتَيْنِ وصَحِبْتَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم ورَأَيْتَ هَدْيَهُ وَقَدْ أَكْثَرَ النَّاسُ فى شأْنِ الوَلِيدِ قال أَدْرَكْتَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قُلْتُ لاَ ولكِنْ خَلَصَ إِلَىَّ مِنْ عِلْمِهِ ما يَخْلُصُ إلى العَذْرَاءِ فى سِتْرِها قال أَمَّا بَعْدُ فإِنَّ اللَّهَ بَعثَ مُحَمَّدًا صلى اللَّهُ عليْه وسلّم بالحَقِّ فَكُنْتُ مِمَّنِ اسْتَجابَ لِلَّهِ ولِرَسُولِهِ ﷺ وآمَنْتُ بِما بُعِثَ بِهِ وهاجَرْتُ الهِجْرَتَيْنِ كَمَا قُلْتَ وصَحِبْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ وبايَعْتُهُ فَوَ اللهِ ما عَصَيْتُهُ ولاَ غَشَشْتُهُ حتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ أَبو بَكْرٍ مِثْلُهُ ثُمَّ عُمَرُ مِثْلُهُ ثُمَّ اسْتُخْلِفْتُ أَفَلَيْسَ لِى مِنَ الحَقِّ مِثْلُ الَّذِى لَهُمْ قُلْتُ بَلى قال فَما هَذِهِ الأَحاديثُ الَّتى تَبْلُغُنِى عَنْكُمْ أَمَّا ماذَكَرْتَ مِنْ شانِ الوَلِيدِ فَسَنَأْخُذُ فِيهِ بالحَقِّ إِنْ شاءَ اللَّهُ ثُمَّ دَعا عَلِيًّا فأَمَرَه أَنْ يَجْلِدَهُ. فَجَلَدَهُ ثَمانِينَ *

44-..... İbnu Şihâb şöyle demiştii: Bana Urve haber verdi. Ona da Ubeydullah ibn Adiyy ibni'l-Hıyâr haber verdi ki, Mısver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibnu'l-Esved ibn Abdi Yegûs, Ubeydullah ibn Adiyy'e:

— Seni ana bir kardeşi el-Velîd (ibn Ukbe ibn Ebî Muayt) için Usmân'la konuşmandan men' eden nedir? İnsanlar el-Velîd hakkında ithâmı çoğaltmışlardır, dediler.

(Ubeydullah dedi ki:) Bunun üzerine ben Usmân'a gitmeyi kasdettim. Namâza çıktığı zamân ona:

— Benim sana bir hâcetim var, o hâcet sana nasîhattir, dedim.

Usmân:

— Ey insan! dedi.

Râvî Ma'mer ibn Râşid dedi ki: Ben sanıyorum ki, Usmân: Senden Allah'a sığınıyorum, dedi.

Bunun üzerine ben Usmân'ın yanından ayrıldım da Mısver ile Abdurrahmân'ın yanına döndüm. Bu sırada Usmân'ın elçisi çıkageldi (Usmân beni çağırmış). Ben Usmân'ın yanına vardım. Usmân bana:

— Senin nasîhatin nedir? dedi.

Ben Usmân'a hitâben:

— Şübhesiz ki münezzeh olan Allah, Muhammed'i hakk ile gönderdi ve O'na Kitâb'ı indirdi. Sen de Allah'a ve Rasûlü'ne icâbet edenlerden oldun. İki kerre hicret ettin. Allah Elçisi'yle sohbet ve arkadaşlık yaptın ve O'nun yolunu görüp bildin. İnsanlar (sîretinin kötülüğü sebebiyle) Velîd'in hâli hakkında çok söz etmişlerdir, dedim [64].

Usmân:

— Sen Rasûlullah'a yetiştin (O'ndan hadîs işittin) mi? dedi.

Ben:

— Hayır O'ndan hadîs işitmedim, lâkin O'nun ilminden bana, perdesi arkasındaki bâkire kıza ulaşmakta olan yaygın ilim ulaşmıştır, dedim.

Usmân şöyle dedi:

— Amma ba'du = Sözün bundan sonrasına gelince: Şübhesiz Allah, Muhammed'i hakk ile peygamber göndermiş, ben de Allah'a ve Rasûlü'ne icâbet eden kimselerden olmuşumdur. Ve Peygamber'le gönderilmiş olan bilgilere îmân etmiş, senin de söylediğin gibi iki defa hicret etmişimdir. Rasûlullah'la sohbet etmiş ve O'na bey'at eylemişimdir. Allah'a yemîn ederim ki, Allah O'nu vefât ettirinceye kadar ben O'na isyân etmedim ve O'nu hiçbir zamân aldatmadım. O'ndan sonra Ebû Bekr geldi. Ona da isyân etmedim ve aldatmadım. Sonra Umer geldi. Ona da isyân etmedim ve aldatmadım. Sonra ben halîfe seçildim. Öyle olunca benim sizin üzerinizde, onların hakkı gibi hakkım olmadı mı? dedi.

Ben:

— Evet oldu, dedim.

Usmân:

— Öyleyse sizlerden bana ulaşan şu uydurma haberler nedir? Ammâ Velîd'in durumundan zikrettiğin şeye gelince, inşâallah biz onun hakkında haklı karârı alacağız, dedi.

Sonra Alî'yi çağırdı da Velîd'e deynekleme cezâsı vurmasını emretti. Alî de el-Velîd ibn Ukbe'ye seksen deynek vurdu [65].

٤٥ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ حَاتِمِ بنِ بَزِيعٍ **حدّثنا** شَاذَانُ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أَبِى سَلَمَةَ المَاجِشُونُ عنْ عُبَيدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما

---

64 Müslim'in Haddler Kitâbı'ndaki rivâyette bu Velîd'in vâlîlik yaptığı yerde sabâh namâzını iki rek'at kıldırdıktan sonra "Daha kıldırayım mı?" dediği, şarâb içtiği ve kusarken görüldüğü şâhidlerle isbât edilip hadd cezâsı vurulduğu bildirilmiştir.

65 Hadîsin başlığa uygunluğu "Sonra Usmân Alî'yi çağırdı da Velîd'e deynekleme cezâsı vurmasını emretti.." sözlerindedir. Çünkü Usmân, kardeşine deynek cezâsı vurdurmuştur. Bu hareket de Usmân'ın hakkı gözetmesine delâlet eder..

قال كُنَّا فِى زَمَنِ النبىِّ ﷺ لاَنَعْدِلُ بأبى بَكْرٍ أحَدًا ثُمَّ عُمَرَ ثُمَّ عُثْمَانَ ثُمَّ نَتْرُكُ أصْحَابَ النبىِّ ﷺ لاَ نُفَاضِلُ بَيْنَهُمْ تَابَعَهُ عَبْدُ اللَّهِ بنُ صَالِحٍ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ *

45-..... Bize Abdulazîz ibnu Ebî Seleme el-Mâcişûn, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): "Bizler Peygamber'in hayâtı zamânında (sahâbîler arasındaki fazîlet derecelerini görüşürdük de), sahâbîlerden hiçbirisini fazîlette Ebû Bekr'e denk tutmazdık. Sonra Umer'e, sonra Usmân'a da müsâvî ve muâdil kimse bulmazdık. Bunlardan sonra Peygamber(S)'in diğer sahâbîlerini bırakırdık. Onların arasında fazîlet farkı aramazdık" demiştir.

Bu hadîsi Abdulazîz'den rivâyet etmekte Abdullah ibn Sâlih, Şâzân'a mutâbaat etmiştir [66].

٤٦ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعيلَ **حدّثنا** أبُو عَوَانَةَ **حدّثنا** عُثْمانُ هُوَ ابنُ مَوْهَبٍ قال جاءَ رَجلٌ مِنْ أهْلِ مِصْرَ حَجَّ البَيْتَ فَرأى قَوْمًا جُلُوسًا فقال مَنْ هٰؤُلاَءِ القَوْمُ قال هٰؤُلاءِ قُرَيْشٌ قال فَمَنِ الشَّيْخُ فِيهِمْ قالُوا عبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ قال يا ابنَ عُمَرَ إنِّى سائِلُكَ عنْ شَيْءٍ فَحَدِّثْنى عنه هَلْ تَعْلَمُ أنَّ عُثْمانَ فَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ قال نعمْ فقال تَعْلَمُ أنَّهُ تَغيَّبَ عنْ بَدْر ولَمْ يَشْهَدْ قال نعَمْ قال هَلْ تَعْلَمُ أنَّهُ تغَيَّبَ عنْ بَيْعَةِ الرِّضْوانِ فَلَمْ يَشْهَدْها قال نَعَمْ قال اللَّهُ أكْبرُ قال ابنُ عُمَرَ تَعالَ أُبَيِّنْ لَكَ أمَّا فِرارُهُ يَوْمَ أُحُدٍ فأشْهَدُ أنَّ اللَّهَ عَفاعنْهُ وغَفَرَ لَهُ وأمَّا تَغَيُّبُهُ عنْ بَدْرٍ فإنَّهُ كانَتْ تحْتَهُ بِنْتُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلّم وكانَتْ مَرِيضَةً فقال لَهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم إنَّ لَكَ أجْرَ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ

---

66 Başlığa uygunluğu, Usmân'ın Ebû Bekr ve Umer'den sonra insanların en fazîletlisi olduğuna delâlet etmesi yönündendir...

Tirmizî bu hadîs sahîhtir, fakat ma'nâsı i'tibâriyle garîbdir, demiştir. Bu garîbliği gidermek ve hadîse bir açıklık vermek için şârihler çeşitli tevcîhler yapmışlardır. Şârih Hattâbî şöyle demiştir: Saâdet asrında efdaliyet derecesi, sahâbîlerin yaşlı başlı ihtiyârları arasında aranılmıştır. O ihtiyârlar ki, Rasûlullah onlarla İslâm'ın mühim işlerini müşâvere ve müzâkere ederdi. Alî ise sağlığında gençlik çağında idi. Binâenaleyh İbn Umer bu hadîsi ile Alî'yi horlamak, küçük görmek ve Usmân'dan sonra gelen fazîlet derecesinden indirmek istememiştir. Çünkü Alî'nin mertebesi meşhûrdur. Onu ne İbn Umer, ne de sahâbîlerden başka bir zât inkâr eder. Usmân'dan sonra Alî'nin sahâbîlerin en fazîletlisi olduğunda ümmetin icmâı vardır.. (Aynî).

بَدْرًا وسَهْمَهُ وأمَّا تغَيُّبُهُ عنْ بَيْعةِ الرِضْوانِ فَلَوْ كانَ أحَدٌ أعَزَّ بِبَطْنِ مكَّةَ مِنْ عُثْمانَ لَبعَثَهُ مكانَهُ فَبعَثَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلّم عُثْمانَ وكانَتْ بَيْعةُ الرِّضْوَانِ بَعْدَ ماذَهَبَ عُثْمانُ إلى مكَّةَ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِيَدِهِ اليُمْنى هٰذِهِ يَدُ عُثْمانَ فَضَرَبَ بِها عَلى يَدِهِ فقال هَذِه لِعُثْمانَ فَقال لهُ ابنُ عُمرَ اذْهَبْ بِها الآنَ معَكَ *

46-..... Bize Usmân -ki o İbnu Mevheb'dir- tahdîs edip şöyle dedi: Mısırlılar'dan bir adam geldi, Beyt'i hacc eyledi, bu sırada oturmakta olan bir topluluk gördü de:

— Bu topluluk kimlerdir? dedi.

Oradakilerden biri:

— Bunlar Kureyş'tir, dedi.

O zât bu sefer:

— Bunların içinde şeyh kimdir? dedi.

Onlar:

— Abdullah ibn Umer'dir, diye cevâb verdiler.

Bu zât:

— Ey Umer'in oğlu! Ben senden birşey soracağım, onu bana tahdîs et: Uhud günü Usmân (harbe katılmayıp) kaçmıştır, bilir misin? diye sordu.

İbnu Umer:

— Evet, diye cevâb verdi.

Sorucu:

— Usmân'ın Bedir gününde kaybolup harbde hazır bulunmadığını bilir misin? dedi.

İbn Umer:

— Evet biliyorum, dedi.

O kimse:

— Usmân'ın Rıdvân Bey'atı'nda kaybolup Hudeybiye'de hazır bulunmadığını biliyor musun? dedi.

İbn Umer:

— Evet biliyorum, diye tasdîk etti.

Bu kimse (sorularına aldığı tasdîk cevâblarını fikrine uygun bulup tahsîn ederek):

— ***Allâhu Ekber,*** dedi.

Bunun üzerine İbn Umer (bu adamın yanlış düşüncelerini düzeltmek üzere):

— Gel, sana hakîkati beyân edeyim: Uhud harbi günü Usmân'ın kaçmasına gelince; ben çok iyi bilir, sana da bildiririm ki, Allah

Uhud'da bulunmamak kusûrunu afv ve bundan doğan günâhını mağfiret etmiştir [67]. Bedir gazâsından kaybolması ise, Usmân'ın nikâhında Rasûlullah'ın kızı Rukayye vardı. Rukayye Bedir seferi sırasında ağır hasta idi. Rasûlullah Usmân'a: *"Ey Usmân! Senin için Bedir'de hazır bulunan bir gâzî sevâbı ve bir gâzînin ganîmet payı vardır"* buyurup izin vermesi sebebiyledir. Rıdvân Bey'atı'ndan kaybolmasına gelince (Mekke'ye vazîfe ile gönderilmiş olmasındandır). Eğer Mekke vâdîsinde Usmân'dan ziyâde şeref ve nufûz sâhibi bir kimse bulunsaydı, muhakkak Rasûlullah Usmân'ın yerine onu gönderirdi. Rasûlullah, Usmân'ı gönderip, o Mekke'ye gittikten sonra Rıdvân Bey'atı yapılmıştı. Usmân'ın bu şerefli bey'attan mahrûm olmaması için, Rasûlullah (S) sağ eline işâret ederek: *"İşte bu, Usmân'ın elidir"* buyurup onunla sol eli üzerine vurdu da *"İşte bu Usmân için bey'attır"* buyurdu.

Abdullah ibn Umer, Mısırlı sorucuya (bu açıklamaları verdikten sonra):

— Sana verdiğim bu cevâblarla berâber, artık şimdi gidebilirsin, dedi [68].

٤٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يحْيَي عنْ سَعيدٍ عنْ قَتادَةَ أنَّ أنَسًا رضى اللَّهُ عنه حدّثَهُمْ قال صَعِدَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلّم أُحُدًا ومعَهُ أبو بكْرٍ وعُمَرُ وعُثْمانُ فَرَجَفَ وقال اسْكُنْ أُحُدُ أظُنُّهُ ضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ فَلَيْسَ عَلَيْكَ إلاَّ نَبيٌّ وصِدِّيقٌ وشَهيدَانِ *

47-..... Saîd'den; o da Katâde'den tahdîs etti ki, Enes (R) on-

---

67 Abdullah ibn Umer bu afv ve mağfiret husûsuna dâir görüşünü şu âyetlere dayandırmıştır:

"Hakîkat, iki ordu karşılaştığı gün içinizden geri dönen(ler yok mu)***; onları irtikâb ettikleri bâzı şeyler yüzünden ancak şeytân kandırmak istedi. And olsun Allah*** (yine) ***onları affetti. Çünkü Allah çok mağfiret edicidir, halîmdir"*** (Âlu İmrân: 155).

Bu âyette bildirilen iki ordu ile murâd: a. Peygamber ile sahâbîleri, b. Ebû Sufyân ile Kureyş kuvvetleridir. Uhud harbi hakkında Cihâd Kitâbı'nda yeterli açıklama geçmiştir.

68 Başlığa uygunluğu, bunda Usmân'a âid büyük bir fazîlet bulunması yönündendir. O da Allah'ın onu affetmesi, mağfiret etmesi, kendisi kaybolduğu hâlde onun için ecir ve pay hâsıl olmasıdır. Bu, Usmân'dan başkası için hâsıl olmamıştır. Bir de Peygamber sağ elini işâret ederek: *"Bu, Usmân'ın elidir"* deyip sol eline sürmek sûretiyle Usmân için bey'at etmesidir. İşte bunlar Allah'ın Usmân'a ihsân ettiği büyük fadldır (Aynî).

Rıdvân Bey'atı Mısver ibn Mahrame ile Mervân'ın ortak rivâyet ettikleri Hudeybiye hadîsinde geçmişti (Cihâd Kitâbı).

lara tahdîs edip şöyle demiştir: Peygamber (S) berâberinde Ebû Bekr, Umer ve Usmân olduğu hâlde Uhud Dağı'na çıkmıştı. Orada bulundukları sırada dağ deprendi. Peygamber hemen: *"Ey Uhud sâkin ol!"* buyurdu. Enes: Zannediyorum ki Peygamber ayağı ile dağa vurdu da: *"Senin üzerinde bir Peygamber, bir sıddîk ve iki şehîdden başkası yoktur"* buyurdu, demiştir [69].

٨ــ بابُ قِصَّةِ البَيْعةِ والإتِّفاقِ عَلى عُثْمانَ بنِ عفَّانَ رضى اللَّهُ عنه وفيهِ مقْتَلُ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنه

8- (UMER İBNU'L-HATTÂB'DAN SONRA) BEY'AT KISSASI VE HİLÂFET İŞİNDE SAHÂBÎLERİN USMÂN İBN AFFÂN(IN BAŞKALARINDAN ÖNE GEÇİRİLMESİ) ÜZERİNDE İTTİFAK ETMELERİ BÂBI

Bu bâbda Umer ibnu'l-Hattâb'ın öldürülmesi de vardır.

٤٨ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعيلَ حدّثنا أبو عَوَانَةَ عنْ حُصَيْنٍ عنْ عمْرِو بنِ ميْمُونٍ قال رَأيْتُ عُمَرَ بنَ الخطَّابِ رضى اللَّه عنه قَبْلَ أنْ يُصابَ بأيَّامٍ بالمَدينَةِ وقَفَ عَلى حُذَيْفَةَ بنِ اليَمانِ وعُثْمانَ بنِ حُنَيْفٍ قال كَيْفَ فعَلْتُما أتخَافانِ أنْ تَكونا قَدْ حَمَّلْتُما الأرْضَ مالاَ تُطِيقُ قالا حَمَّلْناها أمْرًا هىَ لَهُ مُطيقَةٌ ما فِيها كَبيرُ فَضْلٍ قال انْظُرَا أنْ تَكُونا حَمَّلْتُما الأرْضَ مالاَ تُطِيقُ قال قالاَ لا فقال عُمَرُ لَئِنْ سَلَّمَنِى اللَّهُ لأدَعَنَّ أرَامِلَ أهْلِ العِراقِ لا يَحْتَجْنَ إلى رَجُلٍ بَعْدِى أبَدًا قال فَما أتَتْ عَلَيْهِ إلاَّ رابعَةٌ حتَّى أُصِيبَ قال إنِّى لَقائِمٌ ما بَيْنِي وبَيْنَهُ إلاَّ عبْدُ اللَّهِ بنُ عبَّاسٍ غَدَاةَ أُصيبَ وكانَ إذَا مَرَّ بيْنَ الصَّفَّيْنِ قال اسْتَوُوا حَتى إذا لَمْ يَرَ فِيهِنَّ خَلَلاً تَقدَّمَ فكَبَّرَ وربَّما قَرَأ سُورَةَ يُوسُفَ أوِ النَّحْلِ أوْ نَحْوَ ذَلكَ فى الرَّكْعَةِ الأُولى حَتَّى يَجْتَمِعَ النَّاسُ فَما هُوَ إلاَّ أنْ كبَّرَ فَسمِعْتُهُ يقُولُ قَتلَنِي أو أكَلَنِى الكَلْبُ حِينَ طَعنَهُ فَطارَ العِلْجُ بِسِكِّينٍ ذَاتِ طَرَفَيْنِ لايَمُرُّ عَلى أحَدٍ يَمينًا ولا شِمالاً إلاَّ طَعَنَهُ حَتَّى طَعَنَ ثَلاثَةَ عَشَرَ رُجلاً ماتَ منْهُمْ سَبْعَةٌ فَلمَّا رَأى ذَلِكَ رَجُلٌ مِنَ المُسْلِمِينَ طَرَحَ عَلَيْهِ بُرْنُسًا فَلَمَّا ظَنَّ العِلْجُ

---

69 Bu hadîs daha önce de geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu *"İki şehîd"* sözünden alınır. Çünkü bu şehîdlerden biri Usmân(R)'ın kendisidir.

أَنَّهُ مَأْخوذٌ نحرَ نَفْسَهُ وتَناوَلَ عُمَرُ يَدَ عبْدِ الرَّحْمنِ بنِ عَوْفٍ فَقَدَّمَهُ فَمَنْ يَلِى عُمَرَ فَقدْ رَأى الَّذِى أرٰى وأمَّا نَواحِى المَسْجِدِ فإنَّهُمْ لا يَدْرُونَ غَيْرَ أنهُمْ قدْ فَقَدُوا صَوْتَ عُمَرَ وهُمْ يقُولُونَ سُبْحانَ اللَّهِ سُبْحانَ اللَّهِ فَصَلَّى بِهِمْ عبْدُ الرَّحْمٰنِ صَلاَةً خَفِيفةً فَلمَّا انْصَرَفُوا قال يا ابنَ عبَّاسٍ انْظُرْ مَنْ قَتلَنى فَجالَ ساعَةً ثُمَّ جاءَ فقال غُلامُ المُغِيرَةِ قال الصَّنَعُ قال نَعمْ قال قاتَلَهُ اللَّهُ لَقدْ أمَرْتُ بِهِ مَعْرُوفًا الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى لمْ يجْعَلْ مِيتَتى بِيَدِ رجُلٍ يَدَّعى الإِسْلامَ قدْ كُنْتَ أنْتَ وأبُوكَ تُحِبَّانِ أنْ تَكْثُرَ العُلُوجُ بالمَدِينَةِ وكانَ العبَّاسُ أكْثَرَهُمْ رَقِيقًا فقال إنْ شِئْتَ فعَلْتُ أىْ إنْ شِئْتَ قَتلْنا قال كَذَبْتَ بعْدَ ما تَكَلَّمُوا بِلِسانِكُمْ وصَلَّوْا قِبْلَتَكُمْ وحَجُّوا حَجَّكُمْ فاحْتُمِلَ إلى بَيْتِهِ فانْطَلَقْنا معَهُ وكأنَّ النَّاسَ لمْ تُصِبْهُمْ مُصِيبَةٌ قَبْلَ يومَئِذٍ فقائِلٌ يقُولُ لابَأسَ وقائِلٌ يقُولُ أخافُ عَلَيْهِ فأُتِيَ بِنَبِيذٍ فَشرِبَهُ فَخرَجَ مِنْ جَوْفِهِ ثُمَّ أُتِىَ بِلبَنٍ فَشرِبَهُ فَخرَجَ مِنْ جُرْحِهِ فَعلِمُوا أنَّهُ مَيِّتٌ فَدَخلْنا عَلَيْهِ وجاءَ النَّاسُ يُثْنُونَ عَلَيْهِ وجاءَ رَجُلٌ شابٌّ فقال أبْشِرْ يا أميرَ المُؤْمنينَ بِبُشْرٰى اللَّهِ لكَ مِنْ صُحْبةِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلّم وقَدَمٍ فى الإِسْلامِ ماقدْ عَلِمْتَ ثُمَّ وَلِيْتَ فَعَدَلْتَ ثُمَّ شَهادةٌ قال ودِدْتُ أنَّ ذَلكَ كَفافٌ لاعَلَىَّ ولا لِىَ فَلمَّا أدبَرَ إذا إزارُهُ يَمسُّ الأرْضَ قال رُدُّوا عَلَىَّ الغُلاَمَ قال ابنَ أخِى ارْفَعْ ثَوْبَكَ فإنَّهُ أبْقَى لِثَوْبِكَ وأتْقَى لِرَبِّكَ ياعَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ انْظُرْ ما عَلَىَّ مِنَ الدَّيْنِ فَحَسبُوهُ فَوَجَدُوهُ سِتَّةً وثمانِين أَلْفًا أوْ نَحْوَهُ قال إنْ وَفَى لَهُ مالُ آلِ عُمَرَ فأدِّهِ مِنْ أمْوَالِهِمْ وإلاَّفَسَلْ فى بَنِي عَدِىِّ بنِ كَعْبٍ فإنْ لَمْ تَفِ أمْوَالُهُمْ فَسَلْ فى قُرَيْشٍ ولاَ تَعْدُهُمْ إلَى غَيْرِهِمْ فأدِّ عَنِّى هَذَا المَالَ انْطَلِقْ إلَى عائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ فَقُلْ يَقْرَأُ عَلَيْكِ عُمَرُ السَّلاَمَ ولاَ تَقُلْ أمِيرُ المُؤْمِنِينَ فإنِّى لَسْتُ اليَوْمَ لِلْمُؤْمِنِينَ أمِيرًا وقُلْ يَسْتَأْذِنُ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ أنْ يُدْفَنَ مَعَ صَاحِبَيْهِ فَسَلَّمَ واسْتَأْذَنَ ثُمَّ دَخَلَ عَلَيْهَا فَوَجَدَهَا قاعِدَةً تَبْكِى فقال يَقْرَأُ عَلَيْكِ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ السَّلاَمَ ويَسْتَأْذِنُ أنْ يُدْفَنَ مَعَ صَاحِبَيْهِ فقالَتْ كُنْتُ أُرِيدُهُ لِنَفْسِى ولاَُوثِرَنَّهُ بِهِ اليَوْمَ علَى نَفْسِى فَلَمَّا أقْبَلَ قِيلَ هٰذَا عبْدُ اللَّهِ ابنُ عُمَرَ قَدْ جَاءَ

قال ارْفَعُونِى فأَسْنَدَهُ رَجُلٌ إِلَيْهِ فقال ما لَدَيْكَ قال الَّذِي تُحِبُّ ياأَمِيرَ المُؤْمِنِينَ أَذِنَتْ قال الحَمْدُ لِلَّهِ ما كانَ مِنْ شَيْءٍ أَهَمَّ إِلَىَّ مِنْ ذَلِكَ فإِذَا أنا قَضَيْتُ فاحْمِلُونِى ثُمَّ سَلِّمْ فَقُلْ يَسْتأْذِنُ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ فإِنْ أَذِنَتْ لِى فأَدْخِلُونِي وإِنْ رَدَّتْنِى رُدُّونِى إِلَى مَقَابِرِ المُسْلِمِينَ وجاءَتْ أُمُّ المُؤْمِنِينَ حَفْصَةُ والنِّسَاءُ تَسِيرُ مَعَهَا فَلَمَّا رَأَيْنَاهَا قُمْنا فَوَلَجَتْ عَلَيْهِ فَبَكَتْ عِنْدَهُ سَاعَةً واسْتَأْذَنَ الرِّجَالُ فَوَلَجَتْ دَاخِلاً لَهُمْ فَسَمِعْنَا بُكَاءَهَا مِنَ الدَّاخِلِ فقالُوا أَوْصِ ياأَمِيرَ المُؤْمِنِينَ اسْتَخْلِفْ قال ما أَجِدُ أَحَقَّ بِهَذَا الأَمْرِ مِنْ هٰؤُلاَءِ النَّفَرِ أَوِ الرَّهْطِ الَّذِينَ تُوُفِّىَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهْوَ عَنْهُمْ راضٍ فَسَمَّى عَلِيًّا وعُثْمَانَ والزُّبَيْرَ وطَلْحَةَ وسَعْدًا وعَبْدَ الرَّحْمٰنِ وقال يَشْهَدُكُمْ عبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ ولَيْسَ لَهُ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ كَهَيْئَةِ التَّعْزِيَةِ لهُ فإِنْ أَصَابَتِ الإِمْرَةُ سَعْدًا فَهْوَ ذَاكَ وإِلاَّ فَلْيَسْتَعِنْ بِهِ أَيُّكُمْ ما أُمِّرَ فإِنِّى لَمْ أَعْزِلْهُ عنْ عَجْزٍ ولاَ خِيَانَةٍ وقال أُوصِى الخَلِيفَةَ مِنْ بَعْدِى بالمُهَاجِرِينَ الأَوَّلِينَ أَنْ يَعْرِفَ لَهُمْ حَقَّهُمْ ويَحْفَظَ لَهُمْ حُرْمَتَهُمْ وأُوصِيهِ بالأَنْصَارِ خَيْرًا الَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ والإِيمانَ منْ قَبْلِهِمْ أَنْ يُقْبَلَ مِنْ مُحْسِنِهِمْ وأَنْ يُعْفَى عنْ مُسِيئِهِمْ وأُوصِيهِ بأَهْلِ الأَمْصَارِ خَيْرًا فإِنَّهُمْ رِدْءُ الإِسْلاَمِ وجُبَاةُ المَالِ وغَيْظُ العَدُوِّ وأَنْ لاَ يُؤْخَذَ مِنْهُمْ إِلاَّ فَضْلُهُمْ عنْ رِضَاهُمْ وأُوصِيهِ بالأَعْرَابِ خَيْرًا فإِنَّهُمْ أَصْلُ العَرَبِ ومادَّةُ الإِسْلاَمِ أَنْ يُؤْخَذَ مِنْ حَوَاشِى أَمْوَالِهِمْ وتُرَدَّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ وأُوصِيهِ بِذِمَّةِ اللَّهِ وذِمَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَنْ يُوفَى لَهُمْ بِعَهْدِهِمْ وأَنْ يُقَاتَلَ مِنْ وَرَائِهِمْ ولاَ يُكَلَّفُوا إِلاَّ طَاقَتَهُمْ فَلَمَّا قُبِضَ خَرَجْنَا بِهِ فانْطَلَقْنَا نَمْشِي فَسَلَّمَ عبْدُ اللَّهِ ابنُ عُمَرَ قال يَسْتأْذِنُ عُمَرُ بنُ الخطَّابِ قالَتْ أَدْخِلُوهُ فأُدْخِلَ فَوُضِعَ هُنَالِكَ مَعَ صَاحِبَيْهِ فَلَمَّا فُرِغَ مِنْ دَفْنِهِ اجْتَمَعَ هٰؤُلاَءِ الرَّهْطُ فقال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ اجْعَلُوا أَمْرَكُمْ إِلَى ثَلاَثَةٍ مِنْكُمْ فقال الزُّبَيْرُ قَدْ جَعَلْتُ أَمْرِى إِلَى عَلِيٍّ فقال طَلْحَةُ قَدْ جَعَلْتُ أَمْرِى إِلَى عُثْمَانَ وقال سَعْدٌ قَدْ جَعَلْتُ أَمْرِى إِلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ فقال عبْدُ الرَّحْمٰنِ أَيُّكُمَا تَبَرَّأُ مِنْ هَذَا الأَمْرِ فَنَجْعَلُهُ إِلَيْهِ واللَّهُ عَلَيْهِ والاسْلاَمُ لَيَنْظُرَنَّ أَفْضَلُهُمْ فِى نَفْسِهِ فأَسْكَتَ الشَّيْخَانِ

فقال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ أَفَتَجْعَلُونَهُ إِلَيَّ واللَّهُ عَلَيَّ أَنْ لاَ آلُوَ عَنْ أَفْضَلِكُمْ قالا نَعَمْ فأَخَذَ بِيَدِ أَحَدِهِمَا فقال لَكَ قَرَابَةٌ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم والقِدَمُ فِي الاسْلاَمِ ما قَدْ عَلِمْتَ فاللَّهُ عَلَيْكَ لَئِنْ أَمَّرْتُكَ لَتَعْدِلَنَّ ولَئِنْ أَمَّرْتُ عُثْمَانَ لَتَسْمَعَنَّ ولَتُطِيعَنَّ ثُمَّ خَلاَ بالآخَرِ فقال لهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَلَمَّا أَخَذَ المِيثَاقَ قال ارْفَعْ يَدَكَ يا عُثْمَانُ فَبَايَعَهُ فَبَايَعَ لَهُ عَلِيٌّ ووَلَجَ أَهْلُ الدَّارِ فَبَايَعُوهُ *

48-..... Amr ibnu Meymûn şöyle demiştir: Ben, Umer ibnu'l-Hattâb'ı vurulmasından birkaç gün önce Medîne'de görmüştüm: Huzeyfe ibnu'l-Yemân ile Usmân ibn Huneyf'in yanı başlarında durdu da [70]:

— Nasıl yaptınız? Irâk ahâlîsine tâkat yetiremeyecekleri harâc yüklemiş olmanızdan korkuyor musunuz? dedi.

Onlar:

— Biz Irâk arâzîsine onların tâkat yetirebilecekleri, büyük bir fazlalık olmayan bir vergi yükledik, dediler.

Umer:

— Arâzîye tâkat yetiremeyecekleri bir harâc yüklemiş olmanızdan iyi düşünüp sakınınız, dedi.

Amr ibn Meymûn dedi ki: Huzeyfe ile İbnu Huneyf:

— Hayır, biz oraya tâkatlerinin üstünde vergi yüklemedik, dediler.

Bunun üzerine Umer:

— Eğer Allah beni selâmette kılarsa, muhakkak ben Irak ahâlîsinin dullarını benden sonra ebediyyen bir erkeğe muhtâc olmayacakları hâlde bırakacağım, dedi.

Amr ibn Meymûn şöyle dedi: Umer'in üzerinden sâdece dördüncü gece geçti. Nihâyet dördüncü gecenin sabâhında Umer vuruldu. Vurulduğu sabâh ben Mescid'de saff içinde dikeliyordum. Benimle Umer arasında Abdullah ibn Abbâs bulunuyordu. Umer'in âdeti iki saff arasından geçerken "Saffları düzeltiniz" diye emreder, nihâyet saflarda imtizâmsızlık görmeyince mihrâba geçer, iftitâh tekbîrini alırdı. Cemâatin toplanması için ekseriyâ ilk rek'atte Yûsuf Sûresi'ni yâhud en-Nahl Sûresi'ni yâhud da bunlara benzer uzunlukta bir sûre okurdu. O sabâh da bu sûretle mihrâba geçip tekbîr aldı. Müteâkiben ben Umer'in:

— "Köpek beni öldürdü (yâhud köpek beni yedi)" dediğini işittim.

---

70 Umer, bu iki sahâbîyi Irak arâzîsi üzerine harâc verisi, ahâlîsi üzerine de cizye vergisi koymaları vazîfesiyle Irak'a göndermiş idi (Kastallânî).

O anda (Ebû Lû'lû Fîrûz denilen mecûsî) bir Acem gencî Umer'i hançerlemişti ve elinde iki yüzlü bir hançerle kaçmaya ve geçtiği safflarda sağlı sollu râst geldiği kimseleri vurmaya başlamıştı. Nihâyet bu sûretle onüç kimseyi hançerledi. Bunlardan yedisi öldü. Bu kanlı vaziyeti gören müslümânlardan birisi borus denilen geniş başlığını cânînin boynuna atıp geçirdi. Kâfir köle yakalandığını anlayınca kendini hançerleyerek intihâr etti.

Umer yaralanınca Abdurrahmân ibn Avf'ın elinden tutup, onu mihrâba geçirdi.

Amr ibnu Meymûn şöyle dedi: Umer'e yakın bulunan herkes benim görmekte olduğum bu işi (yânî kölenin Umer'i hançerlemesini) muhakkak görmüştür. Ammâ mescidin kenarlarında bulunan kimselere gelince onlar birşey bilmiyorlardı. Ancak onlar Umer'in namâz içindeki sesini kaybetmişlerdi. Onlar bundan taaccüb ederek:

— ***Subhânallah, Subhânallah,*** diyorlardı.

Abdurrahmân cemâate hafîf bir namâz kıldırdı. Namâzdan çıkınca Umer, İbn Abbâs'a:

— Ey Abbâs oğlu! Git gör bakalım, beni kim vurdu? dedi.

İbn Abbâs bir müddet dolaştıktan sonra geldi ve:

—Cânî Mugîre ibn Şu'be'nin kölesidir, dedi.

Umer:

— Şu san'atkâr mı? dedi.

İbn Abbâs:

— Evet, diye tasdîk etti.

Umer:

— Allah onun canını alsın! Ben ona iyilik emretmiştim. Allah'a hamd olsun ki, benim ölümümü müslümânlık iddiâsında bulunan bir kimsenin eliyle yaptırmadı! dedi [71].

---

71 İbn Sa'd'ın ez-Zuhrî'den sahîh bir senedle rivâyetine göre Umer, İslâm fetihlerinin genişlemesi ve esîrlerin çoğalması üzerine Medîne'nin nizamı nâmına erlik çağına ermiş genç esîrlerin Medîne'ye girmelerine izin vermiyordu. Nihâyet Kûfe Vâlîsi Mugîre ibn Şu'be'den aldığı bir mektûbda, yanında bulunan genç bir san'atkârı zikrediyor ve bunun demir ve ağaç nakış işlerindeki ustalığından, iyi bir marangoz olduğundan ve Medîneliler'in bundan fayda göreceklerinden söz ederek, Medîne'ye girmesine izin verilmesini tavsiye ediyordu. Bunun üzerine Mugîre'nin bu kölesine izin verildi. Mugîre buna aylık yüz dirhem harâc kesmişti. Köle bunun ağırlığından Umer'e şikâyet etti. Fakat Umer, kölenin san'atına göre bu harâcı çok bulmadı. Köle titizlenerek çıktı. Ve birkaç gün sonra bu sû'ikasdı yaptı.

ez-Zuhrî'nin rivâyetine göre, cânînin taşıdığı hançer, iki başlı olup kabzası ortasında imiş. Bununla Umer'i üç yerinden yaralamış. Bu yaralardan birisi göbeği altında olup, geniş bulunduğundan ölüme sebeb olmuştur.

Bu kölenin İrân fetihleri sırasında esîr edilerek Medîne'ye getirilen ve maiyyetiyle berâber müslümân olan Hürmüz'ün teşvîkiyle bu cinâyeti işlediğine dâir

Sonra Umer, İbn Abbâs'a hitâben şunları söyledi:

— Sen ve baban Abbâs, ikiniz Medîne'de kâfir kölelerin çok olmasını arzû ediyordunuz.

Abbâs, sahâbîler içinde ençok kölesi olan kimse idi.

Bunun üzerine İbn Abbâs, Umer'e:

— İstersen yaparım, yânî eğer istersen Medîne'deki köleleri öldürürüz, dedi.

Umer, İbn Abbâs'a:

— Yanlış söyledin. Onları sizin dilinizle konuşmaları, sizin kıblenize namâz kılmaları ve haccınızı hacc yapmalarından sonra öldürebilir misin? dedi.

Amr ibn Meymûn devâmla dedi ki: Sonra Umer kendi evine taşındı. Biz de berâberinde gittik. Durum öyle idi ki, sahâbîlere ve Medîne halkına bundan önce bu derece elem verici bir musîbet erişmemişti. Bâzı kimse yaralarında tehlike yoktur diyor, bâzı kimse de ben Umer üzerine korkuyorum diyordu. Yaralar tedâvîye başlandığı sırada bir mikdâr nebîz getirildi. Umer onu içti, fakat hemen karnından dışarı çıktı. Sonra süt getirildi. Umer onu da içti, fakat bu da karnındaki yaradan çıkmaya başladı. Bunun üzerine herkes, Umer'in bu yaralardan öleceğini bildiler. Biz de Umer'in yanına girdik. Artık insanlar takım takım geldiler de Umer'in iyiliklerini söylüyor, onu övüyorlardı. Bu sırada Umer'in yanına Ensâr'dan genç bir insan geldi de:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Allah'ın sana olan lutûf ve ihsânıyle sevin: Rasûlullah'la sohbetin ve iyice bilmekte olduğun İslâm'daki kıdemin (bunca yüksek hizmetlerin) vardır. Sonra halîfe oldun, hep adâlet ettin. Bu beşerî fazîletlerden sonra şehîdlik rütbesi vardır! dedi.

Umer:

— Bu halîfelik işinin bana bir kefâf olmasını, yânî ne aleyhime ikaabı, ne de lehime sevâbı olmasını arzû ettim, dedi.

O genç arkasını dönüp giderken Umer onun izârının uzunluğundan dolayı yerde sürünüyor olduğunu gördü de:

— Şu genci bana geri getirin, dedi.

O genç gelince, ona:

— Ey kardeşim oğlu! Elbiseni yerden kaldır. Çünkü bu kaldırma elbisen için daha bekaa verici (yâhud daha temiz kılıcı), Rabb'ın için de daha takvâlı olur, dedi.

Bundan sonra Umer oğluna hitâben şunları söyledi:

— Ey Umer'in oğlu Abdullah! Üzerimde olan borçlara bak! dedi.

---

de rivâyet vardır. Ve bu rivâyette daha mühim sebeb bildirilmektedir: Cizye Kitâbı, 3. hadîs.

Borçlarını hesâb ettiler ve borcunu seksen bin yâhud buna yakın buldular. Umer şöyle devâm etti:

— Eğer Umer âilesinin malı bu borca yeterse, borcu onların mallarından öde! Eğer Umer'in malı borca yetmezse Adiyy ibn Ka'b oğulları'ndan mal iste. Eğer onların malları da yetmezse Kureyş kabîlesinden mal iste ve onlardan öteye, yânî daha başkalarına gitme Bu mallarla benim borcumu öde! Mü'minlerin Anası Âişe'ye git de ona: Umer sana selâm söylüyor, de: "Mü'minlerin Emîri" ta'bîrini söyleme. Çünkü ben bu gün Mü'minlerin Emîri değilim. Ve Âişe'ye: Umer ibnu'l-Hattâb iki arkadaşının yanına gömülmek için senden izin istiyor, de! dedi.

İbn Umer, Âişe'ye gitti, ona selâm verip yanına girmeye izin istedi. Sonra Âişe'nin yanına girdi, onu oturmuş (Umer için) ağlıyor buldu. İbn Umer, Âişe'ye:

— Umer ibnu'l-Hattâb sana selâm ediyor ve iki arkadaşının berâberinde gömülmesi husûsunda izin istiyor, dedi.

Âişe:

— Ben burayı kendim için düşünüyordum. Fakat bu gün elbette Umer'i nefsime üstün tutarım, dedi.

Abdullah dönüp gelince, Umer'e:

— İşte Abdullah ibn Umer gelmiştir, denildi.

Umer:

— Beni kaldırın, dedi.

Bir kimse Umer'i kendisine dayadı. Umer, Abdullah'a:

— Yanında ne haber var? diye sordu.

Abdullah:

— Ey Mü'minlerin Emîri, yanımda senin arzû etmekte olduğun şey vardır. Âişe (iki arkadaşınla gömülmene) izin verdi, dedi.

Umer:

— ***el-Hamdü lillâh***(= Allah'a hamd olsun)! Bu gün benim için dostlarımın yanına gömülmekten başka daha ehemmiyetli hiçbir iş ve arzû yoktur. Ben ölünce cenâzemi hücreye taşıyınız. Sonra Âişe'ye teslîm ediniz. Sen Âişe'ye: Umer ibnu'l-Hattâb senden izin diler, de. Eğer Âişe benim oraya gömülmem için izin verirse, beni oraya girdiriniz. Şâyet Âişe beni reddederse, sizler benim cesedimi müslümânların kabirlerine götürüp gömünüz, diye vasiyet etti.

Bu sırada mü'minlerin anası Hafsa geldi. Berâberinde birtakım kadınlar yürüyordu. Biz onları görünce kalktık. Hafsa babasının huzûruna girdi ve yanında bir müddet ağladı -bir nüshada: Bir müddet eylendi-. Erkekler Umer'in yanına girme izni istediler. Hafsa da kendi ev halkına âid olan bir yere girdi. Biz o içeri mekândan onun ağlamasını işittik. Gelen erkekler Umer'e:

— Ey Mü'minlerin Emîri, vasiyet et, yerine birini halef seç de onu bize tavsiye et, dediler.

Umer:

— Mü'minlerin bu halîfelik işine Rasûlullah'ın kendilerinden râzı olarak vefât ettiği şu neferler yâhud şu topluluktan daha lâyık bir kimse bulmuyorum, dedi ve Alî, Usmân, ez-Zubeyr, Talha, Sa'd ibn Ebî Vakkaas, Abdurrahmân ibn Avf diye isimlerini saydı.

Ve Umer şunu da söyledi:

— Abdullah ibn Umer de sizlerle hazır bulunup nezâret eder. Fakat ona bu halîfelik işinden hiçbirşey yoktur (yânî onun re'y hakkı olmayacaktır). -Umer'in, oğlunun re'y hakkı olmamasından kırılan gönlünü, o şûrâda hazır bulunmasını söylemesi- İbn Umer'i tesellî hey'etinde olmuştur.

Umer devâmla:

— Eğer emîrlik Sa'd'a isâbet ederse, o bu işin ehli ve yeridir. İsâbet etmezse, sizden hanginiz emîr yapılırsa Sa'd'ın yardımını istesin (ondan istifâde etsin). Çünkü ben Sa'd'ı Kûfe Vâlîliğinden ne aczi, ne de hıyânetinden dolayı ayırdım, dedi [72].

Umer devâmla şunları söyledi:

— Benden sonraki halîfeye ilk Muhâcirler'i tavsiye ederim. Bu ilk Muhâcirler'in haklarının tanınmasını ve onlara yapılan hürmetin muhâfaza edilmesini tavsiye ederim. Ve yine benden sonraki halîfeye Ensâr'a da hayırlı olmasını tavsiye ederim. O Ensâr ki, Peygamber'in ve Muhâcirler'in Medîne'ye gelmelerinden önce Medîne'yi yurt ve îmân evi edinmiş olan kimselerdir [73]. İşte onların iyilerinin iyilikleri kabûl olunmalı, kötülerinin kötülüğü ve kusûrları affedilmelidir. Ben yeni halîfeye bütün memleketler halklarına da hayırla muâmele etmesini tavsiye ederim. Çünkü onlar İslâm'ın yardımcılarıdır, mal toplayıcılardır, çoklukları ve kuvvetleriyle düşmanı öfkelendirenlerdir. Onlardan ancak kendi rızâlarıyle mallarının fazlası alınmalıdır. Ve yine ben yeni halîfeye, bedevîlere de hayırla muâmele etmesini tavsiye ederim. Çünkü bedevîler Arab'ın aslı ve İslâm'ın maddesidirler. Onların mallarının (en iyilerinden değil de) etraf olanlarından alınıp

---

72 Şûrâ hey'etinin altısı, Peygamber'in kendilerini cennetle müjdelediği on büyük sahâbîdendir. Geriye Saîd ibn Zeyd ile Ebû Ubeyde kalıyordu. Ebû Ubeyde evvelce vefât etmişti. Saîd ibn Zeyd, Umer'in amca oğlu bulunduğundan, seçim işinde akrabâsının re'yi bulunmasını istememişti.

73 Bu ifâdeler Ensâr'ın medhine âid olan şu âyetlere uygun düşmüştür: "***Onlardan evvel*** (Medîne'yi) ***yurt ve îmân evi edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâç*** (meyli) ***bulmazlar. Kendilerinde fakîrlik ve ihtiyâç olsa bile*** (onları) ***öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa murâdlarına erenler onların tâ kendileridir***" (el-Haşr: 9).

fakîrlerine verilmesini tavsiye ederim. Ve yeni halîfeye Allah'ın zimmetini ve Rasûlullah'ın zimmetini tavsiye ederim: Allah'ın ve Rasûlü'nün ahd ve emânında olan (Yahûdî, Hristiyan..) her topluluğun ahd ve emânlarının yerine getirilmesini tavsiye ederim. Bütün ferdlerin ve grupların hakları verilmeli, vazîfeleri ve işleri görülmelidir. Onlara bir düşman saldırdığında, onların arkalarından ve önlerinden müdâfaa edilmeleri için harb yapılmalı ve kendileri ancak tâkat yetirecekleri cizye vergisi ile mükellef kılınmalıdırlar [74].

(Râvî şöyle devâm etti:) Umer vefât edince, onu evinden çıkardık (onun namâzını Suheyb kıldırdı). Sonra yürüyerek onu Âişe'nin hücresine getirdik. Abdullah selâm verdikten sonra Âişe'ye:

— Umer ibnu'l-Hattâb senden izin ister, dedi.

Âişe:

— Onu içeriye girdiriniz, dedi.

Umer hücrenin içine girdirildi ve orada iki arkadaşının yanında kabrine konuldu.

Umer'in gömülmesi işi bitirilince, o şûrâ hey'eti toplandı. Bu toplantıda Abdurrahmân ibn Avf, ihtilâfı azaltacak ve seçimi kolaylaştıracak şu amelî teklîfi söyledi:

— Seçmedeki re'yinizi kendinizden gönül hoşluğu ile üç kişiye veriniz! dedi.

Bu teklîf üzerine ez-Zubeyr:

— Ben seçim işimi, yânî re'yimi Alî'ye tahsîs ettim, dedi.

Talha da:

— Ben seçim işimi Usmân'a tahsîs ettim, dedi.

Sa'd ibn Ebî Vakkaas:

— Ben seçim işimi Abdurrahmân ibn Avf'a tahsîs ettim, dedi.

Bunun üzerine Abdurrahmân, Alî ile Usmân'a da:

— Arkadaşlar, hanginiz devlet başkanlığı adaylığından ferâgat ederse bu seçim işiyle meşgûl olmayı ona verelim. Allah ve müslümânlar ona murâkıb ve şâhiddir. Onlar işin kendisinde (yâhud kendi i'tikaadında) bu işe kimin daha elverişli olduğunu şübhesiz daha iyi görür ve bilirler, dedi.

Alî ile Usmân sükût ettiler. Bunun üzerine Abdurrahmân iki arkadaşına:

— Öyleyse bu seçim işiyle uğraşmayı bana havâle ediyor musunuz? (Çünkü ben size rekaabet edecek değilim.) Allah üzerimde şâ-

---

74 *Verâ,* vâv'ın üç harekesiyle mebnî olarak *el-Verâ,* ma'rife olarak zarflardandır. Ense cihetine denilmekle zıdd ma'nâlı kelimelerdendir: "Huve verâeke ev halfeke ev kuddâmeke" (yâni: O Senin arkanda yâhud önündedir) denilir... *(Kaamûs Ter.).*

hiddir ki, ben sizin efdalinizi seçmekte kısaltma, yânî eksiklik yapmayacağım (adâletten ayrılmayacağım), dedi.

Onlar da:

— Evet (bu seçim işini sana havâle ediyoruz), dediler.

(Abdurrahmân üç gün üç gece uyku bile uyumaksızın bütün halk tabakalarıyle temâs ederek umûmî arzûyu anladı [75].) Bunun üzerine son akdedilen toplantıda Alî'nin elini tutarak:

— Yâ Alî, kat'î bilirsin ki, senin Rasûlullah'a hısımlığın ve İslâm'da kıdemin vardır. Allah, üzerinde murâkıbdır. Yemîn olsun eğer ben seni emîr seçersem, İslâm ümmeti üzerinde muhakkak adâlet edersin. Yine yemîn ederim ki, eğer Usmân'ı seçersem, muhakkak sen onun da sözlerini dinler ve elbette emîrlerine itâat edersin, dedi.

Sonra Abdurrahmân ibn Avf, diğerine yânî Usmân'a dönerek, Alî'ye söylediğinin benzerini ona da söyledi. Abdurrahmân onların her ikisinden de bu sûretle mîsâk (yânî çok sağlam söz ve ahd) aldıktan sonra, Usmân'a:

— Yâ Usman elini kaldır! dedi ve Usmân'a bey'at etti.

Alî de Usmân'a bey'at etti. (Sonra kapılar açıldı.) Medîne ahâlîsi de girdiler ve Usmân'a bey'at ettiler [76].

٩ــ بابُ مَنَاقِبِ عَلِيِّ بنِ أَبِي طَالِبِ القُرَشِيِّ الْهَاشِمِيِّ أَبِي الحَسَنِ رضى اللَّهُ عنه وقال النبيُّ ﷺ لِعلِيٍّ أَنْتَ مِنِّي وأنا مِنْكَ وقال عُمَرُ تُوُفِّيَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ وهُوَ عَنْهُ رَاضٍ

---

75 Bu iki parantez arasındaki ziyâde, hadîsin diğer bir rivâyet tarîkinden alındı ki, bunu el-Medâyinî getirmiştir (İbn Hacer).

76 Bu uzun hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü hadîs başlıktakilerin hepsini şâmil bulunuyor.

Bu hadîsin bir parçası Cenâzeler Kitâbı, "Peygamber'in kabri hakkında gelen haberler bâbı"nda geçmişti. Buhârî bu şûrâ hadîsini Hükümler Kitâbı'nda da Humeyd ibn Abdirrahmân ibn Avf rivâyeti ile Mısver ibn Mahrame'den getirmiştir. Orada hadîsi buradakine benzer ve buradakinden daha tamam olarak sevketmiştir.

Umer'in bu kıssasında birçok fâideler vardır: Umer'in müslümânlara ve zimmet ehli olan gayrimüslim tebeaya şefkati, onlara nasîhati, müslümânlar içinde sünneti ayakta tutması, Rabb'inden şiddetle korkması, dîn işine kendi işinden ziyâde ehemmiyyet vermesi, borcun ödenmesini vasiyyeti, hayır ehli yanında gömülmeye dikkati, devlet başkanını ta'yînde şûrâya gidilmesi ve en fazîletli olanın öne geçirilmesi, devlet başkanlığının bey'atla bağlanılıp sâbit olacağı, her hâlde ma'rûf ile emre yapışma, harâc ve cizye vergilerini ağırlaştırmaktan sakınma ve tâkat yetirilemeyecek vergileri terketmek... ve daha başka birçok fâideler ki, bunlar düşünmekle zâhir olur. Muvaffak kılıcı ancak Allah'tır *(Fethu'l-Bârî, Umdetu'l-Kaarî).*

9- KUREYŞ KABÎLESİNİN HÂŞİMÎ KOLUNA MENSÛB OLAN EBU'L-HASEN ALÎ İBNU EBÎ TÂLİB(R)İN MENKABELERİ BÂBI [77]

Ve Peygamber (S) Alî'ye hitâben: *"Sen bendensin, ben de sendenim"* buyurmuştur [78].

Umer ibnu'l-Hattâb da: Rasûlullah, Alî'den râzı olarak vefât etti, demiştir [79].

٤٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ عنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَدًا رَجُلاً يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ قال فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلى رسُولِ اللَّهِ ﷺ كُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَاهَا فقال أَيْنَ عَلِيُّ بنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالُوا يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ يا رسولَ اللَّهِ قال فأَرْسِلُوا إِلَيْهِ فأْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَ بَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ ودَعَا لَهُ فَبَرَأَ حَتَّى كأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وجَعٌ فأَعْطَاهُ الرَّايَةَ فَقال عَلِيٌّ يا رسولَ اللَّهِ أُقَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا فقال انْفُذْ عَلى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الإِسْلاَمِ وأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِيهِ فَوَاللَّهِ لأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رجُلاً واحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ •

49-..... Bize Abdulazîz, Ebû Hâzım'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) Hayber günü:

— *"Bayrağı yarın bir kişiye vereceğim ki, Allah fethi onun iki eliyle müyesser kılacaktır"* buyurmuştur.

Râvî dedi ki: Bunun üzerine orada bulunan sahâbîler o gecelerini

---

77 Alî'nin anası Fâtıma bintu Esed ibn Hâşim ibn Abdi Menâf'tır. Bu kadın Hâşimîler arasında ilk Hâşimî çocuk doğuran bir Hâşimî kadın olmakla meşhûrdur. Fâtıma müslümân olup sahâbiyye kadınların büyükleri sırasına geçmiş, Rasûlullah hayâtta iken Medîne'de vefât etmiştir (Kastallânî).

78 Bu ta'lîk Umretu'l-Kadâ bâbında gelecek olan uzun el-Berâ ibn Âzib hadîsinin bir parçasıdır. Bu uzun hadîsin bir rivâyeti Sulh Kitâbı'nda da geçmişti. Bu fıkradaki "Min" edatının bu nev'ine "Min el-ıttısâlî" denilir ki, iki müteallakın medhûlüne bağlılığını ifâde eder. Buna göre bu fıkranın ma'nâsı: Ey Alî! İlim, hısımlık, neseb yönlerinden aramızda çözülmez bir bağlılık var, demek olur. *"Senin bana bağlılığın, Hârûn'la Mûsâ'nın bitişikliği menzilesindedir"* hadîsi de böyledir.

79 Umer'in bu sözü, bundan evvel geçen bâbdaki Umer'in vefâtı hadîsinden bir parçadır.

bayrağın onlardan hangisine verileceği hayâline dalıp huzûrsuzlukla geçirdiler. İnsanlar sabâha girince Rasûlullah'ın huzûruna gittiler. Hepsi bayrağın kendisine verilmesini umuyorlardı. Fakat Rasûlullah:

— *"Alî ibn Ebî Tâlib nerededir?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, onun iki gözü ağrıyor, dediler.

Rasûlullah:

— *"Ona haber gönderin de onu bana getirin"* buyurdu.

Alî gelince, Rasûlullah onun gözlerine tükürdü ve ona şifâ duâsı yaptı. Akabinde Alî'nin gözleri iyileşti, hattâ onda hiçbir ağrı yokmuş gibi oldu. Hemen bayrağı Alî'ye verdi. Bunun üzerine Alî:

— Yâ Rasûlallah, Hayber Yahûdîleri ile onlar da bizim gibi (müslümân) oluncaya kadar vuruşacak mıyım? dedi.

Rasûlullah:

— *"Tâ Hayberliler'in sâhasına ininceye kadar hey'etin üzere sükûnetle yürü. Sonra onları İslâm'a girmeye da'vet et. Ve onlara İslâm'da üzerlerine vâcib olacak Allah haklarını haber ver. Allah'a yemîn ederim ki, senin sâyende Allah'ın bir tek kişiye hidâyet vermesi senin lehine, senin kırmızı develerin olmasından daha hayırlıdır"* buyurdu [80].

٥٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا حَاتِمٌ عنْ يَزِيدَ بنِ أَبِى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ قال كانَ عَلِيٌّ قَدْ تَخَلَّفَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّمَ فِي خَيْبَرَ وكانَ بِهِ رَمَدٌ فقال أنا أَتَخَلَّفُ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَخَرَجَ عَلِيٌّ فَلَحِقَ بالنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَلَمَّا كانَ مَسَاءُ اللَّيْلَةِ الَّتِي فَتَحَهَا اللَّهُ فِي صَبَاحِهَا قال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم لأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ أَوْ لَيَأْخُذَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُلاً يُحِبُّهُ اللَّهُ ورسُولُهُ أَوْ قال يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيْهِ فإِذَا نَحْنُ بِعَلِيٍّ وما نَرْجُوهُ فقالُوا هذَا عَلِيٌّ فأَعْطَاهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ ففَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ *

50-..... Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Alî, Hayber'de gözünde rahatsızlık olduğu için Peygamber'den geride kalmış idi. Alî kendi kendine: Ben göz rahatsızlığı sebebiyle Rasûlullah'tan geriye kalır mıyım? diyerek dışarı çıktı ve Peygamber'e yetişti. Al-

---

80 Bu hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Alî'nin fazîletine ve yiğitliğine delâlet etmektedir. Aynı zamânda bunda Peygamber'in bir mu'cizesi de vardır. Çünkü bayrağı vereceği kimsenin eliyle Hayber fethini haber vermiş, haber öylece gerçekleşmiştir. Bu hadîs, Cihâd Kitâbı'nda "Elleriyle bir kimse İslâm'a giren kişinin fazîleti bâbı"nda da geçmişti.

lah'ın, sabâhında fetih ihsân ettiği gecenin akşâmı olunca, Rasûlullah (S):

— *"Yemîn olsun, İslâm bayrağını yarın muhakkak bir kimseye vereceğim ki* (yâhud yarın bayrağı bir adam alacak ki), *Allah ve Rasûlü onu sever yâhud o kimse Allah'ı ve Rasûlü'nü sever. Allah ona fetih ihsân edecektir"* buyurdu.

Ertesi gün Alî ile karşılaştık. Hâlbuki biz, göz rahatsızlığından dolayı onun gelmesini ummuyorduk. Sahâbîler:

— İşte Alî geldi, dediler.

Rasûlullah bayrağı ona verdi. Allah Hayber'in fethini ona müyesser kıldı [81].

٥١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أَبِى حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى سَهْلِ بنِ سَعْدٍ فقال هَذَا فُلاَنٌ لِأَمِيرِ المَدِينَةِ يَدْعُو عَلِيا عِنْدَ المِنْبَرِ قال فَيَقُولُ ماذَا قال يَقُولُ لَهُ أَبُو تُرَابٍ فَضَحِكَ قال واللَّهِ ما سَمَّاهُ إِلاَّ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وما كانَ لَهُ إِسْمٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْهُ فاسْتَطْعَمْتُ الحَدِيثَ سَهْلاً وقُلْتُ يا أَبَا عَبَّاسٍ كَيْفَ قال دَخَلَ عَلِيٌّ عَلَى فَاطِمَةَ ثُمَّ خَرَجَ فاضْطَجَعَ فِى المَسْجِدِ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم أَيْنَ ابنُ عَمِّكِ قَالَتْ فِى المَسْجِدِ فَخَرَجَ إِلَيْهِ فَوَجَدَ رِدَاءَهُ قَدْ سَقَطَ عنْ ظَهْرِهِ وخَلَصَ التُّرَابُ إِلَى ظَهْرِهِ فَجَعَلَ يَمْسَحُ التُّرَابَ عنْ ظَهْرِهِ فَيَقُولُ اجْلِسْ يا أَبَا تُرَابٍ مَرَّتَيْنِ *

51-..... Ebû Hâzım Seleme ibn Dînâr'dan (o şöyle demiştir): Bir kimse Sehl ibn Sa'd(R)'a geldi de:

— Medîne Emîri şu Fulân kişi minber yanında Alî'yi râzı olunmayan birşeyle zikrediyor, dedi.

Râvî Ebû Hâzım dedi ki: Sehl:

— Bu emîr Alî için ne söyledi? der.

Râvî Ebû Hâzım dedi ki:

— Emîr, Alî'ye Ebû Turâb diyor, deyince Sehl ibn Sa'd güldü de:

— Vallâhi bu lakabı Alî'ye muhakkak Peygamber isim yapmıştır ve Alî'ye bundan daha sevgili bir isim de olmamıştır, dedi.

Ebû Hâzım dedi ki: Ben (bu unvânı Peygamber'in Alî'ye nasıl verdiğini öğrenerek) lezzet almak istedim de, Sehl ibn Sa'd'a bu hadîsi sordum ve:

— Yâ Ebâ Abbâs, bu isim verme işi nasıl oldu? dedim.

---

81 Bu da geçen hadîsin başka bir tarîkidir.

O da şöyle anlattı:

— Bir kerre Alî, Fâtıma'nın yanına girmiş, sonra bir şeyden Fâtıma'ya darılarak dışarı çıkmış ve Mescid'de yatmıştı. Bu sırada Fâtıma'nın yanına Peygamber gelip: *"Amcan oğlu nerede?"* diye sorduğunda Fâtıma: Mescid'dedir, dedi. Bunun üzerine Peygamber Mescid'e çıktı ve Alî'yi, sırtından ridâsı düşmüş, sırtına toprak bulaşmış bir hâlde yatıyor buldu. Bunun üzerine Peygamber (S), Alî'nin sırtından toprakları eliyle silkmeye başladı ve iki kerre: *"Otur yâ Ebâ Turâb! Otur yâ Ebâ Turâb!"* buyuruyordu [82].

٥٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ رَافِعٍ **حدّثنا** حُسَيْنٌ عنْ زَائِدَةَ عنْ أَبِي حَصِينٍ عنْ سَعْدِ بنِ عُبَيْدَةَ قال جَاءَ رَجُلٌ إلى ابنِ عُمَرَ فَسَأَلَهُ عنْ عُثْمَانَ فَذَكَرَ عنْ مَحَاسِنِ عَمَلِهِ قال لَعَلَّ ذَاكَ يَسُوءُكَ قال نَعَمْ قال فأَرْغَمَ اللَّهُ بأَنْفِكَ ثُمَّ سألَهُ عنْ عَلِيٍّ فَذَكَرَ مَحَاسِنَ عَمَلِهِ قال هُو ذَاكَ بَيْتُهُ أَوْسَطُ بُيُوتِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثُمَّ قال لَعَلَّ ذَاكَ يَسُوءُكَ قال أَجَلْ قال فأَرْغَمَ اللَّهُ بأَنْفِكَ قال انْطَلِقْ فاجْهَدْ عَلَيَّ جَهْدَكَ *

52-..... Sa'd ibnu Ubeyde şöyle demiştir: İbn Umer'in yanına bir adam (yânî Nâfi' ibnu'l-Ezrak) geldi de, ona Usmân'dan sordu. İbn Umer, Usmân'ın güzel amellerinden zikretti de o kimseye:

— Belki Usmân'ın işlerinden sana zikrettiğim şeyler, sana kötü geliyordur, dedi.

O kimse:

— Evet kötü geliyor, dedi.

İbn Umer:

— Allah senin burnunu topraklandırıp horlasın, dedi.

Sonra o kimse İbn Umer'e Alî'den sordu. İbn Umer, Alî'nin güzel amellerini zikretti de:

— Alî budur, evi de Peygamber'in evlerinin en güzelidir (yâhud ortasındadır), dedi.

Sonra yine:

---

82 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Alî'nin fazîletine ve Peygamber yanındaki mertebesinin yüksekliğine delâlet etmesi yönündendir. Bu delâlet şöyledir: Çünkü Peygamber, Alî'nin yanına yürüdü ve Mescid'e girdi, Alî'nin sırtından toprakları eliyle silkti ve onu râzı kılmak istedi. Zîrâ Alî ile Fâtıma arasında birşey olmuştu da Alî bu sebeble Mescid'e çıkmış ve orada yatmıştı.

Peygamber'in dâmâdı Alî'yi böyle bir künye ile künyelemesi mîzâh ve bu vesîle ile Alî'yi taltîf etmektir.

Bu hadîs, Namâz Kitâbı, "Kişinin Mescid'de uyuması bâbı"nda da geçti.

— Belki benim Alî'den söylediğim şeyler sana kötü geliyordur, dedi.

O adam:

— Evet (kötü geliyor), dedi.

Bunun üzerine İbn Umer ona:

— Allah senin burnunu toprağa sürtüp horlasın. Git de benim hakkımda neye gücün yeterse yap! dedi [83].

٥٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ سَمِعْتُ ابنَ أبِى لَيْلَى قال حدّثنا عَلِيٌّ أنَّ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ شَكَتْ مَا تَلْقَى مِنْ أثَرِ الرَّحَا فأتَى النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلَّمَ سَبْيٌ فانْطَلَقَتْ فَلَمْ تَجِدْهُ فَوَجَدَتْ عَائِشَةَ فأخْبَرَتْهَا فَلَمَّا جَاءَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم أخْبَرَتْهُ عَائِشَةُ بِمَجِيءِ فَاطِمَةَ فَجَاءَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم إلَيْنَا وقَدْ أخَذْنَا مَضَاجِعَنَا فَذَهَبْتُ لِأَقُومَ فقال علَى مَكَانِكُمَا فَقَعَدَ بَيْنَنَا حَتَّى وجَدْتُ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلَى صَدْرِى وقال ألاَ أعَلِّمُكُمَا خَيْرًا مِمَّا سألْتُمَانِى إذَا أخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا تُكَبِّرَا أرْبَعًا وثَلاَثِينَ وتُسَبِّحا ثَلاَثًا وثَلاَثِينَ وتَحْمَدَا ثَلاَثَةً وَثَلاَثِينَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمَا مِنْ خَادِمٍ *

53-..... Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben İbnu Ebî Leylâ'dan işittim, şöyle dedi: Bize Alî şöyle tahdîs etti: Fâtıma aleyhi's-selâm değirmen taşı çevirmenin te'sirinden elinde meydana gelen rahatsızlıktan şikâyet etti. O sırada Peygamber'e birtakım esîrler gelmişti. O esîrlerden bir hizmetçi istemek üzere Peygamber'in evine gitti, fakat Peygamber'i evde bulamadı; Âişe'yi buldu ve ona ne için geldiğini haber verdi. Peygamber geldiğinde Âişe, Fâtıma'nın gelişini Peygamber'e haber verdi.

Alî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber bize geldi ve bizi yataklarımıza girmiş hâlde buldu. Ben hemen ayağa kalkmaya davrandım. Peygamber derhâl:

— *"Yerinizde durunuz"* buyurdu ve ikimizin arasına oturdu; hat-

---

83 Başlığa uygunluğu "Sonra Alî'den sordu, İbn Umer de Alî'nin güzel amellerini zikretti" sözünden alınır. Çünkü Abdullah îbn Umer Alî'yi güzel vasıflarıyle medhetmiştir. Bu da Alî'nin fadlı ve fazîleti olduğuna delâlet eder.

İbn Umer'in ona: "Gücün neye yeterse yap" sözünün ma'nâsı: Benim sana söylediğim şeyler haktır. Hak söyleyen, kendisi hakkında söylenecek bâtıllara ehemmiyet vermez, demek oluyor.

tâ ben göğsüm üstüne dokunan iki ayağının serinliğini hissettim.

Sonra Peygamber (S):

— *"İyi dinleyiniz! Ben size, sizin benden istediğiniz esîr hizmetçiden daha hayırlı birşey öğreteceğim: Siz* (geceleyin) *yatağınıza girdiğinizde otuzdört defa* ***Allâhu Ekber;*** *otuzüç kerre* ***Subhânallah*** *dersiniz. Otuz üç kerre de* ***el-Hamdu lillah*** *dersiniz. İşte bunları söylemeniz sizlere hizmetçiden hayırlıdır"* buyurdu [84].

٥٤ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعْدٍ قال سَمِعْتُ إبْرَاهِيمَ بنَ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ قال قال النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم لِعَلِيٍّ أما تَرْضَى أنْ تَكُونَ مِنِّى بِمَنْزِلَةِ هٰرُونَ مِنْ موسَى *

54-..... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), Alî'ye hitâben: *"Senin bana bağlılığın, Hârûn'un Mûsâ'ya bağlılığı derecesinde olmandan râzı olmuyor musun?"* buyurdu [85].

٥٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ الجَعْدِ قال أخْبرَنَا شُعْبَةُ عنْ أيُّوبَ عَنِ ابنِ سِيرِينَ عنْ عَبِيدَةَ عنْ عَلِيٍّ رضى اللّٰهُ عنهُ قال اقْضُوا كَمَا كُنْتُمْ تَقْضُونَ فإنِّى أكْرَهُ الِاخْتِلاَفَ حَتَّى يَكُونَ لِلنَّاسِ جَمَاعَةٌ أوْ أمُوتَ كَمَا ماتَ أصْحَابِى فَكَانَ ابنُ سِيرِينَ يَرَى أنَّ عَامَّةَ ما يُرْوَي عَلَى عَلِيٍّ الكَذِبُ *

55-..... Bize Şu'be, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da İbn Sîrîn'den; o da Abîde es-Selmânî'den haber verdi ki, Alî (R) Irak ahâlîsine:

---

84 Hadîsin başlığa uygunluğu, Peygamber'in Alî ile Fâtıma'nın yatakta bulunurlarken yanlarına girmesi ve onlara yataklarından kalkmamayı emretmesi yönündendir. Bu, Alî'nin Peygamber'in yanında büyük bir derecesi olduğuna delâlet eder (Aynî).

İbn Teymiyye şöyle demiştir: Kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devâm ederse, ona meşakkat ve yorgunluk ârız olmaz. Çünkü Fâtıma çok çalışmaktan meydana gelen yorgunluğundan şikâyet etmişti de Peyamber onu bu yolda zikre devâm etmeye sevkeylemiştir (Kastallânî).

Peygamber'in kızı Fâtıma'ya bir köle vermemesinde, teblîğ ettiği İslâm esasları içinde esîrliğin doğurduğu kölelik müessesesini kaldırmak ve hiç olmazsa bu mazlûm sınıfı hürr insanların sâhib oldukları medenî bir hayat hakkına eriştirmek esası bulunuyordu. Böyle iken kızının kapısına bir köle bağlamak, ısrârla öğrettiği bu esâsa aykırı bulunduğundan idi.

85 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Peygamber bunu, Tebûk seferine çıkarken Alî'yi Medîne'de halef bıraktığı ve Alî'nin de sefere katılmak istemesi üzerine söylemişti. O hadîste: *"Şu kadar var ki, benden sonra peygamber yoktur"* fıkrası da vardır.

— Bundan evvel hüküm veregeldiğiniz gibi hüküm veriniz. Çünkü ben (Ebû Bekr ve Umer, üzerinde çekişme ve fitneye götürücü) ihtilâfı çirkin görüyorum. Tâ ki, insanların bir cemâati olsun yâhud da ben arkadaşlarımın öldüğü gibi ölürüm, demiştir.

Muhammed ibn Sîrîn (Râfızîler tarafından) Alî üzerine rivâyet edilen (Şeyhayn'e muhâlefet) haberlerinin çoğunu yalandan ibâret görür idi [86].

١٠ــ بابُ مَنَاقِبِ جَعْفَرِ بن أبِى طَالِبِ الهَاشِمِىِّ : وقال النبيُّ ﷺ أشْبَهْتَ خَلْقِى وخُلُقِى

10- CA'FER İBN EBÎ TÂLİB EL-HÂŞİMÎ(R)'NİN MENKABELERİ BÂBI

Peygamber (S), Ca'fer'e hitâben: *"Sen hilkatin* (vucûd yapılışın) *ve ahlâkın yönünden bana benzedin"* **buyurmuştur** [87].

٥٦ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ أبِى بَكْرٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ إبْرَاهِيمَ بنِ دِينَارٍ أبُو عَبْدِ اللّهِ الجُهَنِىُّ عنِ ابنِ أبِى ذِئْبٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ أنَّ النَّاسَ كانُوا يَقُولُونَ أكْثَرَ أبُو هُرَيْرَةَ وإنِّى كُنْتُ ألْزَمُ رسُولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلّم بِشِبَعِ بَطْنِى حَتَّى لآآكُلُ الخَمِيرَ وَلاَ ألْبَسُ الحَبِيرَ ولاَ يَخْدُمُنِى فُلاَنٌ ولاَ فُلاَنَةُ وكُنْتُ ألْصِقُ بطْنِى بالحَسْبَاءِ مِنَ الجُوعِ وإنْ كُنْتُ لأسْتَقْرِئُ الرَّجُلَ الآيَةَ هِى مَعِى كَىْ يَنْقَلِبَ بِي فَيُطْعِمَنِى وكانَ أخيرَ النَّاسِ لِلْمِسْكِينِ جَعْفَرُ بنُ أبِي طَالِبٍ كانَ يَقْلِبُ بِنَا فَيُطْعِمُنَا ما كانَ فِي بَيْتِهِ

---

86 Alî bu hadîsi çocuk anası câriyelerin satılıp satılmaması hakkındaki görüş ayrılıkları üzerine söylemiştir. Bu da şöyle olmuştur: Alî Irak'a geldiği zamân: Ben Umer'le berâber, çocuk anaları olan câriyelerin âzâd edilmeleri görüşünde idim. Şimdi köle edilmelerini düşündüm, demiş. Yapılan i'tirâz üzerine bunu söylemiştir (Aynî).

87 Ca'fer, Alî'nin kardeşidir; Alî'den on yaş büyük idi. Sekizinci hicret yılında Mûte harbinde şehîd oldu. Künyesi Ebû Abdillah et-Tayyâr'dır. İki kanadlı, iki hicretlidir. Yiğit ve cömert idi. İlk müslümânlardandır. Habeşistan'a hicret etti ve Necâşî'nin İslâm'a girmesine sebeb oldu. Sonra Medîne'ye hicret etti. Sonra Rasûlullah onu Mûte seferinde ordunun kumandanı yaptı. O harbde iki eli kesilince Allah ona cennette meleklerle berâber uçacağı iki kanat ihsân etmiştir (Aynî).

Buhârî buradaki ta'lîki Kazâ Umresi Bâbı'nda senedli ve uzun olarak rivâyet ettiği el-Berâ hadîsinde getirmiştir.

حَتَّى إِنْ كانَ لَيَخْرِجُ إِلَيْنَا العُكَّةَ الَّتِى لَيْسَ فِيهَا شَىْءٌ فَنَشُقُّهَا فَنَلْعَقُ ما فِيهَا *

56-..... Ebû Hureyre(R)'den (şöyle demiştir): İnsanlar: Ebû Hureyre çok (hadîs rivâyet) ediyor, deyip duruyorlar. Hâlbuki ben, karnımın doyması mukaabilinde boğaz tokluğuna Rasûlullah'tan hiç ayrılmaz idim. Hattâ ben mayalı (yâhud katıklık) ekmek yemez, yeni ve güzel elbise giymezdim. Bana hiçbir erkek ve hiçbir kadın da hizmet etmezdi. Ben (bâzen) açlıktan karnıma taş bağlardım. Şu muhakkak ki, ben (bâzen) yanımda yânî ezberimde bulunan âyetleri bir kimseye -o beni evine götürsün de beni doyursun diye, sırf bu maksadla- okutmak isterdim. Fakîrler için insanların en hayırlısı Ca'fer ibn Ebî Tâlib idi. O bizleri evine götürürdü ve evinde bulunan şeyleri bize yedirir idi. Hattâ şu da muhakkak ki, o bize bâzen içinde hiçbirşey bulunmayan yağ tulumunu çıkarır idi de, biz de onu yarar ve etrafında bulunan yağ kırıntılarını yalar idik [88].

٥٧ــ حدّثنى عَمْرُوبنُ عَلِىٍّ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ هرُونَ أَخْبرَنَا إِسْمَاعِيلُ بنُ أَبِى خَالِدٍ عنِ الشَّعْبِيِّ أَنَّ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما كانَ إِذَا سَلَّم علَى ابنِ جَعْفَرٍ قال السَّلاَمُ عَلَيْكَ يا ابنَ ذِى الجَنَاحَيْنِ * قال أَبو عَبْدِ اللَّهِ الجَنَاحَانِ كلُّ ناصِيَتَيْنِ *

57-..... eş-Şa'bî şöyle demiştir: İbn Umer (R), Abdullah ibn Ca'fer'e selâm verdiği zamân:

— ***es-Selâmu aleyke*** ey iki kanatlı adamın oğlu! der idi.

Ebû Abdillah el-Buhârî: (İbn Umer'in sözündeki) "İki kanat", iki tarafın hepsidir, demiştir [89].

١١ــ ذِكْرُ العَبَّاسِ بنِ عبْدِ المُطَّلِبِ رضَى اللَّهُ عنه

11- ABBÂS İBN ABDİLMUTTALİB(R)'İN ZİKRİ

---

88 Hadîsin başlığa uygunluğu "Fakîrler için insanların en hayırlısı Ca'fer ibn Ebî Tâlib idi..." sözlerindedir. Çünkü Ebû Hureyre'nin bu beyânları Ca'fer için çok güzel menkabedir.

89 Başlığa uygunluğu, Ca'fer'e "İki kanatlı" denmesinin büyük bir menkabe olması yönündendir. et-Taberânî sahîh bir senedle Abdullah ibn Ca'fer'den rivâyet etti ki, Ca'fer'in oğlu Abdullah şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Sana mübârek olsun. Baban melekle berâber gökte uçuyor"* buyurdu.

Ebû Hureyre de Rasûlullah: *"Ben Ca'fer ibn Ebî Tâlib'i melekle berâber uçuyor gördüm"* buyurdu, demiştir. Bunu Tirmizî ile el-Hâkim rivâyet ettiler... (Aynî).

٥٨ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيُّ حدّثني أَبِي عبْدُ اللَّهِ بنُ المُثَنَّى عنْ ثُمَامَةَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أَنَسٍ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنهُ أَنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ كانَ إذَا قَحطُوا اسْتَسْقَى بالْعَبَّاسِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ فقال اللَّهُمَّ إنَّا كُنَّا نَتَوسَّلُ إلَيْكَ بِنَبِيِّنَا ﷺ فَتَسْقِينَا وإنَّا نَتَوَسَّلُ إلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فاسْقِنَا قال فَيُسْقَوْنَ *

58-..... Enes(R)'ten (o, şöyle demiştir): Halk kıtlığa uğradıklarında Umer ibnu'l-Hattâb, Abbâs ibnu Abdilmuttalib ile (tevessül ederek) yağmur duâsı yapar ve: "Yâ Allah, bizler (hayâtta iken) Peygamberimiz ile tevessül ederek senden niyâzda bulunurduk da sen bize yağmur ihsân ederdin. Bizler (şimdi de) Peygamberimizin amcası ile tevessül ederek senden niyâz ediyoruz; bize (yine) yağmur ihsân et!" diye duâ ederdi.

Enes: Bu duâyı edince insanlara yağmur verilirdi, demiştir [90].

١٢ــ بابُ مَنَاقِبِ قَرَابَةِ رسولِ اللَّهِ ﷺ ومَنْقَبَةِ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ بِنْتِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الجَنَّةِ

12- RASÛLULLAH(S)'IN HISIMLARININ MENKABELERİ VE PEYGAMBER'İN KIZI FÂTIMA ALEYHİ'S-SELÂMIN MENKABESİ BÂBI [91]

---

90 el-Abbâs, Peygamber'in amcası olup Peygamber'den iki yâhud üç yaş büyük idi. İslâm'a girmesi meşhûr rivâyete göre Mekke fethinden sonradır. Güzel, semiz, beyaz, uzunca boylu, gür sesli bir zât idi. Bir rivâyette İslâm'a girişi eskidir; müslümânlığını gizler idi. Müslümânlığını fetih günü açığa çıkardı. Usmân'ın devlet başkanlığında öldürülmesinden iki sene evvel, otuziki yılında, seksensekiz yaşında iken Medîne'de öldü ve el-Bakı' mezârlığına gömüldü (Aynî, Kastallânî).

Bu hadîs, bu sened ve metin ile Yağmur Duâsı Kitâbı'nda, "İnsanların imâmdan yağmur duâsı yapmasını istemeleri bâbı"nda da geçmiş, gerekli açıklamalar orada verilmişti.

91 Rasûlullah'ın hısımları Peygamber'e sâhib olan yâhud O'nu gören erkek ve kadınlardan yakın dedesi Abdulmuttalib'e mensûb olanlardır. Onlar, Alî ile Fâtıma'dan olan çocukları: el-Hasen, el-Hüseyin, Muhsin, Ümmü Kulsüm; Ca'fer ve çocukları; Hamza ibnu Abdilmuttalib ve çocukları; Abbâs ibn Abdilmuttalib ve erkek çocuklarıdırlar.

Fâtıma, Uhud harbinden sonra Alî ile evlendi. O zamân Fâtıma onbeş yaş ve beş aylık, Alî de yirmibir yaş ve beş aylık ömründe idi (Aynî).

Ve Peygamber (S): *"Fâtıma cennet ehli kadınlarının seyyidesidir"* buyurmuştur [92].

٥٩ــ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أَخبرَنَا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال حدّثني عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ عنْ عَائِشَةَ أَنَّ فاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلاَمُ أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِى بَكْرٍ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَها منَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فِيمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم تَطْلُبُ صَدَقَةَ النبيِّ ﷺ الَّتِي بالمَدِينَةِ وفَدَكٍ وما بَقِيَ مِنْ خُمُسِ خَيْبَرَ فقال أَبو بَكْرٍ إِنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ قال لاَنُورَثُ مَا تَرَكْنَا فَهْوَ صَدَقَةٌ إِنَّمَا يأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ مِنْ هَذَا المَالِ يَعْنِى مالَ اللَّهِ لَيْسَ لَهُمْ أَنْ يَزِيدُوا عَلَى المَأْكَلِ وإِنِّى واللَّهِ لاَ أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَاتِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الَّتِى كانَتْ عَلَيْهَا فِي عَهْدِ النبيِّ ﷺ ولَأَعْمَلَنَّ فِيهَا بِمَا عَمِلَ فِيهَا رسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَشَهَّدَ عَلِيٌّ ثُمَّ قال إِنَّا قَدْ عَرَفْنَا ياأبا بَكْرٍ فَضِيلَتَكَ وذَكَرَ قَرَابَتَهُمْ مِنْ رسُولِ اللَّهِ ﷺ وحَقَّهُمْ فَتَكَلَّمَ أَبو بكْرٍ فقال والَّذِي نَفْسِى بِيَدِهِ لَقَرَابَةُ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَحَبُّ إِلَىَّ أَنْ أَصِلَ مِنْ قَرَابَتِى *

59-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: (Rasûlullah'ın vefâtı üzerine) Fâtıma, Ebû Bekr'e haber gönderdi de Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey' (yânî harbsiz ganîmet) olarak bahşettiği ve Peygamber'in de mü'minlere sadaka yaptığı Medîne yakınındaki Benû Nadîr, Fedek hurmalıkları ile Hayber hurmalıklarının beşte birinin kalanından isâbet eden Peygamber'in mîrâsını istiyordu. Ebû Bekr:

— Rasûlullah (S): *"Biz Peygamber cemâati vâris olunmayız. Bizim bıraktığımız mal, sadakadır* (mülkiyet Beytu'l-Mâl'e âiddir)" buyurdu. Şimdi Muhammed âilesi ancak bu maldan, yânî mülkiyeti Allah'ın olan bu vakıf maldan yerler. Onların yenilecek mikdâr üzerine artırma yapma hakları yoktur. Vallâhi ben, Peygamber'in bu sadakaları (vakıf malları) üzerine kendi zamânında yürürlükte olan uygulamadan hiçbirşeyi değiştirmem. Rasûlullah'ın bu mallar üzerindeki muâmelesi gibi muâmele ederim, dedi.

(Fâtıma'nın vefâtından sonra) Alî de bunun böyle olduğuna şehâdet ettikten sonra:

---

92 Bu ta'lîk, Peygamberlik Alâmetleri Kitâbı'nın son taraflarında senedli olarak geçmişti, oraya bak!

— Yâ Ebâ Bekr! Esâsen biz senin fazîletini tanıyıp bilmişizdir, dedi de kendisinin Rasûlullah'a olan yakınlığını ve kendilerine âid bulunan haklarını zikretti.

Bunun üzerine Ebû Bekr de konuştu ve:

— Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, bana Rasûlullah'ın hısımlarına hizmet etmek, kendi hısımlarıma yardım etmekliğimden daha sevimlidir, dedi [93].

٦٠ــ أَخْبَرَنِى عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الوَهَّابِ **حدّثنا** خَالِدٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ واقِدٍ قال سَمِعْتُ أَبِى يُحَدِّثُ عنِ ابنِ عُمَرَ عنْ أَبِي بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنْهُمْ قال ارْقُبُوا مُحَمَّدًا ﷺ فِى أَهْلِ بَيْتِهِ *

60-..... Vâkıd şöyle demiştir: Ben babamdan (yânî Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer'den) işittim; o İbn Umer'den tahdîs ediyordu ki, Ebû Bekr (R): "(Ey insanlar), siz Muhammed(S)'e hürmetinizi, O'nun ev halkı husûsunda da gözetip muhâfaza ediniz" demiştir [94].

٦١ــ **حدّثنا** أَبُو الوَلِيدِ **حدّثنا** ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ عَمْرِو بنِ دِينَارٍ عنِ ابنِ أَبِى مُلَيْكَةَ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ قال فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّى فَمَنْ أَغْضَبَهَا أَغْضَبَنِى *

61-..... İbnu Ebî Muleyke'den: O da el-Mısver ibn Mahrame(R)'den: Rasûlullah (S): *"Fâtıma benden bir parçadır. Her kim onu öfkelendirirse, şübhesiz beni öfkelendirmiş olur"* buyurmuştur [95].

---

93 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah'ın hısımları..." sözünden alınabilir. Bu isnâd aynı ile birkaç kerre geçmiştir. Bu hadîs, buradakinden daha bütün olarak Beştebir Kitâbı'nın evvelinde geçti.

94 Yânî Ehli Beyt'e ezâ etmeyiniz demiş oluyor. Ehli Beyt, başta Fâtıma olduğu hâlde Alî, Hasen, Hüseyin ile Peygamber'in kadınlarıdır. Şiîler, Peygamber'in kadınlarını Ehli Beyt'ten saymazlar. Fakat görüş doğru değildir. Ehli Beyt, Peygamber'in evine nisbeti, bağlılığı olanlar demek olduğuna göre, mü'minlerin anneleri de Ehli Beyt'te dâhil bulunması gerekir. Nitekim ***"Ey Peygamber kadınları, siz diğer kadınlardan biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'tan korkuyorsanız*** (yabancı erkeklere) ***yumuşak söylemeyin; sonra kalbinde bir maraz bulunanlar tamâ'a düşerler. Sözü, ma'rûf vechile*** (ve ağır başlı) ***söyleyin. Vakaar ile evlerinizde oturun. Evvelki câhiliyet yürüyüşü gibi yürümeyin. Namâzı dosdoğru kılın. Zekâtı verin. Allah'a ve Rasûlü'ne itâat edin. Ey Ehli Beyt, Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister"*** (el-Ahzâb: 32-33) âyetinde de Peygamber'imizin kadınlarına "Ehli Beyt" diye hitâb edilmiştir.

95 Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunu Nikâh'ta ve Talâk'ta da getirmiştir.

٦٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ عُرْوَةَ عنْ عَائِشَةَ رضيَ اللَّهُ عنها قالَتْ دَعَا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلَّم فَاطِمَةَ ابْنَتَهُ فِي شَكْوَاهُ الَّذِي قُبِضَ فِيهَا فَسَارَّهَا بِشَيْءٍ فَبَكَتْ ثُمَّ دَعَاهَا فَسَارَّهَا فَضَحِكَتْ قَالَتْ فَسألْتُهَا عنْ ذٰلِكَ فقالَتْ سَارَّنِي النبيُّ ﷺ فأخْبرنى أنَّهُ يُقْبَضُ فِي وجَعِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ فَبَكَيْتُ ثُمَّ سَارَّنِي فأخْبرنِي أنِّي أوَّلُ أهْلَ بَيْتِهِ أتْبَعُهُ فَضَحِكْتُ *

62-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) vefât sebebi olan hastalığı sırasında kızı Fâtıma'yı yanına çağırdı ve ona gizli birşey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra bir daha çağırıp Fâtıma'ya yine gizli birşey söyledi. Bu defa da Fâtıma güldü.

Âişe dedi ki: Sonra ben Fâtıma'ya bu ağlamanın ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma:

— Peygamber bana gizlice vefât sebebi olan bu hastalığı sonunda rûhunun alınacağını haber verdi. Bunun üzerine ben ağladım. Sonra bana, yine gizlice, benim O'nun ev halkından kendisine ilk ulaşan kimse olacağımı ve kendisinin ardından gideceğimi haber verdi. Buna da güldüm, dedi [96].

١٣ــ بابُ مناقِبِ الزُّبيْرِ بنِ الْعَوَّامِ رضى اللَّهُ عنهُ. وقال ابنُ عَبَّاسٍ هُوَ حَوَارِيُّ النبيِّ ﷺ وسُمِّيَ الحَوَارِيُّونَ لِبَيَاضِ ثِيَابِهِمْ

13- EZ-ZUBEYR İBNU'l-AVVÂM(R)'IN MENKABELERİ BÂBI

İbn Abbâs da: ez-Zubeyr, Peygamber'in havârîsidir (yânî en hâlis yardımcısı ve en samîmî dostudur), dedi.

el-Buhârî de: Îsâ Peygamber'in havârîleri, elbiselerinin beyazlığından dolayı böyle isimlendirildiler, demiştir [97].

---

96 Bu hadîs, bu isnâd ve metnin aynıyle Yahyâ ibn Kazaa'dan olmak üzere Peygamberlik Alâmetleri Kitâbı'nın sonlarında geçmişti. Bu, tam bir tekrârdır... (Aynî).

97 ez-Zubeyr, Kureyşî ve Esedî'dir. Nesebi Peygamber'le Kusayy'da birleşir. Annesi Peygamber'in halası olan, Abdulmuttalib'in kızı Safiyye'dir. ez-Zubeyr, cenneţle müjdelenen on zâttan biridir. Onaltı yaşında müslümân olmuş, evvelâ Habeşistân'a, sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Bütün gazvelerde hazır bulun-

٦٣ــ حدّثنا خَالِدُ بنُ مَخْلَدٍ حدّثنا عَلِيُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ قال أخْبرَنِي مَرْوَانُ بنُ الحَكَمِ قال أصابَ عُثْمَانَ بنَ عَفَّانَ رُعَافٌ شَدِيدٌ سَنَةَ الرُّعَافِ حَتَّى حَبَسَهُ عنِ الحَجِّ وأوْصَى فَدَخَلَ عَلَيْهِ رجُلٌ منْ قُرَيْشٍ قال اسْتَخْلِفْ قال وقالوهُ قال نَعَمْ قال ومَنْ فَسَكَتَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ آخَرُ أحْسِبُهُ الحَارِثَ فقال اسْتَخْلِفْ فقال عُثْمَانُ وقالوا فقال نَعَمْ قال ومَنْ هُوَ فَسَكَتَ قال فَلَعَلَّهُمْ قالُوا الزُّبَيْرَ قال نَعَمْ قال أمَا والَّذِي نَفْسِي بَيِدِهِ إنَّهُ لخَيْرُهُمْ ما عَلِمْتُ وإنْ كانَ لَأَحَبَّهُمْ إلَى رسولِ اللَّهِ ﷺ *

63-..... Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle demiştir: Bana Mervân ibnu'l-Hakem haber verip şöyle dedi: Usmân ibn Affân'a ruâf hastalığı senesinde (otuzbirinci hicret yılında) salgın hâlinde hüküm süren bir ruâm hastalığı isâbet etti ve hattâ bu hastalık, Usmân'ı hacc etmekten men' etmişti. Usmân da ölüm endîşesiyle vasiyet etmeye başlamıştı. Usmân'ın yanına Kureyş'ten bir adam girdi de:

— Yerine bir halîfe ta'yîn et, dedi.

Usmân:

— Herkes bunu söyledi, dedi.

O kimse de:

— Evet öyle söylüyorlar, diye te'yîd etti.

Usmân:

— Kimin halef yapılmasını söylüyorlar? diye sorunca, o kimse sükût etti.

Râvî Mervân dedi ki: Usmân'ın yanına başka bir adam daha girmişti. O kimsenin (kardeşim) el-Hâris olduğunu zannediyorum. O da Usmân'a:

— Yerine bir halef göster, dedi.

Usmân yine:

— Herkes bunu söyledi, dedi.

O zât da:

— Evet öyle söylüyorlar, diye Usmân'ı te'yîd etti.

Usmân yine:

— Kimin halef yapılmasını söylüyorlar? diye sorunca, o da sükût etti.

---

muştur. Zevcesi, Âişe'nin baba ve kızkardeşi Zâtu'n-natıkayn Esmâ'dır. Zubeyr seksen yaşında iken Cemel harbinde, otuzaltıncı yılda öldürülmüştür. Onu Amr ibn Curmûz öldürmüştür. Kabri, Basra tarafında Canavarlar Vâdîsi'ndedir (Aynî).

İbn Abbâs'ın bu sözü, Berâe Tefsîri'nde gelecek olan hadîsin parçasıdır.

Bu defa Usmân kendisi:

— Belki insanlar ez-Zubeyr'i söylemişlerdir, dedi.

Hâris:

— Evet, diye tasdîk etti.

Usmân:

— Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, şübhesiz ez-Zubeyr, benim fazîletli olduklarını bildiğim kimselerin en hayırlısıdır. Ve yine şübhesiz o, Rasûlullah'a, onların en sevimli olanıdır, dedi [98].

٦٤ــ حدّثنى عُبَيْدُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أَبُو أُسَامَةَ عنْ هِشَامٍ أخبرَنِى أَبِى سَمِعْتُ مَرْوَانَ بنَ الحَكَمِ كُنْتُ عِنْدَ عُثْمَانَ أَتَاهُ رجُلٌ فقال اسْتَخْلِفْ قال وقِيلَ ذَاكَ قال نَعَمْ الزُّبَيْرُ قال أَمَا واللَّهِ إنَّكُمْ لَتَعْلَمُونَ إنَّهُ خيْرُكُمْ ثَلاَثًا *

64-..... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verip şöyle dedi: Ben Mervân ibnu'l-Hakem'den işittim (şöyle diyordu): Ben Usmân'ın yanında idim. Ona bir adam geldi de:

— Yerine bir halef göster, dedi.

Usmân:

— Bu söylendi mi? diye sordu.

O zât:

— Evet, halef olması söylenen kimse ez-Zubeyr'dir, dedi.

Usmân üç kerre:

— Dikkat edin! Allah'a yemîn ederim ki, muhakkak sizler, ez-Zubeyr'in en hayırlınız olduğunu bilmektesinizdir, dedi [99].

٦٥ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ هُوَ ابنُ أَبِى سَلَمَةَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جَابِرٍ رضى اللَّهُ عنهُ قال قال النبيُّ ﷺ إنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّ وإنَّ حَوَارِيَّ الزُّبَيْرُ بنُ العَوَّامِ *

65-..... Câbir (R): Peygamber (S): *"Şübhesiz her peygamberin havârîsi vardır. Ve şübhesiz benim havârim de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'dır"* buyurdu, demiştir [100].

---

98 Hadîsin başlığa uygunluğu "Dikkat edin! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki..." sözlerinden alınır.

99 Bunun da başlığa uygunluğu Usmân'ın "Dikkat edin!...." sözündedir.

100 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivâyet ettiklerindendir. Havârînin tefsîri de yakında geçmişti.

٦٦ــ **حدّثنا** أَحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ أَخْبرَنَا هِشَامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ رضى اللَّهُ عنهُمَا قال كُنْتُ يَوْمَ الاحْزَاب جُعِلْتُ أنا وعُمَرُ بنُ أَبِى سَلَمَةَ فِي النِّسَاءِ فَنَظَرْتُ فإِذَا أَنَا بالزُّبَيْرِ علَى فَرسِهِ يَخْتَلِفُ إِلَى بَنِى قُرَيْظَةَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاثًا فَلَمَّا رَجَعْتُ قُلْتُ يا أَبتِ رَأَيْتُكَ تَخْتَلِفُ قال أَوَ هَلْ رأَيْتَنِى يا بُنَيَّ قُلْتُ نَعَمْ قال كَانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ قالَ مَنْ يَأْتِ بَنِى قُرَيْظَةَ فيأْتِينِي بِخَبرِهِمْ فانْطَلَقْتُ فَلَمَّا رجَعْتُ جَمَعَ لِى رسولُ اللَّهِ ﷺ أبوَيْهِ فقال فِدَاكَ أَبِى وأُمِّى *

66-..... Abdullah ibnu'z-Zubeyr (R) şöyle demiştir: Ahzâb günü ben, Ebû Seleme'nin oğlu Umer ile berâber (çocuk olduğumuzdan) kadınların yanında bırakıldım. Bir de baktım ki, babam ez-Zubeyr, atının üstünde iki yâhud üç kerre Kurayza oğulları'na gidip geliyor. Ben evimize dönüp geldiğimde babama:

— Ey babacığım! Ben seni Kurayza oğulları yurduna gidip gelirken gördüm, dedim.

Babam:

— Ey oğulcuğum! Sen beni öyle gördün mü? dedi.

Ben de:

— Evet, dedim.

Babam (bu hareketinin sebebini bildirmek için) dedi ki:

— Rasûlullah (S): *"Kurayza oğulları'na kim gider de onların haberlerini bana getirir?"* dedi. Ben de (icâbet edip) gittim. Gelince Rasûlullah bana babasıyle anasını bir arada zikrederek: *"Zubeyr! Babam anam sana fedâ olsun!"* buyurdu [101].

٦٧ **حدّثنا** عَلِىُّ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** ابنُ المُبَارَكِ أَخْبرَنا هِشَامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ أَنَّ أَصْحَابَ النبِيِّ ﷺ قالُوا لِلزُّبَيْرِ يَوْمَ وقْعَةِ اليَرْمُوكِ ألا تَشُدُّ فَنَشُدَّ معَكَ فَحَمَلَ عَلَيْهِمْ فَضَرَبُوهُ ضَرْبَتَيْنِ عَلَى عَاتِقِهِ بيْنَهُمَا ضَرْبةٌ ضُرِبهَا يَوْمَ بَدْرٍ: قال عُرْوَةُ فَكُنْتُ أُدْخِلُ أَصَابِعِى فِي تِلْكَ الضَرَبَاتِ أَلْعَبُ وأنا صَغِيرٌ *

---

101 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah babasıyle anasını benim için bir arada zikretti ve şöyle buyurdu..." sözlerinden alınır. Buhârî'nin râvîlerinden Dâvûdî: Rasûlallah'ın babasını anasını birleştirerek fedâ olsun diye tebcîl ettiği zât, sahâbîler içinde ikidir: Zubeyr ve Sa'd ibn Ebî Vakkaas.... demiştir.

Bu cümle bir duâ veyâ bir haber değil, tebcîl için söylenen bir ta'bîrdir.

67-..... Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den haber verdi (o, şöyle demiştir): Yermuk vak'ası gününde Peygamber'in sahâbîleri, Zubeyr'e hitâben:

— Ey Zubeyr! Rûmlar'a şiddetli bir saldırı yapmaz mısın ki, biz de seninle berâber şiddetli bir saldırı yapalım? dediler.

ez-Zubeyr, Rûmlar üzerine amansız hamleler yaptı. Rûmlar bu hamle sırasında Zubeyr'in omuz kökü üzerine iki darbe vurdular. Bu iki geniş yara arasında Bedir harbinde yediği bir darbenin çukurluğu vardı.

Urve: Ben çocukken bu üç darbenin yerlerine parmaklarımı sokar, oynardım, demiştir [102].

١٤ــ بابُ ذِكْرِ طَلْحَةَ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ : وقال عُمَرُ تُوُفِّيَ النبيُّ ﷺ وهْوَ عنْهُ راضٍ

14- TALHA İBNU UBEYDİLLAH(R)'IN ZİKRİ BÂBI

Umer: Peygamber (S), Talha'dan râzı olarak vefât etti, demiştir [103].

٦٨ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ أبِي بَكْرٍ المُقَدَّمِيُّ حدّثنا مُعْتَمِرٌ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي عُثْمَانَ قال لَمْ يَبْقَ مَعَ النبيِّ ﷺ فِي بعْضِ تِلْكَ الأيّامِ الَّتِي قاتَلَ فِيهِنَّ رسُولُ اللَّهِ ﷺ غيْرُ طَلْحَةَ وسعْدٍ عنْ حَدِيثِهِمَا *

68-..... Ebû Usmân Abdurrahmân en-Nehdî: Şu Uhud harbi günlerinde harbin kızıştığı öyle günler, sâatler oldu ki, Rasûlullah'ın harbettiği o zamânlarda, Rasûlullah(S)'ın maiyyetinde harbeden Talha ile Sa'd'dan başka kimse kalmadı, demiştir. Ebû Usmân bu hadîsi, Talha ile Sa'd'ın hadîsinden olmak üzere rivâyet etmiştir (yânî kendisine onlar bunu tahdîs etmişlerdir demek istemiştir).

---

102 Bu hadîste de Zubeyr'in kahramânlığı apaçıktır.

103 Talha da Kureyş'tendir. Nesebi, Peygamber'in nesebi ile Murre ibn Ka'b'da birleşir. Ebû Bekr'in nesebiyle de Temîm ibn Murre'de birleşir. Ebû Talha, Ebû Bekr'in delâletiyle İslâm'ın ilk günlerinde müslümân olmuştur. Talha, cennetle müjdelenen on sahâbîden biridir. Otuzaltıncı yılda Cemel harbinde öldürülmüştür.

Talha'ya "Talhatu'l-Hayr", "Talhatu'l-Cûd" lakabları verilmiştir. Annesi el-Alâ'nın kızkardeşi Sa'be bintu'l-Hadremî'dir. Bu kadın müslümân olmuş, hicret etmiş, oğlundan sonra biraz daha yaşamıştır.

Umer'in başlıktaki sözü, Usmân'a bey'at kıssası ve Umer'in öldürülmesi bâbında geçmişti.

٦٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا خَالِدٌ حدّثنا ابنُ أَبِي خَالِدٍ عنْ قَيْسِ ابنِ أَبِي حَازِمٍ قال رَأَيْتُ يَدَ طَلْحَةَ الَّتِي وقَى بهَا النبيَّ ﷺ قَدْشَلَّتْ *

69-..... Kays ibnu Ebî Hâzım: Ben Talha'nın (Uhud harbinde) Peygamber'e siper edip koruduğu elini gördüm. O el (yaralanıp) çolak olmuştu, demiştir [104].

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) *olması niyâzıyle*
Yedinci Cildin Sonu

(Kitâbu Fadâili Ashâbi'n-Nebî(S)'in Devâmı Sekizinci Cilddedir.)

104 Hadîslerin Talha'nın fazîletine delâletleri gizli değildir. Alî, Talha'nın Cemel Vak'ası'nda şehîd olduğunu duyunca çok ağlamış, hattâ gözyaşları sakalını ıslatmış, sonra da: Ey Talha, benim ve senin, Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu muttekîlerden olmamızı ümîd ederim: ***"Biz onların göğüslerindeki kîni söküp attık. Hepsi kardeşler hâlinde, karşı karşıya, tahtları üzerine dayanarak oturacaklardır"*** (el-Hıcr: 47) demiştir (Kastallânî).

İÇİNDEKİLER

KİTÂBU' BED'İ'L-HALK'IN DEVAMI
(Allah'ın Mahlûkları İlk Yaratışı Kitâbı'nın Devâmı)

3- Bâb: Yıldızlar hakkında (gelen şeyler) 3013

4- Güneş'in ve Ay'ın bir hesâb ile (er-Rahmân: 5) sıfatlanışları(nın tefsîri) bâbı 3015

5- Yüce Allah'ın şu kavli hakkında gelen şeyler bâbı: "O, rahmetinin önünde rüzgârları bir müjdeci olarak gönderendir..." (el-Furkaan: 48) 3020

6- Allah'ın salavâtı üzerlerine olsun, meleklerin zikri bâbı 3022

7- Bâb: "Sizlerden biri Âmin dediği zamân melekler de semâda (Âmin deseler de) her ikisi birbirine denk düşerse, o kimsenin geçmiş günâhları mağfiret edilir" 3038

8- Cennetin sıfatı ve yaratılmış (yânî şimdi mevcûd) olduğu hakkında gelen şeyler bâbı 3048

9- Cennet kapılarının sıfatı bâbı 3058

10- Cehennemin sıfatı ve yaratılmış olduğu bâbı 3059

11- İblîs'in sıfatı ve askerlerinin beyânı bâbı 3066

12- Cinlerin varlığının, sevâb ve ikaabları olduğunun zikri bâbı 3084

13- Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Hatırla o zamânı ki, cinnlerden bir tâifeyi Kur'ân dinlemeleri için sana doğru çevirmiştik. İşte bunlar onun huzûruna gelince birbirine: Susun, dinleyin, demişler; okunması bitirilince de (kendilerini azâb ile) korkutmaya me'mûr olarak kavimlerine dönmüşlerdir: Ey kavmimiz, dediler; hakîkat biz Mûsâ'dan sonra indirilmiş olan, kendinden öncekileri tasdîk eden, hakka ve doğru yola ileten bir kitâb dinledik. Ey kavmimiz, Allah'ın da'vetçisine icâbet edin, ona îmân edin ki, Allah sizin günâhlarınızdan bir

kısmını mağfiret etsin, ve sizi acıklı bir azâbdan kurtarsın. Kim Allah'ın da'vetine icâbet etmezse o yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değildir. Onun Allah'tan başka hiçbir yardımcıları da yoktur. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler" (el-Ahkaaf: 29-32) 3086

14- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Orada herbir canlıdan yaydı" (el-Bakara: 164; Lukmân: 10) 3087

15- Bâb: "Müslümânın hayırlı malı koyundur; müslümân kişi, koyunu dağ başlarına götürür" 3088

16- Bâb: "Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nev'i fâsıklardır ki, bunlar Harem içinde öldürülürler" 3094

17- Bâb: "Sizden birinizin içeceği içine sinek düştüğü zamân, o kişi, sineği içecek şeyin içine bıraksın. Çünkü sineğin iki kanadının birinde hastalık, diğerinde şifâ vardır" 3097

60-KİTÂBU'L-ENBİYÂ
(Aleyhimu's-salâtu ve's-selâm)
(154 Hadîs)

1- Âdem (Allah'ın salavâtları üzerine olsun) ile zürriyetinin yaratılmaları bâbı 3102

2- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hani Rabb'in meleklere: Muhakkak ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım, demişti. Melekler de: Biz seni hamdinle tesbîh ve seni takdîs edip dururken orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın? demişlerdi. Allah da: Sizin bilmeyeceğinizi herhâlde ben bilirim, demişti" (el-Bakara: 30) 3103

3- Bâb: "Rûhlar (sınıf sınıf) toplanmış cemâatlerdir" 3114

4- Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun Nûh'u kavmine peygamber gönderdik de: Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ben büyük bir günün üstünüze (gelecek) azâbından cidden korkuyorum, dedi. Kavminden ileri gelenler de şöyle dedi: Biz seni hiç şübhesiz apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz. (Bunun üzerine Nûh) dedi ki: Ey kavmim, bende hiçbir sapıklık yoktur. Fakat ben kâinâtın Rabb'inden (gönderilmiş) bir peygamberim. Size Rabb'imin vahyettiklerini teblîğ ediyorum, sizin iyiliğinizi istiyorum. Size o korkunç âkıbeti haber vermek için, korunmanız için ve belki (o sâyede) rahmete kavuşturulmanız için kendinizden bir adam (vâsıtasıyle) Rabb'inizden size bir ihtâr geldi diye taaccüb mü ettiniz? Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de kendisini ve berâberinde gemide bulunanları selâmete erdirdik, âyetlerimizi yalan sayanları (tûfân ile) boğduk. Çünkü onlar (kalb gözleri) kör olan bir kavim idiler" (el-A'râf: 59-64) 3115

5- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hakîkat biz Nûh'u kavmine, kendilerine elem verici bir azâb gelmezden evvel kavmini korkut diye gönderdik.

Dedi ki: Ey kavmim, muhakkak ki, ben sizi (başınıza gelecek azâbdan) apaçık korkutan bir peygamberim. Allah'a kulluk edin. O'ndan korkun. Bana da itâat edin diye (gönderildim). Tâ ki Allah sizin günâhlarınızdan bir kısmını mağfiret etsin, sizi mukadder bir müddete kadar geciktirsin. Şübhe yok ki, Allah'ın ta'yîn ettiği müddet gelince geri bırakılmaz. Eğer bilseydiniz. Dedi: Ey Rabb'im, ben kavmimi hakîkaten gece gündüz da'vet ettim. Fakat benim da'vetim, kaçmalarından başka (birşey) artırmadı. Hakîkat ben, senin kendilerini mağfiret etmen için onları ne zamân da'vet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, ayak dirediler, büyüklük tasladılar da tasladılar. Sonra ben onları hakîkaten en yüksek ses(im)le çağırdım. Sonra da onları hem i'lân ederek da'vet ettim, hem kendilerine gizli gizli söyledim. Artık dedim, Rabb'inizden mağfiret dileyin. Çünkü O çok yarlığayıcıdır. (O sâyede) O, üstünüze bol yağmur salıverir. Sizin mallarınızı, oğullarınızı da çoğaltır; size bağlar, bostanlar verir; size ırmaklar akıtır. Ne oluyor size ki, Allah'ın sizi bir vakaar (ve şeref sâhibi yapmasını) emel edinmezsiniz? Hâlbuki O, sizi hakîkat türlü türlü tavırlar(hâller)la yaratmıştır. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle âhenkdâr olarak nasıl yaratmış? Onların içinde Ay'ı bir nûr yapmış, Güneş'i de bir kandil (olarak) asmıştır. Allah sizi yerden ot (gibi) bitirdi. Sonra sizi yine onun içine döndürecek, sizi (yeni) bir çıkarışla (tekrâr) çıkaracak. Allah yeri sizin için bir döşek yapmıştır, onun geniş yollarında gezip dolaşınız diye. Nûh dedi: Ey Rabb'im, hakîkat onlar bana isyân ettiler. Mal(lar)ı ve evlâd(lar)ı (kendilerinin) husrân(ın)dan başkasını artırmayan kimselere uydular. Bunlar da büyük hîleler (dolaplar, mel'ânetler) yaptılar. (Halk tabakasına) Sakın taptıklarınızı bırakmayın. Hele "Ved"den, "Suvea"'dan, "Yeğûs"tan, "Yeûk"tan ve "Nesr"den zinhâr vazgeçmeyin, dediler. Hakîkaten onlar birçoklarını baştan çıkardılar. Sen (ey Rabb'im), o zâlimlerin şaşkınlığından başka şeylerini artırma. Bunlar günâhlarından dolayı suda boğuldular. Ardından da (büyük) bir ateşe atıldılar. O vakit kendileri için Allah'tan başka yardımcılar da bulmadılar. Nûh şöyle demişti: Ey Rabb'im, yer(yüzün)de kâfirlerden yurt tutan hiçbir kimse bırakma! Çünkü eğer sen onları bırakırsan, kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüden, öz kâfirden başka da evlâd doğurmaz(lar). Ey Rabb'im, beni, anamı, babamı, îmân etmiş olarak evime giren kimseleri, (kıyâmete kadar gelecek) erkek mü'minleri ve kadın mü'minleri Sen yarlığa. Zâlimlerin helâkinden başka bir şeyini de artırma" (Nûh: 1-28). "Onlara Nûh'un kıssasını oku. Hani o, kavmine demişti: Ey kavmim, eğer benim (aranızda) duruşum, Allah'ın âyetleriyle öğüt verişim size ağır geliyorsa (ne diyeyim), ben ancak Allah'a dayanıp güvenmişimdir. Siz ve ortaklarınız da artık toplanıp ne yapacağınızı kararlaştırın. Bilâhare bu işiniz size hiçbir tasa olmasın. Sonra hükmünüzü bana icrâ edin, bana mühlet de vermeyin. Eğer (benim öğütlerimden) yüz çeviriyorsanız ben sizden (bu husûsta zâten) hiçbir mükâfât istemedim. Benim mükâfâtım Allah'tan başkasına âid değildir. Ben (O'nun emrine boyun eğen, O'ndan başkasından hiçbir ümîd beslemeyen) müslümânlardan olmamla emrolundum. Yine onlar kendisini tekzîb ettiler. Biz de hem onu, hem gemide berâberinde bulunan kimseleri selâmete erdirdik ve bunları (yeryüzünde) halîfeler yaptık. Âyetlerimizi yalan sayanları ise suda boğduk. Bak korkutulanların sonu nice olmuştur" (Yûnûs: 71-33) 3117

6- Bâb: "Ve İlyâs da şübhe yok ki, gönderilmiş peygamberlerdendi. O vakit kavmine şöyle demişti: Siz (Allah'tan) korkmaz mısınız? O en güzel yaradanı sizin de, evvelki atalarınızın da Rabb'i olan Allah'ı bırakıp da Ba'l'e mi tapıyorsunuz? Fakat bunlar onu tekzîb ettiler. Şübhesiz bunlar da elbette (cehenneme) izhâren getirilenlerdendir. Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları (bunlardan) müstesnâ. Biz ona sonra gelenler içinde (iyi bir nâm) bıraktık. (Bizden) selâm İlyâs'a. Şübhe yok ki, biz iyi hareket edenleri böyle mükâfâtlandırırız. Hakîkat o, mü'min kullarımızdandı" (es-Sâffât: 123-132) 3124

7- İdrîs aleyhi's-selâmın zikri bâbı 3125

8- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Âd'a da birâderleri Hûd'u (gönderdik): Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrımız yok. Siz (Allah'a karşı) yalan düzenlerden başka kimseler değilsiniz. Ey kavmim, ben buna (bu teblîğime) mukaabil sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfâtım beni yaratandan başkasına âid değildir. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? Ey kavmim, Rabb'inizden mağfiret isteyin. Sonra yine O'na tevbe edin ki, üstünüze gökten bol bol (feyzini) göndersin, kuvvetinize daha fazla kuvvet katsın. Günâhkârlar olarak yüz çevirmeyin. Dediler ki: Ey Hûd, sen bize açık bir mu'cize getirmedin. Biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakıcı değiliz. Sana inanıcılar da değiliz. Biz, tanrılarımızdan kimi seni fenâ çarpmış demekten başka birşey söylemeyiz. (Hûd) dedi: Allah'ı hakîkî şâhid gösteririm ve siz de şâhid olun ki, ben sizin Allah'ı bırakıp da O'na ortak tutmakta devâm ettiğiniz şeylerden kat'iyen uzağım. Artık bana topyekûn istediğiniz tuzağı kurun, sonra bana mühlet de vermeyin. Şübhesiz ki ben, kendimin de sizin de Rabb'iniz olan Allah'a güvenip dayandım. Yürür hiçbir mahlûk hâriç olmamak üzere hepsinin alnından tutan O'dur. Benim Rabb'im hakîkaten doğru bir yol üzerindedir. Eğer şimdi yüz çevirirseniz (ne diyeyim), ben size ne ile gönderilmişsem, işte size onu teblîğ ettim. Rabb'im sizin yerinize diğer bir kavmi getirir de ona hiçbir şeyle zarar yapamazsınız. Şübhesiz ki, benim Rabb'im, herşeyin üstünde bir nigehbândır. Vaktâ ki, azâb emrimiz geldi, Hûd'u da, maiyyetindeki mü'minleri de bizden bir rahmet olarak selâmete erdirdik, onları ağır azâbdan kurtardık. İşte Âd (kavmi)! Onlar Rabb'lerinin âyetlerini bilerek inkâr ettiler, peygamberlerine âsî oldular, inatçı her zorbanın emri ardınca gittiler. Onlar bu dünyâda da, kıyâmet gününde de la'net cezâsına tâbi' tutuldular. Haberiniz olsun ki, Âd kavmi, Rabb'lerine küfrettiler. Gözünüzü açın ki, Hûd'un kavmi olan Âd'a (ilâhî rahmetten ebedî) uzaklık verildi" (Hûd: 50-60) "Âd'ın birâderini -ki ondan evvel de, ondan sonra da birçok peygamberler gelip geçmişti- hatırla. Hani o, Ahkaaf'taki kavmini: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Hakîkat ben üzerinize gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum, diye tehdîd etmişti. Dediler ki: Sen bize tanrılarımızdan döndürmen için mi geldin? Öyleyse bizi tehdîd etmekte olduğun şeyi, eğer doğru söyleyenlerden isen, getir bize. (Hûd) dedi: İlim ancak Allah nezdindedir. Ben size gönderildiğim şeyi teblîğ ediyorum. Bununla berâber ben sizi bilmezler gürûhu olarak görmekteyim. Artık vaktâ ki onu, vâdîlerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi. Dediler ki: Bu bize yağmur verici bir buluttur. (Hûd:) Hayır, bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir; bir rüzgârdır.ki, onda

elem verici bir azâb vardır. O, Rabb'imin emriyle helâk edecektir, dedi. İşte onlar o hâle geldiler ki, meskenlerinden başka birşey görünmez oldu. İşte günâhkârlar gürûhunu biz böyle cezâlandırırız. And olsun ki size bile vermediğimiz cihetlerden biz onlara kudret vermiştik. Onlara kulaklar, gözler, gönüller de vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri, ne gönülleri onlara hiçbir şeyle fâide vermedi. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bilerek inkâr ediyorlardı Nihâyet eğlenegeldikleri şey çepçevre kendilerini kuşatıverdi" (el-Ahkaaf: 21-26) ... 3129

9- Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli bâbı: "Âd'a gelince: Onlar da uğultulu, azgın bir fırtına ile helâk edildiler. Allah onu yedi gece, sekiz gün ardı ardınca üzerlerine musallat etti. Öyle ki (eğer sen de hâzır olsaydın) o kavmin bu müddet içinde nasıl ölüp yıkıldığını görürdün. Sanki onlar, içleri bomboş hurma kütükleri idiler. Şimdi onlardan bir kalan görüyor musun?" (el-Hâkkaa: 6-8) 3132

10- Ye'cûc ve Me'cûc kıssası ile Yüce Allah'ın şu: "Onlar dediler ki: Yâ Ze'l-Karneyn, hakîkat Ye'cûc ve Me'cûc (bu) yerde fesâd çıkaran(kabîle)lardır. Bizimle onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir vergi verelim mi?..." (el-Kehf: 94) kavli bâbı 3135

11- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "İyilik yapan olarak kendisini Allah'a teslîm eden, İbrâhîm'in Allah'ı bir tanıyıcı dînine tâbi' olan kimseden daha güzel dînli kimdir? Allah, İbrâhîm'i bir dost edinmiştir" (en-Nisâ: 125). "Hakîkaten İbrâhîm (başlı başına) bir ümmetti; Allah'a itâatkârdı, bâtıl dînlerden uzak bir muvahiddi. O, hiçbir zamân müşriklerden olmamıştır. O, Allah'ın ni'metlerine şükredendi, Allah onu seçmiş, kendisini doğru bir yola iletmişti. Biz ona dünyâda bir güzellik vermiştik. Şübhesiz ki o, âhirette de mutlakaa sâlihlerdendir. Sonra sana: Muvahhid bir müslümân olarak İbrâhîm'in dînine uy. O, hiçbir zamân müşriklerden olmadı, diye vahyettik" (en-Nahl: 120-123). "İbrâhîm cidden pek çok tazarru' ve niyâz eden, gerçekten sabırlı bir zât idi" (et-Tevbe: 114) 3141

12- Bâb: "Yeziffûne" (es-Sâffât: 94) "Yürüyüşte sür'at eylemek"tir 3151

13- Bâb: Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli: "Onlara İbrâhîm'in konularını da haber ver: Hani 'Biz sizden endîşe edicileriz' demişti. Dediler ki: 'Korkma, hakîkat biz sana çok bilgin bir oğul müjde ediyoruz'. 'Bana' dedi, 'İhtiyârlık çökmüşken (nasıl olup da) müjde verdiniz? Bu tebşîri neye dayanarak yapıyorsunuz?' Dediler: 'Seni hakk olarak muştuluyoruz. O hâlde sakın ümîdini kesenlerden olma'. (İbrâhîm:) 'Rabb'imin rahmetinden sapıklardan başka kim ümîdini keser?' dedi. 'Ey elçiler, daha işiniz nedir?' dedi. Dediler: 'Gerçek biz günâhkârlar gürûhuna gönderildik. Şu kadar ki, Lût âilesi bunların dışındadır. Biz onların hepsini muhakkak kurtarıcılarız. Karısı başka. Biz onun mutlakaa geride kalanlar arasında bulunmasını takdîr ettik..." (el-Hıcr: 51-60) 3170

14- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kitâb'da İsmâîl'i de an. Çünkü o, sözünde sâdıktı, rasûl bir peygamberdir. Kavmine namâzı, zekâtı emrederdi. Rabb'i nezdinde rızâya ermişti o." (Meryem: 54-55) 3172

15- İbrâhîm'in oğlu İshâk'ın kıssası bâbı 3173

16- Bâb: "Yoksa ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği vakit siz de orada hazır mıydınız? (Hayır) o, oğullarına: Benden sonra neye ibâdet edeceksiniz dediği zamân onlar: Senin Tanrı'na ve babaların İbrâhîm'in, İsmâîl'in, İshâk'ın bir tek tanrı olan Allah'ına ibâdet edeceğiz. Biz ona teslîm olmuş müslümânlarız, demişlerdi" (el-Bakara: 133) 3174

17- Bâb: "Lût'a da (peygamberlik vermiştik). O zamân kavmine şöyle demişti: Siz gözünüz göre göre hâlâ o kötülüğü yapacak mısınız? Gerçek, siz kadınları bırakıp da şehvetle mutlakaa erkeklere yanaşacak mısınız? Hayır, siz beyinsizlikte devâm edegelen bir kavimsiniz. (Buna karşı) kavminin cevâbı: Lût Hânedânı'nı memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar temizliğe zorlar insanlardır, demelerinden başka (birşey) olmadı. Bunun üzerine biz de hem onu, hem geri kalanlardan olmasını takdîr ettiğimiz karısından başka bütün hânedânını kurtardık. Onların üstüne öyle bir yağmur yağdırdık ki... Ne kötü idi inzâr edilenlerin yağmuru" (en-Neml: 54-58) 3175

18- Bâb: "Vaktâ ki elçiler Lût âilesine geldi. Lût dedi ki: Herhâlde siz tanınmamış bir zümresiniz. Onlar da: Hayır, dediler. Biz sana onların, hakkında şekk etmekte oldukları şeyi getirdik. Sana hakk ile geldik. Biz şübhesiz doğru söyleyenleriz..." (el-Hicr: 61-64) 3176

19- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Size Rabb'inizden apaçık bir mu'cize gelmiştir. İşte size bir alâmet olmak üzere Allah'ın şu dişi devesi! Onu bırakın, Allah'ın arzında otlasın. Ona bir fenâlıkla dokunmayın. Sonra sizi acıklı bir azâb yakalar. Düşünün ki, Allah sizi Âd'den sonra hükümdârlar yaptı. Yeryüzünde sizi yerleştirdi. Ovalarından köşkler yapıyor, dağlarından evler yontuyorsunuz. Artık hepiniz Allah'ın lutuflarını anın, yeryüzünde fesâdçılar olup taşkınlık yapmayın!' Onun kavminden büyüklenen ileri gelenleri de kendilerince hor görülenlere, onların içinden îmân edenlere şöyle dediler: 'Siz Sâlih'in gerçekten Rabb'i katından gönderilmiş bir peygamber olduğunu biliyor musunuz?' Onlar da: 'Biz' dediler, 'Doğrusu onunla ne gönderildiyse ona îmân edicileriz'. (Yine) o kibirlenen kimseler: 'Biz, doğrusu o sizin îmân ettiğinizi inkâr ile kâfir olanlarız' dediler. Derken o dişi deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler, Rabb'lerinin emrinden uzaklaşıp isyân ettiler ve: 'Sâlih, eğer sen gönderilmiş peygamberlerden isen, bizi tehdîd edip durduğun azâbı getir bize' dediler. Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı tutuverdi de yurtlarında dizüstü çöken kimseler oldular. O da onlardan yüz çevirdi ve (kendi kendine) şöyle dedi: 'Ey kavmim, and olsun ki, ben size Rabb'imin elçiliğini teblîğ etmişimdir. Size nasîhat etmişimdir. Fakat siz nasîhatçileri sevmezsiniz ki" (el-A'râf: 73-79) 3178

20- Bâb: "Yoksa (ey Yahûdîler), ölüm Ya'kûb'un önüne geldiği zamân siz de orada hazır mı idiniz?" (el-Bakara: 133) 3182

21- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Yûsuf'un ve kardeşlerinin kıssalarında soranlar için nice ibretler vardır" (Yûsuf: 7) 3183

22- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Eyyûb'u da (hatırla). Hani o Rabb'ine: 'Hakîkat bana derd çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın' diye niyâz etmişti" (el-Enbiyâ: 83) 3190

23- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kitâb'da Mûsâ'yı da an. Çünkü o, ihlâsa erdirilmişti. Rasûl bir peygamberdi. Biz ona Tûr'un sağ yanından nidâ ettik. Onu çok münâcât eden bir kimse olarak yaklaştırdık. Ona merhametimizden dolayı kardeşi Hârûn'u da kendisine bir peygamber olarak ihsân ettik." (Meryem: 51-53) 3191

24- Bâb: "Fir'avn âilesinden olup îmânını gizlemekte bulunan bir mü'min de şöyle dedi: 'Siz bir adamı, Rabb'im Allah'tır demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki o size Rabb'inizden apaçık mu'cizeler de getirmiştir. Bununla berâber, eğer o bir yalancı ise, yalanı kendine. Eğer doğru söyleyici ise, sizi tehdîd edegeldiği azâbın bir kısmı olsun sizi çarpar. Şübhesiz Allah, haddi aşan, yalancı olan kimseyi muvaffak kılmaz" (el-Mü'min: 28) 3192

25- Azîz ve Celîl Allah'ın şu kavli bâbı: "Mûsâ'nın haberi geldi mi sana? Hani o, bir ateş görmüştü de âilesine: Siz (burada) durun. Hakîkat ben bir ateş gördüm. Belki ondan size bir kor getirir yâhud ateşin yanında bir yol (gösterici) bulurum, demişti. İşte Mûsâ; ona gelince kendisine şöyle nidâ olundu: 'Ey Mûsâ! Şübhesiz benim, ben senin Rabb'in! Haydi pabuçlarını çıkar! Çünkü sen mukaddes bir vâdîde Tûvâ'dasın" (Tâhâ: 9-12) 3194

26- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Mûsâ'nın haberi geldi mi sana..." (Tâhâ: 9); "Öyle rasûller gönderdik ki, kıssalarını hakîkat önceden sana bildirdik. Yine öyle rasûller yolladık ki, sana onların kıssalarını haber vermedik. Allah Mûsâ'ya da, hitâb ile konuştu" (en-Nisâ: 164) 3197

27- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Mûsâ ile otuz gece sözleştik ve ona bir on gece daha kattık. Bu sûretle Rabb'inin ta'yîn buyurduğu vakit kırk gece olarak tamamlandı. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a dedi ki: Kavminin içinde benim yerime geç, ıslâh et, fesâdçıların yoluna uyma! Vaktâ ki Mûsâ ta'yîn ettiğimiz vakitte geldi, Rabb'i ona ilâhî sözünü söyledi. Mûsâ dedi ki: Rabb'im, göster bana Seni göreyim! buyurdu: "Beni kat'iyyen göremezsin. Fakat şu dağa bak. Eğer o, yerinde durabilirse sen de beni görürsün." Derken Rabb'i o dağa tecellî edince, onu paramparça ediverdi. Mûsâ da baygın yere düştü. Ayılınca dedi ki: 'Seni tenzîh ederim. Tevbe ettim sana. Ben îmân edenlerin ilkiyim'" (el-A'râf: 142-144) 3200

28- Seylden olan Tûfân bâbı 3201

29- Hızır'la Mûsâ aleyhima's-selâm hadîsi bâbı 3202

30- Bâb 3210

31- Bâb: "İsrâîl oğulları'nı denizden geçirdik. Şimdi putlarının önünde tapagelen bir kavme rastgeldiler: 'Yâ Mûsâ, onların nasıl tanrıları varsa, sen de bize öyle bir tanrı yap, dediler. Mûsâ: Siz cidden ne câhillik eder bir kavimsiniz. Şübhe yok ki, bunların içinde bulundukları dîn helâke mahkûmdur. (İbâdet diye) yapmakta oldukları nesne de boşunadır, dedi" (el-A'râf: 138-139) 3212

32- Bâb: "Bir zamân da Mûsâ, kavmine: 'Allah size herhâlde bir inek boğazlamanızı emrediyor' demişti. Onlar: 'Bizi eğlence mi ediyorsun?' demişlerdi. Mûsâ da: 'Ben câhillerden olmaktan Allah'a sığınırım' de-

mişti. Yine demişlerdi ki: 'Bizim için Rabb'ine duâ et de onun ne olduğunu bize iyice açıklasın'. Mûsâ da: 'Allah diyor ki; 'O, ne çok yaşlı, ne de pek genç değil; ikisi ortası bir dinç inektir. Artık emrolunduğunuz şeyi yapın' demişti. (Tekrar) şöyle söyledilerdi: 'Bizim için Rabb'ine duâ et de, o nedir, apaçık anlatsın bize. Çünkü bizce birçok inekler birbirine benziyor. Allah dilerse muvaffak oluruz'. Mûsâ şöyle dedi: 'Rabb'im buyuruyor ki: O, ne boyunduruğa koşulup arâzî sürecek, ne ekin sulayacak bir inek değildir. Salmadır (yâhûd: Ayıptan sâlimdir). Hiçbir alacası da yoktur. Onlar: 'İşte şimdi hakîkati getirdin (vasfını tastamam bildirdin), dediler. Bunun üzerine o ineği boğazladılar ki, az kaldı bunu yapmayacaklardı. Hani siz bir kimse öldürmüştünüz de onun (kaatili) hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hâlbuki Allah sizin gizleyecek olduğunuz şeyi açığa vurandı. Onun için biz: Ona (öldürülen o adama, kesilen ineğin) bir parçasıyle vurun, demiştik. İşte Allah böylece ölüleri diriltir, size âyetlerini gösterir. Gerek ki aklınızı başınıza alasınız" (el-Bakara: 67-73) 3214

33- Bâb: Mûsâ'nın vefâtı ve vefâtından sonrasının zikri 3215

34- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Allah îmân edenlere de Fir'avn'ın karısını bir misâl olarak îrâd etti. O vakit (bu kadın): 'Ey Rabb'im, bana nezdinde, cennetin içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun (fenâ) amelinden kurtar. Beni o zâlimler gürûhundan selâmete çıkar' demişti. Nâmûsunu muhkem bir kal'a gibi muhâfaza eden İmrân kızı Meryem'i de (Allah bir ismet numûnesi olarak îrâd etti). Biz bundan dolayı ona rûhumuzdan üfürdük. O, Rabb'inin kelimelerini ve kitâblarını tasdîk etti. İtâat edenlerdendi o" (et-Tahrîm: 11-12) 3218

35- Bâb: "Hakîkaten Kaarûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Fakat onlara karşı serkeşlik etti o. Biz ona öyle hazîneler verdik ki, anahtarları güçlü kuvvetli bir cemâate ağır geliyordu. O vakit kavmi ona şöyle demişti: 'Şımarma, çünkü Allah şımarıkları sevmez. Allah'ın sana verdiği (maldan harcamakla) âhiret yurdunu ara. Dünyâdan nasîbini de unutma. Allah'ın sana ihsân ettiği gibi, sen de insanlara ihsânda bulun. Yeryüzünde fesâd arama. Çünkü Allah fesâdçıları sevmez'. Kaarûn dedi ki: 'Bu servet bana ancak bende olan ilim sâyesinde verilmiştir'. (O mâdem ki âlimdi) kendisinden evvelki nesillerden kuvvetçe daha üstün, cem'iyyetçe de daha kuvvetli kimseleri Allah'ın hakîkaten helâk etmiş olduğunu bilmedi mi? Mücrimlerden günâhları sorulmaz. Derken zîneti çinde kavminin karşısına çıktı. Dünyâ hayâtını arzû edenler: 'Ne olurdu Kaarûn'a verilen (şu zenginlik) gibi bizim de olsaydı. O hakîkat büyük bir bahtiyârdır' dediler. Kendilerine ilim verilenler de: 'Yazık olsun size! Allah'ın sevâbı, îmân ve iyi amel eden kimseler için daha hayırlıdır. Buna da sabredenlerden başkası kavuşturulmaz' dediler. Nihâyet biz onu da, sarayını da yere geçiriverdik. Artık Allah'a karşı kendisine yardım edecek hiçbir cemâati de yoktu onun. Bizzât kendini müdâfaa edeceklerden de değildi o. Dün onun mevkiini temennî edenler, sabâhleyin şöyle diyorlardı: 'Vay, demek ki Allah, kullarından kimi dilerse onun rızkını yayıyor, daraltıyor. Allah bize lûtfetmeseydi, bizi de muhakkak batırmıştı. Vay, demek ki hakîkat şudur: Kâfirler aslâ felâh bulmaz!" (el-Kasas: 76-82) 3219

36- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönder-

dik. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir tanrınız yoktur. Ölçeği, tartıyı eksik tutmayın. Ben sizi hakîkat bir ni'met içinde görüyorum. Şübhesiz ki ben bir gün hepinizi çepçevre kuşatıcı bir azâbdan korkuyorum. Ey kavmim, ölçekte ve tartıda adâleti yerine getirin. İnsanların eşyâsını eksiltmeyin. Yeryüzünde fesâdçılar olarak fenâlık yapmayın. Eğer mü'min kimseler iseniz, Allah'ın halâlinden bıraktığı kâr sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin üzerinizde bir bekçi de değilim!' Dediler ki: 'Ey Şuayb, atalarımızın taptığı şeylerden, yâhud mallarımızda ne dilersek onu yapmamızdan vaz geçmemizi sana namâzın mı emrediyor? Çünkü sen, muhakkak ki sen, yumuşak huylu, aklı başında bir adamsın'. 'Ey kavmim' dedi, 'Ya ben Rabb'imden apaçık bir burhan üzerinde isem, ve O, bana kendisinden güzel bir rızk ihsân etmiş ise, buna ne dersiniz? Size ettiğim yasağa, ben kendim size muhâlefet etmek istemiyorum ki. Ben gücümün yettiği kadar ıslâhdan başka birşey arzû etmem. Benim muvaffakıyetim ancak Allah'ın yardımıyledir. Ben yalnız O'na güvenip dayandım ve yalnız O'na dönerim. Ey kavmim, bana olan düşmanlığınız, Nûh kavminin, ya Hûd kavminin yâhud Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi, size musîbet yüklemesin. Lût kavmi de sizden uzak değil. Rabb'inizden mağfiret dileyin. Sonra O'na tevbe ile rucû' edin. Çünkü Rabb'im çok merhamet edicidir, çok sevendir'. Dediler ki: 'Ey Şuayb, biz senin söylemekte olduğundan birçoğunu iyice anlamıyoruz. Seni de içimizde cidden zaîf görüyoruz. Eğer kabîlen olmasaydı, muhakkak ki seni taşla öldürürdük. Sen bizden üstün bir şeref sâhibi değilsin ki...' Şuayb: 'Ey kavmim' dedi, 'Size göre benim kabîlem mi Allah'tan daha şereflidir ki, onu arkanıza atılmış bir şey edindiniz? Benim Rabb'im şübhesiz ne yaparsanız çepçevre kuşatıcıdır. Ey kavmim, elinizden geleni yapın. Ben de vazîfemi yapacağım. Yakında bileceksiniz ki, kendisini rüsvây edecek azâb kime gelecektir ve o yalancı kimdir? (O azâbı) gözetleyin; ben de sizinle berâber gözetleyiciyim'. Vaktâ ki (azâb) emrimiz geldi. Hem Şuayb'ı, hem onun maiyyetinde îmân etmiş olanları, bizden bir rahmet olarak kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar (helâk oldular). Sanki onlar zâten orada oturmamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd ilâhî rahmetten nasıl uzaklaştıysa, Medyen kavmine de öylece bir uzaklık (verildi)" (Hûd: 84-95) 3221

37- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Yûnus da hiç şübhesiz gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye kaçmıştı. Derken kur'a çekmişlerdi de o da mağlûblardan olmuştu. O, kınanmış bir hâlde iken kendisini hemen bir balık yutmuştu. Eğer çok tesbîh edenlerden olmasaydı, herhâlde (insanların) tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalıp gitmişti. İşte biz onu, kendisi de hasta olarak, açık bir yere çıkarıp bıraktık. Üzerine sâkı olmayan cinsten gölgelik bir nebât bitirdik. Onu yüzbine peygamber gönderdik. Hattâ artıyorlardı da. Nihâyet ona îmân ettiler de kendilerini bir zamâna kadar geçindirdik" (es-Sâffât: 139-148). "Sen şimdilik Rabb'inin hükmüne sabret. O balık sâhibi (Yûnus Peygamber) gibi olma. Hatırla ki o, gamla dolu olarak duâ etmişti. Eğer Rabb'inden ona bir ni'met erişmiş olmasaydı, o mutlakaa çıkarıldığı o çırılçıplak yere kınanmış bir hâlde atılacaktı. Bunun ardından Rabb'i onu seçti de kendisini sâlihlerden yaptı" (el-Kalem: 48-50) 3223

38- Bâb: "Onlara, denizin yanındaki o kasabayı sor. Hani oranın ahâlîsi cumartesi gününün hurmetini bozarak haddi aşmışlardı. Çünkü cumartesi ta'tîli yaptıkları gün balıklar akın akın meydana çıkarak yanlarına geliyordu. Cumartesi ta'tîli yapmayacakları gün ise gelmiyordu. İşte biz, itâatten çıkmakta olduklarından dolayı kendilerini böylece imtihân ediyorduk. Hani içlerinden bir ümmet: 'Allah'ın kendilerini helâk edeceği veyâ çetin bir azâb ile cezâlandıracağı bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?' dediği zamân o va'z edenler de: 'Rabb'imize (özür dilemeye yüzümüz olsun) için. Umulur ki sakınırlar' demişlerdi Vaktâ ki onlar artık edilen va'zları unuttular, biz de kötülükten vazgeçirmekte sebât edenleri selâmete çıkardık. Zulmedenleri ise yapmakta oldukları fısklar yüzünden şiddetli bir azâb ile yakaladık. Bu sûretle onlar serkeşlik ederek yasak edileni yapmakta ısrar edince kendilerine: Hor ve zelîl maymunlar olun! dedik" (el-A'râf: 163-166) 3227

39- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ve Dâvûd'a Zebûr'u verdiğimiz gibi şübhesiz sana da vahyettik" (en-Nisâ: 163) 3228

40- Bâb: "Allah'a en sevimli olan namâz, Dâvûd namâzıdır. Allah'a en sevimli olan oruç da Dâvûd Peygamber'in orucudur. Dâvûd, gecenin yarısında uyurdu ve gecenin üçte birinde namâz kılardı. Gecenin altında birinde yine uyurdu. Dâvûd bir gün oruç tutar, bir gün de tutmazdı" 3231

41- Bâb: "Onların diyeceklerine sabret. Kulumuzu; o kuvvet sâhibi Dâvûd'u hatırla. Çünkü o dâimâ (Allah'ın rızâsına) dönen bir zât idi. Gerçek biz dağları kendisine musahhar kıldık ki, bunlar akşâmleyin ve kuşluk vakti onunla birlikte durmadan tesbîh ederlerdi. Toplanıp gelen kuşları da (kendisine râm ettik); her biri itâatle ona dönücü idi. Onun mülkünü de kuvvetlendirdik. Ona hikmet ve fasl-ı hitâb verdik" (Sâd: 17-20) 3232

42- Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Biz Dâvûd'a oğlu Süleymân'ı ihsân ettik. Süleymân ne güzel kuldu! Çünkü o, dâimâ Allah'a dönendi. Hani ona öğleden sonra bir ayağını tırnağı üstüne dikip üç ayağı üzerinde duran sür'atli koşu atları gösterilmişti de: 'Gerçek ben mal sevgisine (sırf) Rabb'imi zikretmek için düştüm' demişti. Nihâyet (bu atlar) perdenin arkasına gizlenmişlerdi. 'Onları bana döndürün' dedi. Hemen ayaklarını, boyunlarını okşamaya, taramaya başladı. And olsun biz Süleymân'ı imtihân da ettik. Tahtının üstüne bir cesed bırakıverdik. Sonra o yine (eski hâline) döndü. Dedi ki: 'Ey Rabb'im, beni mağfiret eyle, bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki o, benden başka hiçbir kimseye lâyık olmasın. Şübhesiz bütün murâdları ihsân eden Sensin Sen!' Bunun üzerine biz de ona rüzgârı musahhar ettik ki, bu, onun emriyle, onun dilediği yere yumuşacık akar giderdi. Şeytânları, (onlardan) her binâ ustasını, her dalgıcı, bukağılara bağlanmış olan diğerlerini de (emrine râm ettik): Bu, bizim vergimizdir. Artık (dilediğine) hesâbsız ver yâhud tut (dedik). Şübhe yok ki indimizde onun mutlak bir yakınlığı ve dönüp geleceği yer güzelliği de vardır" (Sâd: 30-40). "Süleymân'a da rüzgârı (musahhar kıldık) ki, sabâhı bir ay(lık yol), akşâmı bir aydı. Erimiş bakır ma'denini ona sel gibi akıttık. Önünde Rabb'inin izniyle iş gören bâzı cinnler de vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden ayrılıp saparsa ona çılgın azâbdan tattırırdık. O, kalelerden, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan sâbit sâbit ka-

zanlardan ne dilerse, kendisine yaparlardı. Ey Dâvûd Hânedânı, siz Allah'a şükr için çalışın. Kullarımdan (hakkıyle) şükreden azdır. Sonra biz ona ölüm hükmünü infâz edince (dayandığı) asâsını yemekte olan ağaç kurdundan başka birşey bunun ölümünü onlara göstermedi. Bu sûretle yere kapanıp yıkıldığı zamân besbelli oldu ki, eğer cinnler gaybı bilmiş olsalardı, öyle horlayıcı bir azâb içinde kalıp durmazlardı" (Sebe': 12-14). "Şeytanların, Süleymân'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere (yalanlara) uydular. Hâlbuki Süleymân aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytânlar kâfirdirler ki, insanlara büyücülüğü ve Bâbil'deki iki meleğe: Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı..." (el-Bakara: 102) 3235

43- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Andolsun ki biz Lukmân'a, Allah'a şükret diye hikmet verdik. Kim şükrederse, ancak kendi fâidesi için şükreder. Kim de nankörlük ederse, hiç şübhe yok ki, Allah ganîdir, her hamde O lâyıktır. Hani Lukmân oğluna, ona öğüt verirken şöyle demişti: Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür. Biz insana ana babasını tavsiye ettik. Onun anası kendisini za'f üstüne za'f ile taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). Bana ve ana babana şükret. Dönüşün ancak banadır. Eğer onlar sence ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarlarsa kendilerine itâat etme. Onlarla dünyâda iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy. Nihâyet dönüşünüz ancak banadır. O vakit ben de size ne yapıyordunuz, haber veririm. Oğulcağızım, hakîkat (yaptığın iyilik ve kötülük) bir hardal tânesi kadar olsa da bir kaya içinde, ya göklerde, yâhud yerin dibinde (gizlenmiş) olsa bile Allah onu getirir. Çünkü Allah lâtîftir, hakkıyle haberdârdır. Oğulcuğum, namâzı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten vazgeçirmeye çalış. Sana isâbet eden herşeye katlan. Çünkü bunlar kat'î sûrette farz edilen işlerdendir. İnsanlardan yüzünü çevirme. Yeryüzünde şımarık yürüme. Zîrâ Allah her büyüklük taslayanı, kendini beğenip öğüneni sevmez. Yürüyüşünde mu'tedil ol. Sesini alçalt. Seslerin en çirkini hakîkat eşeklerin anırışıdır" (Lukmân: 12-19) 3239

44- Bâb: "Onlara o şehir sahîblerini misâl getir. Hani oraya elçiler gelmişti. Biz o zamân kendilerine iki elçi göndermiştik de onları tekzîb etmişlerdi. Biz de bir üçüncü ile (bunları) kuvvetlendirmiştik ve: 'Biz size gönderilmiş elçileriz' demişlerdi. Onlar: 'Siz, bizim gibi insandan başka kimseler değilsiniz. Hem Rahmân hiçbirşey indirmemiştir. Siz yalan söyler kimselerden başkası değilsiniz' dediler. Elçiler şöyle dediler: 'Rabb'imiz biliyor ki, biz hakîkaten size gönderilmiş elçileriz. Bizim üzerimize (vazîfe) apaçık teblîğden başkası değildir'. Onlar dediler: 'Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık. Eğer vazgeçmezseniz, and olsun, sizi mutlak taşlarız. Bizden size muhakkak acıklı bir işkence de dokunur'. Onlar da: 'Sizin uğursuzluğunuz kendi berâberinizdedir! Size nasîhat edilirse mi (bunu uğursuzluk sayacaksınız)? Hayır siz haddi aşıp taşanlar gürûhusunuz? dediler. O şehrin en uç kenârından koşarak bir adam geldi: 'Ey kavmim' dedi, 'Uyun o gönderilmiş olanlara. Uyun sizden hiçbir ücret istemeyen o kimselere. Onlar hidâyete ermiş zâtlardır. Ben beni yaratana neden kulluk etmeyecek mişim? Sizler ancak O'na döndürüleceksiniz. Ben O'ndan başka tanrılar edinir miyim? Eğer o çok merhamet edici Al-

lah bana bir zarar yapmak isterse, onların (iddiâ ettiğiniz) şefâati bana hiçbir fâide vermez. Onlar beni aslâ kurtaramazlar. Şübhesiz ben o takdîrde de mutlak apaçık bir sapıklık içindeyimdir. Gerçek ben Rabb'inize îmân ettim. İşte bunu benden duyun'. (Ona:) 'Gir cennete' denildi. (O da:) 'Ne olurdu' dedi, 'Kavmim bilselerdi, Rabb'imin beni mağfiret ettiğini, beni ikrâm edilenlerden kıldığını!' Ondan sonra kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik, indiriciler de değildik. (Onların ukûbeti) bir tek sayhadan başka değildi. Artık hemen sönüverdiler" (Yâsîn: 13-29) 3241

45- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, kulu Zekeriyyâ'ya Rabbi'nin gizlice niyâz ettiği zamân demişti ki: 'Ey Rabb'im, hakîkat ben... Benim kemiğim yıprandı. Başımın saçı tutuştu. Ey Rabb'im, ben sana ne duâ etmişsem bedbaht (ve mahrûm) olmadım. Hakîkat ben, kendimden sonra yerine gelecek akrabâmdan endîşeye düştüm. Karım da kısırdır. Binâenaleyh bana, tarafından (ve kendi sulbümden) bir oğul ihsân et. Ki bana da mîrâsçı olsun, Ya'kûb Hânedânı'na da mîrâsçı olsun. Rabb'im sen onu rızâna kavuştur!' (Allah buyurdu:) 'Ey Zekeriyyâ, hakîkaten sana Yahyâ adında bir oğul müjdeleriz ki, bundan evvel biz ona hiçbir (kimseyi) adaş yapmamıştık'. Dedi: 'Rabb'im benim nasıl oğlum olur ki? Karım bir kısırdır. Ben ise ihtiyârlığın son haddine varmışımdır'. (Melek) dedi: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki - o, bana göre pek kolay. Daha evvel sen hiçbirşey değilken ben seni yaratmışımdır'. Dedi: 'Rabb'im, bana (bu husûsta) bir nişân ver'. Buyurdu: 'Senin nişânın sapasağlam iken üç gece insanlarla konuşamamandır'. Derken (Zekeriyyâ) mescidinden kavminin karşısına çıkıp, onlara: 'Sabâh akşâm tesbîh edin' diye işâret verdi. (Yahyâ'yı ihsân ettik ve ona çocukluğunda:) 'Ey Yahyâ, kitâbı kuvvetle tut'(dedik). Henüz sabî iken ona hikmet verdik. Tarafımızdan ona bir kalb yumuşaklığı ve temizlik verdik. O, çok muttakî idi. Anasına babasına da itâatli idi. Bir serkeş ve âsî değildi. Dünyâya getirildiği gün de, öleceği gün de, diri olarak kaldırılacağı gün de ona selâm olsun" (Meryem: 1-15) 3243

46- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kitâbda Meryem kıssasını da an. Hani o, âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona rûhumuzu göndermiştik de, o, kendisine yaratılışı tam bir beşer şeklinde görünmüştü. Meryem ona dedi ki: 'Doğrusu ben senden Rahmân olan Allah'a sığınırım. Eğer sen hakkıyle sakınan isen (çekil yanımdan). Rûh da: 'Ben ancak sana pâk bir oğlan vermeye vesîle olmak için Rabb'inin gönderdiği elçiyim' dedi. O: 'Benim nasıl bir oğlum olacakmış; evlenmedim, bana bir beşer dokunmamıştır. Ben iffetsiz de değilim' dedi. Rûh: 'Öyledir. Fakat Rabb'in buyurdu ki: O bana göre pek kolay. Çünkü biz onu insanlara bir âyet ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız. Zâten iş olup bitmiştir'. Nihâyet ona gebe kalıp bununla uzak bir yere çekildi. Derken çocuğun sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya sevketti: 'Keşki bundan evvel öleydim, unutulup gideydim' dedi. Aşağısından ona şu nidâ geldi: 'Tasalanma, Rabb'in senin alt yanından bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derilmiş tâze hurma dökülecektir, Artık ye, iç. 'Gözün aydın olsun. Eğer beşerden herhangi birini görürsen: Ben Rahmân olan Allah'a

oruç adadım. Onun için bu gün hiçbir kimseye kat'iyyen söz söylemeyeceğim, de. Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler: 'Hey Meryem, and olsun sen acîb birşey yapmışsın. Ey Hârûn'un kızkardeşi, senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi!' Bunun üzerine Meryem, İsâ'yı işâret etti. 'Biz henüz beşikte bulunan bir sabî ile nasıl konuşuruz?' dediler. (İsâ dile gelip) dedi ki: 'Ben hakîkat Allah'ın kuluyum. O bana kitâb verdi. Beni peygamber yaptı. Beni her nerede bulunursam mübârek kıldı. Bana, ben hayâtta oldukça namâzı, zekâtı emretti. Beni anneme hürmetkâr kıldı. Beni bir zorba, bir bedbaht olarak yaratmadı. Dünyâya getirildiğim gün de, öleceğim gün de, bir diri olarak (kabrimden) kaldırılacağım gün de selâm (ve selâmet) benim üzerimedir'. İşte hakkında şekk ve ihtilâf etmekte oldukları Meryem oğlu İsa. Hakk kavlince budur" (Meryem: 16-34). "Gerçek, Allah Âdem'i, Nûh'u, İbrâhîm Hânedânı'nı, İmrân âilesini hepsi de birbirinden gelme tek bir zürriyet olarak âlemlerin üzerine seçilmiş kıldı. Allah hakkıyle işitici, kemâliyle bilicidir. Hani İmrân'ın karısı (Hanne): 'Rabb'im, karnımdakini âzâdlı bir kul olarak sana adadım. Benden olan bu adağı kabûl et. Şübhesiz hakkıyle işiten, kemâliyle bilen Sensin Sen' demişti. Fakat onu kız doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken: 'Rabb'im, hakîkat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçek ben adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de o taşlanmış şeytândan sana sığındırırım' dedi. Bunun üzerine Rabb'i onu iyi bir rızâ ile kabûl etti. Onu güzel bir nebât gibi büyüttü. Zekerriyyâ'yı da ona bakmaya me'mûr etti. Zekeriyyâ ne zamân (kızın bulunduğu) mihrâba girdiyse, onun yanında bir yiyecek buldu. 'Meryem, bu sana nereden (geliyor)?' dedi. O da: 'Bu, Allah tarafından. Şübhe yoktur ki, Allah kimi dilerse ona sayısız rızık verir' derdi" (Âlu İmrân: 33-37). "Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı' demişti. 'Ey Meryem, huşû' ile Rabb'inin dîvânına dur, secdeye kapan, rukû' edenlerle berâber eğil (cemâatle namâz kıl)'. Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: Ey Meryem, Allah kendinden bir kelimeyi sana müjdeliyor..." (Âlu İmrân: 42-45) 3246

47- Bâb: "Hani melekler: 'Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir özellik verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üzerine seçkin kıldı, demişti. Ey Meryem, huşû' ile Rabb'in dîvânına dur, secdeye kapan. Rukû' edenlerle berâber rukû et. (Yâ Muhammed!) Bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken, sen yanlarında değildin. Çekişirlerken de yine yanlarında yoktun" (Âlu İmrân: 42-44) 3249

48- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Hani melekler: Ey Meryem, şübhesiz ki, Allah sana seçkin bir husûsiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni âlemlerin kadınları üstüne seçilmiş kıldı, demişti. Ey Meryem, huşû' ile Rabb'inin dîvânına dur, secdeye kapan, Allah'a rukû' edenlerle berâber eğil (cemâatle namâz kıl). (Yâ Muhammed!) Bunlar sana vahyet-

mekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Meryem'i onlardan hangisi himâyesine alacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin. Bu husûsta çekişirlerken de yine yanlarında yoktun. Melekler: 'Ey Meryem, Allah sana kendinden bir kelimeyi müjdeliyor. Adı Îsâ, (lakabı) Mesîh, (sıfatı) Meryem oğlu'dur. Dünyâda da, âhirette de şânı yücedir. Allah'a çok yakınlardandır da. Beşiğinde de, yetişkinlik hâlinde de insanlara söz söyleyecektir, sâlihlerdendir' dediği zamân da (sen yanlarında değildin). Meryem dedi ki: 'Hey Rabb'im, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olabilir?' Allah dedi: Öyle; fakat Allah ne dilerse yaratır. Bir işe hükmedince ona ancak 'Ol!' der, o da oluverir. Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrât'ı, İncîl'i öğretecek. Onu İsrâîl oğulları'na peygamber gönderecek. (Onlara şöyle diyecek:) Hakîkat ben size Rabb'inizden bir âyet getirdim. Hakîkat ben size çamurdan kuş biçimi gibi birşey yapar, ona üfürürüm de Allah'ın izniyle derhâl canlı bir kuş olur. Yine Allah'ın izniyle anadan doğma körü ve abraşı iyi eder, ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor, ne biriktiriyorsanız size haber veririm. Elbette bunlarda sizin için, eğer îmân edicilerseniz, kat'î birer ibret vardır" (Âlu İmrân: 42-49) 3250

49- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey kitâb ehli olanlar, dîniniz husûsunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hakk olandan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesîh Îsâ yalnız Allah'ın Rasûlü ve kelimesidir ki, onu Meryem'e bırakmıştır. O, Allah tarafından yaratılan bir Rûh'tur. Artık Allah'a ve rasûllerine inanın da (Allah) üçtür demeyin. Kendiniz için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah, ancak bir tek tanrıdır. O herhangi bir çocuğu bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Hakîkî vekîl olmak bakımından da bizzât Allah yeter. Ne Mesîh, ne en yakın melekler Allah'ın kulu olmaktan aslâ çekinmezler. Kim O'na kulluktan çekinir ve kibirlenmek isterse (düşünsün ki Allah) onların hepsini huzûrunda toplayacaktır" (en-Nisâ: 171-172) 3252

50- Bâb: "Kitâbda Meryem (kıssasını) da an. Hani o, âilesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz ona rûhumuzu göndermiştik de o kendisine hilkati tam bir beşer şeklinde görünmüştü.." (Meryem: 16-40) 3254

51- Meryem oğlu Îsâ aleyhima's-selâmın inmesi bâbı 3263

52- İsrâîl oğulları'ndan zikrolunagelen (ibretli ve insanı hayrete düşüren) hadîsler bâbı 3264

53- İsrâîl oğulları'nda derisi hasta kimse ile körün ve kelin hadîsi 3273

54- Bâb: "Sen, bizim âyetlerimiz içinde (yalnız) Kehf ve Rakîm yârânının ibrete şâyân olduklarını mı sandın? Hayır (öyle değil). O zamân o genç yiğitler mağaraya sığınmışlardı da: 'Ey Rabb'imiz, bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakıyet hazırla' demişlerdi. Bunun üzerine biz nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk. Sonra da onları uyandırdık, iki zümreden hangisi bekledikleri gâyeyi daha iyi hesâb edicidir, ayırdedelim diye. (Şimdi) sana onların kıssalarını, hakîkati vechile anlatalım: Doğrusu onlar Rabb'lerine îmân eden genç yiğitlerdi. Biz de onların hidâyetini artırmıştık. Ve (zâ-

lim hükümdârın önünde) dikilip de: Bizim Rabb'imiz göklerin ve yerin Rabb'idir. Biz O'ndan başkasına tanrı demeyiz. Dersek o hâlde and olsun ki, hakîkatten uzaklaşmış oluruz. Şunlar, şu bizim kavmimiz O'ndan başka tanrılar edindiler. Bunların üzerine bârî açık bir burhan getirselerdi ya. Artık Allah'a karşı yalan yere iftirâ edenlerden daha zâlim kimdir? dedikleri zamân, onların kalblerini (sabır ve sebât ile tamâmen Hakk'a) bağlamıştık. (Birbirine şöyle demişlerdi:) Mâdem ki siz onlardan ve Allah'tan başka tapmakta olduklarından ayrıldınız, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabb'iniz size rahmetinden genişlik versin, işinizden de fâide hazırlasın! (Onlara baksaydın) görürdün ki, güneş doğduğu zamân mağaraların sağ tarafına yönelir, battığı vakit de onların sol yanını kesip giderdi. Kendileri ise oranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidâyet ederse, doğru yola erdirilmiş, kimi de şaşırtırsa artık onun için hiçbir zamân irşâd edici bir yâr bulamazsın. Sen onları uyanık kimseler sanırsın. Hâlbuki onlar uyuyanlardır. Biz onları sağ yanına, sol yanına çevriyorduk. Köpekleri de mağaranın giriş yerinde iki kolunu uzatmakta idi. Üzerlerine tırmanıp da (hâllerini bir) görseydin mutlakaa onlardan yüz çevirir, kaçardın ve her hâlde için onlardan korku ile dolardı. Bunun gibi onları aralarında soruşsunlar diye uyandırdık da içlerinden bir sözcü dedi ki: Ne kadar eğleştiniz? (Bâzıları:) Bir gün yâhud bir günün bir parçası eğleştik, dediler. (Diğerleri de:) Ne kadar eğleştiğinizi Rabb'iniz, daha iyi bilendir. Şimdi siz birinizi bu gümüş para ile şehre gönderin de baksın, onun hangi yiyeceği daha temizse ondan bir rızık getirsin. Çok nâzik hareket etsin, sizi hiçbir kimseye sakın hissettirmesin, dediler. Çünkü onlar size galebe ederlerse sizi ya taşla öldürürler, yâhud sizi zorla kendi dînlerine döndürürler. Bu takdîrde ise ebedî felâh bulamazsınız. Böylece (kullarımızı ve mü'minleri) onların hâllerine muttali' kıldık ki, Allah'ın (tekrâr dirilteceğine dâir olan) va'dinin şübhesiz bir hakk olduğunu, kıyâmetin vukûunda da hiçbir şübhe bulunmadığını bilmiş olsunlar. O sırada onlar, bunların işini aralarında nizâ'laşıyorlardı. Bunun üzerine: Onların etrâfına bir binâ yapın, dediler. Rabb'leri onları daha iyi bilendir. Onların işine gâlib (ve vâkıf) olanlar ise: Mutlakaa yanlarında bir mescid edineceğiz, dediler. (Sayıları) üçtür, dördüncüleri köpekleridir, diyecekler. Beştir, altıncıları köpekleridir, diyecekler. Söyle ki: Rabb'im onların sayısını daha iyi bilendir. Onları insanların bâzısından başkası bilemez. O hâlde bunlar hakkında zâhirî bir münâkaşadan gayrı ile mücâdele etme. Bunlara dâir hiçbir kimseden fetvâ da isteme. Hiçbir şey hakkında: Ben bunu herhâlde yarın yapacağım, deme. Meğer ki, sözünü Allah'ın dilemesine bağlamış olasın. Unuttuğun zamân Rabb'ini an ve şöyle de: 'Umulur ki Rabb'im beni bundan daha yakın bir hayra ve muvaffakıyyete erdirir'. Onlar mağaralarında üçyüz sene eğleştiler. Buna dokuz yıl daha kattılar. De ki: Allah ne kadar eğleştiklerini daha iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybı O'na hâsstır. O ne güzel görendir! Ne güzel işitendir! Bunların O'ndan başka hiçbir yardımcısı yoktur. O hiçbir kimseyi hükmüne ortak da yapmaz" (el-Kehf: 9-26) 3277

55- Hadîsu'l-Gar (= Mağara Hadîsi) 3279

56- Bâb 3281

61-KİTÂBU'L-MENÂKIB
(Menkabeler Kitâbı)
(148 Hadîs)

1-Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Ey îmân edenler, hakîkat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi (sırf) birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cemiyetlere, küçük küçük kabîlelere ayırdık. Şübhesiz ki, sizin Allah nezdinde en şerefliniz, takvâca en ileride olanınızdır. Hakîkaten Allah herşeyi bilen, herşeyden haberdâr olandır." (el-Hucurât: 13); "[Ey insanlar, sizi bir tek canlıdan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vücûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabb'iniz(e karşı gelmek)den çekinin.] Kendisi(nin adını öne sürmek sûretiyle birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabâlık(bağlarını kurmak)tan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir" (en-Nisâ: 1) 3297

2-Bâb 3301

3-Kureyş kabîlesinin menkabeleri bâbı 3303

4-Bâb: Kur'ân, Kureyş lisânıyle indi 3308

5-Yemen ehlinin İsmâîl ibn İbrâhîm'e nisbet edilmesi bâbı 3309

6-Bâb 3310

7-Eslem (ibn Efdâ) Gıfâr, Muzeyne, Cuheyne ve 'Eşca' kabîlelerinin zikri bâbı 3312

8-Bâb: "Bir kavmin kızkardeşlerinin oğlu ve bir kavmin himâyesinde bulunan âzâdlı kölesi kendilerindendir" 3315

9-Zemzem kıssası bâbı 3316

10-Kahtân isminin zikri bâbı 3320

11-Nehyolunan Câhiliyet da'vâsı bâbı 3320

12-Huzâa kıssası bâbı 3322

13-Zemzem kıssası ve Arab kavminin câhilliği bâbı 3324

14-Kendini İslâm'daki ve Câhiliyet devrindeki babalarına nisbet eden, yânî onlara âid olduğunu söyleyen kimse bâbı 3325

15-Habeş kıssası ve Peygamber(S)'in: "Ey Erfide oğulları!" kavli bâbı 3327

16-Nesebinin sövülmemesini arzû eden kimse bâbı 3328

17-Rasûlullah'ın isimleri hakkında gelen haberler ile Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Muhammed Allah'ın rasûlüdür. Onun maiyyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler..." (el-Feth: 29); "Meryem oğlu Îsâ da bir zamân (şöyle) demişti: Ey İsrâîl oğulları, ben size Allah'ın rasûlüyüm. Benden evvelki Tevrât'ı tasdîk edici; benden sonra gelecek bir rasûlü de -ki ismi Ahmed'dir- müjdeleyici olarak geldim..." (es-Saff: 6) 3329

18-Peygamber'in "Hâtemu'n-Nebiyyîn" ismi bâbı 3330

19-Peygamber(S)'in vefâtı bâbı 3332
20-Peygamber(S)'in künyesi bâbı 3332
21-Bâb 3334
22-Peygamberlik mührü bâbı 3334
23-Peygamber(S)'i sıfatlamak bâbı 3335
24-Bâb: Peygamber(S)'in gözü uyur, kalbi uyumazdı 3348
25-İslâm'da peygamberlik alâmetleri bâbı 3350
26-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kendilerine kitâb verdiklerimiz O'nu (Peygamber'i) öz oğulları gibi tanırlar. Öyle iken içlerinden bir gürûh, kendileri bilip durdukları hâlde yine mutlakaa hakkı gizlerler" (el-Bakara: 146) 3402
27-(Mekke'deki) müşriklerin Peygamber(S)'den bir âyet istemeleri ve O'nun da kendilerine Ay'ın ikiye bölünmesini göstermesi bâbı 3403
28-Bâb 3404

62-KİTÂBU FADÂİLİ ASHÂBİ'N-NEBÎ (S)
(Peygamber'in Sahâbîlerinin Fazîletleri Kitâbı)
(456 Hadîs)

Ve Müslümânlardan Peygamber ile sohbet eden yâhud O'nu gören kimse, O'nun sahâbîlerindendir.

1-Muhâcirler'in menkabeleri ve üstünlükleri bâbı 3413
2-Peygamber(S)'in şu kavli bâbı: "Ebû Bekr'in kapısından başka (mescide açılan) kapıları kapatınız" 3417
3-Peygamber'den sonra Ebû Bekr'in fazîleti bâbı 3418
4-Peygamber(S)'in: "Eğer bir halîl edinecek olaydım..." kavli bâbı .. 3419
5-Bâb 3420
6-Kureyş kabîlesinin Adiyy ibn Ka'b şu'besine mensûb olan Ebû Hafs Umer ibnu'l-Hattâb(R)'ın menkabeleri bâbı 3438
7-Kureyş kabîlesinden Ebû Amr Usmân ibnu Affân(R)'ın menkabeleri bâbı 3450
8-(Umer ibnu'l-Hattâb'dan sonra) bey'at kıssası ve hilâfet işinde sahâbîlerin Usmân ibn Affân(ın başkalarından öne geçirilmesi) üzerinde ittifâk etmeleri bâbı 3457
9-Kureyş kabîlesinin Hâşimî koluna mensûb olan Ebû'l-Hasen Alî ibnu Ebî Tâlib(R)'in menkabeleri bâbı 3467
10-Ca'fer ibn Ebî Tâlib el-Hâşimî(R)'nin menkabeleri bâbı 3473
11-Abbâs ibn Abdilmuttalib(R)'in zikri 3474

12- Rasûlullah(S)'ın hısımlarının menkabeleri ve Peygamber'in kızı Fâtıma aleyhi's-selâmın menkabesi bâbı 3475

13- ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm(R)'ın menkabeleri bâbı 3478

14- Talha ibnu Ubeydillah(R)'ın zikri bâbı 3482